

IX, 2B, c

DECLARATION
OF THE
INDEPENDENT
CONSTITUTION

WE the People of the United States,
in Order to form a more perfect Union,
establish Justice, insure domestic
Tranquillity, provide for the common
Defense, promote the general Welfare,
and secure the Blessings of Liberty
to ourselves and our Posterity,
do hereby adopt this Constitution
of the United States.

Ms 405

RECEIVED
LIBRARY OF CONGRESS
MAY 10 1864

BIBLIOTECA HOSPITAL REAL
GRANADA
Caja B
E 50
Número 58

Universidad de Granada
Facultad de Derecho
Historia del Derecho
Asunto 812
Volumen 812
Número 812

SECUNDVS TOMVS
COMMENTARIO-
RVM IN CONSTI-
TUTIONES REGIAS
GALLICAS:

IN QVO OMNIUM RESCRIPTORVM, LITE-
rarumve Regiarum, restitutionum, rescissionum contractuum,
donationum, insinuationum, præconiorum, & aliarum re-
rum quæ ad praxim pertinent, quæve in iudiciis
quotidianæ sunt, explicatio fit diligens,
ad iusque accommodata.

*Auctore D. Petro Rebuffo de Montepessulano iurium Doctore, ac comite,
necnon iuris Pontificij quoad vixit ordinario professore Parisien.
& ibidem in suprema curia causarum patrono.*

Summa diligentia accuratôq; iudicio infinitis quibus scatebat mendis
repurgatus, suoque nitore pristino restitutus.

Huius tomi tractatus in sequente pagina conscripti continentur.

D
V
R
A
R
E
M
O
R
I,

E
T
N
O
N
P
E
R
I
R
E.

LUGDUNI,
APVD CAROLVM PESNOT.
M. D. LXXVI.

SERIES TITVLORVM QVI
hoc secundo Tomo continentur.

<i>Tractatus de rescriptis seu literis Regiis.</i>	pagina 1
<i>Literis dilatorijs, annalibus, quinquennialibus, status, & alijs.</i>	64
<i>Literis naturalitatis.</i>	91
<i>Literis requisitorijs, seu rogatorijs, &c.</i>	97
<i>Restitutionibus, & releuamentis.</i>	111
<i>Rescisionibus contractuum, & intra quae tempora rescindi, & quomodo debeant.</i>	157
<i>Mercatoribus, & negotiatoribus, & quibus mercari sit prohibitum.</i>	201
<i>Mercatoribus minutatim vendentibus, & artificibus, & intra quae tempora debita petere debeant.</i>	215
<i>Famulorum salarijs, & intra quae tempora ea petere debeant.</i>	237
<i>Pannarijs mercatoribus.</i>	249
<i>Pannis aureis, argenteis, purpura, & sericeis.</i>	257
<i>Hospitibus.</i>	274
<i>Magistris artificiorum, & monopolis prohibitis.</i>	303
<i>Regestis seu libris Baptismi, sepulturae, & aliorum actuum.</i>	312
<i>Ne beneficiariorum cadauera custodiantur.</i>	323
<i>Confratris, seu artificum conuentibus, & collegiis illicitis.</i>	329
<i>Immunitas ecclesiastica, quando, & quibus concedatur.</i>	332
<i>Ut beneficia ante vacationem, vel bona confiscata peti ante declarationem non debeant, nec concedi.</i>	241
<i>Donationibus, & alijs dispositionibus, tutoribus, & alijs administratoribus factis, reprobatis.</i>	357
<i>Donationibus insinuandis.</i>	367
<i>Ut contractus, testamenta, sententiae, & alij omnes actus Gallicis concipiantur verbis.</i>	392
<i>Constitutionibus reddituum: & ut non possint nisi à quinquennio peti.</i>	399
<i>Præconijs, licitationibus, & subhaestationibus.</i>	430
<i>Cessionibus actionum, & transportibus.</i>	453

C E L E B E R R I M O
C O N S V L T I S S I M O R V M

I V R I S C A N O N I C I D O C T O -
R V M C O L L E G I O I N F O E C V N -

d i s s i m a b o n o r u m o m n i u m s a n c t o r u m -

q u e s t u d i o r u m p a r e n t e P a r i s i e n s i

A c a d e m i a , P e t r u s R e b u f f u s

D o c t o r & c o l l e g a d e -

d i t i s s i m u s . S .

CUM ALIQUANDO COGITAREM AM-
plissimi atque eruditissimi Collega, qua ratione sit ut hoc ius no-
strum quod profitemur, à forensi (quod *Δικαστικόν* Græci vocat) tam-
etsi non omnino differat, ita tamen seiunctum videatur, ut qui
in hoc nostro consenuerit, in altero tyro & planè nouus habeatur:
cùmque perpenderem iurisne illius obscuritate, an huius facilitate, an hominum
vitio accideret: primum venit in mentem, multos qui docentibus se tradunt in
hoc nostro iure, perbellè biennio vel triennio proficere, aliquemque fructum & ac-
cessionem non paruum disciplina consequi. Eorum autem qui in foro versantur,
pleròsque aut ferè omnes audio, qui nec decennio quidem ea quæ ad *Δικαστικὴν* illa per-
tinent, planè se intelligere ingenue fateantur. Huius rei causam animo colligens, eò
adductus sum, ut existimarem scriptorū penuria atque inopia fieri: etenim in no-
stro quoniam plures habemus, qui in libros contulerunt ea, quæ ipsi multis annis,
& tota penè ætate, vel usu negotiorum didicissent, vel tradita ab aliis accepis-
sent, uberrimus sanè fons nobis relictus est, unde & ipsi haurire, & aliis abun-
dè largiri possimus. At rerum forensium monumenta aut nulla, aut certè pau-
ca extant. Itaque mihi non longè alia ratio tractandi illius iuris nunc apud no-
stros togatos, quàm apud veteres Romanos videtur: etenim quemadmodum an-
te Tiberium Coruncanum (ut Pomponius ait) prisca Romani in latenti ius ci-
uile retinere cogitabant, solùmque consultoribus vacare, potius quàm discere
volentibus se præstabant: ita ex nostris, qui consulentibus aut litigantibus dant
operam, nullos aut certè raros videmus, qui simul velint quæ ex usu forensi, quo
tidianisque responsis acceperint, scriptis mandare, aut saltem breui manu aliis
tradere, aut docere: sed ea recondita magis in intimis (ut dicam) penetralibus sibi
solis conseruant, nec liberis quidem suis interdum priuatim scripta relinquunt, ut
ipsis pereuntibus pereat simul omnis eorum labor, pereat uno momento doctrina
tot annis, tot sudoribus comparata, quæ literis mandata & laude summa, & v-

tilitate maxima apud posteros non caruisset. Quae res mihi semper dolenda visa est. Quot enim videmus viros consultissimos in re forensi exercitissimos ex omnibus ordinibus? quot Senatores, prouinciarum praesides, iudices, causarum denique patronos, atque oratores, qui sunt velut iuris ^{regulae}, verique nomothetae, qui civilis disciplinae architectonicam pulchre tenent, qui omnes nobis ^{in quibus} thesauros toto vitae suae tempore quasi in latenti retinent? et rogati quid ita haec ipsa scribendo non doceant, respondent aut sibi non licere per otium, aut res non eas esse, tanta suae, quae doctis digna videantur. Alij scriptorum multitudinem damnant: alij animi sordes detegentes aiunt nolle publica facere, quae sibi priuata victum praebeant, suppellectilemque augeant. Sed horum rationi locus aliquis esse posset, si dum viuunt haec sibi praecipua seruarent, posteritati non denegarent. Alioqui quae est haec tanta inuidia, aut potius illiberalitas? Aliorum autem qui librorum multitudinem fastidiunt, rationem non improbarem, si modo praestantissimi cuiusque exercitissimi in sua arte hominis scripta non contemnerent, non detererent a scribendi labore tantos viros, sed magis ac magis ad id hortarentur. Illos vero qui negotiis publicis addicti, muneribusque Senatoriis occupati, ad scribendum animum adijcere se non posse aiunt, merito excusare quis videatur, quod graue sit utrumque onus, otiumque calamus postulet: sed egregia mehercule laude dignum, atque eximium aliquid, et supra vulgarem hominum consuetudinem facerent, si non solum reipublicae suae, sed et posteris consulant, suffragatis ad scribendum libros aliquot horis. Quod obliuione deleri grauissimum est, id non monumentis tradere negligentiae tribuendum videtur. Scribebat totus reipublicae deditus Cicero et Cato: scribebat Appius Claudius unus ex Decemuiris: scribebant consules plures Romani, Ulpianus praefectus, et Paulus: et ne Imperatores omittam, scripsit inter arma Caesar, et alij permulti, quorum nomen et scriptis ipsis, et rerum gestarum gloria usque ad nostram aetate peruenit. Quid igitur? omnibus scribendum censetis non omnibus, sed praestantioribus, nec quidem omnia, sed potiora, et praestantiora, nec aniles fabulas, aut delirameta scribenda censeo: sed si quis vel acceperit scitu aut ditius dignum aliquid, quod ad vitae rationem pertineat, quod ad societatem humanam, ad civiles mores, ad ciuitatis tranquillitatem, denique ad bene beateque viuendum, quis haec deneganda posteritati existimet nisi plane ^{inaccedendum}? Nec tamen iubeo scriptorem eum solum, qui summus sit artis suae artifex (quanquam hic maxime expetendus) qui ceteris excellat omnibus, sed puto satis, si non negligenda scribat, quisquis scribat, si lectione digna, si talia quibus fructum studiosis afferat, siue ab ipso inuenta, siue ab aliis audita, scitu tamen digna. Itaque ego initio, collega splendissimi, cum varie in ea scribendi sententia me haberem, his tandem rationibus sum confirmatus, ut existimarem non a me omittenda quae ab aliis neglecta vitio negligentiae danda putarem. Nam cum essem in ea urbe, quae ceteris, tum bonarum artium studio, tum causarum forensium iurisque Gallici peritia longe praealucet, multa ab aliis audita, multa usu quotidiano consuetudineque fori percepta adnotassem, quae grata esse, et prodesse studiosis praeceos possunt, intermori ea nolui, sed contuli in commentaria. Quoniam autem bona pars earum rerum ad constitutiones Regias pertinet, eas constitutiones interpretari coepi: atque ita sum progressus, ut iam

hic se

hic secundus Tomus sit: & in his interpretationibus operapretium me facturum
duxi, si Sextum AElium, quem laudavit Ennius, aliqua ex parte imitarer: nam
is edidit librum quem Tripartita nominavit. Tripartita autem ideo dixit, quod
lege xij. Tabul. proposita iungitur eius interpretatio: deinde subtextitur legis actio.
Ita nos legibus Regis subiecimus Commentaria, quæ continent legis actionem,
quam praxim legis (ut vulgò diximus) eo in loco apud Pomponium intelligo.
Hunc autem Tomum vobis dicare placuit, velut otij nostri studiorumque com-
munium obseruatoribus & testibus. Muneris enim necessitudine me vobis ita
coniunctum semper existimaui, ut laborem quoque institutum, scriptaque mea
vobiscum communia esse putem: nec omnino mea sanè dicere audeo, cum tam o-
tium quam studia collegij esse debeant, cui mutui officij gratia in totum sumus
consecrati, eique temporis omnis rationem reddere me debere arbitror. Equidem
publicè omnium nostrum propter assiduas praelectiones, profitendique susceptam
provinciam notus est labor: priuatim verò horarum succisuarum, hæc erit ephi-
meris, quia dierum quos foro dabamus, rationem reddamus vobis rerum nostra-
rum quotidianarum censoribus & iudicibus. Sed rogo ut ita sitis mihi æqui iudi-
ces, ut ordinarij temporis rationes expungatis. Has autem horas scriptorum no-
strorum in eius temporis rationem referatis, quod lege collegij cessationi sta-
tuitur. Quod si feceritis, dispunctis utriusque temporis rationibus,
me liberatum iri non dubito. Interea hac lege hæc vobis scri-
pta offerri velim, ut si quid fructus ex his studiosi ca-
pian, communis omnium nostrum sit gratia: si
quid verò malè collocatum sit, id mihi
soli tribuatur, qui malè societa-
ti laborarim. Valete.

Aa. iij.

A. D. R. C. P. U. M.

FRANCISCVS A SALERRONE

IN SUPREMO PARISIORVM SE-
natu aduocatus Do. Petro Rebuffo
Comiti, Iurisq̄ue profes-
sori eximio.

*Turgida Meonij sileant figmenta poëta,
Cantata & suauis gesta superba melo.
Iliacæ clades, sileantque incendia Troia,
Quæ pinxit resono carmine Virgilius.
Floridus excelsa vigeas tu laude Rebuffe,
Quod non visa canas dogmata, vera tamen.
Quod iuris nodos insueto tu ordine soluas,
Quod legi praxim iunxeris arte noua,
Aut edicta tuo quod regia fonte rigantur,
Arida quod praxis lege rigata viret.
Demulcent aures commenta poetica tantum:
Aures quod scribis pascit & ingenium.*

M. M. P. de Rebuffo Hexastichon.

*En tibi Regis adest Gallorum Gallicus Hermes
Galle suis referans Gallica iura viris.
Nec sat erat patrias leges queis sacra reguntur
Munera, perpetua nobilitate cedro:
Iam tibi iudicium patet, insignisque Senatus,
Iam tibi sunt calidi peruia tela fori.
Ergo tuum poteris male grata silere Rebuffum
Patriarum statuas, num monumenta feres?
At positas odit statuas cane peius & angue,
Nec sibi gloriolas premia sancta putat.
Sed sat habet prodesse homini propriosque beare
Indigenas, sat habet ciuibus esse pius.*

Ad D. Rebuffum.

*Nulli notus erat, nisi post sua fata Menander,
Estq̄ suo spretus tempore Meonides,
Notus erat soli Pelignus Naso Corinna,
Post obitum nomen cepit habere Maro.
Vnus adhuc magnum viuens es adeptus honorem:
Post igitur mortem dic mihi quantus eris?*

INDEX EORVM QVAE
CONTINENTUR IN HOC SECVNDO
 Tomo commentariorum ad constitutiones
 seu ordinationes Regias Gallicas.

A	
BBAS & conuentus an religioſo cedere poſſint. art. iij. gloſ. iij. num. 12. tract. ceſſio pag.	466
Absens quo ad donationē quis dicatur. art. ij. gl. j. nu. 3. de don. inſinuand.	383
Absentia, ingratitudinis, & ſuſceptionis liberorum cauſa reſcinditur contractus. numer. 56. & ſeq. in præſa. de reſcif. contract.	164
Absenti donatio facta, ut ualeat requiſita. art. ij. glo. j. nu. 1. de don. inſinuand.	383
Absolutio iuramēti an ſine cauſe cognitione dari debeat. arti. uno. gloſ. xxij. nu. 16. cum ſeq. de reſcif. contract.	199
Acceptari donatio debet, & quomodo. art. ij. gl. j. nu. 5. & ſeq. de don. inſinuand.	183
Acceptatio donationis fieri poteſt coram quibuſcumque notariis. ibid. & art. iij. gl. vij.	389
Acceptatio donationis quando fieri debeat. num. 13. ibid.	
Acceptatio donationis poteſt fieri etiam in præſentia procuratoris donationis. art. iij. glo. vj. eod.	
Acceptationem factam per generalem procuratorem ratam habere poterit donatarius. arti. iij. gloſſ. v.	388
Acceptatio facta tutori, uel aliis non ualeat. art. uno. gl. ij. nu. 2. tractat. de don. tuto.	358
Acceptilationem creditor facere debitori debet. gl. v. nu. 1. de famulor. ſalar.	240
Actio ex reſcripto datur. nu. 54. in præſa. de reſcrip.	31
Actio temporalis minus decennio durans non extenditur ad decennium ordinationis. art. uno. gl. xix. nu. 19. de reſcif. contract.	192
Actionem amittit qui ſepulturam impedit. gl. ij. tract. ne beneficiator. cadauera.	324
Actionem amittit cedens in potentioſorem. art. j. glo. xj. tract. ceſſio.	461
Actiones an poſſint per principem tolli. art. j. glo. xij. de famulor. ſalar.	246
Actionis redhibitoria, & quāto minoris natura præſticè explicata. nu. 50. in præſa. de reſcif. contract.	163
Actorum nomine an omnia acta contineantur. artic. uno. gl. vij. nu. 1.	170
Actus nomine quid ueniat. arti. uno. gloſſ. ix. tracta. ut contract.	397
Adiens minor hereditatem damnosam reſtituitur. art. ij. gl. iij. nu. 27. tract. reſti.	147
Adiens hereditatem oneroſam, & in hac deceptus ultra dimidiam an ſit reſtituendus. art. uno. gl. xv. nu. 43. de reſcif. contract.	187
Addiſcentem nolle recipere, uel eum nolle docere, ſapit monopolium. art. iij. glo. ij. nu. 11. tract. de maſt. artificior.	309
Adita hereditate, maioribus non ſuccurritur. art. j. gl. j. nu. 3. tract. reſti.	120
Administrator & tutor pupillo donare poſſunt. gl. ix. nu. 16. tract. de dona. tutor.	364
Administratori perſonæ uel bonorum donari non poteſt. ibid.	
Admortire rem quis poſſit. art. j. gl. xvij. nu. 12. tract. de conſti. reddit.	421
Aduocati, procuratoris, medici, officialis, & aliorum quando reſcindatur contractus. nu. 29. in præſa. de reſcif. contract.	161
Aduocati & ſolicitatores, ac grapherij ſalaria quando petere debeant. art. j. glo. j. in ſi. tra. de famulor. ſalar.	238
Aduocatus ex iudiciis officio datur. artic. ij. gloſſ. iij. nu. 4. de reſcrip.	145
Aduocatus actoris & rei in minorum reſtitutionibus quomodo exordiri debeat in iudicio. nu. 7. in præſa. de reſcif. contract.	138
Aduocatus non exercens aduocationis officium non gaudet literis de committimus. nu. 5. in præſa. trac. de merca. minu.	215
Aduocatus & procurator partes monere debent, ut malam fidem purgent. glo. ult. nu. 5. eod.	232
Aduocatus & procurator protelantes cauſam nullum habeant ſalarium. artic. j. gloſſ. xv. nu. 8. tract. de famu. ſalar.	248
Agere contra tutores an minores poſſint poſt xxxv. annos. artic. ij. glo. vj. nu. 10. tract. reſti.	152
Agricolæ non dicuntur artiſices, nec amittunt nobilitatem. artic. j. gloſſ. j. num. 24. tracta. de mercator. minut.	218
Albinus reprehensus, quod inter Latinos Græcè loqueretur. artic. uno. glo. j. nu. 5. tractat. ut contract. &c.	393
Alere reum intra eccleſiam fugientem quis teneatur. glo. j. nu. 37. tract. immunita. eccleſiaſtic.	338
Alienare an poſſit is, qui ueniam ætatis impetrauit. artic. j. gl. j. nu. 25. & 32. de regeſt.	314

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

<i>Alienari minoris immobilia quando possint, & quae solennitates seruandae. art. ij. gloss. vij. nu. 13. cum seq. tracta. resti. 153. cum seq.</i>	
<i>Alienatio rerum ecclesiae sine solennitate quomodo uitietur. nu. 26. in praef. de rescis. contract.</i>	161
<i>Alienatio in fraudem creditorum rescinditur. nu. 34. ibidem.</i>	162
<i>Alimentorum nomine quando bona sint tacite obligata. art. j. gl. xiiij. nu. 38. trac. de consti. reddit.</i>	417
<i>Allegans rescriptum, illud probare debet. art. ij. num. j. cum seq. de liter. dilator.</i>	85
<i>Allegationem omissam minor non repetit ope restitutionis. art. j. glo. ij. nu. 3. tractat. restit.</i>	122
<i>Altus iusticiarius quando requiri debeat. artic. j. gloss. xvij. num. 18. & seq. de consti. reddit.</i>	422
<i>Amicorum praesentia in contractu minoris quid proficit. art. ij. gloss. iij. numer. 30. tract. restit. 147. cum seq.</i>	
<i>Amissa res in hospitio quomodo probari possit. nu. 11. in prin. tract. de hospitib.</i>	275
<i>Amisio bonorum quando probari debeat in dilatione moratoria. artic. j. gloss. j. nume. 62. tract. de liter. dilator.</i>	76
<i>Amittantur quomodo rescripta. nu. 171. & seq. trac. de rescis.</i>	35
<i>Annales literae uel quinquennales a quo ualeant concedi. art. j. gl. j. nu. 5. tract. de lite. dilator.</i>	65
<i>Annalis dilatio quae dicatur. nu. 3. ibid.</i>	49
<i>Annalis dilatio uni & pluribus concedi potest. num. 13. ibid.</i>	66
<i>Annales & quinquennales literae quibus dirigantur. nu. 58. ibid.</i>	76
<i>Anno rescriptum expirat. nume. 175. in praef. tracta. de rescis.</i>	36
<i>Annus, biennium, triennium, uel quinquennium quando debitori detur. artic. gloss. numer. 6. de liter. dilator.</i>	63
<i>Annus uel quinquennium quando incipit currere. nu. 48. ibid.</i>	74
<i>Annus salarii famulorum quomodo computetur. artic. gl. 10. tractat. de famulor. salar.</i>	244
<i>Antiochi lex, ut sibi non obediretur contra leges praecipienti. art. ij. glo. 10. tractat. rescriptor.</i>	47
<i>Antiquorum mos in auctionibus. num. 17. in praef. de pracon.</i>	431
<i>Apparitor curiae supremae sine requisitione reum capit. nu. 6. quid in alio. num. seq. in praef. tracta. de liter. requisitor.</i>	98
<i>Apparitor ultimo supplicio afficitur, si uerberet captum. nu. 14. ibid.</i>	99
<i>Apparitor exequens sine literis, an in carceres conduci possit. art. uno. gl. iij. nu. 10. 32. & huius rei pulchra praxis ibidem.</i>	110
<i>Apparitor potest reum in alieno territorio capere, sed non extrahere sine consensu requisitor. art. uno. gl. iij. nu. 3. ibidem.</i>	106
<i>Apparitor pro commissariis a se datis tenetur. art. j. gl. ij. nu. 13. de pracon.</i>	435
<i>Apparitor dat commissarium. art. ij. gl. una. numer. 4. cod.</i>	437
<i>Apparitor quomodo debeat habere potestatem capiendi rem debitoris. art. 7. gloss. una. numer. 104. cod.</i>	449
<i>Apparitores unde sumendi sint creditori ad citandum suos debitores extra territorium. art. uno. gl. iij. tracta. de liter. requisitor.</i>	161
<i>Apparitores non sunt causa executionis mittendi, sed de ciuitate debitoris assumendi. ibidem.</i>	
<i>Apparitoribus quando literae sint dirigendae. nu. 65. tracta. de rescis.</i>	13
<i>Apparitoris in subhastationibus officium. numer. 1. in praef. tractat. de pracon.</i>	430
<i>Appellandum non est ab insinuatione. artic. j. gl. num. 11. tractat. de don. insinuand.</i>	369
<i>Appellandum non est a concessione rescripti, sed ab executione. q. 12. num. 173. tracta. de rescis.</i>	35
<i>Appellans & appellatum deducunt non deducta. art. iij. gl. iij. tractat. de rescis.</i>	52
<i>Appellans in uno, censetur alia prosequi. num. 5. ibid.</i>	
<i>Appellare omittens illico, releuatur. art. j. gl. j. nu. 18. tract. restit.</i>	118
<i>Appellari non potest a permissione exequendi data a requisitor. art. uno. gloss. iij. nume. 10. de lite. requisitor.</i>	107
<i>Appellatio an rescripto tolli possit. nu. 161. & sequen. trac. de rescis.</i>	32
<i>Appellatio a iudice requisitor ad quem deuoluatur. art. unic. gl. iij. num. 31. de lit. requisitor.</i>	110
<i>Appellatione cadauer sepeliatur, non recipitur. gloss. prima. tract. ne beneficia cadauer.</i>	323
<i>Appellatione non releuata intra tres menses princeps restituit. artic. j. gloss. j. numer. 19. tracta. resti.</i>	118
<i>Appellatione prohibita, non censetur restitutio. art. j. gl. prima. nu. 47. ibidem.</i>	122
<i>Appellatur a literarum reiectione ad senatum. nume. 55. in praef. tract. de rescis.</i>	11
<i>Appellatus potest etiam petere appellationem reformari. art. ij. gl. num. 5. ibid.</i>	52
<i>Appellatus nouis factis respondet impensis partis appellantis. art. ij. gl. iij. nume. 15. ibidem.</i>	54
<i>Approbatu debet esse caput operis. art. ij. nu. 7. trac. de magistr. artifice.</i>	305
<i>Arbitrio magistrorum statur. art. ij. ibid. num. 12.</i>	
<i>Arbitrorum sententia restitutione releuatur. art. j. gl. j. nu. 34. tract. restit.</i>	120
<i>Argumentum de beneficiis ad officia secularia an procedat. art. j. gloss. ij. tract. ut benefic. ante uaca.</i>	343
<i>Armatus fugiens ad ecclesiam non gaudet immunitate. artic. j. gloss. j. nume. 23. tracta. immunita. ecclesiast.</i>	335
<i>Armigeros & hospites quando quilibet teneatur recipere. num. 5. tractat. de hospitib.</i>	274
<i>Aresta intra quod tempus rescindantur. art. uno. gloss. viij. num. 3. de rescis. contract.</i>	171
<i>Aresta Gallice proferenda. gloss. ultim. tract. contract.</i>	397
<i>Arestum quid, & unde dicatur. gloss. ij. nume. 1. ibid.</i>	393
<i>Artes mechanicae quae uocentur. art. j. gloss. j. num. 23. tract. de mercat. minut.</i>	218
	Arti

Artifices coguntur ad factum per carceres, nec mora
 toria iuuantur. artic. j. gloss. j. nume. 39. de lite.
 dilat. 72
 Artifices qui dicantur. art. j. gl. j. num. 22. & seq. trac.
 de mercat. minuta. 218
 Artifices intra sex menses debita petere debent. gloss.
 vij. eodem. 222
 Artificium questus maior quam artium honestarum.
 art. j. gl. j. nu. 27. tract. de mercat. minuta. 219
 Artificium nomine doctores non ueniunt. arti. ij. num.
 10. tract. de magistr. artific. 305
 Asylum quis primum instituerit. art. j. gl. j. nu. 3. trac.
 imminut. 332
 Attentata post literas status reparanda. art. iij. nu. 10.
 de lit. dilator. 89
 Attestationes sermone materno concipi debent. artic.
 uno. gl. ij. num. 6. tractat. ut contract. 393
 Auctio quid, & unde dicatur. nume. 5. in prefat. tract.
 de precon. 430
 Aucionem uincere, quid sit. nume. 8. in prefat. cod.
 430
 Aucionis caput. num. 10. aucionarij. nume. seq. ibid.
 430
 Augendi pretium in licitatione modus. art. v. glo. una.
 num. 3. eodem. 445
 Augendo pretio qua debeant declarari. nume. 14. ibi=
 dem. 446
 Aurea uestis soli principi conueniens. num. 9. trac. de
 pannis aureis. 257
 Auis scholastico cedere non prohibentur. art. ij. glos.
 ij. num. 8. trac. cesio. 465

B

Bailistre, quis dicatur & bail. artic. j.
 gl. ix. tracta. de don. tuto. pag. 362
 Banniti immunitate carent. gl. j. num.
 28. tract. immunit. ecclesia. 337
 Bannitus & excommunicatus priuile
 gium non impetrant. num. 16. in pref. trac. de re=
 scrip. 5
 Bannitus an sine causa a banno reuocari possit. artic.
 vij. gl. j. ibidem. 60
 Bannitus ad annum, post annum redire etiam sine li=
 centia & literis potest ibidem. 61
 Bastardi non succedunt parentibus. artic. j. gl. j. nu. 6.
 & sequen. de liter. naturalita. 92
 Bastardi legitimated etiam in feudis succedunt. nu. 10.
 ibidem. 93
 Beau-frere cedere non potest fratri pulchro sic uo=
 cato. artic. ij. glo. iij. num. 10. fallit num. seq. tract.
 cesio. 468
 Beneficia quare ante uacationem non concedantur.
 art. j. gl. ij. trac. ut benefic. 343
 Beneficia non conferenda illi qui non intelligit idio=
 ma patrie. & loquitur. art. j. glo. j. num. 4. tract. ut
 contract. 393
 Beneficij permutatio & resignatio quomodo annulle
 tur. arti. uno. gl. xij. nu. 16. de rescis. contract. 176
 Beneficij impetratio illius qui celauit cadauer est sub=
 reptitia. gloss. iij. numer. 9. tract. ne benefic. cada=
 uer. 326

Bibliopola intra sex menses debita petere debent. gl.
 xiiij. in fin. tracta. de merca. minuta. 225
 Blasphemus & lese maicstatis reus non gaudet im=
 munitate. gl. j. nu. 23. trac. immuni. ecclesia. 336
 Bona debitoris impetrantis quinquennale an possint
 capi. art. j. glo. j. nu. 71. de liter. dilato. 78
 Bona exteri ad fiscum deferuntur exclusis filiis secun=
 dum doct. quod non est uerum. art. j. gl. j. num. 2. &
 seq. trac. de lite. naturalit. 21
 Bona confraternitatum eis reprobatis ad quem spe=
 ctent. nu. 5. tractat. de confratr. 329
 Bona confraternitatis unius alteri dari non possunt.
 num. 9. ibidem. 330
 Bona si extra regnum donari sine insinuatione pos=
 sunt. art. iij. gl. tractat. de don. insinuand. 375
 Bona fiscalia nemini concedenda. art. j. gl. ult. tract. ut
 benefic. ante uacat. 346
 Bona quare fisco applicantur. art. ij. gl. v. eod. 348
 Bona confiscationum reparationibus publicis seruire
 debent. glo. vj. ibidem. 349
 Bona qui cepit, non poterit uariando alia capere. art.
 j. gl. xij. nu. 48. de constit. redit. 409
 Bona tutorum sunt tacite pupillis obligata. gloss. xiiij.
 num. 16. eodem. 413
 Bona patris male administrantis bona filij sunt tacite
 obligata. nu. 17. & seq. ibidem. 414
 Bona transeuntis ad secundas nuptias quando sunt ta=
 cite obligata. num. 20. ibidem
 Bona fisco in delictis quando sunt tacite obligata. nu.
 23. ibidem
 Bona pro decimis & collectis sunt tacite obligata. nu.
 25. & seq. ibidem
 Bona emphyteote non sunt tacite obligata pro cano=
 ne. num. 20. ibidem
 Buccinum quid. num. 6. tractat. de pannis aureis. 257

C

Cadauer celans nil iuris consequitur ex
 collatione. gl. ij. nu. 15. tra. ne bene=
 ficiator. cadauer. pag. 326
 Cadauera custodiri post reuelationem
 non prohibentur. glo. j. eod. 323
 Caduca & pro non scripta ante declationem dari no
 debent. artic. j. gloss. iij. tract. ut benefic. ante
 uacat. 344
 Caligarij intra sex menses debita petere debent. art.
 j. glo. vij. tractat. de mercato. minuta. 222
 Caligarij tutores qui. gl. vij. ibid.
 Caligis sericum non debet addi, & cur Caligula uo=
 cetur. nu. 25. tractat. de pannis aureis. 259
 Calumnia presumitur in ponente facta noua nil fa=
 cientia. artic. iij. gl. v. tract. de rescip. 54
 Calumniari quis & quomodo probetur. gloss. iij. ibid.
 51
 Calumniose opponere quis dicatur. artic. v. gloss. una.
 num. 4. de precon. 444
 Cancellare sufficit instrumentum. gloss. v. num. 7. trac.
 de famul. salar. 241
 Cancellaria in quolibet parlamento sta est. nu. 24. in
 prefat. 241

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

Commissarij nõ debent alteram partium re capta si- nere uti.nu.10.ibid.	435	Confessus se debere non iuuatur prescriptione sex mensium gl.ult.nu.12.tract.de merc.minut.	234
Commissarij quot dari debeant.nu.11. ibidem.		Confirmari actus à quo petatur. art.j.gl.j.nu.9.tract. restitut.	116
Commissarij quando dentur post rem saisitam.art.ij. gl.una.nu.5. ibid.	47	Confirmari non potest donatio à minore facta admi- nistratori.glo.ultim.tract.de don.tutor.	366
Commissarij in solidum tenentur.art.j.gl.ij.num.21. ibidem.	436	Confirmatio contractus peti potest trigintaquinque annos à minore. artic.ij.gloss.v.num.2.tract.resti. 149	
Commissariis semel datis an alij dari possint.art.j.gl. ij.num.20. ibid.		Confirmatur interdum quod à iure conceditur.arti.j. gl.j.nu.13.tracta.de resc.	117
Commissio à Rege concedi solet.nu.118.ibidem.	24	Confirmatio principis uim habet insinuationis.art.j. gl.j.nu.38.tract.de don.insinuand.	374
Commissions etiam à magistratibus conceduntur.nu. 120.ibidem.	25	Confiscata concedi non debent ante adiudicationem. art.gl.vj.tracta ut benefi.ante uaca.	344
Commissionis literæ quæ num.117.tract.de rescip.24		Confiscata bona post incorporationem non dantur.gl. ult.ibidem.	347
Committitur uariis modis monopolium.artic.iiij.glo. ij.nu.5. & seq.tract.de magistrat.artifi.	308	Confiscatio etiam post condemnationem concedi non ualet.art.ij.gl.x.ibid.	351
Compensatio opponi contra cessionem potest.tract. cessio.art.ij.gl.vij.	459	Confiscatio portantium uestimenta prohibita peti non debet.nu.30.tracta.de pannis aureis.	260
Competens iudex quis sit in donationis insinuatione. nu.7.tracta.de don.insinuand.	368	Confiscantur quare bona.art.ij.gl.v.tracta.ut benefi. ante uaca.	348
Computorum magistri mercari prohibentur.art.j.gl. vj.& de eorum officio.tractat.de mercat.	203	Confitens releuatur à confessione.arti.j.gl.j.num.31. tract.resti.	120
Communis usus Gallie rescriptum literas uocat Re- gias.nu.7.de rescip.	3	Confitens minor delictum, eo dicitur læsus.art.ij.glo. ij.nu.34.ut benefi.ante uaca.	129
Concedere principem, impetrare partem respicit.nu. 6.in præfa.ibidem.	2	Confitetur impetrans contenta in rescripto.num.151. tract.de rescip.	30
Concedere rescripta quis possit.nu.18.ibidem.	5	Confraternitates quæ ad bonum tendunt approbata sunt.tracta.de confrater.in princ.	329
Concessio principis ob nimiam letitiam non ualet. art.j.gl.9.tract.ut benefi.ante uacat.	342	Congregationes omnes in Francia prohibentur.artic. iiij.gl.j.tract.de magistr.artific.	307
Concessio facta curialibus per importunitatem, ex- torta præsumitur.artic.ij.gl.xij.ibidem.	352	Connexum quid, & dependens.art.uno.gloss.x.tracta. ut contract.&c.	397
Concessiones principum parlamentis aut camere com- putorum intimandæ sunt.numer.66.in præfa. de rescip.	13	Consanguinei exteri quando succedere possint artic. j.glo.ij.nu.19.de liter.naturalit.	96
Conciliatio iurium loquentium de metu, qui cadit in constantissimum iurum.art.uno.gl.xij.nume.3.de rescif.contra.	174	Consanguinei si nolint consentire, quomodo prouideatur. art.ij.gl.iiij.nu.31.tracta.resti.	148
Conclusio in rescriptis, contractibus, & libellis atten- denda.nu.136.in præfa. de rescip.	28	Consensus utriusque patris in rescripti impetratione non est necessarius.nu.47.tract.de rescip.	10
Conclusio partium in literarum comprobatione.art. ij.glo.xiiij.ibidem.	49	Consensus creditorum in quinquennialibus requiritur, secus in annalibus.art.j.gl.j.nu.53.tracta.de liter. dilator.	75
Conclusum debitum non præscribitur ante triginta annos.art.j.gl.xx.num.2.tract.de mercat.minut. 228		Consentiens alienationi an iuuatur remedio l.ij. de rescind.uend.art.j.gl.xv.nu.45.de rescif.cõtr.187	
Condemnari an debeat quis pendente dilatione, ut soluat ea finita.art.j.glo.j.num.57.tracta.de lite. dilatoribus.	75. & seq.	Consentire recusantibus consanguineis matrimonio puellæ, quomodo prouideatur.art.ij.gl.i.ij.nu.31. tract.restit.	148
Condemnari plures ad expensas pro parte tenentur. art.j.gl.xij.tract.cessio.	463	Conseruatores nundinarum antequàm possint cognos- cere contra mercatores requisita.arti.j.num.15. tract.de merc.minut.	217
Condemnatus ad multam non potest impetrare lite- ras, ut ei remittatur.art.uno.glos.ij.nu.17.tract.de liter.requisitor.	105	Consilio gesta ad beatitudinem tendunt.art.ij.gl.xiiij. tract.ut benefi.	352
Conditio multiplex.art.j.gloss.vij.num.9.de constit. redit.	403	Constituti effectus singulares.art.ij.gl.iiij.tract.de don. insinuand.	386
Conditione deficiente uel modo, rescinditur contra- ctus.nu.49.in præfa. de rescif.contract.	163	Constitutio Caroli V. de mercatoribus celantibus mer- ces.art.ult.gl.unic.nu.x.tract.de mercator.	210
Conductor re conductæ saisita an possit expelli, & ad quid teneatur.art.ij.gl.una.nu.2.de præco.	438	Constitutio eiusdem Caroli contra receptatores fugi- tiorum mercatorum.nu.12. ibidem.	
Confessio an requirat insinuationem.art.j.glos.j.num. 31.de don.insinuand.	372	Constitutio eiusdem Caroli, de usuris .nu.22.ibid.	212
Confessio partium non probat insinuationem.art.j.gl. ult.nu.9.eodem.	381		

super constitut. seu ordi. Reg. Gal.

Constitutio eiusdem de famulorum salar. arti. j. gl. j. nu. 1. tra. de fam. salar. 237	fium. glo. ult. nu. 19. tracta. de merca. minut. 235
Constitutio Philippi Regis de cibis, & contra uestes, ac mulieres. nu. 31. tracta. de pannis aureis 220	Conuentio ut nullus ferat frumentum donec tale fuerit uenditum monopolium sapit. art. ij. gl. ij. nu. 8. & nu. 18. & nu. 13. tracta. de magist. artifice. 308
Constitutio Caroli V. de monopolis artic. iij. glos. ij. in princ. tract. de monop. 307	Conuentio mercatorum ut non emant, nisi tali pretio improba est. num. 16. ibid. 309
Constitutio Imperatoris annullans dispositiones factas tutoribus & administratoribus. art. uno. gl. j. nu. 3. tracta. de don. tut. 257	Conuentio partium ut reditus non possit redimi, nil prodest. art. j. gl. xvij. nu. 23. de consti. redit. 423
Constitutio precarij an transferat utramque possessionem. art. ij. gl. iij. tract. de don. nisi uand. 385	Conuentiones Cardinalium in electione papae, quando ualeant, art. j. gloss. j. num. 11. tra. ut benefic. ante uaca. 342
Constitutiones beati Ludouici essent reuocandae. art. ij. gloss. vij. tractat. ut benefic. ante uaca. 350	Coniux tres tantum esse debent. artic. j. trac. de magist. artifi. 303
Consuetudo non ualeat uel statutum, ut spurij succedant. artic. j. gloss. j. num. r. 6. tract. de liter. natural. 92	Coniuium faciens an ad mulctam teneatur. ibid. 304
Consuetudo ut quis citetur etiam extra territorium, ualeat. artic. uno. gloss. iij. numer. 27. de liter. requisitor. 109	Coram iudice domicilij an sit restitutio petenda. nu. 19. & seq. in praef. tract. de rest. in princ. 113
Consuetudo loci ad concedendam restitutionem inspicitur. art. j. glo. iij. num. 13. tract. resti. 129	Coram quo iudice rescissio petatur. art. uno. glos. xxj. num. 11. de rescr. cont. 195
Consuetudo faciens maiorem an impediatur restitutionem. art. ij. glo. ij. cod. 124	Corporalium seu incorporalium rerum contractus rescinduntur. artic. uno. gl. iij. num. 6. cod. 158
Consuetudo & priuilegium ualeat, ut in tali loco res uendantur, & non alibi. art. ij. gl. ij. num. 12. quid in personis num. seq. tracta. de magist. artifi. 310	Creditor reddens instrumentum debiti non tenetur quittantiam facere. art. j. gl. v. num. 4. tractat. de famul. salar. 241
Consuetudo non potest usuras permittere, nec ipse princeps. artic. j. glo. j. nu. 4. de consti. redit. 199	Creditor acceptilationem facere debitori soluenti tenetur, si debiti instrumentum amiserit. numer. 6. ibidem. 240
Consuetudines & statuta in praconijs seruanda. num. 14. in praef. de praeco. 430	Creditor impediens solutionem perdit debitum. glo. iij. num. 6. tracta. de benefi. cadau. tra. 326
Consuetudines an princeps censeatur tollere. artic. ij. glo. una. num. 6. de praeco. 437	Creditor generalis posteriori speciali praefertur. art. j. glo. vij. num. 13. de consti. redit. 403
Consulendus est princeps, si iuste non uideantur litterae impetratae. gloss. ult. num. 2. tract. de rescript. artic. ij. 50	Creditor domus rescissionem mutuas praefertur prioris si res ei obligetur. nam. 17. cum seq. ibid. 404
Continuum tempus requiritur in praescriptione decenniali, & an interruptum coniungatur. artic. uno. gloss. xx. num. 1. de rescis. contract. 194	Creditor in expensa funeris prioribus praefertur. nu. 34. ibidem. 407
Contra ius etiam uocatur rescriptum. nu. 13. in praef. tract. de rescrip. 4	Creditorum futuri post litteras facti non comprehenduntur in literis moratorij. artic. j. gl. j. nu. 18. de liter. dilator. 68
Contra quem rescriptum impetretur. nu. 41. & seq. ibidem. 9	Creditorum ratione arresti & sententiae non continentur in literis dilatorijs. num. 19. ibid. 68
Contra possessorem an restitutio detur. num. 31. cum seq. in princ. tract. resti. 115	Creditorum consentientes quinquennialibus quomodo debeant consentire. num. 54. ibid. 75
Contractum usurarium tria faciunt. art. j. glo. j. nu. 3. de consti. redit. 399	Creditorum an possint pro dote pecuniam offerre uxori. art. j. glo. xiiij. nu. 44. de consti. reddi. 418
Contractus quomodo conficiantur & dissoluantur. nu. 1. in praef. de resc. contra. 157	Crimen contra testem specificè opponendum. art. j. gl. ult. nu. 6. tra. resti. 137
Contractus nomine non uenit distractus. art. uno. glos. vij. num. j. ibidem. 169	Criminales materias litterae status non prorogant. art. ij. in princ. de lit. dilator. 85
Contumaciam releuat princeps. art. j. glos. j. num. 27. tract. resti. 119	Culpa ininitus contractus quando debeat rescindi. artic. uno. gl. ix. num. 5. de rescis. contract. 172
Conuenientes ne aliquid deponant in tali causa, monopolium committunt. art. iij. glos. ij. nu. 6. tra. de mag. artifi. 308	Cumulatur iudicium rescindens & rescissorium. gl. xxj. nu. 4. ibidem. 196
Conuenire ne quis alios in illa arte instruat, sapit monopolium. num. 10. ibidem. 309	Curati liber quid continere debeat. art. j. glo. ij. trac. de regeft. 326
Conuincere, ut domus locentur magno pretio, uel ut tempore pestis augeatur rei pretium, reprobatum est. num. 12. ibid.	Curati omnes conficere tenentur baptismi libros & sepulturae. artic. ij. glo. ij. ibidem. 317
Conuentio partium derogat praescriptioni sex mensium. glo. ult. nu. 19. tracta. de merca. minut. 235	Curatus quatuor matriculas habeat. art. j. glo. j. num. 7. ibidem. 312
	Curia suprema rescripta concepit, necnon episcopus. num. 28. & seq. in princ. tract. de rescrip. 7
	Curia parlamenti de quibus causis cognoscat in prima instantia. artic. vij. uersic. notandum. ibid. 62

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

Curia parlamenti restituit.num. 15. in princi. tra. de resti.	213	rescisionem. glo. xiiij. num. j. ibid.	178
Curiales non soluentes debita hospitibus, quomodo puniantur. num. 19. tracta. de hospitib.	276	Deceptus ultra dimidiam restituitur. art. j. glo. j. nu. 10. de restitutio.	116
Curia suprema rescindunt contractum nullum, etiam sine literis Regiis. nu. 5. in prefatio. de rescisio. contra.	158	Deceptus in pignore an rescisionem petat. gl. xv. nu. 49. de rescis. contrac.	188
Custodes deputati ad probandum pannos. articul. j. nu. 4. & eorum officium. nume. 7. tract. de panna. merc.	252	Decimam Papalem non solunt fraternitates. nu. 7. trac. de confr.	353
Custodes pannorum a quo eligi debeant. numero 4. ibidem.		Decimarum alienatio facta laico rescinditur etiam post decem annos. arti. uno. gloss. xix. nu. 22. de rescis. contrac.	192
Custodes pannorum ad quid teneantur, si improbos pannos approbauerint. num. 1. 2. ibidem.	253	Decime conductores intra quod tempus decimam petant. art. j. glo. xj. tract. de famulo. sola.	245
Custodienti personam, a custodita non ualet donatio. glo. viij. in fin. tract. de dona. tutor.	362	Decreti interpositio causas sigillatim requirit. artic. j. gl. ult. num. 1. 2. tract. restitui.	137
D			
 Annorum nomine expense ueniunt. art. j. gl. ult. trac. rescis. pag.	43	Decretum necessarium in alienanda re immobili minoris. art. ij. gl. vij. num. 9. ibid.	154
 Damnum fato datum non praebet restitutionem. artic. j. gloss. ij. nu. 7. tract. resti.	123	Decretum iudicis in alienatione appositum quomodo faciat cessare praesumptionem fraudis, & praxis quando possumus ab eo appellare. arti. uno. gl. xv. num. 39. & seq. de rescis. contrac.	186
Datio in solutum quando praetextu lesionis possit rescindi. artic. uno. gloss. xv. numer. 4. de rescis. contrac.	187	Decreto interposito nullus recipitur ad licitandum. artic. iij. glo. una. nu. 3. tracta. de praekon.	443
Debita ecclesiis & piis locis non patiuntur dilationem moratoriam. artic. j. gl. j. nu. 32. tractat. de liter. dilator.	71	Decretum sigillatum impedit opponentem. arti. v. gl. una. nu. 1. 2. ibidem.	445
Debita specialiter in literis quinquennialibus exprimi debent. nu. 41. ibid. pag.	73	Decretum in praconiis a quo iudice interponatur. art. vij. glo. una. num. 4. ibid.	448
Debita mercium intra sex menses peti debent, non alia. artic. j. gloss. xvj. in fi. tract. de merc. minut.	226	Decretum non debet interponi cum onere impensarum. artic. vij. glo. una. num. 6. ibidem.	448
Debita & credita a iure inter heredes diuiduntur, non autem hypotheca. art. j. glo. viij. nu. 43. tract. de constit.	408	Deducam in causa appellationis, non deductum, & quando, regula cum applicationibus & limitibus. art. iij. gl. iij. tractat. de rescrip.	52
Debitor ratione delicti non utitur literis annalibus uel quinquennialibus. art. j. glo. j. nu. 18. deliter. dilator. pag.	67	Deferre ad barbaros aliquas merces, uel uicualia homines prohibentur. art. ult. gl. uni. nu. 27. tract. de merca.	213
Debitor alimentorum non iuuatur moratoria. nu. 44. ibidem.	73	Definitio do. ad restitutionem reprobatur. num. 4. in praesa. de resti.	111
Debitor finita dilatione annali constituitur in mora. nu. 57. ibidem.	75	Definitio rescripti noua datur. numer. 5. in praes. de rescrip.	2
Debitor in quinquenniali debitum agnoscit, secus in annali. num. 60. ibid. pag.	76	Delatores qui. art. ij. gl. x. ut benefic. pagina.	351
Debitor conuenti coram conseruatoribus remittuntur ad iudices ordinarios, si cessio non teneat. art. ij. glo. ult. tract. cessio.	474	Delegatio quomodo fieri debeat. art. ij. glo. ult. tract. cessio.	474
Debitum conditionale uel in diem, quando praescribitur. gloss. ult. numer. 2. tractat. de mercato. minut.	231	Delegatio an requirat solennitatem. ibidem.	
Debitum in diem cedi potest. artic. ij. glo. nona. secus in conditionali. tra. cessio.	472	Delegationes & commissiones uerbis Gallicis concipiuntur. art. uno. gl. ij. tracta. ut contrac.	394
Decem anni rescisionis contractuum a quo tempore currant. artic. ij. glo. v. num. 5. tracta. resti.	150	Delegatus existens in uno loco, an possit in alio citare. artic. uno. glo. iij. nu. 19. de liter. requisito. 108	
Decennalis praescriptio a quo tempore computetur. artic. uno. gloss. xxj. num. 1. & seq. de rescis. contrac.	294	Delicati taxantur. artic. j. gloss. vj. tracta. de merca. minu.	222
Deceptio sola citra dimidiam iusti pretij non inducit		Delicta impediunt minorem restitui. art. j. glo. ij. num. 12. tract. resti.	124
		Delicti ratione quis prohibetur contrahere. num. 44. in praesa. de rescis. contrac.	163
		Delinquens in officio quilibet in solidum tenetur. art. ij. tract. de merca.	208
		Denuncianda quomodo sint praekon. debitori. arti. vij. glo. una. num. 14. de praekon.	449
		Dependens, tangens, & conexum. art. uno. gl. x. trac. ut contrac. &c.	597
		Depositum repetitur non obstantibus literis moratoris. art. j. gl. j. nu. 38. de liter. dilato.	72
		Dicens domum suam teneri a tali domino directo, an	an

super constitut. seu ordi. Reg. Gal.

an sufficiat. art. ij. nume. 6. tracta. de consti. reddi. 428	Dolus interveniens in alienatione rerum mobilium, an inducat restitutionem. gloss. xv. numero 34. ibidem. 185
Diem dicit partibus apparitor, ut conveniant de ap- pretiatoribus. arti. j. glo. ij. num. 4. de præco. 433	Domicilij iudex an cognoscat de rescissione. art. unic. gl. xxj. nu. 14. & 15. ibid. 196
Diffamans super pluribus delictis, ea omnia proba- re debet. num. 60. tracta. de rescrip. in præsa. 12	Dominium auferre potest lex uel ordinatio ex causa publica. art. uno. glo. j. nu. 7. ibid. 166
Differentia inter minoris & maioris restitutionem. num. 25. & seq. tractat. resti. in præsa. 114	Domini sciens se debere famulo non debet post annū in conscientia solutionem illi negare. gl. x. num. 8. tracta. de famul. sala. 244
Differentia inter contractum emphyteoticum & cen- sualem. artic. j. gloss. xvij. num. 21. tracta. de consti. redi. 422	Domini fundarius non perdit ius, licet non se oppo- suerit uenditioni rei per præconium facta. artic. j. gl. xvij. nu. 11. de consti. red. 421
Differentie inter annalem & quinquennalem dila- tionem. artic. j. glo. j. num. 5. cum sequen. tracta. de lit. dil. 74	Domini quando pro ingressu aliquid recipere possit. nu. 14. ibidem.
Differentie inter restitutionem & appellationem. arti. j. gl. j. num. 41. cum seq. tracta. resti. 121	Domus ad uisitandum pannos in loco publico esse de- bet. articul. j. numero 6. tractat. de panna. mer- cato. 252
Differentie inter hypothecam generalem & specia- lem. art. j. gl. xiiij. num. 4. de consti. reddit. 411	Domus uel claustrum an gaudeat immunitate. arti. j. glo. j. nu. 9. tracta. de immunita. ecclesia. 333
Differentie multe inter redditus fundarios, & alios. gl. xvij. nu. 3. cum seq. ibidem. 420	Dona regia limitantur à magistris computorum. arti. j. gl. ult. tracta. ut benefic. ante uaca. 346
Dignitas per rescriptum retinetur. nu. 148. in præsa. tracta. de rescrip. 30	Donare non possunt uolentes magistri fieri etiam u- xoribus magistrorum. articul. j. in fin. de magist. artifi. 304
Diligenter literæ Regiæ exequenda. artic. j. gloss. iij. ibidem. 40	Donare quis an possit secundo ante insinuationem. art. j. gl. vij. tracta. de don. insinuan. 276
Directum dominium habet hodie fundarius. art. j. gl. xvij. nu. 22. de const. reddi. 422	Donatio facta uxori à uiro per importunitatem non confirmatur morte. articul. ij. gloss. iij. tracta. de re- scrip. 45
Dirigenda quibus sint literæ. num. 62. & seq. in præsa. tracta. de rescrip. 13	Donatio eius quod plus ualet res, si aliis sit deceptio ultra dimidiam iusti pretij, non impedit rescissio- nem. artic. uno. gloss. xv. nu. 29. de rescis. contract. 182
Discere quis debet antequam magister efficiatur, & quanto tempore. art. ij. gl. uni. nu. 3. & seq. tracta. de magist. artifi. 304	Donatio monasterio per circumuentionem facta non ualet. art. cu. j. gloss. j. num. 9. tracta. ut benefi. ante uaca. 342
Discussionis sententia quomodo feratur. art. v. gl. una. num. 11. & 21. de præcon. 445	Donatio præsumitur facta ad importunitatem. nu. 12. ibidem. 343
Dispensatio iuramenti impetrari potest etiam non uo- cata parte. art. j. gl. j. num. 6. tracta. resti. 116	Donatio causa mortis tutori facta non ualet, & idem in legatis. gl. iij. tractat. de don. tuto. 360
Dispensatio specialis esse debet. gloss. ultim. nume. ij. ibidem. 139	Donatio mutua magis ad utilitatem pupilli tenens ualet. gl. 7. ibidem. 362
Dispensatione habita iuramenti literæ quinquenna- les profunt. articul. j. glo. j. nume. 24. tracta. de lit. dilato. 70	Donatio facta procuratori, uel uxori tutoris, concu- bine non ualet. glo. ix. nu. 4. & seq. & quid in fa- mulis tutorum. nu. 6. ibid. 363
Disponere an exterius possit, & quomodo. art. j. gloss. nu. 4. de lite. natu. 92	Donatio à minore facta curator in presentia amico- rum etiam non ualet. nu. 8. ibidem.
Dispositio uerbum est generale. glo. j. nu. 3. tra. de don. tuto. 357	Donatio minoris loco pio facta, ualet. nu. 20. ibidem. 365
Diuisio hereditatis an ex lesione rescindatur. articu- uno. gl. xv. nu. 26. & seq. de resc. contrac. 184	Donatio facta tutori & administratori quomodo sit rescindenda. gl. ult. ibid. 366
Diuisiōnem petens minor an lædatur. art. j. gl. iij. num. 22. tracta. resti. 129	Donatio requirit scripturam. nu. 14. in præsa. tracta. de don. insinuan. 370
Doctoribus licentiatis & baccalareis cedi potest. art. ij. nu. 3. gl. vj. tracta. cef. 469	Donatio etiam facta extraneis est insinuanda. gloss. j. nu. 8. ibidem. 369
Doli species in literis exprimenda. art. j. gl. vij. tracta. de restitu. 133	Donatio coram iudice facta, an requirat insinuatio- nem. gl. j. nu. 34. ibidem. 373
Doli generalis renunciatio non ualet. gloss. ult. num. 5. ibidem. 137	Donatio simplex insinuanda, & ob causam. nu. 12. & 17. ibidem. 370
Dolo omissum in causa appellationis non potest addu- ci. artic. ij. glo. iij. nu. 9. tracta. de rescrip. 53	Donatio in feudum, & à principe non insinuatur. Index Secund. Tom. Bb. ij. num.
Dolo uel fraude in contractibus possunt rescindi in- tra decem annos. art. uno. gl. iij. de rescis. contract. 167. & gl. ix.	
Dolus ad rescissionem contractus probari debet, & quomodo. gl. 9. nu. 2. ibid. 171	

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

na. 21. ibidem.	371	Effectus literarum amaliu & quinquennialium. art. j. gl. j. nu. 60. tract. de lite. dilat.	78
Donatio in testamento facta, uel causa mortis non insinuat. nu. 25. & 28. ibidem.	372	Effectus ueniae impetrationis. artic. j. gl. j. nume. 33. de regeft.	315
Donatio ante insinuationem est imperfecta. gloss. v. j. ibidem.	389	Effectus immunitatis tres. artic. j. gl. j. nu. 38. cum seq. tractat. immunita. ecclesiast.	383
Donationes Regis factae ab initio suae coronationis non ualent. art. iij. circa fin. tract. de rescrip.	45	Effectus donationis non insinuate. art. j. gl. vij. tra. de don. insinuan.	389
Donationes factae ab aliis quam pupillis, tutoribus, ualent. glo. v. tractat. de dona. tutor.	361	Effectus donationis in absente ante acceptationem locum non habet. art. ij. gl. iij. ibid.	387
Donationes purae, in diem & sub conditione insinuantur. artic. j. gloss. j. num. 13. tract. de donat. insinuan.	370	Effectus tacitae hypothecae qui. art. j. gl. xiiij. nu. 41. de constreddi.	418
Donationes factae ante ordinationem sine insinuatione ualent. art. j. gl. ij. ibid.	375	Electio non ualeat, nec sententia per importunitatem lata. art. ij. glo. v. tra. de resc.	45
Donationis a Rege factae Rex defensionem suscipit. art. ij. gl. ult. tract. ut benefic.	355	Electioes occultae non ualent. glo. iij. num. 15. tra. ne benefi. cada.	326
Dos maior constituta, uel ut mobilium naturam sortiat, restitutionem minori praebet. art. ij. glo. iij. nu. 30. tract. restit.	147	Electio magistro est credendum. art. j. nu. 5. tracta. de payna. mercato.	252
Dotes non prorogantur per annales literas. art. j. gl. j. nu. 34. de liter. dilator.	72	Eligit minor in diuisione. art. j. glo. iij. nume. 14. tra. resti.	146
Dotis & propter nuptias donatio an insinuetur. arti. j. gloss. j. numer. 19. & seq. tractat. de donat. insinuan.	370	Emenda ordinaria perperam appellantium quae sit. art. v. glo. una. nu. 6. de praekon.	444
Duobus modis accipitur rescriptum. nume. 11. tra. de rescrip.	4	Emendare libellum ex restitutione potest quis post litem contestatam. art. j. glo. j. nu. 35. tra. resti.	120
Duplex purpura. nume. 1. & seq. tract. de pannis aureis.	257	Emens officium non debet gaudere priuilegiis officij. art. iij. tra. de magist. artificio.	36
Duplex insinuatio non est facienda. arti. j. glo. v. nu. 6. tract. de dona. insinuan.	378	Emens merces unius speciei omnes, ut ipse solus eas uendat, monopolium committit. art. iij. gloss. ij. nu. 14. ibidem.	309
E		Emere per interpositam personam quando tutor posuit. articul. uno. gloss. ij. numer. 6. tracta. de donat. tutor.	259
E cclēsia restituitur. num. 24. in prim. trac. resti. Pag.	114	Emphyteosis rescinditur per l. ij. de rescin. uendi. art. uno. gl. xv. nu. 12. de rescif. contract.	181
Ecclesia contra praescriptionem restituitur. art. j. glo. quarta. iusta tamen causa requiritur. ibid.	131	Emphyteota & colonus literas annales & alias frustra impetrant. artic. j. gloss. j. num. 21. tra. de lit. dilato.	69
Ecclesia ad insinuationem tenetur. arti. ij. gl. iij. tra. de don. insinuan.	387	Emptio redituum an sit reprobata. arti. j. gloss. j. tra. de consti. redit.	399
Ecclesiam scedans, & in eam delinquens, non inuatur immunitate. artic. j. gloss. j. nume. 19. tract. immuni. eccle.	335	Emptor domus ut non soluat pretium, non inuatur moratoria, articulo j. gloss. j. nume. 45. de lite. dilato.	73
Ecclesiastici iudices an uerbis Gallicis processus facere debeant. arti. uno. gl. iij. tract. ut contract.	395	Emptor pro sua hypotheca potest retinere rem. art. j. gl. vij. nu. 15. rubri. de consti. redit.	404
Ecclesiasticus iudex requirit ecclesiasticum & laicum. num. 19. in praef. de lite. requisito.	100	Emptor fructuum aliis praefertur. numer. 38. ibidem.	407
Ecclesiae non tenentur extra manum ponere bona quae triginta possederunt annis. arti. j. gl. j. num. 40. de liter. dilator.	72	Emptor quando locationi factae stare teneatur. gloss. xiiij. nu. 10. ibidem.	412
Ecclesiis quamobrem detur immunitas. artic. j. gloss. j. nu. 7. de immunitate eccles.	333	Emptor quando pretium soluere non teneatur. nu. 42. ibidem.	418
Aedificanti in loco donato ante insinuationem quomodo succurratur. artic. j. gloss. vij. de dona. insinuan.	380	Emptores mercium, exteri non impetrant moratoria. art. j. gl. j. nu. 35. de liter. dilato.	72
Effectum non habet donatio ante insinuationem. art. ij. glo. j. num. 9. ibid.	383	Ephipiarum qui. articul. j. gloss. xij. tract. de mercator. minuta.	224
Effectus rescriptorum. nu. 139. cum seq. in praef. tract. de rescrip.	29	Equum quis prius ascenderit. ibidem.	
Effectus rescriptorum gratiae an impetranti profint. nu. 155. ibidem.	31	Ergolani qui sint. art. iij. glo. ij. num. 19. tract. de magist. artifi.	310
		Error non impedit literarum quinquennialium probationem. art. j. gl. j. nu. 47. de lite. dilato.	73
		Error calculi post conclusum debitum allegatur. art. j. gl. xx. nu. 3. tracta. de mercato. minuta.	228
		Erro	

super constitut. seu ordi. Reg. Gal.

Errorem aduocati releuat princeps. art. j. glos. j. num. 28. idem in errore calculi & relationis. num. seq. resti. 119	Exercere artem oportet. art. j. glo. j. num. 5. de merca. minut. 215
Errore calculi factum, uel alio modo quam dolo uel fraude rescinditur etiam post decem annos. artic. uno. gl. vj. num. 5. de rescif. contract. 170	Exerceri per se & per alium mercatura potest. num. 8. ibidem. 216
Aestimatio dotis facta ultra dimidiam iusti ualoris quomodo rescindatur. gloss. xv. numc. 1. 3. ibidem. 181	Exigi non potest pecunia sine mandato scripto. artic. iij. nu. 9. de liter. dilator. 86
Aestimatores rei licitandae iurare debent. art. j. glos. ij. nu. 8. de praeco. 434	Expellere mercatores externos, principes non debent. artic. ult. gl. unic. nu. 28. tract. de mercator. 213
Aetas probari potest per registum. art. j. glo. j. num. 11. & seq. tract. de regist. 313	Expensas restituit cessionarius. arti. j. gloss. xij. tract. cefio. 462
Aetas requisita in impetranda uenia aetatis. num. 25. ibidem. 314	Expense & meliorationes rescisso contractu repetuntur. nu. 61. In praes. de rescif. contract. 165
Aetas etiam a consanguineis probanda. nu. 30. ibid. 315	Expense quae in doctoratu fieri possunt. artic. ij. num. 11. tract. de magist. artific. 305
Aetatis ratione conceditur restitutio. artic. j. gloss. j. numero 3. & seque. & in praes. numc. 22. tract. resti. 114. & seq. 444	Expense auctionum primum omnium recuperantur. art. iij. gl. una. nu. 7. de praeco. 440
Eiusionis obligatio an post decem annos duret. artic. uno. gloss. xix. numero 24. de rescif. contract. 292	Expensis cuius remissio fieri debeat. num. 11. in praes. de liter. requisitor. 88
Ex bono & aequo princeps restituere solet. art. j. glo. j. nu. 36. tract. resti. 120	Exploitiz Gallicae fieri debent, & aliae executiones. art. uno. gl. ix. tract. ut contrac. 397
Exactor requirere iudicem potest ad pecuniae Regiae exactionem. num. 23. in princ. tract. de lite. requisit. 101	Expressio multiplex. nu. 94. in praes. 19
Exceptio non numeratae pecuniae an post decem annos proponi possit. art. uno. gl. xix. nu. 26. de rescif. contrac. 393	Expressi in literis naturalitatis debet ut in prouinciis regno acquisitis exterius acquirere possit. art. j. gl. ij. num. 18. de liter. naturalita. 96
Exceptio salarij non petiti intra annum, est peremptoria. arti. j. gl. xj. tractat. de famul. sala. 244	Exteri bona in Regno acquirere prohibentur. glos. j. ibidem. 91
Exceptiones dilatoriae non possunt de nouo adduci in causa appellationis. art. iij. glo. iij. nu. 13. tract. de rescrip. 53	Exteri beneficia in regno obtinere non possunt. art. j. glo. ij. nu. 2. ibid. 93
Excipere post trigintaquinque annos an minor possit. art. ij. glo. vj. nu. 1. tract. resti. 151	Exteri qui sint, & qui indigeant literis naturalitatis. nu. 20. & seq. ibid. 96
Excipere post annum potest famulus. arti. j. gl. x. num. 9. tract. de famul. salar. 224	Exteri an donationem insinuare teneatur. art. j. gl. iij. tract. de don. insinuand. 375
Excipit quis perpetuo. art. uno. glo. xix. nu. 19. de rescif. contract. 193	Exterius duo beneficia in regno habere non potest incompatibilia sine Papae dispensatione. numc. 5. & seq. tract. de liter. natura. 94
Excommunicato iniuste non currit tempus praescriptionis. art. uno. gloss. xxij. numc. 2. de rescif. contract. 198	Exterius secularis regularia beneficia obtinere sine Papae dispensatione non poterit. num. 6. cum seq. ibidem. 96
Excommunicatus insinuationem non petit. artic. j. gl. in fine. tractat. de donat. insinuand. 376	Exterius non degens in regno non potest etiam cum literis naturalitatis obtinere officia uel beneficia. nu. 36. ibid. 96
Executio fit in integr. restit. pendente. art. j. glos. j. nu. 43. tract. resti. cxxj. idem art. ij. glos. ult. numero 7. ibidem. 155	Exterius mercator defrens pannos prohibitos, an puniatur. art. ij. in fi. tract. de pannar. mercat. 255
Executionem sententiae impediens in beneficiis statim probare debet sua interesse. arti. iij. nu. 19. de lite. dilato. 87	Extractum a regesto fidem facit. art. j. glo. iij. tract. ut contract. 395
Executor testamentarius potest sibi soluere. artic. uno. glo. j. nu. 6. tracta. de don. tutor. 358	Extrahens reum ab ecclesia iurare debet uitam membrum illi seruari. num. 3. tract. immuni. eccl. 365
Executor testamenti denunciare debet haeredi remuendendam. art. 7. gl. una. num. 16. de praeco. 450	Extrahitur reus ab ecclesia per iudicem laicum, etiam sine licentia episcopi. glo. ij. in fin. ibid. 339
Exequenda per quam curiam sint praeconia. artic. j. gl. j. nu. 2. ibidem. 432	Exul cancellariis Franciae banno liberari non potest. art. vij. gl. j. de rescrip. 60
Exequenda quando non sint litera. art. j. gl. iij. tract. rescrip. 40	

F

Abriserarij, uel ferrarij intra sex menses debita petent. artic. j. gl. vij. tract. de merc. min. pag. 222

Facilitate se lesum minor probare debet. art. j. glo. iij. nu. 26. tract. resti. 129

Facta noua, an sine literis proponi possint. artic. iij. Index Secund. Tom. Bb. iij. glo.

Index secundi Tomi comment. d. P. Rebuf.

glo. iij. nu. 15. de resc.	54	rum distractionem. arti. vij. gloss. una. nume. 22. de precon.	451
Facta post literas status presentatas sunt nulla. artic. iij. nu. 9. de liter. dilator.	89	Filij extraneorum ut parentibus succedant exteris, tria requisita. arti. j. gl. j. num. v. tract. de liter. na- tural.	92
Facte donationes ante illam constitutio. an ualeant. gl. iij. trac. de don. tutor.	360	Filij Regis priuilegiati. num. 26. tract. de pannis au- reis.	259
Facti impedimentum quo ad impediendam prescri- ptionem multis modis contingit. art. uno. gl. xxij. nu. 6. cum seq. de rescif. contract.	199	Filij in rebus matris dotalibus preferuntur priori. art. j. gl. viij. nu. 30. de const. reddit.	406
Factum non retractabile non recipit restitutionem. art. j. gl. ij. nu. 16. trac. resti.	125	Filius an patri donare possit. art. j. glo. ix. num. 18. de donat. tutor.	364
Factum contra ordinem, est nullum. nu. 16. in presfa. de praco.	431	Filius an patri scholastico cedere possit. art. ij. glo. iij. nu. 11. tract. cessio.	465
Falsi poena an puniatur minor. arti. ij. glos. iij. nu. 21. tract. resti.	146	Finantiam exteris pro suis naturalitatis literis debet. art. j. gl. ij. nu. 17. de liter. naturalit.	95
Falsi poena puniuntur falso mortem beneficiati nunti- antes. art. v. trac. de regeft.	320	Fingentes se creditores falsi poena tenentur. art. j. gl. j. nu. 68. de liter. dilator.	77
Falsum exprimere deterius est quam tacere. nu. 128. in presfa. tract. de rescif.	27	Finita administratione an ualeat donatio. gl. ix. num. 10. de dona. tutor. fact.	364
Falsum rescriptum quid sit, & an differat a subrepti- tio. nu. 129. & seq. ibidem.	ibidem.	Fisci laudimia que sint. artic. j. gl. xiiij. nu. 9. de consti. reddit.	421
Famuli petentes bis salarium, fures sunt. ar. j. glos. vj. trac. de famulo. salar.	241	Fisco damnosum rescriptum non ualet. numer. 80. in presfa. tract. de rescif.	17
Famuli cuiuslibet artificij debent intra annum sala- rium petere. gl. ix. ibid.	343	Fisco prefertur creditor anterior. art. uno. gloss. viij. nu. 11. de consti. reddit.	403
Famuli post annum salarium petere prohibentur, nisi in certis casibus, de quibus in glo. x. ibid.		Fiscus omnia recipit & purgat. art. j. nu. 9. tractat. de pannar. mercator.	252
Famulus salariū an habere possit, si nullum ei sit pro- missum. gl. iij. ibid.	339	Fiscus in debito primipili omnibus prefertur. arti. j. gl. viij. num. 32. de constitu. reddit.	406
Famulus salarium plurium annorum quando petere possit. gl. xiiij. & seq. ibid.	246	Fiscus in bonis post obligationem quesitis prefertur. nu. 39. ibidem.	407
Farcimina ultra diem unum non custodienda, & quis prius inuenerit. art. j. glo. vj. tractat. de mercator. minuta.	222	Fiscus quando tacite habeat bona obligata. art. j. glos. xiiij. nu. 22. ibidem.	414
Fartores & dulciarij qui sint. ibid.	221	Fori priuilegium amittens minor non restituitur. art. j. gl. ij. nu. 5. tra. resti.	123
Fercula duo in prandio tantum sumenda. nu. 37. trac. de pannis aureis.	261	Forma literarum annalium & quinquennialium. art. j. gl. j. nu. 4. de liter. dilator.	64
Feretrum aperire iudex potest, si dubitetur de bene- ficiati cadaueris occultatione. arti. j. gl. iij. nu. 23. tract. de benefi. cadauer.	427	Forma deficiens uitiat contractum. num. 22. in presfa. de rescif. contract.	160
Feriatibus diebus an insinuatio fieri possit. artic. j. gl. v. nu. 12. tract. de don. insinuand.	370	Forma literarum ueniæ ætatis. art. j. glo. j. nu. 26. tra. de regeft.	314
Feuda ante uacationem an concedantur. arti. j. gl. ul. tract. ut benefic. ante uaca.	346	Frater cedit scholastico fratri & limitationes. art. ij. gl. iij. per totum tra. cessio.	467
Feudi traditio quando rescindi possit per remedium. l. ij. de rescind. uend. art. uno. gl. xv. nu. 11. de rescif. contract.	180	Frater patruelis debitum non cedit scholastico. num. 12. ibidem.	468
Fideicommissum remittens minor non restituitur. art. j. gl. ij. nu. 8. tract. resti.	123	Fraternitates institui possunt heredes. nu. 6. tract. de confatr.	330
Fideiussor & successor intra tempus minori compe- tens excluduntur. gloss. iij. numer. 14. & sequent. ibidem.	147	Fraternitates unde sint deductæ. nu. 10. ibid.	
Fideiussor minoris quando restituitur. num. 5. & seq. & art. ij. ibidem.	145	Fraternitati renuntiare licet. nu. 12. ib.	331
Fideiussores compelluntur soluere dilatione morato- ria pendente. art. j. gl. j. nu. 41. de liter. dilator.	73	Fraus inest dolo, solet tamen exprimi. arti. uno. glo. x. nu. 1. de rescif. contract.	173
Fideiussores liberantur resoluta per restitutionem contractu. arti. uno. gloss. xv. nu. 29. de rescif. con- tract.	184	Fraus Græcè multis nominibus uocatur. num. 3. ibid.	
Fideiussoris datio interrumpit prescriptionem. gloss. ultim. nu. 18. tract. de mercator. minutat.	235	Fructus à die litis contestatæ restituntur. nume. 4. in presfa. ibidem.	168
Fides de pretio non habetur ad impediendam pigno- rum distractionem. arti. vij. gloss. una. nume. 22. de precon.		Fructus donationis à pupillo factæ an tutor lucretur. artic. uno. gl. ij. nu. 10. tra. de don. tutor.	360
		Fructus donationis an quis lucretur ante insinuatio- nem. articulo j. gloss. vij. de donat. insinuand.	379
		Fructus sui beneficij potest clericus licitare. arti. j. gl. j. nu. 4. de praco.	433
		Fruct	

super constitut. seu ordi. Reg. Gal.

Frustrum restitutio non datur minor. art. j. gl. ij. nu. 9. tra. resti.	123
Frustrum & alias res ad Barbaros deferre prohibentur mercatores. artic. ult. nu. 27. tra. de mercator.	213
Frustra impetratur, quod iure communi conceditur, quando locum habeat. artic. j. gloss. j. num. 12. tra. resti.	171
Fundatus super dolo contractus, quomodo intelligatur. artic. uno. glo. ix. nu. 3. de rescis. contrac.	172
Fundarius non potest prohibere domum utilem, si domum demoliri uelit. artic. j. glo. xvij. nu. 13. de consti. reddit.	421
Furari interdum posse famulum. art. j. glof. x. nu. 10. da famul. salar.	244
Furiosus, dementis, & similibus contractus nullus. num. 13. in pref. de rescis. contrac.	159
Furis bona sunt tacite obligata. art. j. gloss. xiiij. num. 28. de consti. reddi.	415

G

G abella debita ex contractu, non tamen debebitur ex distractu. art. uno. gl. vj. nu. 2. de rescis. con. pagina.	169
Gallico sermone quare actus in Gallia concipiatur. art. uno. gl. ij. nu. 2. trac. ut contra. & c. 194	
Gallicus sermo multiplex. gloss. ulti. in fin. ibid.	398
Garde, bail, tuteur, qui, & an differant. gloss. viij. de don. tutor. fa.	392
Garnire non tenetur impetrans dilationem annalem. art. j. gloss. j. num. 15. de liter. dilator.	67
Geminatum rescriptum quid proferat. nu. 146. in pref. de rescri.	30
Generales & alij iudices uectigalium negotiari prohibentur. art. j. gl. 7. tra. de mercator.	203
Generalis cause expressio non ualet. artic. j. gloss. xij. tra. resti.	136
Generalis derogatio non tollit priuilegia minorum. art. ij. gl. iij. nu. 23. ibid.	147
Generalitas restringitur secundum precedentia & sequentia. arti. uno. gl. viij. nu. 1. de rescis. contrac. 171	
Gens du Roy nomine quid ueniat. arti. j. gloss. iij. & seq. tra. de mercator.	202
Gratis Deo agere debemus. art. ij. gloss. j. trac. ut benesic.	347
Gratificari an possit ecclesia iustum pretium offerenti. artic. vij. gl. una. nu. 9. de precon.	450
Grauium causa ab appellante ab interlocutoria sunt exprimenda. art. j. glo. ult. nu. 4. tra. resti.	137
Grauisima poena qua dicatur. artic. j. glo. xvj. tra. de mercator.	206
Gubernator Montispeffulani quare sic dictus & datus. gl. xij. ibid.	204

H

H erba ut nunquam quis aegrotet. artic. v. trac. de regest. pag.	320
Heredes quando restitui possint. artic. ij. gl. vj. nu. 4. tra. resti.	151

Heredi an obstat prescriptio decennalis, ne possit restitui. artic. uno. gloss. xix. numer. 23. de rescis. contra.	192
Hereditatem emens ea lege, ut omnia onera subeat, non restituitur. gl. xv. nu. 48. ibid.	
Heres occultans bona perdit partem suam. gl. iij. nu. 7. tra. ne benefi. cadauer.	326
Hereticus an possit impetrare rescriptum. num. 37. in pref. tra. de rescrip.	9
Hispanie constitutiones addunt necessaria in cessione. art. ij. gl. x. tra. cess.	473
Holoserica, & subserica. nume. 10. tra. de pannis aureis.	258
Homicida clerici non gaudet immunitate. gl. j. nu. 99. tra. immunit. eccles.	337
Homines post sexaginta annos in Helesponto occidebantur. art. j. gl. j. num. 6. tra. de regest.	312
Hospes prius receptus non debet per superuenientem repellere. nu. 5. & seq. tra. de hospitib.	374
Hospitalarij bona sunt tacite obligata. art. j. glof. xiiij. nu. 31. de consti. reddit.	416
Hospitalium ab iniuriis & malo caupo defendere debet. nu. 7. tra. de hospi.	274
Hospites mali. art. j. glo. ix. de mercat. minuta.	223
Hospites post signa hospitij omnes recipere tenentur. nu. 1. limitatur. nu. seq. tra. de hospi.	274
Hospites pro furtis suorum famulorum tenentur. num. 12. ibid.	275
Hospites excedunt in exigendo. nu. 15. ibid.	276
Hypotheca expressa & tacita, generalis & specialis. arti. j. gl. xiiij. nu. 1. & seq. de consti. reddit.	411
Hypotheca per successionem an confundatur. nu. 45. ibid.	418
Hypotheca per arrestum uel sententiam non inducitur ante executionem. nu. 48. ibid.	418
Hypothecaria actio non tollitur absque solutione. glo. viij. nu. 48. ibid.	409

I

I anthinum quid. nu. 7. trac. de pannis aureis. pag.	257
Ignorans restitutionem sibi competere ea semper petit. art. ij. gloss. j. nu. 3. trac. resti.	138
Illicitum rescriptum, facit licitum. num. 147. in pref. de rescri.	30
Immunitas duplex. art. j. gl. j. nu. 1. tra. immunita.	332
Immunitas a Deo constituta. nu. 2. ibid.	
Immunitas unde dicatur. art. j. gl. nu. 6. ibid.	
Immunitas quibus concedatur personis. nu. 13. & seq. ibid.	333
Immunitas pro debito & rebus civilibus non datur. glo. ij. nu. 1. ibidem.	338
Immunitatem non habet mercator dolosus ad ecclesiam confugiens. artic. ult. nume. 5. & viij. trac. de mercator.	210
de Immunitate quis possit cognoscere. glo. j. nume. 34. tra. immunit. eccles.	338
Impediens negotiationem uini aut aliam exercere, monopola est. artic. iij. glof. ij. num. 7. de magist.	

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

artific.	307	12. & seque. in præsa. de liter. requisitor.	99
Impedimentum iuris uel facti quominus quis possit agere, impedit cursum prescriptionis. articul. uno. gl. xxij. nu. 1. de resciss. contract.	198	Informationibus non factis quando reus capi possit, uel non. nu. 13. in præsa.	ibid.
Impedire decretum pars quando possit. arti. vij. gloss. una. nu. 26. de præcon.	452	Inhabilis an pro utilitate publica impetrare possit. nu. 40. de rescrip.	9
Impedito si possit impedimentum tollere, currit prescriptio. articul. uno. gloss. xxij. nu. 13. de rescis. contracta.	199	Inhabilitatis ratione alterius doni est facienda mentio. artic. ij. gl. 16. tract. ut benefi. cadauer.	
Imperator mercaturam per alios exercebat. articul. j. gl. xv. de mercator.	205	Iniurie species exprimenda. artic. j. glo. ult. num. 7. de resti.	139
Impetrans narrata in rescripto probat. nu. 56. in præsa. de rescrip.	11	Inquiri debet de die & hora obitus beneficiati, & à quibus, & cuius expensis. art. ult. tra. de regest.	321
Impetrans literas punitur. articul. ij. gloss. ult. ibidem.	55	Inquisitio à iudice facienda pro obtinente beneficij collationem contra mortuum. gloss. iij. nu. 22. tra. ne benefi. cadau.	327
Impetrans literas in casibus supra prohibitis ad multam condemnatur. art. vij. ibid.	63	Insinuatio donationis quid sit, in princip. de dona. insinuand.	367
Impetrantes per importunitatem sunt inhabiles ad alia dona. articul. 2. gloss. xvj. tract. ut benefi. ante uaca.	353	Insinuatio quæ de iure requiratur. numero 2. ibidem.	
Impetrantur multa in Francia, quæ iure communi cõceduntur. art. j. glo. j. nu. 14. tra. resti.	117	Insinuatio non requirit partis presentiam. numer. 6. ibidem.	368
Impetrare rescriptum quis possit. nume. 31. & seq. in præsa. de rescrip.	8	Insinuatio à quo petenda sit. art. j. gloss. iij. ibid.	376
Impetrare prohibitus, si impetret, nil agit. numer. 39. ibid.	9	Insinuatio coram quo iudice fieri debeat. gloss. v. in prim. ibid.	377
Impetratio quid. art. ij. glo. ij. ibid.	44	Insinuatio in iudicio fit. nu. 7. ibid.	378
Impetratio rescripti post decem annos, & contra ordinationem an profit. art. uno. gl. 16. nu. 2. de rescis. contract.	189	Insinuatio intra quod tempus fieri debeat. art. j. gl. ul. cccclxxx. & art. ij. gl. j. in fi. ibi.	385
Impetratione literarum sola quis non punitur. art. iij. glo. iij. de rescr.	51	Insinuatio fieri potest coram iudice sedente pro tribunali. art. ij. glo. j. nu. 11. ibid.	384
Importunitas multiplex. art. j. gloss. j. nu. 4. & seq. tra. ut benefi. ante uaca.	341	Insolidum quando teneatur mercatores socij. art. ult. glo. uni. nu. 25. tract. de mercator.	212
Importunitas facit ut constitutiones non seruentur. art. 2. glo. vij.	ibid.	Institores uulgaribus uerbis reuocandi. gloss. ult. in fi. tract. ut contract.	398
Importunitate concessa non ualent, & quæ dicatur importunitas. art. ij. glo. iij. de rescr.	44	Instrumenta acceptilationis duo non debent peti. art. j. glo. v. nu. 8. de famulor. salar.	241
Importunitate Deus & rex uincitur. art. j. gl. j. nume. 1. & seq. tractat. ut benefi. ante uacat.		Instrumenti relati est facienda ostensio. art. iij. nu. 15. de liter. dilator.	87
Impugnandi literas Regias praxis. nu. 172. in præsa. de rescri.	35	Instrumentum reddere non tenetur creditor, nisi solutis sumptibus. artic. j. gloss. v. numer. 5. de famul. salar.	241
Impugnantur rescripta multis modis. num. 171. cum seq.	ibid.	Instrumentum donationis ad uerbum in iudicio conscribi debet. artic. j. glo. v. nu. 8. de don. insinuand.	378
In dubio rescriptum quomodo sit accipiendum. num. 15. ibidem.	5	Instrumentum signatum Regio sigillo est executorium. art. j. gl. j. nu. 1. de præcon.	432
In causis prouisionalibus non dantur literæ status. art. ij. in fi. de lit. dilator.	85	Integram pecuniam auctionarius an deponere teneatur. art. v. gl. una. num. 19. de præcon.	449
Incertæ rei emptor, et si lesus sit non habet restitutionem. art. uno. gl. xv. nu. 47. de rescis. contra.	188	Integræ producendæ sunt literæ Regiæ. numer. 37. in præsa. de rescri.	29
Inciuites & irrationabiles literæ quæ sint. nu. 130. in præsa. de rescrip.	27	Intellectus ad l. falso. datur. nu. 4. ibid.	2
Inclamations tres uel quatuor pro uarietate locorum fiunt. art. iij. glo. una. nu. 11. de præcon.	440	Intellectus ad l. fi. C. de senten. nu. 162. ibid.	33
Incoloratè quid sit contra Budæ. art. j. gloss. ult. nu. 2. tra. resti.	138	Intellectus ad l. ij. si contra ius. nume. 168. ibidem.	34
Incontinenti quæ fieri debeant. arti. iij. tract. de præcon.		Intellectus nouus ad l. superuacua. & ad cle. j. artic. ij. glo. j. num. 4. & seq. tracta. restitu.	138
Indiuidua res inducit licitationem. art. vij. gl. una. nu. 7. de præcon.		Intellectus ad c. j. de homicid. art. j. gloss. j. nu. 17. trac. immunita. eccles.	335
Informationes an debeant mitti ad requisitum. nume. 110.		Intellectus ad titulum de litigios. artic. j. gloss. x. tract. cess.	460
		Interesse ratione cessionis potest multis modis considerari. gl. ij. ibid.	455
		Interfici potest resistens apparitori, ut non capiatur. nu. 5. in præsa. de liter. requisitor.	100
		Inter	

super constitut. seu ordi. Reg. Gal.

- Interpellatio extra iudicialis an sufficiat. artic. j. glo. xxij tract. de merca. minuta. 230
- Interpellatio quid, & an una sufficiat. ibid. 231
- Interpellatio contra fideiussorem, an profit contra reum. artic. j. glo. xv. nu. 2. & seq. num. 5. tra. de famul. salar. 247
- Interpellatio & summatio differunt. ibid. 247
- Interpellatio quando ex priori lege sit assumenda. artic. j. glo. xx. num. 5. de mercator. minutat. 229
- Interrumpitur quando annus salarii famulorum. artic. j. glo. x. num. 4. & 7. de famulor. salar. 243
- Interruptionem processus princeps releuat. artic. j. glo. j. nu. 15. & seq. tract. resti. 117
- Intimatio sententiae uel alterius actus, an extra territorium fieri possit. artic. uno. glo. iij. nu. 23. de liter. requisitor. 109
- Inuenta est insinuatio ad uitandum falsum, & aliis rationibus. artic. j. glo. j. num. 6. & seq. de donat. insinuand. 369
- Inuentarij beneficium per literas concedi debet. artic. j. gl. j. nu. 32. tract. resti. 120
- Inuito fieri dicuntur, quae per importunitatem conceduntur. artic. ij. gl. xv. tracta. ut benefic. 353
- Inutilis contra. quando post decem annos rescindi possit. articulo uno. gloss. ix. num. 4. de rescis. contrac. 272
- Iubemus uerbum, superioritatem denotat. artic. uno. glo. ij. nu. 13. de lit. requisit. 105
- Iudeus & haereticus an gaudeant immunitate. gloss. j. nu. 22. & seq. tract. immunit. 336
- Iudex literas citationis post receptum rescriptum concedit. nu. 15. de rescri. 111
- Iudex literas approbat, uel reprobat, & in expensis condemnat. nu. 53. & seq. ibidem. 101
- Iudex petitus datur saluo iure recusationis. numer. 102. ibid. 21
- Iudex ratione rescripti Regij quomodo cognoscatur. nu. 168. & 170. ibid. xxij. & seq. 100
- Iudex recusans & non rescribens qua poena puniendus sit. artic. j. gl. viij. ibid. 42
- Iudex laicus requisitus, an cognitione causa habeat. nu. 20. in praef. de liter. requisitor. 100
- Iudex laicus requisitus ab ecclesiastico debet illi succurrere. nu. 21. ibidem. 101
- Iudex requisitus si negligat, facit litem suam. artic. uno. gl. ij. nu. 16. ibid. 105
- Iudex retractus quis sit. artic. uno. gloss. xxj. num. 15. de rescis. contrac. 196
- Iudex ecclesiasticus an recipiat praescriptionem sex mensium. gloss. ult. nu. 11. trac. de mercat. minuta. 233
- Iudex non potest permittere donari tutori a pupillo. articulo. j. gloss. ix. numer. 9. & 15. tracta. de donat. tutor. 363
- Iudex insinuationem recusans, quomodo puniatur. articulo. j. gloss. v. num. 9. tracta. de donat. insinuan. 378
- Iudex ubi nullus est eo loci, ubi res est, ubi fieri debeat insinuatio. artic. j. glo. ult. nu. 5. eod. 380
- Iudicandum super rescriptis, quomodo sit. nu. 177. in praef. de rescrip. 38
- Iudicandum inter mercatores ex bono & equo. artic. ij. tract. de mercat. 208
- Iudicati actio exequi potest sine literis requisitoriis. articulo uno. gloss. ij. numer. 4. de liter. requisitor. 104
- Iudices alterius regni requiri possunt. numero 27. ibidem. 101
- Iudices nolentes procedere sine literis Regis puniuntur. artic. j. gl. j. nu. 39. tract. resti. 120
- Iudices negotiari prohibiti. artic. j. gloss. xiiij. tract. de mercator. 205
- Iudicibus quibus dirigantur literae restitutionis. artic. j. glo. j. nu. 40. tractat. rest. 121
- Iudicium rescindens & rescissorium an cumulari possunt. artic. ij. gl. v. num. 9. & seq. ibid. 150
- Iuramento non obstante rescinditur contractus. artic. uno. gl. xij. nu. 13. de rescis. contrac. 176
- Iuramentum necessarium propter instrumenta repta princeps contra restituit. articulo. j. gloss. j. nu. 17. 118
- Iuramentum an impediatur praescriptionem sex mensium. articulo. j. gloss. ult. num. 9. tracta. de mercator. minuta. 233
- Iuramentum tria requirit. artic. j. gl. j. nu. 40. de donat. insinuand. 347
- Iuramentum in cessione debiti coram quo exigi debeat. artic. ij. gl. vj. nu. 9. trac. cefio. 470
- Iurare debent personae cancellariae necessariae. & quid. artic. iij. gl. v. de rescri. 57
- Iurare an teneatur dominus super salario famuli. gl. xij. de famul. salar. 245
- Iurari debet ueram esse cessionem, & quae uera dicatur. artic. gl. vj. trac. cefio. 470
- Iurata donatio insinuatur. artic. j. glo. j. nu. 39. de dona. insinuand. 374
- Iurati contractus an possint rescindi, non obstante iuramento, & quid obseruet praxis. artic. uno. gloss. xv. nu. 42. de resc. cont. 187
- Iuratum debitum non differtur per literas annales. artic. j. glo. j. nu. 22. de lit. dilat. 69
- Iuri & equitati rescripta conuenire, alioqui reijci debent. nu. 14. in praef. de resc. 5
- Iuri diuino, naturali, getium, aut ciuili an rescriptum derogare possit. nu. 70. in praef. de rescri. 15
- Iurisdictiones distinctae, in princip. de liter. requisitor. 77
- Ius non esse rescriptum contra doct. sustinetur. nu. 9. in praef. de rescri. 7
- Iusio secunda quando requiratur. nu. 85. de rescri. 17

L

- Anificij quatuor sunt genera. articulo. j. glos. tertia, de mercat. minut. pagina 220
- Laniones an clericorum priuilegijs gaudeant. glo. xij. ibid. 224
- Latro publicus, & nocturnus depopulator non inuenitur immunitate. artic. j. gl. j. nu. 14. & seq. tract. immunit. eccl. 334
- Laudimia habet dominus fundarius, non alium habens

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

bens censum articul.j.gloss.xvij.num.9.de consti. redit.	421	seq.de regest.	113
Laudimium non soluitur ex emptione necessaria.art. iij.gl.una.nu.9.de præco.	438	Liber sepulture probat, & de quo.artic.ij.gloss.iiij. ibideta.	318
Lectica mulieres per civitatem uti non debent.nume. 40.de pannis aureis.	261	Liber curati apud actuarium est ponendus.artic.4. ibidem.	319
Lecticarij qui.articul.j.gloss.xiiij.de mercator. mi- nut.	224	Libera res in præconiis quando dari censeatur.artic. v.gl.una.nu.20.de præcon.	446
Legatis literæ status conceduntur.art.j.glo.iiij.de li- ter.dilator.	81	Liberos apud acta profitendos.art.j.glo.j.nu.4.tract. de regest.	312
Legatum confratris relictum pium est.num.3. tr. de confratr.	329	Libro curati, aut pharmacopole an credatur.art.iiij. eodem.	316
Legatus & collegium cardinalium rescribit. nu.26. & seq.in præfa.de rescri.	7	Librum unum conficere tenetur curatus.art.j.gloss.j. nu.8.& qua forma.nu.seq.ibidem.	313
Leges sumptuarie.nu.38.de pannis aureis.	260	Licitans primus an liberetur per oblationem secun- di.art.vij.glo.una.nu.12.de præcon.	405
Leges Regias non seruans punitur. arti.ij.gloss.xvij. tract.ut benefi.	354	Licitatio & licitator.nume.5.& 7.in præfa. ibidem. 430	
Leges sub ustituto populi idiomate sunt concipiendæ. art.j.gl.j.in fi.tracta.ut contract.	393	Lignarij fabri, quadrigarij, & plaustrarij intra sex menses debita petant.artic.j.gloss.xiiij.de mercat. minut.	224
Leges ex consensu trium statuum factæ.artic.j.glo.iiij- tract.ce.	455	Limitat & interpretatur rescriptum.nu.144.& seq. tract.de rescrip.	39
Legitimatio sine expressione qualitatis spurietatis non ualet.art.j.gl.ult.nu.8.tracta.resti.	139	Limitata ordinatio an extendatur ultra casus expres- sos.art.uno.gl.iiij.nu.1.& 2.de rescif.contrac.167	
Legitimè concessum rescriptum quare dicatur.nu.8. in præfa.de rescri.	3	Lingua uernacula quæ & materna.gloss.j.nu.2.tract. ut contract.testa.	392
Lesi mercatores, in mercibus non restituuntur. artic. ult.glo.unic.num.24.tract.de mercator.	212	Linguarum uarietas quare inducta.gl.j.nu.3.ibidem. 392	
Lesio, simulatio, & metus rescindunt contractus. nu. 53.54.& 55.in præfa.de rescif.contract.	364	Literæ Regiæ iusticiæ magistratibus Regiis dirigun- tur.nu.64.in præfacione de rescrip.	13
Lesio post contractum superueniens, an inducat re- stitutionem. articul. uno. gloss. xv. numero 45. ibidem.	187	Literæ quando præter uoluntatem & importunita- tem concessæ uideantur.nu.71.ibid.	15
Lesum in quibus casibus minor non teneatur se pro- bare.articul.j.gloss.iiij.numer.16.& sequ.tract. resti.	128	Literæ quibus alius læditur, non ualent. nu.77. ibi- dem.	16
Lesum esse minorem requiritur ad restitutionem, & quando læsus dicatur. numer. 4. & sequ. ibidem. 226		Literæ contra ius nullæ sunt. nu.70. ibidem. 15. Et contra ordinationes. artic. ij. gl. v. tract. resti.	149
Lesus etiam ab ecclesia ultra dimidiam iusti pretij restituitur. artic. uno. gloss. xv. num. 16. de rescif. contract.	181	Literæ contra publicam utilitatem non ualent. nu. 86. & seq. de rescri.	18
Leuamentum. nu. 9. in præfa. tracta. de restit.	112	Literæ an sint in totum nullæ. nu. 109. & seq. ibidem. 22	
Lex sicut. C. de paga. declaratur. num. 129. in præfa. de rescrip.	27	Literæ De committimus, quibus dentur. numer. 121. ibidem.	25
Lex comprehendit omnes casus, quos continet ipsius legis ratio. artic. uno. gloss. ij. nume. 2. de resc. con- tract.	167	Literæ in ciuiles sunt reiciendæ. numer. 132. ibidem. 28	
Lex publicati. C. de testa. declaratur. art. j. glo. j. num. 25. de dona. insinuand.	372	Literæ post præsentationem & fulminationem ligant. nu. 169. ibidem.	34
Lex quisquis. C. de dona. elucidatur. arti. ij. gloss. ij. de dona. insinuand.	386	Literæ Regiæ benignè recipiendæ. artic. j. gloss. j. de rescrip.	39
Lex quicumque, declaratur. arti. j. gloss. xv. de consti. redit.	419	Literæ iudicis ad. Regem sigillatæ esse debent. gloss. vij. ibidem.	42
Lex xij. C. de rescim. uend. an habeat locum in decre- to. articul. vij. gloss. una. numero 28. de præcon. 452		Literæ ut simul petitorium cum possessorio decida- tur, an ualeant. art. v. gl. ij. ibid.	58
Libellus quia lingua concipi debeat. arti. uno. gloss. ij. nu. 7. tract. ut contract.	394	Literæ impetrari non debent, ut causa nouitatis & aliæ priuilegiatæ differantur. artic. vj. ibid.	60
Liber magistrorum artificij semiplenè probat. arti. ij. nu. 8. de magist. artifi.	305	Literæ ut causæ in prima instantia tractentur in par- lamento, non ualent. artic. vij. uersi. ij.	62
Liber curati de quo proderit. arti. j. glo. j. num. 10. & seq. de regest.		Literæ ut auferatur ab ordinario iurisdictio non ua- lent. arti. vij. in fi.	ibid.
		Literæ status quæ. articul. j. gloss. ij. numer. 1. de liter. dilator.	79
		Literæ annales sine consensu debitorum impetran- tur.	

- tur. art. j. glo. j. num. 10. ibid. 66
- Literæ quinquennales contra creditores non ualentes expectare, non prosunt. num. 25. ibidem. 70
- Literæ impetrantur contra literas quinquennales, sed non contra annales. num. 66. ibid. 77
- Literæ quinquennales an prosint heredibus. ibid. 78
- Literæ nullæ nullum præstant effectum. art. j. glo. vij. ibidem. 82
- Literæ status in quibus casibus non concedantur. art. ij. glo. j. ibid. 83
- Literæ status contra Regem non dantur, nisi hoc exprimitur. ibid. 84
- Literæ contra status quæ sint. artic. iij. n. 5. ibid. 89
- Literæ status à quo concedi possint. nu. 11. ibid. 90
- Literæ naturalitatis non cogunt ad conferendum beneficium. artic. glo. ij. nu. 4. de liter. naturalit. 94
- Literæ naturalitatis cur exteris conceduntur. nu. 10. ibidem. 95
- Literæ requisitorie non faciunt quem iudicem. num. 34. in præfa. de liter. requisit. 102
- Literæ clamoris quare sic uocentur. art. uno. glos. j. in prin. ibid. 103
- Literæ connexæ sunt necessariae. gl. ij. nu. j. ibid. 103. & à quo debeant obtineri. ibid. 104
- Literæ contra ordinationes non ualent. nu. 71. in præfa. tract. de resc. 15
- Literæ mercaturam permittentes an ualeant. art. j. gl. 17. tract. de mercator. 206
- Literæ annales non impediunt debiti cessionem. artic. ij. gl. ix. tract. cefio. 472
- Literis iniustis non obediendum. art. ij. glo. ix. & glo. seq. de resc. 47
- Literis primum impetratis intra decem annos, & his non interinatis an post eos decem annos secundæ possint impetrari. art. uno. gl. xix. nu. 15. de resc. contract. 191
- Litigiose rei dotalis & publicæ rescinditur alienatio. nu. 45. in præf. ibid. 163
- Litis contestatio perpetuat actionem. art. uno. gl. xix. nu. 14. ibid. 191
- Locari res saisita non potest. artic. j. glo. ij. num. 18. de præcon. 436
- Locatores equorum intra sex menses debita petere debent. art. j. gl. xv. de mercator. minuta. 225
- Locorum diuersitas in præconiis quomodo attendenda. art. vij. gl. una. nu. 4. de præcon. 448
- Locus in quo proclamandæ sint licitationes. art. j. glo. ij. num. 6. ibid. 434
- Locum tenens generalis Regis, literas status concedit. art. j. gl. xvj. de liter. dilator. 81
- Lucrum ex lege proueniens non requirit insinuationem. artic. j. gloss. j. num. 32. & seq. de don. insinuand. 383
- Ludere allectus non tenetur ad restitutionem si fuerit lucratus. artic. ij. gloss. iij. de resc. 45
- Lysander munificentiam uestimentorum aspernatus. nu. 34. de pannis aureis. 160
- M**
- Magister creatus corruptis magistris est inhabilis. art. ij. glo. uni. de magist. artifice. pag. 306
- Magistri hospitij Regis mercari prohibentur. artic. j. glo. v. de mercator. 203
- Magistri computorum in quibus sint supremi, ut ab eis non appelletur. artic. j. glo. vj. ibid. 275
- Magistri artificiorum officinam & tabernam per se habere possunt. art. ij. nu. 9. de magist. artifi. 305
- Magna est impressio, si bona alicuius sunt saisita. art. j. glo. v. tract. resti. 132
- Magni consilij officiales mercari prohibentur. artic. j. gl. iij. de mercator. 202
- Maior pars creditorum non potest consentire quinquennali, nisi debita uelit cedere. artic. j. glo. j. num. 59. de liter. dilator. 76
- Maior pars fortunarum, an in mercibus esse debeat, antequam quis dicatur mercator. art. j. glo. j. nu. 6. & seq. tract. de mercator. minut. uenden. 215
- Maioribus quando restitutio concedatur. num. 23. & seq. in præfa. de resti. 114
- Mala quæ proueniunt ex facili literarum concessione. art. ij. gl. v. & seq. de resc. 46
- Mala plurima ex prorogatione litis eueniunt. artic. j. gl. v. de liter. dilator. 81
- Mala fides impedit præscriptionem sex mensium in mercator. gl. ult. num. 3. de mercat. minut. 232
- Mala prouenientia ex confiscationem concessione, antequam sint adiudicata. artic. j. gloss. viij. tract. ut benefi. 345
- Malefici an gaudeant immunitate. gl. j. nu. 27. tract. immuni. eccle. 336
- Mandatum, dispensatio, & emictio in causa appellationis probari poterunt. artic. iij. glo. iij. nu. 3. de resc. 52
- Mandatum procuratoris per testes probari potest. artic. iij. num. 8. de liter. dilator. fallit in solutione pecuniæ. nu. seq. ibid. 86
- Manus iniectio & saisimentum quando ad dominum fundiarium pertineat. artic. j. glo. xvij. num. 18. de consli. reddit. 422
- Margaritæ porcis adhiberi nõ debet. nu. 27. de pannis aureis. 260
- Mater filio scholastico cedere potest. artic. ij. gloss. iij. nu. 10. tract. cefio. 465
- Mechanici qui dicantur. artic. j. gl. j. nu. 23. de mercat. minut. uenden. 218
- Media pars iusti pretij quæ dicatur, & quid iustum pretium. artic. uno. gloss. xv. num. 1. de resc. contract. 179
- Medicus aut Chirurgus protelans morbum, nullum debet habere salarium. artic. j. glo. xv. nu. 8. de famul. salar. 148
- Mensa amicorum parens. artic. j. de magist. artifi. 303
- Mercator in diuersis speciebus potest negotiari. artic. j. glo. j. de mercat. 201
- Mercator patiens damnum illud debet socio nuntiare intra annum. art. ult. gl. uni. nu. 19. ibid. 211
- Mercator quis dicatur. artic. j. gl. j. nu. 2. de mercator. minut. uenden. 215
- Mercator antequam quis dicatur, necessaria nu. 3. ibid. 216
- Mercator ex pluribus actibus, nõ ex uno dicitur. nu. 10. ibidem. 216
- Mercatores prohibiti dare merces minoribus, & an

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

annullatae obligationes. artic. j. gloss. iij. num. 34. tract. resti.	131	test. artic. j. glo. j. num. 21. eod.	118
Mercatores & artifices statuta facere possunt, & supra per quibus rebus. artic. iij. de mercator.	208	Minor litigans per procuratorem non restituitur. gl. iij. num. 4. ibid.	123
Mercatores in nundinis merces recipientes, & demum eas occultantes puniuntur. art. ult. nu. 8. ibid.	210	Minor ætas probari debet, & quomodo. gloss. iij. nu. 3. ibid.	126
Mercatores foro cedentes possunt capi & torqueri. artic. iij. num. 7. ibid. & pro publicis latronibus habentur. num. 8. ibid.		Minor restitutus pretium restituit. num. 29. & an fructus pars. num. seq. & xxxj. ibid.	130
Mercatores ibi conveniendi sunt ubi officinas & institutores habent. art. iij. num. 20. de mercat.	212	Minor probat se lesam. num. 15. limitatur. num. seq. ibidem.	128
Mercatores duodecim pro centum possunt recipere, & non ultra, ex imperatoris institutione. num. 21. ibidem.		Minor renuncians appellationi, an lædi censetur. num. 19. ibidem.	
Mercatores usurarij privilegia perdunt. artic. j. gloss. j. num. 13. de mercat. minut. uenden.	217	Minor factus maior à consuetudine, an & quando restitutionem impetrare possit. artic. iij. gloss. iij. ibidem.	142
Mercatores qui nobiliores. glo. iij. ibid.	220	Minor quando sit deterioris conditionis quam maior. glo. iij. num. 3. cum seq. ibidem.	148
Mercatoribus quare privilegia concedantur. artic. j. glo. j. num. 9. de mercator. minuta. uen.	216	Minor dicitur duobus modis. glo. iij. num. 1. ibidem.	144
Mercatorum exterorū cause summarie in regno expediti debent. artic. iij. num. 13. de mercator.	211	Minor non priuatur feudo uel emphyteosi. num. 20. ibidem.	149
Mercatorum scopus. artic. j. glo. j. num. 18. de mercat. minutat.	217	Minor an restitutioni renunciare & cedere possit. gl. vj. nu. 5. ibidem.	152
Mercatorum duo genera. artic. j. glo. j. num. 19. & seq. de mercat. minut.	217	Minor intra xxx. annos non post ad agendum super rescissione cogitanti. num. 17. ibidem.	154
Mercatura quid sit. art. j. glo. j. nu. 14. de mercat.	217	Minor non agit tanquam maior privilegiatus. gl. ult. num. 3. ibid.	155
Mercatura parlamentorum officialibus prohibita. artic. j. glo. iij. ibid.	202	Minor releuari potest ab insinuatione ommissa. artic. j. glo. ult. num. 7. de don. insinuand.	381
Mercatura & per se & per alios quando prohibeatur. artic. j. glo. xv. de mercator.	206	Minor aliquando releuatur à decreto in re sua uendenda interposito. artic. vij. gl. una. nu. 3. de præc.	448
Mercatura triplex prohibitio. ibidem.		Minor in delictis restituitur. art. cul. j. gloss. xj. tract. cess.	462
Mercatus quid. artic. j. glo. j. num. 16. & uxor mercatoris. num. seq. de mercat. minut. uenden.	217	Minores etiam si iurauerint, restituntur. artic. j. glo. j. num. 4. tract. resti.	116
Mercatus cur constituatur. artic. iij. gloss. iij. num. 21. de magist. artific.	310	Minores non petentes salaria, uel debita intra annum, ea non petunt. artic. j. gloss. iij. de mercat. minut.	220
Merces plures exercere laudabile est. artic. j. gloss. j. num. 12. de mercat. minut.	216	Minori quando denegari restitutio possit. artic. gl. iij. tract. resti.	122
Meretricis signam. num. 19. de pannis aureis.	258	Minori non denuntianti litem succurritur. art. iij. glo. iij. num. 11. ibid.	145
Metus iustus in literis exprimendus. artic. j. gloss. ix. tract. resti.	135	Minori uel ecclesie non succurritur post decretum. artic. vij. glo. una. num. 2. de præcon.	448
Metus qui sit. art. uno. glo. xij. num. 1. de resciss. contract.	174	Minorem restitutio fauorabilior, quam maiorum. nu. 27. in præfa. de resti.	114
Metus quomodo probetur. num. 14. ibid.	176	Minorum privilegia. articul. iij. glo. iij. nu. 3. cum seq. ibidem.	145
Metus in uno actus adhibitus, an ad alios rescindendos extendi possit. artic. uno. gl. xxij. nu. 4. & seq. de resciss. contract.	196	Minorum contractus multis modis rescinditur. num. 6. in præfa. de rescissio. contract.	158
Metus coactus restituitur. artic. j. glo. j. num. 11. tract. resti.	117	Minorum restitutio duo copulatiue requirit. num. 11. ibidem.	159
Metu ut aliquid factum dicatur, que requirantur. artic. uno. gl. xij. nu. 4. & seq. de res. is. contract.	175	Mutatim quid. artic. j. glo. xv. de mercat. minut.	225
Metu durante non computatur tempus restitutionis. artic. uno. glo. xxij. num. j. ibid.	196	Mobilia pretiosa quo ad alienationem & restitutionem, si in his contrahens sit deceptus, equiparantur immobilibus. art. uno. glo. xv. nu. 36. de resciss. contrac.	285
Miles ut excusetur à bello requisita. artic. j. glo. ult. de liter. dilat.	82	Mobilia etiam pupillus non dat tutori. glo. ix. num. 7. de dona. tutor.	363
Militis in bello uestimentis aureis uti possunt. nu. 28. de pannis aureis.	260	Mobilium restitutio minori competit. nu. 12. in præfa. de resciss. contract.	159
Militibus & alijs personis bello necessarijs literæ statutæ dantur. art. c. j. glo. iij. de liter. dilator.	80		
Minor contra minorem restituitur. num. 29. & ecclesia contra ecclesiam. nu. 30. in præfa. de resti.	115		
Minor etiam aduersus unum capitulum restitui potest.			

super constitut. seu ordi. Reg. Gal.

Mobilium restitutio non conceditur, nisi pretextu
 minoris etatis. articulo. uno. glo. 15. nu. 34. ibidem.
 185
 Mobilium donatio non insinuat. art. j. gloss. j. nume.
 29. de donat. insinuand. 372
 Molitor fur dicitur. glossa 10. de mercatorib. minut.
 223
 Monachus an rescriptum impetret. num. 36. in præsa.
 de rescrip. 8
 Monasteria non iuuantur moratoria, quo minus fruda
 intra annum extra manum ponat. arti. j. gl. j. num.
 40. de liter. dilator. 72
 Monetarium officiales mercari prohibiti. articulo. j. gl. x.
 de mercat. 204
 Monitorium de occultis an & quando famulos astrin
 gat. art. j. gl. 10. nu. 11. de famu. salar. 244
 Monopolia prohibita. & unde dicta. arti. iij. gl. ij. nu.
 3. de magistr. artifi. 207
 Monopolium sapit, nullus uult colere possessiones ali
 cuius ex conuentione. nu. 9. ibid. & alia ibi conscri
 buntur monopolium sapientia. 308
 Mora que requiratur. arti. uno. glo. iij. in prim. de lite.
 requisitor. 106
 Mors quomodo probari possit. art. ult. trac. de regeft.
 321
 Mortem beneficiati domestici nuntiare debent. artic.
 5. ibidem. 321
 Mortui multi ob lites. j. glo. j. num. 6. trac. cessio. 453
 Motu proprio concessa restitutio sine partis petiti
 one non ualet. art. j. glo. xj. trac. restit. 136
 Motu proprio concessio principis quando non ualet.
 art. j. glo. ult. trac. ut benefi. 346
 Multa imponitur proponenti facta noua siue literis.
 art. iij. glo. ij. de rescrip. 50
 Multa maior quare detur fisco, quam parti. glo. vij.
 ibidem. 55
 Multa grauis quando imponi possit. art. iij. gl. ult. ibid.
 Multa ante adiuudicationem concedi non debet. art. j.
 glo. v. trac. ut benefi. 544
 Multam minorem ordinaria an iudex infligere pos
 sit. art. v. glo. una. nu. 8. de præcon. 445
 Multas capit habens minutum censum. art. j. gl. xvij.
 nu. 10. de consti. reddit. 421
 Muleos qui inuenerit, & usus frequens apud Paris.
 nu. 36. de pannis aureis. 261
 Mulier alienatione rei dotalis consentiens restituitur.
 art. j. gl. j. nu. 9. trac. resti. 116
 Mulier nupta ex consuetudine Regni Francie non po
 test contrahere, nisi sit mercatrix publica. nu. 35.
 in præsa. de rescif. contract. 162
 Mulieres an uestibus aureis uti possint, & sericeis. nu.
 16. & seq. & an possint eis prohiberi. de pannis
 aureis. 258
 Mulieres etiam ueniam etatis impetrant. art. j. gloss. j.
 nu. 32. trac. de regeft. 313
 Mulieris contractus rescinditur. num. 21. in præsa. de
 rescif. contract. 160
 Mulierum grauis importunitas. art. j. glo. j. nu. 8. trac.
 ut benefi. ante. & c. 342
 Multiplex sensus: & qui non prescribatur. arti. ij. glo.
 una. nu. 3. de consti. reddit. 427

Muti & surdi contractus quando ualeat, & quando
 non. numer. 19. in præsa. de rescif. contract. 260
 Mutuus pro re emenda, an illam rem habeat obliga
 tam. art. j. gl. viij. nu. 26. & nu. seq. de consti. red
 dit. 405
 Mutuum recipiens minor an restituatur. art. j. gloss. iij.
 nu. 21. trac. resti. 128
 Mutuum à pupillo factum tutori an ualeat. glo. vij. de
 don. tutor. 236

N

Natales qui. art. j. gloss. j. nu. 2. trac. de res
 gest. pag. 312
 Natus extra ciuitatem tempore pestis
 non minus dicitur ciuis. num. 17. ibid.
 312
 Necessaria antequam minor restituatur. art. j. gloss. iij.
 trac. resti. 126 & seq.
 Negligentia iudicum quomodo punienda. arti. j. gloss.
 ult. de rescri. 43
 Negotiatores qui sint. art. j. glo. j. nu. 25. de mercator.
 minut. 219
 Negotiorum gestori an donari possit. glo. ix. nu. 21. de
 donat. tutor. 365
 Negotium male gestum, an rescindatur per minoris
 restitutionem. arti. j. gl. ij. nu. 18. trac. resti. 124
 Nemorum magistris mercatura est prohibita, & aliis
 officialibus ibi numeratis. articulo. j. gloss. viij. & seq.
 trac. de merca. 204
 Nil est inuouandum pendente status tempore. arti. iij.
 nu. 8. de liter. dilator. 89
 Nobiles & milites negotiari prohibentur in princip.
 trac. de mercator. 201
 Nobilitas mercatura amittitur. art. j. gloss. j. nu. 21. de
 mercator. minut. 317
 Nocturnus depopulator agrorum quis sit, & an gau
 deat immunitate. arti. j. gl. j. nu. 15. trac. immuni.
 eccles. 334
 Nomina uerbalia quid denotent. art. j. gl. j. num. 11. de
 merca. minut. 216
 Nominibus multis uocantur rescripta. nu. 21. in præsa.
 de rescrip. 6
 Non ualenti agere intra sex menses, non currit præ
 scriptio. art. j. gl. ult. nu. 20. de merca. minut. 235
 Notarij intra quod tempus salaria petere debeant. art.
 j. gl. xj. de famul. salar. 245
 Notarius apostolicus quando instrumentum obligato
 rium conficere possit. glo. xxj. de mercator. minut.
 uenden. 230
 Notarius alteri stipulando qualiter uerba concipere
 debeat. art. ij. gl. j. nu. 4. de don. insinuand. 383
 Noua facta proponens in appellatione, ad multam
 condemnatur. art. iij. gl. ij. & que dicantur. gl. iij.
 de rescri. 51
 Noua definitio restitutionis. nu. 3. in præsa. de resti. in
 Noua declaratio in constitutione precarij cōtra doct.
 art. ij. gl. iij. de don. insinuand. 185
 Nouercale odium. art. ij. gl. iij. nu. 17. an nouerca pri
 uigno cedere possit. tractat. cessio. 466
 Nouum omnino non potest in causa appellationis
 Index Secund. Tom. Cc. i.

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

- deduci.art.ij.gl.iiij.nu.14.de rescr. 54
 Nubere permittitur rescripto.num.149.in præfa.de
 rescrip. 30
 Nubere uolens inferiori mulier, ut pristinam uiri re-
 tineat dignitatem,literas impetrat.art.gl.j.nu.38.
 tract.rescri. 121
 Nudo pacto mercatores obligantur.artic.ulti.nu.26.
 de mercator. 213
 Nullitas contractus etiam in hoc regno allegatur.nu.
 3.in præfa.de rescis.contra. 157
 Nullitas contractus an possit allegari post decem an-
 nos.arti.uno.gl.xix.nu.21.ibid. 192
 A nullitate reuelari quis potest.arti.j.gl.j.num.23.de
 rescri. 118
 Nullus aut annullandus contractus quando dicatur.
 nu.2.in præfa.de rescis.contra. 157
 Nullus est contractus contra legem initus.num.37.in
 præfa.de rescis.contra. 162
 Nundinarium Campanie & Briæ debita non timent
 moratorium.art.j.gl.j.nu.36.de liter.dilator. 72
 Nundinæ & ipsi mercatus diebus festis, & in cœme-
 teriis prohibentur.articul.ultim.nu.15.& seq.de
 mercator. 211
- O**bligatio debiti facit cessare præconia.art.
 j.gl.ij.nu.17.de præcon. pag.436
 Obligans secundo debet prædicere de
 prima obligatione.art.j.gl.viiij.num.
 41.de consti.reddid. 408
 Obligans secundo, quid censeatur obligare. num.42.
 ibidem
 Obligari res donata, an possit ante insinuatione. arti.
 j.gl.vij.de don.insinuan. 379
 Obligatio pro instrumento obligatorio etiam à nota-
 rius apostolicis confecto.gl.xxj.de mercator.minu.
 uenden. 230
 Obligatio etiam dicitur manu priuata.arti.j.gl.xiiij.
 de famul.salar. 246
 Obrepere quid.nu.124.in præfa.de rescri. 25
 Obreptitium & subreptitium nullum affert fructum.
 nu.126.ibid. 26
 Obsides literas status impetrant.arti.j.gl.iiij.de liter.
 dilator. 81
 Occultans bona non inuatur cessione, & perdit credi-
 tor debitum gl.iiij.num.5.& seq.tract.ne benefic.
 cadauer. 325
 Odiosum fauorabile, & mistum, quid.nu.135.in præfa.
 de rescri. 28
 Offerenti plus res licitata adiudicatur.art.vij.gl.una.
 nu.18.de præcon. 410
 Officia exterius sine Regis permisso habere non po-
 test.art.j.gl.ij.nu.8.de lite.naturalit. 84
 Officia pretio aut gratia non obtinenda.gl.v.de mer-
 cator.minut. 221
 Officia secularia non debent concedi antequam ua-
 cent.art.j.gl.ij.tract.ut benefi. 343
 Officiales Regij negotiari prohibentur.art.j.gl.ij.de
 mercator. 202
 Officiales Regis, patris, & matris illius dicuntur po-
 tentiores.art.j.gl.viiij.tractat.cessio. 459
 Officialis an durante suo officio possit contrahere cū
 suis subditis.nu.32.in præfa.de rescis.contra.161
 Officium hodie uacat excellentissimum, quod nemo
 impetrat.art.j.gl.xiiij.de mercator. 205
 Officium boni serui.art.j.gl.ij.de famul.salar. 238
 Officium Regium uiuentis nisi per resignationem nō
 est alteri conferendum.art.j.gl.ult.tract.ut benefi.
 ante uaca. 346
 Onus appositum in contractu æstimatur, ad hoc ut
 possit rescindi ille contractus per l.ij.ar.uno.glos.
 xv.nu.17.de rescis.contra. 182
 Operarij non tenentur expectare solutionem per lite-
 ras quinquennales. art.j.gl.j.num.27.de liter.di-
 lator. 70
 Opponentibus ut debitum eis exoluatur non datur
 exemplum auctionum, sed dilatio.ar.vj.glos.una.
 nu.3.de præcon. 447
 Opponenti datur dies ad allegandum causas oppo-
 sitionis.art.vij.gl.una.nu.17.eo. 450
 Opponens se calumniosè præconis quando mulctetur.
 art.v.gl.una.nu.eod. 444
 Opponens non recipitur post sententiam discussionis.
 ar.v.gl.una.nu.10.de præco. 445
 Opponere præscriptionem sex mensium quis debet.
 gl.iiij.nu.13.& 16.de merca.minu. 214
 Opponere præconis multis modis licet.arti.vj.gloss.
 una.nu.1.de præco. 447
 Opponi quæ possint contra dilationem moratorium.
 art.j.gl.j.nu.67.& seq.de lite.dilator. 77
 Opponi quæ possint cōtra instrumentum insinuatum.
 art.j.gl.ult.in fin.de don.insinuand. 382
 Opponi quæ possint contra cessionem.art.ij.gl.ultim.
 tract.cessio. 474
 Oppositio partis est necessaria contra iudicem cog-
 noscentem.nu.100.de rescri. 20
 Oppositio partis probāda est.art.xxij.gl.xiiij.ibid. 48
 Oppositio ad fures distrabendi quomodo fiat.art.vj.
 gl.una.nu.2.de præco. 447
 Opus ceptum, ut per alium non compleatur mon-
 polium est.art.iiij.gl.ij.nu.18.de magist.artifi. 310
 Ordinarij auferentes beneficia nominatis per falsas
 collationes sunt fures, & homicidæ.gl.ij.tract.ne
 benefi.cadauer. 324
 Ordinarius iudex quis dicatur.arti.j.gloss.v.nu.3.de
 don.insinuand. 377
 Ordinatio imperatoris Caroli V. de petendo debito.
 gl.xx.in fin.de mercat.minut. uenden. 229
 Ordinatio curiæ ordinem omnem præconiorum bre-
 uiter perstringens.art.iiij.gl.una.nu.9.de præcon.
 440
 Ordinationes & consuetudines ligant etiam minores.
 art.j.gl.xj.tract.cessio. 462
 Ordo quid, & quotuplex.nu.15.in præfa.de præcon.
 431
 Origo literarum status.artic.j.gloss.ij.de lite.dilator.
 79
 Ostensio literarum & potestatis statim fieri debet.art.
 iiij.nu.4.& seq.ibid. 86
 Ostensio & uenta fieri non potest post literas status.
 art.iiij.9.ibid. 89

bus
 mer
 Passio
 iij
 Pactum
 art.j
 Palam
 ij.nu
 Pannarij
 Panni ul
 Panni nō
 Panni ex
 Panni p
 tet.a
 Panni ex
 nar.
 Panni ex
 Pannoru
 seq.a
 Pannoru
 Papa su
 ralib
 Papa qu
 gl.ij
 Papæ pr
 nu.1
 Parende
 ibide
 Parlame
 lame
 lite.r
 Partes e
 ij.nu
 Pater ar
 stant
 Pater ce
 nefi.
 Pater an
 19.
 Pater no
 art.ij
 Pater c
 ibide
 Patrimo
 tract
 Patrimo
 dunt
 cessi
 Patrimo
 gnus
 Paupere
 lato.
 Paupere
 nis a
 Paupere
 bonu

P

Actis facta transactio non rescinditur minoris restitutione. art. j. gl. ij. num. 14. tract. rest. pag. 124
 Pacta cum mercatoribus se occultantibus quando ualeant. art. ulti. gloss. unica. num. 6. de mercator. 209
 Pactio plurium monopolium inducit non unius. arti. iiii. gl. ij. nu. 13. de magist. artifi. 309
 Pactum interrumpit prescriptionem sex mensium. art. j. gl. ulti. nu. 6. de merca. minu. 232
 Palam & bona fide quando tutor facere censeatur. gl. ij. nu. 8. de dona. tuto. 359
 Pannarij qui sint. art. j. gl. ij. de mer. minu. 220
 Panni ulna taxata. art. j. num. 2. de pannar. merca. 251
 Panni nō signati confiscati sunt. art. j. nu. 11. cod. 253
 Panni exteri in regno uenati nō debēt. art. ij. ibid. 255
 Panni prohibitio, ne quis ultra talem ualorem portet. art. ul. gl. uni. nu. 17. de merca. 211
 Panni exteri quando non confiscantur. art. ij. de pannar. mercato. 255
 Panni exquisiti prohibentur. nu. 33. de pan. au. 260
 Pannorum latitudo & longitudo. artic. j. nu. 9. & seq. de panna. merca. 252
 Pannorum appellatione quid ueniat. nu. 13. ibi. 253
 Papa super spiritalibus rescribit; Rex super temporalibus. nu. 69. in præf. de resc. 14
 Papa quomodo in terris etiam Imperij citat. art. uno. gl. ij. nu. 17. de lite. requisi. 108
 Papæ pro indigno scribenti, an sit obtemperandum. nu. 133. in præf. de rescrip. 28
 Parendum in licitis & honestis. artic. ij. gloss. vij. ibidem. 46
 Parlamentum Tholosanum remissionē ad aliud parlamentum non concedit. artic. uno. gloss. ij. nu. 7. de lite. requisi. 104
 Partes eligunt peritos, & si discodant, iudex & c. art. ij. nu. 14. de magist. artifi. 306
 Pater an procuratorium ostendere teneatur non obstante l. exigendi. ar. ij. nu. 18. de lite. dilato. 87
 Pater celans mortem filij punitur. glo. iij. nu. 2. ne benefi. cadauer. 325
 Pater an possit consentire filio sibi donanti. glo. ix. nu. 19. de dona. tuto. fac. 365
 Pater non cedit filio priuilegiario. non scholastico. art. ij. gl. ij. nu. 18. tract. cess. 464
 Pater cedit filio scholastico, & in quibus casibus. ibidem. 464
 Patrimonialia Rex concedere non debet. art. j. gl. ulti. tract. ut benefi. 346
 Patrinus, præceptor, uirtricus, & adoptiuus, non cedunt scholasticis. art. ij. gl. ij. num. 13. & seq. tract. cessio. 466
 Patruus, auunculus, amita, matertera, & patruus magis cedere possunt. gl. v. ibi. 468
 Pauperes qui dicantur. art. j. glo. j. num. 25. de lite. dilato. 70
 Pauperes fiunt ex superfluis uestibus. nu. 22. de pannis aureis. 259
 Pauperes homines fiunt ex reliquis reddituum. ideo bonum esset, ne plures anni cumulantur. art. j. gl. iij. & gl. seq. de consti. red. 400
 Pecunia redacta ex uenditione solui debet creditori. bus. art. ij. gl. vij. nu. 7. de rest. 154
 Pœna in contractu apposta non computatur contra henti ad lesionem, ut inde possit restitui. arti. uno. gl. xv. nu. 33. de rescis. contract. 185
 Pœna duplex contra Regis officiales exercentes mercaturam. art. j. gloss. xv. & quando imponi duplex pœna possit de mercato. 206
 Pœna fisco applicatur, & quare. artic. j. de magist. artifi. 206
 Pœna confiscationis corporis, & honorum, quæ sit. gl. ij. tract. ne benefi. cadauc. 324
 Pœna sepulchri uiolati habet locum contra occultantes cadauera. gl. iij. nu. 3. ibi. 325
 Pendente rescissione super erroris propositione literæ status impetratur. art. iij. nu. 12. de lite. dilat. 90
 Pendente rescissione, contractus seruari debet. arti. uno. gl. iij. nu. 7. tract. de rescis. 168
 Pendente rescissione contractus, solutio pretij fieri solet. gl. xix. nu. 28. ibid. 193
 Pendentibus præconiis, an res subhastata uendi possit. art. j. gl. ij. nu. 16. de præc. 435
 Pone quibus punitur magistratus requisitus non parens. art. uno. gl. ij. nu. 9. de lite. requisito. 104
 Pœne monopoli a facientium. art. iij. gl. ij. nu. 2. usque ad fi. de magist. artifi. 307
 Pensio, pensitatio, tributum, & alia nomina declarantur. art. j. gl. ij. de consti. reddi. 400
 Pensiones domorum exiguntur non obstantibus literis dilatoris. art. j. gl. j. nu. 37. de lite. dilato. 72
 Peregrinis non succedat Rex nec scholasticis exteris. art. j. gl. j. nu. 8. de lite. nat. 92
 Periculo domini quando res non pereat. art. ij. gl. iij. nu. 22. tract. resti. 146
 Periuurium tribus modis incurritur. arti. j. gl. j. nu. 23. de lit. dilato. anna. & c. 70
 Permissio extrahendi ab ecclesia, concessa. art. j. gl. ij. tract. immuni. eccl. 319
 Permutatio beneficij si contineat deceptionem ultra mediam iusti ualoris, an & quando possit rescindi. art. uno. gl. xv. nu. 10. de rescis. contract. 180
 Persequi continet actionem & officium iudicis. art. ij. gl. v. nu. 6. tract. resti. 150
 Personale an sit priuilegium restitutionis. gloss. iij. nu. 14. & seq. ibid. 144
 Personæ necessariæ in Cancellaria. art. iij. gloss. iij. de rescrip. 57
 Personis prohibitis exteri non possunt bona sua donare. art. j. glo. ij. nu. 12. de lite. natural. 95
 Pestiferi promissio quando ualeat. nu. 30. in præf. de rescis. contract. 161
 Petenda restitutio intra tempora. art. j. glo. ij. nu. 33. tract. resti. 130
 Petere quis etiam sine litis contestatione dicitur. arti. j. gl. xvj. de merca. minu. 226
 Petitio & conclusio in iudicio rescindente & rescissorio. art. uno. gl. xxij. nu. 20. de rescis. cōtra. 191
 Petitio debiti ante sex menses fieri debet. glo. ulti. nu. 1. de merca. minu. 232
 Petitio extra domicilium an ualeat. art. j. gl. xvj. 226

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

Petitio sine litiis contestatione an proffit ad interrup- tionem.	226	Praxis quando contractus est nullus.nu.3.in praef.de rescif.contract.	157
Petitio in beneficiis inducit simoniam.art.j.glof.j.nu. 4.ut benefi.ante uaca.	341	Praxis Francie rescindit de facto tam contractum nullum,quam annullatum.nu.43.in praef.cod.	38
Petitio bonorum confiscatorum prohibetur.art.ij.glo. xj.tract.ut benefi.	351	Praxis iudicum dum opponitur contra literas post decē annos impetratas.art.uno.glo.xvj.nu.3.189	
Petitionis & libelli loco est rescriptum.nu.159.in praef.de rescrip.	32	Praxis ad rescindēdos contractus uel alios actus.art. uno.glo.xxiiij.nu.14.cum seq.	199
Petitorium non potest cum possessorio cumlari.art.v. gl.j.ibid.	58	Praxis rescindendi donationem factam administato- ri.gl.ult.de don.tuto.fac.	366
Pharmacopole qui sint.art.j.gl.iiij.de merc.min.	220	Praxis insinuationis faciendae.art.j.glof.ult.mmm.8.de don.insinuand.	381
Pharmacopole uenenu uendere non debent.gl.iiij.	221	Praxis donationē acceptandi.art.ij.gl.j.nu.7.cod.384	
Phrasis Gallici sermonis, gents du Roy.art.j.gl.iiij. de merca.	202	Praxis cum quis per errorem recognouit.art.ij.nu.7. de consti.reddi.	428
Pia donatio an insinuetur.art.j.gl.j.nu.36.& seq.de don.insinuan.	373	Praxis ne soluat cedēti.art.ij.gl.ix.in fi.tract.cesfio. 474.& 475	
Pictores, statuarij, marmorarij, intra sex menses de- bita petunt.art.j.glo.xiiij.ubi uide de alijs multis. tract.de merca.min.	221	Preccarij constitutio quando utranque possessionem transferat, contra doct.art.ij.glof.iiij.de don.insin- nuand.	385
Pistoris externi per se panes uendere debent.arti.j. gl.v.de merca.minu.	cod.	Preceptori donatio facta a suo discipulo an ualeat. gl.ix.nu.2.2.de dona.tuto.fac.	365
Pistoris qui & quibus priuilegijs sint praediti.arti.j. gl.v.de merca.minu.	cod.	Preceptum domini ut omnes recognoscant non ualeat. art.ij.in fi.de consti.reddi.	429
Pistoris debitum an differatur per literas morato- rias.art.j.gl.j.nu.44.de lite.dilato.	73	Prectio non restituito quando minor recuperet rem suam.nu.10.in praef.de rescisio.contract.	159
Plures magistri an debeant adhiberi Tyrocinio pro- bando.art.j.nu.13.de magistr.artifi.	306	Prectium iustum petitur suppleri in rescindenda uen- ditione.& laudimia ex illa suppletionē debentur. art.uno.glo.xxiiij.nu.23.	194
Pluribus rebus uenditis an possit unius rei uenditio rescindi.art.uno.glo.xv.nu.3.2.de rescif.cōtr.185		Pretium requiritur in cesfione pro uenditione facta. art.j.gl.vj.tract.ccf.	458
Possessio magna ob aes alienum modicum uendi non debet.art.ij.gl.vij.nu.6.de resti.	154	Preconis officium.nu.2.in praef.de preco.& pre- conium quid.	430
Possessionem rei sibi debite nancisci potest tutor.glo. j.nu.4.de dona.tuto.	357	Præfertur primus prosequens auctiones.art.iiij.glof. una.nu.5.	430
Possessor rei an sit in restitutione conueniendus.nu. 32.& seq.de resti.	115	Prælationis iure quando res retineri possit.art.j.glof. xvij.nu.15.de consti.reddi.	422
Possessorium & petitorium non possunt simul prosci- qui.art.v.de rescrip.	58	Prælatorum bona sunt tacite obligata ecclesie.glof. xliij.nu.30.	416
Possessorium qui amisit an postea possit agere super petitorio.art.unic.glof.iiij.num.4.tract.ne benefi. cada.	325	Prælati bona ecclesie non potest obligare.nu.9.412	
Posthumus dicitur minor quo ad priuilegia.art.ij.gl. iiij.nu.de resti.	145	Præscriptio iure ciuili inuenta, licet materia sit de iu- re gentium.art.j.gl.iiij.de resti.	131
Posthumus quomodo acceptare possit.art.ij.gl.j.num. 12.de don.insinuan.	384	Præscriptio multis ex causis est inuenta.arti.j.gl.j.nu. 2.de rescif.contract.165.& seq.	
Potentiores minores opprimere solent.art.j.gl.v.tracta. de cesfio.act.	457	Præscriptio decennalis non procedit in delictis, uel a- ctiōne iniuriarum, sed solum in contractibus.arti. uno.glo.xix.nu.20.	192
Potentia quomodo sit consideranda.gl.vij.	459	Præscriptio non inchoatur contra minorem sed iam cepta bene perficitur: tamen minor tunc restitui- tur.gl.xxiiij.nu.4.	198
Potentior persona quæ dicatur.art.j.glo.ij.	454	Præscriptio de iure canonico facile interruptitur. gl.xxij.de merca.minu.	230
Potentior multis dicitur modis.gl.v.	456	Præscriptio si fuerit in prima instantia, an in causa appellationis opponi possit.art.j.gl.ult.nu.17.de merca.minu. uenden.	253
Praxis Gallie in oppugnandis rescriptis.nu.131.in praef.de rescrip.	27	Præscriptio multorum annorum an una sufficiat, an plures requirantur.art.j.gl.xj.de fanu.salar.245	
Praxis pronuntiandi super literis Regis.nu.178. ibid.	138	Præscriptionem contra releuat princeps.artic.j.gl.j. nu.26.de resti.	119
Praxis seruanda in executione literarum requisito- riarum.nu.3.de lite.requisi.	77	Præsens in bello debet esse qui literis status uti uult. art.j.gl.vij.de liter.dilator.	82
Praxis literarum quinquennialium.art.j.glo.j.nu.14. de lite.dilato.	66		
Praxis restitutionis contra emptorem.nu.34.in praef. de resti.	115		
Praxis in interminatione literarum.art.j.gl.j.num.39. ibidem.	121		

Presentare rescriptum, & eo uti an quis teneatur. nu. 98. in præfa. de rescrip.	20	Probatio iudici fieri debet. art. iij. nu. 2. ibidem.	85
Presentari iudici rescriptum debet. nu. 49. ibid.	10	Processus & litis facienda est mentio. num. 89. de rescript.	18
Presentari debet rescriptum ueniat ætatis ab ipso impetrante. art. j. glo. j. nu. 28. de regest.	315	Processus nullus non facta exhibitione petita. arti. iij. in fi. de lite. dilato.	88
Præuentiones factæ celando mortuum non ualent. gl. iij. nu. 12. ne benefi. cada.	326	Processus post decem annos super rescissione an ualeat. art. uno. gl. xix. nu. 13. de rescis. contract.	191
Principali officium. artic. j. gloss. viij. nu. 40. de consti. reddi.	407	Processus criminalis lingua patriæ fieri debet. artic. uno. gl. ij. num. 5. tracta contract.	394
Primo negligente prosequi præconia quid agendum. art. iij. gl. una. num. 6. de præcon.	440	Processus quibus fiant uerbis. gl. iij. in princ.	394
Princeps non uult impossibile, nec iniustitiam. nu. 157. in præfa. de rescrip.	31	Processus nomine quid neniatur.	ibid.
Princeps rationalis. art. j. gl. iij. ibid.	40	Processus criminalis & civilis ex uno facto oriri potest. art. j. gl. x. de consti. reddi. & quid dicatur.	410
Princeps donata per importunitatem reuocat. arti. ij. gl. iij. & an importunitas præsumatur. ibidem.	45	Processus alienat mentem à studio & contemplatione. art. ij. gl. iij. nu. 6. tracta cesf.	467
Princeps Dei instar releuat, & restituit. in princ. de resti.	111	Processu pendente minor gaudet bonis possessis. arti. ij. gl. iij. nu. 15. de resti.	146
Princeps restituit etiam si lex inhibeat restitutionem. nu. 6.	111. & 112	Proclamationes uulgaribus debent concipi uerbis. gl. j. nu. 6. tracta ut contract.	393
Princeps contra sententiã restituit. art. j. gl. j. nu. 20. 118		Procuratio generalis ad petendum restitutionem non ualeat. art. j. gl. ult. nu. 3. de resti.	138
Princeps aduersus prescriptionem releuat. gl. iij. 131		Procurator falsus, & reuocatus non possunt rescripta impetrare. nu. 34. & seq. de rescript. in præfa.	8
Princeps indemnitati subditorum debet incumbere. art. j. gl. xj. de consti. readi.	410	Procurator promptam fidem sui mandati facere teneatur. art. iij. nu. 7. de lite. dilator. in princip.	86
Principalis pars quæ dicatur. artic. iij. gloss. j. de rescrip.	56	Procurator si deceptus sit ultra dimidiam, restituitur dominus actionibus cessis. art. uno. gl. xv. nu. 22. de rescis. contract.	183
Principalis pars prosequens præconia, quo ordine debeat procedere. art. iij. gl. una. nu. 1. de præc. 439		Procurator Regius donis à Rege factis se opponit. art. ij. gl. xx. & sequen. tractat. ut benefi.	354
Principes uili induti habitu. nu. 13. de pannis aureis.	258	Procurator debet exhibere instrumentum procuratorij. art. iij. gl. v. de don. in sinuan.	388
Principes tollere non possunt immunitatem. art. j. gl. j. tract. immu. eccle.	333	Procurator specialis requiritur in acceptatione donationis. art. iij. gl. v. de don. in sinuan.	388
Principum promissiones quales. art. ij. glo. ult. tract. ut benefi.	355	Procurator debeatur citari, an dominus. art. gloss. una. nu. 9. de præco.	445
Prior creditor præfertur etiam in bonis quæsitis post obligationem. art. uno. gloss. viij. num. 15. de consti. reddi.	404	Procuratorem an quis mittere teneatur. art. j. gl. ij. de lite. dilato. in fi.	80
Prioritas quomodo probari debeat. artic. j. gloss. viij. nu. 46.	409	Procuratores Regij à mercatura repelluntur. arti. j. gl. xij. de mercato.	205
Prioritatem quis probare debeat. nu. 44. & seq. 408		Procuratorium ad offerendum pretium quæ continere debeat. art. v. gl. una. nu. 14. de præcon.	446
Præuilegia minorum plura. art. ij. gl. iij. nu. 3. cum seq. 145. & seq. de restitu.		Prodigi contractus rescinditur. nu. 18. in præfa. de rescis. contract.	160
Præuilegia subditis seruanda. art. ij. de pannar. merc.	255	Proditorie interficiens non inuatur immunita. artic. j. gl. j. num. 16. tracta. immunita. eccles.	334
Præuilegiario militi aut alteri cessio fieri non potest. art. j. glo. ix. tracta. cessio.	460	Professio quid. arti. j. gl. nu. 3. & quando sunt diuersæ, cui credatur. nu. 5.	ibidem.
Præuilegium secundum non derogat primo. nu. 105. cum seq. in præfa. de rescrip.	21	Programma quid sit. nume. 4. in præfa. de præc.	439
Præuilegium falsum præsumitur, quod ius tertij tollit. nu. 165. ibid.	33	Prohibiti rescripta impetrare. nume. 32. & seq. de rescript.	8
Præuilegium mercatorum Paris. art. j. glo. j. nu. 46. de lite. dilato.	73	Prohibiti contractus à iudice si fiant contra prohibitionem, sunt nulli. nu. 38. in præfa. de rescis. cõtr.	162
Præuilegium uel exemptio ostendi debent. arti. iij. nu. 13. eodem.	87	Promissis cur non stemus. art. ij. gloss. xv. tracta. ut benefi.	353
Probare narrata in literis quando impetrans debeat. nu. 58. & seq. in præfa. de rescrip.	12	Promulgare aucionem quid. nu. 9. in præfa. de præcon.	430
Probare quis teneatur, an dominus, an censuarius seu emphyteota. art. ij. nu. 12. & seq. de consti. reddi.	428	Proprietarius fraudulenter instigans aliquos ad licitandum punitur. articul. v. gloss. una. numer. 17.	446
Probatio non fit contra annalem dilationem secus contra quinquenale. art. j. gl. j. nu. 63. de lite. dilat.	77	Prescriptio quid. nu. 5.	ibid.

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

- Protestatio aduocatorum in possessorio faciendā.art.
v.in fi.de rescrip. 60
- Protestatio contra procuratorem quid operetur.art.
iij.nu.10.de lite.dila. 86
- Protestationis vj,uel ob proclama precedens rescin-
ditur contractus.numero 51.in præfact.de rescif.
contract. 164
- Prothonotarius & consiliarius in qua etate possit
minor fieri art.ij.gloss.iiij.nume.33. 348
- Publica coram persona acceptatio donationis fit, &
quæ dicatur publica.art.iiij.gloss.viiij.de dona.in-
sinuan. 289
- Punire cancellariam an parlamentum possit.arti. vij.
de rescrip. 63
- Pupillorum debita non patiuntur dilationem mora-
toriam.art.j.gloss.j.num.33.de lite.dilato. 72
- Pupillus præfertur in re empta sua pecunia.art.j. gl.
viiij.nume.22.& sequent.de consti.reddi. 405
- Purpuram deferre solius est principis.nu. 4.de pan-
nis aureis. 257
- Purpura hodie permissa.nu. 8. 257
- Purpure appellatione quid contineatur.nu. 5. 257
- Q** Vadriennium restitutionis an sit conti-
nuum.art.ij.glo.j.nu.2.pag. 240
- Quadrigario promissio facta, ut exces-
sua per senatum modificatur.nu. 31.
in præsa.de rescif.contract. 161
- Quadrupli uel alie iuris poenæ non seruantur in Gal-
lia.art.uno.glo.xij.nume.18.pagina. eadem.
- Qualiter insinuatio fiat.art.j.gl.ult.nu.7.de donat.
insinuan. 376
- Quando annales dilationes & quinquennales conce-
dantur.art.j.gl.j.nu.51.de lite.dilato. 74
- Quarta episcopo non debetur de legatis confraterni-
tati.nu.8.de confrat. 330
- Quatuor casus restitutionis petendæ & decidendæ.
art.ij.gl.j.num.6.& sequen.de restit. 140
- Que ecclesie gaudeant immunitate.art.j. gloss.j.nu.
8.& seq.tracta.immunita.eccle. 140
- Que requirant insinuationem.art.j.in prim.de dona.
insinuan. 368
- Question & demande quid. art.j. gl.xix.de
mercato. 228
- Questores mercatori prohibentur.art.j.glo.vij.203
- Quibus concedi ualeant literæ annales & alie.arti-
cu.j.glo.j.nu.12.de literis dilato. 66
- Quibus literæ annales dirigantur.nu.16.pagina. 67
- Quibus non profint literæ annales & quinquennales.
nume.17. ibid.
- Quibus restitutio concedatur.num.21.& sequent.in
præsa.de resti. 114
- Quibus ex causis restitutio concedatur.articu.j.gl.j.
ibidem. 115
- Quilibet magister artificij ad emendam tenetur.arti-
culo primo.de magistris artific. 304
- Quinque partes sint in literis Regiis.numero 67.de
rescrip. 13
- Quinquennales impetrans literas non potest suos con-
uenire debitores.articulo primo glo.j.nume.9.de
lite.dilato. 66
- Quitantiam generalem creditor facere non tenetur.
glo.v.de famu.fala. 140
- Quotuplex sit rescriptum.numero 114.& sequent.
de rescript. 23
- R** Aptor non gaudet ecclesie immunitate.
gloss.j.numer.26.tractat.immunita.
pagin. 336
- Ratificatio donationis factæ tutori post
legitimam etatem.art.uno.gloss.ij.nume.9.de do-
nat.tuto. 359
- Ratio constitutionis ut debita intra sex menses pe-
tantur in mercatoribus minutariis.articul.j.gloss.
xviij.de merca.minu. 227
- Ratio cur beneficia & officia ante uacationem peti
non debeant.articu.j. gloss.j.tracta.ut benefi.341
- Ratio quare uulgaribus uerbis conscribenda sunt
acta,& sententiæ.gl.j.nu.1.tracta.ut contra.392
- Rationes literarum rogatoriarum.nu.1.& 2.in præ-
sa.de lite.requisi. 97
- Rationes prohibitionis uestium aurearum.nu.20.&
seq.de pannis aur. 259
- Rationes immunitatis ecclesie contra Pe.Ferra.arti-
culo j.gloss.j.numero 11.& sequen.tracta.immu-
nita.eccle. 334
- Rationes quare prohibentur donationes factæ tuto-
ribus,& aliis.art.uno.gl.ij.nu.1.& sequen.de do-
na.tuto.&c. 358
- Rationes donationis insinuandæ. art.j.gloss.j. num.2.
de dona.insinuan. 376
- Recepta caupo tenetur restituere.num.8.& quando
recepisse censetur.num.sequen.de hospitib. 275
- Receptatores quomodo puniantur. articul.iiij.nu.11.
de merca.minu. 216
- Receptor Regius, uel alius debitum Regium ce-
dere non potest. artic. ij.gloss.ix.tracta.ces. 472
- Recipiens fructus non uidetur contractum approba-
re.art.ij.gl.ult.nu.5.de resti. 155
- Reciproca donatio insinuanda.art.j.glo.j. num.9.de
dona.insinuan. 369
- Recitare debet notarius actum coram se gestum.art.
uno.gl.v.tract.ut contract. 396
- Recognitio sola an probet dominium.art.ij.num.5.de
consti.reddi. 427
- Recognitio sola an noceat recognoscenti. numero 8.
& 11. 428
- Recognitio an noceat uero domino.nu.10.ibid.428
- Rekursu arbitrorum non deductum deduci potest.
art.iiij.gl.iiij.nu.8.de rescrip. 52
- Recusante requisito uel differente apparitor excu-
quitur. articulo uno. gloss.iiij.in princip.de lite.
requisi. 106
- Recusari cum causa literæ Regiæ possunt.art.j.gloss.
iiij.de rescript. 46
- Recusata literæ impetranti quando reddi debeant.
gl.vj.ibid. 42
- Redimi possunt omnes reditus pecunia constituti.art.
j.glo.xviij.nu.23.de consti.reddi. 423
- Reditus super donibus redimi possunt.articu.j.glo.j.
numero 2. 299
- Reditus ex reliquis imponi non potest,nec ex mutuo
glos.

super constitut. seu ordi. Reg. Gal.

gloss. v.	401	Renunciatio impetrationi quinquennialium, illas postea non impetrat. ar. j. gl. j. n. 28. de lite. dilato. 70
Reditus ex mercibus constitui non potest. pagin.	401	Renunciatio bonis paternis releuatur. art. j. gl. j. nu. 9. tract. resti. 116
Reditus ex qua causa constituantur.	401	Renunciatio omni legum auxilio, non impeditur tamen implorare restitutionem. art. uno. glo. xv. nu. 21. de rescis. contract. 183
Reditus constituti uendi possunt. gl. ix.	410	Renunciatio suo rescripto an quis possit. nume. 68. de rescrip. 20
Reditus quinque annorum petendus. gloss. decima quinta.	419	Renunciatio restitutioni an quis possit. ar. j. gl. j. nu. 5. de rescrip. 166
Reditus an pendente processu soluendi sint.	419	Renunciatio prescriptioni quis non potest. art. uno. gl. j. nu. 4. de rescis. contract. 116
Reditus sunt in duplici differentia. gloss. xvij. in principio.	420	Renunciatio successionis non acquisita non indiget insinuatione. ar. j. gl. j. nu. 30. de don. insinuan. 372
Registrari cur donationes debeant. art. j. gloss. iij. de dona. insinuan.	376	Renunciatio spontanea exceptio non obstat beneficio a genti interdicto recuperanda. artic. uno. gl. xij. num. 12. de rescis. contract. 176
Regestum quid. art. j. glo. iij. & quibus uerbis fiat. gl. ult. tract. ut contract.	395	Requiri debent magistri artificiorum, & quomodo. art. ij. nu. 2. de magist. artifi. 304
Regia debita sunt priuilegiata quo ad dilaciones quinquennales. arti. j. gloss. j. nu. 31. de lite. dilato. 71	415	Requisita in rescripti impetratione. numer. 43. & seq. in presfa. de rescrip. 20
Regina priuilegiis eisdem quibus Rex utitur. arti. j. glo. xiiij. numero 24. de constit. 415	101	Requisita in literis status. artic. iij. nu. 2. & seq. de lite. dilato. 88
Regni etiam alterius iudices requiri possunt. nu. 27. in presfa. de lite. requisi.	228	Requisita in literis requisitoriis. nu. 7. de lite. requisi. in presfa. 98
Regula quod artifices intra sex menses debita petant. gl. xx. & seq. de merca. nu. nu.	363	Requisita antequam minori restitutio competat. art. j. gl. iij. de restit. 126
Regula ut non ualeat donatio tutori uel administratori facta a pupillo, uel alio, cum ampliat. & limita. gl. ix. de dona. tuto.	398	Requisita in restitutione simulationis. gl. viij. num. 12. & seq. ibid. 134
Regula religiosi uulgariter exponi debet. artic. uno. gl. ult. tract. ut contract.	402	Requisita sex ad firmandum contractum. art. uno. glo. v. nu. 2. & seq. de rescis. contract. 168
Regula qui prior. cum amplia. & limita. art. j. gl. viij. de consti. reddi.	418	Requisita ad ordinationem. gl. xxj. nume. 5. 195
Regula qui prior, & c. habet locum in tacita hypotheca. art. j. gl. xiiij. nu. 47.	454	Requisita tria. art. j. gl. xv. de merca. minuta. 225
Regula de cessione scholasticis facta. artic. ij. gloss. ij. tract. cessione.	418	Requisita antequam donatio insinuata ualeat. artic. j. gl. v. nu. 2. & seq. de dona. insinuan. 377
Relatio apparitoris quomodo concipi debeat. art. vij. gl. una. nu. 27. de pre con.	454	Requisita ad pre conia rite peragenda. arti. iij. gloss. una. nu. 10. de pre con. 440
Releuari an possit non petens intra sex menses. arti. j. gl. ulti. nume. 10. de merca. minuta. 233	452	Requisita antequam pre conia resciri possint. ar. vij. gl. una. nu. 8. 449
Reliquat princeps. nu. 8. in princip. de restit. 132	467	Requisita in titulo de aliena. iudi. art. j. gl. j. num. 8. & seq. tract. cessione. 454
Religiosi ab ecclesia extrahuntur discipline causa. gl. j. nu. 34. & quid de apostata. ibidem. tract. immuni. eccle. 336	467	Requisita ad cessionis prohibitionem. gl. octaua. 459
Religioso non fit cessione. arti. ij. glo. iij. nu. 5. & an ab impio alteri. nu. 8. tract. cessione. 467	419	Requisita ad cessionem ualidam. artic. ij. gloss. vj. per totum. 469
Religiosus egrediens religionem an recuperet bona. art. j. gl. ij. nu. 2. 122. tract. resti. 419	179	Requisitio an fiat in ciuitate confederata. glo. ij. nu. 8. de lite. requisito. 104
Reliqua que sint. art. j. gl. xv. de constitu. reddit. 419	369	Requisitoriarum literarum requisita. nu. 7. & sequent. in presfa. ibid. 98
Remedium. l. ij. de rescind. uen. quomodo & quando competat. cum multis ampliat. & limita. arti. uno. gl. xv. nu. 3. cum seq. de rescis. contract. 179	17	Requisitoria litera quando non sunt necessaria. arti. uno. gl. ij. nu. 3. ibid. 103
Remissio an dicatur donatio. arti. j. glo. j. nu. 7. de dona. insinuan. 369	99	Requisitus iudex quando prehendere debeat reum. nu. 12. in presfa. eod. 99
Remissionem condemnationis poene seu compositionem aut immunitatem petens, nihil agit. nu. 80. & seq. in presfa. de rescri. 17	211	Requisitus an sine literis exequi possit. nu. 33. ibi. 102
Remittere iudex potest delinquentem cum suis apparitoribus. n. 10. & cuius expensis fieri debeat. nu. seq. de lite. requisi. 99	371	Requisitus magistratus nolens exequi, an puniatur. gl. ij. nu. 9. ibid. 104
Remitti non debet mercator regni ad iudicem extra regnum. artic. iij. nume. 14. de mercato. 211		Requisitus a quo compelli possit. art. uno. glo. ij. nu. 13. & facit litem suam. nu. 16. ibi. 105
Remuneratoria donatio non insinuat. arti. j. gloss. j. nu. 22. & per superuenientiam liberorum non reuocatur. nu. 23. cum seq. de dona. insinuan. 371		Requisitus nolens permittere reum capi in sua iurisdictione est priuandus. gl. iij. nu. 4. nisi iustam habet ret causam recusandi. nume. seq. ibid. 106

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

Res sacre & alie quomodo prohibeantur alienari. nu.45.in præfa.de resciss.contract.	163	ibidem.	12
Res suas apud dominum remanentes etiam post annum famuli repetunt.gl.x.nu.5.de famu.sala.	243	Restitutio quando pro minimo detur.art.j.gl.ij.num.	112
Res empta pecunia mea non est mihi obligata.arti.j. gl.vij.nu.25.de consti.reddi.	405	11. ibid. 123. cum seq.	
Rescribere cur in iure dicatur.numer.20.in præfa.de rescrip.	6	Restitutio minori an detur, si ei planè providentur. nu.21. & seq. ibid.	125
Rescribere debet principi iudex qui literas recusat, & quid agendum.art.j.glo.vj. ibid.	41	Restitutio principaliter & incidenter petitur.nu.26. ibid.	125
Rescripta iustitiæ eiusdem datæ nulla sunt.nu. 101. ibid.	20	Restitutio etiam contra patrem datur.art.ij.glo.vj. nu.2. ibid.	151
Rescripta gratiæ & iustitiæ quæ.nu. 115. in præfa. eod.	23	Restitutione pendente minor cogitur stare contractui. art.ij. gl.ult.nu.6. ibid.	155
Rescripti inutilis an sit faciendæ mētio.nu.95. ibi.	19	Restitutiones tam à Rege quàm à cancellaria dan- tur.art.j.gl.xij.de resti.	156
Rescriptorum utilitates.nu.139. cum seq. ibidem.	29	Restitutus semel.an iterum restitui possit.art.ij.gloss. ult.nu.8. & seq. ibid.	155
Rescriptum quomodo accipiatur.nu.2. ibidem.	1	Retinere non potest iudex requisitus captum.nu.18. de liter.requisitor.in præfa.	100
Rescriptum quid sit.nu.3. ibid.	2	Retineri res potest, licet contractus sit nullus.nu.59. in præfa.de rescis.contract.	164
Rescriptum quare dicatur.nu.9. ibid.	3	Revelare secreta ualde acerbum est, & periculo sum. art.iii. gl.v. de rescrip.	57
Rescriptum, id est rursus scriptum.nu.10. ibid.		Reuenditores & minutarij non iuuantur moratoria postquàm à grossariis receperunt. art. gl. j. nu. 45. de lite. dilato.	73
Rescriptum non faciens mentionem de priuilegio, ua- let.nu.107. ibid.	21	Reuenter literæ Regiæ recipiantur.art. j. glo. ij. de rescrip.	39
Rescriptum declarat, confirmat, & remittit. 140. & seq. de rescrip.	29	Reuocari an possit donatio ante insinuationem, illius poeniteat.art.j.gl.ulti num.4. de don. insinu. an. 380	
Rescriptum sumit uires ab intentione concedentis. nu.143. ibid.	30	Reuocatio factorum intelligitur, si iniuste facta fue- rint.nu.158. in præfa. de rescript.	32
Rescriptum loquens in actore, extenditur ad reum, uel e contrario.nu.153. ibid.	31	Reus debendi conueniri potest, etiam si alter prius fuerit conuentus.art.j.gl.xvj. de consti. reddi. 420	
Rescriptum contra stylum est suspectum.numer.164. ibidem.	33	Rex & Cancellaria literas concedunt.nu.2. & seq. de rescrip.	6
Rescriptum contra legem cum consilio procerum edi- tam non ualet.art.j.gl.ij. tract. cess.	456	Rex solus concedit literas status.art.j.glo.vj. de lite. dilato.	81
Reseruare nihil sibi debet cedens de re cessa. ar. ij. gl. x. ibid.	473	Rex solus in regno restitutionis literas concedit.nu. 13. in præfa. de resti.	112
Reseruatio iuris in acceptilatione fieri potest. artic. j. gl.v. nu.2. de famu. sala.	240	Rex quare dicitur gratia Dei.art.ij. gl. j. tract. ut be- nefic.	347
Residuū se recepisse potest quis exprimere.nu.3.240		Romani & Cameracen. de bonis in regno quesitis te- stantur. ar. j. gl. ij. nu. 13. de lite. naturalita.	95
Resistens seruiens occiditur impune.nu.15. in præ- fa. de lite. requisi.	100	Rub. sine censu uel reliquis declaratur. art. j. glo. xv. de consti. reddi.	419
Respit pro dilatione sumitur.art.j. gl. j. nu.1. de liter. dilato.	64		
Restituere quis possit.nu.11. & seq. in præfa. de resti. 112			
Restitui aduersus tres sententias conformes quis non debet.art. j. gl. j. nu. 22. de rest.	118		
Restitui debet reus ad ecclesiam, ubi captus est. glof. ij. nu. 1. tract. immunita.	340		
Restitui hereditas à pupillo tutori an possit. glo. ij. de don. tutor.	360		
Restituitur quis ut agat.art. j. gl. j. num. 7. de resti.	116		
Restituitur quis aduersus iuramentum & renuncia- tionem.nu.25.119. ibidem.			
Restitutio aliquando militibus conceditur, & non li- tera status.art.ij. de lite. dilat.	84		
Restitutio coram quo iudice petenda sit. num. 16. & seq. in præfa. de resti.	113		
Restitutio contra quem detur.numer.28. & seq. ibid. 114. & seq.			
Restitutio ex quibus causis concedatur. artic. j. gloss. j. ibid.	115		
Restitutio & appellatio in quibus differant. num. 41.			

S

Acritegus non gaudet immunitate glof. j. nu.25. tract. immuni. eccle. pag. 336	
Salaria negotiatio. gl. x. num. 1. de merca. minu. uenden.	223
Sasimentum denuntiandum domino absenti. arti. j. ij. nu.3. de præcon.	433
Sasistas res executor tradit custodiendas. art. j. gl. ij. nu.2.	533
Sasistas apparitor debet ponere in manibus iustitiæ. art. ij. gl. una. nu. 2.	437
Salaria procuratores intra quod tempus petere de- beant. art. j. gl. j. nu. 3. de famul. salar.	237
Salarij probatio an per alios famulos fieri debeat. gl. vij.	242
	Sala

super constitut. seu ordi. Reg. Gal.

Salario semel soluto, postea aliis annis solitum debetur. gl. iij. de famul. sala.	40	Et. ut contract.	396
Salarium ab addiscente dominus petere potest post annum. gl. x. nu. 4. de famul. sala.	243	Separatim in literis narranda sunt plura. nu. 61. in praes. de rescrip.	12
Salarium trium annorum petitur. gl. xij.	245	Sepeliri ubi quis debeat. artic. ulti. de regeft.	321
Salarium an curatus habere debeat. arti. iij. de regeft.	320	Septem, conuiuium, nouem conuiuium. arti. ij. de magist. artifi.	303
Sanitatis studium, non satiari cibus. nu. 38. de pannis aureis.	261	Sepulturam impediens punitur. gl. iij. nu. 2. tracta. ne benefi. cadaue.	325
Sartores fures. gl. x. de mercator. minuta.	223	Sepultura litera quid continere debeant. ar. ij. glo. ij. de regeft.	317
Scabinorum & consulum bona sunt ciuitati tacite obligata. art. j. gl. xiiij. nu. 29. de consti. reddit.	416	Sequester excusari potest. arti. j. gloss. ij. nume. 11. de pracon.	435
Sciens se decepsisse an praescribat. art. uno. gl. xvj. nu. 1. de rescis. contract.	188	Sequester coram quo rationem reddere debeat. nu. 19. ibidem.	436
Scribere insinuationem iudex non potest. articu. j. gl. ulti. nu. 13. de donatio. insinuan.	382	Sequestro locus est, licet offeratur idonea cautio. arti. ij. gl. una. nu. 3. ibid.	437
Scriptura an sit necessaria in debiti conclusionem. glo. xx. nu. 4. de merca. minuta.	228	Sericarij mercatores intra sex menses debita petant. artic. j. gl. xiiij. de merca. minu.	225
Secretarij dona Regia per importunitatem obtenta signare non debent. art. ij. gloss. xix. tract. ut benefi.	354	Seruens potest renunciare executioni, si male facta sit, & aliam de nouo inchoare. ar. uno. glo. iij. nu. 32. de lite. requisit.	110
Sectores qui. gl. xij. ibid.	352	Seruus triplex. arti. uno. gl. ij. de famul. sala.	238
Secularis magistratus an cogat ecclesiasticum. articu. uno. gl. iij. nu. 8. de lite. requisito.	107	Seruus qualis esse debeat. ibid.	
Secunda dilatio quinquennalis an ualeat. tit. j. gl. j. nu. 30. de lite. dilato.	71	Seruus inobediens domino expelli potest ante tempus, & perdit salarium. ibid.	239
Secunde litera quando ualeant. nu. 87. cum seq. de rescrip.	18	Sex menses petendis debitis destinati, quomodo computandi sunt. artic. j. gloss. xvij. de merca. minuta. uenden.	227
Secunde litera status debent facere mentionem de primis. artic. iij. nu. 4. de lite. dilato.	89	Sigillo iudicis requirentis debent litera rogatorie signari. nu. 7. de lite. requisit.	89
Secunde litera auferentes iurisdictionem a primo iudice, non ualent. nu. 99. tracta. de rescrip.	20	Signari panni debent, & signans propria autoritate falsi tenetur. art. j. nu. 8. de pannar. mercat.	252
Sedere ubi in conuiuium debeat dominus & conuiuae. articu. j. gl. unica. de magistr. artifi.	304	Signaturae papae in principio suae coronationis non ualent. art. j. gl. j. nu. 10. tract. ut benefi.	342
Seneschalli an rescripta concedere possint. nu. 8. & 30. in praes. de rescrip.	8	Signum alterius artifex accipere non potest. ar. j. gl. j. cu. 26. de merca. minuta. uenden.	219
Seneschalli uel bailliui non concedunt literas annales uel quinquennales. arti. j. glo. j. nume. 7. de lite. dilato.	65	Similis causa quae dicatur. art. j. gl. x. de resti.	135
Seneschalis & bailliuis mercatura prohibetur. art. j. gl. xiiij. de merca.	205	Simulare quid, & quotuplex, ac species simulationis exprimenda. art. j. gl. viij. nu. 1. & seq. de resti.	133
Sententia Regis iniusta an exequenda. arti. j. glo. ulti. de rescrip.	43	Simulationis exceptioni an possit renunciari. nu. 9. & quando petatur rescissio. nu. 16. ibidem.	134
Sententia iudicis super literis Regis in praes. 38. & arti. ij. gl. xiiij. & sequent. eodem.	49	Simulatus contractus quia non est contractus, rescinditur etiam post decem annos. art. uno. gl. xix. nu. 25. de rescis. contract.	193
Sententia & litera rescissionis ante omnia probari debent. arti. iij. nu. 11. & 12. de lite. dilato.	86	Solennitas a partibus in auctionibus requisita, remitti non potest. nu. 18. in praes. de pracon.	431
Sententia duplex in rescissione contractus dolo initi. arti. uno. gl. xij. nu. 7. de rescis. contract.	176	Solennitates requisitae in alienatione bonorum immobilium minorum. articu. ij. gl. vij. nu. 2. cum multis seq.	153
Sententia laesus non restituitur. arti. uno. gl. xv. nu. 31. ibidem.	185	Solennitas in re uendita per licitationem an praesumatur. art. vij. gl. una. nu. 23. de pracon.	451
Sententia deperitorum consilio lata non retractatur, nisi per appellationem. artic. ij. nu. 15. de magist. artifi.	306	Solennitatis defectu uitiatur contractus minoris. nu. 25. in praes. de rescis. contract.	161
Sententia non ualet nec electio ad clamorem populi. arti. j. gl. j. nu. 5. tract. ut benefi.	342	Solennitatis uel potestatis defectu initi contractus an rescindi possint ultra decem annos secundum ordinationem. art. uno. gl. iij. nu. 2. & 3. ibid.	167
Sententia quibus uerbis proferri possit. artic. uno. gl. ij. nu. 3. tract. ut contract.	394	Soluens debiti partem sponte, an uideatur purgare metum. gl. xxij. nu. 8. cum seq. trac. de rescissio. contract.	197
Sententiam unius alter exequi debet. nu. 25. de lite. requisit.	101	Soluens priori creditori succedit in eius locum. art. j. gl. viij. nu. 35. de consti. reddit.	407
Sententiae appellatione quid ueniat. arti. j. gl. vij. tract.			Soluere

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

Soluere pecuniam non debet debitor apparitori, sed commissario. art. j. gl. ij. nu. 15. de præcon. 435	Subreptionis permittitur partibus impugnare literas. art. ij. gl. xj. ibid. 48
Solui an possit cedere. art. ij. glo. ix. tracta. cefio. 472	Subscribendum à quo sit rescriptum. nu. 19. in præfa. eodem. 6
Solus princeps reuocat bannum, & quomodo. art. vij. gl. j. de rescrip. 61	Subscribi debet liber sepultura à curato, & notario. art. ij. de regestis. nisi in pagis. 317
Solutio facta ex pluribus causis est in electione soluentis. art. j. gl. j. nu. 3. de præcon. & lici. 432	Subscriptio notarij in libro curati quid debeat continere. ibid. 318
Solutum mercator minutario post sex menses non repetitur. art. j. glos. ulti. nu. 7. & quid si partem. nu. seq. de merca. minuta. 233	Substitutiones pupillares quando ualeant. gloss. v. de dona. tuto. 361
Soror cedit fratri suo scholastico. arti. ij. gl. iij. nu. 2. tract. cefio. 467	Sufficiens interpellatio quæ dicatur. arti. j. gl. ulti. de famu. sala. 348
Speciale rescriptum derogat generali. num. 103. de rescrip. 21	Sufficit factum in literis esse narratum. nume. 127. in præfa. de rescrip. 26
Speciale rescriptum quod dicatur. num. 104. ibidem.	Summaria recitatio in decreto fieri debet, & quomodo. art. vij. glos. uni. num. 1. de præco. 448. quæ probat. nu. 25. 452
Specialia multa continere potest rescriptum. num. 12. eodem.	Superflua in literis nulla debet esse dictio. num. 122. de rescrip. in præfa. 25
Species uolentia exprimenda. art. j. gl. v. de resti. 132	Superior non requirit, sed præcipit. nu. 31. in præfa. de lit. requisi. 102
Specificare quid sit art. j. gl. xij. eod. 137	Supplet rescriptum. nu. 150. in præfa. de rescrip. 30
Sponsalitia largitas, & donatio inter uirum & uxorem insinuatur. art. j. gl. j. nu. 14. & 14. de dona. insinuand. 370	Suspectum rescriptum quando dicatur. nu. 160. ibid. 33
Spuriis & naturalibus cedere pater potest. artic. ij. gl. ij. nu. v. & donare. ibid. tractat. cefio. 464	Suspicio rescripti quid operetur. nu. 167. ibid. 34
Spurius apud curatum quomodo sit profitendus. art. j. gl. j. nu. 19. de regestis. 314	Sutores qui dicantur, & an ordinatio eos teneat. art. j. gl. xj. de merca. minu. 223
Statue principum loco immunitatis erant. art. j. gloss. j. nu. 3. tracta. immunita. cccle. 332	
Status literæ quando concedendæ sint. art. j. glos. ij. de lite. dilato. 79	
Status literæ cur sic dicantur. ibidem.	
Status literæ quibus concedantur. gloss. iij. ibid. 80	
Statuta an mercatores inter se facere possint. art. ij. de merca. 208	
Statuta fraternitatum quibus uerbis concipi debeant, ad hoc ut sint licita. num. 4. de confratr. 329	
Statutum domini prohibens subditis ire ad aliud molendinum uel furnum, est improbatum. art. iij. gl. ij. nu. 17. de magist. artifi. 310	
Stipulatio quibus uerbis concipiatur. art. j. gl. ij. num. 4. tract. ut contract. 394	
Subditus quis. art. j. gl. iij. de don. insinuand. 375	
Subhastatio necessaria in re immobili minoris alienanda. art. ij. glo. vij. nu. 8. de resti. 154	
Subhastatio adhibita in alienatione bonorum, an faciat cessare præsumptionem fraudis, atque restitutionem. arti. uno. gl. xv. nu. 37. de rescif. contrac. 186	
Subhastatio quæ dicatur. nume. 6. in præfat. de præcon. 430	
Subiectionis ratione rescinditur contractus. num. 14. 15. 16. & 17. in præfa. de rescif. contract. 159. & sequen.	
Subreperere & obreperere. nu. 124. & subreptitium & obreptitium. nu. 25. de rescrip. 25. & sequen.	
Subreptitiæ literæ an sint nullæ. nu. 96. eod. 19. & 28.	
Subreptitium rescriptum non ualet. nu. 134. eod. 28	
Subreptio in parte an utiet in toto. nu. 112. eod. 22	
Subreptio quomodo tollitur. nu. 113. eod. 23	
Subreptio intra quod tempus opponi possit. eodem. num. 138. 29	
	T
	Abernarij & caupones intra sex menses debita petant. art. j. glo. ix. de mercat. minut. pag. 223
	Tabernis non debent collocari armigeri uel alij, etiam in Regis aduentu. nu. 17. de hospitib. 276
	Tacita hypotheca in quibus casibus contrahatur. art. j. gl. xiiij. nu. 11. de const. red. 412
	Tacitam hypothecam habet mulier pro dote. artic. j. gl. xiiij. nu. 40. de constit. reddi. 417
	Taxatio hospitem pro prandio & cœna. num. 16. de hospitib. 276
	Tempus certum an in literis status apponi debeat. art. iij. nu. 7. de lite. dila. 89
	Tempus restitutionis non computatur non ualenti agere. arti. uno. gl. xix. de rescif. contract. nu. 18. 191
	Tenere & possidere an differant. articu. ij. gloss. j. de regest. 316
	Testamenta usque ad quod tempus rescindi possint. art. uno. gl. v. ij. nu. 2. de rescif. contract. 171
	Testamenta uulgaribus uerbis concipi debent. art. uno. gl. viij. tract. ut contract. 396
	Testamentum ab adolescente factum in fauorem tutoris uel curatoris non ualet. glo. ij. & vj. de dona. tuto. 360. & 361
	Testator hypothecam remittere potest. arti. j. gl. xiiij. nu. 36. de consti. reddi. 417
	Testatore prohibente rem alienari, si fiat alienatio rescindi potest. nu. 40. in præf. de rescif. cōtrac. 162
	Testatoris bona pro legatis soluendis sunt tacite obligata. art. j. gl. xiiij. nu. 34. non res hereditum. num. seq. de consti. reddi. 416
	Testes in secreto deponunt. art. iij. gl. iij. de rescri. 56
	Test

super constitut. seu ordi. Reg. Gal.

Testium examinatio committi potest magistratibus loci, unde sunt hi testes. nu. 29. in præsa. de lite. re-quisi.	102
Thesaurus requirit iudices. nu. 23. ibid.	101
Thesaurus in re empti inuentus non inducit deceptio nem. arti. uno. gl. xv. numer. 30. de rescif. contract.	184
Tiberij Cesaris uenia petitio. glo. j. nu. j. tract. ut con- tra. testa.	392
Tiberius Cesar immunitates asyloꝝ abrogauit. art. j. gl. j. nu. 4. tract. immu. eccl.	332
Tibicines intra sex menses salarium petere debent. art. j. gl. xiiij. de merca. minu.	225
Titulus de aliena. iudi. declaratur. art. j. gl. j. nu. 8. & seq. tract. cesio.	454
Transactio & distractus ut annullentur, an possit peti post xxxv. annos. arti. ij. gl. v. nu. 3. de resti.	149
Transactio facta non uiso testamento, rescindi solet. nu. 33. in præsa. de rescif. contrac.	162
Transactio quando per rescriptum possit rescindi. art. uno. gl. vj. nu. 3. eod.	169
Transactio post arrestum facta fuit annullata per Se- natum. nu. 4. ibidem.	170
Transactio quomodo rescindatur per l. ij. de rescinden. uendi. art. uno. gl. xv. nu. 18. ibid.	182
Transactioe læsus ultra dimidiam. quare potius resti- tuitur, quam qui per sententiam fuit læsus. gl. xv. nu. 16. ibid.	182
Transactio confirmata per arrestum à Senatu contra actorem, an possit à reo postea rescindi. glos. xxj. nu. 4. ibid.	195
Transferre actiones & cedere. idem. arti. j. glo. j. nu. 1. tract. cesio.	453
Transferre litem quid. nu. 3. ibid.	453
Transigentis bona quando sint tacite obligata. arti. j. glo. xiiij. nu. 37. de consti. reddi.	417
Transigere minor ualens, si condemnetur, restituitur. art. j. gl. iij. nu. 20. de resti.	128
Tres status qui. art. j. gl. iij. tract. cess.	455
Tria in immunitate numerum requisita. art. j. gl. j. nu. 6. tract. immuni. eccl.	333
Tribus modis cognoscuntur contractus. numer. 60. in præsa. de rescif. contract.	165
Tribus uestibus quis debet esse contentus. num. 35. de pannis aureis.	260
Trigintaquinque anni debent esse completi ad exclu- dendam restitutionem. art. ij. glo. ij. de resti.	141
Trinundino auctio in clamata quid. nu. 13. in præsa. de præco.	430
Tumultum faciēs in ecclesia capitali poena punitur. art. j. glo. j. nu. 7. tract. immunita. eccl.	333
Tunica uestis multiplex. nu. 11. de pannis aureis.	258
Tutor sibi soluere potest. arti. j. gl. j. num. 5. de donat. tutor.	357
Tutor palam à pupillo emere potest, & alius admini- strator. art. uno. gl. ij. nu. 4. de don. tutor.	359
Tutores & alieno agentes nomine promptam fidem potestatis facere debent. artic. iij. nume. 19. de lit. dilato.	87
Tutoris consanguineo donatio à pupillo facta non ua- let. gl. v. de don. tuto.	361

V

Vassalus non utitur literis annalibus uel quinquennialibus contra dominum. art. j. gl. j. nu. 20. de lite. dilat. pag. 69	
Vassalus sine domini consensu possit ce- dere. art. j. gl. vij. tract. cesio.	458
Vestigalia nullus quam princeps imponit. artic. ij. de merca.	207
Vestigalia cur inuenta. art. ij. gl. v. tract. ut benefi.	348
Vendendi bona in auctionibus mos antiquorum. num. 17. in præsa. de præco.	431
Vendens rem alienam deceptus, restituitur. artic. uno. gl. xv. nu. 23. de rescif. contract.	183
Vendens uinum ex proprio nõ dicitur mercator, ideo non soluit impositiones. art. ult. nu. 23. de merc. 212	
Vendens rem censualem ut liberam, tenetur ad id, quod interest. artic. j. gloss. xvij. nu. 17. de consti. reddi.	422
Vendentium uinum dilutum pro puro, poena. nu. 18. de hospitib.	276
Vendicari res potest à mercatore post sex menses. art. j. gl. ul. nu. 11. de merca. minu.	233
Venditio rei donatæ an ualeat ante insinuationem. art. j. gl. vij. de dona. insinuand.	379
Venditio repetita die non ualeat. art. j. gl. ix. de consti. reddi.	410
Venditio redditus est odiosa. art. j. gl. xij. eod.	411
Venditionis causa ex pacto cesio fit. artic. j. gloss. vij. tract. cesio.	458
Veneno occidens hominem, non iuuatur immunitate. art. j. gl. j. nu. 19. tra. immu. eccl.	335
Veniam etatis impetrans intra quod tempus restitu- tionem petere debeat. art. ij. gl. ij. 142. de resti.	
Venie etatis requisita, & praxis. art. j. gl. j. nu. 23. & seq. de regeft.	314
Vestes hyemales & æstiuæ quando præstari debeant. nu. 29. de pannis aureis.	260
Vestimenta episcoporum & regum usurpare prohi- bitum est. nu. 24. eodem.	259
Vestis aurea, sericea, & argentea prohibentur omni- bus dempto principe. nu. 10. eodem.	258
Vestis intertexta auro prohibentur. nu. 15. ibid.	288
Vestitus superflui incommoda. nu. 18. ibid.	
Veteres apud acta liberos profitebantur. art. j. gloss. j. de regeft.	312
Viator capere potest delinquentem etiam extra ter- ritorium, sed non extrahere. art. uno. glo. iij. nu. 3. de lite. requisi.	106
Vitrici bona sunt tacite obligata pro tutela admini- stratione suæ uxoris, suis priuignis. art. j. glo. xiiij. nu. 19. de consti. red.	414
Vitricus & nouerca plus priuigno nocent, quam pro- sint. art. ij. gl. iij. nu. 16. tracta. cess.	466
Vinculis subijci non debet quis intra ecclesiam. gl. j. nu. 36. tract. immu. eccl.	338
Vinculum contractus quid sit. art. j. gl. vij. nu. 10. de consti. reddi.	403
Violator immunitatis qua poena puniatur. gl. j. nu. 30. tract. immu. eccl.	337
Violatores legum quomodo puniantur. art. ij. gl. xvij. tract. ut benefi.	353

Index secundi Tomi comment.d.P.Rebuf.

Violentia multiplex, & de qua intelligatur ordinatio. art. uno. gl. xiiij. nu. j. de rescif. contrac. 177
Virtutem legis habent rescripta. nu. 156. in præfa. de rescip. 31
Vis turbativa inducit rescissionem contractus. artic. uno. gl. xiiij. nu. 3. de rescif. contract. 177
Vis inferri sequestro non debet. art. iij. gl. una. nu. 1. de præcon. 438
Visitanda singulis annis pharmaca. art. j. glo. iij. in fi. de merca. minut. 221
Vivus, uel mortuus, ut quis capiatur non potest iudex decernere. nu. 14. de literis requisit. 99
Voluntas omnis principis non est lex, sed pro lege habetur. art. iij. gl. j. de rescip. 50
Voluntas ex tribus cognosci potest. art. ult. glo. unica. nu. 2. & seq. de merca. 209
Vfurarij bona an sint obligata pro usuris. arti. j. gloss. xiiij. nu. 3. 2. de consti. reddi. 416
Vtilitas quâdo contractus est nullus, uel tenet. nu. 14. in præfa. de rescif. contract. 158
Vtilitates ex magisterio. arti. ij. nu. 8. de magist. artifi. 305
Vtilitates ut declaretur mors beneficiat. art. uni. gloss. xvj. nu. 10. tract. ne benefi. cadaue. 327

Vxor sine uiri consensu contrahens quando possit rescindere contractum, etiam post decem annos uel intra. articul. uno. gloss. vij. nume. 2. de rescif. contract. 170
Vxor ad rescindendum contractum metu uiri factum, habet decennium computandum a tempore mortis mariti. art. uno. gl. xxij. nu. 2. eod. 196
Vxor uel maritus an possint de dono Regio conquestum habere. articul. ij. gloss. ultim. tract. ut benefi. 355
Vxor quando executionem in bonis mariti factam impedire possit. artic. j. gloss. xiiij. num. 43. de consti. reddi. 418
Vxor non cedit fratri mariti. art. ij. glo. iij. nume. 10. tract. cesio. 468
Vxores militantium, & armigerorum an gaudeant literis status. art. j. glo. iij. 80. de lite. dilato.

Finis. Benedictus sit Deus. amen.

Spes mea Christus.

TRACTATUS DE

RESCRIPTIS, SEU LITERIS

REGIIS, IN FORENSI IUDICIO

NON MINVS FREQVENS

QVAM VTILIS

INCIPIT.

PRIMUM sciendum est rescriptorum multa, variæque esse genera, de quibus paulò post dicam quæstio. 10. Et quoniam rescripta, quibus utimur, pragmatici literas Regias appellant, idcirco hunc Tractatum de rescriptis, seu literis Regiis nuncupavi. Cùm autem hæc materiam in foro adeò usitatam videam, vt vix litem vnã inuenias, in qua rescripti alicuius vsus non sit, decreui pro virili quàm breuissimè, & apertissimè potero, eorum tra-

statum perstringere. vtilitas enim rei non solum vt id faciam, me admonet, sed etiam neglectus à iuris interpretibus (vt mihi videtur) in eam rem labor. Nam neque hætenus vllum vidi, qui rei magnitudini & vtilitati (si ad forensẽm vsũ respicias) satisfecerit: quod neque nos quidem pollicemur: laborem enim tantum nostrum ad fori consuetudinem nos promittimus relaturos, nihilque, quod ad praxim pertinere existimemus, auspicante Deo, prætermisso.

1 Et primùm omnium dicam quid sit rescriptum. Secundò, vnde dicatur. Tertiò, quid differat à beneficio, priuilegio & mandato. Quartò, quis illa concedere possit. Quintò, quis illa impetrare. Sextò, contra quem impetrari iure valeant. Septimò, quæ in rescripti impetratione requirantur. Octauò quibus dirigenda sint rescripta, seu literæ Regiæ. Nonò, super quibus rebus concedantur. Decimò, quotuplex sit rescriptum. Vndecimò, quis sit rescriptorum effectus & vtilitas. Duodecimò, quomodo impugnentur rescripta, & literæ Regiæ, vel amittantur. Decimotertiò, quomodo sententia super rescriptis ferri debeat. Vltimò, text. legum Regiarum huic materiæ accommòdum paucis elucidabo. Quibus diligenter excussis, quisque & rescriptorum materiam, & praxim curiarum super illis paruo negotio consequi poterit.

Totius tractatus summa.

2 Interim vt faciliùs hæc intelligi materia possit, nosse oportet rescriptũ hæc, vel rescribere, non accipi pro reddere, seu restituere vel renunciare, vt Budæus ait in l. si vir vxori. ff. de præscrip. verb. Sed rescribere idẽ est quod per literas quicquam concedere, iubere, mandare vel statuere, l. Imperator rescripsit ff. de statu hom. l. Imperatores Antoni. & Seuerus rescripserunt. ff. de publicanis & vectigal. & l. Imperator Antoninus rescripsit. de legatis 2. aliisque multis in locis, vt inferiùs apparebit. Et vt ordinem præscriptum profèqui liceat, ad primum pergo.

Rescriptum quomodo accipiat.

TRACTATUS DE RESCRIPTIS.

2

Quid sit rescriptum.

PRIMO VIDENDUM EST quid sit rescriptum. Panormi. in rubric. 3
 de rescrip. describit verius quam definiat, quod proprie est id, quod scribitur
 ad observantiam iuris communis, ut quando princeps committit cau-
 sam decidendam inter aliquos, per tex. in l. falso. C. de diuer. rescr. Idem
 Panor. in c. olim. de verbor. signific. hoc etiam antea docuerunt Bar. & alij
 in l. si. de const. prin. † Sed illa l. falso, hoc non mihi probat, ibi, cum ea, quæ 4
 ad ius rescribuntur, perennia esse debeant. Sed dupliciter potest intelligi.
 Primò, quòd illa quæ scribuntur ad ius partium, sunt perpetua: alioqui esset
 contra c. si autem. & c. plerunque. de rescri. vbi rescripta iustitiæ regulariter
 anno pereunt. Et tamen in d. l. falso, dicuntur esse perennia, & sic debet in-
 telligi de rescriptis concedentibus ius parti, & ius partium respicientibus:
 ut si princeps concedat, quod quis conueniatur coram tali iudice, authen.
 habita. C. ne fil. pro pat. quia decet principis beneficium esse mansurum. de
 reg. iur. in 6. Nec debet text. in d. l. falso, intelligi in aliis rescriptis iustitiæ,
 quæ comprobatione iudicis indulgent, quia illa ferè anno pereunt, in d. ca.
 plerunque, si dolo, vel negligètia quis nò sit usus, ut ibi, & ita obseruat usus
 forensis. Vel quidam intelligunt ea, quæ ad ius rescribuntur: id est ad observa-
 tionem iuris, vel elucidationem. Illa enim sunt perpetua, sicut & ius l. diuus. ff.
 de re iu. l. 2. de his, qui sunt sui vel alie. iur. & sic non obstabit d. c. si autem. idem
 Panor. in d. c. olim. de verb. sign. Bar. & Ias. in d. l. si. ff. de constit. princ. Deci.
 consil. 147. & pro tenui. col. 1. de Ripa autem dicit rescriptum esse ius bis, ite-
 rumque scriptum. Sed inferius reprobò in secunda quæstio. Gomes. verò sic
 definit: Rescriptum est quædam concessio, vel mādātū præter ius concessum
 circa iudicialia, vel extraiudicialia. Quæ etiam definitio nò potest sustineri,
 quia dum vult concessionem esse præter ius: ergo contra ius, vel secundum
 ius non esset rescriptum. Tamè inferius probatur contrarium, etiã quia dicit
 esse mādātū, & in praxi beneficiari dicit differre à rescripto. † Ideo ego no- 5
 uiter sic definitio: Rescriptum est principis concessio, per literas authenticas legi-
 timè facta. Primò in definitione dicitur, principis. hæc dictio comprehendit
 quilibet primū locū capientē, qui rescribere possit: clem. vna, de baptismo.
 scripsi in l. familiæ. ff. de verb. sign. Et ideo debet contineri sub hoc principis
 verbo Papa, Rex, & quilibet alius qui rescripta concedere potest, ut per totū
 titulum de rescr. patet, in decret. & inferius quæst. 6. vbi dico etiam per cā-
 cellariam concedi posse, sed nomine principum. vnde princeps dicitur hoc
 concedere: & concessionem inferiorū vix dicuntur rescripta, sed literæ excō-
 municationis, literæ citatoriæ, vel inhibitoriæ. c. olim. de rescr. ibi, absolutio-
 nis literas. c. præterea. ibi, literæ concessio. de offi. deleg. † Secūdò dicitur 6
 in definitione, concessio, per tex. in l. si quādo concessio Imperialis. C. de inof-
 ficio. testā. & quia sola partis postulatio & petitio, non dicitur rescriptum,
 sed iuncta ipsius principis concessio. l. 1. & l. nec damnosa. iuncta rubric. C.
 de preci. Imperat. offerēd. l. 3. §. planè. & sequen. ff. quod vi aut clam. l. 2. §. si
 quis à principe. ne quid in loco public. l. 2. C. de petit. bono. sublat. li. 10. c. si
 gratiosè. & ca. si propter. de rescrip. in sexto. Ideo pars dicitur impetrare re-
 scriptum, quando ei conceditur. c. cæterum. eod. ibi, Impetraverit literas, &
 c. 2. de dolo. & impetratum rescriptum vocatur, quādo illud supplicās ob-
 tinuit, l. impetrata rescripta. C. sent. rescin. non poss. & sic concedere ad prin-
 cipem

Intellectus ad l. falso. dicitur.

Nova autem eius definitio.

Concedere principem, impetrare partem re. p. c. 1.

De Rescriptis

1 cipem refertur, impetrare ad partē. Per literas dico, quia si solo verbo princeps concedat, & postea non fiant literae, non dicitur rescriptum. Nam literae vocantur rescriptum, & econtrario. in c. 2. de dolo. & cap. ad aures. & sequen. serē per totum. de rescrip. c. 2. de offic. dele. † Et Galliae vsus communis vocat omne rescriptum Regis, *lettres Roiaux*, & quia multiplices sunt, solent dicere *lettres en forme de requeste civile*, vt scripsi in tract. De liter. ciuilib. Aliae sunt literae rescissionis contractuum, & literae status, naturalitatis, ac aliae de quibus inferius Deo dante dicetur, & à generali incipere volui. Authenticas ideo dico, quia si fuerint epistolae, aut aliae principis literae non authenticae, non dicuntur rescripta: cap. 1. & 2. de fide instrumen. eaque tantummodo fas sit proferri, vel dici rescripta, in quibuscunque iudiciis, quae in chartis, siue membranis subnotatio nostrae subscriptionis impresserit. dicta l. sacri. C. de diuers. rescrip.

Rescriptum vsus communis literas vocat.

8 Legitimè facta, ideo dicitur, quia contra ius non valent, nec contra fiscum. l. nec damnosa fisco, nec iuri contraria postulari oportet, & l. penulti. C. de precib. Imper. offerēd. Nisi fiat mentio iuris, vel nisi Rex scribat, non obstantibus quibuscunque constitutionibus in contrarium facientibus. l. fi. C. si contra ius. Et inferius dicam quæstione nona. Vel etiam legitimè facta, ob id ponitur in definitione, quia rescriptum non valet per subreptionem & obreptionem obtentum. Sed si preces veritate nitantur l. final. C. de diuers. rescrip. c. 2. de rescrip. & dicam inferius, quæstio. 9. Nec falsum rescriptum, dicitur rescriptum, quia non legitimè concessum est, vt in rubr. de crimine falsi. saltem simpliciter, vt in c. licet. & c. quam graui. eod. scripsi in l. Paulus. ff. de verb. signific.

Legitimè concessum quare.

Item, legitimè continet alia requisita in rescripto, quae à iure statuta sunt quae Goffre. & Hostien. tradunt in summa de rescript. & inferius describam in 7. quæstio. & hæc definitio comprehendit rescriptum in genere, & sic explicata est prima quæstio, quam breuissimè potui.

9 SECUNDVM QVAESITVM FVIT, quare dicatur rescriptum. Respon. à Iuris interpretibus dici ius iterum scriptum: sed non video quod rescriptum sit ius, sed pro iure habetur: nam quod principi placuit, legis habet vigorem, sed non dicit esse ius. l. i. ff. de constitu. princi. & instit. de iure natural. Et in hoc decepti fuere iuris interpretes dicentes voluntatem principis esse ius, quod videtis non esse verum, sed voluntas principis per rescriptum patefacta, seruabitur sicut lex, quia voluntas principis legis habet vigorem, vt ibi. De Ripa verò scribit sic dici, quod bis aut pluries scriptum fit. Vnde si non scriberetur nisi semel, non esset rescriptum ex eius sententia. Vel rescriptum dici potest, quasi rectè scriptum, id est ad obseruantiam iuris, teste Ioan. Monach. in rubri. de summa trinita. colum. 1. vel quia rasura ex eo debet abesse. c. inter dilectos, de fide instrum. † Ego non curo unde dicatur, quia nullius vel admodum paruae est utilitatis. Nam si rescriptum quasi rursus scriptum dicas, hoc habita ratione supplicationis partis; pars enim scribit Regi supplicationem, & Rex illam rescribit & quia rescribitur narratio, & supplicatio partis, ideo fortè rescriptum dictum fuit. Videte & iudicate: nam in quolibet ferè rescripto est narratio partis, & Principis concessio, vt inferius dicam quæstione quinta.

Quare dicatur rescriptum.

Ius non esse rescriptum contra doct. sustinetur.

Rescriptum quod rursus scriptum.

*Accipitur
duobus mo-
dis rescri-
ptum.* Notandum est tamen duobus modis, vt asserunt iurium interpretes, re- 11
scriptum accipi, largè & propriè. Largè appellatione rescripti venit benefi-
cium & priuilegium. Nam in rubric. de rescriptis ponitur tātum de rescri.
& tamē in illo titulo tractatur de priuilegiis, & literis beneficialibus. vt Pa-
normita. & alij firmant in rubr. de rescrip. Propriè tamen secundum eos di-
citur, quantū ad iuris communis obseruantiam. dicta l. falsō. Bartol. in dicta
*Rescriptum
etiam in ge-
nere proprie
dicitur re-
scriptum.* l. si. Ego verò arbitror etiam propriè dici rescriptum, siue accipiat ut ge-
nus, siue vt species. nam rescriptum tanquam genus accipitur, & tunc cōti-
net suas species, videlicet priuilegium, mādatū & omnes alias literas à Pa-
pa, vel Principe in forma rescripti legitimè emanantes, etiam quando acci-
pitur pro noua impetratione beneficij, vel mandato, seu aliàs in specie re-
scriptum dicatur. Et propriè accipitur, siue sit genus, siue species, nempe
species est propriè de genere. l. item legato. §. item interest. ff. de legatis. 3.
l. si is qui. §. vtrum. vbi not. de rebus dub. Et sic rescriptum accipitur in ge- 8
nere, & in specie, & vtrunque dicitur propriè, contra doct. imò in genere
propriùs dicitur, quàm in specie, quod interdum transit in aliud nomen,
vt priuilegium, & aliter.

*Rescripta
multa con-
tinere pos-
sunt specia-
lia.* Sed omittendum non est, quòd rescripta & priuilegia nō valent, si con- 12
tineant duo specialia. Bald. in l. i. in fine. C. quādo lic. ab emp. discedere per
l. primam. C. de dotis promiss. quæ sæpe in curia Regis allegatur secūdam
eum, quem refert Iason consil. 36. in causa. col. 3. versic. quarto. in tertio vo-
lumi. Ego dico contrarium, videlicet valere rescriptum cōtinens etiā duo,
& decē priuilegia, & specialia. nam certum est, quòd in vno rescripto Rex
potest vni, vel pluribus multa priuilegia concedere, & specialia, sicut in di-
uersis: & quotidie hoc fit: vt in gratia concessa delinquenti ostēdo in tract.
de remissio. & gratiis. alioqui sequeretur, quòd potestas principis esset di-
minuta, adeo quòd in vno rescripto non posset nisi vnum cōcedere, quod
est erroneum. nec l. i. per eos adducta hoc probat. Sed Bartol. & alij in l. si
is qui pro emptore. ff. de vsucap. dicunt in dubio principem non velle con-
cedere duo specialia contra ius, sed quādo in rescripto apparet, quòd prin-
ceps voluerit plura concedere specialia, quin possit nemo inficiari debet.
Sed in dubio derogare iuri in minimo videtur. Ideo specialia duo in du-
bio inducere non præsumitur, nisi de contraria appareat voluntate. Et sic
debēt intelligi dicta l. i. quicquid in contrarium dicatur.

Et sic dicerem rescriptum dici, omnem principis concessionem per lite 13
ras authenticas legitimè factam: siue sit secundum ius, vt si mādetur, vt fiat
ius c. licet. de offic. ordinar. Et quamuis Gomez. in rubri. dicat illud non va-
*Contra ius
etiam voca-
tur rescri-
ptum.* lere, tamen est text. in c. i. de rescrip. in contrarium. siue quidpiam contra
ius concedatur, vtpotè quòd adhuc audiatur condemnatus, etiam à curia
suprema: vt in tract. de liter. ciuilib. dixi valere istud rescriptum, quod tamē
non erit priuilegium, sed rescriptum: quamuis doct. dicant concessionem
contra ius vocari priuilegium: quod frequentius procedit, vt si princeps
concedat alicui immunitatem non soluendi collectas, dicetur priuilegium,
vt in l. i. & per totum. C. de immu. nemi. cōcedenda. libro decimo, vt scho-
lasticis concessum fuit, in authēt. habita. C. ne filius pro patre. quod eis ho-
die malè seruatur.

Item

Item si præter ius aliquid concedatur, dicit Gomef. istud propriè dici rescriptum, non verò contra ius, quia non valet. quod verum est, si non sit iuri derogatum in illo rescripto, vt in l. fin. C. si contra ius. doct. in cap. primo. eod. & inferius dicitur.

14 Item rescriptum principis debet conuenire æquitati & iuri: licet verba eius non patiantur. c. causam. eod. gloss. in c. paratus. 23. quæst. 1. Old. conf. 28. quæstio est. Et ideo iudices Regij has literas Regias comprobantes, seu interinantes debent respicere, vt iuri & æquitati congruant: alioqui eas reiiciant: nempe mens principis rescribentis talis præsumitur, qualis de iure esse debet. l. ex facto. in princ. vbi Bald. not. 4. ff. de vulga. & Ias. conf. 57. Visis literis. colum. penulti. in tertio volumi. & iudices debent iudicare secundum ius, quicquid scribat princeps: & ita Papa declarat in ca. si quãdo. de rescrip. nisi expressè iuri deroget, vt inferius dicitur, & in his requiritur secunda iussio, vt in art. 1. inferius scribam.

15 Quæret aliquis, quomodo in dubio rescriptum accipi debeat? Respond. doct. in dubio propriè accipi debere, vt species, & non vt genus. probat Panormit. in c. Rodolphus. primo not. de rescrip. & sic de rescripto iustitiæ, nõ de priuilegio, seu gratia intelligetur: quia à propria verborum significatione in dubio recedere non debemus. l. non aliter. ff. de legat. 3. Domi. in c. si cui nulla. col. 1. de præb. in 6. & in dubio verba debent capi in specie. l. hoc legatum. ff. de lega. 3. Gemi. consil. 65. circa. col. 6. Ego verò super hoc dicerem rescriptum accipi pro subiecta materia, nempe si in materia priuilegiorum fiat mentio de rescriptis, ibi accipietur rescriptum pro priuilegio: vel si materia generalis sit, in genere accipietur: si in materia delegatorum pro literis commissiõnis, seu rescriptis ad lites: si in materia beneficii, pro mandatis, & aliis rescriptorum formis: de quibus in praxi beneficii scribo. Ideo prout

16 conueniet materiæ accipietur vbique. † Et sic infertur, quòd si statuto caueatur, vt bannitus non possit impetrare rescriptum per procuratorem, nõ poterit impetrare priuilegium, cum in genere rescriptum contineat priuilegium, vt superius probaui. & hoc etiam docet Barbat. in rub. de rescript. in clemet. quia priuat ordinariu sua iurisdictione quo ad illum casum alij commissum, vt docet Anto. Butrig. in c. olim. de verb. signifi. Vnde excommunicatus prohibitus impetrare rescriptum in c. 1. de rescript. in sexto, nõ poterit etiam impetrare priuilegium, vt docent Moder. in dicto c. 1. & hæc est bona ampliatio ad illud c. 1. & hinc secunda finietur quæstio.

17 TERTIA QVAESTIO quid differat rescriptum à beneficio, priuilegio, & mandato, quia melius congruit materiæ beneficii: ob id tractatur in praxi beneficii, quam conscripsi.

18 QVARTO QVAERITVR, quis possit rescripta concedere? Respond. Primò Papa, vt per totum titulum de rescrip. & c. Raynutius. de testamen. clemen. prima. de rescrip. & hæc vocantur interdum literæ Apostolicæ. in c. nonnulli. §. fina. eod. c. literis Apostolicis. & cap. fina. eod. vel rescriptum apostolicum. in cap. si proponente. eod. quandoque Papa vocat scripta nostra, in c. si pro te. de rescrip. in sexto. & vocatur commissio rescriptum illud, per quod causa alicui committitur. c. sepes. & sequen. eo. & aliis multis nominibus vocatur, vt dico in praxi beneficii, & de iure

nouo sexti, literæ vocantur vt plurimum, ex quo fortè defumpta est Francia nominatio, cum in concilio Lugdun. illa iura edita sint.

Secundò, Imperator concedit rescripta, rubr. de precib. Imperator. offe. 19 & in rubr. de diuer. rescri. & in aliis multis titulis illius libri, & l. rescriptum.

*Subscriben-
dum à quo
sit rescriptum.*

ff. de pact. Et interdum vocatur diuina iussio, vt in authen. vt diuine iussio-

*Rescribere
cur in iure
dicatur pri-
nceps.*

nes subscriptionem habeant gloriosiss. quæstor. colla. 8. Et quanuis de iure non valeat rescriptum sine subscriptione principis, vel Cancellarij, vt ibi. & in l. sacri affatus. C. de diuer. rescri. imò viginti librarum auri poena puniatur iudex, qui illud rescriptum receperit, & comprobauerit: vt probatur ibidè, tamen hodie subscriptio principis in paucis casibus requiritur, vt & Cancellarij, nã sufficit subscriptio Scriuarij, seu Secretarij, & rescriptum non subscriptum à secretario non solet sigillo à Cancellario muniri, & sigillatū non approbaretur, nec reciperetur in curijs Francia. † Et vetus olim mos fuit

*Rescribere
cur in iure
dicatur pri-
nceps.*

principem scripto adire, & consulentibus per libellos respòdere, vt in omnibus fermè legibus Cod. est videre. Ideo dicebatur princeps rescribere: quamuis diuus Traianus, ne in exemplum trahi videretur, veritus ne cõtra leges, morèsq; maiorum ad alias causas perferrentur rescripta, illaque in iudicijs & foro pro lege acciperent, diplomatibus, libellisq; nunquam ex rescripto respondebat, ne perniciosum inde exemplum, & quasi seminariū mali oriretur: sed tantum verbo, quibus visum est assensisse. Fertur autem priuilegia indulgisse, vt refert Alexand. li. genial. 6. ca. 23. in fine.

*Nominibus
multis vo-
cata rescri-
pta.*

Aliquando rescripta vocantur sacri affatus. l. penult. C. de diuer. rescri. & sacrum oraculum, l. & si legibus. C. si contra ius. vel oraculum, in l. fin. de diuer. rescri. Et sacrae formæ, aut iussiones, in rubr. in medio litis non fieri sacras formas. & §. 1. colla. 8. vbi non licet rescripta in medio litis impetrare, vt secundū ea causa decidatur, sed secundū leges generales decidi debet, etiam nominatur imperialis concessio, in l. si quando. C. de inoff. testa. & diuina iussio, vt dixi superius: sacrae literæ, in l. vna. C. de mand. princi. vel simpliciter literæ, vt c. 2. & per totum. de rescri. sed solet addi literæ Regis, vel Papæ, vt scripsi in præf. ad trac. de lit. obligat. in ord. reg. in primo Tomo.

*Rex & can-
cellarius li-
teras conce-
dunt.*

Tertiò, Rex Francia, & quilibet alius princeps non recognoscens superiorem rescripta concedere potest. Barba. in rub. huius tituli in clemen. allegat. Bar. in l. 4. §. actor. ff. de re iud. & l. infamem. de publi. iud. l. non ambigitur. de legib. & l. 1. §. de qua re. de postul. vbi parum probatur, decisio tamè est verissima, vt in hoc titu. *Des lettres Royaux* patet.

*Duplex cā-
cellaria in
Francia.*

Quartò, cancellaria literas concedit, siue sit cancellaria Papæ, c. adhæc

*Cancellaria
est in quoli-
bet parla-
mento.*

fumus. de rescri. c. porrecta. de confirma. vtili. siue Regis, aut Imperatoris: & duplex est cancellaria in hoc regno, magna & parua. magna est, in qua præficatur magnus Regis Francia Cancellarius, & ista Cancellaria in magnis, & arduis rescribit, & generalib. negotijs, & per totū regnum. Altera est parua Cancellaria, huius respectu, quia solet tantum cõcedere ea, quæ non sunt ardua, & vbi opus nō est expressa Regis concessione, & generali per totū regnum. † Nempe Rex Francia in quolibet parlamento Cancellariam ad cõcedēda iustitiæ rescripta instituire, & vni, qui vices Cancellarij sustineat, sigillū cõmittere solet, vt in hoc tit. patet. Et pro literis iustitiæ nō est necesse recurrere ad Papam, vel Regem, sed ad Cancellariā, vel vicecancellariam,

qui

qui sine alio speciali mandato literas concedit, quia praefectus est iustitiae. gloss. prima. & ibi Panormita. & Feli. in cap. cum dilecta. de rescript. gloss. in verbo literarum. c. statutum. illo titu. in sexto. & sic is qui à Cancellaria obtinuit, non punitur tanquam falsarius, quamuis Papa, vel Rex nesciuerit, vt Ioan. Andr. & Felin. afferunt ibidem.

- 25 Sed non est omittendum, quòd vna Cancellaria non cōcedit literas nisi in sua prouincia, vbi constituta est, & vt dicitur in resortu illo: Nec potest Tholosanus literas impetrare à Cancellaria Parisien. vt rescindatur contra &us à iudicibus Tholosanis, seu aliàs. Nempe quaelibet Cancellaria debet esse cōtenta sua prouincia & iurisdictione. Et sicut parlamentum constitutum est hominibus suae iurisdictionis, & resortus, ita & Cancellaria, alioqui vna concederet, & altera negaret: & sic mutuò se impedirent, & confunderetur iurisdictione, contra text. in capitu. peruenit. i. i. quæst. prima. etiam Cancellariae sunt pares, & habent iurisdictionem separatam. Ideo vna non potest rescindere factum alterius prouinciæ, quia quaelibet est adscripta, & delegata suo territorio, vt docet Bald. in l. minor autem. §. primo. ff. de min. Sic censuit Senatus Parisien. pro comite de Samingan, qui appellauerat ab executione literarum impetratarum in Cancellaria Rothomagen. à Domi. Archiepiscopo Rothomagen. quamuis causa tractaretur in senatu Parisien. & bene appellatum pronunciatum extitit, ac in expensis condemnatus Archiepiscopus impetrans die 17. Decembris, Anno 1543. & alijs pluribus arrestis idem fuit decisum, vt scripsi in proœmio constitut. Regiar. in primo Tomo: & fuit præceptum factum Seneschallo Pictauien. ne obediret literis in Cancellaria Burdegalen. impetratis, Anno 1508. die 8. Martij. Sed magnus Cancellarius, qui ad omnia negotia praefectus est, non vnius loci, sed totius regni negotia præuidet, & de his rescribit, & literæ istæ in toto approbantur regno.
- 26 Quintò, legatus Papæ concedere potest rescripta, quia etiam statuta in sua legatione concedere potest, c. fi. & ibi Anto. But. de offi. leg. probat text. in clemen. i. de rescrip. iuncta rub. & c. i. de locat.
- 27 Sextò, collegium cardinalium: argu. c. ecclesia senatum. i. 6. quæst. i. hinc vacante sede ad collegium cardinalium appellatur. Bar. in l. vbi absunt. ff. de tutor. & curat. dat, ab his. & potest quem ad famam restituere. Inn. in c. cum te. de re iud. doct. in clem. ne Romani. de elect.
- 28 Septimò, curia suprema interdum recusante Cancellaria rescribere solet: quinetiam olim dum in sua integritate curiæ supremae erant recusante Cancellario, ad curiam solebant homines accedere. & ipsa prouidebat, vt scripsi in proœm. concordat. in verb. summas, sed ab eo tempore quo literati regere desierunt, & curiæ & scientiæ sopiuntur.
- 29 Octauò, Episcopus potest rescriptum concedere adiuuando ius, nõ destruen- do. c. 2. de constitu. in sexto. gloss. in dicta clemen. ne Romani. in prin. de electio. & quicumque potest constitutionem facere, & habet iurisdictionem, potest rescriptum concedere. Host. in summa. §. quis possit. & Barbat. in rub. huius titu. col. 10. quod est verum, si supremam habet iurisdictionem, & legem facere potest: vt Dux Sabaudia, & Veneti, vt notat Bart. in l. omnes populi. ff. de iusti. & iure. Barba. in rubri. de rescript. alioqui verius dicuntur

literæ quàm rescripta.

*Seneschalli
& Balliui
an rescri-
pta concede-
re possint.*

Ultimò, solent Seneschalli & Balliui literas concedere, vt pulchrè sciūt practici Nemauf. Sed de his tractare nō intendo principaliter, sed de literis tantum Regiis. nam & rescripta apostolica in praxi mea beneficiā tractantur. Et quia literæ ab inferioribus concessæ non vocantur regulariter rescripta, sed literæ restitutionis, absolutionis, commissiois, & aliās pro materia, vt superius probaui: ideo de his non tractabo hīc.

*Impetrare
rescriptum
quis possit.*

QUINTO QVIS POSSIT rescriptum impetrare? Respond. edi- 31
tum est prohibitorium certarum personarum. c. 1. de rescr. in sexto. ergo est permissorium regulæ. arg. l. mutus. §. cūm quæritur. ff. de procura. Itaque omnis poterit impetrare rescriptum, qui non est à iure prohibitus, vt Hostien. in summa. §. quis impetrare. & Barba. in dicta rubri. huius titu. in clemen. docet. siue sit actor, siue reus. c. cæterum. c. adhæc. c. cūm contingat. c. olim. c. dilectus, & ca. fi. de rescript. & c. dispendia. eod. in sexto. Sic appellatio est permessa, nisi sit prohibita. gloss. in l. qui restituere. ff. de rei vindicat. & testari est permissum omnibus, exceptis quibusdam. l. si quæramus. ff. de testamen. Panor. in rub. de testa. Ferunt etiam testimonium communiter omnes, nisi sint à iure prohibiti. c. 1. & per totum. ff. de testib. & in decretal. illo titu. scripsi in tract. de reprob. & salua. testium.

*Prohibiti re-
scripta im-
petrare.*

Quære, impetrare qui prohibeantur? Respon. serui. l. 1. C. de precib. 32
Imper. offeren. nisi in casibus ibi traditis per Ias. attamē quia in hoc regno non habemus seruos, ideo hos omitto.

Filius autem familiās in patris existens potestate non prohibetur impe- 33
trare rescriptum, quod non inueniatur prohibitus. nam licet sine consensu patris agere non possit, l. fi. §. necessitate. C. de bo. quæ lib. tamen impetrare rescripta non prohibetur, quia hoc non est agere, vt concludunt Do. de Rota in decis. 175. cōmissio. in nouis. quos sequitur Panor. & Felin. in cap. causam. primū. col. 2. de iud. quia non refert per quem preces porrigantur. l. vniuersis. C. de precib. Imp. offe. Bal. in l. 1. C. qui admitti. & Aegid. Bellemera decis. 1230. commissio. Barb. in rub. huius tit. nu. 34. & seq. col. 5.

*Procurator
falsus & re-
uocatus im-
petrare non
possunt re-
scripta.*

Tamen si falsus procurator impetraret mihi rescriptum, non valeret, & 34
ego possem illi renunciare, *Et le desauouer*, vt docet Oldrad. cōsil. 317. Sene- ca. in princ. licet enim princeps inhabili concedendo rescriptū, illum habilem facit l. quidam. ff. de re iudi. tamen falsum procuratorem non consti- tuit verum. c. nonnulli. in fi. eod. † Idem in procuratore reuocato, cuius im- 35
petratio non valet. c. ex parte decani. de rescr. c. in nostra. de procur.

*Monachus
in quibus re-
scriptū im-
petrare va-
leat.*

Idem puto in monacho, vt impetrare rescriptum gratiæ non prohibea- 36
tur, inquantū illi cōuenire potest, sed & à rescripto ad lites impetrādo, etiā de consuetudine Franciæ non repellitur. licet Barb. in rub. de rescr. 12. in clem. dicat de iure non posse, tum quòd sit mūdo mortuus. cap. placuit. 16. q. 1. tū quia seruū Dei non oportet lites frequentare. c. 2. de postu. ca. sicut. 1. 2. q. 7. Sed si monacho cōmissum est beneficium, omnia potest facere, si- ne quibus beneficium non regeretur. l. secunda. ff. de iurisd. omniū iudic. etiam data est ei defensio, quia cuiuslibet permessa. cap. cūm inter. de except. ideo ad ista facienda rescripta impetrare potest. Nec solent in Francia ob hoc impugnari, quòd in fauorem monachi, vel religio si sint impetrata.

Adden

- 37 Addendum est hæreticum impetrare rescriptum non posse, l. 2. C. de *Hæreticus*
 summa tri. imò probatur ibi, quòd eo ipso quòd hæreticus impetrat rescri- *rescripta nò*
 ptū præsumitur per fraudem impetrasse, licet secus in aliis. glo. in c. super *impetrat.*
- 38 literis. infra eo. facit c. quicumque. de hæreti. in sexto. Idem si literas iustitiæ
 quis sine mandato impetret, quia non valebunt. c. nonnulli. in fin. eo. secus
 hodie dicunt doct. & in literis ad beneficia. gloss. ibi.
- 39 Notandum est, quòd vbicunq; prohibetur impetrans ab impetrando, *Impetrare*
 rescriptum non valet, siue ratione personæ prohibitum sit, vt dictum exti- *prohibetur si*
 tit, siue ratione rei, vt in l. sicut. C. de pagan. siue propter turpitudinem fina- *impetret nò*
 lis causæ, vt in nuptiis ex rescripto petitis. l. 1. C. si nuptiæ ex rescri. petã. siue *agn.*
 quia res impetrata sit in lege prohibita, vt quis duas militias obtineat, l. is
 quidem. C. qui militar. non possunt. libro 12. l. 1. de petit. bonor. sublat. lib.
 10. & quando lex annullat rescriptum, vel ordinatio, tunc impetratum nò
 facta illius legis, vel ordinationis speciali mentione non valebit. l. præscri-
 ptio. C. de operib. public. l. omni. & l. diligenter. de aquæductu. lib. 11. Bald.
 in rubri. eodem. columna 2. vbi dicit non puniri impetrantem rescriptum,
 alia pœna, quàm quòd rescriptum est nullum, si impetratio non contineat
 delictum. arg. glo. in l. nemo martyres. C. de sacrosan. eccl. scripsi in §. mone-
 mus. de collat. in concord.
- 40 Et isti cum sint inhabiles ad impetrandum, non possent etiam pro utili- *Inhabilis*
 tate publica impetrare, secus in aliis inhabilibus, non tamen ad impetran- *an pro uti-*
 dum, quia illi reciperentur pro republica. Feli. in rub. de rescri. licet contra *litate publi-*
 rium tenuerit Barba. ibidem, quæ possunt conciliari, si inhabiles impetrent *ca possit im-*
 facta inhabilitatis mentione, tunc Rex eum habilem facit. Secus si princeps *petrare.*
 hoc ignorabat. l. Barbarius. ff. de offic. præto.
- 41 SEXTO QVERITVR contra quem impetrari possit rescriptum? *Contra quò*
 Respon. contra quemlibet, siue sit clericus, siue laicus, siue maior, siue mi- *rescriptum*
 nor, dummodo is contra quem impetratur, sit in iurisdictione concedentis *impetretur.*
 cap. penul. de offi. vica. Hostien. in summa huius tituli. §. contra quem. Ta-
 men si viliores in rescripto exprimerentur, non intelliguntur digniores in-
 cludi. c. sedes. eodem. Nec super maioribus & grauioribus negotiis audiun-
 tur, qui de minoribus & tenuioribus tantum faciunt mentionem, vt ibidem
 cautum est: etiam contra excommunicatum, & alios prohibitos impetrare
 rescriptum impetrari potest, ne de sua malitia lucrum referant. c. intellexi-
 mus. de iud. sed ipse contra alium non potest vt superius docui.
- 42 Etiam rescripta impetrari solent, non citatis, nec vocatis illis in quorum *Citatio non*
 præiudicium impetrantur, sed effectum rescripti probationem, seu interina *requiritur*
 tionem requirentis, non consequetur impetrans, nisi iudex hoc decreuerit *in impetra-*
 & rescriptum comprobauerit, per textum in l. nam ita diuus. ibi, quod de- *tionem rescri-*
 sideras, an impetrare debeas, adhibitis etiam his qui contra dicerent, id est *pti, sed in*
 qui læderentur. ff. de adoptio. & sic impetrare ibi intelligitur pro obtinere, *comproba-*
 quia non debet quis effectum rescripti obtinere, nisi iudices comprobent: *tionem.*
 & dicimus vulgò, *interinent*, quicquid dicat gloss. ibi, & doctor. & in lege
 finali. ff. de natal. restituend. & hoc iure vtimur in Francia, quamuis Bald.
 in rubrica de rescrip. dicat in impetratione rescripti, si magnum conti-
 neat partis præiudicium, citandum aduersarium: quem etiam multi

praxi ignari doct. sequuntur. maximè Barba. consil. 43. præclare. columna 18. in primo volumi. Sed in regno Franciæ nullo modo citatur pars in impetratione rescripti. Sed in approbatione, & verificatione sic: quæ praxis probatur ultra l. nam ita. in l. 3. §. si causa cognita. ff. de bonorum possessio. & in l. libertus. de in ius vocand. Sic consuluit Bertrand. consil. 149. illud est. in fine. volumi. primo. ex prima editio. & sic literæ Regiæ contra quoscunque impetrari possunt.

*Requisita
in rescripti
impetratio-
ne.*

SEPTIMO QUAE REQUIRANTUR in rescripti impetratione, 43
& vsu? Respon. Primò, oportet partem libellum narrando seu memoriale conscribere, super quo postea literæ conficiuntur. facit l. si ego. §. dotis. ff. de iure dotium. ibi, nam mulier res quas solet in vsu habere in domo mariti, neque in dotem datæ, in libellum solet conferre, eumque libellum marito offerre, vt is subscribat, &c. sic & libellum eorum super quibus pars vult rescriptum impetrare, ostendet, vt rescriptum fieri, & obtineri possit. l. i. C. de precib. Imper. offerend.

Secundò, quòd illud memoriale seu libellus fiat legitimè, videlicet per iurisperitum, vel solertem practicū, vel per vtrunque callentem, nec oportet, si agatur de rescissione instrumenti venditionis, totum instrumentum conscribere, sed vim illius & effectum porrigere, & narrare breui, & planè oportet. l. si. C. de precib. Imper. offer.

Tertiò, quòd postea illum libellum seu applicationem offerat Papæ, vel Regi, seu Cancellariæ, & petat sibi cōcedi postulatum. l. Prima. C. de diuer. 45
rescrip. l. nec damnosa. ibi postulari oportet. C. de precibus Imperato. offerend. l. prima. vt lite pendente. vnde postea intelligetur concessio Principis secundum supplicationem partis, per l. si defensor. §. primo. ff. de interrogat. actio. vbi Iacobi. allegat Alexand. sic consuluisse consil. 84. in causa. volu. primo.

Quartò, quòd postea hæc narratio cum concessione, in rescriptum dirigatur, & fiat rescriptum iuxta partis supplicationem, & Regis concessio- 46
nem: quòd rescriptum interdum solet in Cancellariis fieri: sed Cancellarius tollit à membrana illam partem, in qua sigillum imprimere opus erat, si de neget concedere, ne eidem amplius offeratur. nam vt dicit gloss. de iudice quòd libellum ineptum lacerare debet. in l. i. ff. de assessor. ne eidem amplius detur, sic & Cancellarius solet.

*Consensus
vtriusque
partis in re-
scripti im-
petratione
non est ne-
cessarius.*

Quintò, consensus vtriusque partis nō est in impetratione rescripti neces- 47
sarius, sed remanet parti integrum reculationis ius, & oppugnandi rescripti, quando iudices dantur, per tex. in c. iudex. de off. deleg. in 6. doct. in d. c. ceterum. & Feli. in c. cum olim. de re iudi. nec obseruatur in Francia. l. obseruandum. ff. de iudi. vt scripsi in proemio primi Tomi constitut. Reg.

Sextò, quòd post rescripti concessionem impetrans adeat iudicem, cui rescriptum dirigitur. l. i. C. de prec. imp. offer. ibi, quem adire cura. 48

Septimò, pars impetrans rescriptū, præsentare illud iudici, cui dirigitur, debet, si eo rescripto vti velit, aliàs non. c. ex conuestione. vbi Inno. de re- 49
sti. spo. refert Bald. in c. super literis. col. 6. nu. 20. de resc. De aliis autem que non diriguntur iudici, dicam infra quæstio. seq. & in praxi benefic. & Spec. multa scribit in titu. de rescr. præsent. per totum.

- 50 Octauò, iudex rescriptum cum honore recipere debet, cap. si quando. eo. vbi elucidauit. & in artic. primo, infra eod. scribam.
- 51 Nonò, iudex post rescripti praesentationem & receptionem, debet concedere parti literas ad citandum partem ad comprobandum & interimandum illud rescriptum. c. exhibita. de iud. cap. 2. de rescri. in 6. & debet rescriptum apostolicum in citatione inserere, vt eo viso deliberare valeat, qui ab altero conuenitur. c. 2. de dilatio. sed iudices Regij, quibus diriguntur literae Regiae rescissionis vel aliae, non solent totum rescriptum mittere, quia ipsi sunt iudices iam constituti.
- 52 Decimò iudex audire partes debet super his, quae in libello & rescripto expressa sunt. l. 1. C. de precib. Imper. offe. ibi. Adire cura, vt auditis his quae in libellum contulisti, & reos inuestigare curet, & super his sententiam ferre. l. de qua re. ff. de iudic.
- 53 Undecimò, iudex discussio diligenter negotio debet rescriptum approbare vel refutare, & nos dicimus vulgò, *Interiner ou debouter d'icellui* probat l. rescripta. C. de precib. impera. offerend. ibi, ab omnibus iudicibus praecipimus refutari, vide artic. 2. infra eo. & dicam in vlti. quest. quomodo sententia ferri super rescripto debeat.
- 54 Duodecimò, iudex partem impetram, si rescriptum non comprobet, in expensis condemnare debet. nam ad hoc est iudex competens, licet non sit in principali. tex. in clemen. 1. eo. & in c. caeterum. in fi. & in c. fi. ibidem c. statutum. §. 1. illo titul. in 6. imò si nimia mentientis inueniatur improbitas, etiam seueritati subiaceat iudicantis. l. & si legibus. C. si contra ius & artic. 2. inferius dicitur. facit l. 2. C. vt lite penden.
- 55 Decimotertiò, poterit pars impetrans appellare, si rescriptum iniuste fuerit reiectum, nec fiet executio durante appellatione, quia hoc non inuenitur expressum tamen bonum esset statuere quòd sententia comprobationis rescripti, mitteretur executioni, non obstan. & c. Sicut alia sententia pro uisionalis, quando executio posset retractari: vt scripsi in concor. in §. fin. de friuol. appel. sed ista appellatio, quae à Regij rescripti executione interponitur, ad curiam supremam directò tendit, & ibi est releuanda, vt censuit senatus. Anno 1531. die 15. Aprilis. & docet Imp. in inst. foren. li. 2. §. & quoniã.
- 56 Decimoquartò, impetrans, si negetur verum esse, quod in rescripto ipse asserit, vel falsu esse dicatur, hoc probare tenetur. tex. in c. 2. vbi doct. de rescri. & Ioan. Andr. in c. 1. de litis contestat. in 6. Panor. in c. quia circa, de consang. in secundo not. Nam ei qui dicit, incumbit probare, non opponenti. l. 2. ff. de prob. & oportet probare narrata esse vera tempore impetrationis. vnde si quis narret se habere filiam, & habeat tempore impetrationis, quae postea tempore probationis mortua sit, sufficit probare se habuisse tempore impetrationis. dicto c. quia circa. de consangu. sicut dicitur de laesione probanda tempore contractus. in l. si uoluntate. & l. 2. C. de rescin. uedi. Si uerò excipiens dicat rescriptum per taciturnitatem impetratum, tunc ipse hoc probare debet. Panormi. & alij in c. fi. de praesumpt. quia is qui asserit, probare debet. l. actor. C. de probat. Iste enim asserit partem tacuisse uerum ideo hoc debet probare. arg. l. 3. C. de non nume. pec. Soci. consil. 164. uisa bulla. col. 2. uerfi. confirmantur etiam praemissa in secundo uolu.

Index literas citationis post receptum rescriptum concedit.

Index rescriptum approbat, vel reprobat: & in expensis condemnat. eum qui id non comprobat.

Appellatur a rescripti reiectione ad sententiam.

Arescriptum impetrans narrata in rescripto, probat.

Limita, si impetrans haberet intentionem suam de iure communi fundatam, tunc non tenetur probare, sed aduersarius. Feli. in cap. constitutus. eodem titu. vnde si ipse Curatus dicat in rescripto, ad se decimas spectare tanquam ad Curatum, non tenebitur probare quod Curato decima debeat, sed se esse Curatum, vt plene scripsi in tract. meo de decimis. quaestio. 9. & in tract. de congrua. in fine.

Probare quando impetrans narrata in literis debeat.

Ultimo videndum est, an impetrans omnia, quae in rescripto narrat, probare teneatur. Respond. Facias duas regulas. Prima est, quod si coniunctim plura in rescripto narrentur, tunc illa copulatiue probanda sunt. Ad veritatem enim copulatiuae requiritur vtrunq; verum esse. S. si plures. de haer. instituen. in insti. & l. si haeredi. ff. de conditio. insti. Do. de Rota decis. 68. licet capitula in nouis.

Limitatur quando ex narratis alterum sufficeret ad victoriam causa. ca. 59. de rescrip. vt si dicatur collatum esse beneficium periuro, & is etiam resignauit illud: si probetur alterum, sufficit. Nam collatio periuro facta, non valet. ca. querelam. de iure iur. Panormi. in c. cum nostris, de concess. prebend. Etiam si resignans est priuatus iure. c. ex transmissa. & per totum. de renuc. & tunc coniuncta in disiunctam resoluitur, per l. saepe. ff. de verborum significatio. Vnde si quis dicat se minorem, & ultra dimidiam deceptum, si probet se minorem & deceptum, non ultra quidem dimidia, sufficit: quia minoribus deceptis etiam citra dimidia succurritur. in l. prima. & per totum. ff. de minorib. fecus esset in maiore. l. 2. G. de rescind. v. di. scripsi in tractat. de rescis. contra inferius: & ideo si impetrem beneficium vacans per extranea execrabilis. & per non promotionem, si probem non promotionem, sufficit, dummodo sufficienter hoc probem: videlicet quod tenuit pacifice, & quod non fuit promotus, quicquid dicat Aegid. decisione 1235. si impetrans.

Diffamans super pluribus delictis ea probare debet.

Capit. quaestio. 140. in decis. Neapol. Tamen quando impetrans commissionem a Papa, narrat in supplicatione Titium multa commisisse crimina, ob id petit committi probis uiris, quibus de praemissis, uel de altero praemissorum si constiterit, dictum Titium priuent. Certè Papa consuevit delere illa uerba, Vel altero praemissorum. Nam postquam dictus impetrans diffamat Titium de pluribus delictis, debet arctari ad probandum omnia, de quibus illum diffamat, alias poena talionis tenetur, uel ad diffamationis poenam. tex. in c. super his. ubi doct. de accu. cap. licet Hely. de Simonia. Staphil. in tract. de litet. instit. fo. 146. uersic. Secundò notandum est. Ego tamen putarem unum sufficere probare, & excusandum illum, si in aliis criminibus fuit a testibus deceptus, per gloss. not. in cap. primo. in fin. de elect. in sexto.

Separatim in literis narrare debemus.

Altera est regula, quod quando in rescripto plura narrantur disiunctim & alternatiue, tunc alterum sufficit probare, c. inter ceteras, de rescrip. Ad ueritatem enim alternatiue alterum sufficit. l. in eo quod plus. s. ubi. ff. de regul. iuris. reg. in alternatiuis. in sexto, quod est verum, si affirmatiue poneretur: diuersum est, si negatiue, ut si dicam non fuisse mihi solutum, nec quid satisfactum, vtrunque probandum erit, l. si quis stipulatus fuerit. ff. de uerbo obligatio. Vel nisi materia vtrunque exposularet, ut si dicatur tutorem datum super pecunia, tutelae sua, quia separatim non datur tutor bonis, & tutio

tuitioni personæ, dicta l. sape. ff. de verbor. significatio. etsi iudex arbitrari debet ex re, id est ex negotij qualitate, vt ibi abundè elucidauit. Ex his patet quando quis teneatur probare omnia, vel vnum tantum: & si sapiis nunquā copulatiuè exprimas, sed alternatiuè.

- 62 **OCTAVO QVIBVS DIRIGI** rescripta debeant? Respon. literæ gratiæ quibus Papa confert sacerdotia, diriguntur illis, quibus ipse prouidet. cap. ad aures. de rescript. vt Paulus Episcopus &c. dilecto filio tali N. &c. *Dirigende quibus sunt literæ.*
- Si verò aliquem ad conferendum grauare velit, illi suum dirigit mandatum, seu rescriptum, c. cam te. & c. mandatum. eod. & c. fin. de præben. in sexto. vt patet in forma manda. in concord. & postea executoriales literas dirigit alicui in dignitate constituto, per cap. statutum. de rescri. in sexto. Ego plenè scripsi in forma literar. executoria. in concord. Franciæ, & in praxi benefic. Si autem loquamur de literis iustitiæ Papæ vel legati, istæ diriguntur Archiepiscopis, Episcopis, & aliis prælatis, seu Vicariis, aut eorum Officialibus, c. ij. & iij. eod. & aliis habentibus dignitatem, personatum, vel Canonicis secularibus Cathedralium ecclesiarum, dicto cap. statutum. in principio. eod. in sexto.
- 63 **Causas matrimoniales** episcopis dirigere Papa solet, c. causam matrimo- *Matrimoniales causas episcopis diriguntur.* nij. de offic. delega. Tamen de iure etiam aliis habentibus dignitatem potest. tex. in c. j. de consanguini. & ibi Panormit. & alij. Sed sine Papæ delegatione inferior ab Episcopo cognoscere non potest. cap. accedentibus. de excessib. prælat.
- 64 **Literæ verò iustitiæ Imperatoris, Regis, vel aliorum, causæ cognitione** *Literæ regie iustitiæ magistratibus Regiis diriguntur. Arrestum.* desiderantes, iudicibus tantum Regiis, & magistratibus dirigi solent. Nec valerent regulariter in Francia, nisi dirigerentur istis, imò essent abusus, vt censuit Senatus anno 1517. die ij. Martij: & anno 1510. die ij. Ianuarij, fuerunt annullatæ literæ directæ apparitori: quia causæ cognitionem requirebant, quā non potest iste habere, nisi sint literæ status, & aliæ quæ ex cōsuetudine omnibus magistratibus dirigi solent, coram quibus causæ introductæ sunt, nō autem apparitoribus, quia coram illis non agitantur processus.
- 65 **Aliæ verò literæ solam executionem** requirentes, apparitoribus, & ser- *Apparitoribus quando literæ sunt dirigenda. Concessiones Regis parliamentis, aut camerae computorum sunt intimanda.* uientibus Regis, seu Imperatoris diriguntur, & ab eis illæ literæ exequentæ sunt, non verò ab apparitoribus Baronum, vel aliorum dominorum, vt alibi scripsi.
- 66 **Item concessionem principum, & beneficia, aut parlamentis, aut camerae** *Concessionem Regis parliamentis, aut camerae computorum sunt intimanda.* computorum, aut Thesauri sunt intimandæ & recitandæ, ac registrandæ. text. in l. fina. C. de aquæ ductu. lib. xj. Alia pragmaticis relinquo.
- 67 **Notandum est, quòd in omnibus, & singulis fermè rescriptis quinque** *Quinque partes in literis Regijs.* sunt partes. In prima est salutatio, *Henry. &c. A noz amez & seaulx Conseil- liers les gens tenans, & qui tiendront nostre parlement à Paris. Salut & dilection &c.* Et in his rescriptis solet salutariis, cui rescriptū dirigitur, vt scripsi in forma mand. in verbo salutem, in concord. vbi scripsi causas. In secunda parte rescripti narratio scribitur, *Receue auons l' humble supplication &c. vel de la partie de tel &c.* Narratur factum, super quo petitur rescribi, l. fina. C. de precib. Imper. offer. sine qua narratione non solet princeps rescriptum concedere.

Tertia rescripti pars concessionem continet. ibi, *Parquoy ces choses considérées, vel, Pource est il, que nous, &c.* Vbi breui recitatur factū, & ratio mouens principem, & postea scribitur principis concessio secundum qualitatem facti, & materie. In quarta non obstantia describuntur, & si rescriptum ad rescindendum contractum tendat, dicitur in fine, *Non obstant ledict contract fait & passé par ledict suppliant, & quelconques obligations, promesses, ou renonciations par luy faictes, ou passées par foy, & serment, &c.* & ista ponuntur pro subiecta materia, & solet in rescriptis ad lites addi, Nō obstan. literis subreptitiis, vel obreptitiis in contrarium facientibus. de quo per Bertrand. in cōsilio ccclxij. nihil opponitur. col. iij. nu. 8. in primo volu.

In quinta. Datum &c. apponi solet dies, mensis, & annus *licet olim dies & consul,* alioqui non valebāt rescripta, l. si qua. C. de diuers. rescrip. scripsi in forma mandati, in fine, post gloss. in data sexti. Et de communi stylo ista continere debet rescriptum, alioqui non valet: quia non est secundum stylū emanatum. c. quā graui. de crimi. falsi. Et ex his literæ dignosci possunt Regiæ, an veræ sint necne, & an secundum stylum impetratæ.

Super quibus literis impetrari possunt.

NONO, SUPER QUIBUS rebus rescriptum possit impetrari? **68**
 Respon. super omnibus, tam spiritualibus, quā prophanis. cap. secundo. & sequen. & per totum. de rescrip. etiam super rebus corporalibus, & incorporalibus. c. querelam. de elect. & ca. dispendia. de rescrip. in sexto. Item super ecclesiis & beneficiis. cap. ij. & cap. ad aures. cap. cū adeo. cap. in nostra. c. capitulum. eod. quod est verum, vt rescripta in spiritualibus causis, & super beneficiis conferendis à Papa dentur, & viris ecclesiasticis. cap. mandatum. de rescript. §. primo. de mandat. apostolic. in concord. Siue in causa appellationis. ca. primo, & per totum. de appella. Nam cum est appellatum ad Papam, ipse causam committit in partibus, vt in rubri. de causis. & sequen. in concord. Francia. Siue etiam in prima instantia. in causis tamen maioribus, quia in aliis Papa causam committere in Francia non solet, per text. in dicta rubri. de causis. in concord. Quod est verum, quando impetratur ab eo, qui super his potestatem habet, alias non valet, quia non potest in messem alienam falcem immittere, c. nouit. de iudic.

Papa super spiritualibus rescriptis, rex super temporalibus.

Et regulariter super omnibus rebus rescripta impetrari possunt, distinctione tamen habita, vt Papa, vel ecclesiastici viri super rebus spiritualibus concedant. Temporales verò super temporalibus rebus: & in quibus casibus iudices seculares cognoscant de spiritualibus, vt in possessorio, in hoc regno Franciæ in illis tangentibus possessorium rescripto concedere & Rex poterit. argumen. l. ij. ff. de iurisdictione omnium iudicum. & hoc Barba. probat in rubri. de rescript. & Guido. Papæ quæstio. j. in decisio. Delphi. Tamē pendente lite non licet impetrare rescriptum, nisi vt deciditur in l. prima & sequen. C. vt lite penden. Nec post prouocationem, vt ibi, in l. final. patet. Vel si impetretur, antequam patroni agant causam, debet communicari & ostendi parti aduersæ, vel procuratori eius, vt respondere possit eodie, quo causa agitabitur, vt est in rubri. *Des procureurs,* articul. viij. & sequen. in ordinat. Regiis, etiam rescriptum iurisdictionis (vt dicunt) attributum post primum, non est impetrandum. articul. quarto, titulo, de recusatio, in ordinatio. Regiis.

70 Rescriptum contra ius non valet. l. rescripta. de precib. Impera. offeren. & l. fina. C. si contra ius. c. rescripta. xxv. questio. ij. gloss. in verb. nascatur. ca. primo. eo. in sexto. Nec iudices illis obtemperare debent, vt dicitur articu. ij. inferius. siue sit contra ius diuinum, quia inferior legem superioris non tollit. Clemen. ne Romani. de elect. c. cum inferior. de maior. & obedienc. c. noli. ix. distinctio. Siue contra ius naturale, quod est immutabile. §. sed naturalia. de iure natural. in insti. c. fina. ix. distinctio. Idem si esset contra concilia generalia, c. ex parte. de capel. monach. Nam sicut sancti Euāgelij quatuor libros, sic sancta concilia suspicere, & venerari oportet. ca. sicut. & per totum. decimaquinta distinctio.

Litera contra ius an valeant.

Si verò sit contra ius gentium, vtpotè si rescriptum dominium rei meæ auferat, non valere probat gloss. in l. quoties. C. de precib. Impera. offeren. & Anto. de Burgos in rubri. de emptio. & vend. col. penul. ac Ias. in l. fin. C. si contra ius, Panor. & alij in c. quæ in ecclesiarum. de consti.

Si autem sit contra ius ciuile, etiam dicitur vires non obtinere: nam Imperiali constitutum est sanctione, vt ea, quæ cōtra leges sunt, non solum inutilia, sed etiam pro infectis habeantur, ca. Imperiali. xxv. quæstio. ij. & l. non dubium. C. de legib. Et Petrus Ferrar. in Practic. sua in form. oppos. contra instrum. in gloss. contra ius. sic ait: Deus nouit quanta sit in principum modernorum curiis abominatio de talibus rescriptis, & priuilegiis contra ius elicitis, & impetratis.

Etiam non valet rescriptum contra ius municipale vel consuetudinarium, non facta illius iuris mentione. Bald. in l. fin. C. si contra ius. & Matth. de Afflic. in constit. Neapol. lib. ij. rubri. vt bannito liceat infrà duos mēses re dire. tertio notab. nume. 7.

71 Ratio est, quia talia rescripta censentur concessa præter principis intentionem, propter multas & varias occupationes, & tunc iuris non recordatis. c. cæterū. de rescript. in integra. c. ex parte. j. de offic. de lega. nō enim præsumitur voluisse iura tot vigiliis excogitata subuertere vno rescripto. l. si quādo. C. de inoffi. testamen. c. ecclesia. de electio. & hoc declaratur in arti. ij. infrà eo. Vel propter importunitatem supplicantium concessa videntur. l. j. C. de petitio. bono. supla. lib. x. gloss. in dicto c. j. de consti. Sic consuluit. Ancha. consilio cccxij. nisi legibus. in princip. quia non præsumitur Papā, vel Imperatorem aliquid voluisse contra ius. & ideo deficit eius volūtas in hac concessione, non potestas. Bald. & Iason in dicta l. rescripta. c. mandatū. ibi non fuit intentio mādatoris, de rescrip. Idem puto si Rex in hoc regno rescriberet contra ordina. Regias, quæ sunt ius Gallorum, & hoc per rationes prædictas, vt scripsi in rubri. De firma & irreuocab. concordat. stabili. in versic. Quartò vis & robur, alioqui firmæ leges non essent, quia per rescripta destruerentur eo momento quo fierent.

Litera quādo præter uoluntatem, vel importunitatem concessa videatur.

Litera contra ordinationes, non valent.

72 LIMITANTVR QVANDO rescriptum est per modum priuilegij, tunc quia natura priuilegij est derogare iuri, etiam absque expressa derogatione, tolletur ius. c. priuilegia. iij. distinctio glos. in dicto verb. nascatur. & ibi doct. & Bald. in l. item lapilli. col. ij. ff. rerum diuisio. Solet tamen Rex ex stylo iuri derogare, alioqui non valeret, quia stylus non esset seruatus.

Casus in quibus valet rescriptum contra ius.

Secundò, nisi emanaret contra legem notissimam, contra quam princeps solitus esset rescribere. Panormi. & alij in ca. j. circa finem. eod. titul. Ideo dixi valere rescriptum appellationis, in quo derogatur ordinationi disponenti, vt illicò appelletur, rubri. de appella. articu. j. quia solitum est illi ordinationi derogari, etiam vt quis post decem dies possit appellare, contra authentic. hodie. C. de appel. quia regnicolæ à die notitiæ appellât, etiam post decem annos interdum, per ca. concertationi. de appella. in sexto. scripsi in procem. ordinatio. in primo Tomo.

Tertiò quando non est omnino iuri derogatum, sed in aliquo, vt si differatur solutio creditorum per annum, vel per quinquennium, per l. quoties. C. de precib. Impera. offeren. de quo plenè scribo in tracta. de rescrip. dilato. anal. & quinquen. infra: quia in his quod differtur, non aufertur, per dictam l. quoties. & in mora modici temporis non est magnum præiudicium, l. si debitori. vbi scripsi. ff. de iudic.

*Litera licet
summarie
causa tra-
detur, va-
lent.*

Item valet rescriptum cum clausula, Summarie, & de plano, quia ordo iuris in totum non tollitur. clemen. sæpe. de verbo. significa. alias fallen. tradit Feli. in c. nonnulli. colum. iij. cum sequen. de rescrip. & Ias. in l. rescripta. C. de precib. Impera. offerend.

Quartò, quando est facta mentio illius iuris contrarij in rescripto, tunc princeps illi derogare videtur. doct. per illum text. in l. fina. C. si contra ius. quod est verum, vt valeat contra ius ciuile, secus contra ius diuinum, quia inferior non tollit legem superioris. clemen. ne Romani. de elect. quanuis contrarium teneat Lucas in l. vna. col. ij. C. de pistor. lib. xj.

*Litera si a-
liis ledatur
non valet.*

Quintò, valet rescriptum si non lædat alium, & profit petenti, dicta. l. rescripta. Ideo non valet rescriptum, vt transactio rescindatur, quia lædit aliū. l. causas. C. de transactio. nisi ex certa principis scientia, vt ibi, & quando esset modica læsio, secus si magna, gloss. in dicto c. rescripta. xxv. quæstio. ij. cap. j. & c. cum olim. in verb. præiudicium. de consuetud. Nisi lex prohiberet illud impetrare, l. j. C. si nupt. ex rescript. petan. & tunc non valebit nisi facta illius prohibitionis mentione, vel alia clausula æquipollente, vt scripsi in gloss. pro expressis, in forma mand. in concord. Ias. in dicta l. rescripta.

Sextò valet rescriptum si crimen supplicantibus indulgeat, vt in dicta l. rescripta. alioqui parendum est rescripto regulariter. nam quod principi placuit, etiam per rescriptum, legis habet vigorem. l. j. ff. de consti. princip. § sed & quod principi. de iure natural. in insti. scribam in articu. j. & ij. infra eod. & in rub. *Des graces.*

Septimò, si secunda interuenerit iussio, recipi rescriptum solet. §. deinde, in authen. de manda. princip. colla. iij. & in §. & hoc verò iubemus. in authen. vt nulli iudic. colla. ix.

*Casus in qui-
bus rescri-
ptum probi-
betur impe-
trari.*

Vide casus in quibus rescriptum à iure prohibetur impetrari, quos congerit Lucas de Pēna in dicta l. vna. C. de pistor. li. xj. & vltra eū est tex. in §. illud. in authen. de testib. colla. vij. in illis tamē casibus valebūt etiam rescripta, si dicatur, Non obstante lege in contrarium faciēte. l. si. C. si contra ius. Bar. & alij in l. si quis in prin. ff. de leg. iij. Si tamen plura sint obstantia, nihil proderit clausula, non obstantibus. Ias. confi. ccxxxij. col. vij. in secūdo vol. l. si non lex. ff. de hære. insti. Guido Papæ in tracta. suo de rescrip. nisi dicere tur,

tur, non obstantibus quibuscunque, ut scripsi in forma mand. in fine, alia
superius tractavi, quaestione quinta.

80 Rescriptum etiam fisco damnosum non valet. l. nec damnosa fisco, nec
iuri contraria postulari oportet. C. de precib. Imper. offeren. ut si quis petat
exemptionem à tributis. l. in fraudem, C. de anno. & tribut. lib. x. Ideo literæ
remissionis condemnationum non valent, nisi causa, & quælibet facti qua-
litas exprimat.

*Fisco dam-
nosum re-
scriptum, non
valet.*

Vnde si quis condemnatus ad mille libras, à principe remissionem pe-
tat, non valebit illa concessio, si non fecerit mentionem ex qua causa fuerit
condemnatus: quia facti seriem non continent. c. super eo. de coha. cler. ca.
dilectus. primo, de rescri. Bal. & Ias. in dicta l. nec damnosa. & quia est fisco
damnosum.

*Remissio cō-
demnatio-
nis, pœna
seu compo-
sicio, aut im-
munitas pe-
rita, non va-
let.*

81 Idem si supplicauerit pro compositione faciendâ condemnationis iam
factæ, & tacuit condemnationis causam. Feli. in c. postulasti. col. iiij. versic.
& per istum tex. de rescri. facit text. in c. dilectus. ibidem.

82 Idem si quis immunitatem à gabellis petat, teste Bertach. in tracta. de
gabellis in septima parte quaestio. ix. quia Gabellæ principis rescripto non
remittentur. l. omnium. & l. quicquid. C. de vectig. & commissis, vbi doct.
Nisi cum clausula. Ex certa scientia, vel non obstante aliqua lege in contra-
rium disponente. Barto. in l. fina. C. si contra ius.

83 Ideo non valet rescriptum in quo quispiam remissionem pœnæ iam ex-
actæ per fiscum, seu eius Thesaurarium obtinuit, non facta exactionis men-
tione, ut asserit Bal. & Ias. in dicta l. nec damnosa. tum quòd est iubreptitiū,
tum etiam quòd est fisco damnosum, & ideo de incorporatione fisco facta,
est faciendâ mētio, quia hoc acquisitū perdere est damnosum. l. liberto octo
ginta. ff. de bon. liberto. gl. in verb. per in integrum restitutionē. l. j. §. si quis
autē. ff. de itinere actūq; priua. doct. in l. non amplius. de legat. j. Ias. in l. cum
quis. col. j. C. de iur. & fac. ign. † Etiam si in modico fiscum lædat, ut in cōce-
denda exceptione fiscali debitori. Paul. in dicta l. nec dānosa. Secus si motu
proprio concedantur, per text. à contrario in dicta l. nec damnosa fisco po-
stulari oportet. ergo si motu proprio concederet, valeret, docto. ibi, quia
prohibetur postulari, non concedi. doct. in l. iij. ff. quod quisque iuris.

85 Vnde dicit text. in §. & hoc verò iubemus. versic. si verò. in authen. ut nul-
li iudi. colla. ix. si verò huiusmodi in scriptis iussio publicū respiciat, inqui-
ret eam, & si quidem non lædatur fiscus, quæ in eo cōprehensa sunt adim-
pleas: si verò ad læsionem fisci, nihil super ea omnino agi, nunciare verò no-
bis primum, ut secunda nostra fiat de hoc iussio. & sic in his secunda expe-
ctatur iussio, quæ habet vim motus propriij, teste Bald. in dicta l. nec dam-
nosa. & refert Ludouic. Roma. in l. si verò. §. de viro. fallen. l. j. versic. Secun-
dò probatur. ff. soluto matrimonio. Etiam habet vim clausulæ, Ex certa sciē-
tia. cap. si quando. vbi doct. de rescript. Refert & sequitur Corsetus in tra-
cta. de potesta. Regia. quaestio. xvj. in suo tracta. de geminatis, & secunda ius-
sio regulariter expectanda est, vbi rescripta sunt contra ius, vel utilitatem
publicam, aut fisco damnosa, aut aliàs inciuilia, ut sunt solitæ facere curiæ
supremæ regni, quæ solent dicere, Ex iterato, & expresso Regis mandato,
vel interdum dicunt, Rex talem recipit, non curia: quando hoc apparet ef-

*Iussio secū-
da quando
requiritur.*

se iniustum, & tamen importunitas nescit opportunitatem habere.

Littera contra publicam utilitatem non valent.

Rescriptum contra utilitatem publicam non valet, in rubric. C. si contra ius, vel utili. public. Ideo non valent litteræ quibus princeps concessit, ut in publica via ædificetur in præiudicium transeuntium. l. ij. §. meritò. ff. ne quid in loco publico. quia non vult princeps dānificare subiectos. Sed si aliquid tale iussum est, omnino non respicias illud, nisi pragmaticam nostram sacram ostendat formam: & tunc suscipies quidem talem formam, non autē aliquid ages ex ea, antequam ad nos nuncios secundam præceptionē nostram suscipias, sic scribit Imperator Triboniano quæstori, in §. deinde competens. in authenti. de manda. princip. collatio. iij. quem text. iudices maxime in Parliamentis habere debent, ut secunda expectetur iusio. Et generaliter si quid huiusmodi contra ius, vel utilitatem publicam in quolibet negotio proferatur, non valeat, l. iubemus. prima. C. de sacrosanctis ecclesiis. hodie publica spernitur utilitas, & omnes ferè ad sua tendunt commoda, & publicam reiiciunt utilitatem, vnde totus destruitur mundus, nisi Deus suscitauerit nobis quendam reipub. patrem, hoc ut faciat orare debemus.

Secundalittera quando valent.

Secundum rescriptum nõ faciens mentionem primi, nullius est roboris. cap. cæterum. eod. tum quia est subreptitium & obreptitium, tum etiam quia reuocatio litterarum est odiosa. Panormita. & alij in capit. ex literis. de offi. delega. Adhæc quia iniuria videtur fieri iudici dato per primas litteras, ut sine causa reuocetur. l. litigatores. ff. de arbitr. tum etiam quod voluntas concedentis videtur deesse. cap. fina. de dilatio. in fine. ibi, nostræ intentionis non fuerit primum mandatum per posterius reuocare, & in omni actu voluntas & potestas necessaria sunt, cap. super inordinata. de præbend. Bal. in l. cum te. colum. prima. C. de donatio. antè nup. scripsi in gloss. subire voluerint. §. primo. de collatio. in concor. & quia non præsumitur mutata statim voluntas. l. non ad ea. ff. de conditio. & demonstratio. † Siue sit in prima instantia impetratum, siue in causa appellationis. cap. ex literis. de offic. delega. tum quod eadē sit causa principalis, & causa appellationis quo ad hoc. l. prima. in fine. vbi Angel. ff. an per alium causæ appellatio. reddi possit. & in authentic. ut cum de appella. cognosc. in principio. & hoc quando primo impetratæ fuissent litteræ in causa appellationis, & postea aliæ impetrarentur, per cap. bonæ, de confirmat. utili. Imol. in cap. ex iiteris. columna secunda. de officio delega. Feli. in dicto cap. cæterum. numero 4. † Etiam de processu inchoato per rescriptum mentio fieri debet. capit. inter monasterium. de re iudica. & de processu & lite pendente coram ordinario. cap. ut debitus. de appellatio. quod limitat decem modis Felin. & alij in capitulo tertio. de rescript. Ibi, quilibet videre poterit. † Etiam sufficit mentio priorum litterarum per clausulam, non obstantibus prioribus literis, quando in primis non erat aliqua forma de nouo data ad causam: sed simplex erat primum rescriptum, cap. causam. secundo. de iudic. ibi, non obstantibus prioribus literis in causa ratione præuia procedatis, dicto cap. ex literis. de officio delega.

Processus & litis faciēda est in literis mentione.

Expressio que requiritur in litteris.

Secundò non sufficeret indefinita prioris rescripti expressio, sed clausulæ notabiles exprimendæ sunt, utpote quod de consensu vtriusque partis primum impetratum fuerit, dicto cap. cæterum. iuncto cap. ij. de dolo. cum

cum dilecta. ibi, per subreptionem obtentas, cum in eis illius articuli, & c. de rescript. Ideo non sufficeret dicere, pro expressis habentes primas literas, quia in his quae sunt facti, potest Papa circunueniri, cap. primo. de constitu. in sexto. & primae literae sunt facti, ideo de illis debet concedens habere notitiam, si illas velit reuocare, prout consuluit Cardinal. consilio cxlij. videtur. colum. penulti. quia non est praesumendum quod velit recedere a prioribus, nisi constet. l. non ad ea. ff. de conditio. & demonstrat. & si fuerit facta mentio rescripti primi, valet secundum, licet clausula, Non obstante, non fuerit apposta, teste Bal. in dicto c. caeterum, col. j.

92 Hodie contrarium verum arbitraretur, propter stylum qui habet, ut in singulis literis haec clausula, non obstantibus, apponatur. Ideo si in aliquo rescripto non reperietur apposta, illud rescriptum nullius esset momenti, quia non esset secundum stylum, ob id nullum, ca. quam graui, de crimine falsi. & rescriptum non contineret suas partes, quas scripsi quae st. viij. supra.

93 Item si in primo rescripto erat clausula, appellatione remota, non sufficit facere mentionem illius rescripti simpliciter, nisi illius etiam clausulae fuerit expressa facta mentio. c. ex conuisione. vbi Panorm. in secundo notab. de restitu. spoliato. Et quae dicatur notabilis clausula, relinquitur arbitrio iudicis de subreptione cognoscentis, ut docent iuris interpretes in dicto capitulo tertio.

94 Tertio, quia est multiplex expressio, videlicet in genere, in specie, & in individuo, ut per Bartolum in l. prima. ff. de vulgar. & hodie in rescriptis solet fieri expressio generalis, & tam ampla, quae omnino sufficit, vbi solet communius dici non obstantibus quibuscunque literis, etiam si de his facienda esset mentio expressa, & ad verbum. Et ideo non prosequor multa quae tradit Felin. in capitulo, nonnulli. & capitulo caeterum, eodem titulo. & non potest dari certa doctrina, qualis mentio fieri debeat de clausulis priorum literarum, sed arbitrio iudicis relinquitur, qui debet considerare, an si expressio facta fuisset, literas obtinuisset, vel saltem non ita facile. per capitul. ij. de dolo. capitul. postula. de rescript. Felin. in dicto capit. caeterum. colum. prima.

Expressio
multiplex.

95 Limita non procedere in rescripto nullo, ut de eo non sit facienda mentio. cap. ex tenore. de rescript. quia postquam est nullius roboris: ergo non annullabit primum validum. text. in cap. cum nostris. iuncta gloss. in verbo, de facto. de concess. praebend. sic nec testamentum secundum nullum, tollit primum validum. l. sancimus. C. de testamen. Ideo si auditor datus ex primo rescripto remittat causam, tanquam procedere non valens, secunda impetratio non faciens mentionem de hac remissione, & commissione etiam inutili non valebit, teste Bellamera decis. ccccc. si delegatus. & Felin. in dicto cap. caeterum. numero. 5. facit cap. bonae. de confirma. vtili, in fine. ibi diximus, primae literae tandiu suum debent habere vigorem, donec de iniqua sententia cognitio plenior habeatur. Francisc. consil. clxxiiij. in causa. colum. ij. nume. 5.

Rescripti
inutilis an
sit facienda
mentio.

96 Quarto, literae secundae subreptitiae non sunt ipso iure nullae, sed ita demum si pars opponat. Panor. & alij in d. c. caeterum. & c. inter. de re iud. facit ca. ple-
runq; eo. vbi post annum valent secundae, quando aduersarius primis literis non

Subrepti-
tae literae an
sint nullae.

fuit usus, ergo ab initio non erant nullæ. Nam quod in initio nullum est, non firmatur tractu temporis. regula iuris. ff. l. quod in initio, & in sexto. ca. non firmatur. & hoc iudicium datur, si postulatum fuerit. l. iij. §. hoc autem iudicium. de damno infecto. & quilibet renunciare potest iuri in fauorem suum introducto. c. si diligenti. de foro competen. l. penult. C. de pact. etiam clausula decreti apposita in actu, intelligitur si impetrans uti velit. Ioan. Monac. in cap. statutum. de præben. in sexto. per l. proinde. ff. si certum petatur. scripsi in §. si quis verò. in verb. ipso iure. de collatio. in concordia. Et sic patet, quod rescriptum primum subreptitium non erit ipso iure nullum, & si in secundo non fiat expressio illius, secundum etiam non erit ipso iure nullum. oportet igitur quod pars excipiat.

Declarat c. cæterum.

Et ideo licet in dicto c. cæterum. eod. sit hæc clausula, non obtinent alicuius roboris firmitatem, tamen intelligitur, si pars opponat, per text. quem non adducunt doct. in cap. ij. de offic. deleg. Ibi, literæ opponuntur, & facit c. inter. de re iudica. Et ista est communis sententia in iudicialibus, ut actus etiam nullus sustineatur non opponente parte, quia imputetur ei, cur non opponit: nam tacendo ratum videtur habere, cum actus in fauorem personæ nullus ratificari possit. l. filio. ff. de iniusto testamen. Ioan. Monach. in ca. super eo. de elect. in sexto. & ideo processus factus in vim illius rescripti valebit. scripsi in §. si quis verò. de colla. in concordia.

Presentare & uti rescripto impetrato, an quis teneatur.

Quæro si pars impetrauerit rescriptum, & videat sibi esse damnosum, an cogatur illud præsentare, & eo uti? Respon. non cogendum, per cap. ex conquestione. de restitutio. spoliato. vbi Innocen. & Bald. in cap. super literis. colum. vj. nume. 20. de rescript. potest enim renunciare isti rescripto à se impetrato, per dictum capitulum si diligenti. & facit gloss. in cap. primo. de verborum significatio. in sexto. nisi in quinque casibus, quos notat Felin. in rubric. de rescript. nume. 3.

Secunda litera auferens iurisdictionem à primo iudice non valet.

Hodie tamen ex lege Regia post impetratum semel vnum rescriptum super iurisdictione, non potest aliud impetrari, ut iurisdictione auferatur à primo: sed poterit ille iudex iuris autoritate recusari, ut est in ordinatio. Reg. rubri. de recusatio. articu. iij. vbi scripsi: & hoc est introductum, ut lites breuiantur, quæ prolongantur ex impetratione tot rescriptorum, antequam à iudicibus comprobata sint, saltem ante illam constitutionem.

Oppositio partis est necessaria contra iudicem cognoscens sem.

Quintò si iudices secundi rescripti nulli, vel primi velint cognoscere, debet opponi exceptio, & postea si cognoscant, debet pars appellare, aliàs approbare censeretur processum, per textum, in capitulo cum dilectus. de electio. & in capitulo ex parte M. de appellatio. & ista opinio seruatur in curiis, alioqui valebit processus, quicquid dicat Panormita. in dicto cap. cæterum, & sequaces. Et primam opinionem communem & seruandam asserit Francisc. Curt. consilio clxxv. contra ea. colum. ij. Et quod valeat processus si pars non opponat, firmat Panorm. sibi contrarius in cap. cum contingat. numero 2. de rescript.

Rescripta iustitia est si de data nulla.

Sextò si duo fuerint rescripta, ad diuersos iudices impetrata, & dubitetur de prioritare, quia sunt eiusdem datæ, tunc neutrum valebit, per textum, in dicto capitulo secundo. de officio delegati. vbi interrogandus erit princeps.

Septimò

102 Septimò quanuis olim non esset solitum dari iudicem ab altera parte pe-
 titum, nisi in verecundiam iudicis petiti. l. obseruandum. ff. de iudic hodie
 solet dari iudex petenti saluo iure recusationis. ca. causam. ij. & ca. insinuā-
 re. de offic. de leg. gloss. in cap. adhæc. de rescript. & hoc iure vtimur in Frā-
 cia: & quanuis in rescripto non dicatur, Saluo iure recusationis, tamē sem-
 per exceptum censetur. cap. adhæc. vbi gloss. de rescript. docto. in rubric. de
 appellatio. & in cap. suspicionis. de offic. de lega. & hoc in ciuilibus. In cri-
 minalibus verò solet interrogari reus, an aliquam suspicionis causam habe-
 at contra talem, & talem iudices: & si dicat se non habere, dicitur an velit
 eos in iudices habere, qui ei dabuntur: si non dissentiat, vel causam aliquā
 contra eos non adducat, quia durum est coram iudice suspecto litigare. ca.
 cum inter. de exceptio. ideo debet delegans videre, vt iudices non suspecti
 dentur, nec hæreticus iudex dari debet contra hæreticos, vel pro illis, quia
 semper iis faueret, etiam si modica insit suspicio, nec etiam si sit aliqua su-
 spicione notatus.

*Iudex peti-
tus datur
saluo iure
recusatio-
nis.*

103 Rescriptum speciale derogat generali, etiam non facta illius mentione.
 cap. j. & cap. pastoralis. in fine. eod. facit c. studuisti. de offic. lega. Siue fue-
 rit prius impetratum, siue postea, quia generi per speciē derogatur, per re-
 gul. iuris in sexto. & quia generalis dispositio, quæ sequitur, non refertur ad
 decisionem specialem, argumen. l. doli clausula. ff. de verborum obligatio. h.
 sanctio legum. de poenis. ideo rescriptum generale secundo impetratum

*Speciale re-
scriptum de-
rogat gene-
rali.*

104 non tollet primum speciale. † Si autem vtrūque sit generale, illud quod est
 magis speciale attenditur. l. seruo. de pecul. lega. Et dicitur magis speciale il-
 lud, quod respicit personas, si alterum respiciat causam: vt si causæ pupillo-
 rum alicui committantur, alteri verò causæ vltimarum voluntatum, si con-
 tingat causam substitutionis agi cōtra pupillum, is erit iudex, cui causæ pu-
 pillorum commissæ sunt. Bald. in l. prima, quæstione tertia. ff. de offic. cōsul.
 & in l. executorem. colum. v. C. de execu. rei iudica. Decius. in dicto ca. pri-
 mo, nume. 71. Idem in rescripto habente causam magis fauorabilem, vt
 docet Bar tol. in extrauag. ad reprimendum. in verb. non obstantibus, quem
 sequitur Paul. Castren. in l. non est nouum. ff. de legib. sic consuluit Deci.
 consilio iij. & diligenter.

*Speciale
quando re-
scriptum di-
catur.*

105 Secundum priuilegium non derogat primo. ca. veniens, de præscrip. siue
 sit speciale, siue generale. gloss. in summa, vigesima quinta quæstione secun-
 da. in fine. & in regu. generi. facit l. tertia. C. de silentiar. libro duodecimo. &
 Ias. in l. postquam liti. C. de pact. quia priuilegia non æstimantur ex tēpore,

*Priuilegiū
secundū non
derogat pri-
mo.*

106 sed ex causa, l. priuilegia. ff. de priuileg. credito. † Hodie videtur sublata dif-
 ficultates istæ, cum in singulis literis soleant poni, non obstan. Valde gene-
 rales, & clausula, etiam si expressa sit faciendā mentio: ob id ista non fufius
 pertractabo, quia in curiis de hoc non frequenter dubitatur. etiam de hac
 clausula dixi in forma manda. apostolic. in concor.

*Clausula nō
obstan. in li-
teris valde
generalis po-
ni solet.*

107 Rescriptum non faciens mentionem priuilegij, valet. capitulo primo. vbi
 docto. de litis contestat. in sexto. & in capitulo primo. de rescriptis. Quod
 est verum, quando priuilegium respiceret merita causæ, seu ius partis, tunc
 rescriptum non derogat priuilegio, nec fit præiudicium parti habenti ius,
 quia illud poterit etiam coram iudice rescripti pars allegare.

*Rescriptum
non faciens
mentionem
de priuile-
gio, an va-
leat.*

ob id

ob id rescriptum valebit. Vnde priuilegiati, vt non soluant decimas de ter-
ris, quas propriis manibus colunt, poterunt conueniri in vim rescripti, &
ipsi priuilegium allegabunt. cap. ex parte. primo. de decim. & illud exhibe-
bunt. ca. cum personæ. de priuileg. in sexto. Vel si princeps concesserit mihi
immunitatem, postea generali edicto imponit onera, non intelligitur tolle-
re meum priuilegium. Bald. in dicto c. j. colum. penult. nume. 16. Vbi plus di-
cit. generale statutum non tollere priuilegia, nisi de ipsis mentio fiat dero-
gatoria, nec tollit speciales consuetudines, nisi contra ius inducta sint, vel
sint illicita, vel expressa. l. iij. §. diuus. ff. de sepul. viol.

Si ergo per rescriptum, vel mandatum tolleretur ius, non valeret manda-
tum, vel rescriptum non facta priuilegij mentione. c. constitutus. de rescrip.

Si autem impetretur rescriptum contra priuilegium concernens dilato-
riam, seu iudices, non valebit non facta mentione priuilegij, per textum in
cap. cum ordinem. de rescript. vnde si impetrem rescriptum contra schola-
sticum habentem suos iudices, vt in authentic. habita. C. ne filius pro patre
nō valebit rescriptum: quia derogaretur iudicibus iam datis quo ad cogni-
tionem, per cap. ceterum. de iudic. Barba. & alij in dicto cap. cum ordinem.
Et sic non valet regulariter rescriptum contra priuilegium, si non fiat priui-
legij mentio, si illi priuilegio derogetur, aliās contra. Idem, si priuilegium
det formam rescriptis impetrandis, vt non valeat rescriptum, nisi facta men-
tione illius formæ & ordinis, per dictum cap. cum ordinem, vbi alia super
hoc videri poterunt.

*Littere an
sint in totum
nulla.*

Sæpius etiam dicitur rescriptum non valere, vel propter subreptionem
vel obreptionem, aut aliās. Quæro an sit in totum nullum, vel in illo articu-
lo tantum, in quo falsum expressum est? Respond. Si vitium respicit totum
rescriptum, tunc totum rescriptum vitiabitur, vtpotè quando manifestum
est in constructione peccatum, vt in c. ad audientiam. j. de rescrip. & ibi Bal.
& alij per illud verbum, fidē te nolumus adhibere, vel subreptio fuit causa
obtinendi rescriptum super omnibus, tunc in totum corruet. ca. cōstitutus.
vbi gloss. & Panorm. & in c. super literis. de rescript. Carol. Ruinus consilio
.lxx. quia. nume. 11. in quinto volu. Idem si sit contra stylū. c. quā graui. de
crimine falsi. † Idem est quādo exprimitur falsum, quia mēdax precatore ca-
rere debet penitus impetratis. c. sedes. de rescrip. *quia non est tam odiosus ta-
cens verum, quā falsum exprimens*, quia ex ignorantia hoc tacere potuit, sed
dolus in exprimente falsum præsumitur. Panormita. ibidem. & Lopus al-
leg. lxxxix. in Dei nomine, & c. factum super quo. tamen idem in vtroque
est dicendum, quando dolosa est subreptio, tūc nullum in totum est rescri-
ptum, per text. in dicto cap. super literis. de rescript. Idem quando connexi-
tas est, vt quia in persona est commissa subreptio, tunc in totum vitiatur re-
scriptum. c. sedes. & ibi Panorm. vlt. not. de rescri. & in dicto c. constitutus.
in prima gloss. & in c. super literis. nu. 5. in fi. ibid.

*Subreptio
in vno, an
vitiat in to-
to.*

Alioqui regulariter subreptio in vno articulo, non vitiat capitula sepa-
rata & diuisa, vt est text. in ca. si eo tempore, de rescript. in sexto, vide regu-
lam sic constitutam, cum limitationibus, per Feli. in dicto c. sedes. & per Ri-
minal. & Ias. in l. si ex falsis. C. de trāsa. Carol. Rui. d. cōfi. lxx. quia id de quo.
col. iij. nu. 8. & 11. in quinto volu. vbi dicit maximè procedere, quando vnū
capitu

capitulum gratiæ tendit ad commodum vnius, & aliud ad commodum alterius. Nam vnius factum alteri nocere non debet. l. si vnus. §. ante omnia. ff. de pactis.

113 Notandum est, quod subreptio tollitur per clausulam motus proprii. ca. ^{Subreptio} si motu proprio. de præbend. in sexto. Sexaginta alios effectus illius clausu- ^{quomodo sol-} læ cumulaui in forma mand. in verb. motu proprio, in concor. Franciæ. ^{latur.}
Secundò etiam tollitur per clausulam, non obstante. c. non potest. de præbend. in sexto.

Tertiò per clausulam, si non sit alteri ius quæsitum: ipsa enim tollit omnem subreptionem, quæ à tertio allegari posset, dicente sibi rescriptum præiudiciale: nec est opus alia mentione coloratæ possessionis. Cardinal. consil. xciiij. nobiles viri, quia rescriptum videtur concedi sub conditione, si non præiudicetur alteri in iure quæsito. ca. quanuis. de rescript. in sexto. & capit. si postquam. de præbend. illo libro. hoc docet Felin. in cap. super literis. col. vij. nume. 11. de rescript.

Quartò idem in clausula, Ex certa scientia. gloss. in cap. ij. de filiis presbytero. Bauer. in §. hæreditas. col. vj. de hæredib. instituend. in insti. Felin. in cap. cum inter. de exceptio.

Quintò idem dicunt quidam in clausula, Ex plenitudine potestatis, cum tantum operetur sicut motus proprius, vt consuluit Alexand. consilio xxxiiij. in quinto volu. & Barba. consil. xxvij. in secundo volu. & consil. xiiij. col. viij. in iij. volu. & Hippo. in l. de vno. nu. 24. ff. de re iud. alibi dico.

Sextò clausula, pro expressis habentes. Feli. in ca. in nostra. corollar. ix. de rescrip. Dec. consil. cccxlj. viso puncto. col. j. Ego plenissimè scripsi in forma mand. in verb. pro expressis. in concor. Franciæ.

Septimò idem dicunt quidam in clausula, Supplentes omnes defectus, de qua consuluit Dec. consil. cccxlj. viso puncto. col. ij. Panormit. & alij in c. illa. de electio.

114 DECIMO QVAERO quotuplex sit rescriptum? Respon. Imperator ^{Quotuplex} in rubri. C. de diuers. rescript. dicens varia ac diuersa esse rescripta: sed in ^{sit. rescri-} duo membra nos partiemur. quoddam enim est rescriptum gratiæ, quod ^{ptum.} dam iustitiæ. Hæc diuisio probatur in extrauagan. sedes apostolica. de offi. deleg. in communib. Hostien. in summa de rescript. & alia sunt communia, quæ quidam vocant mista, quæ tamen sub simplicibus contineri aiunt Iason & recentior. in l. ij. ff. de verborum obligatio. & in §. omnium. de actio. in instit. & ob id voco ea communia, quia & à Papa & à secularibus principibus concedi possunt, sicut Iureconsul. vocant communia prædiorum rusticorum, & vrbano. & Imperator communia vtriusque iudicij, & communia de legat. & fidecommiff. & communia de manumiff. communia de vsucap. Sic & legitimationis rescriptum, & alia multa communia sunt, quæ scribo in praxi beneficiali. Solent autem concedi & à Papa, & à principibus secularibus, ad diuersa tamen tendunt, & varia concedunt, vt plenè explico in dicta praxi benefic.

115 Rescripta gratiæ sunt, in quibus aliquid gratiosè cõceditur: & de his quæ ^{Rescripta} à Papa conceduntur, quæ beneficalem tangunt materiã, plenè scripsi in præ ^{gratia &} xi beneficiali, & differentias inter rescripta gratiæ & iustitiæ, ibi videlicet. ^{iustitia que}

Alia

Alia autem rescripta gratia, seu litera, quæ à secularibus conceduntur principibus, sunt remissiones, gratia, & indulgentia: de quibus ff. ad senatus consultum. Turpil. & in rubri. C. de abolitio. & ego tractabo in his ordinatione. Regijs, in tract. de remissio. & gratijs, & indulgentijs.

Rescriptum iustitiæ est quod ad iustitiam administrandam tendit, ut si detur iudicibus delegatis potestas, ius & iustitiam partibus administrandi, Calder. in consi. vlti. rubri. de rescript. ut in toto titulo de offic. deleg. Et ista rescripta tria continere membra dicit Gomez. in rubri. de rescript. in sexto, nume. 15. Nam quædam conceduntur per viam brevis, de quo plenè scribo in praxi beneficialia, alia per viam commissio, alia per viam rescripti specialiter nuncupati.

*Litera commissio
que sint.*

Rescriptum per viam commissio à Papa emanans est, quando ipse alicui Episcopo, vel vni ex Dominis de Rota, seu duobus, aut pluribus alijs, vel causam committit. c. cæterum. c. sedes. & sequen. de rescript. & in cap. ij. de dolo. c. cum olim. de offic. delega. vide in regul. cancellar. xxxj. Et solet fieri: Dignetur S. V. causam, & causas, quam & quas deuotus S. V. orator N. clericus Parisien. diocesis habet, & mouet, habereq; & mouere vult & intendit contra, & aduersus quædam Ioan. assertum clericum aduersariu, omnesq; alios & singulos sua communiter, vel diuim interesse putates, de & super parochiali ecclesia N. dicte diocesis, quam quondam B. dum viueret obtinebat, rebusq; alijs in actis causa huiusmodi latius deducendis, & illorum occasione alicui ex Rom. Pontificib. de vestri sacri palatij causarum auditoribus committere audiendas, cognoscendas, finiq; debito terminandas, cum omnibus & singulis earum incidentibus, dependentibus, emergentibus, & annexis, cum potestate dictum Ioan. omnesq; alios, & singulos supra dictos citandi, & in executione citationis presentium vigore ad partes discernenda nominandi, in Roma. Curia, & extra eam, & in partibus quoties opus fuerit. Et ista commissio, quæ fiunt auditoribus potius sunt distributiones nullam iurisdictionem habentes, secundum Fel. in rubri. de rescript. col. ij. plus dicens impetrationes commissio, quæ fiunt talibus, etiam si obtentæ sint ab excommunicato, valere ad limitationem c. j. de rescript. lib. vj. & alias scripsi in interpretat. c. postulastis. de cleri. excommunic. ministran. vnde si causa delegetur alicui, ut cognoscat de re ad Titium pertinente, iudex poterit, & de possessorio, & de petitorio cognoscere: quia verbu pertinere amplissimè patet, in l. verbu pertinere. vbi abundè scripsi. ff. de verbor. signifi.

*Commissio
à Rege con-
cedi solet.*

Commissio etiam dari solet à Rege: & solet interdum committere per literas, quod audiantur testes in aliqua prouincia, in authent. apud. iuncta l. iudices. C. de fide instrumen. Qui aliquando audiuntur ratione processus: ut ibi interdum propter suspensiones iudicum, seu consiliariorum, ut in tracta. de euocat. & de supplica. in primo Tomo ordinatio. Regiar. interdum ad futuram rei memoriam. l. in lege Aquilia si deletum. ff. ab legem Aquiliam. c. fina. ut lite non contesta.

Interdum conceditur rescriptum commissio propter utilitatem iurisdictionis, vel aliam, ut si erigi petatur nouum tribunal, vel an illud transferri in alium locum sit utile necne, vel super alia utilitate, & tunc solet committi alicui magistro libellorum, vel alteri, cui Rex committere voluerit. Et ista

istæ commisiones pro variis rebus variari solent, & istud petatum solet postea concedit propter hoc, quod in commune vtile est, vt docet iurifconsult. in l. iij. §. vtrum. ff. ad Senatuscons. Silla.

119 Et isti commissarij deputati etiam à Papa, vel à Rege, non possunt aliis committere, cum sint nudi ministri. clem. j. de officio deleg. si iudices fuerint, contra, vt ibi in tex. & gloss. nam in c. si pro debilitate, vel pro qualibet alia graui causa, vel necessitate tractandis causis, quæ tibi à sede apostolica committuntur, interesse non poteris, liberum tibi sit personis discretis, & idoneis vices tuas committere: ita tamen quod si res tanti est, consulere te debeant. de offic. deleg. & hodie commissarij à Rege non solent delegare negotium sibi commissum: sed si ipse commissus explere non possit, Rex alium in eius locum sufficit & subrogat, etiam si causæ cognitio sic delegata, quia industria personæ eligitur, ideo nō potest ipse aliis delegare. c. quoniam. §. is autē de offic. deleg. Et quando Papa vel Rex concedit, vt si non possit cognoscere, talis cognoscat, etiam non poterit primus iudex delegare: quia intelligitur si non possit cognoscere per se. c. coram. de offic. deleg.

Deligere quando commissarij Regij possunt.

120 Commisiones aliæ possunt fieri non solum à Papa, vel à Rege, sed etiā ab aliis magistratibus, & iudicibus ordinariis, vt dicta l. iudices. C. de fid. instrum. Et quando in commisione est dies præfixus, nisi de cōmuni consensu prorogatus sit, eo transacto mandatum expirat. c. de causis. de offic. deleg. vbi additur, quod si pars non pareat iudici delegato, si certa pœna à iure præstituta sit, illa est infligenda, aliās est arbitraria.

121 Item, concedit Rex omnibus priuilegiatis literas, quas de committimus vocamus, in quibus committit causam Consiliarij, Aduocati vel Procuratoris, seu alterius priuilegiati, Consiliariis supplicationum seu Requestarū. Et sine his literis non solent ipsi cognoscere, vel nisi causa ad eos remittatur à Senatu, vel à magno Consilio, vel aliās: vt scribo in ordina. Reg. rubr. *des Conseillers tenans les requestes du palais.*

Litera De committimus quibus dantur.

122 De rescripto specialiter nuncupato tractatur in c. super literis. de rescrip. & in rubr. de precib. Impera. offerend. cum titul. seq. C. Et in rescripto nulla dictio debet vacare, & superflua esse, per l. primam. ff. quod metus cau. gloss. in c. solitæ. de maiorita. c. si Romanorum. xix. distinctio. Bal. & Barbat. in rubric. eod. quanuis sapius multæ etiam sint clausulæ, quæ parum profunt, vel repetitæ.

Nulla dictio debet esse in rescripto pro superflua.

123 Rescriptorum est alia diuisio. nam quoddam est Obreptitium, Subreptitium, Falsum. Inciuile & Irrationabile. In primis videamus quid sit Obreptitium. † Obrepere primò secundum Budæum est latenter progredi, & fallaciter adire, vt serpentes humi repentes solent. Vnde fit, vt quicquid sensum fallit, id obrepere dicatur, vt obrept non intellecta senectus. Cicero in Cato. Obrepsit dies, fames & obliuio, ac cætera id genus, in l. si qs obrepserit. ff. de fall. Ex eo fit, vt obrepere pro fallere, hoc est incautum aggredi accipiatur, vt Vlpia. de Carbon. edicto ait in l. iij. §. puberi. ibi, sed si cū esset pubes, quasi impubes obrepserit, dicendum est nihil eū egisse. Accursius, obrepsit, existimauit ab obripio esse. ac preces obreptitias & subreptitias Petro. ab obripiendo & subripiendo dictas esse tradidit: inferius dicam, quid sentiam. Obrepere ad magistratum dicitur, qui falsa specie, vel probitatis,

Secunda diuisio rescriptorum.

Obrepere quid, & subrepere.

124 Obrepere primò secundum Budæum est latenter progredi, & fallaciter adire, vt serpentes humi repentes solent. Vnde fit, vt quicquid sensum fallit, id obrepere dicatur, vt obrept non intellecta senectus. Cicero in Cato. Obrepsit dies, fames & obliuio, ac cætera id genus, in l. si qs obrepserit. ff. de fall. Ex eo fit, vt obrepere pro fallere, hoc est incautum aggredi accipiatur, vt Vlpia. de Carbon. edicto ait in l. iij. §. puberi. ibi, sed si cū esset pubes, quasi impubes obrepserit, dicendum est nihil eū egisse. Accursius, obrepsit, existimauit ab obripio esse. ac preces obreptitias & subreptitias Petro. ab obripiendo & subripiendo dictas esse tradidit: inferius dicam, quid sentiam. Obrepere ad magistratum dicitur, qui falsa specie, vel probitatis,

doctrinæ ad magistratum assumitur, & ut vulgò loquimur, per hypocrisin, vel per abusum. Budæ. Et obrepere iudici per acta, vel libelli interpellationem, pro eo quod est falsò se insinuare, & prætextum facere. l. si quis obrepserit. ff. de fals. Oldendorp. de copia verbor. Vnde dicunt, obrepimus, cum tacendo aliquid impetramus, quod exprimere necesse erat, expressumque principem à concessione abalienasset facit l. sed si hac lege. §. patronum. ff. de in ius vocan. ibi, dum arrogantur per obreptionem: cum enim hoc ipso quod arrogatur, celat conditionem, ergo in celando consistit obreptio. facit l. si fideiussor. §. si cum debitor. ff. mand.

Subrepti-
viti & obre-
ptium.

Subrepimus verò, cum à principe per falsam rei narrationem aliquid extorquemus. Putà rescriptum, privilegium & alia: hoc Spiegel. in suo dictionar. † Ego autem sententiam Budæi probo, quòd deducatur obreptitium à verbo obrepo, non obripiò, & pro hac sententia est text. quem nò adducunt docto. in l. si fideiussor. §. si cum debitor. ff. manda. ibi, ne fortè creditor obrepat, non dicitur obripiat, sed ad elucidandum obreptitium & subreptitium, arbitrò non esse faciendam differentiam an ex vno, vel altero oriatur, cum in idem conueniant. Nam siue subreptitium à subripio dicas, quòd est clam aufero, siue per mendacem narrationem impetro: siue ab obrepo, quod significat clam & latèter aggredi, & fallere, semper rescriptum subreptitium dicitur & obreptitium, in quo veritas precibus & postulationi non est adiecta, ut exponit text. in d. l. si quis obrepserit. de falsis. Nam quòd in principio obrepserit, dicit, postea exponit, veritatem precibus non adiecit, quod potest esse, & tacendo verum & exprimendo non verum. Et ideo obrepere non accipietur in his legibus simpliciter pro fallere: ut dicit Budæ. sed pro eo quod est veritatem nò adiecere. Et sic hodie promiscuè utimur. Nam obrepere quis etiam dicitur, cum exprimitur falsitas, quia veritatem precibus nò adiecit, per l. si autem. §. j. ff. de negot. gest. ibi, Item si fundum tuum, vel ciuitatis per obreptionem petiero, negotium tuum gerens, vel ciuitatis. Ergo etiam in non veri expressione consistit obreptio: ut ibi dicit gloss. fortè dicens me habere mandatum, cum non haberem: facit l. magis puto, §. penulti. ff. de reb. eo. ibi, Manet actio pupillo, si postea probari possit obreptum esse prætori, l. cum verò. §. subuentum. ff. de fideicom. libert. & probat tex. in l. vna. C. si nup. ex rescr. petant. vbi quod in principio vocat subreptitium, in fine obreptitium, & huius est sententiæ Bartol. Ias. & alij in l. ij. C. si contra ius. Panor. & alij in c. super literis. eod. Et hoc iure utuntur practici, ut nullam assignent differentiam inter hæc duo verba, & vnum sine alio non solent proferre in impugnandis rescriptis.

Obrepti-
viti & subrepti-
viti impetranti nullum
affert fructum.
Sufficit factum esse nar-
ratum.

Obreptitium & subreptitium nullum affert fructum, l. ij. C. de legib. & l. si contra ius. Imò iudices si dissimulauerit, vel alterum litigantem audierint, vel ad aliquid allegandum admisserint, triginta librarum auri condemnatione plectendi sunt. Ibidem, nam mendax precator carere debet impetratis, l. & si legibus. C. si contra ius. c. sedes in fi. eod. dicitur in praxi beneficiari. Tamen notandum est rescriptum non posse impugnari, licet ex gestis aliquid omissum sit, dum tamen factum sit sufficienter narratum, & non tacuerit pars ex dolo illud, quod potuisset mouere concedentem ad negandum, l. j. C. si contra ius. c. postulasti. de rescri. Vide Soci. cõsi. clxiiij. visa bulla. co. ij.

128 in ij. vol. Sed detestabilius est & grauius, falsum exprimere, quàm verum tacere, teste Panor. in c. quia circa. de cōsangu. Sed quo ad effectum nihil, quia nec literæ subreptitiæ, nec obreptitiæ valent: sed non punitur pœna falsi is, qui verum tacet, vel falsum Papæ dicit in literis, sed caret impetratis, c. super literis. de rescrip. plenè Fel. in rubric. ibidem, quia aliud est falsum dicere, aliud facere, de quo infra dicam. nam qui falsum dicit, mendax est: qui immutat veritatem, & falsum committit, falsarius est: de quo per totum titul. de crimi. fal. & ff. & C. de falsis, & l. & si legibus. C. si contra ius. Bal. & alij in c. cùm dilecta. de rescript. & quomodo tollatur subreptio, scripti superiùs in quæstione nona, in fine.

Falsum exprimere, detestabilius est quàm verum tacere.

129 Aliud est falsum rescriptum: & est illud quod nunquam à Cancellaria, vel à principe emanauit, sed priuatus sibi effinxit: aut alius, vt patet in rubr. de crimine falsi. c. licet. & c. quàm graui. & per totum. gloss. in c. memoriam. xix. dist. Vnde dicit gl. in l. sicut. C. de pagan. quòd si aduersarius retinet instrumentum, quod credo falsum, possum illud vi eripere, & ad principem referre, sed non frangere, quãuis gloss. dicat cōtrà. Sed tex. ibi dicit, quòd si quod rescriptum, si qua lex fortè prætenditur, abreptæ huiusmodi chartæ ex eorum manibus, ad nostram scientiam referantur. Sed hodie per iudicem fieret, & arestaretur in manibus scribæ, seu Grapharij, quia non debet quis sibi ius propria authoritate dicere. l. extat. ff. quod metus cau. Et vbi rescriptum est de falso suspectum, clausula, De plenitudine potestatis, nihil operatur, imò magis reddit suspectum illud rescriptum, quia stylus scribendi præuaricatur propter clausulam insolitam, gloss. singul. in l. si quis. ff. de condit. instit. Bal. in rub. eo. de rescrip. col. ij. Sed in dubio præsumitur verum. l. si peculium. in fin. ff. de pecu. leg. Et ideo is qui allegat falsum, vel subreptitium, hoc debet probare, c. accedens, de crimin. fals. quia ei qui dicit & c. l. ei. ff. de probation. l. actor. C. eod. vt dixi in ix. quæst. supra. Puniendi enim sunt iudices decem librarum auri multa, qui vetuerunt precum argui falsitatem, l. puniri. C. si contra ius, dicitur in artic. ij. infra eodem.

Falsum rescriptum quid & an differat à subreptio.

Declaratur l. sicut.

Rescriptum in dubio præsumitur verum.

130 Item, Franciæ pragmatici vocant inciuiile, & irrationabile rescriptum, in quo veritas narratur quidem, sed est contra ius, vel contra id quod æquum & bonum est. l. inciuiile. C. de rei vendicatio. l. ij. C. de inoffic. test. l. inciuiilem. C. de furt. & l. medicus. ibi, inciuiile factum. ff. de variis & extraord. cog. l. inciuiile. ff. de legibus. Sic vocat Iurifconsultus inciuiiles pœnas, in lege moris. §. sed & damnare. ff. de pœn. Et vide in articul. ij. infra eod. in his ordinationibus Regiis.

Inciuiiles literæ & irrationabiles.

Irrationabile rescriptum, quod est contra rationem & rationi obuium, de quo text. in c. causam. ij. in fi. de testib. & dicitur cōmuniter in rescriptis in hoc regno, *Non obstant lettres obreptices, ou subreptices au contraire.* Etiam si non diceretur, *non obstant quelconques lettres*, intelligeretur de inualidis. nota.

131 in c. causam. de rescript. Ias. consil. cxxxij. col. vij. in secundo vol. † Et in praxi hoc iure vtimur, vt procuratores & aduocati contra rescripta soleant dicere his Gallicis verbis: *Je dis que ces lettres sont subreptices & obreptices, inciuiiles & irraisonnables.* Nam potest esse, quòd pars dixerit veritatem, & princeps non concedenda cōcesserit, vt si alicui indulgeat, ne debita sua soluat, hoc inciuiile est & irrationabile. l. ij. C. de preci. Impe. offeren. Vel post rem

Praxis Gallicæ in oppugnandis rescriptis.

venditam & traditam, si quis impetret, quod ei restituatur, hoc inciuile est. l. inciuile. C. de rei vendica. etiam si duplum offerret. l. non est probabilis. C. de rescin. vend. nisi sit minor, vel dolus in sit: aut alia causa, ut dico in tract. de rescis. contract. inferius.

Literarum inciuiles sunt reuocanda.

Item, is cui dirigitur rescriptum inciuile, non tenetur illud comprobare, seu ut practici dicunt interinare, sed illud reuocare debet, text. in ca. si quando. cod. & not. Bald. in l. puniri. C. si contra ius: contra miseros prelatos, & rescriptorum executores, qui admittunt & comprobant quaecunque rescripta, non aduertentes an sint iusta necne, unde Inn. in c. inquisitioni, de sent. excom. pulchre ait, quod si ex mandato Papae, & rescripto principis oritur scandalum, iudex non debet exequi illud rescriptum, nec subditus parere. cap. Iulianus, cum sequen. xj. quaest. iij. † Imo si Papa scripat pro notorie indigno, tale rescriptum praesumitur subreptitium, & non est seruandum. Anton. Butr. in cap. cum adeo, de rescip. ut si conferat in Francia ignaris parochiales ecclesias in ciuitatibus, vel villis muratis sitas, contra statutum. ij. de coll. in concord. Barba. in rub. eod. in clementi. col. xvij. facit text. in cap. eam te, de aeta. & quali. ibi, nec aliqua occasione, vel etiam literarum nostrarum obtentu institui patiaris, quae scientia, moribus & aetate consilij non congruant institutis, tamen in his literis non licet de principis potentia disputare, ut in l. j. ff. de constit. princi. sed de voluntate & scientia, ut in quaest. xij. inferius plene dicitur. † Et rescriptum iustitiae per falsam suggestionem, vel veri suppressionem non tenet, si dolo impetratum fuerit, ca. super literis. de rescip. l. praescriptione. C. si contra ius. Imo quando subreptitium est in rescripto, illud per insidias elicatum cesset, ca. veniam. xxxv. quaestio. ix. In dubio tamen praesumitur quod ex simplicitate & ignorantia fecerit. glo. ibi in d. ca. super literis, quam doct. probant, sed Hosti. distinguendum censet, an impetrans fuerit doctus, vel ignorans, per gloss. in l. dolum. C. de dolo. l. sed si maritus. ff. qui & a quib. ca. ij. de renuncia. in sexto. Bald. in l. & si legibus. C. si contra ius. & Barba. in rubric. de rescip. in clemen. col. xx.

Odiosum fauorabile, & mistum rescriptum.

Item, rescriptum adhuc diuiditur: quoddam est odiosum, fauorabile alterum, & aliud mistum. Odiosum quod in odium aliquorum, vel alicuius datur, vel poenam aut odium continet, & hoc restringitur, arg. l. cum quidam, ff. de lib. & post. ut si mandetur quod tam priuilegiati quam non priuilegiati teneantur soluere Regi, vel alteri centum, non comprehenduntur hi, qui priuilegium in corpore iuris clausum habent, per text. iuncta gloss. in l. ij. §. legatis. ff. de iu. quia hoc odiosum est, ut scripsi in scho. priuileg. clxxix. Fauorabile, quod fauorem continet, & hoc ampliatur, l. placet. ff. de lib. & posth. quae rescripta gratiosa vocat Io. Monac. eo. tit. in sexto. Mistum quod partim fauorem, partim odium continet. arg. l. sed si hac. §. fin. ff. de in ius vocado. & hoc nec restringi, nec ampliari debet: nisi quo ad ea, quae sunt consequentia rescripti, l. qui procurator. ff. de procur. Vide in l. venia. C. de in ius vocando. † Et in his rescriptis attenditur conclusio. Bald. in l. praescriptione. in fin. C. si contra ius, sicut in contractu, l. si voluntate. C. de rescin. vend. & in libello doct. in l. edita. C. de edendo. l. j. ff. illo titul. Et ad iustificandum placitum, seu rescript Regis sufficit quaecunque occasio. Bald. in c. ecclesia. col. penul.

Conclusio in rescriptis attendenda.

- penult. vt lit. pend. refert Ias. in consil. cxliiij. circa primum. col. iij. volumi. ij.
- 137 Infuper hæc rescripta nihil operantur, nisi integrè producantur. Bald. & <sup>Integra sūt
producēda
litera Re-
gia.</sup> Barba. in rubr. de rescript. allegant Specu. in tit. de rescrip. præsentia. in prin-
cip. verfic. obiicitur. argum. l. inciuiile. ff. de legib. & integrum dicitur, quod
ex omnibus suis partibus constet, ita quòd totum legi possit ad verbum. l.
fin. C. de precib. Impe. offeren. cap. contingit, de fide instru. Et sic intelligi
debet ordinatio Regia posita in rubric. *Des lettres d'estat.* articul. iij. vbi dici-
tur quòd nullus debet admitti ad allegandum literas status, nisi promptam
illarum fecerit fidem. Et hanc fidem oportet quòd faciat integrā, quia non
sufficit partem literarum producere, & partem non, vt ibidem dico, & in
tract. de liter. dilat. arti. iij. & quid dicatur integrum, abunde scripsi in l. syl-
ua. §. integra. ff. de verbo. signific.
- 138 Quæro intra quod tempus possit de subreptione excipi? Respon. quan- <sup>Subreptio
intra quod
tempus op-
poni possit.</sup> do in literis gratiosis interuenit subreptio, tunc aut opponitur dilatoriè
contra literas, vt in d. c. ad audientiam, secundo, de rescri. c. si super gratia.
de officio deleg. in sexto, & tunc opponi debet ante litem contestatam, si-
cut omnes dilatoriæ, cap. pastoralis, de except. c. inter. de re iudic. Si verò
opponatur peremptoriè contra gratiam, & tunc poterit vsque ad senten-
tiam opponi, sicut in aliis peremptoriis. Innocent. Panormit. & alij in cap.
constitutus, in fine, de rescript. Et quando dilatoriè opponatur, declarat
Bartol. in l. cum quærebatur. in fine ff. iudica. solui, & in l. j. in fin. C. de ord.
cognitio. Si verò agatur de rescripto iustitiæ, tunc regulariter in initio litis
opponi subreptio debet, l. ita demum. C. de procurator. vide quæ scripsi in
tracta. except. in except. rescript.
- 139 V NDECIMO VIDENDVM EST, quis sit rescriptorum effe- <sup>Effectus re-
scriptorum
& vtilita-
tes.</sup> ctus? Respon. multi sunt, ac eorum vtilitates, vt inferius statim apparebit,
per tex. in l. vnum ex familia, in fin. ff. de le. ij.
- Primus est, vt laxetur per ea aliquid de iuris vel ordinationis rigore. l.
cum hic status. in principio. ff. de donatio. inter virum & vxorem. quod pro-
batur in literis naturalitatis, quæ rigorem legis, & ordinationis mitigant, vt
scribo inferius in tract. de liter. naturalit. Nempe de iure quilibet debet or-
dinari sub titulo ecclesiæ suæ ciuitatis, & illi præfici, & non extraneus, c. j.
lxx. dist. l. in ecclesiis. C. de episco. & cler. Literæ enim naturalitatis laxant
de iuris & ordinationis rigore, vt etiam extraneus in ecclesiis Franciæ præ-
ficiatur, vt scripsi dicto titu. De liter. natur.
- 140 Secundò, rescribit Imperator, vt declaret constitutionem iuris, l. rescri- <sup>Rescriptum
declarat.</sup> pto diuorum fratrum ad Rutilium Lapum. ita declaratur constitutio. ff. de
mune. & honorib. l. ij. in fine, de iure immun. l. si hominem, in fine. ff. depo-
siti. l. cum pater, de pactis dotalib.
- 141 Tertiò, rescriptum confirmat, quod aliàs est inualidum, vt in rubrica de <sup>Confirmat
inutile.</sup> confirmat. vtili vel inutili, in decretal. & in l. semper, in fine. ff. de iure immu-
nita. ibi, idque etiam confirmatum videtur rescripto diui, l. si idem. ibi, quæ
sententia rescripto Imperatoris nostri Antonini confirmata est. ff. de iuris.
omn. iudi. l. adoptio non iure facta à principe confirmari potest. ff. de adop.
Quauis violenta possessio non possit rescripto cõfirmari, l. auctoritatem,
C. vnde vi.

Remittit princeps negotia rescriptis. Quarto, per rescriptiones negotia Imperator remittit ad præfides provinciarum, l. generaliter, ff. de offi. præsi. Et hoc patet in rubri. de euocatio. ordi. v. vt ibi scripsi in primo Tomo constit. Reg.

Vires sumit rescriptum à principis intentione. Quinto, rescriptum vires sumit ab intentione rescribentis, cap. ad aures, l. 143 ibi. cum non sit intentionis nostræ, de rescri. c. fin. ibi, nostra feratur intentio, ibidem, l. ex facto, in prin. ibi, beneficia quidem principalia ipsi principes solent interpretari, vbi Ias. ff. de vulg. Et intentio principis talis esse præsumitur, vt alius non grauetur, nec iniuriam patiatur, teste Bald. in d. c. ad aures, facit cap. quanuis. de rescrip. in sexto. etiam si motu proprio concessum sit, quia hæc voluntas similis est testamento, in quo iniuriam testator facere non præsumitur, l. impuberi. ff. de administr. tutor. de voluntate, vide Feli. in c. sciscitatus, col. viij. nu. 13. de recip.

Limitat ius Sexto, rescriptum limitat ius, in l. ij. §. verba. ff. ad Velleian. ibi, sed ita de- 144 mum eis subuenit, si non callidè sunt versati. hoc etiam diuus Pius, & Scuerus scripserunt.

Interpretatur. Septimo, voluntatem defuncti interpretatur, l. licet. ff. de leg. j. l. vnum 145 ex familia. §. si. ff. de leg. ij. & potest sumi argumentum à contrario ex rescripto, per l. si procuratorem. §. si ignorantes. ff. mand. Barb. in rub. de rescript. in clemen. col. xx. & Corsetus in sing. incipiente, Argumentum. Et illa interpretatio in similibus casibus litigat, l. si. §. definimus. C. de legib.

Geminatū rescriptum quid proficit. Octauo, geminatum rescriptum operatur tantum quantum clausula motus 146 proprii, teste Bal. in l. nec damnosa. C. de precib. Impe. offer. argu. §. & hoc verò iubemus, in authent. vt nulli iud. colla. ix. iuncta l. j. C. de peti. bon. subla. libr. x. sequitur Roma. in repet. l. si verò. §. de viro, Fallen. xxxj. ff. soluto mat. refert Barba. in rub. huius tit. in clemen. col. xvj. non tamen inuenio, vt tot effectus habeat sicut clausula motus proprii.

Illicitum rescriptum facit licitū. Nono, illicitum facit licitum & permissum; nam & foeminae ex rescripto 147 principis adoptare possunt, licet de iure sit illicitum, §. foeminae, de adopt. in insti. l. nam & foeminae. & l. nonnunquam. ff. illo titul. & sacrilegij instar est, diuinis super quibuscunque administrationibus, vel dignitatibus promulgandis, obuiare beneficiis, l. sacrilegij. C. de diuer. rescrip. & solet impetrari à principe, vt intra legitimum tēpus mulieri nubere liceat, l. solet. ff. de his qui not. infra.

Dignitas per rescriptum retinetur. Decimo, prodest ad dignitatem retinendam, l. fin. ff. de senato. vnde 148 dua in dignitate constituta, quæ inferiori nubere vult, potest sibi impetrare, ne nubendo dignitatem pristinam amittat, vt ibi.

Vndecimo, vt liceat nubere quibuscunque, ac si Scenicæ filia non esset, 149 l. Imperiali. §. his illud. C. de nupt. hoc tamen rarum est, & non reseruatum, cum libera sint matrimonia in Francia, etiam vilibus personis.

Rescriptum supplet. Duodecimo, supplet, cum quæstio decidi non potest, l. mora. ff. de vsur. 150 ibi, diuus quoque Pius Tullio Balbo rescripsit, an mora facta intelligatur, neque cōstitutione vlla, neque iuris authorum decisione decidi posse, & c. l. nam vt ait. ff. de legib. & in rub. C. de relat. & l. quia, de præsc. verb.

Confitetur impetrans contenta in rescripto. Decimotertio, videtur quis confiteri contenta in rescripto, l. cum pre- 151 cum, vbi addidi. C. de libe. cau. Io. Andr. in ca. si, de iureiur. in vj. etiam si rescriptum reprobetur tanquam subreptitium. Panor. per illum tex. in c. examinata.

minata.no.iiij.de iud.Barbat.consil.xviiij.præclare,col.xj.in ij. vol. quod est verum, si pars acceptaret illam confessionem, secus si impugnet. Bar. in l. post legatū, col. iij. ff. de his qui. vt indig. Franc. Marc. in deci. Delphi. quæst. ccxxiiij. in prima parte, facit quod notat Ias. in l. j. §. editiones, col. penult. ff. de edendo, & consil. clxj. in causa, col. iij. in secundo volu.

152 Decimoquartò, forma data in vno rescripto, ad cognitionem vnius causæ, potest seruari & in aliis, c. multi, ibi, formam ad omnia similia, ij. q. j. & ca. licet. xvj. q. iij. ibi, tunc formam pro cæteris scripsimus, tex. in l. Mela. ibi, hanc formam ab Hadriano datam obseruadam esse Imperator noster rescripsit. ff. de alimen. & ciba. leg. vide Fel. in rub. huius tituli, in prin. adeo quod si forma data sit in vno rescripto, & simile emergat negotium, poterit eadem seruari forma. allegatur Archi. & Dom. in c. ignorantia. xxxviiij. dist. Et ideo interpretatio facta per rescriptum in vno negotio, facit ius quo ad omnes. per not. in cap. in causis. de re iud. Rom. consil. cclx. in proposito, in princip. ob id doctor. dicunt rescriptum vim constitutionis habere, maximè inter

153 partes. † Ideo rescriptum actoris cogens reum, vt personaliter compareat extenditur ad actorem, vt ipse etiam sic comparere teneatur, c. j. de iud. in sexto, & rescriptum remouens reo appellationem, & actori tollere videtur, Bald. in c. j. eod. & si causa tractari debeat summarie quo ad reum, debet etiam summarie tractari quo ad actorem, si conueniatur, clementi. saepe. in verb. voluerit, de verb. sig. Feli. & alij. in c. j. de mutuis petitio.

Forma in vno data in alijs seruiatur.

Limitatur nisi fauor, vel odium, aut summa ratio, aliud in altero induceret, Bal. in d. c. j. in fi. de rescr. & Fel. in rub. col. ij.

Secundò, nisi motu proprio concessum esset rescriptum, per l. iij. ff. quod quisque iur. Panor. in c. fi. de mutuis petitio. De hoc motu proprio abundè scripsi in gloss. concor. in for. mand. in verb. motu proprio.

154 Decimoquintò, ex principis rescripto actio datur, l. eleganter, in principi. ff. de pig. act. Bal. in rub. de rescri. in fi. & ibi Barb. quod est verum, quando rescriptum eò tendit, & ad concedendum ius, secus in aliis rescriptis, quæ cognitionem tantum iudicibus cõcedunt, & nullum ius parti tribuunt, vt scripsi superius in proxima quæst. in rescripto commissionis.

Actio ex rescripto datur.

155 Decimosexto effectus rescriptorum gratiæ est, vt alicui prouideatur, c. duobus, in fi. eo. in vj. iustitiæ vero, vt iustitia administretur, & cuique quod suū est reddatur, vt patet de offi. del. per totū, & in rub. ff. de offi. eius cui est mand. iu. & alij sunt effectus pro rescripti qualitate, vt scripsi in praxi bene.

Effectus rescriptorum gratiæ vt prouideatur impetrã.

156 Decimosextimò, omnes virtutes legis possunt attribui rescriptis principis teste Bald. in l. j. & per totū. ff. de nat. rest. l. qui in prouincia. §. diuus. ff. de ri. nu. Aliquãdo est lex gratiæ, vt cum fama restituitur, l. j. §. de qua. ff. de potu. ca. cum te, de re iud. per In. & alios, & quando bannitū restituit, l. relegati. ff. de poe. Quandoq; est lex odij, vt quãdo poenã irrogat. §. sed & q. principi, de iur. nat. in inst. & l. j. ff. de cõst. princ. inter dum est lex authoritatis, vt l. j. C. de his qui ve. æta. impe. l. ij. de adop. Nonnũquã est lex dispensationis, l.

Virtutes legis habent rescripta.

157 quidã cõsulebat. ff. de re iu. & l. Barb. de off. præ. † Itẽ princeps vult omnes actus suos regi à iustitia Poli & fori, propter tamẽ modicū excessū nō vituperari, l. quoties, C. de prec. Imp. offe. Et si excedat partis iustitiã, nũquã p̄sumitur velle excedere, nisi in modico, Bal. in d. l. j. ff. de cõst. pri. imò secū-

Princeps n̄ vult imposibile, ne excessum, nec iniustitiam.

dum cum quicquid placet principi, debet intelligi si sit possibile, & honestum. nam possibilia princeps non potest, nec ei placent, & impossibile est cuius contrarium est necessarium. Est autem necessarium ius diuinum, ita & naturale, hæc Bald. vbi supra, † Vnde si Papa reuocari mandat, quicquid 158
Renouatio factorū intelligitur de illicitis. authoritate primarum literarum factum fuit, intelligi debet si temerarie, & iniuste factum fuerit, alioqui non, per tex. in c. audita, de rest. spol. non enim videtur Papæ vel principis intentio, vt velit per rescriptum suum reuocare ea, quæ rite statuta sunt, c. eam te, de æta. & qualit. Sic consuluit Rom. cōsi. cccliiij. circa propositam, col. j. & Ias. consil. ccxiiij. col. vlt. in ij. vol. Fel. in c. in præsentia, col. ij. de prob. & sic intelligi potest illa clausula posita in literis Regiis, *non obstant quelconques lettres à ce contraires, &c.*

Petitionis & libelli loco est rescriptum. Decimo octauo, rescriptum loco libelli & petitionis habetur, l. j. & per 159
 totum, C. quando libellus principi datus, vnde sicut nõ valet libellus si causam ineptam cõtineat, c. dilecti, de iudi. c. j. de libel. obla. sic nec rescriptum.

Renunciare potest suo rescripto impetrans. Decimonono, potest impetrans suo renunciare rescripto, vt vult text. & 160
 ibi doct. in c. ex conquestione. de resti. spol. tex. & ibi glos. in clemen. constitutionem, in verb. nolle uti, de elect. glos. & docto. in c. cum olim, de offi. de lega. Bal. in l. j. C. vt lite penden. Alexan. consil. xxxiiij. Viso themate, col. ij. in primo vol. Etiam postquam iudici est præsentatum, teste Panormi. in dicto c. ex conquestione. Areti. consil. xxxiiij. cōsultatio, col. ij. Etiam post citationem, dummodo parti satisfiat de expensis, & de eo quod interest. Butrig. in c. super literis, col. vij. vers. Or aduerte, de rescr. quanuis Panormi. teneneat contrariū in dicto c. ex conquestione, & Roma. consil. cccxliij. ex themate, col. penul. in tertio dubio, quia per præsentationem & citationem literæ effectæ sunt communes: ideo illis renunciari non potest. Panor. & alij in c. ex tenore. de rescript. Quorum sententia intelligi & conciliari potest, quando aliquod ius esset parti aduersæ acquisitum, tunc in præiudicium illius partis renunciare impetrans non posset. sed quo ad præiudicium renunciantis sic: vt docet Bal. in l. postquam liti. in fi. C. de pact. facit tex. in c. ex parte, in fin. eo. Sicut dicitur de rescripto impetrato ad vtilitatem publicam, cui non renunciat impetrans: vt Hostien firmat in d. ca. ex conquestione, de rest. spol. facit l. ij. §. vtrum. & quæ ibi addidi, ff. ad Senatusconsul. Silla. Felin. in rubric. de rescr. col. ij. sed hoc non videtur vtile, nisi dicas quòd fortè alio rescripto per mittatur, vt quandoque fit.

Appellatio tollitur rescripto. Vigesimo, rescriptum appellationem tollere potest in illa causa, in qua 161
 conceditur, cap. primo, de rescript. Nam quamuis appellatio defensio dicatur, est tamen iuris ciuilib, vt dicunt doct. in rub. de appellatio. vel forma est de iure ciuili, ideo tolli potest, non substantia: quia illa clausula non tollit querelam, cap. pastoralis, in fine, in princip. de appella. capit. concertationi. ibidem, in sexto, nec supplicationem, l. si quis aduersus, C. de precib. Imperat. offerend. cum authen. ibi posita, nisi remoueatur propter delictum, vel ob contumaciam. clemen. vna, de dolo, vel ob infinitatem vitandam, gl. in l. fi. C. vt lite pen. Imol. in l. ex cōsensu, in fin. ff. de appel. Quod est verum in principe non recognoscente superiorē, sed alius appellationem tollere nõ potest, nec quidē legatus de latere. Panor. & alij in d. c. j. eo. q. iuri derogare, nisi quatenus ei permissum sit, non potest. gl. sing. in c. fina. de hæretic. in 166
 sexto.

sexto. Inferiores tamen appellationem ab interlocutoria tollere possunt, per l. fin. C. de senten. & interlocu. omn. iud. & ita ferè omnes docent doct.

158
159
160
162 in d. l. fi. † Ego verò teneo inferiores non posse appellationem ab interlocutoria, nec quidem à definitiua tollere, tum quòd iuri derogare nō possunt, & inferior legem superioris tollere nō potest, clemen. ne Romani, de elect. Intellectus ad l. fi. C. de sent.

tum etiam si interlocutoriam tollere possent. Et in consequens appellationem à definitiua, quia non est diuersa ratio in vtraque, quo ad hoc, vt plenè scribo in ij. not. in l. quod iussit. ff. de re iud. sed tex. in d. l. fi. C. de sent. & interl. de cepit iurium interpretes. Nam ibi dicitur, quod soliti sunt interloqui iudices, vt non liceat ante sententiam ad appellationis, vel recusationis cōuolare auxilium. Nā ille text. intelligi debet sic iudices per interlocutionē sic, posse respuere ab interlocutoria appellationē, quæ à iure tollitur. vnde iudices insequendo ius ab interlocutoria appellationem reiiciunt, si possit in definitiua reparari, per l. ij. C. de app. reci. Sed quod possint appellationē à iure permissam tollere, nullo iure cauetur, nec quidem possunt committere appellatione remota, vt dixi in nouis meis interpret. ad illam legem. Et si proferāt interlocutoriam in qua dicant appellationem non recipiendam,

163 appellari potest, sicut si proferrent à definitiua non esse appellandum: † Et Clausula appellatione remota, quid profu. quanuis doct. dicant nil prodesse de consuetudine illam clausulam, appellatione remota, positam in rescripto, in d. c. j. eod. ego tamen vidi cōtrariam consuetudinem in Francia: nam quando Rex committit aliquibus, vt cognoscant appellatione remota, nunquam vidi postea recipi appellationem. Nam postquam committit illis, vt sic iudicent, ipsi autoritate Regia iudicant, & sicut ipse princeps esset iudicaturus, l. j. ff. de offic. præf. præf. Ideo si cut à principe non appellaretur, l. j. ff. à quibus appell. non licet, sic nec ab ipsis commissariis: sicut si committeretur, vt processum facerent, & postea principi referrent, & is pronunciaret: vt scribitur de commissis à Moyses, Exod. xviii. c. dicam plenius in tract. de appell. in ord. Reg.

164 VIGESIMVS PRIMVS EFFECTVS EST, vt rescriptum cōtra stylum impetratum sit de falso suspectum, ideo non valet, cap. secundo. Rescriptum contra stylum est suspectum. eod. & cap. in memoriam. xix. distinctio. & non præsumitur à Papa vel eius Cancellaria emanatum, cap. porrectum. de confirmatio. vtili. ibi, Cū igitur à Cancellaria nostra huiusmodi literas emanasse non credamus. Idem si clausula insolitæ in eo apponantur. gloss. in l. si quis. ff. de condi. insti. cap.

165 causam quæ. ij. de testib. ca. ex parte de capel. Monach. † Idem si tollat ius Privilegiis ius tertij tollens, præsumitur falsum & suspectum. tertij. Panormi. in capit. ex parte, secundo, de officio deleg. per c. super. eo. ibidem, & capitul, quamuis. de rescript. in sexto. Præsumitur enim falsum priuilegium, quod tollit ius tertij, cū princeps non soleat huiusmodi priuilegia concedere. Felin. & alij plenè in dicto c. ij. & Curt. consi. lxxvj. & consilio lxxiiij. circa fi. & sic rescriptum ex his præsumitur suspectum.

166 † Idem, si prohibitum sit impetrari. l. iij. C. de paga. l. iij. de fund. patrimo. libr. xj. Adhæc si careat debita solennitate. l. vnicuique. C. de proxi sacror, scrinior. libr. xij. & Masuer. in sua præf. rubric. de liter. not. §. item multis modis. nu. 25. doct. in l. iubemus. C. de test. In super quando rasum est in loco suspecto, c. inter. & cap. ex literis, de fid. instr. Præterea ratione personæ illius, qui illud impetrauit, l. j. C. de precib. Imperat. offeren. Siue partis vel

vel notarij ratione. l. si cui. §. iisdem. ff. de accu. l. non omnes. §. à Barbaris de re militari. & alio modo suspectum præsumitur, prout in l. si. C. de fid. instr.

*Suspicio re-
scripti quid
prosit.*

Operatur autem ista suspicio, ut interim isti rescripto non credatur, nec executioni detur. c. si quando. eod. c. porrecta. de confir. vtil.

Secundò, ut iudex, cui rescriptum directum est, interpellare debeat, & monere Papam, vel principem à quo progressum fuerit. d. c. memoriam. xix. dist.

Tertiò, ut post monitionem, si Papa vel Cancellarius, vel is à quo emanavit rescriptum, remitti petat ad se impetrantem, tunc ad concedentem debet iudex illum sub fida custodia mittere, dicto c. ij. in fin. ibi, venire compellas. c. ij. de cri. falsi. & dicto c. in memoriam.

Quartò, quod impetrans tanquam falsarius puniri poterit, & extra ordinem, nisi probauerit illud rescriptum sibi sub illa forma concessum. c. porrecta. de confir. vtil. l. iubemus. C. de prob. Cur. confi. l. vj. super processu. col. pen. vbi suspicio falsi pro veritate habetur, nisi ab impetrante contrarium probetur.

*Iudex re-
scripti ratio
ne quomodo
cognoscat.*

VIGESIMVS SECVNDVS EFFECTVS EST, quòd si rescriptum valeat, iudex datus etià non suus, cognoscere poterit de illa causa, quæ aliàs non posset. cap. iij. de rescrip. l. j. C. si contra ius. Sed quanuis rescriptum iustitiæ non valeat, tamè ad hoc valebit, ut iudex de subreptione cognoscere possit. cle. j. eo. l. ij. C. si contra ius. vbi text. dicit, de causa convenit ferre sententiam. Intelligi debet de causa subreptionis, de qua cognovit, non de principali, quia de qua cognovit, de eadem pronunciare debet.

*Intellectus
ad l. ij. si cõ-
trarius.*

l. de qua re. ff. de re iudic. quicquid iactent docto. super d. l. ij. ut dixi in nouis interpr. illius legis. Secundò, ut iudex rescriptum irritum pronunciare possit, & ab effectu rescripti partem repellere, & ut solet dici, *Le debouter & priver de l'effect, & enterinement de ses lettres.* d. cap. porrecta. ibi denuncies non valere, de confir. vtil. & c. ad nostram. ibi denuncietis irritas & inanes: ibidem dico art. ij. gl. xiiij. infra. Tertiò, in expensis condemnare debet impetrantem. c. ij. eo. & c. de dolo. ac d. cle. j. doct. in c. super literis. de resc. & hoc seruatur in curiis Franciæ, quanuis contrarium consuluerit Ias. consil. ij. in themate. vol. j. sed & quòd in expensis condemnare debeat impetrantem hic iudex, est text. & ibi docto. in c. dispendia. de rescri. in sexto. glo. & doct. in c. fin. illo titul. in decreta. Iacob. in l. non idcirco. ff. de iud. & hodie est text. in cõcord. in §. si quis verò, de friuo. appell. vbi etiam vult ut condemnentur in expensis, damnis & interesse, facit text. in c. cum appellationibus, de appell. libr. vj. sic consuluit Barbat. consil. quinquagesimo. illud afferam. col. iij. in primo volu.

*Litera post
presentatio-
nem & ful-
minationem
ligant.*

Vigesimotertiò, literæ non afficiunt, nec ligant ante literarum præsentationem, ca. vt nostrum. de appel. ca. si capitulo, de conces. præb. in sexto, etià quæcunque clausula adfuerit, nisi princeps velit à data rescripti tempus currere, ut in literis dilationem annalem, vel quinquennalem continentibus, ut inferius dico in illo tract. Ideo fulminationem processus non potest executor facere ante literarum & executorialium præsentationem & receptionem, etiam si bullam gratiosam recepisset. text. in cap. cum teneamur, ibi mandatum nostrum pro alicuius provisione receperis, de præben. & cap. vt debitus. de appella. c. susceptum. de resc. in sexto. Dom. de Rota decisio. cccclix. circa tertium, in not.

170 Vigesimoquarto, iudex, cui dirigitur rescriptum, potest cognoscere de his, quæ in rescripto continentur, & quæ possunt comprehendi sub narratione, & cōclusionē rescripti. vnde si rescriptū ad restitutionē cōcludat, pars non potest agere, vt res ei detur, vel ad aliud diuersum, vt docet Bald. in l. ij. co. vij. C. si cōtra ius. & Fel. in c. super literis. col. j. de resc. alij multi sunt effectus, sed tu bone lector, ex his instrui poteris paruo negotio ad alios.

171 DVODECIMO, QVOMODO rescripta & literæ Regiæ amittantur, vel impugnentur? Respon. Primò, ratione intentionis, si non fuit intentio concedentis, c. mandatum, & seq. de rescript. c. proposuit, de concess.

*Quomodo
literæ amit-
tantur, &
impugnen-
tur. Impu-
gnandi lite-
ras praxis.*

172 præb. † Vnde incomprobatis rescriptis non debent aduocati, vel alij impugnantes literas dicere, quòd princeps hoc concedere non potuit, sed quòd noluit, & si veritas eidem expressa fuisset, non hoc scripsisset, l. si. ff. de const. prin. l. ex facto. ff. de vulg. Et tunc nullam iniuriam facimus principi, sed reputamus eum iustum & bonum, & maiestas illius in suo esse conseruatur per illa duo nomina, teste Bald. in l. ij. ff. de constit. princip. addens plus, omnia principis mandata debere intelligi cum iustitia, & saluo alterius iure, l. auctoritatem, & l. meminerint. C. vnde vi. & iniuriam facit principi, qui illius literas lacerat, vel non permittit eas præsentari, vel legi. tex. not. c. ex literis, de offic. delega.

173 Etiam sic amittitur rescriptum, & duobus præcipuè modis, expressè & tacitè. Expressè, si reuocatum fuerit, vel illi impetrans renunciauerit, vt sequitur. Tacitè, si sit subreptitium, obreptitium, & in multis casibus inferius conscriptis, vt sequitur: non licet tamen appellare à concessione rescripti, sed ab executione sic, & ita solemus in Francia appellare, & sic iudicauit Senatus, anno 1526. die xvij. Iunij.

*Duobus mo-
dis amittun-
tur literæ.*

174 Secundò, ratione falsi impugnatur rescriptū, vt per tot. tit. de crimi. fals. Etiam effectus rescripti sic amittitur in c. olim. de rescript.

Arestum.

Tertiò, quando est subreptitium & obreptitium. c. ad aures, & c. super literis. de rescri. vt superius abundè elucidauimus in q. x. vbi etiam dixi impugnari posse quòd inciuile sit & irrationabile, & tunc etiam amittitur.

Quintò, quā causa ex qua princeps mouetur est falsa, quia rescriptū verū intelligitur, si preces veritate nitatur. l. si. C. si cōtra ius. c. ij. de ref. Card. cōf. xcvj. Papa vniuit. in prin. vel si ita est. gl. in c. ij. de resc. & in clau. cācel. lxxvj.

Quartò, si præiudicat tertio, contra c. quāuis. de resc. in vj. c. super eo. de offi. dele. l. ij. §. meritò. ff. ne quid in loco pub. fiat, & superius scripsi de hoc.

*Falsa causa
vitat re-
scriptum.*

Sextò, si contineat scandalum: non enim vult princeps, vt cum scandalo aliquid fiat, c. nihil. de præscript. c. cum teneamur. de præb.

Septimò, impugnatur rescriptum, si malos exitus est pariturū: ideo consulendus est iterum princeps, c. requisit. de sponsal. Cardin. Zabar. con. xcvj. Papa. in fi. c. vbi, de elect. in sexto.

Octauò impugnatur, si repugnantiam contineat, l. vbi repugnantia. ff. de regu. iur. Nam si scripturæ inuicem repugnant non valent, l. scripturæ. C. de fide instru. & c. scripturæ, illo titul. in deere. multò fortius vna & eadem, quando est sibi contraria. l. si Titius. ff. de cond. instit. sic consuluit Card. Zabarel. consi. cxxxvj. præmitto. col. vlti. nu. 23.

*Continens
repugnan-
tiam est nul-
lum.*

Nonò, quando iniustum est, inciuile, vel indecens, quod concessum est, vt su

vt superius dixi in x. quæstio. & in diuis. subreptitij & inciuilis. Nam contra iustitiam nihil debet Papa facere, c. in causis. de re iudic. Gestæ enim sua redemptoris gestis conformari debent. c. significasti. de elect. Idem in aliis principibus. l. fina. C. de donatio. inter virum & vxorem.

Decimò, impugnatur quando non est facta mentio causæ, quæ publicam cõcernebat vtilitatem vnde si beneficium debeatur Theologo, vel doctori in iure, in ca. super specula. & cap. quia nonnulli. de magistris. & de collat. in concord. non valebit collatio etiam iure præuentionis facta, nisi exprimat quòd non obstante illa causa vult conferre. cap. dilectus. primo. de rescript. Cardinal. consil. cxlij. videtur dicendum. colum. iij. numer. 6. quod facit ad intellectum §. declarantes. de mandat. apostolic. in concord. vide quæ ibi dixi, quo ad concor.

*Exceptiones
legitime nõ
possunt tolli.*

Vndecimò, quando legitimæ, & rationabiles tolluntur exceptiones, oppugnari solet tale rescriptum, nec debet probari, per cap. ex parte. secundo. de offic. delega. vbi amplissimè Feli. & Dec.

Duodecimò, rescriptum impugnatur, quando litis non est facta mentio. c. inter monasterium. de re iudica, & alibi scripsi.

Limitatur, quando lis non est contestata. Bal. in l. j. C. de relatio. Sic consuluit Francisq. consil. clxxiiij. in causa. col. ij. nume. 4. Vide limitationes per Feli. in dicto c. inter monasterium.

Decimotertiò impugnatur, quòd impetrans non habebat mandatum. c. nonnulli. §. j. de rescrip. Tamen si appareat rescriptum, præsumitur mandatum, vt decidit doct. in c. ex parte decani. de rescript. & Anton. Capit. in decis. Neapolita. quæstio. iij. in causa. numer. 19. plus dicens, quòd si non constet, an principalis impetrauerit per se, an per procuratorem, tunc dicens ipsum impetratum per non habentem potestatem, hoc probare debet: sed hodie in Francia ista non solent obiici, vt alibi scripsi, nec audiretur ista obiiciens in curiis Franciæ.

Decimoquartò, quando est contra ius l. rescripta. de precib. Impera. offend. dixi superius quæstio. ix. facit rubri, & maximè l. fina. C. si contra ius.

*Fisco dam-
nosum non
valet.*

Decimoquintò, opponitur puòd rescriptum est fisco damnosum, & sic non valet. l. nec damnosa. C. de precib. Imper. offer. plenè scripsi supra in ix. quæstio. sed hoc debet opponere etiam procurator Regius, vel Aduocatus.

Decimosexto, si sit impetratum contra vtilitatem publicam, vt per totum titulum C. si contra ius vel vtilit. public. & superius scripsi dicta quæst. ix.

Decimosseptimò, quando est contra stylum, ideo non valet. cap. ex literis. de constitu. cap. quàm graui. de crimi. fals. vtpotè si mandetur quòd res sine causæ cognitione restituatur. cap. secundo. eod.

*Anno per-
ditur rescri-
ptum.*

Decimooctauò, non vtendo per vnum annum, rescriptum iustitiæ perditur, & sic oppugnatur. cap. si autem. & cap. plerunque. eo. & superius dixi in quæstio. j. Hoc etiam docet Masuer. in sua practica, rubric. de liter. not. §. Item literæ adiornamenti, vbi dicit à data literarum hunc annum computari, quanuis gloss. & doct. in dicto c. plerunque. dubitent.

Decimononò, secundum tollit primum, si de eo faciat mentionem. c. ceterum. de rescript. vt superius proximè scripsi, & ideo hoc opponi poterit.

Vigesimò, si excommunicatus sit impetrans. ca. j. eod. libro sexto. abudè scripsi

scripsi in interpret. capitu. postulaſtis, de cleri. excommunic. ministr. Idem si sit impetratum ab alio, qui non potuit impetrare, prout scripsi supra quaest. quinta.

Vigefimoprimumò morte impetratis, vel eius cõtra quem est impetratum, extinguitur mandatum, c. significauit, de rescrip. uel morte mandantis re integra, c. relatum, & c. gratum, ac c. licet. de offic. deleg.

*Morte im-
petratis
mãdãtis an
extingua-
tur rescri-
ptum.*

Vigefimosecundò, per probatam iudicis recusationem, c. causam. secundò, & cap. insinuante, de offic. deleg. c. ut nostrum, de appellat. dixi in tracta. de recusat.

Vigefimotertiò, quando negotium refertur ad principem & superiorem, tunc primus iudex ratione primi rescripti non recognoscet, nec decidet, capit. licet, de offi. deleg. c. ut nostrum, de appellat. dixi in tract. de euoc. in primo Tomo ord. Reg.

Vigefimoquartò, per fraudem illius qui duo paria literarum ad diuersos impetrauit iudices, vt aduersarium fatigaret, c. ex tenore, de rescrip. c. dispendia, illo titu. in sexto.

Vigefimoquintò, quo ad effectum amittitur rescriptum, quando iudex non sequitur formam illius, c. cum dilecta, de rescript. idem si iuris ordinem peruertat, c. exhibita, de iud.

Vigefimosextò, si iudex cui dirigitur mandatum, nolit, uel non possit cognoscere, c. sciscitatus, de rescript.

Vigefimoseptimò, si factum in cõstructione sit vitium, c. ad audientiam, primo, de rescript. ubi dicit Bald. scriptores Cancellariæ debere esse valde peritos in arte Grammaticæ, licet hoc rarò eueniat. vide quæ scripsi de hoc uitio in praxi beneficial. in elucidat. bulle, vbi nouũ ad illud cap. ad audientiam. dedi intellectum, & Bertrand. consil. cxij. visis quibusdam, in princip. in secundo volu. dicit habere locum tam in rescriptis Papæ, quàm Imperatoris & Regis, ac etiam in priuilegiis. quod fortè non est verum, nisi in literis Papæ, per text. in l. Imperator Titus Anton. ff. de statu homi. ut dico in dicta praxi benefi.

176 Vigefimooctauò, iniquum est impetrantem petere, vt pro parte comprobetur & in parte non, quia non debet ex parte obligationem comprobare, & ex parte tanquam de iniqua conqueri, l. si ita. in fine. ff. de ope. liber. iudex tamen potest in aliquo articulo literas approbare, & in alio reiicere, si sint articuli disiuncti & indiuisibiles, per c. si eo tempore, de rescript. in sexto, quia vtile non debet per inutile uitari, per reg. iuris, in sexto, & l. j. §. penul. de verbo. oblig. Ideo pars non potest pro parte petere vt comprobetur, argu. l. edita. C. de eden. secus in iudice.

*Interinari
pro parte
rescriptum
an possit.*

Vigefimononò, quomodo amittatur priuilegiũ, scripsi in praxi beneficiali, in quaest. quæ sit differentia inter rescriptum, mãdatũ, beneficiũ, & priuilegium. & vide quæ scribit Pet. Ferrar. in pract. in forma opponendi contra instrumenta, in verb. aliis rationibus, & Nepot. de Montealbano in forma opponendi contra rescriptum, vbi alia elici poterunt, per quæ & impugnari & amitti rescriptum potest. Nos solemus impugnare maximè ratione supreptionis & obreptionis & inciuitatis, & postea causas exprimimus, ob quas dicitur subreptitium, inciuite, vel irrationabile.

*Iudicandum
super his re-
scriptis quo-
modo sit.*

ULTIMO, QUOMODO IUDICANDUM sit super his rescriptis? Respond. vt paucis agam, iudicet iudex secundum tenorem rescripti, & conclusionem, per text. in cap. cum R. Canonicus. in fin. de offi. dele. Ibi, iuxta rescripti à te obtenti tenorem sine debito terminare procuret. l. cum præcibus. in fine debito terminare procuret. l. cum præcibus. in fine. C. de proba. ibi: Vt secundum tenorem rescripti nostri possis consequi sententiam. & si forma data sit in rescripto, iudex illam sequi debet: alioqui non valebit processus, nec sententia. ca. cum dilecta. de rescrip. cap. venerabili. de offi. deleg. nec debet iudex cognoscere, nec pronunciare de his, quæ non continentur in rescripto. ca. cum olim. primo. de offi. delega. quia super illis non habet cognitionem, nisi fuerint connexa. c. translato. de constitu.

*Praxis pro-
nunciandi
super literis
Regis.*

In Francia autem iudex approbat rescriptum, & tunc solet dicere, Com probamus literas Regias, his ferè verbis: *Auons enteriné les lettres Royaux impetrées par tel, &c.* Et solet exprimere in quo approbat, si in omnibus approbare non intendit. Ac etiam si in omnibus approbet, adhuc dicere solet, *Et en enterinant les lettres Royaux auons rescindé, cassé & annullé ledict contract mentioné ausdictes lettres, et condané partie aduersé es despens, &c.* Iudex ergo approbando literas, solet rescindere contractum, q̄ rescindi mandabatur in literis, & partem aduersam oppugnantem in expensis condemnat, vt scripti in vij. quæst. superius. Item si literæ sunt obreptitiæ, vel inciuales, iudex eas tales declarat, vt articu. ij. glos. xiiij. infra eod. dicitur, repellitque partem ab effectu literarum, condemnando eam in expensis, & vulgò dici solet, *Auons declairé & declairons les lettres impetrées par tel, estre subreptices & obreptices, & auons debouté l'impetrant de l'enterinement & effect d'icelles, & si l'auons condamné es despens, &c.* Ista sunt in effectu, quæ iudices sequuntur. Alia multa sunt secundum rescriptorum diuersitatem, quæ varias possunt habere sententias, sed hoc pragmaticis notum est, ob id alia non prosequar hîc, sed leges Regias aggredior, vt ordinem in initio præscriptum seruem.

Philip

Item que les lettres du Roy soyent receuës benignement.

Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

HIC ARTICVLVS elicitur ex capit. si quando, de rescrip. & innouat inibi statuta. Et notanda sunt quæ in hoc articulo requiruntur. Primò, quòd literæ Regiæ benignè recipiantur, & non austerè, nec iracundè, sed cum mansuetudine, & liberalitate animi. de qua loquitur text. in l. j. C. de thesaur. libr. x. vbi Lucas de penna. Et intelligendus est generaliter iste text. de literis principis, siue ad petitionè, siue motu proprio, siue ex certa scientia concessæ sint: vt consuluit Cardinal. consilio cxlij. videtur, columna vlti. Felin. & alij in dicto cap. si quando, de rescript. Bald. in capitu. cum adeo, ibidem. Alexander. in consil. cxxv. viso titulo, in fin. volumi. secundo, etiam sint epistolæ, vel aliæ quæcunque: quia hic dicit *lettres du Roy*, & epistolæ sunt *lettres du Roy*. Benignè sunt literæ Regiæ recipiende.

Et reueremment.

GLOSSA II.

SECUNDO, literæ Regiæ recipi debent reuerenter, & solent deposito pileo, dum præsentantur recipi, & sic dici à iudicibus, *Dieu donne bonne vie au Roy*. Iudices delegati Papæ dicere solent in processu hæc verba, *Hodie fuerunt nobis exhibitæ literæ sanctissimi dom. nostri Papæ Iulij tertij, quas cum honore & reuerentia, qua decet, recepimus.* Facit text. in cap. Regum. 23. q. v. in fi. Ibi, ipsis autem principibus & potestatibus fidem, & reuerentiã seruari oportet, quam qui non exhibuerit, apud Deum præmia inuenire non poterit, & ca. dicat, ibidem, & primè Petri ij. c. scribitur: *Regem honorificate, & hæc reuerentia est honoris cum timore in signum subiectionis exhibitio, secundum glo. ad Hebr. xij. c. & de hac scribit Io. de Terra rubea, in tract. contra rebelles Regum, in art. iij. in fine tertij tract.* Cum reuerentiã literæ Regiæ recipiantur.

Sed iste text. non dicit à quibus sint recipiendæ literæ: Respond. non solum à iudicibus, verum & ab hominibus subditis, quibus mittuntur, quia generaliter loquitur iste tex. ergo generaliter de omnibus intelligetur, l. prima. §. generaliter. ff. de lega. præstan. vnde Imperator scribit iudicibus & magistratibus, qualiter se habere debeant, in §. festinabis. in authentic. de mand. princip. collat. iij. sic dicens, *Talem præbebis temetipsum omnibus, & publicè, & priuatim, vt terribilis quidem sis delinquentibus & indeuotis circa fiscalia: mansuetissimus autem & mittis omnibus placidis & deuotis, & paternam eis exhibeas reuerentiam.*

2. To. Comment. Dō. Rebuff.

d ij

Et mises à execution diligemment par les Iuges.

GLOSSA III.

*Diligenter
litera Re-
gia exeque-
da.*

TERTIO, debent iudices, quibus mandata Regis diriguntur; diligenter ea exequi: & hinc iudices vocamus quoscunque habentes causæ cognitionem. Apparitores etiam tenentur diligenter exequi. nam si iudices tãquam maiores ad hoc tenentur, ergo & alij inferiores Regis officiales, & omnes magistratus iudicum nomine hinc cõtinentur, quibus literæ dirigi possunt: de quo scripsi supra, in viij. quæst. Alioqui ex mora punientur, vel recusatione, l. nullus. de fabricen. C. lib. xj. continebitur etiam Senatus, ac consilium magnum, & primum, & alij quicunque. Nam omnes, quibus diriguntur, diligenter literas Regis exequi debent, & quanuis nominentur hinc iudices quantum ad executionem, respicit tamen omnes quo ad reuerentiam, & benignitatem recipiendi literas, & de omnibus intelligitur. Etiã in literis missis, epistolis, & aliis literis Regiis. Adeo quod si Rex scribat mercatori, vel alij epistolã, vel alias literas, etiam benignè, & reuerenter recipiendæ sunt. & iste text. loquitur de literis Regiis: de literis autem Cancellariarum, si recusentur, non solent magistratus ad Regem referre, sed iustitiam super his administrare, vel ad Senatum referre seu appellare.

Simon qu'ils ayent cause inste, parquoy ne le doiuent faire.

GLOSSA IIII.

*Recusari li-
tera Regia
cum causa
possunt.*

QUARTO excipit, si iustam habeant iudices causam, cur eas exequi non debeant, dicto c. si quando. gloss. in cap. ij. de fil. presbiter, ergo debent habere cum effectu causam, & non sufficit, quod videatur causa. l. nomen filiarum. §. fin. ff. de verbo. sig. & quod hinc vocat iustam causam, in cap. si quando. de rescript. vocat rationabilem, & sic non sufficit assignare causam, nisi rationabilis fuerit. Nam quod ratione caret extirpãdum est. c. chorepiscopi. lxviij. dist. & quãdo alsignatur ei ratio, ¶ princeps non debet cõtra rationẽ iterũ scribere, quia cum sit animal rationale, & sub illius definitione contineatur, cauendum est, ne ad alteram definitionẽ vertatur, si velit, vt literæ iniquæ exequãtur. Nempe licet ipse sit dominus legum, nõ tamen morum, & rationis, vt dicit Bald. in l. princeps. ff. de legib. & l. ij. nu. 40. col. vj. & seq. C. de serui. & aqua. Et principes nõ rationabiles, non sunt homines, sed pecudes, in cuius definitione continentur, imò etiam si adiiceretur poena in his literis cõtra non exequentes, adhuc non erũt exequẽdæ: quia hic tex. generaliter loquitur. & d. cap. si quãdo, & sufficit sequi has leges de rescriptione loquentes. Et hoc si executor literarũ videat, vel præsumat verisimiliter imminere scandalũ ex executione. Nã tunc dicit Inno. in c. inquisitioni. de sen. excõ. q. si mandatũ Papæ cõtineat hæresim, vel statũ ecclesiæ perturbet, vel alia mala vêtura sint, tunc non debet subditus parẽre, quia debet obuiare malo, & nõ adiuuare, per c. si dominus. cum seq. xj. q. iij. & c. seq. vnde notoriè indignũ, quẽ Papa dignũ facere nõ potest, quia de iure naturali: vel si induceretur scandalum, aut peccatũ, nõ debet prouideri, si hoc Papa mãdauerit: quia potestãtẽ peccãdi nõ accepit is, cui dirigitur tale rescriptũ, cum potestas data sit ad ædificationem

*Princeps
est rationa-
bilis.*

*Litera quã
do nõ erunt
exequenda.*

ficationem, non ad destructionem, vt docet diuus Paulus. & c. j. xl. distinct. Panor. & alij in dicto c. si quando, & c. cum adeo. cod. & Aufrer. in decis. Tholo. quæst. cccclxxvij. Item, & c. an sit parendum.

Item licet literæ Regis sint irrationabiles, tamen adhuc iudices cum honore & reuerentia eas accipiant, sed eas non exequantur: quia ad reuerentiam non dicitur hîc, quòd assignetur iusta causa. Imò quantumcunque sint irrationabiles illæ literæ, si iudex eas proiiceret, vel frâgeret, puniretur, tanquam Regis contemptor: de quo scripsi in tract. no. q. 19.

Auquel cas ils nous rescriuent.

GLOSSA V.

QVINTO, quando iudex literas non vult exequi, debet ad principem rescribere, d. c. si quando, ibi, aut per literas tuas, quare adimplere non possis rationabilem causam præendas. ex quo text. sumpta est hæc ordinatio. & facit text. in §. deinde, versic. si quis autem, in authen. de man. prin. coll. iij. ibi, tunc suscipiens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuncians secundum præceptionem nostram suscipias.

Rescribere iudex literas recusans quomodo debeat.

Et iste tex. intelligitur tam de literis Regis sigillatis & authenticis, quam etiam de literis missis, & epistolis: vt si is ad quem missæ sunt, nõ possit adimplere: quod ad principem rescribere causam debeat: alioqui vidi ad aliquem missas secundas literas, vt ipse veniret ad Regem dicturus causam, cur non adimpleuit mandatum in primis literis contentum, vel cur non rescripserit causam, & tunc erit necesse adire principem: quod nisi scripisset, non esse necesse. Ideo iudices & alij in hoc prouidi esse debent, vt rescribant.

Sed videndum est, quid iudex debeat ad principem rescribere vel alij? Respon. Primò, quòd recipiat tales literas benignè & reuerenter, vt decet. Secundò, quòd semper affectauit, & affectat mandatum principis totis

Rescribere quid iudex recusans debeat.

(vt aiunt) neruis exequi: quia felicitatis (vt adagio dicitur) est mater obedientia, & obedit is qui obtemperat, & vltro obsequitur recta monenti. Musæus author est.

Tertiò, quòd in hoc rescripto inuenit aliqua, quæ iniusta prima facie sibi visa sunt. Ideo parcat principis maiestas, si ea velit illi detegere.

Quartò, quòd illas literas perlegit semel, & sæpius, & diligenter qualitatem negotij considerauit, atque super eis consuluit Regios magistratus, qui etiam eas literas asperas, & duras inuenerunt, d. c. si quando. Et hoc ideo scribitur, quia quod transcurforiè legitur, non censetur intellectum, doct. in ca. fraternitatis, de testi. l. j. ff. de his quæ in testa. delen.

Quintò, quòd ista videns, fuit coactus ad Regiam maiestatem rescribere de prædictis, iuxta suam voluntatem in ordi. suis declaratam, vtpotè hîc, in omnibus tamen suæ obtemperare cupiens iussioni.

Sextò, quòd oret principem pati benignè & sustinere modestè, si nõ adimpleuerit, quòd prauè fuerat eidem suggestum, vt habetur in d. ca. si quando. Nam sicut Papa scribit, vt moueri subditus nõ debeat, sic nec princeps debet moueri, nec offendi si mandatum eius iniustum executioni datum non fuerit, vt ibi. & in c. cum adeo, de rescrip. c. si dominus. i. i. quæst. iij. alia

2. To. Comment. Do. Rebuff.

d iij

addere poteris, quæ scribo in tract. nomi. quæst. 13. & pro materia. Sed per quem poterit scribere, respon. tex.

Et rendent lesdictes lettres à ceux qui les porteront.

GLOSSA VI.

Literæ recusatae parti reddi debent.

SEXTO requiritur, quòd iudex reddat literas parti impetranti, quæ eas detulit iudici, nõ autem vult iste text. vt iudex per se, vel nuncium eas portet, vt hic dicitur. Tamen vtrunque parti dare debet, tam literas, quàm eius responsum: aliàs ægrè ferret princeps, si literæ solæ redderentur sine iusta causa, vt hîc.

Et per hoc patet Regem nolle iudices pati labores, aut expensas ad mittendum literas, sed hoc fieri debet expensis partis procurantis, vt dicitur in cle. causam, in verbo porrecto libello, de elect. vbi dicit gloss. expensis intimantis, scripsi in §. teneantur, in verbo dare. de colla. in concord. Si tamen iudex non rescriberet, & postea princeps mitteret ad eum, vt ipse veniret, pars non tenetur illi quicquam dare, nec expensis partis veniet, vt superius dictum fuit, sed suis, postquam non fecit secundum hanc legem, quia primò causam mittere debebat, vt hîc.

Idem, si non esset pars, sed Regis nuncius, illi debent literæ tradi cum responsione, quia hic tex. dicit reddendas literas portitori earum: & sic patet hîc, per quem iudex ad Regem rescribere debeat, videlicet per partem portantem literas, vel per Regis nuncium, qui si nolit expectare, debet per alium rescribere, vt Rex voluntatem magistratus cognoscat, & videat se non contemptum, sed per nuncium factum esse, vt iudex non rescripserit causam. Se quomodo debet mitti hoc responsum, sequitur in text.

Avec leurs transcrits ou responses leurs seaux.

GLOSSA VII.

Literæ iudicis ad Regem sigillate sint, quas pars non aperiat.

SEPTIMO requiritur, quòd iudices suas mittant responsiones sigillatas sigillo suo, ne pars eas immutare, addere, vel cancellare, seu inducere possit: probatur in l. iudices, vbi doct. C. de fide instrumen. & in hoc tex. ibi, *Sous leurs seaux*, & de sigillo iudicum debet intelligi, non de priuato, vt docto. not. in cap. quoniam contra. de probat. & pars sub pœna falsi non debet eas literas clausas aperire, cap. cum olim, de offi. deleg.

Et s'ils estoient refusans.

GLOSSA VIII.

Iudex recusans & non rescribens quomodo puniri debeat.

QCTAVO, si iudices, magistratus, & alij recusauerint ad Regem rescribere, puniuntur, vt hîc, videlicet, ad damna partis, & aliàs arbitrio iudicis. non enim recusatorem iudicis in exequendo puniri vult, si iustam causam alleget: quia interdum per importunitatem concessæ sunt literæ, quas princeps nollet concessisse, vt articul. ij. dico de Antiocho tertio, vel propter nimias occupationes non valuit considerare, an iustum esset, quod petebatur, & concessit, vt dicitur in capitul. ij. de rescript. in decretal. integra. Solet etiam concedere propter subreptio-

reptionem & obreptionem: ideo si postea ista executioni non demandentur, non molestè feret princeps. Alia scripsi in tract. vt benefi. ante vac. vel bona confiscata peti ante declarationem non debeant, ibi plenius videre licebit.

*Ou negligens par malice, le Roy veut, qu'ils payent le
dommage, & qu'ils soyent punis.*

GLOSSA VLTIMA.

VLTIMO requiritur, quòd iudex fuerit negligens ex malicia. ergo si sine malicia recusans, aut negligēs fuerit, non punietur: nec malicia præsumentanda est, l. merito. ff. pro socio. Ideo is qui allegat eam, probabit, l. quoties, §. qui dolo. ff. de probation. nisi ex qualitate facti appareret malicia, vel ex persona, eò quòd literæ erant contra amicum iudicis, in his casibus de malicia præsumentur.

*Negligentia iudicum
quomodo
presumenda.*

Et quanuis iudices negligentes puniri ex sola negligētia debeāt, l. obseruare. ff. de officio proconsul. l. Diuus. de officio præsid. tamen hīc sine vera malicia, vel præsumpta, nō puniētur. Sed dicit text. in l. nullus, in fine. C. de Fabricens. libro vndecimo, quòd si aliqua tarditas vel negligētia post datas à sublimitate tua ad eminentissimam præfecturam literas, in destinandis auctoritatibus amplissimæ tuæ sedis intercesserit, & ex hoc armorum transuectio fuerit impedita, in quinquaginta libras auri, tam numerarium pro tempore officij eiusdem amplissimæ sedis, quàm alios, quorum interest, condemnari præcipimus, &c. Et habet locum illa multa in casu suo, vbi Pyrrhus scribit, quòd ij, ad quos perueniunt literæ Regiæ, debent eas incontinenti executioni mandare, aliàs sunt in moræ: & valet statutum aduersus moram ipsorum factum, vt hīc.

Item damnorū nomine veniunt expensæ, vt plenè scripsi in interpret. l. vnica, in præfat. C. de sentent. quæ pro eo quod interest profer. Et si nulla essent damna, expensas solū pars soluere tenetur post condemnationem, & non ante: & sic requiritur Regis, vel delegatorum ab eo sententia, quia multa ipso iure non infligitur, & adhuc requireretur declaratio, per c. cum secundum leges, de hæretic. in sexto.

*Damnorum
nomine, ex
pensa conti-
nentur.*

Et sic patet istum textum loqui in rescriptis sine causæ cognitione emanatis: diuersum est in literis, quæ cum causæ cognitione processerunt, vt in sententia à Rege lata auditis partibus, quæ executioni dāda est, licet videatur iniusta, per textum in capitulo pastoralis. §. quia verò, de officio deleg. c. de cætero. de re iudicata, alioqui elusoria essent principum decreta: contra l. si prætor. ff. de iudic. Sic consuluit Bal. consilio xliij. dominus Baillardinus, in primo vol. quia post principis sententiam ad inferiorem non spectat de ea cognoscere, an iusta fuerit superioris sentētia necne. l. à diuo Pio. ff. de re iud. d. c. de cætero, vbi doct.

Quod est verum in ciuilibus, in criminalibus nō, si iniusta notoriè appareret, l. inde Neratius. ff. ad leg. Aquil. ne innocens opprimatur, l. j. in fin. vbi Bar. ff. de quæst. & ibi Hipp. nā melius est nocentē impugnitū relinquere,

quàm innocentem condemnare, l. absentem. ff. de pœnis. Ideo tunc differri debet executio per triginta dies, iuxta c. cum apud. l. i. quæstion. iij. & l. si vindicari. C. de pœnis.

Vnde non licet soli principi post delegationem & condemnationē à senatu, vel consilio factam, augere pœnam statutam, aliàs esset absque causæ cognitione procedere, & inauditum condemnare, cōtra cap. j. de caus. poss. Ideo debet sententiam sequi eorum, quibus delegavit. Etiam iudices non possunt post sententiam sine principe, ergo simul possunt, l. acta. §. j. ff. de re iud. alibi scripti: hætenus de primo artic. vide quæ Aufre. docet in stylo parlam. aresto clxxxij. item iniunctum est omnibus.

Articulus secundus

CHARLES vij. article lxxvj. des premieres.

Item, que plusieurs souventes fois obtiennent de nous, & de noz Chancelleries.

GLOSSA PRIMA.

Duplex Cancellaria.

HOC tex. patet literas in hoc regno emanare, aut à Rege, aut à Cancellaria, quæ duplex est, magna videlicet, in qua præsidet magnus Cancellarius, & Nomophylax. Et hic concedit literas vbique exequendas, quia iurisdictio Regis extenditur ad omnes regni subditos. Et sigillum est maius, quam in aliis Cancellariis, & forma Regis est impressa huic sigillo, & Rex dicitur immediatè concedere, & sic intelligitur hic tex. obtiennent de nous.

Altera est Cancellaria, quæ statuitur regulariter in omnibus Parlamentis, & ista non potest concedere literas, nisi subditis hominibus, & de gentibus in illa parlamēti iurisdictione, seu ressortu, vt superius scripsi, quæstio. iij. Et huic sigillo non sunt nisi insignia Regis, non verò imago, sicut in altero magno sigillo, quo utitur magnus Cancellarius.

Plusieurs lettres, mandemens & impetrations.

GLOSSA II.

Impetratio quid.

IC plura describit nomina, vt omnia comprehendat, quæ elucidavi in praxi beneficial. & fusiùs quàm docto. in cap. eam te. de rescip. vide in titu. C. de mand. princip. & in authen. in illo titu. colum. iij.

Impetrations, vocat generaliter quicquid impetratur, l. iij. ff. quod quisque iuris.

Par importunité des requerans.

GLOSSA III.

Concessa per importunitatem non valent, & qua sit importunitas.

MULTA per importunitatem conceduntur, quæ aliàs non concederentur. Et illa non valent, l. j. C. de petitio. bonorum subla. libr. x. Et dicitur importunitas frequens inhiatio, seu petitio. Nam si Rex semel & iterum recusauerit, & postea concedat, per importunitatem dicitur concessum: & non valet, vt in d. l. prima, & secunda.

Item

Item non valet electio facta ad importunum populi clamorem. ca. Ofius. de elect. c. miramur. lxj. dist. gloss. in c. tuæ. de præbend.

Idem in sententia lata ad clamorem populi. l. decurionum. C. de pœnis.

Item bona quæ monasterium recepit propter importunitatem alicuius, quem monasterium ad religionem induxit, non spectabunt ad monasterium, sed ad cõsanguineos inducti. c. fi. 20. q. 3. Panor. in c. præterea. de offi. deleg.

Præterea tractus per importunitatem ad ludendum, si lucretur, non tenetur ad restitutionem: quia paria sunt aut facere per vim, aut importunitatem. Inn. in c. quia plerique. de immuni. ecclesia. refert Imol. in ca. clerici. col. vj. de vita & hone. cleric. Ioan. Lupus in repeti. c. per vestras. §. viij. in præfat. de dona. inter virum & vxorem.

*Alluden-
dū tractus,
ad restitu-
tionem non
tenetur.*

Vnde licet princeps à seipso donata non reuocet, §. j. in authenti. de referend. colla. ij. quia decet principis beneficium esse mansurum, per regulam, decet, in sexto. tamen concessa per importunitatem reuocat iure. d. l. j. & ca. intellecto. de iureiur. & c. quanuis. de rescrip. in sexto.

*Princeps
per impor-
tunitatem
donata re-
uocat.*

Adhæc donatio facta à marito vxori ex frequenti mulieris petitione, & sic per importunitatem, non valet, nec morte confirmatur. Bald. in d. l. j. & Ias. in l. j. §. si vir. in fin. ff. de acquiren. posses. quia per importunitatem videtur inuito concedente data. ca. audacter. viij. q. j. vbi gloss. & c. vnusquisque. 22. quæst. iij. & l. priuatus. ff. qui & à quibus.

Et in hoc creditur soli principi. arg. c. cum à nobis, de testib. Ioan. de pla tea in d. l. j. in fin. cle. vna. de proba. Andr. de Ifernia in §. porro. in fin. quæ fuit prima causa benefic. amitten. Et error rescripti probatur per dictum Pa pæ vel imperatoris. glo. & Bal. in l. nec exemplum. C. de falsis.

Et præsumitur per importunitatem concessisse, quando curiali præsentis magno viro concessit. Bald. & Barba. in c. cum adeo. de rescrip. cum qui- dam soleant esse ad extorquendum pecunias, & officia importuni.

*Importuni-
tas an præ-
sumatur.*

Idem si concedat mulieri, vel principi, seu magno viro, quia non præsu- mitur libertas animi, & hoc quando concessit aliquid contra ius. Bald. in l. ij. col. vj. C. de seruitut. & aqua.

Idem si concedat rem alienam, vel in præiudicium tertij, l. ij. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco public. Fulgos. consi. 20. pro pleniori. col. iij. ver sic. superest.

Si verò concedat absenti, fauorem non habenti, tunc videtur concedere ex certa scientia, & non per importunitatem. Nam eò quòd scit esse contra ius, dispensare videtur, per l. quidam. ff. de re iudi. glo. in verbo literarum. c. statutum. de rescrip. in sexto. Panor. in c. pastoralis. §. præterea. de offi. deleg. Imo. in cle. & si principalis. in glo. vlti. de rescrip.

Ideo omnes concessiones immensæ, & prouisiones factæ in principio adeptæ dignitatis, vel regni, nullius sunt momenti, quia factæ per importunitatem videntur. no. in c. sicut. in ij. & c. intellecto. de iureiur. Calde. cõsilio iij. illo tit. Feli. in c. j. col. iij. de probatio. vbi dicit se consuluisse ad annullandum promissiones factas per principes, vt eas obseruare non teneantur. & ita Ioan. Lupus, in dicta repetitio. cap. per vestras. §. lxxx. in præfat. de donatio. inter virum & vxor. in initio censentur factæ, quando intra annum, quia adhuc nouus dicitur. arg. l. cum quid. ff. si certū per. vel aliàs arbitrio iudi

*Concessiones
Regis ab ini-
tio factæ co-
ronationis
non valent.*

iudicis, l. j. ff. de iure deliber. Multa scripsi quid dicatur nouum in l. sylua. §. noualis. ff. de verborum signific.

Ideo siue à principe ita factæ fuerint donationes, siue ab alio inferiore, vel alij actus, non valent. Imol. in c. tuæ. de præben. Et hodie istæ importunæ preces destruunt dominos & subditos, cum quidam dent & sua & aliena. §. fin. de vsucap. in insti. & l. ij. C. de quadrienn. præscr. Alia de importunitate docebo in tract. vt benef. ante vac. concedi non debeant. infra.

Et autrement.

GLOSSA IIII.

VIDELICET per subreptionem & obreptionem, vt in cap. super literis. de rescr. & superius scripsi, quæst. x. Idem si per nimiam occupationem impeditus concesserit non concedenda, vt in c. ij. de rescr. vel quia non fuit memor rescriptorum iam concessorum, c. ex parte. j. de offic. deleg.

Notandum est, quòd multis modis princeps per importunitatem constringit. Primò ad preces mulierum. Bald. in c. j. col. vlt. de consti. Io. de Neuisa, in sylua nuptiali circa finem. Aliquando per nimiam lætitiã, per iracundiam, & aliàs: vt plenè scribo in dicto tract. vt benefic. ante vac. & pet. & concedi non debeant, art. j. hîc. ea missa faciam.

Parquoy les parties sont souuentefois mises en grandes inuolutions de procès.

GLOSSA V.

*Mala pro-
uenientia ex
facili litera-
rum conces-
sione.*

ECCE per facilem rescriptorum concessionem, partes inuoluuntur processibus multis. & sic enumerantur mala, quæ ex literarum facili concessione eueniunt. Primò, partes processibus inuoluuntur.

Et souuentefois en sont les bons droicts des parties retardez & empeschez.

GLOSSA VI.

SECVNDVM est, quòd per literas Regias differuntur processus, & iura partium, antequàm probatæ sit literæ coram iudicibus, & quandoque immortales fiunt ob hoc lites, cap. dispendia. de rescr. in sexto, l. properandum. C. de iud.

Et doubtent souuentefois les iuges de iuger & donner appointemens contre noz lettres, combien qu'elles soyent inciuiles & desraisonnables.

GLOSSA VII.

*Parendum
in licitis &
honestis.*

LIVD inconueniens hîc adiicitur, quia iudices dubitant iudicare contra literas principis: dicunt enim obediendum principi, & si quis non obedierit, morte moriatur, capitul. ij. de maio. & ob. Et q. resistit prepositis suis, peccat, c. qui resistit. xj. quæstio. iij. & in l. sacrilegij instar esse super quibuscunq; administratio-
nibus

nibus vel dignitatibus promulgandis, diuinis obuiare beneficiis. C. de diuers. rescript. Sed hoc in licitis & iustis intelligitur. c. j. de iureiurad. in sexto. vnde scribit glo. in §. deinde. in verbo, nuncios. in authen. de manda. principi. colla. iij. no. argumen. contra miseros prælatos, qui timent intantum literas domini Papæ, vt non audeant reclamare. quod facere non debent, & per hoc non deseruiunt legi Papæ, nec principi. Ideo Rex declarat, vt iudices non metuant: quia ipse non grauatè feret, quando iudices rescripta iniusta non recipient, vt superius scripsi.

Nous voulans obuier à tels inconueniens, auons decerné & déclaré, decernons & declairons, que nostre intention n'est.

GLOSSA VIII.

QUIA solus Deus est scrutator voluntatis & intentionis, cap. *Literis iniis* erubescant impij. xxxij. distin. & gloss. in l. ij. ff. de interrog. act. *stis non obediendum.* Ideo hic princeps illam declarat, vt sequitur, vt in simili Pa- pa in cap. ad aures. & c. mandatum. de rescrip. scripsi alia iura superius in præfat.

Que les Iuges de nostre Royaume n'obeissent, ni obtemperent à noz lettres.

GLOSSA IX.

DECLARATIO Regis iuri est conformis, vt iudices Regij non obediant, neque obtemperent literis Regiis, nisi sint iustæ, vt sequitur. Sic dicit Imperator in authen. de mand. princip. in §. si quis autem. colla. iij. Si quis autem, cui tale aliquid iustum est, veniat, omnino non respicias eum, nisi sacram nostram pragmaticam ostendat formam pro hoc scriptam. Tunc suscipiens quidem talem formam, non autem aliquid agens ex ea, antequam ad nos nuncios, secundam præceptionem nostram suscipias, &c.

Si non qu'elles soient ciuiles, & raisonnables.

GLOSSA X.

XEM statuit Imperator in §. & hoc verò iubemus, in authentic. vt nulli iudic. collatio. nona. Ibi, & sic qui factus fuerit iudex, hoc suscipiat & exigat, si legitimè facta sint. Si verò contra legem, aut contra publicum facta sint, pro non scriptis esse iubemus. † Et Antiochus tertius scripsit ciuitatibus, vt si quid per literas iuberet, quod aduersaretur legibus, ne curarèt, perinde quasi ipso inscio scriptum esset. interdum enim principes, dum metuunt quosdam offendere, scribunt, quæ fieri nolunt. quicquid autem pugnat cum legibus, hoc velut inscio principe tentatū haberi debet: cum ipse nil aliud sit, quàm legum minister, vt est videre in apophthegma. Plutarch. de Anthiocho tertio.

Antiochi lex vt sibi cōtra legem præcipienti non obediatur.

Vou

*Voullons que les parties les puissent debatre & impugner de
subreption, obreption & inciuilité.*

GLOSSA XI.

*Subreptio-
nis possunt
literas par-
tes impu-
gnare, non
iudex.*

VL T hic conditor, vt partes impugnare literas possint de subreptione & obreptione, & inciuilitate & iniustitia, si tales literæ fuerint. Ergo iudex hoc non potest, quia hoc iudicium non datur, nisi sit à patre postulatum, l. iij. §. hoc autem iudicium. ff. de damn. infect. Sed post partis oppositionem text. dicit, rescripta contra ius elicita, ab omnibus iudicibus præcipimus refutari, l. rescripta. C. de preci. Imp. off. Et dicit Ancha. consilio cccxij. nisi in legibus, se non aude impugnare literas Papæ, nisi vidisset iura hoc permisisse, & consilio cccxcviij. præmitto, in fine, ideo Rex hoc etiam permittit hîc: & puniri debent iudices decem librarum auri multa, qui precum vetuerint argui falsitatem & subreptionem, l. puniri. iuncta l. seq. & l. & l. si legibus. C. si contra ius. quanuis docto. in cap. super literis, de rescrip. differentiam constituent inter rescriptum subreptitium & obreptitium.

*Et qu'à ce les iuges tant en nostre cour de Parlement, qu'au-
tres les oyent & reçoient.*

GLOSSA XII.

HIC statuit, vt iudices audiant partes literas impugnantes, & recipiant eos ad dicendum eas subreptitias, vel obreptitias, vel falsas, vt per totum titul. de fals. ff. & C. & in Decreta. vel si eas inciuiles, iniustas ac irrationabiles allegent, de quibus dicendum est, vt scripsi in tract. de lite. ciuil. seu vt dicunt in forma ciuili impetr. Et sicut superius dixi quæst. x. hic vocat Consiliarios & alios omnes qui iurisdictioni Regiæ præsent, iudices, quia omnes iudicant. Fit tamen separatio multoties, vt in primo arti. superius notauit.

*Et que si lesdits iuges trouuent lesdittes lettres estre
subreptices, obreptices, ou inciuiles.*

GLOSSA XIII.

*Oppositio
partis pro-
banda est.*

SOLA igitur oppositio partis non sufficit, si iudici non fuerit probata. Bartol. in repe. l. admonēdi. collum. iij. ff. de iureiurand. Nam qui agere volunt, probationes habere debēt, l. qui accusare. C. de eden. & actor pbare debet, quod dicit, l. actor. C. de prob. Et quāuis iste text. loquatur de literis subreptitiis, obreptitiis & inciuilibus, tamen idem puto, si iniustæ fuerint, vel aliud absurdū seu scandalum cōtineant, quia etiam reprobare eas iudices poterunt eadem ratione dictante. & ad quem spectet probatio subreptionis, vide quæ scripsi superius, quæstione decima, in illa diuisione subreptitij & obreptitij.

*Que par leurs sentences ils les declarent subreptices,
obreptices & inciuiles.*

GLOSSA XIII.

STATVIT ergo Rex, quòd si literæ probatæ fuerint subreptitiæ, obreptitiæ, vel inciuales, iudex illas declarare debet subreptitias, & obreptitias, ac nullas, & irritas. c. porrecta. & c. ad nostram. de confirma. vtili. vt sententia sit cõformis petitioni. l. vt fundus. ff. communi diuid. c. licet Hely. de fimo. Nam impetrans concludit eas comprobari & interinari: reus allegat eas subreptitia, & obreptitias & inciuales, & eas sic petit declarari, & partem impetransem priuari effectu literarum, & in expensis cõdemnari. l. fi. C. de diuers. rescri. ibi, nec aliquem fructum precator oraculi percipiat impetrati, licet in iudicio asserat veritatem, nisi quæstio fidei precum Imperiali beneficio monstretur inserta: & postea iudex profert sententiam, vt superius dixi in quæstio. vltima.

*Conclusio
partiu in li-
teris Regijs.*

Ou telles qu'ils les trouueront estre en bonne iustice.

GLOSSA XV.

IFALSAE fuerint, falsas eas iudex declarare debet, per totum titul. de crimine falsi, & impetrans repulsam diplomatistis ferre debet, & vt vulgus dicit, *doibt estre l'impetrant debouté de ses lettres, & condamné aux despens.* si etiam bonæ fuerint, comprobari debent, & recipi, vt hîc vult dicere text. & vt scripsi superius quæstio. vltima.

*Iudex lite-
ras decla-
rat inciua-
les &c.*

Et si les Iuges, soit en nostredict Parlement ou autres, trouuent que par dol, fraude ou malice, & par cauteles des parties lesdites lettres ayent esté impetrées.

GLOSSA XVI.

ECCE modos, quibus literæ Regiæ perperam impetrantur. primo dolo, & tunc precator carere impetratis debet, c. sedes. & seq. de rescrip. Idem si per fraudem. cap. ex tenore. ibidem. de rescrip. vtpotè quòd fatigarent aduersarium, vel vt prolongarent debiti solutionem, partes rescriptum impetrauerunt. Idem, si per malitiam. ca. super literis. de rescrip. & superius arti. j. dictum fuit. Idem si per cautelam & calliditatem, de qua in l. j. ff. de dolo. vbi prætor aduersus varios & dolosos, qui aliis obfuerunt calliditate, quadam, subuenit, ne vel illis malitia sit lucrosa, vel istis simplicitas damnosa, & ibi in §. j. Labeo definit dolum malum esse omnem calliditatem, & fallaciam machinationemque ad circumueniendum, fallendum, decipiendumque alterum adhibitam. Potest cautela & fallacia notari, quando, vt differatur processus, pars literas impetrat: quod sæpius à malis litigatoribus fieri solet, vt sint lites immortales, vt in Francia esse solent. nescio quo fato nota sit Gallia, vt lites sic differantur.

*Casus in quibus litera
perperam
impetratur.*

Qu'ils punissent, & corrigent les impetrans selon ce qu'ils verront au cas appartenir.

GLOSSA VLTIMA.

ET SIC ad multam arbitrio iudicis imponendam, & ad impensas, damna, & interesse partis condemnare iudices possunt. facit l. & si legibus. C. si contra ius. vbi sic dicitur, & si legibus consenta-

*Impetrans
litoras per-
peram, pu-
nitur.*

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

neū sacrū oraculū mendax precator attulerit, careat penitus impetratis, & si nimia mentientis inueniatur improbitas, etiam seueritari subiaceat iudicantis. c. super literis. vbi plenè doct. de rescript.

Consulendus est princeps, si litera non videantur iussu.

Vnde Aufrer. in arest. clxxxij. sic ait: Item iniunctum est omnibus Seneschallis, vt si aliquæ literæ Regiæ præsententur, quæ cōtra rationem eis videantur, vel cōtra ordinationem curiæ, vel contra aresta magistrorū, quòd non statim pareant eis, sed per eos Rex contulatur, & interea contenta in literis remaneant in suspenso, & requiritur secunda iussio, vt superius scripsi ix. quæstio. post Feli. in c. nonnulli. col. 20. de rescrip.

Articulus tertius.

FRANÇOIS, articl. 112. des publiées 1539.

Nous voulons.

GLOSSA I.

Voluntas principis, non est lex sed pro lege habetur.

VOLUNTAS principis pro lege habetur, vt in leg. j. ff. de consti. princi. non tamen omnis voluntas est lex, sed legis habet vigorem: quia vt lex seruari debet. §. sed & quod principi. de iure natu. in instit. Nisi animo condendi legem fuerit promulgata: vt dicunt doct. ibi, & scripsi in rubri. de Regia facultate, primum mensum graduat debitum mominādi. Et per verbum voluit, fit, lex. l. voluit. ff. de interrogato. actio.

Que les impétrans des lettres.

GLOSSA II.

Facta noua an sine literis impetrantur.

MPETRANS literas ad proponendum facta noua, condemnatur ad multam, temere appellatibus indictam. Et aliàs vt in hoc tex. Et tacitè videtur hic statuere, quòd sine literis non proponantur facta noua. Et hoc est verum in patria consuetudinaria, sed in patria iuris scripti non vidi impetrari has literas Regias, vt inferius dicam. nam à iure cōmuni conceditur tam appellanti quàm appellato seu intimato. l. per hanc. C. de tempo. appel. Et frustra impetratur, quod iure communi conceditur, l. vna. C. de thesau. lib. 10.

Multa imponitur proponenti noua facta etiam sine literis.

Quæro, an hæc ordinatio locum habeat, si quis noua facta calumniosè sine literis proponat? Et videtur hunc articulum cessare, quia hic articulus est pœnalis & odiosus. Ideo restringendus, & vbi verba deficiunt, & mens. l. 4. §. toties. ff. de damno infecto.

Contrarium puto verius, quia sufficit per calumniam proponere noua facta. Nā ratio conditoris est, vt lites abbrevienter, & proponentes facta noua non molestent aduersarios suos in his proponendis, sed qui proponit facta noua sine literis, molestat appellantes: & sic delinquit, ideo punitur per istam ordinationem, quæ non punit impetrantem literas ratione impetrationis, sed ratione propositionis, & adductionis factorum: quia facta noua adduxit, & si cōditor de hoc fuisset interrogatus, verisimile est quòd sic respondisset, sic & nos respōdebimus, per l. Titius. §. si. ff. de libe. & posthu. Et hæc verba, *impetrans des lettres Royaux*, fuerunt eò apposita, quia sine literis quis non recipitur ad ea proponenda in hac patria consuetudinaria. Sed si fuisset interrogatus, quid si quis in patria iuris scripti proponat sine literis, an ha

an habeat locum ista ordinatio? Respondisset habere locum, quia vult prohibere ne facta noua calūniosè proponantur, ergo oportet probare illam qualitatem, scilicet quòd per calūniam. Nec sufficit noua facta proposita sine calūnia, per Bar. in l. non solum. §. sed vt probari. ff. de noui ope. nuntia. Hæc tamen multa nō solet, saltem certa, in patria iuris scripti, vt à quibusdam audiui, imponi, sed quædam pro calūniæ modo.

Pour articuler calomnieusement.

G L O S S A I I I .

ET SIC vides puniri impetrantes literas ad proponendum per calūniam facta noua, *pour articuler, non pour impetres lettres, sed* requiritur quòd per calūniam proposuerit. Nam ex sola impetratione non puniretur. clemen. i. de rescrip. scripsi in §. primo. de manda. apostolic. *Ex sola literarum impetratione quis non puniur.*

Calumniari quis dicitur, si moretur & frustretur: ergo calūnia consistit. quando quis moratur & differt litem, vel frustratur, & frustra vexat, & in vanum. l. si calūniatur. ff. de verbo. signi. l. sed & ad eos. ff. ex qui. cau. maio. Ideo calumniatores vocantur, qui alios per fraudem, moram, & frustrationem litibus vexant, siue in ciuilibus, siue in criminalibus, & ad illam calūniam repellendam est inuentum iuramentum calūniæ. C. de iureiur. propter calum. dando. & in decretal. de iure calum. in sexto. *Calumniari quis dicitur & quomodo probetur.*

Quomodo probabitur quòd calūniosè proposuerit facta noua? videtur quòd iuramento proponentis: cum in animo consistere videatur. §. sed iste. versi. namque. in verbo dicit. de actio. in inst. c. vt circa. in fin. de elec. in 6.

Contrarium est verum, quia daretur parti materia deierandi, ideo dicere probari primò, si pars proposuerit facta noua impertinentia, & nihil ad rem facientia, vt not. Bartol. & alij in l. si duo. §. Julia. ff. iureiurand.

Idem si facta proposita non probauerit: nec aliqua ad rem facientia, tunc frustrandi animo proposuisse videtur: vt dicit hic tex. *S'il est trouué, qu'ils ne seruent à la decision du proces.* Nisi fuerit deceptus à testibus, vtpote quia mortui sunt, vel se absentarunt, aut aliàs, vt dicit gl. vlt. in c. j. de ele. in sexto.

Faiçts nouueaux.

G L O S S A I I I I .

VAE dicantur facta noua? Respon. illa, quæ veteribus addita sunt, & de recenti adducta. l. ius ciuile. ff. de iustit. & iure. Siue addat causæ principali in materia, siue in forma, siue in vtroq; Bal. in c. fraternitatis, col. 2. de testib. l. etiam. §. ex causa. ff. de mino. Et causa principalis fundatur in tribus, videlicet in re, causa & actione: vnde super noua re, noua causa, vel noua actione non cadit profecutio appellationis, & ideo nō reciperetur pbatio in alia re vel actione, quia separatorum separata est ratio. l. Papinianus. ff. de minorib. l. fi. de calumniato. Et noua dicuntur, quæ nunc data sunt in causa appellationis, quæ in prima instantia non erant posita, super tamen eadem re, & actione, dicto cap. fraternitatis. de testib. l. per hanc. C. de tempor. appella. vbi plenè Alberic. & alij, & practici dicunt, *Je veuX articuler faiçts nouueaux* depend. ij. To. Comment. Do. Rebuff. *Noua facta que dicantur.*

dans des faits ia articulez, nam alij articuli reiicerentur.

*Regula non
deductum
causa prin-
cipali, in
causa appel-
lationis de-
ducam.*

Aliis etiam modis dicitur nouum, vt per doct. in l. per hanc. C. de temp. appel. Et ego abundè scripsi, in l. sylua. §. noualis. ff. de verbo. signi.

Regula ergo figenda est, quòd non deductum in causa principali deduci potest in causa appellationis, & non probatum probari. dicta l. per hanc. C. de tempo. appel. l. scio. ff. de appella. vide Ias. in l. ita demum. colum. iij. & sequen. C. de procura.

Vnde si in prima causa non fuerit probatum sufficiens mandatum, poterit in causa appellationis probari. l. Titianus. ff. quod cum eo. & denūciatio litis motæ venditori fieri poterit, etiam in causa appellationis. l. si rem. §. quolibet tempore. vbi gloss. ff. de cui. Item si non fuerit probata conditio contractus in prima instantia, vel pactum de retrouendendo, poterit probari in causa appellationis, dicto cap. cum Ioannes. de fide instru. Et si non fuerit probata in prima instantia dispensatio, in causa appellationis probari poterit eadem ratione, & super hoc vigintinouem casus tradit Bertachi. in repertor. in verb. appellatio. nu. cxlvj.

*Appella-
tus dedit
non addu-
ctus.*

Amplia etiam in appellato. text. in dicta l. per hanc. Ibi tam appellatori, quàm parti aduersæ: & probat l. ampliorem. in prin. C. de appel. Spec. in tit. de appel. §. j. vers. sed pone. vbi dicit appellatum posse vti nouis probationibus. Panor. in c. significauerunt. col. ij. de excep. quia per appellationem sententia suspenditur. cap. venientes. de iureiurando. Et his qui non appellauit, consequitur commodum ex facto appellantis, per text. in ca. ex parte v. in fin. de rescrip. Facit l. petendæ. C. de temporib. in integ. resti.

*Appella-
tus in vno
non prose-
quitur alia
sententiaca
pivula.*

Imò dicunt do. de Rota decis. ccclxv. si à definitiua. in no. quòd appellatus potest instare, vt sententia reformetur propter aduersarij appellationem. gloss. in §. si verò neuter. in authen. de his qui ingrediuntur ad appellan. colla. v. quod non seruatur in hac patria consuetudinaria, quia pars non appellando videtur renunciare. Sicut quando sententia cōtinet duos articulos, vnum condemnatorium, & alterum absolutorium, & condemnatus non appellat nisi ab articulo condemnatorio, tunc appellatus non potest petere reuocationem alterius articuli, ex quo non appellat, & sententia respectu illius articuli transit in rem iudicatam. ca. quod ad consulationem. de re iudi. Secus si simpliciter appellatum fuisset. Domi. in cap. biduum. §. quandoque. ij. quæstio. vj. Et sic cum per ordinationes nouas quis teneatur declarare super quo articulo est appellans, non prodesset illa appellatio appellato, vt ibidem auspicante Deo scribam.

Secundò etiam procedit, si sit dictum de nullitate sententiæ, quia adhuc appellans poterit deducere non deductum. Bal. in l. j. col. antepe. C. quando prouoca. non est necesse. Feli. in dicto c. cum Ioannes. col. vj. nu. 25.

Tertiò procedit, etiam si ordinatio, vel statutum prohiberet in causa nullitatis, vel appellationis probationes, quia debent recipi, si de nouo orientur, cum in præcedenti iudicio claudi non potuissent, & ne frustra orientur, allegari possunt: argu. l. si fullo. ff. de condit. sine causa. Facit cap. pastoralis. de exceptio. Barto. in l. inuitus. in vlti. col. C. de procura.

*In recursu
arbitrorum
adduci po-
test non de-
ductum.*

Quartò habet locum etiam coram iudice ad quem recurritur ratione læsionis datæ ab arbitris, iuxta l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. Fedric.

deric. confil. cclxxxv. Petrus rector. Tum quia prima videtur diffinitiva, & recursus habet vim eiusdem appellationis, secundum eum in secunda questione. dicam in tract. de arbitris. infra.

- 9 Primò limita, quādo appellans potuisset deducere in causa principali, & dolo quodam cessavit, ut partem fatigaret aduersam. gloss. & doct. in ca. ad audiētiam. ij. de rescript. & c. inter. de re iudi. Bald. in dicta l. per hāc. Soci. in tract. fallentia. regula cccxxij. produci. Facit quod not. Bart. in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. in parte, quæ coram arbitro dolo probare, vel allegare omisit, ut non possit ea postea deducere coram iudice, ad quem habetur recursus. Contrarium tamen tenet Imol. in dicto c. ad audiētiam. & in cap. Quintauallis. de iureiurando. Cuius sententia inualuit, quia dicta l. per hanc. simpliciter loquitur, nec reperitur declarata, vel limitata per alia iura: ergo habebit locum. Sed opponens condemnabitur in expensis: & ita seruetur. Et quia vix posset probari, quòd pars dolo omiserit: ideo in hac patria solent impetrare literas Regias ad proponendum noua facta, ut dixi.
- 10 Secundò fallit, quando appellatum esset ab interlocutoria: ista enim debet ex actis antiquis iustificari, & nō ex nouis. l. ij. ff. de appel. clemen. appellanti. de appella. Et idem, quando appellatur ab executore. Concludit Ioā. de Anan. confil. 26. in causa. col. j. Ratio est, quia appellatio ab interlocutoria trahit oculos retro, deducēs dedecus iudicis. c. vt debitus. de appel. Sed appellatio à diffinitiva habet oculos in supremum finem. Bald. in l. eos. §. si quid autem. in fi. C. de appella. vbi dicit appellationem ab interlocutoria, licet aliquando tolerabilis sit, odiosam esse, quia derogat ordinariæ iurisdictioni. Sed appellatio à diffinitiva est magis fauorabilis, ideo magis adiuuanda per quascunque probationes, dicta clemen. appellanti. & c. j. de appella. in sexto. & Ioannes Aubert appellans fuit condemnatus ad emendam: eò quòd facta noua proposuisset, & allegasset interlocutoriam esse diffinitiuā: ut docet Aufrer. in stylo Parla. aresto ccxxj. Item dictum fuit pro domino.
- 11 Fallit, quando interlocutoria esset contra absentem lata. l. ait prætor. & ibi Barto. ff. de appella. recipien. quia non debet ipsi imputari, cur nō illam allegauerit, cum id temporis præsens non erat. Idem, si iudex noluerit audire allegationes & probationes in interlocutoria, dicta l. ait prætor. §. quòd tamen. Idem etiam, quando illa interlocutoria non posset in diffinitiva reparari, vel haberet vim diffinitiuā, vel aliquid de nouo ortum sit. c. insinuante. de offic. deleg. Aufrer. in decis. Tholosa. in prima parte rubri. an appellās aliqua de nouo proponens. in princip.
- 12 Tertiò, restringe in iudice inquirente super aliquo crimine, qui non poterit ferre sententiam suam per nouas probationes. Bald. in dicta l. per hāc. & Soci. dicta regul. cccxxij.
- 13 Quartò, in dilatoriis exceptionibus non procedit, per textum in l. ita de num. C. de procurato. vbi exceptio dilatoria, quæ in causa principali fuit omissa, non potest in causa appellationis opponi. Ratio ibi traditur per Bart. quia appellatio non restituit ad eum statum, in quo erat causa ante litem contestatam, sed ad eum tantum in quo erat postea. Angel. in §. appellatur. colū. 24. vers. addas quòd licet. de exceptio. in inst. Et quia in appellatione non deductum deducitur, & non probatum probatur, in termino statuto

*Dolo omis-
sum non po-
test adduci.*

*In interlocu-
toria ap-
pellatione
non adduci-
tur non de-
ductum.*

Arrestum

*Exceptio-
nes dilato-
ria non pos-
sunt in ap-
pellationem
deduci.*

ab homine. secus in termino statuto à iure, vt in dilatoriis, & declinatoriis. Ange. in rubri. de exceptio. colum. 25. in instit. vers. quintò quæro. Roma. singul. 144. vltimò dico. &c.

Nouū omni non potest adduci in causa appellationis.

Quintò limitatur, si omnino nouum, & diuersum est illud, quod volo 14 deducere in causa appellationis, per l. si mater. §. fin. cum l. seq. ff. de excep. rei iudic. l. eos. C. de appel. De bella Pertica in quæst. 120. de temporibus. & sic quando quis vult proponere illa, quæ non continebantur in articulis iam deductis, non potest nisi fauore publico. l. non tantum. §. penulti. ff. de excusa. tutor Petrus de bella Pertica quæst. 248. dum quæritur. &c. Et sic illa, quæ tangunt deducta in causa principali, possunt deduci, non alia noua prius non deducta. Panor. & Feli. in c. significauerunt. de except. & in c. prudentiam. colum. j. de offic. delega. Hippol. singul. 240. regula legis per hanc &c. vt in princ. huius gloss. dictum fuit.

Appellatus nonis factis respondet expensis partis appellantis.

Sextò, in hoc Franciæ regno non potest pars sine impetratione literarum 15 Regiarum in causa appellationis noua facta adducere, quæ si à principe eidem concedantur, poterit pars aduersa illis nouis factis respondere. *Et articuler au contraire*, & attestations facere expensis partis noua facta ponentis: & hoc solet in literis exprimi. Et sic fuit centies iudicatum in Senatu, maxime Anno 1521. die 2. Maij, pro magistro Ioan. Valois, contra Iulianum Boucher appellansem, qui ideo fuit ad emendã ab appellanribus soluendã condemnatus: sed si pars ipsa appellata intra dilationẽ non perfecit attestations, & ideo fuerit eidem secunda concessa dilatio: expensis impetrantis non perficientur in hac secunda dilatione, imò impetrans assistere poterit expensis intimati: quia venit ex gratia: vt censuit Senatus Anno 1543. die 17. Decembris. Et sic literæ impetrari possunt ad ponendum noua facta veteribus non contraria, alioqui non, propter vitandam subornationem, clemen. 2. de testib. & doct. in cap. fraternitatis. illo titul.

Facta noua quando deduci possint vel non.

Vltimò non potest noua facta pars deducere, si iã fuerant deducta, quia 16 noua non sunt, etiam si iam reiecta fuissent, vt probant doct. in dicto ca. fraternitatis. de testib. & cle. vlt. illo titu. & tunc oportet producere processum principalem, vt videri possit, an isti articuli producti fuerint necne.

Cautela pro eo qui plus probauit quam posuerit.

Vel si pars plus probauerit quàm posuerit, literas solet obtinere ad ponendum facta noua, & ad probationem illorum producit attestations. *Employe sa production*, & pars aduersa poterit contrarium ponere, & probare expensis partis.

S'il est trouuè qu'ils ne seruent à la decision du proces.

GLOSSA V.

Calumnia presumitur in ponente facta nil scientia.

QUOD facta noua non seruiunt decisioni processus, presumitur quòd ponens ea calumniosè fecerit, & debet puniri, nisi possit excusari pro qualitate personæ, aut negocij, vt superius dixi, vt si vitæ sanctæ fuerit. Nam viris prouidis & honestis, ac sanctis defertur. c. nisi essent viri prouidi, & honesti, de præbend. plura adducit Hippolyt. confil. j. circa finem.

Quid si

ARTIC. III. GLOSS. VI. & VII.

Quid si vnus articulus seruiat, vel vltimum factum, an condemnari debeat tanquam calumniosus? Respon. non puto, quia hic pluraliter loquitur, si non seruiant omnes: sed si vnus proposito respondeat, non potest dici quod non seruiant, prout de liberis scribitur l. non est sine liberis, cui vnus filius, vel vna filia est. cum l. sequen. ff. de verbo. signific. Et quia quælibet causa iusta, siue iniusta, sine calliditate excusat à dolo, & calumnia. text. not. in l. igitur. §. j. ibi, Iustis rationibus ductus, vel non iustis sine calliditate. ff. de liberal. causa. gloss. in l. vna in fi. in verb. hoc iudicium, in vltimis verbis. ff. si quis ius dicenti non obtemp. Ias. in l. si quis id quod. de iur. om. iud. Hippol. in l. j. nu. xxv. C. ad legem Cornel. de ficar. etiam quando negatiuè aliquid prohibetur, vt hîc, etiam alternatiuè requiritur vtrunque, per l. si quis ita stipulatus fuerit. ff. de verborum obligatio.

*Seront condamnez enuers nous en l'amende ordinaire du
fol appel, en nos cours souueraines.*

GLOSSA VI.

IAXAT multam ad quam condemnandus erit, qui calumniosè noua facta proposuerit, licet multa regulariter sit arbitraria. l. aliud est fraus. §. j. ff. de verbo. signi. & l. si qua pœna. ibidem, vbi abundè scripsi. Ideo hîc alia non referam de multa.

*Et vingt liures Paris, les inferieures, & moytie
moins aux parties.*

GLOSSA VII.

MAIOREM multam senatores imponere possunt, quàm alij inferiores iudices, per l. eos. C. de modo mul. vt scripsi in dic. l. si qua pœna. & l. aliud. Ideo hîc statuit impetranthem ad sexaginta libras condemnandum in curiis supremis, in inferioribus verò ad viginti libras Regi applicandas, & ad decem parti.

*Maiores mul
ta quare fi
sco, quàm
parti adiu
dicetur.*

Sed quid causæ est, quod maior multa adiudicetur fisco, quàm parti, postquam laboribus, expensis, & damnis pars torquetur, non autem fiscus? Ergo maior multa videretur parti infligenda, quàm fisco, Respexit fortè conditor, quod pars repetit expensas & interesse à parte, ob id non est necesse quod maiorem habeat multam: & quia maior est offensa, & contemptus, qui fit principi & superiori, quàm inferiori, vt patet in l. quisquis. & per totum. C. ad legem Iuliam maiestatis. ideo maior multa circa illum infligitur: quod est notandum.

Et plus grosses, si mestier est comme dessus.

GLOSSA VLTIMA.

STIC residet in arbitrio curiæ & iudicū, an debeant maiorem multam, quàm in hoc art. statuta sit, imponere. Nā si videant partem omnino malitiis & calumniis deditam, augere multam possunt, tã erga Regem, quàm partem. Sed quantum possint? Respon. pro modo delicti seu culpe, sed temperent iudices ab impositione grauioris multæ, nisi dolus partis eos trahat: quia

*Gravis mul
ta quando
impon. pos
su.*

TRACT. DE RESCRIPTIS.

Magis est de misericordia, & benignitate reprehendi, & rationem Deo reddere, quàm propter crudelitatem. c. allegant. in fine. 26. quaestione vltima. Ad alia pertranseo.

Articu-
lus quar-
tus.

L O Y S xij. artic. cxxvj. *Des premieres.*

Item nous ordonnons que les principales parties.

GLOSSA I

Principalis
pars que di-
gitur.

PRINCIPALIS pars dicitur, cuius negotium quod agitur, ad eam pertinet, non in consequens. argumen. l. si quis nec causam. ff. si certum petatur. Bartol. & ibi addidi in l. ambrosia. de decret. ab ordi. faciend. Vel principales personas nomine proprio comparentes vocat Bartol. & Bald. in authen. principales. C. de iureiur. propter calum. dando. vel de quarum prauidicio tractatur. Panor. Bar. & alij in c. pastoralis. de iudic. Bald. in ca. querelam. col. iij. de elect. vide Alexan. consi. 65. col. 1. in fin. in 7. volu. & Dec. consil. 268. conclusio. col. 2. Soci. in c. pertractandis. col. 9. versic. quærit tamen Specul. de iuramen. calum. & sic principalis persona esse in cancellaria, quando literæ expendantur, non poterit, vt facilius super literis deliberari possit & concludi, & an iusta sit petitio, & an literæ concedi debeant.

*Qui ont lettres à sceller, leurs seruiteurs & solliciteurs
n'entreront point au seau.*

GLOSSA II.

In Cancellariam nulli dum litera expediuntur, ingrediuntur.

HIC prohibetur parti, ingredi in locum, vbi sigillantur Regiæ literæ. & sic seau, accipit pro loco in quo literæ sigillantur Regiæ vocamus communi vocabulo Cancellariam: & potest vocari officina diplomatica, vel rescriptorum, seu codicillaris. Budæ in Foren. & quod locus aliqui prohiberi possit, sicut hic parti & eius seruitoribus, probatur in l. j. in fin. ff. de offic. præfect. vrbis. & in authen. si quis. C. de adul. quia in conspectu illorum liberæ non essent sententiæ. nam ipsi referre suis partibus, & dominis possent, quis fuerint in causa cur literæ recufatæ fuerint. Et ex hoc inimicitia graues exorirentur, quas hic tollere vult Intellige vt eo tempore quo super literis disputatur concedendi necne, nõ debent isti interesse, postea sic cessante ratione text. hodie nulli nisi officiales ad hoc destinati ingrediuntur, vt inferius dicam.

*Afin que les lettres puissent mieux, & plus franchement estre
deliberées & debatues en leurs absence.*

GLOSSA III.

Testes in secreto deponunt.

SICVT in absentia partis, & in secreto testes deponere debent, postquam tamen citati iurauerint. leg. iurisiurandi. C. de testib. ne metu partium veritatem dicere vereantur. leg. nullum. C. de testibus. capit. secundo, & c. cum causam. & ca. venereabili. ibidem. alioqui non valerent testium dicta, si publicè examinerentur. gl. in c. quia

in ca. quia propter. in verbo secretè. de elect. Limitatur in §. cum verò. vbi scripsi de collatio. in concor. quo ad probationem nobilitatis. Sed in criminalibus sine citationes testes primo audiuntur. glo. in §. si duo. de pace tenenda. Sed postea præsentate parte recoli solent, quod repetere testes, seu reuocare Budæ. ait. in foren. latinè dici posset, *Recoller & confronter les tesmoings.*

Sic & quando factum recitatur in Cancellaria, pars debet abesse, & sollicitatores ac famuli, vt facilius literæ disputentur, & veritas inquiratur, an literæ concedendæ sint.

Et aussi n'entreront audict seau, que les maistres des requestes de nostre hostel, Conseillers, secretaires, & autres necessaires pour le faict dudit seau.

GLOSSA IIII.

QUOD specialiter prohibuerat, hinc generaliter, vt nullus ingrediatur intra cancellariam, quando literæ expediuntur, nisi sit Magister libellorum, Consiliarius, Secretarius, & alia necessaria persona. Sed quas vocat necessarias personas? relatores, calefactorem ceræ, & ianitores. Et quamuis olim solerent ingredi plures personæ, & aduocati communiter referebant, hodie tamen statutum est, vt tantum magistri libellorum Scrinarij, seu Secretarij, relatores, *Rapporteurs en Chancellerie, & le chauffecyre*, & alia personæ necessariae ingrediantur. necessarias hinc vocat non personas coniunctas, & consanguineas, vt in l. Imperator. ff. de pact. & l. quamuis adulterij. C. de adul. sed illas sine quibus actus vix fieri potest, sicut de impensis necessariis. in l. impensæ. ff. de verborum significatio. vbi scripsi.

Lesquels seront tenus faire serment es mains dudit Chancelier, de non reueler en maniere aucune aux parties les dictes, & opinions de ceux qui auront parlé de la despêche de leurs lettres.

GLOSSA V.

QUONES itaque personæ in cancellaria necessariae, iurare debent in manibus Cancellarij, se non reuelaturas dicta & sententias eorum, qui in literis expediendis opinati sunt. Sed quoties iurare debent? Respon. Semel in ingressu officij. nec solet quolibet die repeti iuramentum, vt superius in prima parte ordina. est statutum rubri. *des sermens.*

De hac reuelatione prohibita in curiis vide in rubri. *De la cour de Parlement.* artic. xix. cum multis artic. sequen. vbi multa dicam mala, quæ ex his proueniunt. & in Apophtheg. Plutarchi sic dicitur: Philippides poeta Comicus Lysimacho imprimis charus fuit, ac familiaris, cui cum Lysimachus offerret liberalitatem suam, diceretque, quid vis tibi impertiâ rerum mearum? quod voles (inquit) modò ne arcana quidpiam: significans esse periculofum nosse magna tum arcana, quorum si quid effutias, actum est de capite. quanquam & aliqui solent odisse conscios eorum quæ nolint efferri.

Articu-
lus qui-
tus.

Item auons ordonné & ordonnons, que dorefnauant ne soyent
baillées lettres en nos Chancelleries pour conduire le petitoi-
re & possessoire, en matiere de nouuelleté ensemble.

GLOSSA I.

Petitorium
nō potest cu-
mularicum
possessorio.

VRISCONSULTVS ait, is qui destinauit rem petere, animaduertere debet, an aliquo interdicto possit nancisci possessionem, quia longè commodius est ipsum possidere, & aduersarium ad onera petitoris compellere, quàm alio possidente petere. l. is qui. ff. de rei vend. Vnde olim in hoc regno partes prosequabantur interdictum vti possidetis, & eo pendente literas impetrabant, vt possessorium & petitorium simul deciderentur: quod hīc prohibet, quia nihil commune habet possessio cum proprietate, l. naturaliter. §. nihil. ff. de acquirenda possessio.

Aduertendum est, quòd hæc decisio est iuri cōformis. Nam si loquamur in interdicto retinēdæ, vt loquitur iste tex. ibi, *en matiere de nouuelleté*, nō potest possessorium cumulari cū petitorio. Nam is qui nouitatē impetrat, & in terdictū vti possidetis, dicit se possessorē. l. j. & per totū. ff. vti possi. §. retinēdæ de interdi. in inst. Et is q. agit rei vēdicatione, & sic petitorio, dicit aduersarium possessorē. l. vna. C. de aliena. iudic. mut. cau. fac. doc. in §. omnium. in sti. de actio. Et sic iste dicēs se possessorē in possessorio, & in petitorio dicēs contrariū, nō debet audiri, per c. licet causam. de proba. ob id quòd de iure fieri non debet, nec per literarum impetrationē, quia intētando rei vēdicationem, videtur renūciare possessioni, si quam habeat: prout is, qui nūciat, l. j. §. in operis. ff. de no. ope. nun. Et quamuis Bar. & alij in d. §. nihil. commune. Panor. & cæteri in c. pastoralis. de causa pos. dicant posse ista duo cumulari ratione diuersæ possessionis: nam rei vendicatio potest intētari ratione vnius possessionis, & interdictū vti possidetis ratione alterius: vnde contra commodatariū, & depositarium potero rei vendicatione agere ratione detentionis, quam habent, & aduersus colonos, custodes, & similes. l. officiū. ff. de rei vendi. Verū quia etiam hi turbant dominum in possessione ciuili, interdictum etiam vti possidetis impetrare potero. l. clā possidere. §. qui ad nundinas. & §. nihil commune. ff. de acquir. poss. Tamen est prohibitum etiam in hoc casu cumulare ista duo per hunc tex. vt de aliquo operetur, & quia generaliter prohibet. Item doct. in locis prædictis dicunt in iuribus in corporalibus possessorium, & petitorium posse simul cumulari. Nam in his remedia petitoria possessori competunt. l. sicuti. j. & l. sed & si quæatur. §. j. ff. si seruitus vendic. Ideo existens in possessione seruitutis, potest, si in illa turbetur, non solū casum nouitatis impetrare, verū etiam confessoriam actionē, q. est remediū petitoriū. §. æquè. de act. in inst. vbi plenè Ias. & doc. gl. in verbo quicquid. in c. cū ecclesi. & in c. cū super. in gl. pe. de cau. poss. & in c. examinata. de iudic. hoc tamen non permetteretur etiam per literas in hoc regno, vt hīc videmus, quia possessorium semper est prius decidendū, quàm petitoriū, etiā si actor cōuenisset me super petitorio, ego reus potero suspendere

suspendere petitorium, & agere possessorio, per text. in clemen. vna. de causa possessio. Ioan. Fabri in l. ordinarij. C. de rei vendica. etiam si actor vellet docere statim de iure, quia opus est finitum possessorium esse, & executionem super illo factam, vt in rubri. *des matieres possessoires*, in ordina. Reg. est statutū, & ibi dicitur in tertio Tomo. Ioan. Fabri hoc docet in l. incerti. co. vlti. C. de interdict. Iste tamen tex. non procedit, quando pars non opponeret, tunc ex officio iudex non repelleret, hoc autem iudicium non datur, nisi postulatum fuerit. l. 4. §. hoc autem. ff. de damno infecto.

Secundò limitatur in possessoriis adipiscendæ & recuperandæ: cū iste text. hoc tantum prohibeat *en matiere de nouuelleté*, & sic in interdicto retinendæ. Secus ergo in aliis, in quibus agens possessorio, potest cumulare possessorium cum petitorio, tum quia non sunt inuicem cōtraria: tum quia hīc non prohibetur, l. cū fundum. §. fina. ff. de vi & vi armata. Et ita concludunt doct. in dicto cap. pastoralis. de causa possessio. & in capit. cū super. & cap. cū dilectus. ibidem. Ioan. Fabr. in l. ordinarij. C. de rei vendicatio. & in clemen. vna. de causa possessio. ac in dicto §. nihil commune. Alia scribam in tracta. de materia possessoria, ad quem nunc te reuicio. & ibi dicam an hodie per ordinationem nouam hoc locum habeat.

Et si par inaduertance aucunes lettres estoient octroyées au contraire.

GLOSSA II.

ERGO si ex certa scientia, secus: nam illæ valerent, dum modo mentio in eis facta fuisset huius ordinationis, non à Cancellariis, sed ab ipso Rege, & in magna Cancellaria per tex. iuncta gloss. in l. fina. C. si contra ius. gloss. in l. ratas. de rescindē. vendi. Nam text. hic dicit, *si par inaduertance sont octroyées*. Si ergo ex certa scientia concedantur, hoc non est præter animi spem, ergo à contrario sensu valebunt, & iudices eas recipere debebunt.

Que les Iuges n'y obeissent en aucune maniere.

GLOSSA III.

NULLO modo iudices his literis obedire debent, sed impetranter in expensis condemnare, & fructu literarum priuare. Nam impetratio in præiudicium ordinationis non valet, vt fuit ordinatum à Rege, de quo scribit Gallus in quæstio per aresta, quæstio. 115. & Aufre. in stylo Parlamen. aresto 84. quod est verum, si impetretur à Cancellaria secus si ab ipso Rege facta ordinationis mentione, quia eius est soluere, cuius est ligare. l. si puellæ. ff. de sponsal. maiore sibi retinet potestatem. capit. dudum. de præbend. in sexto.

Et voulons que les impetrans d'icelles soyent punis d'amende arbitraire.

*Protestatio
advocatori
in possesso-
rio facien-
da.*

VLTRA expensas addit, vt etiam aliqua multa impetranti-
bus tales literas imponatur, quæ est iudici arbitraria pro qua-
litate persone, & quantitate bonorum, vt dixi in l. si qua pœna.
ff. de verborum significatio. vnde si impetrans istam sciebat
ordinationem, paulo maior debet esse multa: si verò huius erat
ignarus, minor, vel nulla imponitur multa. Et sic in hoc regno Franciæ nõ
cumulatur possessorium cum petitorio, imò solent pragmatici in libello
causæ possessoriæ potestari, quòd non intendunt causas ad dominium per-
tinentes adducere, nisi ad confortandum, & iustificandum possessorium,
teste Ioan. Berber. in viator. iuris in praxi legum Regiar. Feli. in capi. licet.
nume. ix. de probatio. alioqui poterit pars aduersa petere, vt causæ domi-
nium respicientes cancellentur & reiiciantur, & iudex hoc pronuntiabit,
nisi quatenus adminiculum possessioni præbent. Alia possem hîc tractare
& adducere, quæ scribuntur in §. nihil commune. Sed ibi videri possunt.
& quia in tracta. de mater. possessor. inferius tractabitur: ob id ad ibi dicen-
da nunc reiiciam

L O Y S xij. artic. liiij. Des publiées 1512.

Articu-
lus se-
xtus.

*Item auons ordonné & ordonnons que doresnauant en nos
Chancelleries, ne seront octroyées aucunes lettres de sur-
seance de complainctes, ou fournissemens d'icelles: & pour-
uocèront les Iuges desdictes complainctes, ou surseances d'i-
celles, ainsi qu'ils verront estre à faire par raison.*

*Litera im-
petrari non
debent vt
causa noui-
tatis & a-
lia priuile-
giata diffe-
ramur.*

XTEM prohibet hîc impetrari literas, vt differantur causæ no-
uitatis, & aliæ hîc expressæ. Nam partes solebant in his causis
priuilegiatis, & summariis impetrare literas: vt iudex differret
causam, donec aliquid fieret, quod hîc prohibet: quia hæ causæ
priuilegiatæ sunt, & summariè tractandæ. Et istud dicitur etiam non posse
fieri per literas status, art. ij. in trac. de lite. dilato. annal. & status: vbi alia vi-
deri poterunt huic materiæ accommoda. his nunc sis contentus.

F R A N Ç O Y S artic. clxx. des publiées 1539.

Articu-
lus se-
ptimus.

*Nous defendons ausdits gardes des Seaux de bailler aucuns
rappeaux de ban, ne lettres pour retenir par nos cours sou-
ueraines la cognoissance des matieres en premiere instance,
ni aussi pour les oster hors de leurs iurisdictiones ordinaires
& les euocquer, & commettre à autres, ainsi qu'il en à esté
grandement abusé par cy deuant.*

*Exul à Cæ-
cellariis bā-
no liberari
non potest.*

STA ordinatio prohibet tres casus in cancellariis Franciæ
concedi. Primus est, ne exul & bannitus, à banno liberetur, quia
nemo potest com meatum remeatumve dare exuli, nisi Impera-
tor ex aliqua causa. l. relegati. in fine. ff. de pœnis. Et sic ad solum Re-
gem in

gem in hoc regno spectat dare com meatum, vel remeatum exuli. l. cum indulgentia. C. de senten. pass. Nam quod cognitionaliter factum est, sine causa cognitione destrui non solet. l. fina. C. de legib.

Intellige siue fuerit perpetuo exilio multatus, siue ad tempus, quia ante tempus praefinitum non poterit Cancellaria remeatum concedere, tum quod hic generaliter prohibet. Ideo generaliter intelligetur, per legem primam. ff. de legat. praestand. Bannitus tamen ad annum potest reuerti post annum, siue superioris auctoritate, & siue literis Regiis: quia vltima dies anni praebet ei licentiam. l. si quando. C. de testib. vt dicit Bald. in procem. ff. §. haec autem tria. quem refert & sequitur Francisc. Cremen. singul. xlvij. consului- mus. Item siue a praeside, siue a Parlamento, vel alio potestatem habente bannitus fuerit, l. relegatorum. ff. de interdicit. & releg. quia in his casibus eadem est ratio, & sic decisio.

Bannitus ad annum postea reuerti potest sine alia licentia.

Item a banno reuocari solet a principe, debet tamen esse causa, vt in dicta l. relegatorum. nec sufficeret sola voluntas, contra gloss. ibi. nam vbi lex dicit causam interuenire debere, illam adesse oportet. Sed in d. l. relegatorum dicitur, ex aliqua causa. ergo & c. facit l. j. §. de qua. ff. de postul. Bald. in l. ij. in fi. C. si penden. appella. mors interue. Fateor tamen quod sufficeret quaecunq; causa, cum illa lex dicat ex aliqua causa, ergo sufficet etiam modica a principe approbata. per gloss. in clemen. vna. de foro competen. in verbo, aut ex aliqua. authen. habita. C. ne filius pro patre. & ibi dixi in interpret. illius tex. Sed sine aliqua causa non posset princeps. Et adulatores principum hactenus illis nimis fauerunt, qui fauor multos adducit ad inferos. Sed sciant principes, quod de omnibus, quae ipsi faciunt, vel facient sine causa, si male facta sint, reddent rationem, & nisi resipiscant, damnationem non euadent, nisi Deus illorum misereatur. Et dicit Dauid in vnum simul diues, & pauper. Et plus torquebuntur principes ex his, quae sine causa ducti sola voluntate, seu potius voluptate faciunt, quam ex aliis factis: & puto multos principes damnatos per illam gloss. & consultores qui illis consuluerunt illud dictum impudicae mulieris, si libet, licet. Et diuus Paulus ait, principibus ad aedificationem datam potestatem, & non ad destructionem. Ergo sine causa cum cedat ad destructionem, non possunt hoc facere.

Exul sine causa a banno reuocari non debet.

Item inferiores non possunt concedere: quia per exilium amisit quis patriam, & honores. dicta l. relegatorum. §. solet. ff. de interdicit. & releg. quae non possunt restitui ab alio quam a principe, ob id ista hic principi referuat. vnde solet princeps in his literis sic scribere: *Parquoy nous ce consideré, voulans misericorde preferer à rigueur de iustice, ledit suppliant auons rapelle, & de nostre grace speciale pleine puissance, & autorité Royal, rapellons dudit bannissement, & iceluy auons mis, & mettons au neant. Et l'auons restitué & restituons à ses bonne fame, & renommee, au pais: satisfaction faicte à partie ciuilement tant seulement, si faicte n'est. Et sur ce imposons silence perpetuel à nostre procureur present, & aduenir, & c. Pourueu que ledit tel, dans tel temps, à compter de la date de ses presentes, se mettra & rendra prisonnier en la prison de tel Iuge: pour oster, & prendre droit d'iceluy cas, & soy purger d'iceluy, & c.*

Solus princeps reuocat a banno, & quomodo.

Et sic intellige istum text. siue bannitus sit per contumaciam, siue in praesentia ratione criminis. Nam vtrobique est eadem ratio: & sic eadem iuris

decisio l. illud. ff. ad legem Aquiliam. Ideo interdum in literis datur causæ cognitio: quando quis se vult purgare, & dirigitur iudici, qui exilij sententiam protulit: interdum bannitus ex gratia restituitur: & tunc literæ omnibus magistratibus possunt dirigi: & absque cognitione causæ. Et quia ista materia bannitorum est ampla, & bene per doct. tractata: maximè per Nellum in tract. de bannitis. ideo ad illum vos reijcio.

*L. i. gra. licet
causæ in pri
ma instan
tiâ tractentur in
Parlamento
non valent.*

Secundò ibi, *ne lettres* prohibet concedi à Cancellaria rescrypta, vt causæ retineantur in parlamento decidendæ in prima instantia: quod erat frequentissimum ante istam ordinationem. Sed quia hoc est contra concordatum, in quo est statutum, quod omnes & singulæ, causæ, exceptis maioribus, in iure expressè denominatis, apud illos iudices in partibus terminari, & finiri debeant: vt patet in rubri. de cau. Ideo hîc prohibetur, ne in prima instantia tractentur causæ in Parlamento. Quod nõ procedit in casibus à iure, vel ordinationibus expressis: vt in rubric. *quelles causes*, supra in prima parte. Etiam non prohibet hîc articu. supremis curiis, si videant iustum esse retinere causam, quin possint eam retinere.

*Quot mo
dis possit cu
ria supre
ma cogno
scere in pri
ma instan
tia*

Notandum autem est, quòd curia suprema, multis modis de causis cognoscit in prima instantia. Primò, de causis priuilegiatis, vt parium Franciæ, & de aliis de quibus in rubri. *quelles causes sont introduictes en premiere instan* ce en la cour de Parlement. in ordinatio. vbi plenè dicam.

Secundò, cognoscit per viam commissionis, quando Rex ei expressè committit, sed extra Regem Cancellariæ hoc non possunt, vt hîc.

Tertiò, curia cognoscit de causis per appellationem ad eam deuolutis, & hoc regulariter, quia ad hoc sunt præfectæ summæ Fraciæ curiæ: vt scripsi in rubric. de supplicatio. seu error. propositio.

Quartò, per euocationem, quando princeps causam vnus Parlamenti, ad aliud euocat: vt plenè dixi in tracta. de euocatio.

Quintò, per supplicationem & erroris propositionem, vt etiam abundè scripsi in tracta. de supplica.

Sextò, per literas ciuiles, vt etiam docui in tract. de liter. ciuilib.

Septimò, per supplicationem à parte factam Senatui. nam post appellationem pars supplicabit Senatui: & si hoc requirat causæ cognitionem, Senatus respondebit, faciat supplicationem in iudicio, & hoc significabitur parti: & postea litigabitur in magna camera, & actor petit requestam comprobari & interinari, alius contrarium. *D'estre debouè de sa requeste.* interdum solet procurator Regius, vel alius de causis forte publicis supplicare curiæ, vt prouideat: suprema solet curia prouidere, vbi de scandalo, vel de magno, & repentino agitur præiudicio. Et sic vidi sæpe seruari in curiis Franci. quod est notandum. vide quæ scripsi in tracta. de liter. ciuil. in principio. in primo Tomo constit. Regia.

*Litera au
anferatur in
residitio ab
ordinar. o
no valent.*

Tertiò, in text. ibi, *ni aussi pour les oster.* &c. prohibentur literæ cõcedi à Cancellaria, vt ab ordinariis iudicibus auferatur cognitio causæ: nam ordo confunditur, cum sua iurisdicção cuilibet nõ seruatur. cap. peruenit. xj. quæstio. j. Et quia est cõtra rubri. de causis. in concord. vbi scripsi alia, quæ ibi videri poterunt. Etiã prohibet hic tex. ne causæ euocentur ex vna curia etiam inferiore, & committantur alteri, quia partes subterfugij causa interdum

hoc

hoc procurabant, & sine causa, & Cancellariæ solebant hoc committere, sed hîc prohibet. Rex tamen euocare ipse potest, vt abundè scripsi in tract. de euocat. in primo Tomo constitutio. Regiar.

IDEM articul. clxxj. Ibidem

Articu-
lus octa-
uus.

Et si lesdites lettres estoient autrement baillées, defendons à tous noz Iuges de n'y auoir point de regard, & condamner les impetrans en l'amende ordinaire, comme du fol appel, tant enuers nous, que la partie. Et neantmoins qu'ils nous aduertissent de ceux qui auroyent baillé lesdites lettres, pour en faire punition, selon l'exigence du cas.

GLOSSA VNICA.

SEQUENTIA statuit hîc articul. Primùm quòd si licentia fuerint à Cancellaria in prædictis casibus, iudices illis non obtemperent, & nullam rationem seu respectum ad illas literas habent. Nam quod nullum est, nullum debet operari effectum, l. iiii. §. condemnatum. ff. de re iudic. c. ex tenore. de rescrip.

Secundò, vult vt quilibet impetrans illarum literarum puniatur ad multam sexaginta librarum, quæ est menda ordinaria temerè appellantis ad suam premam curiam, & hæc emenda partim fisco applicabitur, partim appellato, vt dicetur in tract. de appel. Et quamuis iste tex. dicat ad multam partem condemnandum, tamen etiam condemnabitur ad expensas parti ratione temeritatis. l. eum quem tenerè. ff. de iudic. & in insti. de pœna teme. litigan.

*Impetrans
literas in ca-
sibus supra
prohibitis ad
multam con-
demnatur.*

Tertiò præcipit iudicibus, quorum nomine (vt superius dixi) venit etiam parlamentum, vt certum faciant Regem de concessione illarum literarum, & quis illas concesserit literas, vt princeps illos concedentes punire adhuc possit. Ergo iudex vel parlamentum non poterit Cancellariam punire ex iniusta literarum concessione: sed ad Regem tantum spectat vt hîc, quia hoc nomine Regis faciunt, ob id ad solum Regem pertinet: & quomodo punietur arbitrio Regis relinquo, vel per suspensionem ab officio, vel priuationem, pro delicti qualitate: quod hîc vocat: *Selon l'exigence du cas.* aliquando vidi etiam à Parliamentis puniri hos officiales Cancellariæ abutentes. Alia super hoc non rescribam, vt paucis hanc pertractem materiam, ideo lector bone omissa supplere poteris ex praxi nostra beneficiari: de his tamen Deo immensas agam gratias. Amen.

*Parlamente
an Cancellaria
punire possit.*

2. To. Comment. Do. Rebuff.

f. ij

TRACTATUS DE LITE

RIS DILATORIIS, ANNALIBVS, QVIN-

QVENNALIBVS STATVS, ET ALIIS, IN

IUDICIIS FREQVENS.

Articulus
primus.

PHILIPPES LE BEL. Artic.viij. Des secondes.

Item pour les lettres de respit.

GLOSSA PRIMA.

Lettres d'e-
stat & re-
spit quel.

CIENDVM est vulgari sermone *respit*, idem signifi- 1
cat, quod dilatio. Et quia dilatio multis ex causis datur, ob
id multiplex est *respit*. vt scripsit Hostiē. in sum. tit. de dila-
tio. & ego alias multa cōgessi. Sic & *respit* interdū datur mi-
litibus ratione militiæ, & vocantur. *lettres d'estat*, literæ sta-
tus, & generaliter *lettres d'estat* vocamus, in quib² mādatur
causam differri, etiam in criminalibus. vt arti. iiii. infra eo. Aliæ literæ dan-
tur debitoribus pauperibus magnum perpessis damnum, & istæ literæ sim-
plici nomine Gall. vocantur, *respits*. Et quia super his multa vidi occurrere
dubia: ob id ad ea tollenda, sequentia addenda censui.

Summa to-
tius tracta-
tus.

In primis hīc tractabitur, quæ dicantur hæ literæ, seu dilationes anna- 2
les & quinquennales. Secundò, à quo obtineri possint.

Tertiò, quibus concedi valeant.

Quartò, quibus dirigantur istæ literæ.

Quintò, in quibus casibus concedi non possint.

Sextò, quando concedi hæ literæ iuræ valeant.

Septimò, differentias inter dilationem annalem, & quinquennalem
conscribemus.

Nonò, quæ possint contra has literas opponi.

Vltimò, quis sit effectus huius concessionis annalis, vel quinquennalis,
& alia his cohærentia elucidabuntur, quæ hactenus à iuris interpretibus
iustè tracta non fuerunt.Annalis &
quinquen-
nalis dila-
tio quid.

PRIMO QVAERO, quæ dicatur dilatio Annalis? Respon. quoad 3
hanc materiam, illa, quæ annum concedit debitori ad soluendum. Quin-
quennalis, quæ quinquennium. Et moratoriam cautionem vocat iuriskon-
sul. in l. cum possessor. §. si. ff. de censu. & moratoriam præscriptionem Impe-
rator in l. ij. C. de preci. Impe. offer. & has annales literas vel quinquennales
vulgus vocat *respit*, vt superius dixi, in quibus literis solet sic princeps scri-
bere:

Forma lite-
rarum an-
nalarum, siue
quinquen-
nalarum.

Henri. &c. A la supplication de tel. N. pauvre hōme &c. affermant auoir perdu 4
la greigneur partie de ses biens, & cheuance. tant pour le fait, & occasion des guer-
res, & gens d'armes, qui ont eu cours en nostre Royaume, comme par autres fortunes
à luy suruenues en plusieurs manieres despuis dix ans en ça, & pource quant à pre-
sent il ne pourroit bonement faire satisfaction, ne payement à plusieurs personnes ses
creanciers

creanciers, ausquels il est tenu en plusieurs & diverses sommes, et autres choses, sans faire vile et miserable distractio de ses biens: nous audit suppliant au cas dessusdit auons donné & octroyé, donnös & ottroyons de grace special par ces presentes, terme, respit, & delay de ses debtes payer à quelconques personnes, ses creanciers puiffans d'attendre iniques à un an, à conter du iour de la date des presentes, si autresfois il n'a eu de nous semblable grace &c. Et hæc est harum literarum summa, quæ inferius abundè elucidabitur.

- 5 SECVNDO QVÆRO, à quo valeant cōcedi hæc literæ? Respō. in vrbe à Papa: extra urbem verò in locis in quibus Papa non habet iurisdictionem, temporalem, non dantur à Papa hæc literæ moratoria laicis, arg. eorum quæ not. Inno. in c. inquisitioni. de sen. excō. c. venientes. de iureiur. c. si duobus. de app. Et hoc expressè decidit Io. Staph. in trac. de liter. gratiæ. fo. 170. vbi plus dicit, non dari à Papa etiam clericis in odium laicorum. arg. c. no-uit. de iudi. & gl. in c. si clericus laicū. de fo. cōpe. † Sed in hoc regno solēt à Rege hæc cōcedi literæ, vel ab eius Cācellaria. Princeps autē pōt cōcedere alicui, vt non teneatur soluere suis creditoribus per annū, bienniū vel trienniū, aut ad summū per quinquenniū, quia quod differtur nō aufertur. d. l. ij. Itē in mora modici tēporis non est magnū præiudiciū. l. si debitori. ff. de iudi. Annū autē concedit omnibus cōmuniter damnū passis: biēnium contra vsurarios: trienniū clericis, seu viris ecclesiasticis: quinquenniū autē passim consentiētibus creditoribus, vel maiori parte. Ita habetur in magno stylo. rub. respit, & vltra quinquenniū non possit dare, cū esset mora magni tēporis, & sic magnū præiudiciū, secūdū Pau. in d. l. si debitori. & de rescripto ad decē annos. Idem consuluit Ancha. cōsi. 37. contra. & quia non concedi solet, vt infra dicā. Et ideo minime mutāda sunt quæ semper certā interpretationē habuerūt. l. minime. ff. de legi. & nūquā audiui cōcedi vltra quinquēnium. Et si cōcederetur, iudices hoc respuerēt, nec literas cōprobarent, vel interinarēt, nec quidē in anno vel quinquennio, quia literæ in totū sunt nullæ. arg. c. cui de nō sacerdotali. de præb. in vj. Et hoc pulchrè docet Io. Bessia. in cōsue. Aruer. eo. tit. art. j. p. l. si spōsus. §. generaliter. ff. de dona. inter vi. & vxō. facit tex. & ibi doc. in c. si eo tēpore. de rescrip. in vj. † Et ideo hæc dilationē concedere non possunt Seneschalli, vel bailliui, aut alij magistratus Regij, quia priuilegiū, quod aliis præiudicat, nō potest cōcedi per aliū extra principē. Archi. in c. peruenit. xvj. q. j. & gl. in summa. xxv. q. ij. Alber. in d. l. quoties. col. j. & ita dicit se cōsuluisse Pau. ibi, quod princeps tantū nō recognoscēs in superiorē possit hoc cōcedere, alius verò recognoscēs superiorē nō, nisi iura Imperij habeat, vt Dux Sabaudia. † Itē intellige, q̄ princeps poterit cōcedere etiā sine partis aduersæ citatione, quia in his q̄ nō lædunt partē, aut modicè, nō requiritur in impetratione priuilegij partis citatio Bar. in l. ij. no. ij. C. de tēpo. app. & in l. Gallus. §. & quid si tantū. ff. de libe. & posth. Bal. in l. si. col. pe. C. de fruc. & lit. expē. & l. si. quibus res iud. nō nocet. Imol. in c. cū dilecta. col. vlt. de cōfir. vtil. Alex. cōsi. xj. aliàs cōsului in vij. vol.
- † Nec est solitū in hoc regno partē citari in impetrationibus literarū Regiarum, sed in earū approbationibus sic, vt vulgus dicicit à l'enterinement des lettres. Et sic videtur sentire Albert. Brunus cōsi. j. col. x. versū. ad id quod dictum in cōsi. feudalibus in consuetu. Aruer. eo. artic. ij.

A quo cōcedantur literæ quinquēnariæ vel annales.

Annus, biēnium, trienniū, vel quinquēnium quando concedatur.

Seneschalli vel bailliui nō cōcedunt hæc literæ.

Non est necessaria citatio in impetratione earum.

An impetrans possit suos debitorum inquietare. Secundò, intellige vt sicut dilationē habet impetrans non soluendū suis creditoribus intra annum, vel quinquennium, ita non poterit illo termino pendente suos debitores inquietare. Nam quod quisque iuris in aliū statuerit, ipse eodem iure vtatur, l. j. & per totum. ff. quod quisque iur. & super hoc multi decipiuntur, putantes interim suos molestare debitores posse. Matth. xviii. c. in fi. ibi, Serue nequā, omne debitum remisisti tibi, quoniā rogasti me, nonne ergo oportuit & te misereri conserui tui: sicut & ego tui misertus sum? &c. Tamen hodie non seruatur quoad debitores impetrantis: nam ipse eos conuenit, vt vidi, fortē eò quòd non fuit oppositum: & quia hoc rescriptum est in fauorem solius impetrantis, ob id ad alium non debet protrahi. l. j. ff. de constitu. princip.

Et litera annales impetratur sine consensu creditorum. Tertiò, etiam sine consensu creditorum vel maioris partis, imò sine alicuius debitoris assensu, & eis contradicentibus, hæc dilatio impetrari poterit. doct. in dicta. l. ij. C. de precib. Imperat. offerend. quia gratiam facit princeps debitori damnum passio.

Cautio in dilatioe annuali an detur. Intellige, quando Rex concessit dilationem annalem tantum, quia mora modici temporis non affert magnum præiudicium, dicta l. si debitori. ff. de iudic. Tunc præstito iuramento, quòd hoc facit sine fraude, & pro urgente necessitate, non audiuntur creditores oppositum volentes probare, nec etiam agnitionem debiti petentes, & cautionem sibi dari, vt docet Masuer. in rubri. de obligatio. §. item debitor. secus si dilatio sit quinquennalis, quia tunc & consensus creditorum vel maioris partis requiritur, quòd interueniat, l. final. C. qui bonis cedere possunt. Est tamen consuetum etiam in literis concedentibus dilationem annalem apponere istam clausulam, Mandantes quatenus recepta ab eodem supplicante cautione, quam super hoc præstare poterit & sic de iuratoria intelligetur, si aliam dare non possit. vt in rubric. & l. j. ff. qui satisfacere cogantur. scripsi in tracta. de famulo. salar. in hoc Tomo.

Quibus concedatur hæc dilatio. TERTIO quibus concedi valeat hæc dilatio? Repon. debitoribus aliis quod notabile damnum passis, ratione fortē belli, ignis, incendij, aut naufragij, vt in rubri. ff. & per totum. de incend. ruina, & naufrag. vel ex alio quocunque casu, qui etiam à sapientissimis, ne quidem ab astrologis, qui futura se nosse temerè arbitrantur, præuideri possunt, l. quæ fortuitis. C. de pignorati. actio. & ob id vocantur casus improuisi, in l. prima. C. de fidei iuramento. et æquum est, ne iam afflictio per casum, iterum afflictio detur circa bonorum executionem: ideo princeps his damnum passis ex bono & æquo succurrit per has literas, vt creditores patientiam habeant per annū, & omnia eis reddet debitor. Iuxta euangelij sententiam, † & non solum vni possit concedi, sed vniuersis hominibus alicuius terræ damnum belli perpassis, vel aliud: vt probat Matth. de Afflictis in decis. Neapolit. quæstione cclxxvij. princeps. vnde aliquando vidi à rusticis alicuius pagi ab hostibus destructis has literas impetrari.

Hominibus vnus villa possunt habere terra cæcidi. Notandum est pro praxi literarum quinquennalium. Nam is, qui istas literas impetrauit debet vocare creditores suos coram suis iudicibus, quos scit consentire velle, vnum post alterum, & iudex adigit singulos iuramento. Primò quæ summa eis iurare debeat, & an sit soluta, nec per fraudē debita,

bita, & an consentiant verificationi rescripti. Et tunc scribas & Grapherius scribit in dorso literarum quinquennialium iuramentum, & consensum illorum, & habito consensu maioris partis, in ius vocat minorem partem ad verificandum literas coram iudice, cui diriguntur, quo die praestituto requiritur, quod debitor sit dispensatus ab episcopo de suo iuramento. Postea patet literas comprobari, & interinari, & confitebitur debitor cuilibet creditori suum debitum, si creditor requirat, & pro qua summa requirit suum rescriptum verificari: & creditor recipere potest, & acceptare illam confessionem, protestans ne ad aliud debitum & summam prodesse literae possint, quam ad illam expressam: requiritque debitor, ut ista maior creditorum pars audiat alios creditores, qui his literis consentiunt: sed creditores dilationem capiunt ad deliberandum, & allegandum debitoris fraudem, & alia quae voluerint contra has literas dicere: quae dilatio conceditur, qua finita respondebit debitor impetrans se offerendo, si contrarium dicatur, probaturum, consentientes creditores veros esse creditores, quod per obligatorias literas, per arcta, vel alias, prout de iure conceditur, probabit, etiam pericula in literis narrata vera. & si quis alleget fraudem in contrarium, eam probare debet, l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatione. etiam qui allegat solutionem his creditoribus factam, hoc probare debet, l. actor. de probatio. C. & si allegetur impetrandem vendidisse bona, iustificabitur, vel dicet longè esse ante rescripti impetrationem. & qui falsam causam dicit, hoc probare tenetur. Hæc in summa notanda sunt pro praxi harum literarum, quae valde est occultata Nemausensibus. † Vnde potest creditor concludere contra debitorem impetrandem, ut dilatione pendente garniat, & deponat pecuniam per modum provisionis: & cum aliquis appellasset à iudice, quod per modum provisionis non coegisset debitorem ad garniendum, fuit in Senatu prolatum eum perperam appellasse, & ad multam condemnatus, Anno. 1537. die vigesima sexta Aprilis post Pascha.

Impetrans quinquennialem dilationem inter non tenetur garniri.

16 **Q**UARTO, quibus istæ annales, & quinquennales literæ dirigi valeant? Respon. in hoc regno extat lex Regia in rubric. *des Seneschaux, Baillifs. &c. ordinat. xxvij. articul. xij. his conscripta verbis: Auront au-dessus nosdits Baillifs & Seneschaux la cognoissance & verification de toutes les lettres de chartres, edicts, foires, & marchés. affranchissemens, respics, à un & cinq ans, & non lesdits preuosts.*

Quibus dirigantur.

Et sic istæ literæ tantum dirigi possunt Seneschallis, baillivis, & gubernatori Montispeffulani. Non verò præpositis, aut baiulo Montispeffulani. Et quibus dirigantur in omni materia literæ, scripsi in tracta. de rescript. in quaestio. viij. Ideo non repetam hîc.

17 **Q**UINTO, in quibus casibus hæc literæ dilatoriae impetrari non possint? Respond. Regulariter in casibus priuilegiatis, ut dicta l. quoties. C. de precibus Imperat. offerend. Sed qui dicantur priuilegiati? Respond. Priuilegiati sunt creditores ratione delicti. Nam illi non obstante hac dilatione poterunt debitorem conuenire: teste Guill. de Cun. in l. si ex parte. §. quamquam. per illum tex. ff. quod cum eo. l. si rerum. de re iudi. hoc docet Ludo.

In quibus casibus impetrari non possunt.

Roma. in singu. clxxix. quid si Titius. quia reatus impedit ne delinquens literarum beneficio uti possit. arg. l. j. C. vbi senat. vel clarif. habetur in consuet. ducatus Borbo. rub. respitz. & quinquennales. arti. lxxvij. vbi est pulcher articulus, quem hic inferere curavi, quia in tota penè seruatur Francia.

Casus in quibus literæ annales & alia cessant.

Respits d'un, deux, trois, quatre ans, quinquenneles, ou autres delaix de ne payer debtes, n'ont lieu contre le debte adingé par sentence, louages de maisons, arreraiges de cens, rentes, devoirs annuelz emportans directe Seigneurie, bail à ferme, & accenses d'heritaiges, fruits & reuenus d'iceux, devoirs de recepte, apprentisaige, pension pour nourriture, & entretenemens des personnes, debtes des prodigues, insensez, des mineurs contractez avecq' eulx, ou avecq' leurs tuteurs, ou curateurs, durant leur tutele, ou curatele, biens & deniers baillez en depost, reliqua des administrations, & gouuernemens que les debteurs ont des biens de l'Eglise, & choses publiques, achepteurs de viures, & victuailles, ne pareillement des sommes prouenans des crimes, & delits, & exploits de iustice, ne de salaire de ceux qui ont besoigne & serui pour les debteurs. Vides multos casus, quos inferius elucidabo, in quibus hæ literæ non profunt, si concessæ fuerint, nec à iudicibus approbantur, seu verificantur.

Creditorum futuri sunt priuilegiati

Secundò, creditores futuri, quoad hoc dicuntur priuilegiati. Ideo illis non præiudicat dilatio. arg. l. Aurelius. §. Titius. j. ff. de liber. leg. clemen. fi. de rescrip. vbi rescripta ad beneficia nō trahuntur ad beneficia postea creata. sic nec istæ literæ annales, vel aliæ ad debita nō facta, & ita seruat stylus curiarū, ut scribit Guido Papæ. in decis. Delphi. quæstio. cix. rescripta annalia. facit tex. in clemen. j. de cens. ibi, priuilegia verò seu exemptiones huiusmodi ad monasteria seu ecclesias, quæ ad eos obuenire cōtinget, imposteriorum volumus non extendi, nec ad futuras lites trahuntur rescripta. c. fin. de rescrip. Hippol. in practic. criminal. §. aggredior. nu. 43. cum seq. multa addidi ad dictam clemen. fi. de rescript. Et dicuntur futuri creditores, qui facti sunt post datam literarum, non à tempore præsentationis. arg. c. eam te. de rescrip. & c. si eo tempore. illo titu. lib. vj. & ita seruat stylus, ut refert Guido Papæ in decis. Delphi. dicta quæstio. cix. rescripta annalia.

Futuri creditores qui

Creditorum ex arresto & ex sententiis sunt excepti.

Tertiò creditores per arrestum Parlamē. excipiuntur, quia executiones arrestorum nō debent retardari, nec impediri prætextu literarū quinquennalium, nec etiam aliarum sententiarum Seneschallorum, aut bailliuorum, quæ in rem transuerunt iudicatam propter rerum iudicatarū auctoritatem. l. seruo. §. cum prætor. ff. ad Trebel. Masuer. in rub. de solutio. §. item dilatio moratoria, & Guido vbi supra quæstio. xcviij. pro conseruatione. Vbi dicit esse introductum pro cōseruatione auctoritatis curiæ Parlamēti maximè & seruari Parisi. ex stylo, etiam in aliis sententiis quoad expensas, ut condemnatus ad illas, non petat has literas, quia temerè & fraudulenter litigauit, l. eum quem temerè. ff. de iud. & dolus nō debet ei prodesse: alioqui daretur materia litigandi: vnde cedere liti debebat debitor, postquam debere se sciebat, l. prima. ff. de eden. nisi iustam habuerit causam litigandi. docto. in l. qui solidum. §. etiam. ff. de legatis secundo. & Ioan. Staphil. in tracta. de literis iusticiæ, ait contra executoriales non dari moratoriam: quia in executorialibus certi dies præscribuntur ad parendum iudicato, & arctatur

arctatus tempus quadrimestre, quod datur cōdemnatis, l. ij. C. de vsur. rei iudi. l. si debitori. ff. de iudi. Chassa. tamē dicit se vidisse aliās talia rescripta im-
petrata & interinata cōtra arestum curiæ. in cathalo. Glo. mundi. in v. parte
confide. xxiiij. nu. 199. quod non credo, quia curia nō solet recipere, etiam
contra sententiam iudicum inferiorum has literas, nisi condemnatio fuerit
fraudulenter secuta, vtpotē debitores confesi sunt debitum, & iudex con-
demnavit eos, vt alios excluderent, tunc illa fraus non prodesset.

- 20 Quartò, vassallus hoc non vtitur beneficio, teste Iacob. de bello visu. in
c. j. de vassal. qui contra constitutio. Lotharij. in gl. facit text. in l. incola. ij. ff.
ad munici. vbi incola iam muneribus publicis destinatus, nisi perfecto mu-
nere incolatui renunciare nō potest: sic & vassallus, cū sit ascriptus ad ali-
quod seruitiū, non potest illud detrectare, alioqui feudo priuabitur, c. vno.
quib. mo. feud. amit. Ias. in l. ij. nu. 24. C. de iure emphy. Alex. & alij in l. j. ff. si
cer. pet. Et sic in reliquis cēsus, & redditus, non vtitur his literis vassallus ad-
uersus dominum. & vt dicunt, *en arreraiges de cens, rentes, deuoirs annuelz em-
portans directe seigneurie*. Maxima enim afficitur cliens ingratitude, qui
contra beneficiū à se receptū dominum suo iure priuare vult: in c. j. de no-
ua forma fidelita. Nam iste sic denegādo solutionē delinqueret, ob id lite-
ræ nō debent ei esse auxilio ad delinquendū & ingratitude cōmittendā.

*Vassallus nō
potest impe-
trare has li-
teras.*

- 21 Quintò, idē in locatiōe & emphyteosi, & in aliis oneribus personalibus
asserit gl. l. cūm fructuarius. ff. de vsufr. vbi hoc no. doc. & Spe. in tit. de loca.
§. nunc autē. vers. cxxviii. refert Pyrrhus in cōsue. Aurelia. in rub. de execu-
tio. ex loca. c. 18. anni. & c. & fortē procedit de cōsuetudine. vt ibidem. vide
Masuer. in rub. de solutio. §. itē dilatio. vbi declarat habere locū quādo per-
cipiunt seu perceperunt fructus, & emolumēta rerū locatarum, & nunc vo-
lunt vti dilatione annali, vt nō possint, alioqui daretur materia delinquen-
di. ideo in consue. Aruerniæ. rub. *des respits*. arti. iiii. sic dicitur, *Receueurs,
louandiers, fermiers ou accenseurs, ne se peuent aider desdits respits*.

*Emphyteo-
ta & colom-
nis non im-
petrat has
literas.*

- 22 Sextò, procedit in debito iurato, vt priuilegiatum ad hoc dicatur. gl. sin-
gu. in c. cūm nō deceat. de elect. lib. vj. in verb. effectus. vbi dicit quod cōsti-
tutio tollens aliam constitutionē, non refertur ad constitutionem iuratum:
& idem de clausula nō obstantibus. per dictam gloss. quam sing. clamat Pa-
nor. in c. j. col. ij. de his quæ fiūt à maio. parte capit. & Roma. sing. vij. quod.
ac consil. ccccxxvij. in casu. in fine. & consil. cccciiij. in casu. in fine. & cōsilio
cccxxxvj. quod indultum. col. ij. & in repeti. l. si vero. §. de viro. col. xviii. fal-
len. xxiiij. ff. soluto matri. & Barba. in clemē. j. col. xv. de elect. & in c. j. nume.
75. de rescript. Feli. in c. ij. nu. 20. de sponsal. Ias. in l. si mihi & tibi. §. fina. ff.
de leg. j. & Vincen. Specu. in l. j. col. ij. ad legē Falcid. Benedi. in repe. c. Ray-
nutius. in verbo testamētum. in secundo. nu. 18. de testa. Tho. Ferr. cautel.
lv. occulta. & pro illa gloss. est tex. in c. cōstitutus. de rescrip. facit gloss. in cle-
men. dudū. in fi. in verb. pacta. de sepul. vide Do. de Rota deci. ccccxxxiiij.
in antiq. Alber. in tract. statutorum in prima parte. quæstio. xvj. Item quæro.
Vital. de Camba. in tract. clausul. in clausula non obstantibus. fo. 7. Alexand.
consil. xxvij. viso libello. colum. penulti. in primo volu. & consil. ccv. visis. in
fine. in secundo volu. ac consil. xxxviii. visa. in fine. in tertio volu. & consil. liij.
ibidem. ac cōsil. cxxxvij. visa. col. ij. in vj. vol. Barba. cōsil. xxiiij. scripsit. col. iiii.

*An in de-
bito iurato
he literas lo-
cū habeant.*

in j.

in j. volu. & confi. 47. scribitur. eodem vol. col. 20. Domi. confi. 83. opponitur. Alber. Brunus in confi. 12. col. 9. in materia feudorum. Ioan. Crotus in c. j. de confi. lib. vj. Do. de Petrucia in tract. de virib. iuramen. in 62. effectu iuramenti, quia potentior est duplex funiculus. c. de treuga & pace. † Imò 23
 talis non soluens tribus modis periurium incurrit, primùm non soluendo, secundùm iudicem interpellandò, tertio principi supplicando, l. si quis maior. C. de transact. Si tamen Rex motu proprio literas annales, vel quinquenales cõcessisset, non esset periurus. arg. c. venientes. de iureiur. l. si. ff. qui satisfada. cog. & ibi gloss. hoc expressè tenet. facit l. ij. C. de peti. bono. subla. lib. 10. & scribit Lucas de Penna in l. j. col. iij. C. qui mili. pos. vel non. lib. 12. & in dubio concessum præsumitur ad postulationē. teste Alexand. dict. confi. ccv. visis his. in fin. vol. ij. ob id in praxi seruatur, vt in literis exprimit soleat ad supplicationem. & c. † Item saluus cõductus concessus alicui, non extenditur ad debita iurata, prout fuit conclusum Neapol. vt patet in decis. v. domini Rex. hodie in hoc Frãciã regno est solum apponi in his rescriptis clausula, Prouisio quod à prælato suo, vel alio potestatem habente de huiusmodi fide & iuramēto secum fuerit dispensatum: & sic comprehenduntur debita iurata, quia habita dispensatione nil est quod impediatur. not. in c. debitorum. de iureiurand. alioqui nil vel parum prodesse hæc rescripta annalia, vel alia, quia in quolibet debito iuramentum interponeretur, alias creditor non consentiret.

Periurium tribus modis incurritur.

Saluus conductus non extenditur ad debita iurata.

An contra pauperes creditores impetrari possint hæc litera.

Pauperes qui.

Contra debitum ex labore vel operis non dantur hæc litera.

Renunciatio impetrationis quinquenalis an post eam illud impetretur.

Septimò, quando essent creditores pauperes, non valētes expectare, tunc 25
 charitas bene ordinata à seipso incipit. l. præses. C. de serui. & aqua. Itē facit quòd pater tenetur alere filiū, nisi ipse sit pauper, & possit filius seipsum alere. l. si quis à liberis. §. j. & §. de alimentis. ff. de lib. agnosc. Itē maritus cõdenabitur insolidū ad dotē soluendam soluto matrimonio, quando mulier erat pauperrima. Bar. & alij in l. maritū. ff. solu. matri. Et in dubio literę verificari debent & valēt, nisi iste, qui allegat se pauperiorē, hoc probet, vt fuit Neapoli iudicatum teste Matthæo de Afflictis in decis. ccclxxvij. princeps. & istud est valde æquū, & frequētius in literis solet dici, *A quelcõques personnes ses creanciers puiffans d'attēdre.* † Et qui dicantur pauperes, relinquuntur arbitrio iudicis, vt dicit gl. in authen. præterea. C. vnde vir & vxor. qui si videat creditore egere cum sua familia, vel aliquē pauperē creditore infirmū, cum nulla sit maior paupertas, quàm aduersa valetudo, inclinabit ad valetudinarium, vt soluatur illi, non obstantibus his literis impetratis: & sic dicitur non valens expectare, quando sine præiudicio personæ, vel bonorum hoc fieri non posset, vel si aliquod graue damnum passus est creditor sicut debitor.

Octauò, non potest se iuuare his literis quinquennialibus, qui debet alicui ex labore personæ, & Callicè *pour labour de bras*, tunc non debet cõprobari, hoc enim debitum est priuilegiatum, quia maior est labor personæ, quàm rerū. l. in seruorum. ff. de pœnis. Et dicitur *de salaire de ceux qui ont besongné et serui pour les debtors*, alioqui materia delinquendi præberetur, vt dixi. locarem enim multos, & postea opere facto impetrarem has literas.

Nonò, quando debitor in instrumento debiti renunciaffet impetrationi rescripti annalis, & quinquenalis, de quo statuit Phili. Rex Frãciã, vt patet in stylo Parlamanti rub. de foro cõpe. ord. iij. q̄a quilibet potest renūciare priuil

- privilegio in fauorē suū introducto. l. pen. C. de pac. c. si diligēti. de fo. cōpe.
- 29 Possēt tamen princeps non obstante sua ordinatione concedere, & non obstante renunciatione de gratia speciali, dummodo faceret mentionē expressam cū clausula nō obstāte renūciatione, & c. cū magna sit eius potestas. c. proposuit. de cōcess. præben. eamq; restringere instar sacrilegij sit. l. ij. C. de cri. sacri. Masue. in rub. de solu. in fi. latē Albert. Brunus. consil. j. col. v. cum seq. in mate. feudal. & eadem facilitate qua renunciat, ei literæ cōcedi solent in Francia, cū sigillum Franciæ petentibus se offerat liberale instar sedis apostolicæ. c. sedes. de rescri. oporteret tamē & renūciationis & ordinationis in literis annalibus expressam facere mentionem, alioqui nō valerent. vt per doct. in c. super litetis. de rescript. l. fi. C. si contra ius. Imō si quis renunciasset impetrationi literarum, & dispensationi, si fecerit mentionem de renunciatione impetrationis, & non dispensationis non poterit se iuare his literis tanquam subrepticis, vt alias vidi.
- 30 Decimō, sine semel data fuerit eidē dilatio annalis, alia secūda impetrata, non facta primæ mētionē nō valebit, quia subrepticia. c. super literis. de rescri. Et ideo debet fieri mētio in literis secūdis de primis. c. ceterū. de rescri.
- 31 Vndecimō, debita Regia sunt privilegiata. hæc enim non cōprehendūtur in literis annalibus, vel aliis: quia non est verisimile, quod voluerit Rex includere debitum suum, & personam suam in hac moratoria dilatione, & quia fisco dānosum. l. nec damnosa. C. de preci. Impe. offe. vbi Io. Faber. & tex. in l. cum possessor. §. fi. ff. de censu. facit in argu. c. petitio. de iureiurā. latē Domi. in c. deinde. col. ij. dist. 26. not. in l. Paulus. §. fi. ff. de pig. Et sua debita solet princeps excipere: & ideo vidi in literis annalibus, & aliis moratoriis hanc clausulam apponi, nostris, & nundinarum Campaniæ, & Briæ debitis duntaxat exceptis. in fi. literarum. Ibi, *noz debtes, & icelles des foires de Champagne, & Brie exceptés tant seulement.* Quia exactio fiscalium debitorum militibus, & priuatis, ipsiq; templis, & cunctæ reipublicæ utilis, & necessaria est. §. publicorum. in authen. de mādā. princ. colla. iij. Hoc expressē tenet Lucas de Penna in tract. de priuileg. fisci in. 37. casu. Et quamuis hæc debita solum excipi soleāt in literis, tamē quia alia in corpore iuris excipiuntur, ideo illa volui annectere, licet illorū non fiat in literis mētio, censentur tamē à iure excepta, & per clausulā non obstantibus, non tolluntur priuilegia in corpore iuris clausa. gl. in l. ij. §. legatis. ff. de iudi. & in authen. qua in prouincia. C. vbi de crimi. agi. opor. dixi in scholastico. priuileg.
- 32 Duodecimō, idē in debitis ecclesiæ, aut in debitis piis, & pro anima, quia ppter quod vnūquodq; tale, & illud magis. authē. multo magis. C. de sacro sanct. eccle. iuncta l. sancimus. illo titul. facit quod consuluit Angel. consil. xxiiij. ecclesia. vbi collecta imposta non includit ecclesiam, nec possēt hoc princeps concedere. per no. in c. ecclesia sanctæ Mariæ, de consti. etiā quando episcopus dispensat super iuramento, solet in dispensationis literis apponere, exceptis tamen debitis nostris, & curiæ nostræ, in quibus nolumus quod huiusmodi gratiā aliquatenus se extendat, & debet episcopus exprimere de debitis piis locis, sic exceptis debitis nostris, & aliis quibuscunque debitis piis locis & c. vt facilius iudices seculares in comprobatione rescripti ita excipiant.

Secūda impetratio harum literarum nō valet nō facta mētionē primæ. Debita Regia nō comprehenduntur his literis.

Debita ecclesiæ aut pia non continentur.

Debita pupilli non comprehenduntur. Decimotertio, idem dicerem in debitis pupillorum, quia ecclesia, fiscus, 33 & pupillus æquiparantur. cap. primo. de in integrum restitutio. & in decretal. & in sexto. Et quod in vno ex parificatis statuitur, & in alio videtur statutum. cap. de multa. de præben. & in l. prima. C. quando Impera. inter pupil. Imber. in instit. foren. libro primo. §. sed ut expletam. Scripsi de his in tracta. de senten. prouis. articul. vlti. ut in fine. sic habetur in consuetudina magno rubri. *l'execution des lettres.* versic. item nota *que les respits*, & Boër. in quæstio. ccxcvj. in decis. Burgdeg.

In dote non habent locum literæ istæ. Decimoquarto, in dote idem docet Masuer. in rubri. de solut. §. Item & 34 similiter, siue agatur de dote soluenda, siue repetenda, & hoc favore mulieris, ne remaneat indotata. l. j. ff. soluto matrimo. & in cõsuetu. Aruerniæ. rubri. *des respits.* articu. iij. Et idem posset dici in debitis favore studij. docto. in dicta l. prima.

Emptor mercium à mercatore extraneo non impetrat has literas. Decimoquinto, idem dicunt in emptore mercium à mercatore extero, 35 qui si postquam merces receperit, velit impetrare istas literas, illis iuari non poterit ratione fraudis vitandæ, tum ne detur materia delinquendi. l. conuenire. ff. de pact. dotal. Ad hæc cum emptor recipit merces exteri, intelligitur eo animo recipere, ut statim eis mercibus receptis soluat precium. l. in omnibus. ff. de iudic. Et quia exteri non sunt molestandi. authen. omnes peregrini. C. communia de succes. Ideo merx vendicari poterit, per. l. Aurelio. §. j. ff. de liber. leg. si extat: si non extat, etiam hæc literæ non valebunt. artic. v. eodem titu. in consuetud. Aruer.

Debita nundinarum Capaniæ & Briæ non comprehenduntur. Decimosexto, debita nundinarum Capaniæ & Briæ ex priuilegio semper 36 referuantur, si tamē princeps vellet, posset cum magna causa derogare, ut supra dixi. qua eius est tollere, cuius est cõcedere. l. si puellæ. ff. de sponsa. l. eius est velle. & ibi Dec. de regu. iur.

Nec locationes & pensiones ad iur. Decimosseptimo in locationibus domorum, & pensionibus hac ratione 37 debitis hoc enim est valde priuilegiatum: ut plenè scripsi in tract. de liter. obliga. artic. vj. Ias. & alij in §. item seruiana. de actio. in insti. & in l. postquam. ff. de pact. scripsi in tract. de liter. obliga. articul. vj.

Nec depositum. Decimooctauo, dilationes istæ non extendentur ad depositum. per text. 38 in l. penul. iuncta authen. ibi posita. C. depositi. Et ita censuit Senatus Burgalens. pro quodam Hispano contra depositarium: ut refert Boër. in decis. suis. quæstio. ccxcvj. princeps. cum sit valde priuilegiatum. l. fin. bideam alibi dicam priuilegia depositi.

Latomi & alij artifices factum promittentes non inuuantur his literis. Decimonono, Latomi seu alij artifices, qui factum promiserunt, non iuuantur 39 hac moratoria dilatione, si possint facere, sed compelli possunt l. item si in pretio. §. penul. ff. loca. vbi Bal. Et est consuetudo in Frãcia, ut hi soleant ad factum compelli, imò non liberarentur per cessionem bonorũ. teste Guiliel. de Cuneo in l. j. C. de ces. bon. sed in carceres coniici possunt, donec obligationi pareant, etiam si ad hoc obligati non, ut vidi seruari.

Ecclesia & monasteria non liberantur à necessitate vendendi bona acquisita. Vigesimo, etiam legi in quodam libro cameræ computorum, vbi prohibetur 40 dari dilationem clericis & monasteriis, quominus habiant vendere intra annum feuda, cõsus, redditus, & hæreditates, ac alia bona acquisita, iuxta gloss. in verb. donum. in c. vno. de relig. domib. in vj. Illa tamen bona vendere non tenerentur, si ea triginta possederint annis, ut alias cõsuevit Senatus, ut

patet

patet in libro de Olim. fo. 64.

41 Vigesimo primò, non valent literæ nisi exprimantur debita speciatim, pro quibus vult dilationem obtinere. vt aliàs fuit conclusum in curia, & de hoc scripsi in tracta. de restit. articu. j.

42 Vigesimo secundò, in fideiussoribus non procederet priuilegium, sed interim poterunt compelli. Cy. Bal. & Sali. Cum distinctione tamè in dict. l. quoties. quia priuilegium personale non egreditur personam. §. sed & quod. de iure natural. l. quia. ff. soluto matrimo. alioqui priuilegium trahe- retur in infinitum. teste Staphil. in tracta. de liter. gratiæ.

Hæc tamen quæstio ex consuetudine, & stylo communi regni Franciæ est sopita, quia in literis solet apponi dictum supplicansem, & eius fideiuf- sores, aut alios pro eo quo quomodo obligatos ad soluendum, aut aliud faciendum, quàm quod superius expressum est, creditoribus suis antedictis in corpore siue bonis minime compellatis, aut compelli permittatis. & c. Et sic hodie non est opus disputare hanc quæstionem, & vulgo dici solet: *Sans luy faire, ou donner, ne souffrir estre fait à luy, ne à sesdits pleges, aucun de- stourbier, ou empeschement au contraire, & c. Et si son corps, ou aucuns de ses biens, ou de sesdits pleiges sont, ou estoyent pour ce prins, saisis, arrestez, ou emprison- nez, ou autrement empeschez, mettez les luy, ou faictes mettre tantost & sans delay à pleine deliurance, non obstant, & c.*

43 Vigesimo tertio, fuit aresto decisum in emptore, qui emerat domum, & pro precio impetrauerat has literas, vt non gauderet fructu literarum, & idem in locatione domus, anno 1533. die xxj. Ianuarij.

44 Eodem tamen anno xj. Decembris fuerunt literæ annales interinatae con- tra pistore, quia merces possunt in hoc consistere, & ipse mercator esse po- test. & panis potest mutuò dari, l. ij. §. si. ff. si certum petat. † Tamen in precio

45 debito ex venditione rerum comestibilium, vini, piscium, ac cæterorū ani- malium & similibus in pleno foro, seu mercatu facta non habent locum hæc dilationes: vt concludit Boer. in dicta decis. Burdega. quæstio. ccxcvj. prin- cept. co. ij. quia statim solutio fieri debet, si data nō est à parte dilatio. l. ij. ff. de nundinis. l. in omnibus obligationibus. de iudi. alioqui posset dolosus sic multa accipere, & statim has literas impetrare, & sic daretur materia de linquendi, & homines perirent fame, quia nullus vellet sic vendere.

46 Ideo ex priuilegio dato mercatoribus Parisi. vt patet in libro nigro Ca- stelleti, nō possunt hi celsionem facere, nec quidem has impetrare literas, nec illi qui à grossariis mercatoribus recipiunt pisces ad vèdendū, vel car- nes, fortè coria, vel alia. Alioqui daretur materia delinquendi, contra l. cō- uenire. ff. de pact. dotal. Ideo compelluntur soluere per prehensionem per- sonæ, & detentionem. Necnon alij minutarij vendentes fructus, poma. aut alios fructus, & eos recipientes à grossariis, sic cogi solēt: vt in Tornella Pa- risi. fuit dictū die vlti. Aprilis ann. 1541. & sæpius fuit sic in curia iudicatū.

Item non obstāte errore fuerunt receptæ literæ, in quibus dicebatur an- te obligationem debitorem damna passum fuisse, allegauit errorē, & pro- bauit damna post debitum interuenisse, ob id fuerunt ei interinatae literæ. prima Decembris anno 1533. per l. si librarius. ff. de regu. iur. l. error. C. de iuris & facti igno. l. errore. de testamen.

Debitum
speciatim
non expres-
sum vniat
lateras.

Arestum
Fideiussores
non obian-
tibus his li-
teris possunt
compelli.

Emptor do-
mus pro pre-
tio non iura-
tur his lue-
ris.

Arestum
Debitor vi-
dualium non
iuratur mo-
ratoris.

Arestum
contra iusto-
rem.

Priuilegiū
mercatoru
Parisiensiu.

Arestum
contra venē-
dores &
minutarios
Parisi. Non
obstante er-
rore he lito-
re interina-
tur.

*Annus à
quā tempo-
re currit.*

Et sic incipit annus currere à tempore datæ, l. sancimus. C. de diuer. re-
script. alioqui ipse debitor posset custodire longo tempore rescriptum, &
quando videret creditores eum molestantes, illud ostenderet, alij autem
dicunt à tempore verificationis: sed inspicienda sunt verba rescripti, & in
rescriptis ad tollendum dubium solet dici, *iufques à ung an. à compter du iour*
de la datte de ces presentes. Sed si debitores haberent dilationem quinque an-
norum ad soluendum ex conuentione, habebūt etiam hunc annum à Re-
ge in literis concessum. Quia istud priuilegium non est datum ad reuocan-
dum aliud tempus, ergo nec vnum tempus cum alio confundetur: vt docet
Bald. in l. final. C. de vsur. rei iudica. quem sequitur Iacob. in l. final. in fine.
C. de repudia. hæredi.

*An cautio
sit necessa-
ria, vt pos-
sit gaudere
huiusmodi.*

Vltimò hac annali, vel quinquennali dilatione non vtetur debitor, quan-
do nollet cauere, per l. vniuersa. C. de precib. Imper. offer. Et scribitur in li-
teris concedentibus dilationem annalem, recepta ab eodem supplicante
cautione, quam super hoc præstare poterit, vbi sunt ablatiui absoluti impor-
tantes conditionem. iuxta l. à testatore. ff. de condi. & demon.

Idem tenetur cauere qui dilationem à testatore habet, l. j. & per totum. 50
ff. vt lega. vel fideicom. no. cauea. & C. illo titu.

Idem si à parte detur terminus ad soluendum, l. in omnibus bonæ fidei.
ff. de iudi. l. ij. §. penul. illo tit. vbi loquitur quando à iure habet dilationem,
est tamen differentia: vt not. in d. l. vniuersa. & dicta l. in omnibus.

*Cautio à
principe re-
mitti potest
ex causa.*

Istam idoneam cautionem posset remittere princeps ex causa, cum ipse
hoc concesserit, in dicta l. vniuersa. ita tenent Cyn. Alberic. Bald. Salice. &
Ias. in dicta l. vniuersa. sic consuluit Ioan. de Ana. consil. lxxxij. viso statuto.
vbi latè probat, vide.

*Non presta-
tur hodie
cautio nisi
iuratoria.*

Hodie de consuetudine non vidi in forensi iudicio cautionem præstari
nisi iuratoriam, si petatur à parte, alioqui de nihilo seruiret debitoribus lite-
rarum impetratio, cum nullus vellet pro eis cauere: & hæc solet in literis
exprimi, vt dixi.

*Quādo iste
iure à prin-
cipe concedi
possint.*

SEXTÒ, quando concedi possint istæ dilationes à principe? Respon-
deo, quando aliquis debitor est perpeffus damnū notabile, & ob id soluere
non valet. Si ergo fuerit diues, non debet hoc concedi ei beneficium, sed
debet soluere: & idem si nullum perpeffus fuisset damnum. Nam tunc vel
soluere, vel bonis, seu foro cedere debet: vt in rubri. ff. & C. de cefsio. bono.
& superius alia docui in Praxi. nam princeps habet respectum & rationem
ad ista, & interim respirandi tempus debitori conceditur.

*Differēcia
inter anna-
lē & quin-
quennalē di-
latione m.*

SEPTIMÒ, quæ sit differentia inter annalem, & quinquennalem dila-
tionem? Respond. multæ sunt. Nam in literis annalibus sufficit præstare
cautionem, quam potest impetrans, etiam iuratoriam: vt patet in literis, re-
ceue caution dudiēt suppliant telle qu'il pourra donner, &c. Et illam debet dare
quando vult vt dicto rescripto, non quando impetrat. Petrus de bella Per-
tica & alij in dicta l. vniuersa. an fine. in quinquennalibus verò literis re-
quiritur fideiussio, nempe vt impetrans ante literarum comprobationem
det fideiuffores de soluendo in fine quinquennij, vel det pignora. l. vni-
uersa. C. de precib. Impera. offerend. cap. vniuersa. xxv. quæstio. ij. Ratio est,
quia princeps non vult ex suo priuilegio damnum alicui inferre, l. nec auus.
C. de

C. de emancipa. liber. & hoc tenuit Ias. & alij in dicta l. ij. & dicta l. vniuersa. & Iacob. in l. si debitori. de iudic. ff.

Intellige si petatur debet praestari, alioqui non. gloss. in dicta l. vniuersa. quam ibi comprobatur Petr. quatuordecim similia Ias. si vero non possit dare fideiussores, exigentur debita deducta utilitate medij temporis, l. si constante. §. quoties. ff. soluto matrimonio: vel committetur iuratoriæ cautioni. l. generaliter. C. de episcopis & clericis. ne rescriptum sit superfluum. secundum Albericum in dicta l. vniuersa. si soluere nollet, exigetur debitum, sine medij temporis utilitate. Cyn. & Paul. ibi, tamen illa satisfactio, & cautio hodie ex consuetudine non solet exigi, nisi iuratoriæ, nec in annalibus, nec in quinquennialibus literis. Fortè tamen si Rex daret sine causa dilationem, posset exigi, si literæ verificarentur.

53 Secunda differentia est, quia in literis dilationem annalem continentibus non requiritur consensus creditorum, vel maioris partis. Masuer. in rubric. de obligat. §. item debitor. & superius dictum fuit. Secus in rescripto concedente quinquennium, per l. final. C. qui bonis cedere possunt. non tamen impediunt executionem Arresti. Guido Papæ. quæstione nonagesima-septima. ut dictum fuit superius.

Consensus creditorum necessarius in quinquennialibus.

54 Requiritur etiam conuocatio, & coadunatio omnium creditorum in vnum. Bald. in dicta l. final. in princip. text. ibi, ut omnibus coadunatis, & debitis eorum computatis. dicta l. final. & c. quia quando aliqua sunt communia pluribus ut singulis, ad hoc ut maior pars possit obesse minori parti, oportet ut omnes in vnum locum conueniant, & rem discutiant. l. & suum heredem. §. final. ff. de pactis. Barto. in l. omnes. in tertia quæstione secunda quæstio. principal. ff. de iusticia & iure. hoc tamen non seruatur in Francia. Sed si quis habeat creditores Lugduni, & alios Tholosæ, aliosq; Parisi. post impetrationem literarum citabit creditores Lugdunen. coram iudice ordinario Lugdu. & coram illo interrogantur creditores, quid illis debetur: qui respondebunt, & ostendent suum obligatorium instrumentum, & postea interrogabuntur, an comprobationi literarum consentiant, & si consenserint impetrans accipiet hæc acta, & postea probabit coram iudice, coram quo interinatur rescriptum, creditores Lugduni consentire. idem faciet in creditoribus Tholosanis, & sic postea coram iudice Parisien. ubi comprobatur rescriptum, probabit creditores varios consensisse, ut superius in praxi literarum quinquennialium scripsi.

Conuocatio omnium creditorum necessaria.

55 Oportet igitur omnes citare creditores in verificatione quinquennialis, ad consentiendum, vel dissentiendum, & comparentibus datur aliqua modica dilatio ad dissentiendum, si dissentire ex causa velint: si vero contumaces fuerint, secundo citabuntur, qui si non compareant pro consentientibus habentur: ut scribitur in stylo Burdega. rubri. interinè de respitz. articu. vlti. & alias prouidetur, prout est consuetum in aliis curiis.

Citare oportet creditores ad consentiendum quinquennialibus.

56 Item de ista coadunatione de iure debet apparere, quia non praesumitur, nisi quatenus constat. cum sit quædam solennitas extrinseca. l. quæcunque. §. final. ff. de publicia. Alexan. consil. ccv. visis. in secundo volu. Ideo in processu super harum literarum verificatione, de hoc mentio fieri debet.

Elapso tempore anni vel quinquenni constituitur debitor in mora.

57 Præterea elapsa dilatione quinquenniali, vel alia annali, constituitur de-

bitor in mora, quia dies interpellat pro homine, l. magnam. C. de contrahen-
 da stipulatio. licet Bald. dubitet in l. final. §. præterea. C. de iure dotium. sed
 hoc firmat Purpur. in l. vinum. columna iij. ff. si certum peratur. ideo anno
 Arrestum. 1546. die decimo octava Ianuarij, in magna camera fuit dictum, quendam
 appellansem non recipiendum, eò quòd appellauerat à sentetia, qua iudex
 interinauerat suum annale rescriptum, & condemnauerat eum finito tem-
 pore anni ad soluendum, quia sine grauamine appellauerat, licet iudex non
 deberet hoc facere, tum quia non petebatur, & stultus est iudex, qui ultra
 Condemna-
 ri an debe-
 at qui pen-
 deme dila-
 tione ad sol-
 uendum po-
 stea.
 Quibus di-
 regantur li-
 tera anna-
 les, & quin-
 quennales.
 petita condemnat, l. fina. C. de fideicommiss. libert. Sed quia in vim suæ pri-
 mæ obligationis exequi poterat instrumentũ finito tempore, ob id expres-
 se condemnauerat ad id, quod tacite inerat: ideo illa expressio non vitiabit
 sententiam, per l. iij. ff. de lega. j. & cap. ij. vbi gloss. de electio. in sexto.

Tertia differentia, quia præscriptio moratoria quinquennalis dirigitur 58
 tantũ officialibus Regis: ideo dicitur in literis vniuersis iusticiariis nostris,
 aut eorum locum tenentibus: aliæ verò dilationis literæ omnibus etiam do-
 minorum magistratibus, siue Regis, vt in stylo magno rubri. *des respitz. folio*
vij. patet. Ideo in literis solet scribi: *A tous les iusticiers de nostre Royaume, ou*
à leurs lieutenans Salut, &c. Hodie per ordinationem nouissimã Regis Fran-
 cisc. rubri. *des Seneschaux.* ordina. xxvij. articul. xij. tollitur ista differentia, vt
 supra dictum fuit in quarta quæstione.

Quarta differentia est, quòd maior pars creditorum non potest conce- 59
 dere dilationem quinquennalem in præiudicium minoris partis: nisi debi-
 tor velit cedere bonis. text. in dicta l. final. C. qui bonis cedere possunt. vbi
 Minor pars
 quando pos-
 sit consenti-
 re in præiu-
 dicium mi-
 noris.
 electio datur creditoribus, vel quinquennale spacium eis indulgere, vel bo-
 norum accipere cessionem. Angel. & alij in l. alia. §. eleganter. ff. soluto ma-
 trimonio. hoc firmant post Bartol. in l. quod maior. ad municipal. Alexand.
 expresse consil. ccv. visis. volumi. ij. colum. j. Jacob. in dicta l. & suum hære-
 dem. §. final. ff. de pactis. Petr. Jacob. in sua practica rubric. de cessione. bono-
 rum. versicu. octauo. Sed in annali dilatione non requiritur nisi solus prin-
 cipis consensus.

Quinta, quòd obtinens dilationem quinquennalem cõfiteatur. & agno- 60
 scat omnia debita, pro quibus vult hanc dilationem sibi concedi, & credi-
 tores recipient confessionem: postea poterunt probare contrarium, si verè
 non confessus fuerit: nec proderunt ei literæ. Ias. & alij in §. fina. de actio. in
 instit. hoc autẽ non fit in dilatione annali, in qua non tenetur debitor agno-
 scere debitum. Boër. in decis. Burdeg. quæst. ccxcvj. princeps. col. j. quia iste
 annus est debitori breuissimus, sicut primus annus matrimonij.

Sexta differentia est, quia post dilationem quinquennalem non potest 61
 cedere bonis is, qui eam obtinuit. dicta l. final. secus in illo, qui dilationem
 annalem, cum non prohibeatur iure, l. præcipimus. C. de tempo. appellatio.
 Guido Papæ consil. cxxiiij. circa. in septima quæstio. aliquando etiam vidi
 post dilationem quinquennalem admitti aliquem ad cessionem, vide pul-
 chrè Bald. consil. cccj. ad euidenciam. in quinto volumi.

Septima differentia, quòd in dilatione annali concedenda requiritur 62
 quod debitor igne, bello, vel alio casu amiserit maiorem partem suorũ bo-
 norũ: ideo solet dici in literis: *de ses Affermât luy auoir perdu la greigneur partie*
de ses

Amisio bo-
 norũ quan-
 do probari
 debeat.

63
 64
 65
 66
 67
 68

de ses biens & cheuance. Diuersum est in dilatione quinquennali: vbi solet princeps mandare iudicibus, si vobis constiterit, quod maior pars creditorum dilationem quinquennem concesserit, cogatis minorem partem ad concedendum similem terminum. & c. iuxta l. fi. C. qui bon. cedere possunt.

63 Octaua, quia in annali dilatione sufficit debitorem iurare, se impetrasse pro vrgenti necessitate, & sine fraude, & non erit opus alia probatione: nec audiri debent creditores volentes contrarium probare: quia lapsus erit annus, ante probationes factas: Secus est in quinquennali, vt scribit Boer. in decisi. Burdegal. quæstio. ccxcvj. princeps. colum. j.

Non fit probatio contra annale dilationem, secus contra quinquennale.

64 Nona, quod per casum fortuitum & inopinatum amiserit, quia per ludum, aut voluptatem consumedo, non succurretur. Regul. damnum quod quis sua culpa. de regul. iur. libr. vj. Ideo solet dici in literis: *Tant pour le fait dus in quen* & occasion des guerres, & gens d'armes, qui ont eu cours en nostre Royaume, comme autres fortunes a luy suruenues en plusieurs manieres, & c. In quinquennali secus quia non allegatur casus in illis literis.

Casus fortuitus in annali est probatus, quoniam non.

65 Decima differentia est, quia requiritur in literis concedentibus dilationem annalem, quod illi casus fortuiti & amissio prouenerit à decem annis citra. Et ideo solet apponi in literis, *Et depuis dix ans en ça.* In quinquennalibus verò literis diuersum est, vt scribitur in stylo Cancellariæ magnæ.

Casus à decem annis euenit allegatur.

66 Vndecima, vidi impetrari literas contra literas quinquennales, narrando quod is, qui eas impetrauit, est diues, & quod bene solueret si vellet, & se iactauerat. Item quod post impetrationem dictæ quinquennalis promiserat soluere, rogitans creditores, ne aliquid executionis contra eum faciant, & quod quidam creditores astu, & dolo consenserunt: ideo mādabit Rex, vt executio perficiatur. Contra autem literas annales, non vidi literas impetrari: quia fortè expirabit terminus antequàm essent impetratæ, & verificatæ: licet Masuer. dicat posse etiam literas impetrari, in rubric. de obligatione. §. item debitor.

Literæ impetrantur contra dilationem quinquennale, secus contra annale.

67 OCTAVO, quæ contra ipsas opponi possint literas? respon. Primò quod sunt literæ subrepticæ, & obrepticæ, & sic nullæ. cap. super literis. de rescript. dixit enim se amisisse bona propter bellum, & tamen bellum non fuit ibi.

Quæ possint opponi contra has literas.

Secundò, quod nullum passus est damnum, vel paruum admodum, & de modicis non est curandum, l. scio. ff. de restitutio. in integr. quod si perpeffus sit, probare debet impetrans.

Tertiò, quod dolo amisit bona sua, ea vendendo, & dissipando, & is qui dolum allegat, illum probare debet, l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio. Et is qui dicit illi vendidisse debet probare post impetrationem, vel statim ante. per textum. & ibi gloss. in §. tutor. de authorita. tuto. in institu. doct. in l. prima. C. de iure fisci. libro decimo.

Quartò, quod creditores, vel maior pars creditorum non consentiunt, iuxta l. maiorem. ff. de pact. vel etiam si consenserint, impetrans tamen hoc probare debet, quia id ponit in suis literis, prout etiã superius dixi in praxi.

68 Quintò opponitur, quod illi, qui consentiunt, sunt ficti creditores, & simulati, facti tantum ad hoc, vt possint debitori in his succurrere literis. Et an puniri debeant? Respon. Isti, quibus est solutum, si fingant se debitores, puniri debent. Respon. Isti, quibus est solutum, si fingant se debitores, puniri debent.

Fingentes se creditores, & pena falsi tenentur.

vel alij etiam de consensu debitoris, pœna falsi puniri possunt: quia hoc tendit ad aliorum damnum creditorum. ita asserit Ange. in tracta. de malefic. in gloss. falsario. versicu. quæritur. Barto. per tex. in l. si creditor. vbi glos. & Salice. C. de fal. facit quod consuluit Bald. consil. ccxx. ad euidenciam. in tertio volumine. Et hic impetrans debet probare eos veros creditores: vt superius dictum fuit.

Sextò, quòd & si debitores sint, non tamen faciunt maiorem partem debiti, vt debent, per dictam l. maiorem. ff. de pact.

Septimò, obiici potest, quòd cessat causa literarum, quæ habet ad vitandum miserabile cessionis, vel distractionis remedium: sed ob hoc non vitatur, quia etiam oportet quòd hæc vel alterum istorum faciat, quia iam omniam bona deglutiuit.

Octauò, ex falsa causa literas esse concessas opponere, si ita sit, potest, quia literæ dicunt, destructa esse bona, quæ in Vasconia habebat per bellum, & tamen ibi non fuit bellum, si remoueas mulierum prælium, quod ibi frequens esse solet, & sic literæ non valebunt, vt in toto titu. si ex fal. instrumen. & l. penultima. C. de transactio.

Hæredibus impetrantis an literæ quinquennales prosint. Nonò opponitur, quòd hæc literæ concessæ sunt Titio debitori tãquam viuenti, qui postea defunctus est. Et ideo hæredibus non proderunt. per l. Neratius consultus. ff. de regul. iur. nisi de mente principis appareat, vt ibi. vel literæ ante mortem fuerint approbatæ, & pendente dilatione mortuus sit impetrans, tunc etiam proderit hæredibus. doct. in cap. cum venissent. de iudic. c. significauit. de rescript.

Decimò opponi potest, quòd non impetrauit dispensationem super iuramento, & sic est periurus, ideo nõ potest vti suis literis, sed oportet quòd postquam aliquis impetrauerit literas, antequam eas præsentet, quòd obtineat dispensationem à suo episcopo, vel eius vicario, c. j. de iureiuran. vbi Panor. Scripsi abundè in interpretatione l. si quis pro eo. circa fi. ff. de fideiuss.

Vndecimò opponitur, quòd literæ à Seneschallo sunt concessæ, vel ab illo qui potestatem concedendi non habet, vt superius scripsi in ij. quæstio.

Vltimò, quòd aliàs similes obtinuit literas, ideo istæ non valent, vt supra dictum fuit. Alia multa solent à pragmaticis opponi: sed ista præcipua sunt. Nam multa interdum opponuntur, quæ parũ seruiunt, vnde ea missa facio.

Effectus harum literarum. VLTIMÒ, quis sit effectus harum literarum? Respon. vel dilatione anni pendente, & cõprobatione facta, nihil innouari debeat, sicut appellatione pendente, vt patet in rubri. ff. nil. noui appella. penden. etiam dilatione pendente, nil est innouandum, l. siue pars. C. de dila. vt etiã abundè scribit Vital. de Camba. in tract. clausu. in clausula nil nouari.

Dilatione pendente nõ capiuntur bona. Et sic dilatione annali, vel quinquennali pendente non capiuntur bona debitoris. nec persona, etiã si esset obligatus rigoribus parui sigilli, vel conventionum Nemausi, vel castro de *Lumbrieres*, etiam pendente verificatione: quia idem dicendum est de hoc tempore, sicut de tempore post verificationem, quemadmodum dicimus de tempore post appellationem, & ante, per c. non solum. de appel. in sexto. licet quidam obseruent contra.

Et si debitor post rescriptum concessum prehenderetur, illa prehensio tanquam attentata reuocanda esset, & hoc de stylo seruari dicit Boër. in de. cif. Bur

cif. Burdeg. quæstio. ccxcvj. princeps. col. ij. per tex. in l. fi. C. qui bonis cedere pos. quia executio nimis properè facta est, l. j. C. de execu. rei iudi.

72 Item hîc captus non teneretur dare fideiussorem de se præsentando, quia postquàm est indebitè captus, debet à carceribus extrahi, & aduersarius ad expensas & interesse condemnari, vt scribit Bald. in l. per diuersas. quæstio. xv. C. mandati.

Captus non teneretur dare fideiussorem de se præsentando.

Præterea ista dilatione pendente non current vrsuræ, nec interesse, alioqui parum prodesset principis beneficium, l. non solum. ij. §. illud. ff. de libera. leg. Alber. & docto. in l. quoties. C. de precib. Imper. offeren. distinguunt. colum. sexta. ibidem vide.

Interesse non debetur dilatione pendente.

Ad hæc ista dilatione pendente debitores congrua securitate letentur, c. fi. de treuga & pace. & veteri prærogatiua, l. vna. C. de priuil. vrbis Cōstātinop. lib. xj. vnde poterunt interim inquirere, vnde pecuniam habere possint ad soluendum creditoribus lapsò tēpore: ideo si in securitate non essent, non possent sibi emendicare argentum, quo possent finita dilatione satisfacere.

Et estats.

GLOSSA II.

QERTVM est, quòd qui semel actionem proponit, necesse habet vsque ad finem litem prosequi. tex. in authen. qui semel. C. quomodo & quādo iud. & vocatus reus habet se defendere, l. properandum. §. si autem reus. C. de iudi. quia iudicium redditur in inuitum, l. inter stipulantem. §. j. ff. de verb. oblig. Si tamen quis sit absens reipublicæ causa, vt legati, vel milites, succurrendum esse ei, qui se, patriam, & parentes tuetur, censuerunt iura, in l. aduocati. C. de aduoca. diuerso. iudicio. & in rubri. ex qui. cau. maio. in integ. resti. ff. Et illum restituendum esse, si id temporis læsus esse dicetur, concedit, l. j. & per totum dictum tit. ex qui. cau. maio. in integ. restituat. Verum enim verò, quia melius est iura intacta seruare, quàm post causam finitā remedium quærere, l. j. C. quando liceat vnicui. sine iudice se vindic. † ideo praxis inuenit, vt iustitiū iure militari, vel legatorū impetrare sit liberum: vnde qui militiæ, vel legationis causa abesse vult, literas à principe impetrabit, in quibus Rex iudicibus mandat, vt causam in eodem statu relinquat, quandiu impetrans pro causa ista erit absens: & eò vocatæ sunt literæ status, quia in eo. statu & conditione remanet causa illa, in qua erat tēpore quo istæ literæ præsentantur, non quòd agatur de hominis statu, vt quidam dicere volebant, & fundatur hæc praxis in l. interdum. ff. de iudic. vbi sic scribitur: interdum ex iustis causis, & certis personis, sustinendæ sunt cognitiones: veluti si instrumēta litis apud eos esse dicantur, qui reipublicæ causa aberant. & §. seq. ecce quomodo iurisconsultus statuit differendam cognitionē propter absentiam causa reipub. Etiam vacante sede causa differenda est, c. j. ne sede vacan.

An captus causam quis prosequi conueniatur.

Origo literarum status.

Status literarum sic dicitur.

Ex tex. d. l. interdum patet, quando concedendæ sint literæ status, & tex. dicit ex iustis causis, vtpotè si agatur de libertate, vel hereditate, l. Diuus. in fi. & l. si quis libertatē. ff. de peti. hæred. Idem si quis emerit seruum, qui est in potestate hostium: tunc quia difficile est tradere seruum, officio iudicis sustinenda & differenda est præstatio, l. fi. ff. de actio. emp.

Status literarum quando concedenda sunt.

*Procurato-
rem an quis
constituere
teneatur.*

Item ex personis, vt militibus, vt in §. j. infra eodem dicitur. Et sic per hoc cessant difficultates iuris. Prima quod si causa coepta sit, tenetur quis dimittere procuratorem, l. eundem. ff. de legatio. gloss. & Barto. in l. si. de in integr. restitutio. Tamen in hoc regno quis non tenetur, si has impetrauerit status literas: & hoc est introductum, ne forte interim procurator cum parte aduersa colludat: & quia non ita potest defendere causam, sicut pars, quia non erit æquè instructus, & ista not. doct. in ca. querelam. de procurato. siue ergo causa ardua sit, siue non, istæ literæ impetrari poterunt. Cessabit etiam alia difficultas doct. posita in l. ij. §. si quis in iudicio. ff. si quis cautio. & per Alexand. in l. quæsitum. de re iudica. ff. vbi citatus tenetur mittere procuratorem, si causa non sit ardua, tamen post has literas non poterit citari, nec inchoari causa, nisi tempore peritura esset, l. sed & si. §. sed & si. ff. de iud. nec incoepta prosequi, sed erit differenda, quia in mora modici temporis non erit magnum præiudicium. l. si debitori. ff. de iudi. Si tamen interim dubitaretur de testibus senibus, & valetudinariis, ad futuram memoriam examinari poterunt. per cap. fin. vt lite non contesta. sic concludit Anto. capit. in decis. Neapolit. quæstio. cxxvij.

Que nous donnons, & de plusieurs autres au nom de nous.

GLOSSA III.

*A quibus
literæ hæc
concedantur.*

ECCE igitur à quo concedantur literæ status, hic text. dicit *que nous* id est à Rege. Idem habetur inferius vt statim sequitur.

*Mesmement en faueur de ceux, qui dient qu'ils vont, ou
veulent aller à nos guerres.*

GLOSSA IIII.

*Quibus li-
tera status
concedantur.*

HIC PATET quibus concedantur hæc literæ. Primò his, qui ad bellum proficisci volunt, & sic sola voluntas sufficit ad obtinendum has literas, quia sola destinatio sufficit quoad hoc, vt plenè scribit Feli. in c. cum adeò. de rescript. & scripsi in l. locus ff. de verborum significatio. tamen voluntas debet ad actum venire, alioqui non proderunt literæ, vt inferius dicitur. Etiam hoc priuilegio gaudet is, qui vult ire, licet non sit miles, vel nobilis, sed sufficit quod Regi seruire possit, vt tubicem fortè, aut alij in aliis belli munitionibus, quia scholasticis non solùm priuilegia dantur, sed famulis, & aliis necessariis personis. authenti. habita. vbi scripsi. C. ne filius pro patre. facit l. inter. ff. ex quibus causis maio. intelligo si bellum à Rege indictum sit, secus si ab alio, cum in regno nullus possit mouere bellum quàm Rex, vt alibi dixi. & doct. no. in l. vna. C. vt armo. vsus incio principe sit interd. lib. xj.

Secundò conceduntur istæ literæ his, qui vadunt de præsentis, ibi, *qu'ils* vont. quia rebus suis superesse non possunt, l. j. ff. de procurato.

*Residenti-
bus in expe-
ditione dan-
tur literæ sta-
tus etiam mi-
litaribus.*

Tertiò etiam his, qui iuerunt, & ibi resident adhuc, vidi literas concedi. Et vxor, quæ sequitur virum, gaudet priuilegio istarum literarum, etiam in suis bonis propriis, per l. primam & secundam. C. de vxori. mili. Secus si domi degant, quia cessat causa, vt decidit Anto. capit. in decis. Neapolit. quæstio-
ne septua

me septuagesimasexta. quam exceptionem vocat hosticam, quia ratione hostium datur, vt in decisi. clxxij. & idem de famulis necessariis militi. dicta l. inter. ex quibus causis maio.

Quarto etiam hæ literæ non denegantur obsidibus, quia impediti sunt, l. obsides ff. de testament. & comprobata fuerunt hæ literæ ab vno obside impetrata anno 1520. die penul. Februa. in hoc senatu Parisi.

Item his qui legatione reipublice funguntur, l. item. & l. hi qui. ff. ex quibus causis maior. & quando absunt ex illa causa, l. si cui. ff. eodem. Si tamen fuerint concessa alicui, & ipse non iuerit, non proderunt ei literæ, quia cessante causa cessat effectus, l. vna. in princip. C. de caducis tollend. & scribitur inferius in gloss. octaua. & Rex debet attestari in suis literis ipsum eius gratia profectum in militiam. vt scribit Ioan. Gallus in quaestio. per aresta. quaestio. cxix. incipien. vidi dici.

Plusieurs grans pertes, & dommaiges viennent de iour en iour aux bons marchans de nostre Royaume, dont il nous desplait.

GLOSSA V.

ET sic per has literas, quia causæ differuntur & prolongantur, processus nutriuntur, multa accidere solent incommoda, quia instrumeta, & acta causæ amittuntur, & processus, partes moriuntur, & ignoratur vbi processus sit. Nam hæredes iustam ignorantie causam habent, l. qui in alterius. ff. de regul. iuris. Et sic regulariter ista impetratio est prohibita, ne causæ differantur, & ob dilationem postea amittantur, & maximè dicit damna immineere mercatoribus: quia mercatores vendunt istis nobilibus (vt vulgò loquimur) ad creditum, & postea dum soluere nolunt, conueniuntur à creditoribus, & pendente processu has impetrant literas, & mercatores perdunt sapius principale, & accessorium, ideo Rex statuit vt sequitur.

Nous voulons & ordonnons que d'oresenauant nul ne donne telles lettres d'estat, si ce n'est par nous, ou nos lieutenans.

GLOSSA VI.

RE G V L A ergo hîc ponitur, vt nullus literas status concedat, quàm Rex. Et Rex concedere videtur, quando eius cancellarius concedit. nam qui per alium facit, per seipsum facere videtur. per regulam iuris. idem si Cancellaria Franciæ concederent, quia per hoc etiam ipse concedere censetur, quibus auctoritatem impartitur, l. prima. §. omnia. C. de veter. iure enuclean. & habetur inferius articul. ij.

Idem si locum tenens Regis eas concedere velit, hoc autem ei permittitur per istum text. & in rubri. *du droit Royal.* in his ordi.

Et si sint plures, generalis locum tenens has concedet, non alij. §. sed ius quidem ciuile. de iure natu. & rarò conceduntur nisi in magna Cancellaria.

Et intel

Et intelligimus hîc locum tenentem generalem exercitus, non verò in iudicio, vel in aliis locis, sicut dicebatur de dictatore, cui summa belli tempore potestas commissa erat, l. ij. ff. de origine iur. Cuiusmodi frequenter etiam reperimus apud Lium. Ideo annullatæ fuerunt per Senatum literæ concessæ à Marechallo Franciæ *Bonecault*, & eidem inhiberetur, ne amplius concederet, anno 1393. vt habetur in stylo parlamen. in aresto cxlvj. item nota quòd in Parlamento.

Et si par aduenture aucuns autres de nos gens, & officiers les donnent, nous voulons & ordonnons que nul ne soit tenu d'y obeir.

GLOSSA VII.

Literæ nul-
le nulli præ-
stant effe-
ctum.

STATVITVR hîc, quòd si literæ concedantur ab illis, à quibus concedi non possunt, vt illis nullus teneatur obedire. Et sic istæ literæ reiicientur, nec comprobabuntur, nec causæ illorum differentur per istas literas: & in primis quæritur, an is dederit, qui dare potuerit, & an is acceperit, cui fuerant dandæ, l. naturali. §. j. ff. de confirma. tuto.

Et avec ce voulons que ceux à qui nous, ou nos lieutenans auront donné lesdites lettres d'estat, que d'icelles ne se puissent ayder, ne portent aucun prouffit, s'ils n'estoyent en leurs personnes en nosdites guerres.

GLOSSA VIII.

In bello præ-
sentes gau-
dent his lre
ris solum.

ADDIT ad prædicta, quòd licet Rex, & eius locum tenens possint has status literas concedere, tamen non vult prodesse illis, quibus concedentur, si non fuerint in bello præsentibus, & personaliter: & sic non prodesse, quando per alium, per hoc verbum, *en leurs personnes*, quod limitatur, vt sequitur.

Ou par maladie ou impotence de leurs corps ils estoyent excusés, & qu'ils eussent enuoyez suffisamment selon leur estat.

GLOSSA VLTIMA.

Miles ante
quam excu-
setur requi-
sit.

HIC LIMITAT, quòd si aliquis prætextu valetudinis aduersæ fuerit absens à bello, poterit vti his status literis sequent. concurrentibus. Primò, quòd fuerit æger. Secundò, quòd per illam ægritudinem non possit illuc accedere. Tertio, quòd sit excusatus: ibi, *excuse*, à duce belli vel à Rege. Quarto, quòd miserit alios suo nomine, & suis impensis ad bellum, & sufficienter. Sed quando dicitur sufficienter miserit? Respon. quando illi, quos miserit, fuerunt recepti & approbati à duce belli, & sic fuit excusatus secundum ordinationes infra positas. in rubric. *des gens de guerre*, alia in sequen. dicentur.

Charles

CHARLES VIII. Artic. lv. des premieres.

Item & pource que souuentefois plusieurs matieres priuile-
gées, comme de fournissement de complaints, d'applei-
gemens, & ou il chet prouision, comme de douaires, de
alimens, & productions de tesmoings sont retardées, &
differées, par le moyen de lettres d'estat impetrées de no-
stre chancellerie, pour empescher lesdictes prouisions. Nous
voulons & ordonnons que doresnauant les matieres
dessusdictes, que lettres d'estat n'ayent point de lieu.
Et que nostredicte cour, ny autres iuges n'y obtem-
perent aucunement. Mais se facent lesdictes prou-
isions nonobstans lesdictes lettres d'estat, ainsi que fai-
re se deuront, sans preiudice desdictes lettres d'estat en
autres choses.

Articulus
secundus.

GLOSSA VNICA.

VAERO in quibus casibus istæ literæ concedi non possint,
& concessæ non profint? Respond. iste text. in causis priuile-
giatis, & quæ dicantur, declarat text. possessoriam materiam,
vt fournissement de cõplantes, d'applegemens, ista declarau articu-
primo. tracta. de senten. executor. in stylo parlamenti. rubric. de rescript. or-
dinat. decimaquarta. sic habetur: Et quia sæpenumero, & infr. in materia
furnimenti, querimonix applagiamentorum, & aliis in quibus cadit proui-
sio, sicut dotis, alimentorum, & productionis testium, literas status locum
habere nolumus.

Literæ sta-
tus in qui-
bus casibus
non conce-
dantur.

Secundò, ou il chet prouision, & quando hoc fit? quando agitur de do-
te repetenda à milite, si impetret literas status, non differetur repetitio: vt
hic docet text.

Tertiò, in causis alimentorum non dantur hæ literæ, ne interim fame
pereat alimenta repetens, l. si longius. §. final. ff. de iudic.

Quartò, in productione testium, quia interim testes mori possunt, & pro-
bationes perirent, vt lite non contesta. capitu. fin. §. primo. & in stylo Parla-
menti rubric. de rescript. ordina. decimatertia. vbi sic scribitur: Si commis-
sariis ad inquirendum veritatem datis, alteram partium literis status vni-
contigerit, alteri parti tempus currit producendi, sed eis non obstantibus
per commissarios in casu prædicto testes recipi, & examinari ad partis in-
stantiam, contra quam literæ status producentur, ipsius producentis ab-
sentia non obstante volumus: saluis tamen eidem nominibus, & testium re-
probationibus. Vtentibus autem literis status in aliqua causarum suarum
interdicimus in aliis causis inuitis suis aduersariis placitare, de cæteroq; in
literis status illam clausulam adimi volumus, quæ solita erat concedi: quod
si impetrans in aliqua causarum suarum placitare vellet, ad id etiam absque
gratia admittetur.

Testes pro
ducuntur &
audiuntur
non obstant
literis sta-
tus.

Et sic

Et sic hæ literæ non impediunt testes audiri, quando iam commissarius datus est ad audiendum testes, sed audiuntur, reservatis tamen reprobationibus testium. vide Panormi. in ca. vltra tertiam. colum. ij. post. Innocen. & Ioan. Andre. de testibus dicentem, quod tempora pro testibus producendis sunt limitata, quæ licet possint abbreviari, non tamen prolongari. cap. spatium. iij. quæstio. iij. Quid si pars petat suspendi & à receptione testium, vel causæ definitione, donec possit testes habere vltimatos, captos, vel infirmos. Innocen. Hostien. & alij dicunt non debere audiri vltra statuta tempora, iudex tamen ex bono & æquo poterit vnam dilationem, si expedire visum fuerit, concedere. doct. in c. vltra tertiam. de testib.

Arestum. Item si pars altera mortua est, dum vna testes producere volebat, tunc hæredes mortuæ citabuntur ad reassumendum processum, & arrementa causæ, & audientur testes, non obstantibus literis status.

Ita censuit Senatus pro domino *D' Amboise*, cõtra comitem *Deu*, & multa alia scribit *aresta* Ioan. Gallus in quæstio. cxvij. incipien. partibus poterit etiam post aperturam attestacionum, vel post sententiam, præmissa summaria cognitione, subueniri per in integrum restitutionis beneficium. c. ij. & c. ex literis. de in integrum restitutio.

*Restitutio
quandoque
in literis con-
ceditur.*

Et si diceres, nõne melius est differre, quàm post publicationem, & sententiæ probationem subuenire. Respon. Ioan. Andr. quod non, ne materia delinquendi præbeatur. Si enim hoc differretur, quilibet tot diffugij vias inuenire posset, quod lites eo p̄textu fierent immortales. Et si procedatur ad vltiora, nullum, vel modicum est præiudicium, ex quo per restitutionem subuenitur. Fatentur tamen prædicti doct. quod iudex ex magna causa posset vltra tempora statuta aliquam dilationem dare, vel prorogare. arg. l. ij. ff. de re iudi. & l. nonnunquam. de iudi. Sed non immoderatam dilationem, arg. l. si longius. ff. de iudic. c. consuluit. de offic. deleg. Sed praxis Franciæ hanc literarum impetrationem inuenit. Quod est notandum, & ita fuit iudicatum in hoc senatu anno 1543. die quarta Decembris pro eo, qui appellauerat à iudice, qui repulerat impetrantem ab his literis, allegãs se habere testes in exercitu, & fuit ei data dilatio ad conficiendum suas attestaciones seu inquisitiones, & quando is non est bello detentus, aliæ solent ex causa concedi literæ, quibus conceditur noua dilatio producendi testes.

Arestum. Quintò, quando bona proclamantur, non dantur istæ literæ, & is qui eas impetrauerat, fuit reiectus *en matiere de criées*, Anno 1518. die vigesima tertia Februarij à Senatu.

Sextò, sententia parata non debet differri, quominus proferatur, & quando processus est ad dicendum ius, articu. j. de sentent. in ordina. Regiis. *Arestum.* Et sic fuit decisum in Senatu anno 1456. die xvj. Martij.

Septimò, non dantur post recognitionem cedulae, & condemnationem ad garmendum, quominus cõdemnatus garniat, vt censuit Senatus cõtra *Do. de Mazet*. generalem Franciæ, pro domi. *Sainct Blancé*, vt habetur in stylo Parlamen. *aresto* ccccxvj.

*Arestum.
Contra Re-
gem litera
status non
dantur nisi
hoc expri-
matur.*

Octauò, literæ status concessæ alicui non comprehendunt causas, quas impetrans habet contra Regem, nisi de illis fiat expressa mentio, qua non comprehenditur persona loquentis. l. inquisitio. C. de solutio. Nec est verisimile

simile, quòd Rex suis causis voluerit derogare, nisi de illis fuerit dictū in literis: & ita censuit Senatus, vt scribit Ioan. Gallus in quæstio. per aresta. quæ stio. lxxxj. vidi in eodem parlamento. tamen Rex hoc solet concedere & exprimere. Aufre. aresto. xlviii. idem vidi.

Arestum.

Item in omnibus casibus prouisionalibus denegatur hæ literæ per istum text. quia non patiuntur dilationem, cum mora in illis sit periculum allatura. l. de pupillo. §. si quis riuos. ff. de noui ope. nūcia. hos casus prouisionales abundè scripsi in tract. de senten. prouif. in primo Tomo constit. istarum.

Postremò à literis status depulsus fuit baillius Altisiodoren. licet absens diceretur pro inquisitionibus faciendis, & audiendis testibus ad vtilitatem regiam: tamen quia stipendia expectabat, & non erat nisi causa voluntaria, etiam si agebatur de causa attentatorum: vt refert Aufrer. in stylo Parla. aresto. cxxxvj. item per arestum.

Arestum.

I D E M Artic. lvj. ibidem.

Articulus tertius.

Item & pource aussi que souuentes fois pour empescher les defaux, qui se donnent en nostredite cour contre ceux, qui sont adiournez à comparoir en personne, les congez qui se donnent contre les appellans, ou autres semblables appointemens, les procureurs de nostredite cour se ventent d'auoir lettres d'estat, ou de grace, ou d'estre receus par procureur, ou autres semblables, combien qu'ils ne facent prompte foy desdites lettres, mais souuentes fois aduient que lesdites lettres, qu'ils alleguent auoir, sont encores à seeller, & expedier en nostre chancellerie, & les font seeller le iour ou le lendemain: voulons & ordonnons que nostredite cour ne reçoine lesdits procureurs à proposer auoir aucunes telles lettres de nous, sinon qu'ils les ayent en la main, & en facent promptefoy en iugement. Et defendons ausdits procureurs, que d'oresnauant ils n'alleguent, ne facent alleguer auoir lesdites lettres, sinon qu'ils les ayent, & en facent prompte foy. Et sur peine d'amende arbitraire, laquelle voulons sur eux estre leuée sans aucune grace.

GLOSSA VNICA.

T SIC hæ literæ status in causis criminalibus denegari solent. vt hîc, & articul. sequen.

In causis criminalibus literæ status non conceduntur. Rescriptū allegari debet illud probare. Iudici probatio fieri debet.

Item notādus est hîc casus, in quo qui rescriptū allegat, illud probare tenetur. c. cum personæ. de priuileg. in sexto. Bald. in c. cum contingat. col. ij. de rescript. & promptam fidem facere, ac statim ostendere, alioqui excluditur, videlicet quādo literas allegat status, vt hîc. † Sed cui? Respon. iudici, coram quo allegantur. l. quin quaginta. ff. de probatio. Dec. in rubri. de probatio. colum. v. Iacob. in l. non potest. colum. ij. de iudic.

Secundò debet incontinenti fieri probatio, & ostensio potestatis, & de-
ij. To. Comment. Do. Rebuf.

legationis iudicis, alioqui non tenetur quis credere ei, nisi suas ostendat literas. cap. cum de iure. offic. delega.

Non tenetur quis comparere sine citationem non si incerta commissio.

Imò citatus non tenetur comparere, nisi in citatione inserta sit commissio. c. præterea. de dilatio. ideo debet iudex mittere exemplum suæ potestatis, non verò originale, quia pars posset retinere. Bald. in marga. in verb. delegatio. quæst. viij. Et iudex debet in actis scribere diem præsentationis rescripti. vt docet Specu. in titu. de rescript. præsentata. refert Guido Papæ in decis. Delph. quæst. cclxxxvj. quia ante præsentationem nullam habet iurisdictionem. Innocen. & alij in cap. ex cõquæstione. de restitutio. spolia. Specul. in titu. de competen. iudic. aditio. §. viso. versicul. nam eo ipso. Imò si vellet ante præsentationem iurisdictionem exercere, posset sibi resisti. argumen. l. prohibitum. C. de iure fisci. libro decimo. docet Iacob. in l. cum furiosus. no. primo. ff. de iudic.

Tertiò, idem in literis executionis. non enim debet quis exequi, nisi statim ostendat literas executionis, l. prohibitum. C. de iure fisci. lib. decimo. facit cap. veniens. secundo. de testib.

Procurator non faciens promptam fidem mandati sui non auditur.

Quartò, procurator fidem promptam facere debet literarum sui mandati, alioqui non recipitur agere volens, cap. primo. de procurat. sed dominus tanquam contumax condemnatur. teste Barto. in l. j. in fine. ff. quod cuiusque vniuersi. no. Panormita. in cap. constitutus. no. iij. de procura. Guido Papæ in decis. Delph. quæstione cccxxij. non creditur. vnde si quis tanquam procurator vult protestari, vel alium actum facere, debet instrumentum procuratorij prius ostendere. Barto. in l. si quis inficiatus. ff. deposit. Idem si velit nominationes insinuare, vt scripsi in tracta. nomi. quæstio. xiiij.

Mandatum procuratoris per testes probari potest.

Potest etiam mandatum procuratoris probari per testes. docto. in l. j. C. 8 de procurato. & dicto c. j. illo tit. & in cap. cum in iure. de officio deleg. Hipoli. in rubri. de probatio. fol. 6. versicu. quid autem in mandato procuratoris. Imò si non fuerit oppositum, valebunt gesta per procuratorẽ, antequam receperit mandatum. Barto. consil. lxxiiij. quæritur vtrum procurator. Bald. in l. falsus. colum. vij. de fur. C. Iacob. in dict. l. cum furioso. † Nisi fuerit procurator ad exigendum, & recipiendum pecuniam: quia istud debet probari per instrumentum, & non per testes, quia ipse debet acceptilationẽ soluenti scriptam dare, & sic suum mandatum per scripturam probare. vt dicit Bal. in l. falsus. colum. penulti. versu. scias tamen. B. de furt. quem refert Francisc. Cremen. singu. cxxxviiij. si procurator. & Ias. in l. j. col. iij. C. de procurat.

Protestatio contra procuratorem quid operetur.

Item si opposuerim contra procuratoris personam, quòd non intendebam eum approbare per aliquem actum: & tamẽ postea sponte cum eo litigationem, videor personam suam approbare. Barto. in l. licet. nume. 3. & sequen. C. de procura. nisi in quolibet actu protefter, quod non approbo. Bartol. in l. inter quos. §. alieno. ff. de dam. infec. facit l. si proponas. §. si hereditatem. ff. de in offi. testa. Bal. consil. ccccxcviiij. circa primum. colum. ij. in secundo volum.

Quintò, qui ex sententia agit, promptam sententiæ fidem facere debet, cap. veniens. secundo. de testib.

Sextò, qui per literas rescissionis agit, debet eas incontinenti ostendere, & omnia

& omnia per quæ aliquis vult fundare iudicium, alioqui non recipitur, l. licet. C. de procurato.

- 13 Septimò actor, qui dicit se priuilegiatum, vel exēptum, tenetur hoc in cōtinenti ostendere. c. cūm personæ. de priuileg. in sexto. Feli. in. c. contin- git. col. j. de fide instru. Et qui conuenit coram consiliarijs supplicationum aliquem, si opponatur quòd causa non est eis commissa, oportet quòd actor ex tempore ostēdat, alioqui relaxabitur reus cum expensis: & vbi dicit quis se possessorem & saisitum alicuius rei, quæ tamē de iure communi in perso- nam suam cadere non potest, & allegat super hoc priuilegium, in cōtinen- ti dicere debet de priuilegio, antequam pars respondeat, vt censuit Senatus anno 1520. contra procuratorem villæ de Tornaco pro procuratore do. Decani Tornacen. vt in stylo Parlamenti habetur. rubric. an pars agens. in prima parte. §. item vbi, & quādo in clericum fit executio in bonis mobili- bus, si eam euitare velit, statim debet tonsuram ostendere: vt scripsi in tract. de lite. obligat. articu. ij. nume. 112.
- 14 Octauo, cessionarius tenetur in ipso litis auspicio fidem cessi- nis face- re, quando nomine cedentis agit: secus si suo & vtili actione, quia tunc suffi- ciet post litem contestatam: vt dicit Specu. in tit. de cessio. §. j. & in tit. de instru. editio. §. nunc didamus. versic. sed quid ecce. & in tit. de actore. §. j. versicul. sed pone quidam Archidiaco. in c. j. de procura. in sexto. Bartol. & Bald. in l. qui stipendia. C. de procura. & in l. in fi. de actio. & obliga. Panor mi. & alij in cap. primo. de probat. Aufrer. in decis. Tholos. quæstio. ccxciiij. & ista est communis teste. Alexand. in l. Aristo. ff. de acquirend. hæredita. & Dec. confi. cccij. & pro tenui. Ioan. de Grassis. in tracta. suo de cessio.
- 15 Nonò in casibus, in quibus quis facit mētionem relatiuè de instrumen- to, vel de actis, tenetur ante litem cōtestatam fidem illorum facere, secus si in modum probationis. l. postquam. §. si dies. ff. vt legat. no. caueat. domi. de Rota decis. xxxiiij. si in libello. in nouis. & plenè Bart. & alij in authen. si quis in aliquo. C. de edendo. Dec. dicto consilio cccij. colum. j. & alij. regulam alibi conscribam cum ampliatio. & limitat.
- 16 Decimò in tutoribus, curatoribus & alijs agentibus nomine alieno, & alia qualitate, vt illius qualitatē fidem promptam facere teneantur, alijs repelluntur, l. non solum. §. qui alieno. vbi Paul. ff. de procurat. Specul. in ti- tu. de actore. versicu. sed pone, dicens idem in tutore, curatore, syndico, & œconomio atque alijs.
- 17 Sufficit tamen semel ostendisse, arg. l. boues. §. hoc sermone. ff. de ver- borum significatio. non tamen inuentarium ostendere tenetur tutor, cūm de eo non agatur, vt alibi dicam.
- 18 Vndecimò, pater vel alijs consanguineus tenetur ostendere procura- torium: quia l. exigendi. C. ne procura. non seruatur in hac patria, vt est in stylo Bituricen. articu. v. rubri. *des qu'elles choses les parties, &c.* licet in patria que iure scripto regitur diuersum si.
- 19 Duodecimò, in beneficialibus non recipitur quis, impedire satagens exe- cutionem sententiæ, nisi sua interfit, & hoc debet incontinenti probare: te- *In beneficia is bus prom- pra sit si des.*

fte Panormita. in cap. veniens. secundo. de testib. alij casus conscribuntur in stylo Bituricen.

Processus
post peti-
tionem exhi-
bitionis est
nullus.

Item si iudex procederet, postquam exhibitio instrumenti petita est, 20
processus esset nullus: vt probat Dec. consi. cccij. & pro tenui. col. j. & seq. &
Albert. Brunus in tract. statu. in verbo procurator. quæstio. v.

Articulus
quartus.

I D E M Articulus. lxxij. Ibidem.

Item nous auons entendu que souuentes fois quant aucun delinquant, ou criminel est detenu prisonnier en aucunes de nos prisons, ou d'autres iusticiers de nostre Royaume: & que l'on ne peut obtenir la remission des crimes commis par iceluy criminel, ou delinquant, l'on impetre lettres d'estat & surseance d'aucunes de nos Chancelleries: pour faire defense au Iuge qu'il ne procede au proces, ne à l'execution du delinquant, iusques à deux ou trois mois, ou autre temps: pendant lequel l'on fait poursuiure par deuers nous d'auoir & obtenir la grace, remission, ou pardon du delinquant, que aucunes fois pars importunité l'on obtient, parquoy les delits & crimes demeurent impunis. Nous voulans obuier à telles fraudes, & malices, auons ordonné & ordonnons q' d'oresnauant telles lettres ne soyent passées en nos Chancelleries. Et en outre que si par importunité telles lettres d'estat estoient données, & passées: nous ordonnons & commandons à tous noz Baillifs, & Seneschaux, & à tous les iusticiers de nostre Royaume, que à icelles lettres ils n'obeissent, n'obtemperent en aucune maniere. Et leur enioignons que nonobstant icelles lettres ils facent iustice, raison, punition, & correction des crimes, ainsi que au cas appartiendra, & sur peine d'en estre corrigez & punis.

Causa cri-
minales nō
sunt differenda.

XSTE articulus probatur in l. ij. & iij. C. vt intra certum tem-
pus criminalis quæstio terminetur. vbi in causis criminalibus
dilationes tantum necessariae concedendae sunt, non aliae: imò
si iudices examinationē distulerint, poena vicenarum librarum
auri feriētur. l. fi. ibidē. Ideo intra annū quæstio criminalis de-
cidit debet. Sed nō seruatur hoc in regno quoad hoc. Sed si aliquis captus,
cui fit extra ordinem processus, petat vt causa differatur, illud rescriptum
non valebit concessum à cancellariis regni si tamen ab ipso Rege ex causa
concederetur, obtemperandum esset.

Requisita
in literis
status.

Notanda sunt requisita in hoc titulo. Primò quod hæ literæ à Rege, vel
ab eius cancellaria, seu locumtenente concedantur in casibus tamē per has
ordinationes non prohibitis, quia inferior nō potest iuri derogare, nec tol-
lere legem superioris. clem. ne Romani. de elect. per quam dixi superius, &
actorem & reum teneri causam prosequi. in glo. ij.

Secundò, istæ literæ dirigi debent non solū parlamētis, sed etiam omni-
bus ma

bus magistratibus, coram quibus causæ istius impediti pro republica exercentur, etiam magistratibus non Regiis. de hoc plenè scripsi in tractat. de re script. in q. viij. vt. superius.

4 Tertiò Rex mandat in his status literis istis magistratibus, vt causam nõ tractent intra tale tempus, & aliquando certum tempus præscribitur. vide per Panorm. in c. vltra tertiam. col. ij. de testib. Et si post hoc tēpus elapsum miles alias impetret status literas, debet de primis facere mentionem: alias non proderunt ei. c. cæterum. de rescript. † Imò pars contra quam fuerunt impetratæ, impetrabit alias literas *Contre estat.* vocatas, in quibus ad verbū illas status literas describet, & postea dicet illū, dilationis & subterfugij causa has obtinuisse secundas literas. Et quia sunt subreptitiæ, cum dictus impetrans non sit circa bellum impeditus, nec de primis facta sit mentio, quas si expressisset has secundas non obtinisset: ideo mandat Rex vt pars admittatur ad impugnandum illas status secundas literas, & iudici vt ius super his reddat. & quando primæ sunt in magna Cancellaria concessæ, secundæ nõ derogabunt illis, nisi in eadē Cancellaria impetratæ fuerint. Vel poterit pars opponere coram illo iudice, quibus literæ status fuerant directæ sine aliis literis. vnde domi. de Tornon fuit reiectus à literis status, quia in eis Rex nõ assererat eū esse in bello, cuius causa habuerat status literas, nec aliquis belli Dux, sub quo iuisset, hoc testificabatur, docet Aufrer. in stylo Parlament. in aresto xcix. Idem vidi pronunciari.

Secunde literæ status de primis facere mentionē debent.

6 Quando Rex proficiscitur ad bellum cum suis, tunc hæ literæ conceduntur facilè impeditis vsque ad vnum mensem reditus Regis, & hæc est iusta causa, quia quilibet vasallus Regis sequi debet suum dominum euntem ad prælium, & eum non dimittere, alioqui feudum perdit. ca. vno. quibus modis feud. amittatur.

7 Interdum incertum tempus adiicitur sic vsque ad quindecim dies post suum regressum, per hæc verba: *Nous vous mandons & commādons par ces presentes, à chacun de vous comme à luy appartenant, que toutes causes, & querelles debtes, & negoces, meuës, & à mouuoir, tant en demandant, qu'en defendant, de nostre bien aimé le Conte de Sanferre, lequel. &c vous tenez, ou faictes tenir en estat, & sur seance du iour de la datte de ces presentes iusques à demi mois, ou iusques à quinze iours apres son retour, si plus tost est retourné.* quod probatur in l. ab hostibus. in fin. ff. ex quib. caus. maior. Et priuilegium quod datur in eundo, datur & ad reuertendum. capitul quia diuersitatem. in fine. de concess. præbend. scripsi in scolastic. priuileg. clj.

Incertum tēpus interdiū ponitur in literis status.

8 Quartò prohibet Rex, ne interim magistratus aliquid attentent, & innovent pendente hoc tempore, sic dicens, *Et cependant n'attentez, ou innouez ne faictes, ou souffrez aucune chose estre faicte ou attētee, ou innouée en ces dittes causes, & quereles.* per rub. nil nouari &c. quæ etiam ad hunc casum extenditur.

Pendente tempore status nihil innouandum.

9 Imò nec offensio quam ventam nostri pragmatici vocāt, fieri potest post literas status iudici intimatas, vt censuit Senatus pro domi. Desgreuille, contra Senonen. archiepiscopum, vt patet in stylo parlamen. aresto ccclxxix.

Venta non debet fieri pendente tēpore status.

10 Imò omnia sunt nulla quæ fiunt post literas status præsentatas & comprobatas, sicut id quod, fit post appellationem. Et ideo omnia facta in contrarium reuocantur. c. non solūm. de appellatio. in sexto.

Arestum.

Attentata
post literas
status reno-
canda.

Quintò vult Rex, quòd si aliquid innouetur, reponatur in statu pristi-
no, per hæc verba, *mais ce qui seroit fait, attenté, ou innoué au contraire, reparez,*
ou faites reparer, & mettre tantost & sans delay au premier estat & deu. &c.
vt probatur in rubric. ff. nil noui appell. penden.

Attentata
post literas
status reno-
canda.

Sextò, patet has literas concedi à Rege, vel alio principe non recogno-
scente aliquem in superiorem, & sic gubernator Delphinalis, vel alius in re-
gno concedere hodie istas literas nò potest, excepto Regis locumtenente
in bello, vt patet in stylo Parlamen. rubri. de rescript. ordina. xij. vbi sic dici-
tur: Per literas status, & infra, volumus & ordinamus, vt literæ status non
nisi per nos, aut per locumtenentes nostros aliquibus decætero concedan-
tur: quas nihilominus eo casu cuiquam suffragari nolumus, nisi in guerris
nostris personaliter interfit, aut infirmitate, aut impotentia corporali præ-
peditis pro statu suo ad guerras nostras sufficienter transmiserit: alioqui ta-
libus literis nullus obedire teneatur. Est ordinatio Philippi Pulchri prima
in secundis, quam Aufrer. transferre in latinum voluit.

Litera sta-
tus impe-
trari possit
etiam pen-
dente causa
propositio-
nis erroris
aresti.

Septimò vidi dubitari, an hæc literæ concedi debeant ei, qui principi sup-
plicauit, pro Aresti rescissione, & erroris propositione pendente. Censuit
Senatus has literas impetrari posse, & prodesse cuidam impetranti anno
1537. die. xvj. Iulij in magna camera.

Alia multa pragmatici de his tractant literis, sed quia facilia sunt, &
omnibus obuia, ideo ea missa nunc facio: de præmissis Deo gratias agens
immensas. Amen.

TRAC

Attentata
post literas
status reno-
canda.

Attentata
post literas
status reno-
canda.

Attentata
post literas
status reno-
canda.

Attentata
post literas
status reno-
canda.

ii

ii. To Comment De Rebus

2
3
8
n
fu
cu
tu
de
re
fa
gr
in
Se
ha
nu

TRACTATUS DE LITE

RIS NATURALITATIS IN FOR-
RENSI IUDICIO VSU
VENIENS.

LOYS xij. es modifications. Article. xxxiiij.

Item & pource qu'auons esté aduertis, que du vivant de nostreredit feu Seigneur, & cousin, le Roy Charles huitiesme, & dernier, a esté par luy donné, baillé, & octroyé, par importunité, ou autrement, à plusieurs, & diuerses personnes, estrangiers, & non natifs de nostre Royaume.

GLOSSA PRIMA.

NOTANDVM EST, quod exteri, id est, *Exteri in re gno bona acquirere prohibentur.* extra regnum Franciæ nati, ex priuilegio, & consuetudine prohibentur bona in regno acquirere. Quod probatur in rubri. C. non licere habitato. metro. libro vndecimo. Et si acq̄sierint, cū ex rebus acq̄sierint regni, id fisco applicatur. Sunt etiam tanquam serui vsufructuarij, quia quicquid quærunt ex re & operarum, vsufructuario Regi acquirunt. §. item cum seq. insti. per quas personas nob. acquir.

- 1 vel sunt vt latini liberti, de quo in l.vna. C. de lati. liberta. tollen. & in §. libertinorum. de liber. in insti.
- 2 Ideo bona acquisita in regno, (quæ præsumuntur ibi acquisita, si beneficia, vel officia exteri in regno habeant, sicut vxor præsumitur de bonis mariti acquisuisse per l. quintus. ff. de donatio. inter virū & vxorem.) fisco. *Bona exte- rian in re- gno præsu- mantur ac- quisita.* post mortem illorum capit, etiam si liberos naturales, & legitimos habeant: quia ex bonis regni ea acquisuerunt. teste Bened. in cap. Raynutius. in ver- bo. & vxorem. num. 1042. de testamen. sequitur Chassa. in consuetud. Bur- gund. in rubri. *des confisca.* §. primo. nume. 37.
- 3 Hoc tamen non est verum, quando illi exteri in regno haberent vxorē, *Filij natura- les, & legi- timi exte- ris succedunt, non autem fisco.* & liberos legitimos & naturales, qui ibidem nati essent: tunc illi sine literis naturalitatis filij, patri succedunt. Nam licet pater sit exterus, tamen filij sunt regnicolæ, & priuilegio matris filij succedent patribus & matribus si- cut Iliensibus olim erat concessum: vt in l. prima. ff. ad municipal. Nam par- tus sequitur (quo ad hoc) ventrem, l. partum. C. de rei vendicatio. §. primo. de ingenui. in institu. Sicut bona fides, & ignorantia vnus coniungum reddit legitimam prolem, cap. cum inhibitio. §. primo. de clandesti. despon- sa. cap. secundo. qui filij sint legitimi. multo fortius in hoc casu natus in re- gno erit naturalis. Nā cessare debet fictio, vbi est veritas: & plus valet quod in veritate est, quàm quod in opinione. §. si quis rem suam. de lega. in insti. Sed in veritate filius natus est in regno, ergo verè est filius regni. Igitur & hæres per Deum, vt diuus Paulus ait. Et concessio antecedente, vt in regno nubere possit exterus, & consequens concessum censetur: videlicet vt illi

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

filiis bona acquirere etiam in regno possint, l. ad rem. ff. de probatio.

*Disponere
potest extra
regnum de bo-
nis suis.*

Et sic exteri habentes uxorem, & filios in regno natos acquirētes bona in eodem regno, possunt de eis siue inter viuos, siue in testamento, in fauorem tamen filiorum disponere. Imò etiam potest consequenter sicut natus in regno in fauorē vxoris disponere: quatenus ius & cōsuetudines patriæ patiuntur. vt no. videtur Chassa. in consuetud. Burgund. in titu. *Des droits des gens mariez*. Quod est verū si filij in regno nati sint: secus si extra regnū, & sic potest intelligi opinio Benedi. & aliorum. Et ita vidi extractū ex registris cameræ computorum Paris. Et sic etiam censuit Senatus Parisiē. anno 1548. in camera Domainij. pro Roberto de la *Riuere*, filio Francisci de la *Riuere*, in Portugalia nati, contra procuratorem Regium, qui bona illius Francisci capi, & saisiri fecerat cui se opposuerat filius domi. Roberti, in regno natus: & obtinuit: & bona fuere eidem Roberto adiudicata per Senatū. Videatur aliud arestum latum anno 1520. die xxvij. Augusti contra procuratorem Regium, pro Fracisco de Poure, & Arthus de Villequer. aliud simile anno 1519. pro Cringant, appellante à Seneschallo Pictauiē. cōtra procuratorem Regium.

Arestum.

*Filij extra-
neorum vt
succedat pa-
tribus extra
regnum requiruntur.*

Et sic tria sunt requisita. Primū, quod exterus uxorem in regno accipiat. 5
Secūdam, quod filij sint in regno nati. Tertium, quod sint nati ex illa vxore regni, non ex alia extranea. Et tunc sine literis naturalitatis filij succedūt patribus exteris. Et istud est equum & iustū: quicquid dicāt Bened. Chassa. & alij consuetud. imò etiam hi extranei sic coniugati gaudent priuilegiis ciuium: vt fuit dictum referente Aufrer. in stylo Parlamen. aresto. cccxxvij. cū mercatores.

Arestum.

*Bastardi nō
succedūt pa-
tribus.*

Naturales verò filij nō succedūt patribus suis, siue exteris, siue aliis, nisi 6
sint legitimi, quamuis in regno nati sint, & indigent literis naturalitatis, vel legitimationis, sicut extra regnum nati: quia cēsentur extranei, cū extra matrimonium nati sint. Et ideo consuetudo, ne approbet istos coitus prohibitos, adhuc retinetur, vt non succedant: quia fictione iuris extra regnum nati cēsentur: nec regnum eos cognoscit: cū sint illegitimè nati, & cui est pater populus, pater est sibi nullus. gloss. in §. fi. aduersus. de nup. in insti. Imò non valeret statutum, vel consuetudo, vt spurius succederet: quia materiam delinquendi præberet: teste Hostien. in summa titul. qui filij sint legi. §. qualiter. versicu. quid si Imperator. & Bartol. in l. testamenti. col. ij. ff. de testa. Dec. confi. cclxxj. & Roch. Curt. in tract. de consuetu. c. fin. tertio notab. versicu. tertio amplia.

*Consuetudo
vt spurius
succedat an
valeat.*

*Bastardi
an disponāt
de suis bonis
Arestum.*

Fuit tamen, vt quidam dicunt, in hoc Parisien. Senatu pronunciatum, 7
bona bastardi capta & saisita à procuratore Regis esse executoribus tradēda, anno 1527. die decimasexta Aprilis: quia in regno natus erat, & ab homine regni. Si tamē hīc naturalis ducat uxorem in regno, filij ei succedent, sicut exteris, de quibus supra. Et idem si de suis bonis disponat: vt iudicauit Senatus, prout refert Aufrer. in stylo Parlamen. aresto cccxxxij. cum executores.

*Peregrinis
non succedit
rex, nec scho-
lasticis ex-
traneis.*

Item quamuis Chassa. in consuetud. Burgun. in rubric. *des confiscations*. §. 8
primo. numero 37. dicat Regem succedere peregrinis trāseuntibus per regnū causa vitādi limina apostolorū, vel alterius donationis gratia: Tamen hoc non

hoc non est verum: quia cum isti bona illa non adquisierint in regno, illa referuantur consanguineis, vel pauperibus dantur. Et in hoc seruatur authentici. omnes peregrini. C. communia de succes. licet non quoad omnia: vt scripsi in procem. ordina. nec etiam succedit fiscus scholasticis exteris decedentibus in regno: quia bona non adquisierunt ibidem. † Nam regulariter scholastici in studiis bona solent prodigere, potius quam acquirere: vt etiam scripsi, in scholastic. priuileg. xxxix. de quo verbo loquitur l. plebiscito. ff. de offic. præsid. ibi, quod intra dies proximos prodigatur.

10 Item anno 1456. & die xiiij. Augusti, fuit latum arrestum contra comitem Vallismontinum dominum de Ionuilla, recusantem recipere in fidem & homagium quendam Ioannem de Vergeio bastardum, pro terra de Saliaco, quæ ei donata fuerat à patre suo naturali: & fuit dictum, quod recipere retur: contra §. naturales. si de feudo defuncti conten. sit inter do. & agnat. vassal. Nam postquam legitimiati sunt, pro legitimis habentur: & feuda sunt instar patrimonialium in hoc regno: ideo legitimiati in illis succedunt sicut legitimi. Et isti legitimiati à Papa, & à Rege excludunt omnes alios consanguineos à successione: vt aresto cautum fuit, pro quodam Carolo de Hispania bastardo: prout refert Aufrer. in stylo Parlamen. aresto cxliij. Item nota quod filius.

Plusieurs lettres de naturalité pour tenir benefices, & offices en nostredit Royaume, païs & Seigneuries, qui n'ont encor esté employées, & dont les parties se vouldroient par aduventure efforcer d'eux en aider cy apres. Nous voulans à ce donner prouision, attendu que telles lettres, & octrois sont grandement preiudiciables à nos ordonnances sur ce faites, toutes lesdites lettres de naturalité pour tenir benefices en nostre Royaume ainsi baillées & octroyées par nostredit feu Seigneur ausdits estrangiers quels qu'ils soyent non residez en nostredit Royaume, qui n'auront sorti en effect: Auons reuocquées, cassées, & annullées, reuocquons, cassons, & annullons, & ne s'en pourront aider les parties, qui les ont impetrées pour l'aduenir en aucune maniere: les ordonnances de nos predecesseurs Roys faittes en ceste matiere, touchant les estrangiers, demourant en leur force & vertu.

GLOSSA I I.

1 **R**EVOCAT omnes literas naturalitatis, ad obtinendum beneficia, vel officia in regno, quæ non fuerunt sortitæ effectum: vt in simili Papa in c. fi. de concess. præben. in vj. reuocat omnes gratias à suis prædecessoribus concessas, quæ effectum sortitæ non fuerint, & ius in re quæsitum non fuerit.

Et idem scribit in regul. Cancel.

2 Ex hoc textus patet, literas naturalitatis concedi extero, vt beneficium acquirere possit in regno: quia hoc est prohibitum per Carolum septimum

Scholastici solent bona sua prodigere.

Arrestum Naturales succedunt etiam in feudis.

Naturalitatis litera reuocata.

Beneficia in regno acquirere non possunt extranei etiam clerici.

num: vt refert Bened. in repetitio. c. Raynutius. in verb. & vxorem. nume. 1044. de testa. Et postea beneficium in regno obtinere poterit, vt abunde scripsi, in tract. de pacific. possess. in quarta limita. nu. 217. Et sic ista prohibitio acquirendi exteris comprehendit etiam clericos extraneos: vt Bald. docet consil. clxxiiij. præsupponendum. colum. ij. in quinto volu. quem sequitur Soci. consil. xlv. supponitur in tertio volumi. per l. placet. & l. iubemus nullam. C. de sacrosanct. eccle. scripsi in proem. constitutio. Regiar. in primo Tomo. gloss. prima.

Intellige si iure ei conferatur, & canonicè, ea obtinere in regno post has 3 literas poterit, non aliàs, per cap. quamuis. de rescript. in sexto. Et in literis dicitur: *D'ont il pourra estre cy apres iustement & canoniquement pourueu.* Quia beneficium ecclesiasticum sine canonica institutione obtineri non potest, cap. primo. de regulis iuris. in sexto.

*Beneficia
que extra-
nei in regno
obtinere qua-
do à regni-
colis impe-
trari possint*

Ideo per literas naturalitatis nullus poterit cogi ad conferendum exte- 4 ro, nec ipse per pecuniam, aut alias iniuste acquirere poterit, & si ita acquirat, regnicola illud beneficium impetrare poterit ratione simoniæ, vel alterius criminis per extraneum commissi, non autem ob incapacitatè illius, quòd sit exterus, cum sit per literas Regis naturalis regni factus: & sic illa incapacitas purgata per literas naturalitatis à Rege concessas.

*Dispensa-
tus extra-
neus esse de-
bet.*

Item requiritur, quòd si duo beneficia incòpatibilia habere velit, quòd 5 fit à Papa dispensatus, per cap. dudum. secundo. de elect. quia licet Rex scribat, vt beneficia vsque ad quingètos aureos, vel mille habere possit, tamen intelligitur, si iuste hoc fiat, & cum qualitatibus requisitis: vt habetur in §. volumus. de colla. in concordia.

*Externus se-
cularis re-
gularia be-
neficia ha-
re potest.*

Idem si sit secularis, & velit obtinere regulare beneficium, non poterit 6 sine Papæ dispensatione: licet à Rege permittatur, vt secularia & regularia habere possit: quia inhabilitas iuris canonici per has literas non tollitur. c. cum de beneficio. de præbend. in sexto. cap. inter. de statu monach. §. volumus. de colla. in còcord. imò si Rex permitteret vt secularia haberet beneficia, non posset obtinere regularia, etiam cum Papæ dispensatione. Nam Papa non tollit regni inhabilitatem, & non est habilis nisi ad secularia: ergo ad regularia est inhabilis.

*Idiōmate
patrio non
loquens, e-
get dispen-
satione.*

Item si non loquatur idiōmate patrio, opus est etiam dispensatione Pa- 7 pæ, quia regul. xix. Cancelariæ derogabit. Alias ex collatione ordinarij curatum non posset obtinere beneficium. Alia vide quæ scripsi in praxi benefici- ciali, in rescriptis mixtis, vbi plenè docui de his exteris, saltem in materia benefici- ciali.

*Officia in
regno exte-
rius non ha-
bet.*

Item concedi solent istæ literæ ad officia regni, vt exterus ea consequi 8 possit: videlicet vt consiliarius, vel iudex esse possit, vel vt consulis, seu scabini, vel alio fungatur officio. Probat iste tex ibi, *lettres de naturalité pour tenir benefices, & offices en nostredit Royaume.*

*Ciuis in sua
ciuitate an
officia il-
lius ciuita-
tis possit ex-
ercere.*

Et quauis quis nō possit esse Seneschallus, bailliuis, vel prepositus in lo- 9 co suæ natiuitatis. l. fi. C. de cri. sacril. & est tantum in ordina. Reg. rub. des Seneschaux, art. vij. Tamen exterus nō debet esse de illo officio prouisus, sed natus in regno, non tamè in illo loco vbi præfici vult. d. l. fina. ibi. ciuis. nec poterit cogi in sua patria ad officia illius loci exercenda, vt cōsuluit Bertrā. consil.

consilio quinquagesimo. recordor. in primo volumi. ex secunda editio. Tamen illa iura non seruantur de consuetudine regni: v scripsi. in primo Tomo. constit. Regiar. in procem.

- 10 Ratio solet inscribi in literis naturalitatis, cur concedantur ipsis exteris: Ratio cur
lucra natu-
ralitatis
dentur, de-
bet in eisdem
literis ex-
primis. videlicet propter virtutes & merita sua: quæ tamen tenetur ipse probare: quia est fundamentum intentionis, ideo probandum, l. actor. C. de probatio. Et bonum esset quod obseruaretur. Nam hodie canes rabidi panes filiorum deuorant, & tollunt Verum cum exteri sunt bonis moribus, scientia, & disciplina imbuti: bonum & æquum est, vt his literis donentur, argumen. cap. cum decorẽ. de insti. Sed alij blasphemis, & vitiis irretiti: in patibulis locari potius, quàm his literis donari deberent. Nam sunt quidam, qui dictum illud obseruat, sicut Iudæi, Non foeneraueris fratri tuo, ergo alieno, & sic per fas & nefas ditantur.
- 11 Præterea concedi etiam solent istæ literæ laicis, vt bona acquirere possint in regno Franciæ, licite tamen: & de acquisitis & acquirendis in regno testari, & liberè disponere possint: & quibuscunque personis illa relinquere. Nam postquam naturalis regni effectus est, tãquam naturalis poterit disponere de suis bonis, per text. in l. j. C. de sacrosanct. eccle. & in l. in re mandata. C. manda. Disponere
possunt exte-
ri ac acqui-
sitis post ma-
ris natura-
litas.
- 12 Non poterit tamen personis prohibitis relinquere. Nam illa verba, *donner à telles gens, qu'il luy plaira, & bon luy semblera*, Nam includunt odiosos. Nam postea Rex se restringit, dicens: *Tout ainsi & par la forme & maniere, comme s'il estoit natif de nostre dit Royame, & come font les autres qui sont nez & natifs en iceluy*. Ex quo patet quod inimicis regni, bannitis, & aliis prohibitis sua bona donare non posset, nec per testamentum relinquere, l. j. C. de hæred. instituen. l. j. vbi Lucas de Pæna. de delat. lib. x. Nec inter viuos donare. Bannitis &
alijs prohibi-
tis, exter. bo-
na sua non
dent.
Romani de
rebus suis in
regno dispo-
nant.
Arestum.
- 13 Audiui librũ esse signatũ de l. iij. xx. xv. cccclvj. In thesauro chartarum Paris. in quo reperitur charta, per quam anno 1364. mense Octobris, Rex cõcedit omnibus & singulis ecclesiæ Romanæ otundis, vt possint de bonis suis in regno existẽtibus testari, & hæredes habere, & quod hæredes illa grã vtãtur. Etiã anno 406. fuit ordinatũ quod Cameracẽ. succederet suis parẽtibus in regno degẽtibus: puiso quod Galli etiã Cameracen. succedunt.
- 14 Etiam infertur quod extraneo habili facto ad habendum beneficia, vel officia in regno, videtur consequens vt de bonis ibi acquisitis testari possit, & de illis disponere, quamuis in literis naturalitatis non sit expressum, vt possit disponere, postquam in literis Rex vult, vt officia vel beneficia iustè acquirere possit: & fructus illorum recipere, emolumentaque, ac si natus, & originarius regni esset: vnde si originarius regni esset, posset de illis disponere: ergo & nunc, vt tantum in casu ficto pro fit fictio, quantum veritas in casu vero, l. filio pater. ff. de liberis & posthum. Alioqui partim esset originarius, & partim non, quod non est dicendum: quia non potest quis esse in vno liber, & in alio non: vt dicunt doc. in l. j. §. hoc autem. ff. ad Treb. nec moribus nostris conuenit, filium temporalem, vel in parte habere, l. si tibi. ff. de adop. facit text. in l. si pariter. in fin. & l. duobus. de libe. cau. alioqui de quo prodesse ei literæ naturalitatis. Licet quidam dicant, quod si Rex extraneo concedat officium vel beneficium, videatur dispen- Disponere
possunt ex-
traneis de
bonis, etiam
si in literis
naturalita-
tis nõ fuerit
expressum.

dispensare quoad illa, vt ea obtineat, l. Barbarius. ff. de offi. præto. l. quidam. de re iudi. Tamen post mortem bona illius fiscus accipit: quia ille erat vt latinus libertus.

Clausula in literis naturalitatis potentia.

Et ita vidi seruari. Ideo tutius est in literis exprimere, q̄ obtinere possit officium, vel beneficium, & fructus illorum recipere, & acquirere: ac etiam alia quæcunque bona, & de illis testari, & aliàs disponere: siue inter viuos, vel in vltima voluntate, prout sibi placuerit. Et ita soleo consulere ad vitandas opiniones.

Officium habes in regno, ibidem degere debet.

Item solet apponi prouiso quòd in regno degat. Nam Rex non intendit, vt pecuniæ ex regno extrahant: vt patet in proce. cõcord. Ideo si ipse habeat officium vel beneficium in regno, ibi degere debet, & pecunias extra regnum mittere non debet: vt plenè scripsi, in praxi beneficiali, in hoc rescripto.

Financiam externis dare tenetur.

Ad hæc si non exprimatur in literis, solet exterus financiam dare cameræ computorum, quam aliquando Rex donat, & hoc exprimitur in literis: alio qui taxari solet per magistr̄os computorum, vt inferius patet.

Exprimenda in literis naturalitatis.

Item solent hæc literæ concedi, vt non solum exteri acquirere possint in regno, sed etiam in locis in quibus Rex dominium habet. Nam multæ sunt prouinciæ additæ huic regno, quæ iuribus regni reguntur, l. si conuenerit, §. si nuda. ff. de pign. actio. Ideo exprimitur, vt si illic bona exterus acquirat, etiam ibi disponere possit, alioqui dubium esset.

Arestum

Item si extraneus titulo oneroso, videlicet emptionis adquisierit hæreditatem in regno, degat tamen extra regnum: si ibidem moriatur, poterunt ei succedere cõsanguinei. Secus si in regno decederet. quia extrà nõ est in habilis, nec ei poterit Rex succedere: vt censuit Senatus, anno 1518. die vigesimatertia Februa. Quia ea non adquisiuit ex bonis regni: ideo cõmerciũ non censetur remotum exteris, vt patet per totum titulum. C. quæ res vendi non possunt, nisi in certis rebus.

Exteri qui sint. Literis naturalitatis qui indigent & qui non.

Qui sint exteri, hoc videtur notorium: videlicet, qui in regno nati non sunt, vel in prouincijs additis regno. Ob id, si quis natus est in Britania, non in diget literis naturalitatis: idem si in Burgundia, siue in ducatu, vel comitatu. Quia vtriusque Prouinciæ Rex est dominus, licet de facto ab Imperatore comitatus detineatur. Sed iure postliminij nati ibi censentur esse regnicolæ: & non indigent nunc literis naturalitatis, licet olim cõcessæ fuerint, antequam essent regno acquisiti: vt inferius scribitur.

Idem dicimus in natis in Sabaudia. Cũ sint in prouincia addita regno, & idem in natis in comitatu Perpinihani, vt etiam succedant cõsanguineis regni, quia de regno censentur.

Sed Aucionenses impetrare has literas solent, & Itali, ac Lotharingi, Flandri, Germani, Angeli, Scoti, & alij Exteri. De quibus hinc plura alia dicere: nisi de his plura scripsissem in tracta. de pacific. possess. in quarta limitat. & in praxi beneficiali. in hoc rescripto. de his tamen gratias Deo optimo ago. Amen.

TRACTATUS DE LITE

RIS REQUISITORIIS, SEV ROGA-

TORIIS, ET AN, ET QUANDO

Magistratus rogati id quod
mandatur, exequi
debeant.

P R A E F A T I O.

V N C dicendum est de requisitoriis, seu (vt
vulgus Francia vocat) de literis rogatoriis, &
de harum materia, quæ valde pragmaticis fre-
quens est, doctoribus verò praxim ignorantibus
parum nota: ob id sequentia super his du-
xi scribenda. videmus enim quòd diuisum im-
perium cū Ioue Cæsar habet, vt dicit Virgi. &
iurisdictiones cuilibet magistratui in sua pro-
uincia & territorio assignatæ sunt, c. solitæ. de
maior. & obed. Sicut parœciæ à Dionysio limi-

*Iurisdictiones distin-
ctæ.*

tatæ, c. pastoralis, de his quæ fiunt à præl. vnde si quis extra suam iurisdictionem cognoscere velit, non potest: quia ibi tanquam priuatus est, l. iij. ff. de offi. præf. c. nouit. de iud. Imò puniri potest iudex, qui extra suam iurisdictionem aliquid agit. Nam extra territorium ius dicenti non paretur impunè, l. fi. ff. de iuris. om. iud. c. fi. de const. in vj. Et confunditur ordo ecclesiasticus, cum sua vnicuique iurisdictione non seruetur, c. per venit. xj. quæst. j. † Ob id praxis not. inuenta est, vt quando iudex vnius territorij, Seneschallus, vel bailliuis, in causa, de qua iure cognoscit, indiget testibus, vel aliis personis ad euictionem fortè, vel alium actum: & hæ personæ alterius sunt territorij, Seneschallia, vel bailliua seu iurisdictionis: quòd per literas requisitorias roget, aut requirat iudicem alterius iurisdictionis, vt permittat citationem fieri in sua iurisdictione, vel executionē, aut quod per ipsum mandatur faciat, offerens se in simili casu ita facturum. Iste est bonus citandi modus, teste Oldr. conf. lxxxij. teriò quæritur. circa fi. & Soc. cōsi. clxvij. nō inutilis, in iij. q. in fi. vol. ij. fundatur hæc practica in cle. pasto. §. nos quoq;. de re iudi. vbi dicit Papa, Nos quoq; Regis ordinarius iudex quòd ad Imperatoris iudicium citaremus, vel citari aut remitti faceremus eūdem, nequaquam fuimus requisiti. c. Romana. §. contrahentes, & ibi doct. de fo. comp. in vj. ibi, sed tunc loci diocesanus ad denunciationem ipsorum faciet huiusmodi missionem. non dicit ad mandatum, cū par in parem non habeat imperium. l. nā magistratus. ff. de arbitr. l. ille à quo. §. tempestiuum. ff. ad Trebel.

*Literæ re-
quisitoria
quando dem-
tur.*

2 Ratio quare hoc constitutum fuerit, videtur: ne singula turbentur officia, l. repetita. C. de episco. & cle. l. consulta. C. de testa. vnus enim iudex alteri suffragari, & subsidium præstare debet: vnus enim alio indiget, vt in ij. constit. C. post princ. scribitur, & in l. episcopale. C. de episc. audien. c. dilecto. de senten. excom. lib. vj. Soci. in c. sanè. in fi. de for. comp.

*Praxis ser-
uanda in exe-
cutione ro-
gatoriarū.*

3 Secundò, non debet quis occupare alienam iurisdictionem, l. fi. C. vnde vi. vide Francisc. Marc. in ij. parte decis. suarum, quæstio. xcj. & cxviij. & seq.

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

& sic vnus iudex in territorio alterius nō exercebit actus iurisdictionis: sed si velit citare aliquem, seruiens qui citationem habet, ostendet eam magistratui loci, & requirit permissionem, tunc magistratus solet permittere, si iuri sit consonum, & solet ei dare suum apparitorem, vt exterus viator non abutatur: sed si magistratus non reperiatur, requirit apparitorem: vt secum veniat ad secutionem faciendam, qui si nolit venire, exterus apparitor exequetur: & idem si nullus apparitor inuentus est, nec magistratus: sed executio fieri solet vocatis vicinis: vt est scriptum in summa rurali, in Rubri. *En terre d'aucun iusticier.* vbi plus dicit quando executio fit contra magistratum loci, tunc non fit requisitio: quia contra se magistratus non concederet.

Capi nō debet quis in territorio alieno sine requisitione magistrati.

Amplia istud non solum procedere in citatione verbali, sed etiam in re 4
li: vnde si Seneschallus Bellicardi vellet capere delinquētem in Mōtepeffu lano, nō posset nisi per literas rogatorias ad magistratus Mōtispefulani missas. l. j. §. hęc autem. ibi, literę ad magistratus dentur. ff. de seru. fugiti. l. fin. vers. tribuni. C. de his qui latro. aut aliis. l. omnes. & ibi glo. de agric. & cens. lib. xj. gloss. in l. quis sit fugitiuus. §. item Cælius scribit. ff. de ædilitio ed. quam notat Vital. de camba. in tract. clausu. nil noui securit. penden. col. antepenult. l. j. ff. de requiren. reis. Aret. confi. xcvi. respondeo breuiter. col. iij. Soci. in ca. postulasti. in secundo prin. arti. de for. competen.

Iniuria fit magistratui in cuius territorio quis capitur.

Imòprehendens & capiens aliquem in alieno territorio sine permissio- 5
ne, iniuriam infert iudici, in cuius territorio cap. c. ex parte. j. de verb. signifi. quem ibi ad hoc not. doct. & Chassa. in consue. Burg. in rub. *Des hauens.* in §. j. & locus ante omnia esset resarciendus. l. si quis. §. pen. C. de præscri. xxx. vel xl. annorum. l. si quis ad se fundum. C. ad leg. Iul. de vi publi. Iac. de bello visu, in sua practi. rubri. de fuga reor. fo. 53. nu. 49.

Apparitor curia suprema sine requisitione capitur.

Apparitor tamen curię supremę quandoprehendit aliquem, non tene- 6
tur (quia periculum est in mora) requirere antequam ceperit: sed postea sic. ita censuit frequenter Senatus.

Etiam si apparitor alterius inferioris magistratus inueniret reum fugientem, poterit eumprehendere sine requisitione, & ducere ad carceres illius magistratus, vbi est comprehensus, & postea poterit ab eo permissionem petere, & ei literas ostendere. Ias. & alij in §. j. de actio. in insti. vbi suspectus de fuga potest capi, vbicunque fuerit comprehensus, etiam a parte, vt docet de Ripa in c. j. de iud. post Ias. in d. §. j.

Requisita in literis requisitorijs.

Est tamen notandum, quod tam in causa ciuili, quàm in criminali, literę 7
requisitorię debent esse iudicis rogantis sigillo vel magistratus signatę, alioqui non facerent fidem. l. si qua per calumniam. in fi. C. de epis. & cler. c. tertio loco. de probatio. Secundò requiritur quod literę sint publicę. Oldrada confi. cxxiiij. quod remissio.

Tertiò, debent continere requisitionem, vt patet in l. j. ff. de req. reis. 8

Causa inferri debet in literis requisitorijs.

Quartò, sicut in ciuilibus debent literę continere causam, videlicet ppter 9
contractũ in nostra iurisdictione factum, vel aliàs. d. §. contrahētes. ita in criminalibus debet delictum in literis rogatorijs per delinquētem commissum exprimi, & qualitas delicti probati, aut cōfessi, vt melius & tutius requisitus succurrat. tex. in authent. vt nulli iud. §. si verò quis cōprehētorum. colla. ix. l. fi. ff. de offi. præf. vigil. & tunc sine nouo processu iudex requisitus procedet: secus si ageretur de punitione delinquētis, & sic de magno præiudicio.

Bald.

Bald. in authent. clericus. C. de episcop. & cleri. Bart. & alij in l. magistratus. ff. de iurisdic. omn. iudic. Iorda. bricius in repetit. dicti §. contrahentes. in fin. text.

- 10 Notandum, quòd iudex requisitus poterit cum suis propriis seruentibus, si velit, delinquentem remittere, per ea quæ not. in l. penult. ff. si ex noxa. caus. agat. Iacob. de bello visu, in sua practica, Rubr. de remis. faciend. num. 82. liberatur tamen tradendo seruentibus requirentis, si in literis requisitoris hoc cautum sit. l. solent. ff. de custo. & exhibit. reo. l. vna. C. vt omnes causæ tam ciuiles, & c. circa fin. Tutius faciet iudex remittens, si sibi procurret fieri instrumentum publicum de requisitione, captione, ac remissione, vt postea sit liberatus. textus in authentic. de ecclesiasti. ret. immobil. alienat. collat. quinta. §. sancimus. iunctis his quæ not. in l. siue apud. C. de trãfact. & si non confidat his apparitoribus, vel timeat quòd auferatur ab eis, debet dare suos seruentes comites.
- 11 Item hæc remissio expensis iudicis petentis remissionem & prehensionem rei derelinquentis fiet. l. si culpa. ff. de rei vend. l. sed si hæreditas. §. j. ad exhi. non debet tamen iudex requisitus aliquid pro salario capere, sed sua sponte, & liberaliter reum captum remittere. c. statutum §. insuper. de resc. in vj. l. diuus. ij. de custo. reo. Alioqui à superiore puniri posset.
- 12 Intellige quòd iudex requisitus non tenetur delinquentem capere, nisi informationes fuerint ad eum missæ clausæ, ac sigillatæ, cum decreto de capiendo, & delicto per eum commissio. l. si cui. §. fin. ff. de accus. gloss. in l. de iure. ff. ad municip. l. j. C. vbi causa status. text. de iure ad hoc melior in l. nõ dubiũ. ff. de cust. reo. & §. si verò intra. in authen. de mon. coll. j. & de mand. princip. §. sed etiam suscipientes. & tex. in l. interdum. §. j. ff. de publ. Henricus bric. in c. j. in fi. de raptor. Henr. bouer. in sing. inci. Remissio. quæst. iij. Imol. & alij post glo. ibi in d. clem. pastoralis.
- 13 Hoc verum, quando ille capiendus haberet domicilium, quia tunc non potest capi non præcedentibus informationibus. Salice. in l. nullus. v. not. C. de exhibend. reis. Benedi. in repetitio. capi. Raynutius. in verbo mortuo. in j. no. nu. 201. de testamen. dixi in repeti. l. diuus. fo. 19. ver. hodie. ff. ad senatuscon. Silan. & idem si esset homo bonæ famæ & conditionis: alioqui si capiendus esset malæ famæ vel vilis, aut vagabundus, etiam sine informationibus, iudex requisitus eum debet capere, cum literis requisitoriis, quibus debet credere, dicto §. sed etiã. de mand. princip. & §. si verò quis comprehensorum, in authen. vt nulli iud. colla. ix. & hodie ex consuetudine generali non mittuntur, nisi literæ requisitoria: quia possent auferri ab apparitore, in quibus exprimitur informationes esse factas: & per gentes regias visas, ac decreto iudicis fuisse statutum requirente procuratore regio, vt vbique extra loca sacra tales scelesti caperentur, quod rogamus vt facias, aut fieri per seruentes nostros permittas, & c.
- 14 Videndum est, an iudex possit decernere, quòd reus capiatur viuus, vel mortuus: quod nõ puto: quia cum sit absens, dånari nõ potest. l. absentẽ. ff. de pœnis. Ioann. Fab. per illum text. in l. ij. §. sin autẽ. C. de his qui latro. & c. multò minus seruiens potest interficere delinquentem, vel verberibus afficere. quod si fecerit, vltimũ supplicium non euadet. l. fina. C. de malef. & manere.

Apparitor verberas capitū, vltimo supplicio afficitur. themati. ideo dicit Alberic. in tracta. statu. in quarta parte, quæstio. xxxvj. 14
quòd postquam aliquis captus est, non debent apparitores eum offendere, alioqui vltimo supplicio puniri debent. Et miradum est, quòd iudices hoc seruari non procurent, quia quotidie viatores hosce malè tractant, licet innocentes sint hi qui capiuntur.

Resisten seruentibus impune occiditur. Si tamen delinquens restiterat, & seruientes eum occiderent, nulla erit 15
noxia: quia ipse reus se videtur occidere. l. si seruus. C. de his qui ad eccle. confug. Floria. in l. si seruus. in fin. principij. ff. ad legem Aquiliam: Angel. in tractat. de malefic. in gloss. fama publica. versicul. & primò quando officialis. l. secunda. & ibi doct. C. de deserto. lib. xij. Bald. in l. nec timorem, per illum text. ff. quod metus caus.

Captum nō potest iudex vel apparitor liberare. Nota, quòd iudex, cui remissa est prehensio, si semel delinquentem ce- 16
perit, non poterit eundem delinquentem dimittere & liberare, iuris ordine non seruato. l. si. ff. de offi. procurat. Cæsar. multò minus seruientes postquā ceperint aliquē, possunt eum pecunia eis (vt sæpe fit) data liberare, vel postquam eis traditus est: quod si fecerint puniendi sunt, vt probatur in l. milites. ff. de custo. reo. l. ad commentariensem. C. illo titul.

Seruientes, ac les bailes municiporum (vt dicunt) sistere, arrestare, ac cape- 17
re possunt, sed non liberare captos, teste Iacob. de Bello visu, in dicta rubri. de remis. faciend. numero 84. Ratio est, quia non potest absoluere, qui nō potest condēnare, h. iij. ff. de re iudic. l. nemo qui. de regulis iuris. & si liberaret, condemnaretur ad repræsentandum eum suis sumptibus, & sic sæpius audiui multos condemnatos.

Retinere nō potest iudex requisitus captum. Item nec iudex, qui cepit delinquentem ad requisitionem alterius, po- 18
test eum retinere, etiam si delinquens velit, & requirat, dicens requirentem esse sibi suspectum: quia non est in hac parte nisi executor: ergo nō poterit cognoscere, nisi esset eidem mandatum, & tunc daret eidem adiunctum. l. apertissimi. C. de iudi. l. j. ff. vbi caus. stat. Iacob. vbi suprā. nu. 70.

Ecclesiasticus iudex requirit ecclesiasticum & laicum. Amplia insuper siue requirens fuerit iudex ecclesiasticus, siue laicus, ca- 19
pitu. Romana. §. contrahentes. de foro competent. Quādoque iudex ecclesiasticus requirit eundem ecclesiasticum: vt quando quis est hīc excōmunicatus, officialis huius ciuitatis rogat officialem Tholosanum, vt talem denunciet excommunicatum ibidem, vel citet ratione contractus hīc facti, & vocatur rogatum, in quo solēt apponi hæc verba, in iuris subsidium requirimus & rogamus.

Iudex laicus requisitus an cognitionem cause habeat. Aliquando ecclesiasticus exigente necessitate requirit laicum. cap. dile- 20
cto. in fine. de sentent. excommunicatio. lib. vj. & dic quòd quando ecclesia est oppressa per laicos ratione heresis, debet iudex secularis sine aliqua cognitione, statim facta requisitione iuuare ecclesiā, & impartiri auxiliū. ca. de liguribus. & c. principes. xxij. quæstione v. & qui tale officium negligit impartiri, debet priuari sua iurisdictione, cū parū ab heresi distet. c. ad abolendam. de hæretic. cap. vt inquisitionis. §. prohibemus. illo titulo lib. vj. Et facias regulā, quòd iudex secularis tenetur sine aliqua cognitione impartiri suum officium in omni casu, de quo non potest cognoscere. ca. cū non ab homine. de iudic. capit. ad falsariorum. de crimine falsi capit. degradatio. de pœn. libro sexto. Anto. de Butri. post Innocen. in cap. primo de offic. ordi. Hodie

- 21 din. † Hodie cautū est à Rege Henrico ij. quod iudices ecclesiastici possint ^{Capere quā} ^{do possunt} ^{iudices ec-} ^{clesiastici.} hæreticos capere per suam familiam, vel familiam iudicis secularis, quæ de-
bet ei obedire in hoc, nec tenetur etiā iudex ecclesiasticus iudicem requi-
rere secularē, nec habet iudex secularis videre an sentētia iudicis ecclesia-
stici sit iusta, necne. cap. ij. de exep. lib. sexto, quia pro ea præsumitur, cap. in
præsentia. de offic. ordi. l. Herennius. §. Caia. ff. de cuict. Specul. in princip. §.
tractandum. fol. 31. nisi notoriè appareret de nullitate. glo. singu. in ca. super
literis. de rescrip. Bald. in l. j. C. ne liceat tertio prouocar vide tamen Petr.
Anchar. in regu. ea quæ fiunt. de regulis iuris. libr. sexto. Bartol. & alios in l.
22 magistratibus. in fi. ff. de iurisdic. omn. iudicum. † Solet tamen iudex secu-
laris citare partem ad opponendum, si quam habet exceptionem in execu-
tione. Bart. in l. à Diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iudic. & l. prima. ff. nihil.
noui. appellat. pendent. Cyn. in l. ab executore. C. quo. appellat. non recip.
Innoc. & alij capitul. ex ratione. de appel. vide Oldrad. consil. lxxxix. episco-
pus. Et istud est commune in omni ordinario, siue sit secularis requisitus
siue requirens, siue vterque. Aegid. bellamera in d. §. contrahentes. col. iij.
de for. compet. lib. vj.
- 23 Considera siue iudex requirat alium iudicem, siue exactor, vel thesaura- ^{Thesaura-} ^{rius requi-} ^{rit iudicem.}
rius requirat præfidem, quod potest, & ad petitionem exactoris colligitur
Baillius facere exactionem tributorum confiscalium. l. in fiscalibus. cum l.
sequen. & ibi de Platea. C. de exact. tributo. lib. 12. & ibi dicit patruus meus
per illum text. quod thesaurarij non habent iurisdictionem. ideo non pos-
sunt compellere, nec dare dilationem ad soluendum debitum regium, & si
dederint tenentur interim soluere de proprio, & hodie hæc munerum ma-
teria est valde frequens, & vtinam non esset tam nota, vt dicam in rubric.
Des aydes, tailles & gabelles.
- 24 Item in remissione possessionum requiri potest iudex, in cuius territo-
riores sita est. c. Romana. §. contrahentes. de foro compet. lib. vj. vide Bald.
confi. clvj. quidam in terra. in v. volu.
- 25 Quod & intellige idem in sententiæ executione, vt iudex vnus iurisdic- ^{Sententiā} ^{vnus aliter} ^{iudex exe-} ^{quis debet.}
tionis teneatur exequi sententiam alterius. tex. in l. à diuo Pio. §. j. de re iu-
dic. Bald. in l. final. C. si à non competent. iudic. Ias. in d. l. properandum. §.
si autem reus. Anto. Tremol. in addition. ad Vbert. de bona curso. rubric.
de impedit. executio. §. septimò etiam in criminalibus. Hippo. consil. lxxxvj.
licet iam. col. ij. & seq.
- 26 Quod declara, quando iudex pronunciauit secundum leges: secus si pro-
nunciauerit secundum statuta, & consuetudines loci ipsius iudicis. Bald. in
l. vna. in fi. C. de confes. quia statuta municipalia vnus territorij, alter iudex
in exequendo sequi non debet: secundum eum in l. prima. in iij. q. C. ne fi-
lius pro parte. Alexand. in dicta l. à diuo Pio. §. sententiam. col. iij. Alexan. &
alij in d. §. si autem reus. Hippo. in singul. cxxxviii. iudex vnus. Ias. in l. cum
quædam. col. vlti. ff. de iurisdic. omn. iudic. sed in vsu forensi non solet fieri
hæc differentia.
- 27 Item dicimus hæc requisitionem fieri posse, siue sint iudices sub eodem ^{Requiri e-} ^{riā iudices} ^{alterius re-} ^{gni possunt.}
Domino, siue non, ideo iudex villæ nouæ, vel alius de regno, poterit requi-
rere iudicem Auenionensem, & è cōtrariò, vt docet Bonif. vit. in cle. pasto-
ij. To. Comment. Do. Rebuf. i iij

ralis. versic. nos tam. de re iudic. & quotidie hoc fieri solet.

Quod intellige ex urbanitate, non ex necessitate, ad hoc ut possit cogit 28
quia par in parem. & c. d. l. nam magistratus. ff. de arbit. Bonifa. vbi supra, per
glos. ibi: dicam tamen infra an posset cogi per repræsalias.

Testiū exa-
minato cō-
mitti potest
magistrati-
bus loci un-
de sunt te-
stes.

Ita etiam in testibus, quorum receptionem, & examinationem potest iu- 29
dex vnius iurisdictionis alteri committere, ut litis sumptus euitentur. l. iudi-
ces, & authentic. apud eloquentissimum C. de fide instru. §. & quoniam. in
authentic. de testi. coll. vij. vide Bar. & alios in l. ij. C. de naufra. lib. xj. & hoc
debet facere, non partes cogere ad fundendum magnas impensas.

Procedet etiam tam in magnis causis, quam in paruis, quia vbique est ea 30
dem ratio. Bonifac. in dicta clement. pastoralis. dicto versicu. nos & generali-
ter quando actus non potest per iudicē vnius territorij expediri potest re-
quirere alium, ut id expediat, & quando vide impensas magnas esse, nec erit
credendum isti commissio, nisi fidem de sua faciat commissione in scriptis,
per text. in l. vna. C. de mand. princip. l. prohibitum. & l. defensionis. C. de iu-
re fisc. lib. decimo.

Superior nō
requirit, sed
præcipit.

Limita in superiore, qui non habet requirere, sed præcipere inferiori, ut 31
archiepiscopus archidiacono, vel bailliuus præposito. ita latum arrestum Pa-
risien. ut testatur. Ioan. Gal. in q. per arresta, questione xcj. fuit dictum per
Arrestum, per doct. in d. cle. pastoralis. & tunc in literis solent apponi hæc
verba: *Mandos & commadons*, & tunc quod præcipitur, necesse est fieri. c. fi.
xiiij. q. j. nisi rationabilis causa allegaretur. c. si quando. de rescrip. & superius
scripsi in tract. de rescrip. artic. j. & ij.

Litera re-
quisitoria nō
faciunt quē
iudicem.

Secundò limita, quando iudex cui scribitur, non esset iudex cōdemnati 32
ratione domicilij, originis, aut ratione rei sitæ, vel alio modo: hæc enim literę
requisitorie non facerent eum iudicem. not. in c. fi. de foro compet. Vincen.
Hercu. in dicta l. à diuo Pio. §. primo col. vj. quod est notandum secundum
eum, quia sicut priuatorum. consensus non facit iudicem eum, qui nulli præ-
est iurisdictioni. l. priuatorum. C. de iurisdic. omnium iudic. ita iudex remit-
tendo non facit iudicem, qui non est.

Requisitus
an sine lite-
ris exequi
possit.

Quæro an iudex requisitus sine literis requisitoriis possit exequi citatio 33
nem, & alia facere? Respon. non per text. in l. prima. ibi, literæ ad magistratus
dentur. ff. de seruis fug. l. prima. de requir. reis. §. si quis. verò comprehen-
sum. in authen. ut nulli iudic. collat. ix. text. in l. vna. C. de offic. comit. rerum
priuatar. & in l. properandum. §. si autem reus. C. de iud. quem text. Paulus,
& Iaf. dicunt meliorem iuris. allegavi tamen superius ultra eos meliores, &
clarius exprimentes, & si sine literis procederent, esset nullus processus, vel
sententiæ executio, secundum eos. Tum primò, quia officium suum non de-
bet impartiri non petitus. l. iij. §. hoc autem iudicium. ff. de dāno infecto. &
paria sunt, non esse, vel apparere. l. duo sunt. ff. de testamentaria tutel. & sine
literis facile non appareret: tum etiam quia consuetudo & vsus sic obtinuit.
Cyn, Bald. & alij in l. cum quædam puella. §. si. ff. de iurisdic. omn. iudic. vbi di-
cunt sic fuisse Florentiæ obtentum. & sic minimè mutanda sunt, quæ sem-
per certam interpretationem habuerunt, l. minimè. ff. de leg. etiam consue-
tudo est, quod requisitus concedat literas, quas vocant, de pareatis, siue an-
nexas continentes sibi placere executionem fieri in suo territorio.

Limita

Limita in literis quas vocant, *Clamores parui sigilli Montispeffulani*, in quibus nullæ literæ De pareatis dantur, per ordinatio. Reg. rubr. *Du petit seel de Montpellier. articul. duodecimo.* quam hîc, eo quod est huic materiæ conueniens, inserui.

L O Y S xij. Artic. cliij. *des premieres.*

Articulus vnicus.

Item pour obuier aux despens que les sergens font aux debiteurs, au moyen des annexes, qu'ils vont obtenir des Seneschaux, Baillifs ou Viguiers aucunes foys deux ou trois iournées loing des depteurs.

GLOSSA I.

CA V S A igitur huius constitutionis est, ad vitandum expensas quas apparitores faciebant in quærendis his literis de pareatis, cum interdum oportebat eas quærerere per tres, vel quatuor dietas, ob id multæ fiebant expensæ debitori, qui in fine omnia ista reddere tenebatur, vt in l. properandum. §. sin autem alterutra. C. de iudic. ideo vocari has literas *Clamores*, dixi in tract. de liter. oblig. artic. j. quod inducant debitores, contra quos fit executio, ad magnos clamores, & sic ab effectu nomina imposta sunt, sicut interdictorum nomina. §. j. de interd. in inst. ideo Rex statuit, vt sequitur:

Litere clamoris quare sic vocentur.

A este ordonné que desdites clamours du petit seel, ne se prendra aucune annexe, ou lettres De pareatis, fors seulement que le sergent porteur desdites clamours sera tenu d'insinuer icelles aux officiers ordinaires, ou il viendra faire ladicte execution ou ledict debiteur fera sa residence.

GLOSSA II.

XG I T V R specialiter statuit in hoc casu princeps, propter rationem expressam, ne apparitor quærat literas annexas, vel De pareatis dictas, à Seneschallis vel bailliuis, sed sufficit quod literas clamoris insinuet, & ostendat magistratui, in cuius territorio residet debitor, & in quo facit executionem. ergo in hoc casu est statutum, ne quis has literas annexas habeat: ideo in aliis casibus regula procedet, l. prima. ff. de offic. eius. nam sicut literæ rogatoriæ debent dari à magistratibus requirentibus, vt supra dictum fuit: ita & requisiti suas annexas & permissionis literas tradere debent, vt appareat executionem esse iure factam. & sic regula est, quod literæ requisitoriæ debent interuenire.

Litera annexa necessaria.

2 Item deputati à generalibus monetarum Parisiens. ad visitandum monetarios, non petunt pareatis etiam à parlamenti, vt est in Rubri. *Des monnoyeurs. ordin. vij. art. lxxxiiij.*

Requisitoria litera quando non sint necessaria.

3 Fallit, quando sententia esset lata per iudicem, qui nō præ est territorio, vtpote per dominum Rectorem vniuersitatis, tunc executio fiet sine literis

requi

10 Secundò, non tenebitur postea requirens in simili casu impartiri auxilium. quod enim quisque iuris in alium statuit, ipse eodem iure uti debet. rubric. ff. quod quisque iur. c. cum omnes. de constitut. & Teren. Omnium rerum vicissitudo est. moralis Cato: Tu quoque fac simile. Ideo in literis requisitoriis solet apponi: *Nos offerentes in similibus vobis complacere, &c.*

11 Tertiò, requisitus non faciens est periurus. ab initio enim iuravit servare iura, consuetudines, & constitutiones. in authen. iusiurand. quod præstatur ab his. collatio. secunda, & iura, & consuetudines volunt hanc requisitionem debere perfici, alioqui in vanum requisitio fieret.

12 Quartò, tenetur ad inter esse parti. Bartol. in d. §. primo. l. à diuo Pio. per l. si iudex. ff. de va. & extraor. cognitio. Aufre. in decisi. Tholo. quæst. ccccxj. requisitus.

13 Quintò, secundum quosdam iudex requirens compellet requisitum. d. §. j. dict. l. à diuo Pio. vbi text. utitur verbo, iussum. quod importat quandam superioritatem. rubric. quod iussu. l. si quis mihi bona. §. iussum. ff. de acquir. hæredi. facit §. si quis comprehensorum. vbi utitur verbo, iubemus. & quod præcipitur imperatur, & quod imperatur necesse est fieri. can. final. xiiij. q. j.

Requisitus à quo compelli possit.

14 Nam in hoc secundum eos requirens dicitur superior, quia hoc facit auctoritate legis: vel melius dicunt alij, quòd superior requisiti compellet eum, cum par in parem non habeat imperium. l. ille à quo. §. tempestivum. ff. ad Trebellia. & hoc per text. in c. nullus. de iure patrona. & hæc opinio de consuetudine inolevit. nec obstat d. §. primus, quia intelligi iussum debet per superiorem: vel alij habent, si hoc visum fuerit, & melius. nec obstat verbū iubemus. Nam licet Imperator iubeat, tamen non dat potestatem iubendi, vt docet Bellamera & alij in d. §. contrahentes. † Et si nullum haberet superiorem, vt si Rex Franciæ requiretur à Rege Angliæ, & nollet obtemperare, solent concedi repressalia: & ita fuit aliàs factum contra Auenionen. à magistratibus regni requisitos, teste Iaco. de bello visu q. iij. d. §. contrahentes. intellige, vt ibi per eum, & Bonifa. in d. cle. pastoralis.

Iubemus verbum importat superioritatem.

16 Sextò faceret litem suam iudex, qui requisitus negligit facere iustitiam. l. pen. C. de pact. l. si filius fami. ff. de iudic. c. j. de re iudic. lib. vj. Et tanquam conscius criminis debet puniri. l. prima. in fin. & l. Christianis. C. de paga. §. iudices. de pace tenenda inter subdi. & iura firmand. in feud. & ibi glossa in verb. neglexerint. Iacob. de bello visu in sua practica in rubric. de fug. reor. versicul. item suspecto aufertur. Iacob. in l. argentarius. §. fina. ff. de eden.

Iudex requisitus, si negligat, facit litem suam.

17 † Imò talis iudex sic negligens postquam fuerit condemnatus per superiorem ad multam, non poterit impetrare rescriptum remissivum illius multæ. tex. not. in l. mancipia. C. de servis fugiti. quem not. Do. Sanxon in ordina. Turo. artic. vlti. in princip. Solent tamen quotidie literæ istæ impetrari, quicquid in contrarium dicatur.

Condemnatus ad multam non potest impetrare literas, ut ei remittatur.

18 Septimò, secundum alios pars habebitur pro citata, postquam impeditur ne citetur. clem. causam ibi, verum. si propter appellati, &c. de electio. facit l. final. C. de nauicular. libro vndecimo. vbi Bartol. notat quod ob negligentiam vel delictum superioris puniuntur ciues. Ioannes Andr. in regul. non debet, de regulis iuris. lib. 6. in nouell. facit quod habetur in concord. in rub.

in rub. de inter. indiffe. non ponent, vbi propter negligentiam superioris potest terra subiici interdicto, & tota ciuitas. & sic fuit Tholose mea memoria interdicta ciuitas instantibus cordigeris. Vel audi quid statuatur quando requisitus non vult exequi.

Lesquels ordinaires feront, lesdites executions, ou les feront faire: & s'ils estoient refusans & en demeure, lesdits sergens pourront faire ladite execution, & non autrement.

GLOSSA III.

Recusante requisito, apparitor exequitur.

HABES hic practicam, vt ordinarius, cui ostensa sunt litera, ne apparitor extraneus abutatur, potest dictas literas executioni mandare per suos apparitores, quod si ordinarius recuset, vel moretur, poterit viator extraneus exequi. & quanuis hic sit copulatiua, tamen accipitur pro alternatiua, vt l. saepe. ff. de verborum signific. adeo quod si recuset ordinarius exequi, vel differat, poterit viator auctoritate huius legis executioni mandare suas literas: requiritur tamen satis longa mora, puta vnus dies, secus si differret per vnam horam, tunc non posset viator exequi, sed expectare haberet, argumen. l. si longius. ff. de iudi. tenetur tamen requisitus statim atque est petitum hoc expedire vel recusare, vt scripsi in form. liter. executor. in gloss. distulerint, in concor.

Mora que requiratur.

Citare per edictum quando apparitor extraneus possit.

Item poterit hic requirens citare per edictum, vel nuncium, sicut si esset in eius territorio. arg. l. ij. C. vbi in rem act. l. nulli. de iudi. & hoc placet Bar. in extraua. ad reprimendum. in verb. per edictum. col. vlt. Areti. d. cons. lyij. diligenter. Ias. in l. cum quaedam. col. vlti. & in l. fin. de iurisd. omn. iud. sed melius est quod apparitor exequatur, vt hic permittitur.

Viator capere potest delinquentem sed non extrahere.

Vel si seruiens timeret criminis fugam arripere velle, poterit illum capere ante requisitionem: & idem quando non potest de facili recursus haberi ad iudicem illius territorij, arg. l. generali. C. de dec. li. x. Sicut de debitore fugiente dicitur in l. ait praetor. §. si debitorem. ff. quae in frau. cred. Ias. in §. primo instit. de act. moder. in ca. j. de iudic. debet tamen seruiens postea iudici illius territorij praesentare captum, & eidem reddere, ac facultatem petere extrahendi illum, aliàs non posset, dicto §. si verò quis comprehensorum. l. capite. ff. de adulte. Iac. de bello visu in sua pract. rubri. de fuga. reo. nu. 49. Hippo. sing. ccij. iudex.

Requisitus nolens permittere rem capi est sua iurisdictione priuandus.

Adde quod si requisitus nollet capere, vel permittere in sua iurisdictione delinquentem capi, posset sua priuari iurisdictione per superiorem, quia abutitur illa. argu. c. vt priuilegia. de priui. † Vt puniatur in quo deliquit. auctenti. omnes peregrini. C. communia. de success. c. postulastis. Et ibi dixi vlt. not. de cler. exc. minist. vel poterit puniri poena. l. ad commentariensem. C. de custo. reo. Iac. de bello visu vbi supra, nu. 55.

Praeterea poterit compelli requisitus per suum superiorem, & etiam requirens si nollet requirere. capitulo nullus. de iure patronatus, cap. si forte. lxxv. dist.

xv. dist. c. j. de offi. ordi. in authen. vt differen. iud. §. j. colla. ix.

- 7 Fallit, quando haberet iustam causam contradicēdi. Vincen. in d. §. j. col. xiiij. Bal. conf. xcviij. casus scribitur. in iij. vol. tene practicam text. quòd si ordinarius recuset vel differat, vt seruus exterus possit exeq, & de hoc debet constare. nam seruiens in sua relatione scribet adhibitis duobus testibus, vel ipse poterit requirere ordinarium coram notario, & testibus.
- 8 Secularis verò non coget ecclesiasticum. c. ij. de excep. Henri. in cap. j. de raptor. Fab. & Cy. in auth. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi oportet. Bellamera, & Iacob. de bello visu in d. §. contrahentes. q. iij. de for. competen. & ista opinio est tutior & melior. vidi tamen quandoque in hoc regno iudices Regios compellere clericos capiēdo temporalitatem, quam vocant, spectantes ad iudicem ecclesiasticum sub manu Regia, donec fecerit, quæ mandat d. secularis. alibi fusiùs dicam an bene, & quo iure. *Secularis magistratus an cogat ecclesiasticum.*
- 9 Priuati tamen non possunt compelli ad capiēdum aliquē. l. nō est singularis. ff. de reg. iu. Alber. in l. j. §. fi. ff. de seruis fugit. quia pecuniā possunt recipere pro capiēdo: quòd non possent, si tenerētur. l. iij. §. vlt. ff. de condi. ob tur. cau. l. solent. de præscri. ver. Si tamen apparitor præciperet laico, vt eidē auctoritate Regia succurreret: dicens *Ayde au Roy*, laicus nō debet recusare qui si non obtemperet, poterit puniri pœna arbitraria, si delinquēs euadat: secus, si præciperet clerico, cū seruiens in eum potestatem non habeat, nec secularis iudex iurisdictionem. Masuer. in rub. de pœnis. §. itē si seruiēs. per l. liber homo. in ij. ff. ad leg. A qui. vide Io. fab. in l. fi. C. de his qui latro. & Luc. de penna in l. vna. col. viij. C. ne rustici ad vllum obsequi. auocen. li. xj. *Capere aliquem an cogatur priuatus.*
- 10 Quæro, bailliuus Bituricens. ad requisitionem bailliui Aurelianē. literas quas dicunt de pareatis dedit, seu annexas tribuit: permittēdo quòd literæ rogatoriæ iudicis Aurelianen. exequerentur in sua iurisdictione: nunquid pars ab isto consensu possit appellare? respondeo nō: quia iudex requisitus non est nisi merus executor, & talis qui tenetur obtemperare requisitioni iustè factæ, vt suprà dixi: ergo pars non poterit appellare: & quia nō grauatur pars. Collecta. Innocen. & Panormita. in c. cū in iure. de offi. delegati Aufre. in decis. Tholos. q. xlij. requisitus. *Appellari non potest à permissione exequentiæ.*
- 11 Ex his ergo posset dubitari, an citare quis possit extra suum territoriū. Reperio in hac quæstione plures opiniones, propter quas res est adeò dubia, vt Cæsarea egeret declaratione, vt dicit Angel. in disput. incipien. Bononien. in ij. q. tamen ne ego pragmaticos opinionibus & non sententiis, ac dictariis onerem, facio regulam: quòd iudex extra territoriū suū non potest citare. tex. formalis in cle. pastoralis. de re iudicata. cle. vna. p. locū à speciali, de foro competenti, cum aliis similibus: quia extra territoriū ius dicenti nō paretur impunè. l. finali. vbi Hippolytus. ff. de iurisdictione. omnium iudicum. *Citare quis an possit extra territorium.*
- 12 Amplia, siue fuerit citatio realis. l. sicuti. §. Arist. & ibi Bal. ff. si seruit. vendic. & d. cle. pastoralis, & d. clemen. vna. de foro competen. Quia est executio, quæ extra territorium non potest fieri. l. cū vnus. §. finali. ff. de bon. auctori. iudi. possiden. & dicto §. sin autem reus. Salice. in l. ij. C. de exhib. reis. siue verbalis, quæ etiam non valet facta extra territorium, nisi per literas rogatorias, vt hīc.
- Tum primò, quia extra territorium, & c. vt dixi. Tum, quia citatio est sententia,

tentia, l. cum clericis, C. de episco. & cler. quæ non potest ferri extra territorium, in quo is iurisdictionem non habet. d. l. fin. & c. quoniam contra, de probat. nec exequi extra territorium, d. l. à diuo Pio. §. j.

Adhæc actus citationis sumit robur & effectum solum à potestate attributa per citantem, sed citas pedem immittere in alienum non potest. d. §. Aristoteli: ergo non poterit citare. Feli. in c. fin. col. j. de for. comp. Itē, quia initium citationis sumit robur ad ipso iudice, qui est in alieno territorio, tanquā priuatus, & in iudiciis attēdimus initium, l. ij. C. qui legi. perf. stan. l. in vniuersis. C. qui dare tut. possint. insuper in ipso ortu citationis terretur citatus in continēti, quod citatio eum apprehēdit. Sed in alieno territorio nullus potest terreri, nisi per suum magistratū, qui in hoc est alio superior, l. apud. ff. de man. & Ang. vbi suprā. Ergo citatio extra territorium non poterit fieri.

Item quia non debet mittere falcem in messem alienam, c. nouit. de iud. 15

Præterea executor citando repræsentat iudicē, quæ mādauit, arg. l. & si prætor. ff. de offi. eius. Sed si iudex esset ibi, haberetur vt priuatus, nullamq; haberet iurisdictionē, l. iij. ff. de off. præf. ergo nec executor, & sic non poterit citare. Et hæc opinionē paucis tenet Io. Fab. Regni Franciæ Cancellarius in §. fi. in fi. inst. de pœna temerè liti. idē tenuit Nic. de Matha. qui fuit magnus homo in iure, teste Old. cōsi. lxxxviij. Tertiò queritur in prin. & Soc. in c. fane, in fi. de for. compet. & hæc opinio etiam de cōsuetudine est approbata.

Papa quomodo etiam in terris imperij citat.

Primò limita in Papa qui potest aliquem citare in terris non solum ecclesiæ, sed etiam Imperij, cum Imperium ab ecclesia dependeat, c. nouit. de iur. l. j. & ibi Bar. in §. præfides, de req. reis. & in extrauag. ad repri. in verbo, totius orbis, & in ver. per edictum. sequitur Aret. cōsi. lvij. diligenter, col. iij. Hip. in l. fi. in fin. nu. 147. ff. de iurisd. omnium iud. 17

Hodie verò Papa in hoc regno Franciæ non solet citare, vt quis compareat extra regnum, & ideo annullatur quotidie citationes, quæ fiunt, vt regnicolæ compareant Auenioni, vel Romæ, aut alibi extra regnum. Ita extitit cōcordatum inter sanctissim. d. Papam & Christianissimū Regē. in rub. de cau. in concord. posset tamen in causis grauioribus, vt ibidē scribitur. 18

Secundò fallit, quando iurisdictione citantis nulli cohæret territorio, vt in iudice delegato, qui existens in vno loco, citat in alieno loco: habet enim potestatem si sit delegatus à Papa, vel à Rege in vtroque loco: sicut delegans, c. cuncta per mundum. ix. q. iij. secus si esset ab ordinario delegatus, quia non potest plus iuris transferre, quàm habeat. l. traditio. ff. de acquir. re. do. Alex. in addi. ad Bar. in d. §. præfides. 19

Comes Palatinus citare potest.

Tertiò fallit, quādo iurisdictione citantis non esset coarctata, vt in comite Palatino, qui habet potestatem legitimādi vbique spurios, & potest in vna ciuitate legitimans citare coniunctos, etiam extra territorium illius ciuitatis existentes, l. omnes. §. verum si apparitor. C. de epif. & cle. Ang. vbi §. Sed in his tribus non potest dici, quod extra territorium quis faciat: cum Papa vbique habeat suum territorium. no. in c. j. de const. & c. nouit. de iud. extra ua. vnam sanctam, de maiorit. & obediē. in commu. & comes Palatinus legitimare in hoc regno solet, sed iurisdictionem exercere non nouit. 20

Quartò, restringe quādo citans omni iurisdictione caret, sed simpliciter habet notionē: vt arbiter, l. ait p̄tor, ff. de re iu. In eo em̄ est eadē ratio, sicut in 21

in delegato carente territorio. l. diem proferre. & l. sed si interpellatur. §. j. ff. de arbi. Sed & in hac limitatione non dicitur citare extra territorium suum cum nullum habeat. & hoc fit ex consensu partium, quæ sic voluerunt, & non inspicitur iurisdictio, sed personæ, quæ sic compromiserunt.

22 Quintò fallit, quando citatio propriè non stat in nomine citationis, sed requisitionis, vt illa qua vtuntur canonici volètes ad actum electionis procedere. c. cum nobis olim. de elect. & c. cum clericis. de præben. lib. vj. glo. in cle. j. de hæreti. ff. j. in verb. requisierint.

23 Sextò fallit, quando citatio ordinatur principaliter non ad obligatum citatum, vt compareat, vel det, aut faciat, sed dirigitur solùm ad effectum simplicis intimationis, vtpote sententiam latam hîc per iudicem Bituri. is facit eã intimare Aureliæ cum nuncio vel epistola, quod potest, quia actus intimationis non est pars iudicij, nec actorum. Ideo quolibet tempore expeditur, & quolibet loco. l. item veniunt. §. petitam. ff. de petit. here. gl. magna in l. j. ff. de act. empt. cle. causam. de elec. c. j. illo titu. lib. vj. & in addi. ad Præpo. in c. j. qui matri. accu. poss. plura scripsi in tract. nomi. q. xiiij.

24 Septimò tempera, quando citatio fieret generaliter contra putantes sua interesse, tunc extenditur etiam ad extraneos, in territorio tamen existètes. Bald. in l. testamenta. in fin. C. de testa. dicens ita fuisse per sapientes Perusij consultum, quia potius sapit edictum, quàm citationem, & nullum terret, nec adstringit. Et potius videtur quis citatus ad voluntatem exequiendam, quàm ad causam. Alex. in addi. ad Bar. in l. j. §. præfides. ff. de requi. reis. Paulus & alij in d. l. fi. ff. de iurisd. omn. iudic. & c. j. qui matr. accu. poss. in addi. ad Præpo. tunc non fit extra territorium, sed in territorio, & quia fit contra extraneos inuentos in iurisdictione, ergo erit valida: vt scripsi de hac plura in titu. de const. in concord.

25 Octauò modera, quando citatio esset facta per edictum, quia iussus de citando, & etiam ipsa citatio expeditur extra territorium. Ideo non mirum si etiam possint fortiri effectum, sicut sententia lata in vno, ligat etiam existentem extra territorium. Bar. in l. cunctos populos. & ibi alij moder. C. de summa trini. Doct. in d. ca. postulasti. de foro compe. Bart. in extraua. ad reprimendum. in ver. per edictum. Alioqui sequeretur absurdum, quòd si rei criminis effugerent de loco condemnationis, vel debitores, quòd essent ibi tuti, & sic fraudarentur creditores: quod non est dicendum, secundum Feli. in c. fi. colum. j. de foro comp.

26 Intellige prædicta, quando iudex ignorat vbi sit reus, & vbi degit, secus si sciat, tunc debet citare per literas rogatorias, d. cle. pastoral. Iord. Bricius in d. §. contrahentes. doct. in cle. j. de iud. docui in tract. de citat.

27 Nonò fallit, quando consuetudo esset in contrarium: per cōsuetudinem enim potest induci, vt quis in alieno territorio possit iurisdictioem exercere. & Iaf. & Hippo. in l. fi. xij. limit. ff. de iurisd. omn. iud. per text. in l. iij. §. fin. de testib. Baldus in c. primo de testib. cog. text. in c. vt litigantes. in fi. de offi. ordinar. libro sexto.

28 Decimò limita, quando in finibus alterius territorij citādus inueniretur & ex suo territorio iudex, vel seruiens voce citaret, tunc valeret. argum. l. fi. C. de præscrip. long. tem. Bald. in c. cum olim. co. ij. de dolo, & con. Etiã sine

literis requisitoriis, dummodò possit is, qui in alieno est territorio exaudire verbum alterius seruiantis existentis in suo territorio, in quo potest citare. no. in l. j. in prin. ff. de verb. obliga.

Vndecimò restringe, quãd prima citatio esset facta in suo territorio, 29 utpote si reus inuentus in loco contractus, & ibidem citatus. postea alia citationes fieri poterunt etiam extra territorium. Inno. in c. prætereà. de dilatio. c. j. de rapt. Card. in d. cle. pastoralis. Panormita. & Feli. in d. c. fi. & alij doct. in d. §. contrahentes.

Intellige tamen, quod fit per literas rogatorias ut hîc. Et ita seruatur in forensi iudicio. Alias limitationes videre licet per Feli. & alios in d. c. fi. de foro competen.

Appellatio à iudice requisito ad quem deuoluitur.

Vltimò, si in exequendo excedit iudex requisitus, an appelletur ad superiorem requirentis vel requisiti. vide Bart. & alios in d. l. à diuo Pio. §. j. & Aufrer. q. ccccxj. scripsi in tracta. de liter. oblig. artic. septimo. vbi multa videre quilibet potest in j. Tomo.

Apparitor exequens si nolueris, an in carceres possit conijci.

Arrestum. Pravis apparitorum exequium sine literis.

Non poterit tamen dominus loci in carceres detrudere viatorem regium exequentem literas Regias sine literis requisitoris, ut fuit pronunciatum Burdegala, prout refert Boer. in deci. suis q. viij. quinta Martij. Sed arrestare equum illius poterit, si tamen seruiens executioni à se sine permisso iudicis factæ renunciaret, non debet equus illius teneri, ut fuit decisum in hoc senatu anno 1543. die prima Februarij. Et poterit postea viator aliam executionem de nouo facere, quam nõ debet iudex postea impedire: ideo cautela est, quando seruiens perperam fecit executionem, ut illi renunciaret, & aliam de nouo faciat.

Et si ledit creancier veult enuoyer un sergent du lieu, ou il fait sa demeure, il ne sera payé, si ce n'est comme il eust esté prins au plus prochain lieu du débiteur, & dehors le Royaume feront comme parauant, iouste ledit style.

G L O S S A V L T I M A.

Apparitores non sunt mittendi, sed de proxima ciuitate assumendi.

HOC est æquum, ne creditores ex malitia mittant diabolicos apparitores, qui omnia debitorum bona in expensis executionis consumant, videlicet ne plus recipiant damni debitorum pro expensis apparitoris missi, quàm si receptus fuisset in illo loco, vbi est debitor, vel si non sit aliquis ibi in loco proximo. hoc tamen non ita exactè seruatur, etiam in curia parui sigilli: quia sæpius dum creditores mittunt literas clamoris ad seruiantes loci, in quo debitor degit: solent illi colludere cum debitore, & pecunias ab eo recipere, ut executionem differat: & postea vix potest recuperare creditor suas literas: ob id solet creditor mittere viatores notos. Alia de salariis horum dicam in tracta. de salariis. Et ne in his amplius remorer, hanc materiam executionis parui sigilli aduocatis Montispeffulani in hoc instructis relinquam, qui ista illustrare poterunt. Finem igitur faciam gratias de his Deo opt. maximo, vighi Mariæ, ac omnibus coelicolis agens. Amen.

Tractatus

III

TRACTATUS DE RESTI- TUTIONIBVS ET RELEVAMENTIS

IN IVDICIIS ADMODVM

quotidianus &
vtilis.

RESTITUTIONVM materiam frequentif-
simam, in curiisque Franciæ maximè agitatam in-
tuens, in ordinem redigere vtilia, iure & praxi cõ-
muni fundata, & quam breuissimè potui affecta-
ui. In primis dicã, quid sit restitutio. Secundò, vn-
de dicatur. Tertiò, quis eã concedere, & corã quo
possit. Quartò, quibus cõcedatur. Quintò, contra
quem. Sextò, quibus ex causis. Septimò, ponã dif-
ferentias inter restitutionem & appellationem.

*Summa to-
tus tract.*

Octauò, elucidabo leges Regias huic materiæ congruentes. In quibus elu-
cidandis multa de restitutionibus, præcipuè minorum, tractabo.

2 Et sicut Deus optimus releuat eos qui oppressi sunt: vt scribitur Iob
xij. ca. sic & Dei instar princeps terrenus diplomatis patrociniò læsos alle-
uat, & in integrum restituit, vt etiam ibi dicitur. Et de hac principis resti-
tutione inferius scribam.

*Princeps
Dei instar
restituit.*

3 **A**D PRIMVM VENIENS, restitutio est ad rem, & ius pristinum re-
ductio. hæc definitio probatur in l. quod si minor. §. restitutio autem ita fa-
cienda est, vt vnusquisque in integrum ius suum recipiat. ff. de minori. vel
est sui iuris integri receptio. Ibidem probatur. Nempe aut respicimus iudi-
cem, & iudex dicitur reducere, vel reddere, pars verò recipere ius suum,
quod amiserat. probat ibi text. iubeat prætor emptorem fundum cum fru-
ctibus reddere, & precium recipere. Ideo vt comprehendatur vtrunque
potest addi reductio seu receptio, quia iudex reducit, & pars recipit. Et ista
reductio & receptio ad rem vel ius pristinum est restitutio, vel ad pristinã
causam reductio. l. quæsitum. §. ex hoc interdicto. ff. de precar. Et sic tantum
tribuit restitutio, quantum abstulit læsio, l. si. C. de sentent. passis.

*Nova au-
thoris defi-
nitio resti-
tutionis.*

4 Quod autem attinet ad definitionem doct. non mihi probatur. quod re-
stitutio sit in pristinum statum repositio, nempe status non cõtinet rei, vel
iuris restitutionem, quod debet continere. l. j. C. de sentent. pass. ob id defi-
nitio illorum non est tuta, nec continet singula definiti membra, vt debet
per l. j. ff. de dolo. Ideo teneas superiorem, vel aliam afferas meliorem.

*Doct. defini-
tio restitu-
tionis repro-
batur.*

5 Item repositio significat iterum ponere in pristinum statum, & tamen
restitutio ponit tantum in pristinum locum ius, non verò reponit. Igitur
definitio non est bona, & quia non probatur iure, quamvis doct. hætenus
eam approbauerint, ego puto alteram meliorem. Sed in his non insistam,
cùm satis sit intelligere vocabulum, & descriptionibus contenti veteres
fuere. videte text. in l. si locus. ff. quemadmodum seruit. amittan. ibi, seruitus
quoque in pristinum statum restituitur.

*Princeps vo-
lunt, licet
lex prohibe-
at restitu-
tionem.*

6 Notandum est, quòd licet Imperator statuatur aliquem non esse restituẽ-
ij. To. Comment. Do. Rebuf.

dum, vt in l. prouidendum. §. si quis verò. C. de postul. & beneficium principale non valere. l. mancipia. C. de ser. fugiti. Tamen adhuc poterit princeps illum ex causa restituere, non obstante illa prohibitione, & illius facta mentione. l. si. C. si contra ius. quia non potest sibi imponere legem, à qua non liceat recedere. l. princeps. ff. de legib. Et stolidi quidam videntur legum compilatores, qui ei potestatem auferre volunt. quod facit ad intellectum multarum ordinatio. ex publicatis anno 1539. vbi hoc statuitur, vt princeps hoc non possit concedere, & si concedat non valeat, sed opus est derogatione illius ordinationis, quia non potest esse princeps, qui ex causa non possit suis legibus derogare. c. dudum. de præbend. in sexto. l. j. & l. leges sacratissimæ. C. de legib. Ideo in hoc insistere princeps debet, an iusta causa suadeat, & tunc restitutionem non prohibeat: si autem nulla sit causa, vel friuola, nullam impartiat restitutionem.

De verbo Releuare.

Interdum denegatur alicui de iure communi restitutio, sed iure adhuc specialiter ei litera restitutionis concedi poterunt. l. procurator qui pro euictione, ibi, obligationis tamen onere prætoris auxilio non releuabitur. ff. de procura. quia principale auxilium non excluditur, quamuis commune sublatum sit. l. postquam. C. de pact. iuncta gl. & plenè iurium interpretes.

Item iuriscōsultus sæpius hoc verbo releuare vtitur, vt in l. & post. §. j. ff. de transactio. l. j. in fine. de edend. l. etiam. de minori. l. item Mela. ad legem Aquil. l. in eos. de custod. reor. l. ij. de adulte. l. & Attilicinus. in fin. de seruit. rustic. præd. l. fin. §. hac actione. nautæ, caupo. l. nomen. §. si. de lega. iij. & l. quamuis. ad Velleia. vbi sæpius exprimitur. & in l. alterius. de tutel. & ratio. distra. Et Papa subiectos suos ab expensis & laboribus releuari summopere cupit. c. vt litigantes. de offic. ordinar. in sexto. & Imperator vult auaritiam cessare, & iusticiam, & veritatem reseruari, quibus Deus placatur, & reipublicæ releuantur, l. j. §. optamus. C. de offi. præfect. prætor. Afric. facit cap. primum. ne sede vacan.

Leuamentum.

Leuamentum inuenitur in l. iij. in fi. ff. si famil. furt. fecisse dicatur. de hoc abundè scripsi in l. qui neq;. §. solutum. ff. de verborum signifi. alij habent l. solutum pro capite legis ibidem.

Vnde dicitur restitutio.

SECUNDO, vnde dicatur restitutio? Respondeo à verbo restitutio, de quo plura scripsi in l. restituere. & l. cum prætor. ff. de verborum significatio ideo hinc sisto ratem.

Quis potest restitutionem concedere.

Tertio, quis istam restitutionem concedere possit: Respon. text. in l. in causa. ij. §. fin. cum l. sequen. ff. de mino. vbi sic scribitur, nunc videndum est, qui in integrum restituere possunt: & tam præfectus vrbis, quam alij magistratus pro iurisdictione sua restituere in integrum possunt. & sic quilibet iudex ordinarius. sic consuluit Panor. confi. lxxxvij. dominus Abbas. in j. vol.

Solus Rex in Fræcia restituit.

Etiam delegatus Papæ, causa restitutionis. de integr. restit. & l. vltim. C. vbi & apud quos in integ. resti. postula. Hostien. in summa ibi. §. j. & hoc seruatur in curiis ecclesiasticis. †. Sed in curiis secularibus regni non recipitur restitutionem petens, siue maior, siue minor, nisi à principe literas restitutionis impetrauerit. Et Augusti remedium ad hoc implorandum est, quod non deficit iustè supplicantibus, l. ille à quo. §. penulti. ff. ad Trebel. Bald. in l. si fra

- l. si frater. C. qui testa. facere possunt. & alibi dicit text. in l. ij. in fine. ff. de rebus eorū. Imperiali beneficio opus esse, & alibi beneficio principis subuenietur. l. fina. ff. de statu. homi. & alibi ait iurisconsul. in l. diui. ff. de poenis in hac verba, in integrum restitutio concessa est: sed id dūtaxat à principibus fieri potest. & quamuis ille text. loquatur in criminibus, idem tamen seruamus secundū vsum Franciæ etiam in ciuilibus, per prædicta. facit l. j. C. vbi & apud quem. Ibi, princeps enim solus contra sententiam procuratorū suorum in integrū restituere solet. † Hodie quælibet Cancellaria Franciæ etiam solet concedere restitutiones, tam ex consuetudine generali regni Fraciæ, quàm etiā ex ilarū institutione: sed hoc faciunt nomine Regio, & nō aliās, c. porrecta. de confirm. vtil. & probatur in tract. de rescrip. & literis Regiis, hoc Tomo. & vbi à Rege dicimus concedi, non excludimus Cancellariam, nisi in quibusdam casibus meri Imperij maximi, qui in magna tantū Cancellaria conceduntur: vt dicam in titu. de Cancell.
- 14 *Cancellaria Franciæ literas restitutionis concedunt.*
- 15 Item curia parlamenti restituit etiam sine literis, vt audiui anno 1539. circa finem mensis Maij, pro quadam filia de Molinis, quæ renunciauerat successioni paternæ. Et consuetudo eam sic cōiugatam faciebat maiorem: verū quia probatum fuerat eam tempore matrimonij contracti fuisse nouem tantū annorum, & læsam: ideo eam ad petendum diuisionē, non obstante renunciatione, & sine literis admisit magna camera. *Parlamentū interdū restituit sine literis Regis. Arrestum.*
- 16 **ITEM DICUNT** quidam petendam restitutionem coram iudice à quo: vnde si minor appellauerit, & non sit prosecutus appellationem, si aduersus illam velit restitui, debet peti restitutio coram iudice ad quem, quia coram eo contingit læsio. *Coram quo restitutio petenda.*
- 17 Si verò restitui aduersus omissam appellationem cupit, tunc restitutio à iudice à quo concedi debet. Nam ab eo contingit læsio, cū coram eo sit appellatum. Bar. Bal. & alij in l. præses. C. de appel. quos sequitur Carolus Ruinus in cōsi. cxix. videtur. nu. 17. in quinto volu. & Aufrer. in decis. Tholof. quæstio. cccxcij. vbi minor, qui nō se præsentauit coram iudice ad quē, debet coram iudice à quo restitutionem petere. Præpos. & alij. in cap. ex ratione de appell. *alt.*
- 18 Sed quamuis doct. ita scribant, si minor non petierit restitutionem corā iudice à quo, poterit tamen impetrare literas directas iudici ad quē, si causa coram eo tractetur: cui mandabitur, vt si de narratis constiterit, eum restituat. Et ita solemus exercere in Francia. Si verò causa non tractetur corā iudice ad quem, tunc poterunt dirigi literæ iudici à quo, si is fuerit Regius: alioqui alteri Regio. Et ita seruamus, quicquid in iure scribatur.
- 19 Item licet in iure sit controuersum, an restitutio sit petenda coram iudice domicilij, quod quidam affirmant, quia iudicium rescindens præsupponit personalem actionem, quæ coram iudice domicilij intendi debet. l. l. si petenda. quoniam C. vbi & apud quem. Alij coram iudice rei sitæ arbitrantur, per l. j. & per totum. C. vbi in rem actio. & l. j. vbi de hered. agitur. † Tamen in hoc regno in electione actoris est, vt impetret literas Regias, vel coram iudice domicilij defensoris, vel rei sitæ: dummodò quilibet fuerit Regius, & proximè ab eo ad Senatū appelletur, sicut in actione mista, de qua per Bartol. in l. fina. C. vbi in rem actio. & videtur statutum in ordinat. Reg. ij. To. Comment. Do. Rebuf. *Restitutio an corā iudice domicilij sit petenda.*
- 20

rubr. *des Seneschaux*, ordi. xxvij. articu. xvij. ibi, *cognoistront aussi*, & quæ dixi
suprà eodem, in præfa. & in tract. de resciss. contract. in glo. xxj.

*Quibus re-
stitutio con-
cedatur.*

*Minoribus
conceditur
restitutio.*

Q V A R T Ò, quibus restitutio concedatur? Respon. læsis & deceptis. l.
ij. ff. de mino. & l. j. de in integ. rest.

Aliquando ratione ætatis succurritur aliquibus, vt minoribus, & de his 22
tractatur in rubri. ff. de minorib. & in rubric. C. de in integrum restitu. cum
titu. sequen. & dicitur inferius. Et minores quicquam iure agere prohiben-
tur, l. fin. C. de senten. pãsis, & non solum minoribus, verum successoribus
quoque minorum substitutis, & fideicom. l. non solum. ff. de in integ. resti-
tutio. & in l. minor autem. §. fin. cum lege sequen. ff. de minorib. Patri pro
filio omnimodò restitutio præstanda est, licet filius restitui nolit, l. patri. ff.
de minori. quia de incommodo patris agitur, qui de peculio tenetur. ibid.
Tamen ei, qui ex voluntate eum defendit, denegatur restitutio, l. cum qui.
ff. de minorib.

*Maioribus
restitutio cõ-
ceditur.*

Interdum verò succurritur maioribus ex causa absentia reipubli. læsis, 23
vel militia, seu alia ex causa necessaria & iusta, & tunc etiam quia varia sunt
causæ, ex quibus restitutio conceditur: ob id multæ sunt etiam de his con-
stitutæ leges, in tit. ff. & C. ex quibus causis maior. in integr. restituantur. &
abesse reipublicæ causa eos solos intelligimus, qui non sui commodi cau-
sa, sed coacti absunt. l. reipublicæ. ff. ex quibus causis maio. sed hodie pauci
essent, quia procurant cum eos abesse necessarium est sui commodi causa,
vt dentur pecuniæ ciuitatis pro quadam causa ciuitatis efficta, & agunt sua,
non ciuitatis commoda. Ita vidi in multis Francia vniuersitatibus. Et in
hos rectores dicitur, Muli mutuò se scabunt.

*Ecclesia re-
stitutio.*

Nonnunquam ecclesia contrahit & læditur. Et illi etiam succurritur, vt 24
per totum de restit. in integr. in decreta. sexto. & clemen. & inferius aliquas
exprimam causas.

*Differentia
inter resti-
tutionem
maioris &
minoris.*

Est tamen differentia, quia minor restitutionem potest de iure petere 25
vsque ad vigintinouem annos. & sic intra quadriennium postquam est ef-
fectus maior. l. fi. C. de tempo. in integ. resti. peten. hodie in Francia intra tri-
gintaquinque annos, vt inferius dicitur, arti. ij.

Maior autem tenetur restitutionem petere intra quadriennium à tem- 26
pore læsionis computandum, dicta l. fina. & idem in ecclesia scribitur in cle-
men. vna de in integ. restit. releuari tamen interdum etiam vsque ad tri-
ginta annos vidi ecclesiam læsam.

*Restitutio
minorum fa-
uorabilior
quàm maio-
rum.*

Item fauorabilior est restitutio, quæ competit minoribus, quàm maiori 27
bus, etiam reipub. causa absentibus. Bald. in l. fina. ff. de in integ. rest. gloss.
in l. necnon. §. primo. ex quibus causis maio. Areti. in l. cum quidam. in prin-
cip. colum. ij. de acquir. hæred. Sequitur Carol. Ruynus consi. xcix. viso. in
primo volu. nu. 5. quamuis gloss. & quidam doct. contrarium tenent, quibus
Areti. in d. l. cum quidam. respondet. Et pro prima sententia facit tex. in l.
verum. in fi. ff. de mino. vbi ætatis ratio magis habetur, quàm senatusconsul-
ti: quia est naturalis & fauorabilis.

*Contra quem
restitutio de-
betur.*

Q V I N T Ò videmus cõtra quem restitutio detur? Respon. contra eum 28
cum quo contractum, vel actum est, vel eius hæredem, vt docet Hostien. in
summa de restit. in integrum. §. contra quem.

Etiam

- 29 Etiam minor contra minorem restituetur, l. verum. in fi. ff. de min.
- 30 Item ecclesia aduersus ecclesiam, ca. auditis. & cap. suscitata. de in integrum restit.
- 31 Limitatur primò, quando secundus emptor sciebat venditorem habuisse causam à minore, tunc minor aget contra rei possessorem: quia ratione scientiæ videtur esse in mala fide. tex. in l. in causâ. j. §. fin. cum l. sequent. ff. de minorib. *Contra possessorem quâ de restitutione desur.*
- 32 Secundus casus est, quando venditor non est soluendo, tunc contra possessorem agetur, & possessor contra suum authorem, ne minor rem suam perdat, vel re sua careat. d. l. fina.
- 33 Tertius casus, quando minoris interesset habere potius rem venditam, & corpora, quàm pecuniam. l. si ex causâ. & glos. in l. planè. ff. de mino. sic consuluit Alexan. consi. lxxvij. videretur. col. ij. in v. vol. *Praxis restitutionis contra emptorem.*
- 34 Nos verò Galli in praxi solemus impetrare literas contra vtrunque, contra primum venditorem, vt veniat ad videndum rescindi venditionem: contra emptorem verò & rei possessorem, vt rescissa venditione restituat rem: & sic vno iudicio rescindens, & rescissorium cumulantur, vt læpius scripsi fieri posse, & causâ vitandi circuitum. l. cum fundus. §. seruum. ff. si certum petatur. Et pro hac praxi facit text. in l. in causâ. prima. §. primo. in fine. ff. de minori. Ibi, & puto tutius aduersus vtrunque & ego hanc sententiam in publico auditorio sum prosecutus, vt in simili dicit Marcel. in l. prima, in fine. ff. ne de statu defunct.

L O Y S xij. Artic. lvij. publiées 1512.

Articulus primus.

Item qu' en tous relieuemens.

G L O S S A I.

- I **X**STE articulus est utilis, in quo potest solui sexta quæstio, videlicet, quibus ex causis restitutio concedatur. Respon. variis ex causis, quæ facillè numerari possent. Sed quasdam in vsu forensi magis frequentes exprimam. nam sicut releuari Papa subiectos suos ab expensis & laboribus summoperè vult, c. litigâtes. de offi. ordin. Sic & Imperator cupit auaritiâ cessare, & iustitiâ & veritatem referuari: quibus Deus placatur, & respublicæ releuantur. l. j. vers. optamus. in fi. C. de offi. præf. præt. Africæ, & passim Gallicè vno & altero vtimur vocabulo, *relief* & *restitution*. *Quibus ex causis restitutio concedatur.*
- 2 Hodie verò Reges & principes læsis succurrunt, maximè Rex noster in hoc regno, vt superius dixi. Et quod medicamenta morbis, hoc Rex exhibet negociis. in authen. hæc constitutio. in nouis constitutio. colla. vj. Nil enim est tã peculiare Regiæ maiestati, quàm humanitas, per quàm solâ Dei seruat imitatio. l. si. C. de do. inter vi. & vxor. † Sciendū breui est aliquas in vsu forensi esse causas, ob quas princeps diplomaticas cōcedit restitutiones, quibus restituere & releuare solet. Primò, ætatis ratione, & is q̄ prius istis minoribus melius & vtiliùs subuenit, fuit Lætorius, q̄ lege lata cōtra decipiētes adolescentes plenè eis subuenit: deinde prætores, vt in l. j. per totū. ff. de *Reges & principes læsis subueniunt.*
- ij. To. Comment. Do. Rebus. *Ætatis gratia conceditur restitutio & quis primus.*

k iij

minorib. hoc docet do. Ayma. Riual. in historia iuris ciuilis. lib. secundo de lege Latoria.

Minores etiam si iurauerint, re-stituitur habita dispensatione iuramenti. Renunciatio restitutionis non valet.

Vnde releuari vidi minores in contractibus, & aliis actibus etiam iuratis deceptos, contra authent. sacramenta puberum. C. si aduer. vendit. quæ est mors & destructio aduulorum, si seruaretur, teste Luca de Penna in l. tertia, colum. tertia. C. de præd & curial. libro decimo. quãdo dicit inuolabiliter custodiantur. veruntamen quia iuramentum non debet esse iniquitatis vinculum, c. & si Christus. de iureiuran. ideo princeps releuat minorem habita dispensatione iuramenti: vnde dixi in proæmio ordinationum in primo Tomo non seruari illam authent. sacramenta, quia habetur post dispensationem, ac si non iurasset. Ias. & alij in dicta authent. sacramenta. † Etiam si minor cum iuramento renūciauerit restitutioni, quia releuari solet, nec valet renunciatio. Bald. in l. ij. quæstio. ix. C. de rescindend. venditio. gloss. & doctor. in l. si iudex. ff. de minorib. Corne. consil. clxxvij. visa copia. colum. vlti. in tertio volumi. Et ea facilitate qua contrahit, & renūciat. † Ideo dispensationem iuramenti petere potest ab episcopo, etiam non vocata parte, quæ tamen postea vocatur in literarum restitutionis comprobatione, seu interinatione in hoc regno: quamuis contrarium teneant doct. in c. primo. de iure iuran. videlicet vocandam partem in iuramenti dispensatione, quod non seruatur in vsu foren. quia pars non censetur lædi. Nam ex comprobatione literarum tantum læditur, & aliquando habita iuramenti dispensatione literæ non comprobantur. Ob id in approbatione rescripti partem vocare oportet, vt abundè scripsi in interpretation. l. si quis pro eod. ff. de fideiuss. vbi etiam scripsi, quando dispensatio principis secularis super iuramento requiratur vltra omnes doct.

Restituitur quis vt agat.

Secundò restituitur quis vt agat, per textum in l. secunda. ff. de except. rei iud. & ad actionem amissam, l. si plures. ff. de fideiuss.

Renuncians bonis paternis releuatur.

Tertiò releuatur filius, vel filia si renunciat bonis paternis, maternis, vel fraternis, etiam si cum iuramento, iuxta capit. quamuis pactum. de pactis. libro sexto. not. in l. pactum quod dotali. C. de pact. & l. pactum. de collatio. impetrando in hoc regno literas à Rege seu eius Cancellaria, habita postea dispensatione iuramenti à suo episcopo, iuxta not. per Panormit. in c. j. de iureiurand.

Restituitur consentiens alienationi rei dotalis.

Quartò, mulieres alienationi rei dotalis consentientes, gratia princeps releuat, licet iurauerint non venire contra, si deceptas se dicant, & probet. authent. siue à me. & per totum C. ad Velleia. & ca. cum contingat. de iureiurand. habita (vt dixi) iuramenti dispensatione. do. de Petruc. in tract. de effectu iuram. in viij. effectu. Ideo his casibus quando pars dubitat ne pars contractum petat infringi ex hac causa, vel alia, poterit petere ab eodẽ principe, vt confirmet contractum inter eas factum, teste Bartol. per illum tex. in l. si quos. C. de decurio. libr. x. sequitur Ias. in l. j. co. iij. C. de carbon. edict. Sed hoc iure in Francia non vtimur, verum solent cauti procurare, vt per iudicem vel senatum confirmetur actus, & non per principem, tamen adhuc datur restitutio ex iusta causa.

Deceptus vltra dimidium iusti pretij restituitur.

Quintò, releuatur emptor vel venditor deceptus vltra dimidiã iusti pretij, insequendo l. ij. C. de rescin. ven. c. cum dilecti. & c. cum causa. de cõtrah. empt. vt

emp. vt videlicet venditio cassetur & annulletur, aut iustum suppleatur pretium: & hoc iuxta iuris dispositionem. Tamen in hoc regno sine literis Regiis iudex non procederet ad hunc contractum rescindendum: vt plenè scripsi in tracta. de rescis. contractuum in glo. xv.

- 11 Sextò releuatur, qui metu vel contraxit, vel aliud egit. nam quæ metus causa gesta sunt, nō habet rata Christianissimus Frāciæ Rex, sicut nec olim prætor. l. j. ff. quod metus cau. etiam si iuramentum interuenerit, habita illius dispensatione. c. si verò. de iureiurand. & not. Ias. in d. auhen. sacramēta puberum. & scripsi fufius in tract. de rescis. contractuum in gl. xij. *Aduersus gesta vel contracta metu releuatur quis.*
- 12 Dicet quis, frustra impetratur, quod iure communi conceditur. l. vna. C. de Thefaur. lib. x. gl. in c. nuper. in verb. componendum. de decimis. Respō. sæpe enim postulatur, quod de iure communi cōceditur ratione subsistence, videlicet vt in hoc recognoscatur princeps. c. ex tuarum. de vsu pallij. c. quia in causis. de procur. c. & si Christus. in fi. de iureiur. c. ij. de dona. Tum quia plus timeri solet, quod specialiter præcipitur, quàm quod generaliter imperatur. c. quamquam. xxij. dist. c. j. & ibi glo. de rescrip. c. si aduersus. de hæretic. & plus valent specialiter expressa, quàm generaliter. l. iij. §. quæsitum. ff. si quis cautio. §. si verò filios, in authen. de nup. colla. iij. Tum etiam quia aliquando impossibile esset iudici aliquem restituere, vtpote aduersus libertatem amissam, tamen princeps ex magna causa restituet. tex. no. in l. si ex causa. §. si. cum l. seq. ff. de minorib. *Frustra impetratur quod iure conceditur.*
- 13 Adhæc quia interdum datur in mandatis, quod in iuris corpore cōtinetur. c. mos est. & c. concessio. xij. q. ij. specialia interdum priuilegia per principem scripta lege confirmantur. l. fin. C. de aquæductu. lib. xj. & quod iustè actum est ad auferendum suspicionem, aliquando à principe cōfirmatur. c. sacrorum. xij. q. ij. Et per vnam legem indulta, per aliam legem roborantur. l. ij. de curialib. vrb. Ro. lib. xj. & l. solita. de cohorta. li. xij. & quod per vnam legem est stabile, per aliam legem ius quæsitū personis singularibus, vt agatur, securius confirmatur. l. ij. C. de prædiis tamiac. lib. xj. Lucas de Pēna in l. vna. col. tertia. C. de castren. pala. pecul. lib. xij. & in l. cognouimus. C. de municip. & colo. libro xj. Chassa. in consuetud. Burgund. in rubric. *Priuilegia inter cōfirmantur.*
- 14 sions, in §. xij. gl. vlti. † Hæc procedunt maximè in hoc regno Franciæ, in quo sumus soliti à cancellaria multa impetrare, etiam si iure cōmuni concedantur, & aliàs iudex non procederet ad concedendum ea, etiam quæ iure communi conceduntur, quia ista sunt consueta in hoc regno fieri, prout sæpius vidi maximè in hac patria consuetudinaria, in qua pro lege est consuetudo. l. de quibus. ff. de legib. scripsi in tractatu de consuetudine, & minimè mutanda sunt, quæ certam semper interpretationem habuerunt. l. minimè. ff. de legibus. *In Frācia à Cancellaria multa impetrantur, quæ iure cōmuni cōceduntur.*
- 15 Septimò impetrant quidam in hac patria literas releuamenti ab interruptione processus, qui per annum fuit intermissus, & discontinuatus: alioqui post interruptionem lata sententia non valeret. l. scire. §. cōsequens. & seq. ff. de excusatio. tuto. l. cū non eo die. C. quando prouoca. non est necessesse. Boër. in §. vigesimotertio, de iurisdictione omnium iudicum. in consuetud. Bituricen. *Ab interruptione processus releuatur quis.*
- 16 Intellige si annus tantum fuerit lapsus: secus si triennium, quia tunc princeps

princeps non solet literas concedere post peremptam instantiam, licet ex causa possit. l. & si sine. in fin. ff. de mino. & l. properandum. §. fi. C. de iudic. Soci. consil. ccxcix. capio. colum. ij. volu. secundo. sed hoc prohibetur in ordinat. Reg. rubric. de appellatio. artic. xiiij. sed minoribus conceditur in d. l. & si sine. §. fin. & in dicta l. properandum. in fine. ac etiam ex causa vidi maioribus concedi.

Aduersus iuramentum iudiciale vel necessarium propter instrumenta de nouo reperia quis restituitur. *Quod quis non appellauerit illico restituitur.* Octauò, restituitur quis post iuramentum iudiciale, vel necessarium delatum, si instrumenta de nouo inueniret. l. admonendi. ff. de iureiur. vbi Frācisc. & alij. scripsi in interpret. illius legis, & in proœmio ordinatio. in primo Tomo. 17

Nonò, qui in patria consuetudinaria non appellant illico, vt docet tex. in articu. primo. rubr. de appell. in ordinatio. Regiis, poterunt à principe releuari, & quotidie cōceduntur literæ releuamenti de illico, vel si minor nō prouocauit intra diem. l. & si sine. §. penul. ff. de mino. Aliquādo etiam post decem annos à die notitiæ vidi aliquem maiorem restitutum, qui tamē statim post consilium à peritis habitum appellasse se dicebat: vt scripsi in proœm. ord. in primo Tomo. 18

A non releuata appellatione princeps restituitur. Decimò, quando quis non releuauit appellationem suam intra tres menses, appellatio est deserta. articu. v. rubric. de appell. in ordin. Reg. tamen interdum releuatur à principe ex causa iusti impedimenti, vt eam releuare & profequi possit, vt ibi fusius dicam. Ordinatio tamen Regia nouissima prohibet literarum impetrationem, in rubri. de appell. artic. xiiij. Sed in hoc nō est in regno recepta, sed solet Rex ex iusta causa impedimenti releuare, sed interim executio sententiæ remanebit, vt est in articul. vj. rubric. de appell. vel quādo in vno rescripto vult duas releuari appellationes, solet princeps hoc concedere. 19

Contra sententiam restitutio conceditur, vt possit appellari. Vndecimò, releuat princeps à sententia & re iudicata per in integrum restitutionem. l. si causa cognita. C. de transact. Alexan. consil. lxxxiiij. in causa. col. iij. in primo volum. & multa scripsi in tract. de liter. ciuilib. in primo Tomo: & ideo in hoc regno solet princeps quem releuare à sententia inferioris iudicis, vt condemnatus appellare possit, & non aliās. 20

Etiam minor aduersus vnum capitulum sententiæ restitui poterit, per l. etiam. §. primo. & l. tutor. §. primo. ff. de minorib. quod est verum, quando capitula non sunt connexa, quia etiam appellari tunc in dicto capitulo posset, cap. Raynutius. de testamen. 21

Aduersus tres sententias conformes non debet quis restitui. Sed non debet quis restitui aduersus tres sententias conformes, nisi prius iudici constet de iniustitia earum. Innocen. in c. auditis. & c. tum ex literis. de in integ. rest. Aufre. in decis. Tholo. quæst. ccclxxxix. doc. in cle. j. de re iudic. scripsi in titulo de friuol. appel. in concord. 22

A nullitate releuatur. Duodecimò, releuat princeps à nullitate. Guido Papæ consilio lxxxiiij. non potest dominus. colum. penulti. sed hoc per appellationem. solet enim princeps permittere, vt quis appellet, & sine appellatione non solet quis allegans nullitatem in hoc Frāciæ regno admitti. Et ideo releuatur, vt possit appellare: vt dico in ordi. Reg. art. vlt. rub. de senten. quamuis sit contra ius: quia à sententia nulla non est necesse appellare. l. j. C. quan. prouocare non est necesse. Sed hoc iure vtimur: vt ibi dicam. 23

Duode

- 4 Decimotertio, post conclusionem in causa non potest quis probare. c. Admittitur ad probandum quis post conclusionem in causa per litteras. cum dilectus. de fide instrumen. solet tamen releuari soluendo expensas antequam didicerit testificata: vt ibidem patet per Felinum, & alios in c. fraternitati. de testib.
- 25 Decimoquarto, si quis iurauerit sibi legatum factum, & postea apparuit testamentum, per quod probatur contrarium, tunc ex hoc testamento non uiter inuento poterit restitui hæres, per l. fi. C. de reb. cre. Et idem si ignorans fideicommissum illi renunciauerit, l. de fideicommissio. vbi doct. C. de transactio. l. de his. ff. illo tit. & ista est communis conclusio, à qua non est in iudicando discedendum, teste Alexan. consi. cxvj. perspectis. col. j. vol. v. quod est verum, si iusta detinebatur ignorantia, vt ibi. *Aduersus iuramentum & renunciationem fideicommissi. quis restituitur.*
- 26 Decimoquinto releuat princeps eum, contra quem præscriptum est ex causa ignorantia, & impedimenti, etiam contra præscriptionem triginta annorum ex causa. text. in l. j. §. si quis autem. ff. de itine. act. que priuat. & in l. si partem. §. j. iuncta. gloss. quemadmodum serui. amittantur. Alexand. consi. lxxj. videretur. col. ij. in primo volumi. vbi dicit etiam restitui contra præscriptionem quadraginta annorum, per gloss. in §. pro temporalibus. in authentic. de ecclesiasti. titu. colla. ix. & Imol. in capit. fi. de præscrip. plenè Panormi. & Feli. in cap. vigilant. ibidem. colum. j. & sequent. & ista est communis opinio, teste Bertrando in consil. xv. ex themate. in vj. quæstione. nume. 40. & seq. & consi. xxix. in primo volumi. ex noua editio. Et istam sententiam secutus est Carol. Ruinus consi. lxxij. videtur. in fi. volu. j. & consilio xxvj. videtur. col. penul. in tertio volumi. & consi. ciij. viso. in fine in quinto volumi. ac Aretinus in l. Pantoni. ff. de acquiren. hæredi. Quamuis multi teneant contra, tum quia hæc præscriptio parit plenissimam securitatem. l. omnes. in fi. C. de præscrip. triginta ann. tum quòd non debet quis pati molestiam post quadraginta annos, l. fi. C. de fund. patrimo. lib. xj. Sed respon. verum esse de iure communi, sed de iure speciali sic. per restitutionem enim, & exclusionem remediorum non excluditur restitutio, & beneficium principis. l. postquam liti. iuncta gl. C. de pact. & multa pro hoc scribit Ioan. Francis. in tracta. de præscr. in quarta parte quartæ partis. q. xxix. Et secundum istam opinionem fuit iudicatum Neapoli, vt refert Mathæ. Afflic. in decis. suis. q. xxxvij. quædam Altruda. Et ego multas tales restitutiones ex capite ignorantia, & iusti impedimenti vidi impetrari. *Contra præscriptionem restit.*
- 27 Decimosexto releuat princeps à contumacia, quãdo pars ex ea notabilæ præiudicium incurreret, quod arbitrio principis relinquatur. l. j. ff. de iure delibe. solutis tamen parti aduersæ expensis. l. sancimus. C. de iudi. dicam in tract. de contumacia, & defectu in tertio Tomo ordinat. sed minor in hoc facile restitui solet. l. minor etiam. ff. de mino. *Contra contumacia rest.*
- 28 Decimoséptimo releuatur pars contra errorem aduocati, vel procuratoris, etiam post triduum literis à Rege impetratis. l. vltima. C. de erro. aduoca. c. licet. ibi de iure non detur, nisi triduum: tamen hoc etiam postea concedi solet de consuetudine Francia. *Contra errorem aduocati vel procuratoris restit.*
- 29 Item releuari potest quis ab errore calculi, vt in l. vna. C. de error. calcul. & quando aliàs erratum fuit, vt ibi & scripsi in §. j. l. cognoscere. ff. de verborum significatio. *Contra errorem calculi.*

Contra erro- rem relatio- nis seruicij. Decimo octauò, releuat princeps ab errore posito in relatione per ser- uientem, si forte citauerit ad dies ordinarios, licet madaretur ad dies extra- ordinarios, si de veritate appareat. vide formam in magno stylo fo. 105.

A confessio- ne releua- tur confitens. Item releuatur minor, vel ecclesia, necnon etiam priuatus à cōfessione, probato tamen errore. c. ij. & c. auditis. de in integ. reitit. c. fin. de confessis. Aufrer. in decis. Tholos. q. cix. sed in minore eo ipso quod confitetur, est læsus, etiam si nihil aliud probatum est, vt inferius dicitur. aliis etiam modis in errore fundatis solet princeps, si iusta insit causa, restitutionē indulgere.

Vi quis ge- rit. se pro herede cum beneficio in- uentarij con- ceduntur li- ceta. Decimononò, si quis velit se gerere pro hærede cum beneficio inuenta- rij, solet in hac consuetudinaria patria à principe literas impetrare, licet de iure non est necesse, l. fi. C. de iure deliberan. quas si impetrauerit, & intra annum non confecerit inuentarium, quando hæres erat absens, si verò præ- sens duo mensens dantur post mēsem ab apertura tabularum, per tex. in di- cta l. fin. & princeps quandoque etiam in hoc releuat, vt not. Chass. in con- suetud. Burgun. in §. decimotertio. rub. *des success.* in gloss. vlt sed si fuerit mi- nor, etiam si non confecerit inuentarium, vel confecerit, sed nō ritè, releua- ri & in integrum restitui potest. l. & si sine. §. sed quod Papinianus. ff. de mi- norib. & §. pupillis autem. & minoribus ætate nil nostra præiudicat lex. Est enim eis siquidem, secundū dictas à nobis causas, ne lædatur duplex quod- dam subsidium, & per restitutiones, & per viam contra negligentes curato- res, in authenti. de hæredib. & falcid. collatio. prima. & Alexand. in l. bono- rum. C. qui admitti.

Maioribus post aditionem nō succurratur, nisi ex magna causa. Maioribus autem post aditionem vix est vt succurratur, nisi ex magna causa, vel de nouo orta. argumen. l. iij. C. de iure delib. & l. fin. de repu. hæ- r. vbi doct. Et sic fuisse iudicatum asserit do. Maurit. in tract. de reitit. c. cxxx. ego eis ex causa vidi succurri.

Auere sua sententia arbitrorum re- stitui. Vigesimo, releuat à sententia arbitrorum, mandátque ne pendente ap- pellatione ad curiam Parlamenti, seu recursu ad arbitrium boni viri, pars aduersa aliquid attētet seu innouet, vt in l. societatem. §. arbitrorum. ff. pro socio. & ibi plenè Barto. & ego plenius ibi in additio. ad eum. & ordin. reg. in tract. de arbit. infr. scribam.

Si quis non emendauerit libellum ante litem contestatam re- sist. Vigesimo primò si quis non emendauerit libellum ante litem contesta- tam, mutauerit vel correxerit, vel addiderit, quod addendum erat, postea non poterit. l. edita. C. de edend. solet tamen ex causa princeps eundem re- leuare soluendo parti expensas, quæ vt dicunt practici de iure debentur, vt ibidem patet, & not. doct. in l. j. ff. illo titu.

Ex bono & æquo prin- cept resti- tuit in mul- tis causis. Aliis multis ex causis releuat princeps, vbi ex bono & æquo videt hoc faciendum, & quando hoc facit sine causa, non solent literæ comprobari, nec intinari à iudicibus: sed pars ab illis repellitur literis, & effectu illarum: & in expensis condemnatur, & ita seruatur in forensi iudicio. verum quia longum esset singulos enumerare casus, ob id eos nunc missos faciam.

Iudex impo- nens necessi- tariò ad eun- di principē, cum ipse pos- sit id exequi punitur. Notandum est, quòd omnis iudex, qui imponit alicui necessitatē ad eun- di principem super eo, quod ipse inferior facere poterat, & debebat, est pu- niendus. Bald. in cap. bonæ. in primo. colum. penul. de postula. prel. per text. in §. si verò aliquis. in auth. de quæstore. colla. vj. quod facit cōtra quosdam iudices,

- iudices, q̄ sine literis Regiis p̄cedere nolūt, à quibus adimēda esēt officia.
- 38 Item nuptæ prius cōsulari viro, impetrare solent à principe, quāuis per-
rarò, vt iterum nuptæ minoris dignitatis viro nihilominus maneāt in cōsu-
lari dignitate. l. fi. ff. de senato. & ita consului cuidam nobili fœminæ volen-
ti nubere famulo sui quondam mariti. Ardent enim quædā viduæ quæren-
tes virum, sicut materia formam, vt alibi dicit Bald.
- 39 Item sciēdum est, quod omnes in integrum restitutiones causa cognita
à prætorè permittuntur, vt secūdum iustitiam eas causas examinet, an ve-
ræ sint, quarum nomine singulis subuenit. l. omnes. ff. de in integ. restitutio.
ex qua lege pragmatici sumunt praxim in comprobationibus, seu interina-
tionibus literarū, vt primò eas impetrēt à Rege, seu eius cācellaria. Secun-
dò, prætori & iudici cui diriguntur ostendant. Tertiò, is iudex iustitiam ea-
rum causarum examinat, an iustū sit quòd minor releuetur, & an sit læsus,
& an veræ sint causæ allegatæ in literis, & ideo literæ dicūtur probari,
seu vulgò interinari. Quartò, prætor & iudex cui hæ dirigūtur literæ causa
cognita pronūciat, & permittit impetrantes his vti literis, vt in tex. habetur
causa cognita à prætorè permittuntur. & sic cessant opiniones doct. dicētes
in impetratione rescripti partes præsentis esse debere: quod nō est verum,
sed postea causæ cognitio in verificatione requiritur, vt in d. l. omnes. quæ
est scripta in curiis Franciæ, & ex illa hæc praxis colligitur.
- 40 Sed quibus iudicibus hæ literæ dirigi possint, dixi in trac. de rescif. cōtra
ctū, tã iudici domicilij minoris, quàm iudici vbi res est sita, ad actoris ele-
ctionem, dummodò pro ximè ad parlamentum appelletur, vt censuit Sena-
tus Paris. pronūciante D. præside à Sācto Andrea anno 1545. die xxij. De-
cembris, in cōdictione ex lege, quæ pro retractu datur, sicut in actionibus
miftis, & in personalibus in rem scriptis. glos. & doct. in l. fin. C. vbi in rem
acti. & l. j. vbi de hæredit. Bar. in l. forma. ff. de censib. & Bal. in l. fi. C. de lōg.
tempo. præscri. Panor. in c. fi. de foro competen.
- 41 SEPTIMÒ Videamus differentias inter restitutionem & appellatio-
nem. Appellatio querelam iniquitatis sententiæ continet, in integrum ve-
rò restitutio erroris proprii veniæ petitionem, vel aduersarij circumuentio-
nem. l. præfecti. ff. de minorib.
- 42 Secunda differentia, non appellatur à sententia Papæ, principis, vel par-
lamenti, sed bene in integrum restituitur. l. j. ff. à quib. appel. non licet. & l.
in causæ. §. si. cum l. seq. ff. de minor. c. ex literis. de in integ. restitui.
- 43 Tertia, appellatio extinguit iudicatū. l. prima. in princ. ff. ad Turp. & ideo
regulariter non mandatur executioni sententia post appellationem, ca. ve-
nientes. de iureiuran. & l. vna. C. in integr. restitutio. postulata, ne quid noui
fiat. dixi in tract. de senten. executio. in præfa. in primo Tomo. Sed executio
fit restitutione in integrum pendente. cap. suscitata, de in integ. restitutio.
vide Ias. in l. si causa cognita. C. de transactio. & Aufrer. in decis. Tholosa.
quæstio. liij. & Francisc. Marc. in decis. Delphi. quæst. liij. in ij. parte, & Gui-
- 44 do Papæ quæstio. ccxv. an executio.
- Quarta, aduersus sententiam latam pro libertate potest appellari, sed nō
in integrū restitui. l. illud. ij. vbi Bar. ff. de app. quia appellatio extinguit pro
nūciatum. l. j. in fi. ff. ad Turp. sed nō in integ. resti. vt superius dictū extitit.
non ij. To. Comment. Do. Rebuf.

Nupta pri-
us consula-
ri vel nobi-
li, vt retine-
at pristina
dignitatem,
si inferiori
nubere ve-
lit impetrat
literas.

De interin-
natione lite-
rarum pra-
xi.

Quibus iu-
dicibus lite-
ræ restit. di-
rigi possint
Arrestum.

Differentia
inter resti-
tut. & ap-
pellatione.

Executio
fit in inte-
grum resti-
tutione pen-
dente.

*Restituitur
quis ex cau
sa aduersus
tres senten-
tias. sed non
appellat.*

Quinta, minor aduersus duas vel tres sententias potest restitui. l. minor 45
autem magistratus. §. denique. ff. de minorib. clemen. j. de re iudic. vbi doct.
l. fi. C. si sapius in integrum restitutio postuletur. cap. fin. de in integrum re-
stitutio. sed appellare non potest quis post tres sententias conformes. l. j. &
per totum. C. ne liceat tertio prouocar. gloss. in l. j. C. si de mom. posses. fuer.
appellat. cap. sua nobis. de appel. scripsi in concord. in titu. de friuol. appella.
sed quando restitutio fieri debeat, dixi superius, nu. 22.

Sexta differentia, si quis appellet temerè, condemnatur ad mulctam. l. 46
quoniam. C. de appel. sed impetrans restitutionem, non, sed ad expensas tenetur.
Doct. in d. cap. suscitata. tum quia iure non cauetur, & erubescimus sine lege loqui. l. illam. C. de collat.

*Prohibita
appellatio-
ne non cen-
setur resti-
tutio prohi-
bita.*

Septima, appellare quis tenetur intra decem dies, authentic. hodie. C. de 47
appella. computandos à die notitiæ: cap. concertationi. illo titul. in vj. diuer-
sum est in restitutione in integrum, quæ in maiore intra quadriennium im-
petrari potest. l. final. C. de tempor. in integrum restitut. petend. vt superius
dictū fuit in præfat. huius tractatus, in fine. & prohibita appellatione nõ cen-
setur prohibita restitutio. doct. in clemen. j. de re iudica. alias multas addu-
cere possem differentias, quas de industria omitto, quia parum conuenire
video, & parum vtile esset eas abundantius prosequi: & ne in immensum
hæc nostra crescant volumina, tu lector boni consule.

Ou restitutions.

GLOSSA II.

RESTITVTIONEM superius definiui, restitutio & re- 1
leuamentum vulgari idiomate, quo ad effectum parum diffe-
runt, imò citius vtimur gallicè *De relief, ou releuement, que de re-
stitution*, vt fuit superius dictum.

*Quando mi-
nori restitu-
tio denega-
ri possit.*

Quærendum autem est, quando restitutio iure denegari minori maximè 2
possit? Respond. vbi est acquisitum ius tertio, vix est quisquam restituendus,
ideo nec releuandus: vnde si quis ingrediatur religionem, & ibi profes-
sionem faciat, bona sua interim acquisita consanguineis, si iste professus fiat
postea secularis, non recuperabit bona iam consanguineis acquisita. l. quod
si minor. §. primo. ff. de minor. Barto. & alij in l. gallus. §. & quid si tantum. ff.
de liber. & posthu. nam quod nostrum est, sine facto nostro à nobis auelli
non potest. l. quod nostrum. ff. de regu. iur. Et princeps scribere solet, Sine
præiudicio tertij. l. ij. §. si quis à principe. ff. ne quid in loco publico fiat. &
ideo restitutio intelligitur sine præiudicio alicuius: cap. quanuis. de rescrip.
in sexto.

*An aduer-
sus omiffam
allegationē
minor resti-
tui possit.*

Secundò, non restituitur minor propter omiffam allegationem, vt dicunt 3
doct. per l. minor xxv. annis omiffam. ff. de minor. tamen potest petere resti-
tutionem aduersus sententiam, vt de nouo possit allegare ea, quæ fuit pro-
hibitus per sententiam, & ea non obstante, vt dicit Bart. in d. l. minor autem
magistratus. ibidem. & in l. prima. C. si aduers. rem iudic. & hoc asserit esse
necessarium Carol. Ruinus in consil. cxix. videretur. colum. iij. nume. 15. &
sequen. in quinto volu. plus dicens, vt minor debeat petere restitutionem,
non

non aduersus moram, quã commisit in non offerendo pretium rei die præstituto, sed aduersus sententiam. Et ubi secundum eum denegatur minori restitutio propter moram tutoris, reseruaturs actio ad interesse contra tutorem. l. quicquid. C. arbit. tutel. doct. in l. diuus. ff. de in integrum restitutio. & in l. j. C. si aduers. rem iudic.

4 Tertiò non restituitur minor, quando litigauit per procuratorem, quem constituerat cum iuramento: quia per iuramentum perdit illud restitutio-
nis beneficium, per authen. sacramenta. C. si aduers. vendit. l. cum mādato. ff. de minor. ideo aduocati minorum debēt esse cauti, vt cū authoritate curatoris litigent, non verò constituent procuratorem: quia procurator est uoluntarius administrator, curator verò necessarius. Ego autem vidi minorem læsum utroque casu restitutum, nec praxis has seruat subtilitates.

Minor non restituitur cum litigat per procuratorem.

5 Quartò, cessat restitutio si minor fori tantum priuilegium amittat, & sic exceptiones dilatorias: quia de modico tractatur, teste Innocē. in c. coram. de in integrum restitutio. Angel. & Francisq. in l. secunda. §. conuenire. in fin. ff. de iudi. & Feli. in c. fraternitatis. co. iij. de testib. Aufre. quæstio. liij. & seq. Anto. Tremol. in additio. ad practi. de Bonacurso rubri. de precepto. except. versicu. minor xxv. annis.

Minor aduersus exceptiones dilatorias non restituitur.

6 Quintò, in actione funeraria, si minor mandauerit funus ad se pertinens faciendum, etiam non restituitur. l. at si quis. §. si autem pupillus. ff. de religio. & de hac actione abundè scripsi in præfat. ad tract. de senten. prouis. in primo Tomo ordinat.

In actione funeraria non restituitur minor.

7 Sextò, non solet restitui minor aduersus damnum fato datum, vt si mortua sint fulgure, vel alio casu animalia. l. verum. §. sciendum. ff. de minor. quia damni euentus restitutionem non indulget, sed inconsulta facilitas, & quia non est captus emendo sibi rem per necessariam, licet mortalem, vt ibi: & de pignor. acti. Nam idem patrifamil. quanuis diligentissimo potuisset contingere, dicto §. sciendum.

Aduersus damnum fato datum minor non restituitur.

8 Septimò, idem si actus possit se & ad damnum & ad lucrum habere, vt in remissione fideicommissi, l. de fideicommissio. C. de transactio. l. prima. C. de pact. & l. si pater. de inoffic. testament. tum quia est iure communi usus. l. fin. C. de in integrum restitut. tum etiam quia fato venit, & non videtur læsus, quia non dicitur constitutio damno esse ecclesiæ, quando potest se habere ad lucrum & damnum. tex. in cap. j. de noui oper. nunciat. & ibi Panor. in iij. not. Ias. consi. lxij. circa primum. col. vij. versic. quartò facit. in iij. volu. Paul. consi. ccclxxix. Primo videndum. col. j. in j. volu. in ij. quæstio.

Aduersus remissionem fideicommissi non restituitur minor.

9 Octauò, in rebus, quæ fortuitis casibus subiectæ sunt, vt fructus, non restituitur minor aduersus emptores, nisi aut sordes, aut euident gratia tutorum siue curatorum doceatur. l. & si sine. §. cæterum. ff. de minor. vnde si locauerit fructus vineæ pretio solito, & fructus duplicati sint eo anno, non restituitur minor, quia hoc incertum erat, per l. si iactum retis. ff. de actio. emp.

In fructibus non restituitur minor. Etiam si actus sit nullus, minor restituitur.

10 Nonò, non restituitur, si ipso iure munitus sit, id est si nullus sit actus. l. in causæ. ij. ff. de mino. Tamen in hoc regno Franciæ opus esset literis, etiam si actus esset nullus, vt dicam in titulo de appella.

In Francia. Pro minimo non restituitur minor.

11 Decimò, pro minimo restitutio non datur. l. scio. ff. de in integrum restitutio. ij. To. Comment. Do. Rebuf. l. ij.

tio. ideo vt dixi, non restituuntur minores aduersus exceptiones dilatorias, quia minimi sunt momenti. Bald. in l. peremptorias. C. sentent. rescindi. non posse. Vnde dicunt quidam requiri in minore enormem læsionē antequam restituatur, in maiore verò enormissimam. Et hoc à Senatu Dolano probatum refert Ioan. Mauri. in tracta. de restitu. ca. xxiiij. per ea quæ not. Antoni. & alij in cap. cum contingat. de iureiuran. sed poterat allegare text. in l. si ex causa, in princip. ff. de mino. qui text. loquitur, quando res minoris distracta est ex causa iudicari, tunc pecunia soluta ex illa causa, debet minori reddi, nisi sua interesset potius corpora habere, & grãde damnũ subiret. Et sic requirit ibi tex. grande damnum ratione rei iudicatæ, & distractæ, in l. penulti. ma. ff. de minorib. sed non regulariter. Quia sufficit quod d. damnũ non sit minimum, quod aliàs ad duos solidos taxat. l. si oleum. in fine, cum lege sequen. ff. de dolo. licet arbitrio iudicis relinquatur, in l. prima. ff. de iure deli. beran. & in cap. statutum. §. insuper. de rescript. in sexto. Et nullo iure cauetur, quòd enorme debeat esse damnum in restitutione minoris: imò glos. dicit illũ pro leui damno restituendum, in l. in causæ. §. idem Pompo. ff. de minor. licet contrarium consuluerit Ias. consi. lxxij. circa. col. sexta, in tertio volumi. sed dixi in quo casu. Imò minor potest restitui, si iustam habeat affectionem, l. si in emptionem. ff. de minor. Ergo & si modicum subeat damnũ pro qualitate personæ, & negocij. Alexand. cõsi. lxxvij. videtur, in quinto volumi. Et ita seruant curiæ Franciæ, vt pro modico etiam audiant minores, sed non pro minimo & leui re: quæ omnia arbitrio iudicis relicta sunt.

Damnum enorme non requiritur, vt minor restituatur.

In delictis minor non restituatur aduersus transactionem vel patrem de morte patris factam nõ restit. minor.

Aduersus interrogatorem a ommissa non restit. minor.

Nec propter obiectiones ommissas.

Minor si causam nõ exprimat repellitur a restit. Minor aduersus gestum negotium mandato alterius non restituitur.

Vndecimò, non restituatur minor in delictis. l. si ex causa. §. primo, & l. auxilium. ff. de minor. quid enim commune habet delictum cum venia ætatis, vt dicit text. in l. Papinianus. ff. de minor. & hoc declarat Ias. in l. prima. §. nõ ciatio. ff. de noui operis nunciatio. nisi contra delictum culpa & nõ dolo commissum, quia tunc restituatur, l. j. C. si aduer. delictum.

Duodecimò, in actionibus tendentibus ad vindictam, & ad impositionem pœnarum, seu ad executionem ratione delicti. dict. l. auxilium. §. in delictis. Aufrer. in decis. Tholos. quæstio. liij.

Decimotertiò, si minor læsus fuerit pacem faciendo de patris, vel consanguinei morte: Alberic. docet in rubric. C. de restitutio. in integrum. & Cyn. in l. j. ibidem. Sequitur Mattheus de Afflictis in constitutio. Neapolit. rubric. de restitu. mino. quia hoc est valde fauorabile habere pacem, vt plebè scribit Corset. in tracta. de priuileg. pacis.

Decimoquartò, propter interrogatoria ommissa. Auffrer. in decis. liij.

Decimoquintò, propter obiectiones ommissas minor non restituatur, quia odiosæ sunt. gloss. in clemen. ij. de procurat. Specul. in titu. de in integrũ restitutio. §. secundo. versicul. sed pone ecclesia litigabat. Feli. in cap. fraternitatis. iij. fallen. de testib.

Decimosextò, repellitur minor, si causam, ob quam restitui vult, speciali ter non exprimat, vt dicam in glo. vndecima inferius.

Decimosseptimò, si gerebat negotia aliena, fortè patris, vel domini: quia imputare sibi debet is, qui ea sibi commisit. l. tertia. in fine, cũ lege sequẽ. ff. de minor. facit l. quæsitũ. ff. de in ius vocan. alioqui maiori potius quàm minori subueniretur. l. cum mādato. ff. de minorib. limitatur in l. quod si minor ff. de

19
20
21
22
23
24
25

ff. de minor. quando negotia aliena sine domini mandato gessit, ne maiori facto & occasione minoris damnum accidat.

- 19 Decimo octavo si factum sit non retractabile, ut si minor viginti quinque annis, maior autem viginti se in seruitutem venire patiat, id est si precium participatus est, non solet restitui: sed hoc merito: quoniam res non capit restitutionem, cum statum mutat. l. si ex causa. §. Papinianus, & §. fin. ff. de minor. nisi ex magna causa hoc à principe fuerit consecutus. l. sequent. facit l. quod si minor. §. j. & l. si mulier. ibidem. & per totum titu. C. si aduer. liber. & in hoc casu putarem etiam ex æquitate eum restituendum, quia ubi est maius periculum, ibi cautiùs est agendum. vbi de elect. in vj.
- 20 Decimo nono, dicunt quidam quod postquam minori est consultum contra tutorem, vel procuratorem, non potest petere restitutionem. l. in causæ. ij. ff. de minorib.
- 21 Quod est verum, si plene prouideatur minori, quia tunc subest iusta causa, de qua in l. j. ff. ex quibus caus. maior. utpote si fuerit negligens tutor, ut in l. Pantonius. vbi Bartol. & Aretin. ff. de acquiren. hæredi. & in l. si infanti. C. de iure deliber.
- 22 Sed aduertite, quia si restitutio concedatur ratione minoris ætatis, tunc conceditur, etiam si sit actio aduersus tutorem, vel procuratorem, ut dicit Aretin. in d. l. Pantonius. & Socin. in l. qui duos. ff. de reb. dub. per text. in l. etiam. C. si tutor vel curator interuener.
- 23 Vnde absens causa reipubl. restituitur contra omissam appellationem per procuratorem, qui appellare neglexerit. l. inuitus. C. de appella. gloss. in l. is qui reipublic. ff. ex quibus causis maior. Et hoc est facilius & utilius minoribus, quia vix eriperetur quicquam è manibus procuratorum, & claua Herculi potius adimeretur, quam ab istis, vulpinos processuum circuitus non ignorantibus.
- 24 Sed si restitutio concedatur ex clausula generali: si qua mihi iusta causa videbitur, & non ratione minoris ætatis: tunc si minor habeat actionem contra procuratorem, vel alium, non datur restitutio, quia non subest iusta restitutionis causa. Et sic consuluit Carolus Ruinus cõsilio cxix. videretur. in si. volumi. quinto. vide Barto. & doct. in l. in prouinciali. ff. de no. oper. nuntiat. Panor. & alios in c. ex parte. ij. de rescrip. & plenius quam alius hoc scripsit Zasius in suis intellect. singu.
- 25 Vltimò, non restituendum minorem dicunt in casu authen. si captiui. C. de episcop. & cleric. quod est falsum, quia ibi minor excipitur. nec in l. j. C. de filiofami. minor. nec si incoloratè restitui desiderat, l. minor autem. §. j. ff. de minor. scribunt Innocen. & alij in cap. coram. de in integrum restitutio. & in l. si creditor. C. si tutor vel curator inter. Roma. consil. cccxyj. circa non semper autem ea, quæ cum minoribus geruntur, rescindenda sunt, sed ad bonum & æquum reducenda, ne magno incommodo huius ætatis homines afficerentur, nemine cum eis contrahente, & quodammodò commercium eis interdiceretur. l. quod si minor. §. j. ff. de minor.
- Item hæc restitutio peti potest non solum principaliter: cap. fin. de offi. iudic. l. quod si minor. §. restitutio. ff. de minorib. sed etiam incidenter per viam exceptionis, vel replicationis, quando prima actio non erat ipso iure

Si factum sit non retractabile, non restituitur.

Si aduersus tutorem plene prouideatur, minor an possit restitui.

Aduersus l. si captiui minor non restit. nec in his casibus.

Restitutio non solum peti potest principaliter sed incidenter.

ei iuncta. tex. in cap. causa restitutionis. de in integrum restitutio. declarat Pau. & Ias. in l. nam postea. §. si minor. ff. de iureiurand. & Specul. in titul. de offic. iudic. §. incidenter. versic. in modum, etiam Bald. in authen. si omnes. C. si hæres ab hæred. se absti. per text. in l. defendente. ff. de authoriti. tutor. qui parum probat. Sed tex. in dicto capitu. causa melius. & Carol. Ruinus consilio cxix. videretur. colum. iij. numero 16. in quinto volum. in vtroque tamen casu in hoc Regno solent impetrari literæ Regiæ, vt vidi obseruari, vt in proæmi. ordinatio. scripsi.

Fondés sur minorité.

G L O S S A I I I.

*Fauore mi-
norum mul-
ta introdu-
ctis.*

FAVORE minoris ætatis multa introducuntur, vt dicit I. tex. in l. curabit. C. de actio. empt. quæ tradam articul. seq. in glos. tertia. & hoc verbum *fondés*, declarat istum articulum loquentem generaliter, *toutes restitutions*, & c. vt intelligatur de illis quæ in hoc text. exprimentur: verum quia iste text. dicit *ou autres semblables*. Et sic non solum intelligetur in casibus hîc conscriptis, verum etiam in similibus, & sic in omnibus penè restitutionibus, si eadem sit ratio in illis, vt speciatim exprimi causæ debeant. ergo & iuris decisio locum habebit, l. illud. ff. ad leg. Aquil.

*Quot requi-
rantur an-
tequam mi-
nor restit.*

*Minor de-
bet probare
etatem mi-
norem, &
quomodo
probat.*

Adde, quod antequam minori concedatur restitutio, sequentia requi- 2
runtur. Primò, dicunt quidam, quod sit minor: istud videtur superfluum. Ideo dico requiri primò, quod quis tempore minoris ætatis contraxerit, vel actum fecerit: secus si postea, etiam si contraheret intra illos quatuor restitutionis annos, l. fina. C. de temporib. in integrum restitutio. petend. Ideo minor debet probare quod tempore minoris ætatis illum actum fe- 3
cit. l. si minorem. & l. minoribus. C. de in integr. restit. l. doli. circa fin. ff. de nouat. l. ea quæ. C. de tempor. in integrum restitutio. petend. Paulus consil. liij. visis actis. colum. prima, in secundo volumi. quod poterit probari per li-
*brium curati, qui eum baptizauit, vt est in ordinat. reg. rubri. des registres des baptesmes. artic. primo, vbi dicam, vel per susceptorem seu patrinum, aut alios testes, non tamen plenè probabitur, si probet se habuisse curatorè id tem-
poris, vt dicit Alexand. in dicto consilio xxj. in primo volum. etiam poterit minor per testes amicos & consanguineos probare suam ætatem, l. de æta-
te. vbi etiam plenè Bar. ff. de minor. l. de tutela. C. de in integrum restitutio. vel etiam ex aspectu personæ. l. minor ex aspectu. ff. de minor. & aliis legiti-
mis modis, quos Doct. scribunt in dicta l. ætate. & l. de tutela.*

Secundò requiritur, quod minor sit læsus, nec vtique eò quod minor 4
est statim & circumscripsum se docuit. l. nam & postea. §. si minoribus. ff. de iureiurand. l. ait prætor. §. non solum, & l. verum. §. sciendum. ff. de minor. & l. minoribus. j. & l. fin. C. de in integrum restitutio. minor. & Doct. ibidem plenè tractant.

*Quando læ-
sus minor
dicatur, &
quomodo.*

Quæro quando læsus minor dicatur? Resp. si damnum aliquod patiat, 5
l. quod si minor. & l. patri. §. si minor. & per totum. ff. de minor.

Hodie

- 6° Hodie certo etiam iure utimur, ut & in lucro minoribus succurratur, ut si sine dolo malo cuiusquam legatum repudiauerit, vel in optionis legato captus dum elegit deteriorem, vel si duas res promiserit, illam aut illam, & pretiosiore dederit. l. ait prætor. in fi. cum l. sequen. ff. de minorib. vbi etiã illi subueniri dicitur, si res eius vanierit, & existat qui plus liceatur, & quotidie prætores eos restitunt, ut rursus admittatur licitatio, ibidem.
- 7° Læsus etiam dicitur, quando voluntariè compromisit, l. si minor xxv. annis filiofam. in fi. ff. de minor. consuluit Paul. Castren. consilio ccccxxviii. visis & consideratis. colum. ij. in primo volu. & Corne. consi. clxxxviii. visa copia. colum. ij. in iij. volumi. *Voluntariè compromittens minor læsus dicitur.*
- 8° Item si minuatur patrimonium eius. l. minoribus, & l. si ex causa. §. primo. ff. de minor. & sic restitutio consistit tam in lucro cessante, quàm in damno emergente, sicut dicimus in interesse, in l. vna. C. de sen. quæ pro eo quod inter.
- 9° Idem si obliget se, vel rem suam. l. tertia. §. sed vtrum. ff. de minor. Et nõ solum in his succurritur, sed etiam in interuentionibus, ut putà si fideiussorio nomine se, vel rem suam obligauerit. l. ait prætor. §. non solum. & l. si minor xxv. annis filiofam. in fi. ff. de minor. & nõ omnia quæ minores viginti-quinque annis gerunt, irrita sunt, sed ea tantum, quæ causa cognita huiusmodi deprehensa sunt, vel ab aliis circumuenti, vel sua facilitate decepti, aut quod habuerunt amiserunt, aut quod acquirere emolumentum potuerunt, omiserunt, aut sese oneri, quod non suscipere licuit, obligauerunt. l. non omnia. ff. de minorib. Tamen si minor restitutus fuerit in eo, quod fideiussiferit, non liberat reum principalem. l. minor, vl. ff. de minor.
- 10° Læsus etiam dicitur in tempore, ut si non prouocauit intra diem, vel in eremodiciis, si lapsum est tempus instantiæ. d. l. & si sine. §. penul. & fin. ff. de minor. & l. properandum. in fi. C. de iudic.
- 11° Etiam læsus dicitur, si tutor eius, vel curator fuerit excusatus perperam, & sine causa. l. verum. §. ex facto. ff. de minor. *Non solum minor restituitur, si læsus sit, sed si iustam affectionem habeat ad rem*
- Et in summa restituendus erit minor non solum quando est læsus, sed etiam si iustam habeat affectionem ad rem, quia fuit maiorum suorum. l. si in emptionem. ff. de minor. & quando ex bono & æquo princeps viderit restituendum. l. quod si minor. §. j. ff. de minor. & quomodo probetur læsio, docet Guido Papæ in decis. Delphi. quæstio. cxlij. sed qualiter.
- 12° Et licet de iure antiquo cautum esset, quod minoribus curreret tempus in soluendis tributis, vel vectigalibus, ad eod quod propter eorum moram res eorum incidebant in commissum: sed restituebantur in integrum. l. si ex causa. §. si in commissum. ff. de minor. l. Imperatores. in fin. de publica. Tamen hodie illis non currit ipso iure tempus, per l. fi. C. in quib. caus. in integrum restitutio non est necessar. gloss. in l. secunda. C. de fund. patrimo. lib. xj. Francisc. Cremen. singu. xxix. quid si minor.
- 13° Nec refragatur l. quæcunque. C. de fide instrum. li. x. vbi venditio bonorum minoris facta à fisco propter tributa non soluta, valet: sed hoc ideo, quia fuit facta venditio per administratores fiscales interueniente tutore vel curatore, aliàs non noceret minori. l. fi. C. si propter public. pensitat. Sic consuluit Alexand. consi. xxxj. ponderatis, col. prima. in v. vol. hodie etiam

cum auctoritate tutoris restituuntur ad appellandum, ab illo decreto interposito in venditione, & ab inde secutis.

Minor se probare læsum quando debet. Et sic minor debet se probare læsum, & hoc pro regula habeatur: quod 15 maximè procedit, quando petitur restitutio contra sententiam, quia tunc clarè probari læsio debet, per text. in l. fin. ibi, probationum luce. C. si minor se maior. dixer. & ideo per iuramentum probari non potest. ca. cum venissent, de in integrum restitutio. vbi Papa non restituit nisi visis privilegiis, vt docet Salice. & alij in l. prima. C. si aduers. rem iudic. quia restitutio aduersus sententiam est magni præiudicij, cum ex sententia ius quæsitum tollatur. l. Iulianus. ff. de condi&. indeb. iuncta l. si non sortem. §. hæredi. vbi gloss. ibidem Iaco. in l. j. C. qui & aduers. quos. & in d. l. fi.

Casus in quibus minor non tenetur se læsum probare. Limitatur primò, quando minor diceret se læsum propter lapsum tem- 16 pus, tunc sufficit probare lapsum esse tempus sine alia læsionis probatione. c. auditis. & c. coram. de in integrum restitui.

Secundò, si læsio sit notoria, sufficit quòd allegetur, licet non probetur. 17 clemen. appellanti. de appella. Collecta. in dicto ca. auditis. refert Aufrer. in decis. Tholos. quæstio. cccxxxix. post Speculat. in titu. de in integrum restitutio. §. secundo, versic. illud quoque. Barb. consil. lxxix. clementissimi. colum. prima, volumi. iij.

Restituitur minor aduersus probationem omiffam. Tertio, aduersus probationem necessariam omiffam, etiam non probata 18 læsione restituitur minor, quia eo ipso satis apparet læsio. cap. auditis. vbi Panormita. octauo not. & in ca. suscitata. de in integrum restitutio. l. minor xxv. annis omiffam. ff. de minor. & hoc obseruatur, teste Aufrer. quæst. liij. licet Bartol. in contrarium teneat in dicto §. si minor. l. nam postea. ff. de iur. iurand. ibi enim vult ita demum restitui posse, si summarie probauerit se probationes habere, & omiserit. hodie in Frãcia restituitur si omiserit probare, & allegauerit se probationes habere. nec requiritur aliqua alia probatio, sed hic minor ponetur in illo statu, in quo erat ante probationem omiffam, & si postea nil probauerit in principali, succumbet, & ad omnes expensas condemnabitur.

Renunciatio appellati minor læsionis censetur. Quarto, etiam si minor appellationi renunciaret ante sententiam, eo ipso 19 dicitur læsus, quia iusta potuisset sequi sententiam. Sed si post sententiam nõ appellet, eo ipso non constat esse læsum, nisi causam doceat fuisse bonam. Bar. & alij in d. l. nam postea. §. si minor. & Aufrer. d. quæstio. liij.

Transigere valens si condemnatur restituitur. Quintò, si minor lite pendente potuit transigere minoris, quàm sit con- 20 demnatus, poterit, etiam si sententia transierit in rem iudicatam, petere restitutionem. l. si ex causa. §. nunc videndũ. ff. de minor. quem not. Roma. singul. cccxcviij. volo tibi dare. & Francisc. Cremen. sing. xxviij. obtinui. vbi scribit se in ardua facti quæstione obtinuisse. sequitur Bened. in repet. cap. Raynutius, in verbo mortuo. j. nume. 234. de testamen.

Minor in mutuo an laudatur. Sextò, minor recipiēs mutuuum non tenetur probare se læsum, sed aduer- 21 sarius habet probare pecuniam in minoris vtilitatem conuersam, per l. primam. C. si aduers. creditor. Idẽ in ecclesia scribitur, & in monasterio, in capitu. quod quibusdam. de fideiussoribus. & cautelam, vt non teneatur probare creditor pecuniam conuersam in vtilitatem ecclesiæ, docet Bartholo. Capol. cautel. ccxiiij. vnus est modus. Vide, quia mihi non arridet, ob id eam

id eam non recito. facit tex. in l. si quis cum sciret. ff. de usufruc. pro emptor. Alexan. in l. si cum dotem. §. primo. ff. soluto matrimo. vide text. in l. verum. in fine. ff. de minor.

- 22 Septimò, minor, qui prouocauerat ad diuisionem, si postea transegerit etiam in præsentia consanguineorum, iuxta l. transactionem. C. de transact. poterit petere in integrum restitutionem, etiam si aliud grauamen non habeat, nisi quòd ad diuisionem prouocauerat, quia is ad diuisionem non potest prouocare. l. si pupillorum. ff. de rebus eorum, & l. pen. C. de præd. min. Corne. consil. cvij. in præsenti. in tertio volumi. Sic censuit Senatus anno 1543. die sexta Augusti. quæ limitantur in aliquibus casibus, ubi minori licet prouocare ad diuisionem, quos scribit Soci. in tract. fallen. reg. cccxxix. pupillus. Et Curtius senior consil. lxxvij. sapienter. nu. 52. cum sequen. versic. capio nunc aliam, &c. Barba. in repetit. rubri. de rebus eccles. non alienand. colum. xlvij. num. 181. & sequen. & Soci. consil. clxv. in fine, volu. ij. & Dec. consil. cccxlix. consuluit. & Carol. Ruinus consil. ccxij. viia & bene intellecta. in primo volumi.
- 23 Octauò ad concedendum vel denegandum beneficium restitutionis in integrum aduersus contractum, inspicitur consuetudo, vel statutum loci, ubi contractus factus est, vel ubi res sita est. Barto. Paul. & Ias. in l. ij. ff. de eo quod certo loco. Quia restitutio causatur ex læsione, quæ prouenit ex contractu: ideo aduersus contractum datur restitutio. l. j. C. si aduers. vendit. vnde quædam mulier nupta, quæ vendiderat villam sitam Andegauen. non fuit restituta: quia consuetudo Andegauen. ubi res erat sita, potestatem alienandi nuptæ etiam minori concedebat. sic censuit Senatus anno 1548. die quarto Maij.
- 24 Vltimò nota alium casum singularem, in quo restituitur minor etiã non probata læsione, quando confitetur commisisse delictum, de quo non constat, nisi per suam confessionem. Nam ex sua confessione satis læsio probatur. Angel. in l. certum. §. in pupillo. ff. de confes. Ias. in d. §. si minor. Alexan. consil. cxv. in causa. colum. ij. volumine tertio. & Hippol. singul. cccxlv. minor læsus.
- 25 Et nota quòd quando quis petit restitutionem in integrum aduersus factum principis, non sufficit se probare minorem & læsum, sed oportet narrare læsionis causam. tex. & ibi Bart. in l. minor autem magistratus. ff. de minor. Iacob. in d. l. fin. in fine. C. de in integrum restit. Idem tamen hodie in aliis casibus per istum articulum, ne vagemur in incerto.
- 26 Quartò, materiam continuando, requiritur antequàm minor restitui possit, quòd sit læsus vel dolo aduersarij, vel sui facilitate. l. verum. §. sciendum. cum §. sequent. l. non omnia. ff. de minor. quia non videtur circumscribitur minor, qui iure sit vsus communi. l. fin. C. de in integrum restit. Nec sufficeret probare se læsum fuisse, vt per Bartolum, & Iacob. in d. l. fin. nisi probaret se dolo aduersarij læsum, vel sui facilitate. Et quando sua facilitate decipiatur habes, vt quando emit plus iusto pretio, non tamen vltra dimidiam, quia tunc iure communi succurreretur, per l. secundam. C. de rescin. ven. Et quanuis in l. ait prætor. in prin. ff. de mino. nõ dicatur de inconsulta facilitate,

Prouocans
minor ad
diuisionem,
an ledatur.

Arctum.

Ad conce-
dendam re-
stit. vel de-
negandam ad-
uersus con-
tractum in-
spicitur loci
consuetudo,
in quo con-
tractum est.
Arctum.
Aduersus
delictum con-
fessionem resti-
tuitur mi-
nor.

Causa læsio-
nis est pro-
banda.

Requiritur
minorem læ-
sum facilitate
sua, vel
dolo aduer-
sarij ante-
quam resti.

*Facilitas al
legari de-
bet. sed non
probari.*

facilitate, tamen in dicto §. sciendum. hoc scribitur. ob id istud in libello 27
debet adduci, quicquid dicant in cōtrarium quidam interpretes, vt firmat
Carol. Ruinus cōsilio cxix. videretur. columna tertia, numero 13. in quinto
volumi, tamen Barba. consilio lxxix. clementissimi. columna prima, in quar-
to volu. dicit minorem non teneri probare istam sui facilitatem, quia resul-
tat ex iuris dispositione. l. prima. ff. de minor. gloss. in clemen. appellanti. de
appella. ideo sufficit in libello vel literis allegare, quod per facilitatem suā
est deceptus, secundum Barto. & aliorum sententiam, in l. fin. C. de in inte-
grum restitutio. imò Barba. vbi suprā, concludit minorem restituendum
etiam sine facilitatis allegatione, quia est notorium ipso iure. Sed quod al-
legari debeat seruatur in curiis Franciæ, tamen non oportet vt probetur;
nam ex læsione probatur dolus, vel facilitas re ipsa, vt in l. si quis cū ali-
ter. ff. de verborum obligatio.

*Antequā
minor rest.
requiritur
actionem
aliam non
haberi.*

Quintò, in minorum restitutione requiritur, quod aliam actionē nō ha- 28
beat. l. in causā. ij. ff. de minor. ibi, nam si cōmuni auxilio, & mero iure mu-
nitus sit, non debet ei tribui extraordinarium auxiliū. Guido Papæ in decis.
Delphi. quæstio. cccxlj. vtrum officium, superius dictum fuit nu. 20. glo. ij.
Sexto, quod etiam pro minimo restitutio non petatur. l. scio. ff. de in in-
tegrum restitu. superius scripsi abundè in glo. ij. nu. 11.

*Minor re-
stit aduer-
sus contra-
ctum, quod
restituere
debet.*

Septimò, quando restituitur minor aduersus contractum, debet restituere 29
re pretiū quod recepit, & quatenus fuit factus locupletior. l. quod si minor.
§. restitutio. ff. de minor. ibi, itaque si in vèdendo fundo circumscrip-
tuetur, iubeat prætor emptorem fundum cum fructibus reddere, & pretiū
recipere. & l. patri. §. item ex diuerso. ibi, iuuenis autem eatenus ex pretio
reddere quatenus ex ea pecunia locupletior factus est. ibidem.

all
Nisi fuerit ab emptore facta pretij solutio minori consumpturo, tunc mi- 30
nor nil reddet, si omne consumpserit, per l. si quis cū sciret. ff. pro empto.
l. prima. C. de reputa. quæ fiunt in iudic. Areti. cōsilio lxxxj. Alex. in l. si quis
cū dotem. §. primo. ff. solut. matrimo. & Bauer. in §. fin. quibus non est per-
mis. facere testamen.

*Fructus à
quo tempo-
re minori
restituendi de-
beant.*

Et sic non restituuntur fructus à tempore celebrati contractus, quia cō- 31
tractus valuit, & interim minor habebat precium, & recepit emolumētum
illius, & pars fructus rei, ideo ista compensari debent, iuxta l. curabit. C. de
actio. empti. sed rei fructus restituentur minori à tempore litis contestata,
& ita intelligetur dict. §. restitutio. l. quod si minor. ff. de minor. sic fuit iudi-
catum in parlamento Delphi, teste Francisc. Marc. in decis. xxj. in prima par-
te. quid in fideiussore, dicitur artic. seq. in glo. iij.

Octauò, requiritur quod minor læsus petat restitutionem, vel procura- 32
tor pro eo habens ad hoc speciale mandatum. l. illud. ff. de mino. hoc autem
non solet peti, nisi postulatum fuerit. l. iij. §. hoc autem. ff. de damno infect.
vbi doct. & dicam inferius.

*Minor de-
bet probare
re se esse in-
tra tempo-
ra restit. pe-
tenda*

Nonò, requiritur q̄ minor probet se esse intra tēpora petēdi restitutio- 33
nē, per l. nā & postea. §. si minor. ff. de iureiu. vbi Ias. videtur hoc reprobare:
quia nemo debet illud allegare, quod ab aduersario timet opponi, ob id al-
legatur in cōtrariū. l. si minorē. C. de in integr. restit. minor. sed vt opiniones
conci

concilientur, intellige minorem non teneri allegare ista, ad hoc vt restitua-
tur, sed si pars opposuerit, hoc tenetur minor probare, vt dicitur articu. ij.

34 Et sic minores iuuatur ætatis beneficio: vnde non debent maiores cum
illis contrahere, alioqui ex vno latere claudicat contractus. l. Iulianus. §. si
quis à pupillo. ff. de actio. emp. ideo anno 1526. in vigilia natiuitatis Domi.
latum fuit Arrestum pro tutore cuiusdam minoris, & obligationes annula-
tæ, ac inhibitum omnibus mercatoribus dare quascunque merces minori-
bus sine consensu patris & matris, tutorum, & curatorum respectiue, sub
pœna amissionis mercium, & multæ arbitrariæ, vt docet Molinæ. in tract.
de vsuris. numero 24. in principio.

*Mercato-
res prohibi-
ti merces da-
re minori-
bus, & obli-
gationes an-
nullate.
Arrestum.*

Prescription.

GLOSSA IIII.

QVIA præscriptio de iure ciuili inuenta est, vt est tex. in §. j. in-
fti. de vsucap. ibi, iure ciuili constitutum fuerat. gloss. in l. j. ff. de
acqui. rer. domi. & in §. singulorum. vbi Angel. de rer. diuis. in
insti. quod est verum quantum ad temporis limitationem, vi-
delicet vt tres, decem, vel viginti anni constituantur pro ea, vt in dicto. §.
primo. in insti. & in l. j. ff. de vsucap. ius tamen materia est de iure gentiũ,
cũ eo iure per longi temporis spatium dominium quærat. §. prætereà.
insti. de rerum diuis. l. adeo. §. prætereà. ff. de acquirend. rerum dominio.
nempe sub illo titul. de acquirend. rer. dominio, tractatur communiter de
acquisitionibus, quæ fiunt de iure gentium. ff. illo titul. & ista dominij ac-
quisitio, quæ fit de iure gentium, bene currit etiã cum mala fide, quia non
opera possessoris hoc factum extitit, sed fluminis, vel alia ex causa, teste Han-
nibal. de Canonic. in repeti. rub. de vsucap. ff. quæstio. j. at non inspicimus
materiam rei, sed institutionem seu inductionem, vt habetur in l. j. ff. de con-
trah. emp. ideo ibi ex solo temporis lapsu non quæritur dominium, sed si
aliquid vltra factum fuerit, videlicet si arbores radices egerint, vt ibi vide-
re est. Et sic Rex potest releuare, quòd non obstante præscriptione quis pe-
rat rem præscriptam, quia cùm præscriptio sit iuris ciuilis acquisitio, illam
ius ciuile videlicet princeps ex causa iusta tollet, l. eas. ff. de capi. diminu.
Francif. Curt. conti. primo. col. ix. post tract. Feud. & Alexan. consil. lxxxiiij.
in causa. in j. volu. post Barto. & alios in l. omnes populi. ff. de iustit. & iure.
Io. Francif. Bal. in tract. præscript. in j. parte, quæst. iiij.

*Quo iure in-
ueta sit præ-
scriptio.*

*Princeps ad-
uersus præ-
scriptionem
restituere
potest.*

Supradicta etiam vera sunt in ecclesia, vt restitui cõtra præscriptionẽ pos-
sit, per gl. in authen. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles. vbi doct. & in ca.
auditis. de in integ. restit. & doct. in cap. j. de præscrip. & in hospitali cõsultuit
Roma. cõsi. cccvij. cum præsupponatur. quem refert & sequitur Deci. cõsi.
xxxvj. & pro tenui. col. penul. & Io. Francif. in tract. præscri. in j. quæstio. quin-
tæ partis quæstio. ij. Requiritur tamen iusta causa, alioqui sine causa rescri-
ptum tollens præscriptionem non valet, vtpote si aliquis fuit absens Reip.
causa per decẽ, vel viginti annos. & interim res sua præscripta sit, tũc prin-
ceps non obstante præscriptione concedere potest, vt rē petat. & sic debe-
bit cõprobari tale rescriptum. §. rursus. de actio. in insti. Et cum alia ex
iusta

*Ecclesia cõ-
tra præscri-
ptionem re-
stituere potest.
Antequam
quis aduer-
sus præscri-
ptionem re-
stit. requiri-
tur iusta
causa.*

iusta causa cōcessum erit, aliās nō nisi fauore minoris, & ecclesiæ, vt probatur hīc, dū dicit quod speciatim in rescripto debet exprimi causa restitutio: ideo ratione ignorantie quem restituendum contra præscriptionē tradunt gl. & doct. in l. si partem. ff. quemadmod. seruit. amit. & in l. j. C. de pact. Bar. in l. j. §. si qs autē. ff. de itine. actūq; priuat. & in l. Aristo. §. Labeo. de donatio. sic consuluit Alexand. consil. lxxxiiij. in causa. col. ij. in primo volumi. & consil. lxxxix. viso puncto. col. iij. nu. 10. in j. vol. & consil. lj. videretur, co. penult. in v. vol. & Corne. consil. 100. cōsuluit. in j. vol. & consil. clxiiij. me subscripsi. in ij. vol. & hæc est sententia cōmunis, secundum quā est iudicandū.

Princeps restitucionem aduersus præscriptiones sine causa tribuens peccat. Et si princeps sine causa tollat præscriptionē, peccat, redditurusque est Deo rationem, vt dicit Feli. in c. quæ in ecclesiarū. de cōstit. & quādo princeps rescribit contra præscriptionem, debet dicere, nō obstante tēporis lapsu, & quacunque præscriptione, vt asserit Chassa. in consuetud. Burg. rub. Des forets. §. viij. nu. 10. cū seq. Ex hoc habes quod si princeps concedat rescriptum cōtra præscriptionē, debet exprimi causa, vt hīc, & in specie, aliās non valet restitutio. ideo nō valet cōstitutio, vt non currat præscriptio contra talem, quia etiā bona Domanij Regis & patrimonialia quo ad vtile dominium præscribi possunt, etiam contra ecclesiam Roma. vt patet in titulo, vt ecclesia Roma. Bar. in l. si publicanus. §. in omnibus. ff. de publi. Panor. in c. super quibusdā. §. prætereā. de verbo. sig. glo. & doc. in anthen. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. Feli. in cap. ad audientiā. co. viij. de præscrip. Alexā. consil. lxxxiiij. in j. vol. scripsi in tit. de præscrip. contra Regē prohibet. supra.

Force.

GLOSSA V.

Species violentia exprimēda est in restitutione.

SI QVIS coactus fuerit vi donare vel vendere, si rem tradiderit, poterit restitui, dummodò exprimat speciem violentie: nec sufficeret dicere se per vim coactū, nisi exprimat vim, videlicet q̄ ductus fuerit rus, & ibi fuerit captus ab hominibus armatis, qui ensibus euaginatīs dixerunt se interfekturos illū, nisi daret talem possessionem, vel tali pretio vēderet suam domū. sic exprimendo literæ à cancellariis cōcessæ ciuiles erunt, & rationabiles: & de multiplici vi tractant glo. & docto. in l. j. & l. extat. ff. quod metus caus. scripsi in tract. de rescif. contract. in glo. xiiij. ideo hīc non reperam. sed nota, quod magna impressio est si superior bona subditi sayfiat, vt scribit Io. Fabr. in l. si per impressionem. C. quod metus causa. refert Bertrand. consil. j. nu. 19. in j. vol. ex j. editio. per c. Abbas. quod metus causa. quod sæpius fit in Francia.

Magna impressio quādo bona alius sunt sayfiata.

Contrainte.

GLOSSA VI.

ET SIC habes hīc, quod princeps releuat, vt non obstāte contractu coacto contrahens agere possit, & rem suam re-habere, per l. j. & per totum. ff. quod met. cau. debet tamen coactionis & metus species exprimi: vt est in hoc tex. alio-qui literæ concedi non debent: & quia de metu multa scripsi in tract. de rescif. contract. in glo. xij. ob ib alia hīc non repetam.

Dol

Dol.

GLOSSA VII.

QVO Dolo quis inductus fuerit, est in literis restitutionis ex-primendum, alioqui literas obtinere quis non poterit à Cellaria, ut hinc statuitur. Sed siue dolus sit dans contractui causam, siue in contractum incidat, literas solemus impetrare, quavis contractus primo casu de iure nullus sit: & in altero annullandus, l. & eleganter. ff. de dolo. & l. si dolo. C. de inut. stipul. etiam habet locum iste tex. in dolo re ipsa. l. si quis cum aliter. ff. de verborum oblig. verum quia de multiplici dolo scripsi, & de eius materia in tracta. de rescis. contract. in glo. ix. ideo hinc alia non dicam.

*Dolo indu-
ctum si ex-
primi in li-
teris debet.*

Simulation.

GLOSSA VIII.

SIMVLARE est fingere, fraudulenter agere, & vnum pro alio ostendere. Lucas de Penna in l. cum procuratores. C. de metallis. lib. xj. & simulare est falsum pro vero tradere, & ea quæ ab sunt simul esse ostendere. Et simulamus ea quæ non sunt, dissimulamus ea quæ sunt. glo. in l. j. ff. de concuss. & l. j. §. ex hoc rescripto. de ventre inspicien. & l. constitutiones. C. de iur. & facti ignoran. hinc quælibet comprehenditur simulatio, cum text. indefinite loquatur, & indefinita æquipollet vniuersali. ca. vt circa. vbi gloss. not. de elect. in vj. & indefinita æquipollet vniuersali. ca. vt circa. vbi gloss. not. de elect. in vj. 1. si pluribus. ff. de leg. ij. † Et duplex maximè est simulatio, quædam fit ex honesta causa, altera ex inhonesta. glo. in c. quod interrogasti. xxvij. distin. 3. Notandum est, quod quædam est simulatio, in qua contrahens nititur ostendere se id facturum, quod tamen aliter intendit: & tunc dicitur actus imaginarius, l. nuda. ff. de contrah. emp. l. imaginaria. vbi docto. de reg. iur. & est sicut corpus sine spiritu, quando consensus est remotus ab actu. Bal. in rubric. plus valere quod agitur. alia dico abundè in tit. de verbo. signi. 4. Secundò, si intendit quis vnum facere, & aliud ostendere: vt quia in veritate est pignus, tamen simulatur venditio. l. emptione. C. plus valere quod agitur quàm quod simula. concip. & si quis cupit super his releuari, exprimere debet causam simulationis, nec valere, & rescriptum scribens non obstante simulatione, vt inferius dicitur. 5. Vel actus interdum conditionalis simulatur purus. l. si ex pretio. C. si certum peta. Bald. in l. cum precibus. C. de probatio. 6. Tertio, mutatione personarum committitur simulatio, vt per Bald. in d. rubri. & Vital. de Camba. in tract. clausul. in clausu. rei non sic gesta. 7. Igitur cum multæ sint simulationum species, ille qui dicit contractum simulatum, debet exprimere & specificare speciem simulationis. Bartol. in consil. l. xv. factum est tale. Petrus Nicole. col. ij. Bald. in l. ab Anastasio. C. man da. & Vitalis in §. qualiter opponi debeat exceptio simula. Et ita statuitur hinc: sic etiam consuluit Alexand. consil. cxj. viso superiore. columna j. volumi. primo. & consil. xxvij. in causa. columna iij. lib. v. Anch. consil. ccxxvij. ad corroboracionem. colum. j. Dec. in regul. imaginaria, in fine. ff. de regul. iur. ij. To. Comment. Do. Rebus.

*Simulare
quid, & quo
duplex.*

*Species si-
mulationis
exprimen-
da.*

*Dicens con-
tractum si-
mulatum de-
bet expri-
mere in lte-
ris simula-
tionem.*

Barba.in ca.ad nostram.col.ij. de empt.Fel.in c.contingit.colum.vlt. de fi-
de instrumen.

*Aduersus
mulatã ve-
nditionẽ qua
reuera pi-
gnus est re-
stitui quis
potest.* Vnde si quis mihi mutuauit centum aureos, & ego dem illi hypotheca 8
pratum, tamen ipse creditor in instrumento vult, vt venditio inscribatur: vt
non teneatur ad fructus restituendos: si potero probare me contraxisse pi-
gnus, & non venditionem, restitutus centum aur eis potero pratum repe-
re impetratis literis, in quibus narrabo speciem simulationis, quod pro pi-
gnore adiecit creditor venditionem: tunc quia plus valet, quod verè agitur,
quàm quod simulatè concipitur: ideo cõcludam ad restitutionem rei mee,
solutò precio, annullata illa venditione ficta. verum quia materia ista est
prolixa, & bene per Capol. in suo tracta. de simula. cõtract. de scripta, ideo
ad illum tractatum te nunc reiicio, beneuole lector.

*An exce-
ptioni simu-
lationis re-
nunciari pos-
sit.* Solet à iuris interpretibus dubitari, si renunciatum sit simulationi, an 9
possit agi. Et respond. exceptioni simulationis renunciari non posse. hoc
docet Ludou. Roma. in l. si quis cum aliter. ff. de verborum obligatio. Car-
dina. & Imol. in cap. ad nostram. de empt. refert & sequitur Fel. in c. si dili-
genti. numero 22. in nono correlarior. sexta limita. de foro competen. Nam
sicut simulatus est contractus, ita & renunciatio. Barto. & alij. in l. nemo po-
test. ff. de leg. j.

Sed si iuratum sit omnia in instrumento contenta vera esse, non audie- 10
tur allegans simulationem: vt videntur decidere Panor. & Imol. in ca. cum
contingat. de iureiuran. & eos refert Feli. in d. c. si diligenti.

Contrarium tamen tenet glo. in l. emptione. C. plus valere quod agitur. 11
quam glo. probat Alexand. in dicta l. nemo. & consilio lxxxix. in fi. in secun-
do volumi. & dicto consilio xxviij. in quinto. & Ias. in §. item si quis in frau-
dem. numero 7. de actio. in instit. & in §. fuerat. numero 87. ibidem. ac in l.
secunda. columna penulti. ff. de iureiurand. & consilio xxxvj. volumi. primo
ac Ferrat. cautel. decimasexta. alia addidi in gloss. doct. l. emptione. in Cod.
meo. antiq.

Et sic restituetur quis non obstante simulatione, etiam si renunciatum 12
fuerit, & cum iuramento per prædicta. Sed hoc habita iuramenti dispensa-
tione: vt scripsi in interpre. l. si quis pro eo. ff. de fideiusso. & hoc seruatur in
curiis Franciæ, etiam si iurauerit omnia contenta vera, adhuc restitui vidi.

Requiruntur tamen sequentia. Primò, quòd simulatio interuenerit, alio
qui non valebit rescriptum.

Secundò, quòd allegetur ad obtinendum literas, & in specie, vt hinc. 13

*Quæ requi-
rantur in si-
mulatione.* Tertio, quòd probetur coram iudice, coram quo literæ comprobantur, 14
& interinatur. Nam qui agere volunt, probare debent. l. qui accusare. C.
de edend. & qualiter probari debeat, vide gloss. in §. si tale aliquid. in auth.
de instrumen. cautel. & fide. collatio. sexta. Imol. & alios in dicto capitulo,
ad nostram. ac Vital. de Camba. in d. tracta. claus. versicul. qualiter simulatio
probetur.

*Rescriptio
cõtractus si-
mulati in-
tra quod tẽ-
pus peti de-
bet.* Quartò, quòd princeps concedat literas, & indulgeat petenti, vt agat 15
non obstante contractu simulato: alioqui iudex ordinarius non succurret
in curiis Franciæ.
Et quanuis possit peti intra triginta anno rescissio contractus simula- 26
ti. per

ti. per l. omnes. C. de præscrip. triginta annorum, etiam post triginta annos coram iudice ecclesiastico, vt consuluit Bald. conf. cccxxij. vtrū post triginta in primo volum. tamen quidam dicunt in Francia rescissionem intra decem annos petendam, per arti. vnic. in tracta. de rescif. contract. in gloss. decimanona. sed ibi tenui contrarium, tum quod actus simulatus sit nullus, & sic nō petitur rescindi, nec habet qualitates ibi requisitas, licet posset comprehendī sub verbo, distractus: tamen melius puto vt non cōprehendatur, quia odiosa est ordinatio à iure discedens: & quia ille tex. exprimit casus, vt delictet: *Fondez sur dol, fraude, circonvention, crainte, violence, ou deception d'oultre moitié de iuste prix*, & non exprimit simulationem: ergo nō comprehendetur.

Crainte.

G L O S S A I X.

QUOTUPLEX est iustus metus, alter vanus, vt in tracta. de rescif. contract. glo. xij. scripsi. & doct. in c. si iustus. de appellatio. Ideo talis metus exprimi debet in literis Regiis, vt iustus ne sit an vanus dignoscatur: & quis dicatur iustus metus, id est non vanus, docui in l. iusta interpretatione. ff. de verbo. significatio. vnde dicunt Bal. & alij in l. interpositas. C. de transac. quod non sufficit probare metum in genere, sed debet probari species & qualitas metus, scilicet mortis, cruciatus corporis, vel similis. sequitur Ias. conf. lxxix. in causa. col. j. in j. volumine. facit ca. j. de his quæ vt metusve causa fiunt. Alia scripsi in d. tracta. de rescif. contract. in glo. duodecima.

Quotuplex metus.

Iustus metus exprimi debet in literis.

Ou autres semblables causes.

G L O S S A X.

SIMILIS causa vocatur causa restitutionis, seu releuamenti etiam concessa maioribus, licet hic text. in principio dicat *Fondez sur minorité*, tamen hic extendit, *ou en semblables causes*, quia idem est iudicium in similibus. ca. inter. de rescript. Et sic quicūque siue sit maior siue sit minor, tenetur exprimere in specie causam suæ restitutionis, siue hæc restitutio concedatur maiori ob defectum intellectus, vt furioso, prodigo, & huius generis hominibus, & tunc habet locū iste textus, vt de his scripsi in præfa. ad fin. tracta. de rescif. contract. l. c. o. s. Idem si restitutio petatur ratione sexus, vtpote si mulier sexus fragilitate decepta sit, & restitui petat per senatusconsultum Velleianum, & causas figillatim exprimet, ex quibus restitui desiderat, c. cum contingat. de iure iurand. c. licet mulieres. illo titul. in sexto. & passim mulieribus non subuenitur, vt contractus vel actus rescindere possint, sed in casibus tantum in iure expressis. text. in l. final. vbi gloss. C. de iur. & fact. ignoran. vide in concord. in forma literar. executorial. in fine. in verb. similis forma. quid simile dicatur, & quod modis.

Causa restitutionis exprimi debet in literis.

Hec constitutio extenditur ad maiores.

Quantis iste text. in causis loquatur similibus, *semblables*: idem tamen erit in maioribus, per text. notab. in §. porro. quæ fait prima caus. beneficij.

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

m ij

amittend. ibi, ideoque iudex solers & discretus æquitati obseruandę sollicitus cuncta subtiliter dispensans prouideat, si qua fuerit antiquioribus causis similis, seu maior. l. cum hi. §. causæ. ff. de transactio. l. à sententia de appellatio. Ideo in maioribus causis, si restitutio petatur, speciatim debet designari & ex primi restitutionis causa: quia eadem ratio in illis est, quæ in aliis: & similis dicitur quo ad restitutionem Et si patet quòd consuetudo ad casus similes extenditur, secus in statuto. l. j. C. quæ sit long. consuetud. Alexend. confi. l. xv. quoniam omne. col. iij. nu. 8. in vj. vol. alibi dicam.

Lesdits relieuemens ne seront donnez ne otroyez.

G L O S S A X I.

Motu proprio concessa restitutio sine expressione non valet.

LIQVI differentiam subtilem volunt tradere inter *donner*, scilicet ad petitionem & *otroyer* sine petitione. Et sic etiã motu proprio literæ concessæ non valent: tamen non fundatur iure hæc differentia. Sed vsus communis loquendi vnum pro alio accipit, qui in hoc attendi debet. l. Labeo. ff. de suppellect. lega. itaque Cancellaria siue motu proprio concederet restitutionem, siue ad partis petitionem, non valeret, nisi speciatim restitutionis exprimeretur causa: quia clausula motus proprii non tollit defectum intentionis concedentis, vt docet Aegidi. Bellamera decis. cccclxxv. præmissæ. & Rota decis. cxij. dicebãt. in no. Fely. in c. causam. ij. colum. ij. de testib. scripsi in forma mand. in verb. motu proprio. vbi huius clausulæ xlviij. effectus inserui notab.

Et sic patet hîc vnus casus in quo denegatur restitutio, videlicet, quando quis non exprimit causam restitutionis speciatim: alios casus in quibus minor non solet restitui, scripsi superius in glo. ij.

Et nosdites chancelleries.

G L O S S A X I I.

Restitutio nestã a Rege quam a Cancellaria dantur.

SIC patet hîc restitutiones non solùm dari ab ipso Rege, & tunc Cancellarius eas magno sigillo signat, sed etiam à qualibet Cancellaria Franciæ in sua iurisdictione: Et hîc prohibet Cancellariæ cuiuslibet, sed ipse statuens non est prohibitus: quia non intelligitur cõprehensa persona loquentis, tum etiam quia contra suam prohibitionem venire potest, cum sit solutus legibus, l. princeps. ff. de legib. & l. ex imperfecto. C. de testa.

Non valent tamen literæ etiã ab ipso Rege emanatæ, nec à iudicibus comprobarentur, si causa restitutionis non esset sufficienter expressa, sed esset incerta: quia super incertis iudex iudicare non posset. §. curare. instit. de actio. l. j. C. de senten. quæ sine certa quanti. ideo iudices, quibus diriguntur, eas incertas & confusas reiicerent, nec comprobarent.

Cancellaria in quolibet parlamento.

Certũ enim est, quòd in quolibet parlamento Rex habet Cancellariam suam, & ibi Vicecancellariũ, qui subditis illius iurisdictionis, siue ressortus concedit literas, sed aliis alterius ressortus subditis nõ potest cõcedere, sed magna Cancellaria sic, in qua Cancellarius præsidet. Et ibi conceduntur literæ in magnis rebus & negotiis, & ad Regis præceptum, ac sigillantur literæ

literæ officialium Regionum, & alia ardua: de qua cancellaria iste text. non intelligitur, nisi vt superius dixi, de qua alibi tractabo.

Sinon que la partie specific.

GLOSSA XIII.

- I** SPECIFICARE dicitur, quasi ex genere speciem face- *Specificare quid sit.*
re, & in specie tradere, & non in genere, declarat text. & ibi docto. in c. presentium. §. testes. in fi. de testib. in vj. vide text. in l. adeo. §. cum quis ex aliena. ff. de acqui. rerum domi. Et sic in specie debet causas quis exprimere, ex quibus releuari cupit, & in indiuiduo, vt præfecti Cancellariis discernere & iudicare possint, an illa sit causa sufficiens ad concedendum restitutionem, vel an sit casus, in quo concedi non debeat: alioqui incerta expressio & generalis obscurâ reddit petitionem, per l. ita fidei. ff. de iure fisci. Nam generalitas parit ambiguitatem. l. cum Stichus. ff. de solutio. & not. in l. veteribus. de pact.
- 2 Ex hoc patet, non valere generalem expressionem causarum, quibus restitui quis cupit, vt si quis se esse læsum vendendo illam domum, vel litigando cum tali dicat. *Generalis expressio cause restitutionis non valet.*
- 3 Ex quo infertur, non valere citationes generales vni concessas contra omnes nemine expresso, vt excepto: quia iudex concedens posset ex hoc citari, illustres & alij prohibiti in ius vocari. l. ij. ff. de in ius vocan. Ideo est necesse nomina exprimere, & cognomina citandorum, per tex. in l. j. C. de iure domi. impetr. vbi expressim Bar. & alij, & Ludo. Roma. conf. ccccxcvij. diligenter. col. vlt. & sequitur Ias. in §. quadrupli. nu. 10. de actio. in instit. & in addit. ad Vbertum de Bonacurso in rubri. quib. mod. cita. &c. *Generalis citatio concessa contra omnes non valet.*
- 4 Secundò, infertur non valere facultatem & concessionem datam apparitoriprehendendi seu capiendi omnes, & quoscunque debitores talis N. vt docent Ange. & Ias. in l. fin. col. ij. C. de edict. diui Adria. tollen. *Concessio capienas generalis non valet.*
- 5 Tertiò, non potest procurator generalis petere quenquam in carceres de trudi sine clausula cum libera, vel speciali mandato, nec consentire vt captus liberetur à carceribus. l. non solum. §. fi. ff. de procu. Bar. cõfi. lxxxiiij. in causa Statij. Alexan. confi. cxxxij. circa executionem. in sexto volu. *Generalis procurator non potest petere vt quis detur in carceres.*
- 6 Quartò, pater non potest consentire filio ad quascunque lites, quando causa requirit speciale mandatum. Bald. in l. final. §. necessitate. C. de bonis quæ liberis. *Generaliter consentire filio ad quascunque lites pater non potest.*
- 7 Quintò infertur, quòd gardiæ generales, & literæ de debitis nullius sunt momenti, si à Seneschallis & aliis concessæ fuerint, vt in ordi. Regiis rubric. *Des Seneschaux.* articu. xj. & ordina. xxvij. articul. xv. dixi, in arti. j. glo. iij. tract. de liter. obliga. in primo Tomo constit. Regia. *Generalis gardia vel litera de debitis non valet.*
- 8 Sextò, commissio generalis data legato, vel alteri non extenditur ad beneficia vacantia in curia. cap. ij. de præben. in vj. nec ad ea quæ speciale exigunt mandatum, quæ doct. not. in §. fi. de his per quos agere possumus. scripsi in fin. tit. de elect. derog. in concordia. *Commissio generalis legati non extendit se ad beneficia vacantia in curia.*
- 9 Septimò, non valent commissiones generales de sistendo seu arestando omnes, & quoscunque ad partis requisitionem: quia in illis requiritur causæ cognitio, & iudicis præceptum: & aretari posset is, qui nullo iure potest, *Commissio generalis arestandi non valet.*

potest, vt docet Iacob. de bello visu in practi. sua rubri. de inquisi. nu. 30. & Ias. in d. §. quadrupli. no. iij. alia dicam in seq. glo. vide quæ scripsi in tracta. de euoca. artic. iij. in primo Tomo.

Et declaire particulièrement, & par le menu, les causes par lesquelles elle demande este releuée.

GLOSSA VLTIMA.

*Causa resti-
tutionis in
indiuideo
sunt expri-
menda.*

*Incolaratē
quid contra
Buda.*

NOTA quòd impetrans restitutionem debet peculiariter, di-
stinctè ac speciatim & in indiuiduo causam restitutionis expri-
mere, & per istum text. declarantur & tolluntur variæ docto-
rum sententiæ scriptæ in l. minor autem magistratus. §. primo.
ff. de minor. vbi princeps perrarò solet restitutionē minoribus permittere,
si ipse sententiam dixerit, dum ea quæ pro causa sunt dicta, non allegant.
† Imò diuus Seuerus & Imperator Antonius non audierūt incolaratē re-
stitui desiderantē, id est sine colore & expressione causæ iustæ, vel colora-
tè. gl. ibi: quanuis Budæ. in annot. in Pandect. dicat intelligendum illū tex-
tum, quando minor allegat ea, quæ si dicta pro causa fuissent, erant causæ
profutura. tamen puto non restituendum & etiam tunc minorem, nisi spe-
ciatim illa exprimeret: vt hic vult text. & Innocen. in capitu. coram. de in in-
tegrum restitutio. princeps enim vult causam intelligere, ex qua possit cō-
cedere, vel negare restitutionem, aliàs dare restitutionem non vult: & istud
esse valde singulare testatur Bartol. in §. si autem. dicta l. minor. vbi dicit,
quòd si petatur restitutio aduersus sententiam principis. quòd tunc libel-
lus debet particulariter, seu articulatè continere causam, in qua fuit læsio,
seu deceptio. Sed in aliis inferiorum sententiis generalis libellus admit-
tetur, per l. verum. §. sciendum. & l. quod si minor. §. non semper. ff. de
minor. Hic tamen statuit princeps, quòd in qualibet restitutione exprima-
tur causa specialiter & particulariter, siue impetret quis literas ad rescin-
dendum contractus siue sententias, aut alios actus, secundum Bald. in dicta
l. minor autem. & ita expressum superius fuit ibi, *Ou autres semblables
causes.*

*Generalis
procuratio
ad petendā
restitutionē
non valet.*

Item si constituam procuratorem ad petendum restitutionē in integrū,
& non dico in qua causa, vel super qua re, non valebit procuratoris cōstitu-
tio. l. illud. §. j. ibi, cui id nominatim mandatum sit. ff. de minor. & ibi ponde-
rant ad hoc Bartol. & Bald. in l. filiusfamiliās. columna vltima. ff. de dona-
tio. Cyn. & Iacob. in l. vna. C. etiam per procurato. in integrum restitutio.
postul. posse. Et sic ad petendum restitutionem requiritur specialis mentio
rei, vt in tali domo, super tali prato sic vendito, & in tali causa, quam aduer-
sus Ioannem habebam, in qua succubui, sed non requiritur specialis men-
tio personæ, contra quam debet peti in procuratoris constitutione: secus in
literis restitutionis. Ias. in l. si quis mihi. §. sed vtrum. primo notab. ff. de ac-
quiren. hæredi. vbi dicit per illum text. etiam iussum de adeundo hæredita-
tem debere esse specialem, & debere exprimi quæ hæreditas sit adeunda,
nec sufficere generale mandatum de adeundo quamcunque hæredita-
tem per illum text. Licet in consensu patris filio præstito contrarium doceat
etiam

etiam glo. in l. si longius. §. si. ff. de iudi. & Bal. in l. si. §. necessitate. C. de bonis quæ lib. & superius in proxima glo. dictum fuit.

- 4 Item appellans ab interlocutoria debet sigillatim, & in specie grauamini causas exprimere. Nec sufficeret eas in genere allegare, videlicet si diceret ex causis, quæ ex actis colligi possunt. c. j. de appel. in vj. & cle. appellanti. de appellatio. not. in l. eius qui. ff. de appel. recipiē. & in l. Titia. de leg. j. per Alex. & Iaf. & debet pars appellans à taxatione expensarū præsignare articulū super quo appellat: & infra tit. de expensis, dānis & interesse artic.
- 5 Adhæc non sufficit, si quis renunciat doli exceptioni, nisi dicat in tali casu, & in tali actu. Bart. in l. si quis cum aliter. in fi. ff. de verborum oblig. quod est contra practicam aliquorum aduocatorum, teste Angel. in rubri. de excep. in instit. col. xxij. versu. decimò est videndum, & c. facit l. si vnus. §. illud. ff. de pact.
- 6 Adde etiā q̄ contra personam testis debet crimē specificè opponi, sic videlicet, dico quòd Titius est fur: quia surripuit librum talem Ioānis N. tali tēpore & c. c. præsentium. de testib. li. vj. ibi, facta sigillatim specificatione. & Dec. in c. j. notab. ij. de except. post Lanfranc. in repetitio. c. quoniam. in verbo testiū. col. xvj. de probatio. Nec sufficit dicere testem infamem, nisi causa dicatur: & si quis dicat aliquem esse suum inimicū, non sufficit si causam inimicitie nō exprimat: vt dico in trac. de repro. testiū & saluatio. ibi abūde.
- 7 Insuper iniuriæ speciem quis exprimere debet, l. prætor. ff. de iniur. & vbi statutum punit diffamantem aliquē, intelligitur. si ad diffamationis speciem venerit, & ad speciem delicti: secus si in genere dicat illum esse malū hominem. Bal. in l. turpia. ff. de lega. j. refert. & sequitur Bauer. in §. sed cum aliquis. col. ij. de testa. in insti.
- 8 Adhæc non valet legitimatio nisi qualitas spurietatis sit expressa, vt docet Feli. in c. postulasti. ij. de rescrip. col. iij. & scripsi plenè in ordinat. Reg. in trac. de liter. naturali. in hoc Tomo.
- 9 Et quando petitur suppleri defectus contractus in genere, vel processus, non debent concedi literæ, nisi in petitione defectus exprimat. Reg. Cancellar. xxxix.
- 10 Item quando petitur interponi decretum, debent causæ sigillatim exprimi. l. magis puto. §. ne passim. ff. de rebus eorum. & l. j. C. de præd. curia. libro xj. vbi Barto.
- 11 Præterea quando cum inhabili dispensatur, debet fieri mentio expressa inhabilitatis, & in specie, nec sufficeret generalis. Ancha. in c. non potest. de præbend. in sexto.
- 12 Nec sufficeret falsi suggestionē pponere, nisi speciatim declaretur. Inn. in c. meminimus. in fi. de app. Bald. in l. ab Anastasio. in fi. C. mā. Guid. Papæ fin. cccxxxij. nō sufficit, & Cæpo. cautel. cvj. quādo libellus. Iaf. in l. fi. co. j. C. de iud. vbi alia recitat. † Vnde cū iste tex. prohibeat cōcedere, si cōcessę literæ fuerint, an valeant? quod nō videtur, quia factum cōtra legē, per l. nō dubiū. C. de legib. dicerē tamē q̄ si expressio sufficiens esset, per quā iudex inquirere, & iudicare posset, q̄ literæ nō essent recusandæ alioqui cōtra, vt superius dixi in gl. xxij. & maximè si instaret pcurator Regius dicēs, & petēs literas pronunciari nullas, eò q̄ essent contra hūc articulū. hæctenus de his.

Causæ grauamini ex primi debent ab appellante ab interlocutoria.

Generalis renunciatio doli non valet.

Dispositio testis super crimine debet esse specifica.

Iniuria species exprimi debet.

Legitimatio non valet non expressa qualitate spurij.

In decreto causa speciatim exprimi debent.

Generalis dispensatio super inhabilitate non valet.

An valeat litera restitutionis non expressa causa restitutionis in specie.

Articu-
lus secū-
dus.

FRANÇOYS Articl.cxxxiiij. des publiées 1539.

*Nous voulans oster aucunes difficultés & diuersités d'opinions
qui se sont trouuées par cy deuant sur le temps, que se peu-
uent faire casser les contractz faitz par les mineurs.*

G L O S S A I.

*Edita cur
fuerit.*

*Quadrien-
niū restitu-
tionis an sit
continuum.*

*Ignorans re-
stitutionem
sibi compete-
re eam sem-
per petit.*

*Intellectus
ad legem su-
peruacua.*

*Declaratio
cle. vni. de
in integ. re-
sti.*

*Quatuor ca-
sus restitu-
tionis peten-
da & deci-
denda.*

RES habet partes. In prima ponitur constitutionis causa: in se-
cunda constitutio. ibi *ordonnons*. Tertia ponit limitationē, si non.

Nota, quòd ad tollendum diuersitatem opinionum est hæc cō-
stitutio edita. Dicebant quidam minorē posse restitutionem pe-
tere intra quadrienniū post legitimā ætatem perfectā, & istud quadrienniū
esse continuum, per l. si superuacua. C. de tēpor. in integ. resti. peten. Alij
dicebāt vtile in sui principio, sed in progressu cōtinuū, per l. annus. ff. de ca-
lum. Effectus erat, quòd si esset vtile, nō incipiebat currere, nisi quando mi-
nor certioratus erat se esse læsum, vel ex præscriptione, vel ex alia causa, te-
ste Bal. in l. falsam. col. 2. C. si ex fal. instr. Card. in cle. 1. q. 25. de in inte. resti.
& Panor. in c. 1. in fi. de præscr. quia ille qui ignorat, non dicitur negligens:
ergo nō negligēter omittit, vt in c. vnic. de in inte. rest. li. 6. & c. quia. de cō-
ces. præb. Ale. cōf. j. in iij. vol. & Iac. in l. fi. col. ij. C. de tēp. in inte. resti. peten.

Ideò si quis per centum annos nō peteret restitutionem in integrū, quia
probabiliter ignorabat sibi cōpetere, poterit tamē eam postea petere, teste
Bal. in d. l. falsam. col. ij. C. si ex fal. instr. Pau. Castrē. in l. fi. C. de dolo. per l.
fi. C. de tēpo. in inte. resti. petē. Sic cōsultuit Alex. cōf. lxxxix. viso pūcto. col.
iij. nu. 1. & in ij. vol. cōf. clxix. viso themate. in fi. ibidē. & Hipp. in l. qui fal-
sam. nu. 9. ff. de fal. Caro. Ruinus cōf. 26. videtur. col. pe. nu. 21. in 3. vol.

Præterea in d. l. superuacua. dicitur dari quadrienniū ad interponendā
contestationē, finiendamq; litem. Et sic intra illud quadriennium debet lis
contestari & finiri, & iuriū interpretes super hoc valde laborarūt. Sed ad-
uerte in illo text. legendum esse ad interponendā cōtestationē, ineundamq;
litem. Et sic dabitur illud quadriennium ad contestandā, & ingrediendam
litem super hac restitutione, & sic sufficiet minorem petiisse restitutionem
& literas præsentasse, atq; litē cōtestatā fuisse. Et ita nouiter intelligitur illa
lex, quicquid hætenus scripserint doct. Et sic legi in quibusdā antiquis exē-
plaribus. facit l. 2. ff. de collu. deteg. ibi, quinquennium autem non ad perfici-
endam retractationem, sed ad inchoandā puto præfinitū. † Et sic intelligi-
tur cle. vna. de in integ. resti. ibi, iniri debet intra quadrienniū cōtinuum:

licet ibi corruptè legatur finiri, vt dixi in interpretationibus meis. Ex
quo inferuntur casus sequentes. Primò, quòd restitutio petēda est in-
tra quatuor annos, & ineunda atq; inchoada lis, à tēpore læsionis, & ita ser-
uat praxis quæ est optima iuriū interpretes. l. per hæc. in fi. ibi, pleniore subue-
niat veritatis lumine. C. de tēpo. appel. & ibi Salic. ad hoc expēdit illū text.

Secundus casus est, vt lis inita & inchoata super restitutione de iure fini-
ri debeat, iuxta l. properandum. C. de iudi. quæ tamen lex nō seruator in re-
gno quo ad hoc, vt scripsi in procem. ordin. in primo Tomo.

Tertius casus est, vt in integrū temporis restitutione illud tantum resti-
tuatur tempus, in quo aliquis læsus fuit, & sic intelligitur dicta clemē. & in
restituit-

restitutione rei res ipsa cum fructibus, vt fuit dictum in definitione superioris: vnde si per quadriennium quo quispiam petere restitutionem debebat, fuit ab hostibus captus, & detentus per annum, ad illum annum restituatur. l. sed & si per prætorem. §. quoties. ff. ex quib. caus. maior.

- 9 Quartus casus est, quòd non solum minores intra quadriennium illud restitui possunt, verum etiam successores illius. l. minor autem magistratus. in fi. cum l. seq. ff. de minor. etiam maiorum successores. l. non solum. de integ. restitutio. & superius dictum fuit.
- 10 Igitur ex præmissis incertum erat: quando curreret tempus, quia minores semper dicebant se ignorasse læsionem: & post centum annos aliquando restitutionem petebant. ideo hinc statuit tempus xxxv. annorum minoribus ad petendam restitutionem, & postea audiri prohibet, siue ipsi læsionem esse sciuerint, siue ignorauerint: quia imputetur eis, cur intra illud tempus non viderint, & non perquisierint. & ad hoc facta est hæc constitutio taxans ætatem, & non scientiam. † Quicumque igitur minor peruenit ad ætatem legitimam, debet de suo iure inquirere, omniaque sua perlegere documenta, & sui prædecessoris processus, si quos habebat, cum peritorum consilio videre, & inuentarium bonorum ac alia, & an habeat illa bona in inuentario conscripta, & fideles consultores adhibere: & sic debet quilibet si sibi sapit facere, ne postea serò sapiant Phryges, vt adagio dicitur.
- 11 *Cautela pro maioribus factis.*
- 12 Et hæc ordinatio non extēditur ad præterita, sed futuris dat formam negotiis. l. leges. C. de legib. c. fi. de const. nec etiã extēditur ad causas coeptas per appellationem. cle. dispēdiosam. in fi. de iudic. cum hoc nõ dicatur hinc.
- 13 Si tamen quis fuerit læsus ante hanc ordinationem, & postea ordinatio fuerit publicata, poterit minor restitui intra tempus hinc præstitutum: vt in l. iij. §. scio. ff. de minoribus.
- 14 Item si minor fuerit læsus in iudicio possessorio, restitutionem petet, per tex. in c. cum non liceat. de præscri. & ibi Bald. ad hoc no. idem firmat Bal. in l. fi. C. qui legit. perso. sequitur Matth. de Afflictis in const. Neapol. rubr. de resti. in integ. l. ij. nu. 4. ergo procedet iste text. & in possessorio & in petitorio, cum indistinctè loquatur, arg. l. de precio. ff. de publi. in rem actio.

*Ordonnances qu'apres l'aage de trentecinq ans parfait,
& accompli.*

GLOSSA II.

REQVIRITVR ergo tempus completum, ad hoc vt minor à restitutione petenda excludatur. l. denique. §. j. ff. de minorib. facit ca. cum in cunctis. in princip. de electio. quia hoc exprimitur. Aliquando tamen sufficit incoeptum, vbi hoc expressim scribitur, vt in l. qua ætate. ff. de testa. & in cap. cum in cunctis. §. inferiora. & sic post trigintaquinque annos cõpletos non poterit minor petere restitutionem beneficio minoris ætatis in hoc Frãciæ Regno. si tamẽ quis impetrauerit intra trigintaquinque annos literas, & inierit litẽ poterit illã persequi. diuersum est si tantũ impetrauerit literas, quia duo copulatiuè requiruntur in l. superuacua. de tẽp. in inte. rest. petẽ. videlicet vt cõtestetur lis, & ini-

Tempus trigintaquinque debet esse completum.

ta sit:

*Si consue-
tudo faciat
maiorē quā
do is resti-
tuti possit.*

ta sit: cū iste tex. in vno corrigat, videlicet in tempore, ergo in alio non vi-
detur corrigere. argu. l. cū prator. ff. de iudic. c. nōne. de præsump. Sed vix
praxis excluderet istum post impetrationem intra tempus factam ex æqui-
tate, si allegaret causam quare non esset prosecutus, & illa causa esset iusta.
Et per istum text. cessant difficultates positæ in l. ea quæ. C. de temporib. in
integrum restitu. petend. vbi glo. & doct. dicūt, quod masculus qui veniam
ætatis petiit, poterit adhuc in integrum restitutionem petere vsque ad an-
num vtilem computandum à venia ætatis. Idem in foemina, idem etiam
est, quando lex, vel consuetudo taxat legitimam ætatem, vt cōiugatus post
vigesimalium annum habeatur pro maiore: tunc ille debet intra quadriennium
à tempore quo reputatur maior computandum petere restitutionem,
& postea non auditur: quia illa ætas taxata est loco ætatis legitimæ, videli-
cet vngintiquinque annorum. quod not. & sequitur Matth. de Afflictis in
constitu. Neapolit. rubric. de restitutio. minor. col. iij. hinc tamen videmus
taxatum esse tempus trigintaquinque annorum, siue taxatum fuerit tem-
pus ex consuetudine antea, siue petierint veniam ætatis, & sic cessant illæ
difficultates, siue habeatur ante pro maiore, siue non, semper his casibus
habetur locum iste tex. vt intra trigintaquinque annos qui restitutionem
potere possit beneficio ætatis. quod est notandum.

*Facti maio-
res si tēre-
stuntur.*

Veruntamen sicut maior vngintiquinque annis non restituitur de his,
quæ gessit post vngintiquinque annos, licet sit in illo quadriennio petendi
restitutionem, sic non restituetur coniugatus ab eo tempore quo per con-
suetudinem fit maior, & ita docent Paul. & Iacob. in d. l. ea quæ. Ego tamen
vidi sæpius literas restitutionis istis concedi, etiam de his quæ gesserant
postquam facti erant maiores fide, & sic etiam consuluit Pau. Castren. con-
sil. clxj. non est dubium. col. secunda. in secundo volumi. quia licet consue-
tudo faciat eum maiorem, & contractum ab eo factum validum, tamen nō
excludet restitutionem, si intra vngintiquinque annos factus sit. gloss. in l. j.
C. si de momen. posses. fuer. appella. vnde cū hinc sit taxatum tempus mi-
noribus, & nihil dictum sit de maioribus læsis reipublice causa absentibus,
vel alia probabili ex causa ideo maiores poterunt petere in integrum resti-
tutionem intra quadriennium, computandum à die quo læsi fuerunt, &
læsos se sciuerint, vt dictum fuit supra. nam quod non mutatur, cur stare
prohibetur. l. præcipimus. in fi. C. de appellatio.

Ne pourra pour le regard du priuilege.

GLOSSA III.

*Præuilegiū
minoris æta-
tis vocatur
beneficiū.*

E C C E quod vocat hinc præuilegium minoris seu fauorem,
sic iurisconsul. dicit beneficiū ætatis in l. Iulianus. ff. de in-
te. resti. & in l. ait prætor. §. pen. & l. præses. de mino. & in-
terdum ætatis excusationem, in l. auxilium. in fi. ff. de mino.
& præuilegium restitutionis, in l. itē hi. ff. ex quib. cau. maio.

Beneficiū restitutionis in l. cū mandato. & l. præses. ff. de minorib. eò
quod beneficiat minoribus eos in integrum restituendo, & ab omni ini-
quitate in eos commissa eos protegat.

Ponde

3 Ponderanda est dictio *Ne pourra*, non poterit, quæ importat necessitatē, ut necesse sit minori quiescere à persecutione post trigintaquinque annos, per glo. in c. j. de reg. iur. in vj. & ibi addidi.

4 Idem in ipsius herede, successore & fideiussore, ut possint petere restitutionem intra tempus, quo minor, & eo tempore etiam excludatur. Nā cum persona minoris excludatur, ergo & successoris & fideiussoris. l. j. & per totum. C. de fideiusso. minor. vbi datur regula, quod restitutio minoris nō prodest fideiussori, & quanuis minor restitutus sit aduersus principalem, tamē cogetur fideiussor soluere: & postea aget contra minorem, nisi minor contra fideiussorem etiam restituatur, d. l. si. ibidem.

*Intra 35-
annos suc-
cessor mino-
ris, vel fide-
iussor au-
restituatur.*

5 Limitatur non procedere, quādo fideiussor pro re minoris stipularetur, & fideiuberet, utpote si minor rem vendat, in qua est deceptus: si aliquis fideiusserit pro eo, illi fideiussori succurratur post minoris restitutionem. Idē si satisdederit. l. ij. ff. de administr. tuto. l. exceptiones, quæ personæ. in fi. ff. de exceptio. quia in hoc potest etiam maior decipi, videlicet in rei valore. tex. in l. quisquis. C. de rescin. vendi. nam sæpe de facultatibus suis amplius quā in his est sperant homines. §. in fraudem. quib. ex cau. manumitt. non licet. in insti.

*Quibus ca-
sibus fideiuf-
sor minoris
restit.*

6 Secundò limitatur, quando fideiussor seiuisset illum contrahentem minorem, & creditorem nolentem cum minore contrahere, nisi iste fideiussisset, tunc his duobus interuenientibus non debet fideiussori succurri in necem creditoris. l. in causæ. j. ff. de mino. quia postquam creditor non esset cū minore contracturus, & fideiussoris obtentu cum eo contraxit, tunc non succurratur ipsi fideiussori: imò si ipse velit agere postea actione mandati contra minorem, is poterit restitui, nec tenebitur quicquam soluere fideiussori, dicta l. in causæ, quia in fideiussore videtur quidam dolus, ut ex sua fideiussione adstringat minorem, qui aliās nō teneretur, & promittens pro illo videtur donare. l. si pupillus. ff. de arbi. tanquam si consumpturo traderet. l. si quis cū sciret. ff. pro emptore. & ad hoc cauti debent esse, qui promittunt pro istis iuuenibus stolidis.

7 Tertiò non procedit, quando fideiussor successisset minori intra tempora restitutionis decedentis, per tex. in l. Stichum. §. quod vulgò. ff. de solu. Nam eo ipso quod fideiussor succedit debitori, extinguatur obligatio fideiussoria, ut ibi: ergo poterit ratione minoris, cui successit, in integ. restitutionem petere, ut probant doct. in l. debitori. C. de pact.

8 Quartò non habet locum, quando dolus in contractu interuenisset, tūc fideiussor etiā ex persona sua de dolo agere posset. l. ij. C. de fideiuf. minor. quia tantum fideiussor prohibetur agere ratione ætatis, non alia ex causa: ut pote si deceptus fuerit minor ultra dimidiam, vel dolo, aut metu inductus, & tunc minoris restitutio etiam fideiussori proderit. nec est opus fideiussori impetrare literas rescissionis, si minor eas impetret. alioqui contra. gl. in d. l. ij. vbi iuris interpretes.

9 Quintò quando restitutio nullum esset allatura commodum minori, si restitutio sua non prodesset fideiussori, tunc restitutio proderit fideiussori: alioqui esset minori inutilis, ut no. Bart. in l. cū filius. §. j. ff. de verb. obli. Ia co. expressè in d. l. ij. C. de fideiusso. mino.

Sextò, non procedit quando minor esset necessarius defensor fideiussoris tunc restitutio etiam fideiussori proderit. l. minor. ff. de procur. Doct. in l. Stichum. §. quod vulgò. ff. de solu. & in l. j. de fideiuss. mino.

Septimò, quando creditor posset habere regressum contra alium, quam fideiussorè, tunc minoris restitutio proderit fideiussori, cum creditoris non intersit à quo consequatur. Iacob. in d. l. j. per l. minor. ff. de procur. l. 2. de administratio. tuto.

Intellige prædicta, quòd in quibus casibus fideiussori subuenitur, intelligitur si minor restitutionem petat: alioqui ante non est danda exceptio fideiussori. l. exceptiones, quæ personæ. ff. de excep. Nam cum minor restitutus non est, non potest fideiussor, qui dicitur accessorius, infringere principale. Sed econtrariò sic, per l. cum principalis. ff. de reg. iur. vide Hippo. in tract. de fideiuss. q. 36. nu. 267. cum seq.

Et notandum est, quòd si aliquo casu concurreret æquitas, tunc poterit fideiussor implorare officium iudicis ad obtinendum exceptionè, quæ principali competit, licet de iure non competeret fideiussori, & sibi debet concedi. nam qui non potest exceptionem opponere, iudicis officium postulare potest. l. planè. vbi Bar. & alij. ff. de peti. hæredi. & l. fin. ibidem. Ias. in l. j. col. 6. nu. 9. ff. de iurisd. om. iudi. Hippol. Marfil. in rubric. de fideiuss. q. 36. nu. 278. vbi alia videri possunt.

An restitutio sit personalis an realis.

Videndum est, an hoc beneficium restitutionis personale realeve sit. Et quidam reale esse putant, quod ad successores transeat. l. non solum. ff. de rest. in inte. Ego verò puto esse personale. arg. l. quia tale. ff. sol. matr. & l. exceptiones, quæ personæ. de exceptio. l. j. vbi Arti. C. de fideiuss. mino.

Nec obest, quod hæredi vel successoribus detur, quia ob hoc non desinit esse personale; nam hæres nomine minoris petit restitutionem, non suo nomine, & censetur vna persona cum defuncto, in authen. de iureiuran. à morien. præst. col. 3. ob id non dicitur minus esse personale, quia nõ competit nisi personæ minoris, quæ successor repræsentat. Ideo non excluditur: quare nõ potest reale, nec mistum vocari, vt dicunt quidam in l. Marcellus. ff. de fideiuss. & Mauri. in tract. de restitu. parte. j. ca. 13. putat reale esse, quod alie num esse à iure videtis: alioqui cõcomitaretur rem, & rei nomine daretur, quod non est verum, sed tantum personæ minoris. Et eius successor non excluditur nomine minoris: quia eadem persona censetur esse, & nõ alius: & quia nomine minoris petit. Veruntamen interdum restitutio in rem datur minori, per l. in causæ. j. §. interdum. ff. de minori. & supra q. 7. diximus, quando restitutio dari possit contra rei possessorem, & contra tertium, sed est personale: quia soli personæ minoris datur.

Ou faueur de minorité.

G L O S S A I I I I.

A V E T V R ergo minoribus: vt dicit text. in l. iij. §. præterea. ff. de suspect. tutor. ibi, quod fauore pupillorum accipiendum est. Et sic ætas quædam priuilegia, & quibusdam tribuit fauores. leg. ætatem. ff. de censib. Ideo videamus in primis quis minor dicatur. Et textus in capitul. in præsentia. de proba. dicit duobus mo-

Minor duobus modis dicitur.

bus mo

- bus modis minorem dici. Primò, quando est minor 14. annis. Secundò, quando est minor 25. annis. Et sic quis simulatque natus est. † Imò etiam posthumus quo ad ætatis beneficium, minor dici potest, vt inferius videbimus, sed minor ad contrahendum matrimonium, vel ad testandum, vel ad religionem profitendum dicitur quis vsque ad 14. annos. l. qua ætate. ff. de test. §. j. de nup. in insti. & idem in professione facienda. c. beneficium. de regula. in 6. & minor intra pubertatem quo ad adulterium. l. si minor. ff. de adult. sed quo ad hanc materiam dicitur minor à tempore, quo est conceptus, vel saltem natus, & nota in quibus faueatur minoribus frequentius.
- 3 Primum ergo priuilegium est, quòd iudex motu proprio non petenti pupillo restitutionem in integrum, concedere (si videat expedire) potest, teste Roman. sing. 456. quod iudex. sed hodie cum nullus iudex in Francia sine literis Regiis restituat, hoc saltem in curia suprema procedet, quæ sine literis restitutionem concedit, sed petente minore, vel curatore pro eo, seu aliquo consanguineo vel curatore. l. præfecti. ff. de minorib. *Privilegia minorum. Iudex in Francia motu proprio sine literis Regijs non restituit.*
- 4 Secundum est. quod iudex ex officio aduocatum & procuratorem minori dabit. l. nec quicquam. §. aduocatos. ff. de offic. proconsul. etiam gratis & sine sumptibus aduocatus seruiet, aliàs ab officio aduocationis repelli poterit, teste Guido. Papæ in decis. Delphi. quæstio. 561. si quis cõtra: quod non seruant quidam aduocati rapaces. *Iudex ex officio procuratoris & aduocatum dat minori.*
- 5 Tertium, minori plus tempore petenti succurritur, vt induciæ contra eum duplicari non debeant, teste Panor. in c. vnico. nu. 10. de plus petit. hodie non duplicantur induciæ, sed reus absoluitur cum expensis, salua facultate actori, vt possit reum tempore debito conuenire, vt scripsi in proce. ord. in 1. Tomo. *Minori plus petenti quomodo succurritur.*
- 6 Quartum, quilibet pro minore comparere potest, & opponere, etiam si sit fœmina. casus singu. secundum Bart. ibi. & Areti. in l. 2. in fi. C. de nego gest. & tunc iudex opponentem pro minore, solet si sit inhabilis, creare curatorem, vt illum defendat. *Quilibet potest comparere pro minore.*
- 7 Quintum, licet quis non admittatur ad excipiendum, vel probandum, quod sua non interest, tamen hoc non procedit fauore minoris. tex. in l. cõtra impuberes. C. de negot. gest. quem sing. dicit Alex. in l. ille à quo. §. j. ff. ad Treb. not. j. & Barb. consi. 15. clementissimi. col. 4. in j. vol. *Fauore minoris quilibet opponens admittitur.*
- 8 Sextum est, quod pupillus & minor non tenentur ex gestione negotiorum, si aliena gesserint negocia, nisi quatenus facti sunt locupletiores, l. si pupilli. ff. de negot. gest. Ias. in l. videamus. col. 2. ff. de in litem iurand. *Minor ex gestione negotiorum quatenus locupletior tenetur.*
- 9 Septimum, quod redimere negligens captum à Turcis, vel in carcere detentum, debet successione priuari, nisi sit minor 18. an. authent. si captiui. C. de epi. & cle. cui gratia ætatis succurritur: quia quicquid videt, ignorat. l. j. C. de fal. mo. *Redimere negligens captum à Turcis priuatur successione nisi sit minor.*
- 10 Octauum, quòd pupillus iuramentum sine tutore deferre non potest. l. iusiurandum quod ex conuentione. §. j. ff. de iureiu. quia rerum administrandarum ius ei non competit, vt dicit ibi Iuriscons. probat Alex. consil. 55. in 6. vol. *Iusiurandum quod ex conuentione. §. j. ff. de iureiu. quia rerum administrandarum ius ei non competit, vt dicit ibi Iuriscons. probat Alex. consil. 55. in 6. vol.*
- 11 Nonum priuilegium est, quod non incurrit periurium, quia nesciens fallere non videtur. l. qui iurasse. in prin. ff. de iureiu. & impuberes nihil scire *Periurium non incurrit minor.*

intelliguntur. l. si. ff. de iur. & fact. igno.

*Minor non
denunciandi
sine succur-
susur.*

Decimum, quod si minor rem emerit, quæ ab eo euicta sit, licet non de- 11
nunciauerit, tamen de euictione aget, quia mora re ipsa committitur in co.
l. in minorum. C. in quib. caus. in integ. restit. non est necess. Bald. in l. j. C.
de peri. & commod. rei vend. Anto. de Burgos in c. si. de emp. & vendi. di-
uersum esset in maiore. l. si rem. §. ult. ff. de euictio.

*Pœna falsa
monete fa-
bricata non
tenetur mi-
nor.*

*Pœna legis
Cornelia mi-
nor non te-
netur.*

*Minor in
divisione eli-
git.*

Vndecimum, quod domus illorum impuberum non confiscantur, si 12
quis in illis falsam cuderit monetam, quia quicquid vident, ignorare cen-
sentur, & sic illud crimen. l. j. C. de fals. monet.

Duodecimum, non punitur lege Cornelia de sicariis, si infans fuerit, & ho- 13
minem occiderit, l. infans. ff. ad l. Cornel. de fica. quia dolus ab eo abesse vide-
tur. c. j. de delic. puero. qui in l. Cornel. exigitur. l. in lege Cornel. ff. de sicar.

Decimum tertium, quando diuiduntur bona, in quibus minor habet 14
partem, ipse eligere potest, quam velit partem. ca. j. de paroc. Ias. in §. quæ-
dam, inst. de actio. & in l. j. ff. de reb. credi. & istud de consuetudine seruari
testatur Guido Papæ q. 289. in decis. Delph. ego tamē in Francia vidi ele-
ctionē sorte factā, videlicet vt vnus habeat vnā partē, alter alterā, & si ad
minorem sorte peruenerit, vna pars illam acceptabit, & sic fit apud Paris.

*Arrestum.
Licit penden-
te minor a-
lienari gau-
det.*

*Minor qui
non potest ap-
pellare, re-
stituitur.*

*Religionem
egredi potest
minor.*

Decimum quartum priuilegium est, quod bona eorum immobilia non 15
possunt absque decreto vendi, vel alienari. l. & per totū. C. de præd. minor.
& fuit dictū anno 1509. die 21. Febr. in hoc senatu, quod processu penden-
te minor gauderet bonis possessis, tamen restituta prius pecunia emptori.

Decimum quintum in casibus in quibus minor non potest appellare, 16
potest in integ. restitutio. implorare. gl. no. in l. j. C. si de momenta. posses.
fuer. appell. facit gl. in l. & si sine. §. si. ff. de minor. Alex. consil. 80. in 7. vol.

Decimum sextum, quod post annum egredi poterit religionem. cap. j. de 17
reg. in 6. quando non obtinebat decimum quartum annum eo tempore,
quo est egressus. cap. beneficium. de reg. in 6. quia non potest approbare,
quod facere non potest, nec profiteri.

*Minor fide-
litatem non
prestans non
privatur feo-
do.*

*Ad bellum
minor non
cogitur.*

*Non facies
homagium
minor feudo
non priva-
tur.*

*Minor an-
pœna falsi
puniatur.*

Decimum septimum, quod licet minor fidelitatem non præstiterit, & 18
non iurauerit domino, tamen feudum non perdit. cap. j. §. si minori. & §. si
quis decesserit. si de feu. contentio sit inter dom. & agnat. vassal.

Decimum octauum, si per regem mandetur, vt de qualibet domo vnus 19
ad pugnam accedat, non arctatur minor decem & octo annorum. c. vno. in
verb. a decimo octauo. de pace iuramen. firmand. Bened. in verb. adiecta.
col. 2. in repet. c. Raynutius. de testamen.

Decimum nonum, non perdit feudum, licet homagium intra annum 20
non fecerit. §. prætereà. de prohib. feud. alienat. per Federi. nec emphyteo-
sim amittit, si intra triennium non soluerit pensionem, per l. 2. C. de iur. em-
phyteo. vbi Ias. nu. 16. ita concludit, & Guido Papæ in decisio. Delp. q. 435.
vtrum contra pupillum. facit tex. & ibi doc. in c. si. de in integ. restit.

Vigesimum priuilegium est minor non punitur pœna falsi. l. impuberem 21
ff. de fals. text. tamen in c. j. de delict. puer. dicit omne crimen cadere posse
in puerum doli capacem, excepto delicto carnis, tamen in omnibus ferè
pœnalibus iudiciis ætati & imprudentiæ succurritur. l. fere. de reg. iur. vbi
Pyrhus dicit se vidisse impuberes per latera suspendi, & maiores per col-
la stran

- la. strangulari, prout etiam ego vidi in hac ciuitate Paris. & Tholosana.
- 22 Vigefimum primum est, stante statuto quod contractus initus à minore sit nullus, non seruata solennitate dicti statuti, si minor cōtraxerit non seruata solennitate, & tradiderit rem, quamuis minor remaneat dominus, si tamen res pereat, non peribit periculo minoris, quia non remanet dominus de iure communi, sed de iure speciali, & tunc res non perit periculo domini. gl. singul. in l. non omni. §. j. in gl. j. ff. si cert. pet. Ias. in l. j. nu. 16. C. de iure emphyt. Bauer. in §. sed si instituto. col. penul. de vulg. quod est notandum ad limitationem l. pignus. C. de pign. act.
- 23 Vigefimum secundum, in generali exclusione & derogatione priuilegiorum perrarò beneficio restitutionis minoribus competenti censetur derogatum. gl. sin. in l. postquam liti. C. de pact. quam ad hoc not. Bened. in rep. c. Raynutius. in verb. mortuo. 2. nu. 180. de testa. quia beneficium restitutionis requirit specialem derogationem. l. illud. §. si. cum l. seq. ff. de min. sic consuluit Signo. conf. 234. in quæst. & Ias. con. 38. col. 2. vol. 3. Hipp. in rub. ff. de fideiuss. nu. 282. vide Io. de Platea in l. si. C. de fid. instr. & iure hastæ fisc. lib. 10. & Bal. conf. 236. vol. j. & Areti. in c. 2. col. vlt. de prob.
- 24 Vigefimum tertium, si minor omiserit probare id quod sibi vtile erat, restituetur. l. minor autem. §. j. & l. minor 25. annis omiffam. ff. de min. Spec. in tit. de rest. in integ. §. j. vers. illud quoque, vt superius scripsi.
- 25 Vigefimum quartum, si minor voluntariè compromiserit, vbi sibi non erat vtile compromitti, restitui potest. l. si minor. §. minores. ff. de min. Bal. in l. nō videtur. C. de rest. in integ. Alex. cōf. 55. in 6. vol. & superius docui.
- 26 Vigefimum quintum, restituitur minor, quando fideiussit. l. ait prætor. §. non solūm. ff. de mino. & l. de die. qui satisd. cogan. nisi pro suo procuratore. Spec. in tit. de rest. in integ. §. j. in prin.
- 27 Vigefimum sextum, quando hæreditatē adiuit damnosam, etiam restitui solet. d. §. non solūm. 2. & quamuis interdum in integ. restituit. actionis ipso iure competat etiam sine restitutione, vt in actione de dolo, & quod metus causa, tamen restitutio quæ competit officio iudicis, non datur nisi quis fuerit restitutus, vt pulchrè scribit Bart. in l. exceptiones, quæ personæ. ff. de except. hodie tamen in Francia in forensi iudicio non fit differentia: nam nulla ferè restitutio datur, nisi à principe impetretur, & per literas Regias. vnde text. in d. l. exceptiones. in fi. dicit, nec ipse antè habeat auxilium, quàm restitutus fuerit: quod notes in practica.
- 28 Vigefimum septimum, sententia lata contra minorem indefensum est ipso iure nulla. l. si præses. C. quomodo. & quand. iudex. l. contra pupillum. ff. de re iud. & si appellatum fuerit, intimari debet tutori, non pupillo. l. 2. C. qui legitim. pers. Bar. in l. j. §. sufficit. ff. de administ. tut.
- 29 Vigefimum octauum est, quod vbi etiam iuramentum interuenerit, restituetur minor. Bal. in §. item sacramenta. de pace iuram. firm. vbi dicit, quendam præsumi tacitum & velatum metum consyderata qualitate personæ, ideo refutationes factæ à minoribus ita sunt validæ, si nec metus, nec fraus interuenerit vnde boni præsides faciunt talia iuramēta remitti etiā per capturam personæ. arg. l. illicitas. ff. de off. præsi. Barb. conf. 6. illud. col. 8. in 4. vol. hodie per literas habita iuramenti dispensatione illis succurrit solet.

*Indote cōsti-
tuta a iuro-
re minor re-
stituitur.* Vigefimumnonum, si tutor constituerit maiore dotem quàm debebat, 30
vel voluit quòd dos constituta naturam mobilium fortiretur, tunc minor
restitui poterit. l. siue generalis. ff. de iu. dotium. l. j. C. si aduer. dotē resti. po-
stul. & poterit restitui, etiam si in literis taceat consanguineos consensisse. l.
transfatione. C. de transa. quæ tollit præsumptionem metus, sed non quòd
si læsus fuerit minor, quin restitui possit non obstante amicorum præsen-
tia. † Si tamen statutum requirat consensum consanguineorum, & ipsi no- 31
*Index sup-
plet consen-
sum consan-
guineorum.* lint consentire, aut discordent, iudex supplebit, per l. bonorum. C. qui ad-
mitt. l. si cum dotem. §. eo autem tempore. vbi Bar. & doct. ff. solu. matri. l. as.
in l. cum specialis. col. 3. C. de iudi. & si dissentiant consanguinei in locanda
*Aduersus
dissentientes
consanguineos
quomodo
procedatur.* puella nuptui, tunc supplicatio datur iudici, vt consanguinei recusantes di-
cant causam coram iudice ordinario, & iudex postea decernet, vel citabun-
tur dissentientes coram ordinario, dicturi contradictionis causam: quam si
iudex iustam inuenerit, matrimonium non fiet. si autem causas friuolas vi-
derit, declarabit matrimonium posse perfici ad voluntatem & consensum
aliorum consanguineorum, non autem appellabitur à contradictione illorū
consanguineorum, prout docet Bar. quem alij sequuntur in l. vl. in fi. ff. de
appel. recipien. † Trigefimum priuilegium minoris est quando agitur de 32
*Causa de he-
reditate dor-
mit contra
minorem.* hereditate contra minorem, causa dormiet donec dicti minores peruene-
rint ad legitimam ætatem. l. j. C. de Carb. edic. quia per collusionem bonis
interim priuari possent. Et hoc fuit sæpius seruatum in curia, vt in registris
curiæ notatum est. in aliis etiam multis casibus minoribus subueniri solet,
& regulariter vbi est læsus, vt superius dictum fuit art. j. vbi scripsi quosdam
*In quibus
casibus mi-
nores sunt
deterioris
conditionis
quàm ma-
iores.* casus, in quibus restitutionem vix petit. † Sunt tamē ipsi minores in multis 33
deterioris conditionis, quam maiores, quia non possunt habere beneficia.
c. super inordinata. de præben. saltem curata. c. super eo. de rescri. in 6. c. in-
decorum. de ætat. plenè in quacunque ætate scripti in tract. de pacifi. pos. in
4. limita. Secundò, ad ordines non assumuntur, cle. fi. de ætat. & qualit. Ter-
tiò, non possunt eligere, nec eligi. c. ex eo. de ele. in 6. Mandago. in tract. de
elect. c. 7. Quartò, non potest minor 20. annis esse iudex delegatus Papæ. c.
cum vigefimum. de offi. dele. l. cum prætor. ff. de iudi. vnde ad rempublicā
adminiftrandam ante 25. annum, vel ad munera, quæ non sunt patrimonij,
vel honores admitti minores non oportet. Minores denique nec decurio-
nes creantur, vel creati suffragium in curia ferunt. l. ad rempublicam. ff. de
muner. & honor. Quintò, minor 17. annorum prohibetur esse aduocatus. l.
j. §. pueritiam. ff. de postul. Sextò procurator non erit ante 18. annum c. qui
*Minor qua-
ratæ potest
esse aduoca-
tus, procu-
rator, nota-
rius, doctor,
prothonota-
rius, consi-
liarius.* generaliter de procu. in 6. Septimò, nec poterit esse notarius. l. impuberem
ff. de fal. Octauò, doctor esse ante 18. annos prohibetur. d. §. pueritiam. No-
nò, nec prothonotarius. Bened. in repe. c. Raynutius. in ver. adiectæ, nu. 13.
de testamen. vbi dicit statutum esse per Paulum secundū, quòd nullus fie-
ret prothonotarius, nisi vigefimum peregisset annum, aut si esset de publi-
mioribus, vel filiis, aut nepotibus principum, saltem decimuffextus exige-
retur annus. Decimò, minores non possunt esse cōsiliarij. Chassa. in consue-
tud. Burg. in verb. ordonné à six. facit tex. in d. l. ad rempublicam. ff. de mune-
ri. & honor. Hodie est statutum vt ante 30. annos regium senatoris officiū
quis non subeat: vt patet in tit. de la court de Parlement, in fi. Vndecimò, nec
testis

testis erit. insti. de testamen. in prin. & l. 3. §. lege Julia. ff. de testibus. Duodecimò, non potest testari ante quatuordecim annos. l. qua ætate. ff. de testamen. alia prohibita minoribus congerit Bertach. in tract. de episco. libro 2. q. 31. & ferè in aliis in quibus mulieres sunt deterioris conditionis, de quibus in l. multis. ff. de stat. homi. doct. in l. 2. de regulis iuris.

Plus deduire ne pour suiuir la cassation desdicts contractz.

GLOSSA V.

I C C E quòd minores non possunt in hoc regno annullationem seu cassationem contractus petere, nec prosequi post trigintaquinque annos completos: etiam si impetrauerint à Rege non valent literæ, vt Io. Gallus testatur in arestis suis, quæst. 115. quia literæ secundum eum contra ordinationes non valent, vt scripsi in §. j. rub. de firm. & irreuoc. concer. stabil. in concord. & hoc verum, si pars opponat, alioqui contrà. l. petendæ. C. de temp. in integ. rest. pe. doct. in l. properandum. C. de iud. quilibet enim potest renunciare iuri pro se introducto, l. pen. C. de pact. c. si diligenti. de for. comp. scripsi in tract. de rescis. contract. glo. 19. & in rub. de mercat. minutatim vendentibus in gl. vlt. ibi vide.

Litere contra ordinationes non valent.

2 Vnde cum hic tex. prohibeat minoribus prosequi cassationem & annullationem contractus, non tamen prohibet petere contractus seu actus confirmationem, si fortè pars vellet allegare contractum nullum, vtpote sine curatore factum, poterit hic factus maior petere contractus confirmationem, etiam post 40. annos, sumendo arg. à contrario, quod obtinet, vt in l. j. ff. de offi. eius, vt tum etiam quod hic non prohibeatur, & hoc est partim introductum in fauorem minoris, & sic in eius læsionem conuerti non debet. l. quod fauore. C. de legib.

Confirmatio contractus vel actus peti potest post 35. annum.

3 Sed dubitari potest, an hic tex. loquens in contractibus habeat locum in transactione distractibus? quod non videtur, quia non est contractus. l. Labeo. 2. §. j. ff. de ver. sig. vbi scripsi. Tamè verba sequètia, vt etiam in distractibus procedat innuere videntur, dum tex. generaliter loquitur, quod minor non poterit persequi ratione læsionis, circunuentionis, seu deceptionis ergo vbicunque prætenditur læsio à minore, debet eam prosequi intra 35. ann. sed in transactione prætenditur læsio, ergo cassationem illius prosequi debet intra 35. ann. Item quia largè contractus nomine venit distractus, quando in vtroque est eadem ratio, saltem quod in vno statutum est, ad alium extenditur, vt plenè docui in d. l. Labeo. §. contractum. Et quia hic tex. fuit ad euitandum opiniones factus, quæ ita erant in transactione, sicut & in contractibus, ergo in illa habebit locum ordinatio. vnde minor læsus in transactione, quæ est distractus, debet agere, & prosequi causam restitutionis, & cassationis dictæ transactionis intra trigessimum quintum annum: alioquin postea non audiretur, quia hic dicit non audiendum per viam restitutionis, nec releuari posse, nec per nullitatem ratione minoris ætatis: ergo nullo modo, quia omnes ferè modi restitutionis conceduntur, & comprehenduntur sub his, & ita seruant curiæ Franciæ. vide quæ dixi in tract. de rescis. contr. in glo. contractz. & seq.

An ordin. hæc locum habeat in transactione, & distractu.

4 Etiam si minor iusto fuerit impedimento detentus, debet agere intra hos trigintaquinque annos hic statutos, quia hic prolongauit tempus, vt

omne impedimentum tolleretur: & sic mihi aliàs respon. Do. Poietus esse intelligendam ordinationem. imputari enim aiebat debere tali, qui intra illud tempus non egit, & qui saltem intra illud tempus litem nō est contestatus, dicit text. in l. fi. C. de temp. in integ. rest. peten. Et sic non deducetur absentia, seu tempus infirmitatis, vel alia iusta causa, quamuis in quadriennio fecus effet. l. fin. C. de temp. in integ. rest. peten. si tamen esset toto illo decennio impeditus, ex bono & æquo restitueretur.

Decem anni rescissionis à quo tempore currēt.

Ideo decem anni rescissionis cōtractuum incipient currere post istū 35. 5 annum, quia illo tempore cōtractus est perfectus, vt scriptū in trac. de rescif. contract. gl. 21. vnde si minor beneficio ætatis non egerit intra hoc tēpus, poterit sicut maior intra alios decem annos contractum, vel alium actum doli, vel metus ratione, seu deceptionis vltra mediū, vel impedimēti rescindi petere, nec debet aduersus minores obseruari, quod pro ipse excogitātū est, l. 3. §. duæ causæ. in fi. ff. de carb. edic. quia nō debent esse deterioris conditionis in casibus à iure non expressis, quàm maiores. & hic tex. permittit minori, vt agat tanquam maior, quod nūquam posset facere, si decem anni comprehenderentur in 35. ann. ideo hoc tempus 35. ann. non comprehendit tēpus 10. ann. vt probat text. in auth. si tamen. C. de temp. app. clē. quādiu. de app. & quæ ad augmentum inducta sunt, non debent ad diminutionem cedere. l. legata. ff. de leg. j. sed istud tempus est inductum ad augmentum vt patet, ergo non inducet diminutionem, videlicet quod minori diminuantur, decem anni rescissionis dati maioribus: etiam frustrā iste text. permetteret minoribus agere, sicut maioribus, si intellexisset quod decem anni dati maioribus essent finiti per istos 35. annos, & quod non cōputentur, est text. valde accommodus in l. 2. ff. de collu. dete. ibi, sicubi planè ætas eius cuius retractatur collusio differendam retractionem in tempus pubertatis, vel alterius rei suadeat, quinquennium nō currere dicendum est.

Persequi quid sit.

Item hīc prohibet *poursuyure*, persequi. verbum enim persecutio continet tam actionem, quam officium iudicis. Adeo quod prohibitus persequi, non potest agere, nec iudicis officium implorare, & sic nec rescissionem, vt plenè docui in l. actionis verb. ff. de ver. sig. igitur prohibita est hīc omnis persecutio etiam per viam denunciationis euangelicæ, cū factum hīc prohibeatur, videlicet *poursuyure*, quod est notandum, quamuis doc. in c. nouit. de iud. concludant denunciationem non esse prohibitam, licet agere quis sit prohibitus, tamen persequi plus continet:

Nam si ex legis dispositione denegetur auxilium ex quauis causa, tunc 7 denegabitur restitutio in integrum ratione illius clausulæ ex quauis causa. Bar. in l. nemo. C. de tem. app. vt refert Aret. confi. 104. breuitas. col. 4. & Carol. Ruynus confi. 123. quia circa. col. 4. nu. 11. in 2. vol.

Tamen alij dicunt specialem requiri expressionē ætatis. allegatur l. illud. 8 §. si. cum l. seq. ff. de mi. adeo quod in generali sermone non videtur comprehensa restitutio minoris. l. 3. ff. rem ratam hab. sic consuluit Signo. consil. 234. in quæst. col. 2. nisi effusa multitudo clausularum adesset.

Iudiciū rescindens & rescissorium quid.

Animaduertendū est doct. tractare de publico iudicio, videlicet rescindenti, & rescissorio: & rescindens est per quod contractus dolo vel metu factus, vel aliàs iniquè conceptus, rescinditur. in l. quod si minor. §. restitutio. ff.

tio. ff. de min. Bar. in l. ab hostibus. §. sed qđ simpliciter. §. ex quib. cau. maio.

Rescissoriū est, per quod rescisso cōtractu vel actu ago ad rei meæ restitutionū. §. rursus de act. in inst. vt si minor vēdidit rē, in qua fuit læsus, primò petet rescindi venditionem: & hoc erit iudiciū rescindēs: postea petet rē sibi restitui annullato cōtractu & rescisso, & rescissoria actio non est nomē actionis: sed quædam adiectio, quia rescisso cōtractu, per actionem rei vendicationis ego potero rem meam petere per tot. titu. ff. de rei ven. Et Rosfr. in trac. libel. in j. parte rub. de act. in rem rescissoria. de hac scribit. Imò dicunt doct. duplicem esse actionem restitutoriam, & institutoriam, quod non est verum, vt aliàs probaui in l. verbis legis. ff. de verb. sig. & dixi in meis nouis interpre. ad d. l. fin. C. de tempo. in integ. resti. pet.

11 Dubitant etiam doct. an ista duo possint cumulari, & ex æquitate: & vt breuiter lites finiantur, cumulari posse concludit Gui. Pa. decis. 143. an pretendens, post Spec. in tit. de in integ. rest. §. j. vers. sed nunquid in eodem libello, & vt eitetur circuitus. l. dominus. ff. de cond. ind. & hoc seruari in curiis Franciæ docui in tract. de rescis. contr. in glo. 21. superius.

An rescin
dens & re
scissorum
cumulari
possint.

12 Quod limitatur non procedere, quando iudiciū rescindens sufficiebat, vt si minor rē vēdidit, in qua fuit læsus, si ab eo res petatur, poterit iudiciū rescindēs intētare, ac literas impetrare vt illa vēditio rescindatur, & vt ipse à rei petitione absoluator. Probatur in d. §. sed & quod simpliciter. & Pan. in c. ex literis de integ. rest. & sic seruat vsus curiarum Regni Franciæ.

13 Et licet doc. controuertant, an officio iudicis restitutiones petantur. vel per actionem, quod officio iudicis cōmunius est per l. in causā. 2. ff. de mino. & in l. quòd si minor. §. si. ibidē. Ibi totum illud depēdere è pratoris cognitione: nos in Frācia Regali officio vtimur, videlicet per literarum impetrationem: alioqui audiri non solent restitutiones in integrum impetrātes.

Et demandant ou en defendant.

G L O S S A V I.

1 **E**T sic neq; tanquā actor, neque si res petatur ab eo tanquā reus restitutionem petere poterit ætatis beneficio, quamuis quæ temporalia ad agendum sunt, perpetua sint ad excipiendum. l. purē. §. final. ff. de dol. except. gloss. & doctor. in c. cū accessissent. de constitut. & in cap. si autem. & cap. plerunque, de rescri. Tamen hic etiam præstituit tēpus reo, vt non possit petere cassari & rescindi cōtractum ratione minoris ætatis, etiam per viam exceptionis. ideo si petantur à minore rēditus post trigintaquinque annos, & ipse dicat in illis se læsum, ob idque petat cōtractum rescindi, non audietur per hunc text. si ratione ætatis secus si doli, vel deceptionis vltra dimidiam, vt superius docui.

Excipiendo
post tempus
nō restitu
tur minor.

2 Tamen intra istud tēpus poterit petere restitutionem, etiam si curator interuenerit. l. 2. & 3. C. si tu. vel cu. inter. etiam si pater interposuerit auctoritatem, & concesserit filio suo. l. etiā si à patre. ff. de mi. licet gl. dicat diuersum esse si à patre læsus sit filius: quia tūc denegaretur restitutio, per l. si. C. qui & aduer. quos. in Frācia tamē vidi cōcedi filiis restitutiones contra facta à patribus in fauorē vxoris cōtra filios, vel in fauorem filiorum secundi matrimonij. & hoc etiam non negatur in l. si superstitite. ff. de dol. & in l. ij.

Etiā aduer
sus patrem
minor rest.

C. si aduer. rē iu. Sed isto casu non allegabatur dolus patris, sed læsio pueri sui facilitate, per d. l. si superstitite. quæ id permittit. & Bar. Aret. & Iac. in d. l. si. dicunt filium posse petere restitutionem aduersus patrem iure actionis, sed nõ officio iudicis. † Nos impetramus literas Regias, & sic rescissionem 3 petimus. Nam in d. l. si superstitite, conceditur vt actione in factũ possit filius agere aduersus patrem, non actione doli. per l. non debet. ff. de dol. ne pater infametur. & bonũ est quòd restituantur etiam aduersus parentes, quia interdum isti veterani inescati pulchritudine secundæ vxoris, cui satisfacere vix possunt, se & suos filios spoliarent, vt has insatiabiles bestias satiarent.

Heres non agit cum minor esset ex alius.

Itē non poterunt etiã hæredes agere, cum minor sit exclusus tempore, 4 diuersum esset si minor decedat intra ista tempora 3 5. ann. quia tũc hæredibus etiam maioribus dabitur restitutio nomine minoris in tra hoc tēpus. l. nõ solũ. ff. de resti. in integ. l. minor autem. §. si. cum l. seq. ff. de min. etiam instantia inchoata cum minore ad hæredē transit minoris, & contra hæredem rei. l. si intra. C. de in integ. rest. Vide vnum casum in quo heredi datur restitutio, licet defunctus non potuisset restitui, vt quando in pũcto mortis perficitur læsio. l. j. C. de reput. milit. facit l. Pantonius. ff. de acqui. hæred.

An minor rest. renunciare & cedere ei possit.

Nec poterit etiam minor cedere restitutionis beneficio post hoc tempus 5 quia nihil ei competit, sed antè sic, per l. si minoris. ff. de administr. tut. l. quòd si minor, in prin. de minor. gloss. in c. hinc est. 16. quæst. j. Nam quæ transmitti possunt, & cedi. l. vna. C. de priuile. dotis. & Bart. in l. si stipulatus fuerim. de verb. oblig. Barba. confi. 6. illud. nu. 15. & col. eadem. in 3. vol.

Minor non potest cogi agere infra 35. ann.

Et potest minor restitutus illi restitutioni renunciare, & ea nõ vti etiam 6 inuito aduersario, quamuis renunciare non possit, vt non petat restitutionem, vt supra dixi, l. si iudex. ff. de minor. Nam quilibet potest renunciare priuilegio in fauorem suum introducto. l. penul. C. de pac. c. si diligenti. de foro cõ. quod est verũ, quãdo effectus est maior. gl. in d. l. si iudex. & l. si intra. C. de in inte. rest. † Vnde nõ potero cogere minorẽ intra hos 35. annos vt approbet contractũ, vel vt restitutionẽ petat: quia est in sua facultate, vt decidit Ant. Capi. in decis. Neapo. quæst. cx. quãuis Pet. Anch. tenuerit cõtrariũ in cle. vna. col. vlt. de in integ. rest. eo quòd contractus claudicet, tamen postquã datum est ei tempus hic præscriptum, non debet eidem tolli. indultum enim à iure beneficium nemini est auferendum, per regulam iuris.

Post 35. annos contra tutorem & curatorem minor agere potest.

Et is minor non poterit post hoc tempus agere etiam contra illum, qui 8 rem possidet, quamuis interdum restitutio in rem detur, sed hoc si tēpora largiantur. l. in cause. j. §. interdum. ff. de mino. & sic aduersus etiam tertium non datur restitutio post istud tempus, licet aliquando etiam contra tertium detur, vt scripsi in 5. quæst. superius in præf.

Adhæc cum minor sit exclusus, non poterit procurator restitutionem suo nomine petere, licet possit, quando est intra tempus restitutionis. l. vna. C. etiã per proc. resti. impe. posse. sed requiritur quòd idipsam nominatim mandatum sit. l. illud. §. si talis. ff. de minor. dixi in concor. rub. de elect. de ro. in fi. vbi scripsi casus requirentes speciale mandatum.

Adhæc cum minor sit exclusus, non poterit procurator restitutionem 9 suo nomine petere, licet possit, quando est intra tempus restitutionis. l. vna. C. etiã per proc. resti. impe. posse. sed requiritur quòd idipsam nominatim mandatum sit. l. illud. §. si talis. ff. de minor. dixi in concor. rub. de elect. de ro. in fi. vbi scripsi casus requirentes speciale mandatum.

Vltimò addendũ est, quòd licet post 35. annos non possit minor petere 10 in integ. rest. poterit tamen agere aduersus tutorem & curatorem, si culpa sua læsus fuerit, per text. in l. etiam. vbi Pau. & alij. C. si tutor vel curator interuene

teruenerit. Nam si ab vno exclusus sit remedio, ab alio non erit exclusus, vt superi^o dixi. vnde si anno 20. ætatis suæ cōtraxerit authore curatore, & eius culpa interueniente læsus fuerit, poterit post trigintaquinque annos actione tutelæ agere contra curatorem. Nec obstat iste tex. vbi non potest agere fauore ætatis, sed si agatur actione tutelæ, agit ætatis ratione, ergo non potest. respon. text. dicit minorem non posse persequi annullationem & cassationem contractus ratione ætatis post 35. annos, sed agens actione tutelæ non prosequitur contractus cassationem: ergo hîc non prohibetur, imo vnum prohibendo, aliud videtur concedere. l. cum prætor. ff. de iud.

- II Item liberum est minori agere sicut maior ageret, sed maior si malè administrata essent eius negocia, ageret actione negotiorum gestorum intra triginta an. vt patet in tit. de neg. gest. igitur & minor sic aget, nec ætatis fauore sic agere dicitur, sed tãquàm maior, & maximè quia est exclusus omni alio remedio. ideo istud consequi poterit. l. cum mandato. ff. de minor. vbi dicit posse agere, quando is qui negocia gessit, non est soluendo.

Par lettres de relieuement, ou restitution, ou autrement, soit par voye de nullité pour alienation des biens immeubles faite sans decret ne autorité de iustice, lesion, deception, ou circonuention.

GLOSSA VII.

I **H**IC prohibet petere contractuum rescissionem post trigintaquinque annos qui sunt continui: siue per literas releuamenti, vel restitutionis seu aliàs: & sic quibuscunque modis declarat, etiam si per viam nullitatis contractus rescindi peteretur: vtpote si minor dicat vendidisse bona immobilia sine decreto, tunc alienatio est nulla. l. si prædium. C. de prædiis minor. sine decret. non alienand. siue dicat se læsum, vel circumuentum: quomodocunque agat minor post 35. annos, ratione minoris ætatis non audietur, vt hîc, etiam in alienatione bonorum immobilium facta sine solennitate à iure requisita.

- 2 Nunc videamus in alienatione rerum immobilium minorum quæ solennitates requirantur. respon. Primò requiritur causa videndi, vtpote æs alienum. Vlpia. in l. magis puto. §. non passim. ff. de rebus eor. sic scribit: nō passim tutoribus sub obtentu æris alieni permitti debuit venditio. neq; enim est eis via distractionis tributa, & ideo prætori arbitrium huius rei senatus dedit, cuius officio in primis conuenit hoc excutere, an aliunde pecunia possit ad extenuandum æs alienum expediri. facit l. lex quæ tutores. C. de admi. tuto. & l. ob æs. de prædiis minor. Dec. cōf. 403. quamuis. & si æs alienū non interueniat, tutores tamen allegent expedire hæc prædia vendere, vel alia comparare, vel certè istis carere: videndum est an prætor debeat eis permittere: & magis est ne possit. Prætori enim non liberum arbitrium est datū distrahēdi res pupillares, sed ita demū si æs alienū immineat. proinde si permiserit ære alieno non allegato, cōsequenter dicemus nullā esse venditionem, nullūque decretum: non enim passim distrahi iubere prætori tributum est, sed ita demum si vrgeat æs alienum. §. si æs alienum. ibidem. † Secundò, requiritur (vt ordinē l. persequar) quod aliunde pecunia haberi non pos

Solennitates requiruntur in alienatione immobilium minorum.

non possit. quærere ergo debet iudex an pecuniam pupillus habeat, vel in numerato, vel in nominibus, quæ conueniri possunt, vel in fructibus conditis, vel etiam in redituum spe, atque obuentionũ. d. §. quærere. in. d. l. magis. requirere ergo debet eum qui se instruat de fortunis pupilli, nec nemiũ tutoribus, vel curatoribus credere: qui lucri sui gratia nonnunquam affeuerare prætori solent, necesse esse distrahi possessionem, vel obligari. requirat ergo necessarios pupilli, vel parentes, vel libertos aliquos fideles, vel quem alium, qui notitiam rerum pupillariũ habeat: aut si nemo inueniatur, aut suspecti sint qui inueniuntur, iubere debet edi rationes. §. in primis. ibid.

Tertiò, quòd liqueat iudici per discussionem bonorum ipsius pupilli, & sic ex actis constare debet, non posse aliunde solui debitum, dicta l. magis. Item requirat, num alia res sint præter prædia, quæ distrahi possunt, ex quorum pretio æri alieno satisfieri possit. Si igitur deprehenderit non posse aliunde exolui quàm ex præditorum distractione, tunc permittet distrahi, si modò urgeat creditor, aut vsurarum modus carendum ære alieno sua deat. ecce jurisconsult. verba, ex quibus patet quod causæ cognitio iudicis debet præcedere, & sententia interlocutoria, quòd non extant mobilia, nec alia bona quæ commodius vendi possint. Ange. in §. j. in authent. de eccles. rer. immob. alien. colla. 5. consuluit Barb. con. 40. col. 4. in 1. vol. & conf. 6. illud. col. 3. in 4. vol. ac Soci. consil. 235. in 2. volu.

Quartò, prætor æstimare debet vtrum vendere potius, an obligare permittat, necnon & illud vigilanter obseruare, ne plus accipiatur sub obligatione prædiorum fœnoris, quàm quòd opus sit ad soluendum æs alienum. §. item prætor ibid.

Quintò, quòd si iudex distrahendum arbitrabitur, caueat ne propter æs modicum alienum, possessio magna distrahatur, sed si sit alia possessio minor, vel non tam utilis pupillo, magis permitti eam iubere distrahi, quàm maiorem aut vtiliorem. d. §. item prætor. facit l. & si sine. §. j. ff. de min. Bald. consil. 75. quidam tutor. vol. 1. Alex. & Clau. Aquen. in l. iuste. ff. de acqui. poss.

Sextò, ne titulos tenus tutores ære alieno allegato pecunia abutantur, quam mutuam acceperunt, oportebit prætorem curare, vt pecunia accepta creditoribus soluatur, & de hoc decernere, daréque viatorem qui ei renunciet pecuniam istam ad hoc conuersam, propter quod desiderata est alienatio vel obligatio. §. ne tamen. ibidem. quod est notandum.

Septimò, quòd subhastatio seu licitatio interueniat, & plus offerenti detur l. j. C. de fid. instr. & iure hastæ fiscal. li. 10. Bart. in l. alio. ff. de alim. & cib. leg. & Nath. in decis. Neapol. quæst. 249. fuit in consilio.

Octauò, quòd decretum iudicis interueniat, in quo iudex dicet venditionem esse faciendam, & ideo interponit suum decretum. l. j. & l. si pupillo rum. §. si prætor. ff. de reb. eor. & altero deficiente non valebit venditio, l. cum hi. §. causa. & §. si prætor. ff. de transact. Specul. in tit. de procur. §. j. ver. si. sed quid si solùm per libellum. hæc tradit Fabia. de monte in tract. de emp. & vendit. quæst. quinta princi. numer. 95. vbi etiam aliud addidit, scilicet iudicis subscriptionem per leg. 2. C. de assess. nos istam subscriptionem nõ exigimus, dummodò scriba recitet omnia esse in iudicis præsentia facta, qui

Possessio magna ob æs alienum modicum vendi nõ debet.

Pecunia redacta ex venditione solui debet creditoribus.

Subhastatio necessaria in re immobili minoris alienanda.

Decretum necessarium in alienanda re immobili.

qui decretum & auctoritatem interposuit. Sed nos aliud requirimus, videlicet quòd istæ licitationes seu proclamata certificentur esse facta secundum patriæ consuetudinem & stylum, vt dico in rub. de præconiis & subhast. & de hoc decreto multa scripsi in concord. Franciæ in rub. de conclus. Lateranen. concil. in verb. decretis, quæ hîc non repetam. sed ibi videantur.

*Certificatio
subhastationis
an sit ne-
cessaria in
re minoris
aliena.*

*Sinon qu'ainsi en semblables contractz seroit permis aux
maieurs d'en faire poursuite par relieuement, ou au-
tre voye permise de droit.*

GLOSSA VLTIMA.

HIC tradit limitationem ad superiora, videlicet vt minor non possit rescissionem contractus petere post 35. annum. hoc verum beneficio ætatis: sed si alio iure permittatur maiori, & huic minori permittetur.

*Post 35. an-
nos minor
vt maior a-
gere potest
ad rescissio-
nem.*

Et sic innuit, vt tempus maioribus præstitutum ad rescissionem non computetur in hoc 35. anno, vt superius dixi: alioqui si minor contraheret in 24. anno, & esset deceptus vltra dimidiam, non posset agere post 35. annos, sicut maior, quia tempus decem annorum est lapsum, intra quod maiores restitutionem petere debent, vt in tract. de rescis. cõtrac. dictum fuit.

Et ideo quando excluditur quis à beneficio minoris ætatis, non excluditur ab alio: vnde intellige, quòd minor poterit agere sicut maior de iure communi ageret, vtpote ratione doli, metus, læsionis vltra mediam iusti pretij, seu alia ratione, non tamen habet priuilegia, quæ maior de iure speciali haberet, vtpote tanquam legatus, vel captus, seu alio iure speciali quis agere potest: minor illo iure non aget, si officio legationis functus non fuerit, vel captus, per gl. singul. in l. postquam. C. de pact. † Vnde si minor læsus vltra dimidiam iusti pretij non agat intra 35. annos, petens rescindi contractum beneficio ætatis, post illud tempus poterit agere tanquam maior, videlicet remedio l. 2. C. de rescind. vendit. & in omnibus casibus in quibus maior de iure communi agere potest, sed non in illis in quibus maior agit iure speciali, quia lex generaliter loquens nunquam videtur derogare, vel concedere id, in quo est aliquid specialiter statutum. l. decurionibus. vbi addidi in gl. C. de silentiar. lib. 12. & gl. in auth. de hæredib. ab intest. venien. in verb. vacantibus. colla. 9. text. in c. veniens. de præscript. Ias. in l. & eleganter. col. 3. ff. de condi. indeb. & in l. si causa cognita. C. de transact. & confi. 38. vol. 3.

*Minor non
agit tanquã
maior priu-
legiatus.*

Quid si minor fuerit læsus in permutatione, & post 25. annos recepit fructus rei permutatæ, nonne videtur approbare contractum? quod videtur: & sic non posset postea petere rescissionem per l. j. C. si maior fact. alienat. ra. habuer. Contrarium fuit in hoc senatu pronunciatum in muliere, quæ recepit fructus post mortem mariti suæ rei venditæ sine suo consensu, vel permutatæ, vt eo nõ obstatè rescissionem petere possit, p. l. 3. §. scio. ff. de minori. quia fructus recipiendo nõ videtur contractum approbare. Nã eos recepit, ne in dâno esset, videlicet ne pars aduersa reciperet fructus & rei & precij;

*Arestum.
Qui recipit
fructus non
videtur ap-
probare cõ-
tractum.*

ideo in precij compensationem recepit fructus rei, quod permittit l. cura-
bit. C. de actio. emp. & vide quæ scripsi in proœ. ordi. in gl. 5. de illo ti. C. si
maior factus.

*Minor pen-
dente resti-
tutione co-
gitur stare
contractui.*

Item in praxi vidi dubitari, an pendente restitutione minor cogatur sta- 6
re contractui, vel sententiæ: & quidam dicebant non teneri, per rubr. & l.
vnam. C. in integ. resti. postul. nil noui fiat. facit l. si causa. C. de transact. ta-
men in Francia. quando restitutionis causa longum exigit tractum, interim
iudex per modum prouisionis contractum. & sententiam seruandam dicit
cautione data: & hoc vidi in praxi seruari, per c. suscitata. de in integ. resti.
scripsi arestum in tract. de rescis. contract. in gl. 4. Capit. in decis. Neapol. q.
53. & Corneus consi. 111. in j. volu. & abudè per Vital. de Camba. in tract.
clausul. in hac clausula.

*Executio
sententiæ non
impeditur
pendente lite
restit. ad-
uersus eam
cautione da-
ta.*

Nec impeditur executio retractabilis sententiæ pendente restitutione. 7
Sed iudex pronuntiabit faciendam executionem per modum prouisionis
cautione data, d. c. suscitata. quicquid dicant doc. in l. fin. C. de ord. cognit.
& c. auditis, & c. ex literis. de in integ. resti. & in l. 3. §. ibidem. ff. ad exhibed.
& l. ille à quo. §. si de facto. ad Trebel. Aufrer. decis. 54. & seq. & dixi fusius
in tract. de senten. prouisio. & trac. de sent. executor. in j. Tomo ordina. ibi
quilibet videre poterit.

*Minor se-
mel restitui
an iterum
possit resti-
tui.*

Vltimò quæram, si minor semel fuerit restitutus, an iterum possit resti- 8
tui? est text. in l. final. C. si sæpius in integrum restitutio postul. decidit non
posse, nisi nouæ defensiones, & causæ prætendantur: vnde si minor repu-
diauerit hæreditatem, tanquam multis oneratam debitis, quæ sic erat, non
restituatur, nisi creditores conuenerint cum eo, & remiserint dimidiam de-
biti partem, vel aliam, tunc posse iterum restitui non negat ibi Imperator,
nec Iurisconsul. à contrario in l. & si sine. aliàs incipit ait prætor. §. restitui-
tus. ff. de mino. vbi sic scribitur: Restitutus autem vt se hæreditati misceat,
vel vt eam adeat, quam repudiauit, rursus restitui poterit, vt se absteineat:
nisi interueniret cõtemptus partis, per l. si. §. vbi autem pueriles. C. de bon.
quæ lib. & scribit Maur. in tra. de restitui. c. 132. & seq. & Anto. cap. in decis.
Neapolit. quæst. 165. vbi concludit quem secundo loco restitutum in in-
stantia triennij.

Si verò minor semel petierit restitutionem, quæ fuit ei per sententiam 9
denegata, non impetrabit alias literas ad petendum iterum restitutionem
super illa re, sed si non appellauerit à denegatione restitutionis, & litera-
rum comprobatione, restitui postea poterit ad appellandum. text. in d. l. si.
C. si sæpius in integ. rest. postu. vbi doct. & c. si. de in integ. resti. Hostien.
in summa illius titu. §. quoties. vbi etiam dicit interesse. nam quando resti-
tuitur quis contra sententiam, habetur ac si lata non esset. c. cum ex literis.
de in inte. rest. si verò quis restituitur ad appellandum, sententia remanet
valida, sed inquiritur an bene sit iudicatum: & suspenditur prima senten-
tia, per c. venientes. de iureiu.

Alia de restitutionibus nunc tibi non restituiam, quia reliqua te posse
bone lector, facile intelligere existimaui, nec potui te magis in rem presen-
tem perducere: quare si lubet boni ista consules, & me amabis. gratias de
his interim Deo Optimo ago immensas. Amen.

TRACTA

TRACTATUS DE RESCIS- SIONIBVS CONTRACTVVM,

ET INTRA QVAE TEMPORA

rescindi, & quomodo debeant,

quotidianus profe-

cto & utilis.

PRAEFATIO.

SCIENDVM est quod contractus conficiuntur amborum partium consensu, & confecti vtranque partem obligant. l. j. §. j. ff. de pact. Et ideo dicuntur vtrò citròque obligatorij, in l. Labeo. ij. §. j. ff. de verborum significatio. vbi abundè scripsi. Licet in initio libera potestas vnicuique sit contrahendi, vel non contrahendi, sed semel constitu-

Quomodo contractus conficiantur & dissoluantur.

tæ obligationi & contractui renunciare, aduersario non consentiente, nemo potest. l. sicut. C. de actio. & obligatio. Aliquando contractus vtriusque partis consensu dissoluntur, in rubr. C. quando liceat ab emptio. discede. & tunc cum partes sint concordēs, nihil ad iudicem. l. j. §. inde. ff. de noui operis nunciatio. interdum tamen & quibusdam ex causis rescindi contractus etiam altera parte inuita possunt. Ideo de his videndum erit causis, & quomodo rescindi in hoc maximè regno valeant: & quia hæc materia in curiis Franciæ est frequentissima & utilissima, ob id eam pertractare in animo fuit. Vnde Lector beneuole, boni eam (si nos amas) consules. multa enim tibi referam, quæ in publico auditorio consecutus sum, vt etiam dicit iuriscons. in l. iij. §. duæ. in fin. ff. de Carbo. edict.

1 IN PRIMIS discutiendum est, quod contractus aut est nullus aut tenet: sed tamen est annullandus, l. & eleganter. ff. de dolo. vbi contractus dicitur nullus, quando dolus dat contractui bonæ fidei causam, sed est annullandus, quando incidit in contractum bonæ fidei, vel dat etiam causam contractui stricti iuris. l. si dolo. C. de inutilib. stipulatio. Actiones bonæ fidei quæ sint, non discutio: quia numerantur in §. actionum. de actio. in institutu. & in gloss. c. cum venerabilis. de exceptio. & quomodo in eis concludatur & excipiatur, scripsi in tracta. de exceptio. in vlt. quæstio.

Contractus aut nullus, aut annullandus.

3 Itaque dum contractus est nullus, agi potest coram iudice ordinario impetratis literis Regiis in hoc regno, & coram eo peti, vt declaretur nullus, & quatenus de facto processit rescindatur cap. si quis præbyterorum. de reb. eccle. non alienan. l. si dolo. C. de rescinden. venditio. nam cum contractus nullus sit, rumpi non potest. l. nam etsi sub conditione. vers. post defectum. de iniusto testa. cap. ad dissoluendum. de desponsa. impu. nisi quatenus de facto processit. Tamen in regno Franciæ recipitur quis allegans contractum nullum: quia factus à prodigo, cui erat bonis interdictum, & allegans etiam modico pretio rem venditam: vt censuit Senatus anno 1143. die tertia Augusti, pro Comite de Sanxerre, & tunc subordinatè petitur, sicut decimæ & congrua portio, vt scripsi in tracta. de congrua portio.

Conclusio quando contractus est nullus.

Nullitas contractus, & deceptio allegans post sunt. Aristum.

Interdum contractus tenet, sed ex aliqua causa est annullandus, & tunc 4
pars potest coram ordinario aduersam conuenire partem, & petere illum
contractum rescindi. l. prima, & per totum. ff. & C. de rescinden. vendi. Et

*Utilitas
quando con-
tractus est
nullus, vel
tenet*

*Fructus à
die litis con-
testata res-
tituuntur.*

hanc prosequemur materiam per totum hunc tracta. Et quando contra-
ctus est nullus utilitas de iure est, quod emptor vel alius tenetur ad resti-
tuendum omnes fructus, quos recepit, quia ex nullo contractu nil potest
pars consequi: secus quando contractus tenet, quia tunc fructus lucratur
emptor, vel alius possessor vsque ad litem contestatam. l. cum fundus. si
certum petat. ff. quod est notandum.

Practica tamen regni est in utroque casu, vt impetrentur literæ Regiæ 5
directæ ordinariis iudicibus, vt rescindere, & annullare contractum de-
beant, & de consuetudine regni sine literis Regiis iudices non solent pro-
cedere ad nullitatis etiam declarationem, vel ad contractus rescissionem.
in hoc tamen non comprehenduntur Curia suprema, quæ sine literis ista

*Curia supre-
me res in-
caus contra-
ctum nul-
lum etiam
sine literis
Regiis.*

*Contractus
minorum
multis re-
scinditur
modis.*

facere solent: vt alibi scripsi in procem. concordat. & emptor vix solet de
consuetudine condemnari ad restitutionem fructuum, nisi à die litis con-
testatæ, licet contractus sit nullus, nisi de mala & peruersa illius fide appa-
reret, vel alterius. & ita vidi seruari, licet aliter à iure disponatur vt di-
ctum fuit.

Notandum, est quòd contractus multis rescinditur modis. Primò, ra- 6
tione personæ contrahentis, & hoc etiam multis modis. Aliquando ætatis
causa, vt si infans contrahat, inutilis est contractus. Idem si minor habens
curatorem, sine eo contrahat, l. prima, & l. si minor. ff. de verborum obli-
gatio. §. pupillus. de inutilib. stipulatio. in institut. l. si curatorem habens.
C. de integrum restitutio. Tamen non semper ea quæ cum minoribus
geruntur, rescindenda sunt, sed ad bonum & æquum sunt redigenda, ne
magno incommodo eius ætatis homines afficerentur, nemine cum his
contrahente.

*Aduoca-
tus actoris,
& rei in
minorum
rescissioni
Itaque quomo-
do exordiri
debeat.*

Et quodammodo cõmercium eis interdiceretur. l. quòd si minor. §. j. ff. 7
de minorib. per quæ text. poterit aduocatus contractum minoris fisci, vel
alterius defendens suam exordiri defensionem: & adicere poterit versic.
Itaque ibidẽ, nisi aut manifesta circũscriptio sit, aut negligenter in ea cau-
sa versati sint, prætor interponere se nõ debet: aduocatus verò volens con-
tractum rescindere minoris sic exordietur: Inter omnes cõstat fragile esse,
& infirmum huiusmodi ætatis consilium, & multis captionibus supposi-
tum, multorumque insidiis expositum: ideo auxilium eis prætor pollicitus
est, & aduersus captiones opitulationem. l. j. ff. de minoribus. & ita solebant
antiqui, & egregij aduocati facere. & ita audiui sæpe D. Montolonium &
alios doctissimos aduocatos inchoantes postulare in hoc supremo Senat.

*Claudicat
ex parte mi-
noris con-
tractus cum
eo in ius.*

*Minor si
consumpse-
rit, pretium
restituitur.*

Ex parte minoris tantum est inutilis contractus. l. Iulia. §. si quis de pu- 8
pillo. ff. de actio. empt. Et ideo si ille contractus minori sit fauorabilis, non
rescindetur, sicut nec sententia pro eo lata. l. non eo minus. vbi doct. etiam
not. C. de procurato. l. furioso. de re iudica. ff. ob id non audiretur pars læsa
in contractu minoris, si utile sit minori contractum seruare, & literæ Regiæ
concessæ non approbarentur à iudicibus.

Etiam si minor iustum rei pretium acceperit, quod ad malos vsus con- 9
sumpsit,

sumpserit, adhuc rescindi illum contractum petere poterit. l. si quis cum sci
 10 ret. ff. pro emptore. † Et rescindetur iste contractus impetratis literis Regiis,
 & res minoris restituatur non restituto aliquo precio, si totum male fuerit
 consumptum, argumen. l. mater. C. de rei vendicatio. Sed si probetur ver-
 sum premium in utilitate minoris, & quatenus probabitur verum, eatenus
 recuperabitur premium a minore, qui in hoc locupletior factus est. l. fina. C.
 de usufructu. pro empto. cap. quod in quibusdam. de fideiussoribus. & ita fuit
 iudicatum in magna camera me audiente Paris. anno 1536. die decima- *Arestum.*
 tertia Martij.

11 Et ideo si minor in suis contractibus decipiatur, potest petere in integrum *Restitutio*
 restitutionem impetrando literas Regias, per totum titulum ff. de minoribus. *minoru duo*
 & in rubric. C. de in integr. restitutio. sed oportet duo probare, videlicet se *copulatisse*
 81 minorem, & laesum. l. nam postea. §. si minor. ff. de iureiuran. & non videtur *requirit.*
 circumscriptus minor, qui iure usus sit communi. l. fina. C. de in integrum
 restitutio. vbi dicit Bal. oportere minorem exprimere se fuisse deceptum do-
 lo aduersarij, vel sui facilitate: alias audiri non debet. l. j. ff. de mino. abunde

12 scripsi in tract. de restit. artic. primo superius. † Vnde si minor sic deceptus *Etiā in mo-*
 fuerit, etiam in mobilibus poterit in integrum restitui, per dictam legem pri- *bilibus mi-*
 mam, ut censuit Senatus Parisien. pro domino *Corbie* consiliario magni *noru succur-*
 consilij, qui dum erat minor, emerat equum & mulam, & cum effectus fuisset *ritur.*
 maior in vim executorij instrumenti, executio in eum facta fuit, & iu-
 dex ad garniendum contentum in scheda illum condemnauerat: a qua
 sententia domini. *Corbie* appellauit, & cum rescindi dictum contractum in
 curia petiisset, Senatus male iudicatum pronunciauit, condemnans tantum
 domini. *Corbie* ad soluendum quantum valebant tempore emptionis, & non
 plus, anno 1522. in mense Martio. Et eadem ferè est practica, siue con-
 tractus sit nullus, ut quando minor contraxit sine tutoris autoritate. l. j.
 ff. de autorit. tuto. si verò cum autoritate, contractus valet, sed rescin-
 ditur probata laesione, ut in l. magis puto. §. ne passim. ff. rebus eorum.

13 Item contractus redditur inutilis ex defectu naturalis consensus, ut si fu- *Furiosi, de*
 riosus, demens, mente captus, aut phreneticus contraxerit. l. in negociis. & *mentis, &*
 l. furiosi. ff. de reg. iur. in l. j. de verb. obl. his enim casibus & similibus potest, *similiu con-*
 si resipuerit is, qui contraxit, vel si non resipuerit, consanguineus seu cura- *tractus nul-*
 82 tor, impetrare literas Regias, in quibus contractum nullum factum per il- *lus.*
 lum furiosum vel alium declarari petat: & ad rescindendum quatenus de
 facto processum fuit, ut superius diximus.

14 Ratione subiectionis rescinditur contractus, utpote si Rex contrahat, *Subiectio-*
 vel alius potens princeps, & tyrannus cum suo subdito: quia blanditiæ po- *nis ratione*
 tentum inducunt iustum metum. l. j. C. si rector prouinciæ. gloss. in l. j. in *rescinditur*
 verb. quemadmodum. quod iussu. ff. & non computatur tempus illi subdi- *contractu.*
 8 to in vita tyranni: quia non potest tunc cum commodo suæ personæ
 agere. gl. in cap. licet. in fine. in verb. precibus. de electio. in pragmati. Lu-
 cas de Penna in l. litibus. col. iij. de agricol. & censit. lib. x. Barbat. in cap.
 nam concupiscentiam. col. v. de constitutio. & in clemen. j. col. iij. de te-
 stibus. & Ias. in l. de pupillo. §. si quis ipsi. in quinta quaestio. Bart. de noui

operis nunciatio.

Idem si seruus, vel filiusfam. cum domino, vel patre contrahat, tunc tan- 15
tùm obligatur naturaliter. l. frater à fratre. ff. de condict. indebiti. l. lis nulla.
de iudi. idem putarem etiam si obligaretur ciuilitè. nam contractus ob me-
tùm reuerentialem rescindetur, vt inferius dicam.

Idem si clericus contraheret cum suo prælato terribili, vt etiam ratio- 16
ne authoritatis possit petere contractum infringi, per l. primam. §. quæ one-
randæ. ff. quarum rerum actio non datur, & ibi multa scripsi.

Idem in religioso quo ad suum superiorem, authent. ingressi, & ibi do- 17
cto. C. de sacrosanct. eccle. & cap. quia ingredientibus. xix. q. iij. Ideo con-
tractum sic initum poterunt istæ personæ sic subditæ petere vt rescinda-
tur, quatenus de facto processit.

*Prodigi cō-
tractus resc-
cindiur.*

Item interdum quis à lege prohibetur contrahere, vt prodigus, vel à 18
iudice, & tunc si læsus fuerit contrahendo, poterit petere etiam contra-
ctum rescindi impetrando literas Regias, l. is cui bonis. de verb. oblig. l. j
de curato. furio.

*Mutus, &
surdus an
possint con-
trahere, &
quando con-
tractus illo-
rum rescin-
datur.*

Mutus verò si compos mentis sit, & signis intelligatur, contrahere po- 19
test: & valebit contractus consensu initus: secus si verbis fieri contractus
deberet, tunc non valebit contractus cùm loqui non possit, quod in sti-
pulatione est necessarium. l. j. ff. de verborum obligatio. & §. mutum. de
inutilib. stipulatio. in instit. l. prima in fine. & l. in quibuscunque. de actio.
& obligatio. ff. doct. in l. metum. de acquirenda hæredita. l. vbi non voce.
de regulis iuris.

Si verò habuerit curatorem, tunc contractus sine illius authoritate non 20
valebit, ob id rescindi poterit. l. si curatorem. C. de in integrum restitutio.

Idem in surdo dicit Petr. Ferrar. in sua pract. in forma actio. real. in verb. 21
veris, & legitimis tit. colum. secunda, probatur in dicta l. prima. in fine de
actio. & obligatio.

*Mulieris
contractus
an valeat,
& quando
rescinda-
tur.*

Ratione fragilitatis sexus, vt in muliere, si pro alio fideiubeat, petetur 21
contractus rescindi, & rescindetur impetratis à Rege literis: quod proba-
tur in l. prima. & per totum. ff. ad senatusconsultum Velleianum, & in ca-
sibus positus in l. fin. C. de iuris & facti ignoran. & quando læsa est ex suo
contractu.

*Ex forma
non seruata
rescindiur
contractus.*

Secundò, contractus rescissio petitur ratione formæ non seruatæ, vt in 22
stipulatione, si non interuenerit interrogatio simul & responsio. l. j. ff. de
verb. oblig. quia actus, non seruata forma, corrui. l. cùm hi. §. si prætor. ff.
de transactio. Albert. Brunus in tract. de forma & solennita. actus. rubri. j.
versic. quintò non omitto. &c.

Et in contractibus, qui re contrahuntur, si res non interuenerit, inutilis 23
est contractus, & instrumentum obligatorium. l. rogasti. §. si tibi. ff. de rebus
credi. & §. j. quibus mod. re contraha. oblig. in instit.

Idem si consensus deficiat in contractibus, qui consensu perficiuntur: vt 24
in rubric. de oblig. ex consensu. in instit. & l. consensu. ff. de actio. & obli-
gatio. l. in venditionibus. de contrahenda emptio. Et ideo contractus
nullus

+ fol 25 et 27 n 17

nullus petitur declarari, & quatenus de facto processit rescindi, & instrumentum restitui cassum & nullum, vt fusius inferius dicitur.

25 Tertiò, propter defectum solennitatis rescinditur contractus: vt si venditum fuit minoris prædium, vel alia immobilia bona sine decreto, rescindatur alienatio. l. si prædium. & per totum. C. de prædiis minor. l. magis puto. ff. de rebus eorum.

Contractus sine solennitate factus rescinditur.

26 Idem si solennitas non fuerit adhibita in alienatione rerum ecclesiæ, quæ scribitur in cap. sine exceptione. duodecima quæstione secunda. scripsi plenè in compend. alienatio. rerum eccle. in quibus casibus illa solennitas requiritur, & non interuenit, vt in venditione facta per licitationem, siue per incautum publicum, tunc illa alienatio ob solennitatis defectum rescindi poterit: & hoc impetratis literis Regiis in hoc regno, in quibus solennitatis defectus narrabitur, vt scripsi in tracta. de præconiis infra.

Alienatio rerum ecclesiæ sine solennitate non valet.

27 Idem in aliis casibus in quibus in alienatione requiritur solennitas, si ea deficiat, contractus erit nullus, & mala fide factus præsumitur. l. j. vbi gloss. singul. C. de fide instrumen. & iure hastæ fiscal. libr. x.

28 Quartò, contractus rescinditur ratione prohibitionis, quæ interdum fit à lege, vt in infante & personis superius expressis.

29 Item aduocatus prohibetur & procurator contrahere cum clientulo lite pendente. l. quisquis. §. prætereà. C. de postul. & de quota litis pacisci, l. litem. C. de procurato. quod si contra fiat, rescindetur hic contractus, impetratis etiam literis Regiis. Medicus cum ægro, durante infirmitate contrahere prohibetur. l. medicus. de variis & extraordinar. cognitio. ff. & medicos accipe eos, qui alicuius corporis, vel certi doloris sanitatem pollicentur. l. j. §. medicos. ibidem. l. archiatri. de professorib. & medic. libr. x. O. quem singul. ponderat Ias. in §. tripli. numero 59. de actio. in institu. & licet dicta l. medicus. loquatur, quando medicus compulit: idem tamen est, quando æger proprio motu & spontaneo promitteret durante infirmitate, vt scribit Hippolytus in l. §. constitutum. numero 4. de sica. ff. quia

Aduocati, procuratoris, medici, officialis, & aliorum quando rescindatur contractus.

30 semper promittere coactus infirmitate præsumitur. † & idem iudicari vidi in chirurgo, cui tactus poste, si euaderet, promiserat ducentos aureos: fuit enim ad triginta aureos condemnatus tantum reus aresto Senatus: & sic illa promissio pestiferi, vel alia debet ad arbitrium boni viri reduci, inspecta contagione, & operis quibus caruit vel Chirurgus: & si excederet in modico, non annullaretur. Et sic intelligi debet, quod scribit Matthæ. de Afflict. in decisio. Neapol. quæst. centesima vigesimatertia. dominus Ca-

Promissio pestiferi quædo valet.

31 rolus. † Idem vidi seruari in quadrigario, qui tempore necessitatis fecerat sibi obligari quemdam ad sex viginti libras, vt deferret res Aureliam tempore aduentus Imperatoris Caroli quinti, & tunc esset tutius sine conuentione precij eis res tradere deferendas, & postea arbitrio boni viri soluere eis.

Quadrigarioj stipulatio excedens fuit per Senatum modificata.

32 Officiali annali durante suo officio cum suis subditis contrahere non permittitur. l. principalibus. cum sequenti. ff. si certum petatur. l. non licet, & l. qui officij. ff. de contrahenda emptione. Hodie cum in hoc regno pau-

Officialis an durante suo officio contrahere possit cum suis subditis.

ci magistratus sint annales, non rescinderentur tales contractus etiam in annalibus, nisi impressio probaretur, l. si per impressionem. quod metus causa. C. vt scripsi in proce.ordina.

Transactio non viso testamento rescindi solet.

Non potest hæres non visis nec cognitis verbis testamenti transigere. 33 l. de his. de transactio. ff. quod si fecerit, rescindi factum solet. l. prima. §. primo. ff. quemadmodum testamen. aperiant. vbi etiam gloss. idem dicit in sententia. Et hoc probat Roma. singul. cxcv. tu legis. &c. tum fauore vltimæ voluntatis, vt facilem sortiatur effectum l. vel negare. ibidem: tum odio hæredum occultantium testamenta. docto. in dicta l. de his. & l. non est ferendus. ff. de transactio.

Alienatio in fraudem creditorum rescinditur.

Item in fraudem creditorum non potest quis alienare, alioqui rescindi- 34 tur contractus, in rubri. ff. quæ in fraudem credito. & C. & §. item si quis in fraudem. de actio. in insti. doct. in l. post contractum. ff. de dona.

Præterea alienationes post iudicium familiæ erciscundæ acceptum in- 35 terdictæ sunt duntaxat voluntariæ, non quæ vetustiore causam & originem iuris habent necessariam. l. alienationes. ff. familiæ ercisc.

Prohibiti contrahere per legem contractus rescinditur si contrahant.

Prohibetur interdum quis contrahere per legem municipalem, vtpote 36 per statutum, vel consuetudinem: vt mulier nupta de consuetudine istius patriæ non potest contrahere, nisi mercatrix publica sit, vt patet in consuetudinibus, maximè per Boër. in consuetud. Bitur. rubri. de consuetud. iuris status personarum. §. quarto.

Et in quibus casibus prohibentur aliqui contrahere, si contra legem 37 etiam municipalem contrahant, nullus est contractus. l. non dubium. de legib. C. quia lex resistit. Ideo non valet contractus. Bartol. in locum lex. de fideiussorib. ff. nec transfertur dominium ex illo contractu. l. quemadmodum. C. de agricol. & censu. libro vndecimo. & in hoc tantum operatur prohibitio consuetudinis, vel legis municipalis, quantum legis generalis: quia tantæ est potestatis in loco vbi seruatur, quantæ lex generalis. l. omnes populi. vbi doct. ff. de iusti. & iur. & l. j. C. de summa trini. & hoc casu etiam impetrantur literæ Regiæ, de quibus supra scripsi.

Contrahere prohibiti a iudice arbitrio, contractus rescinditur.

Aliquando prohibentur aliqui contrahere à iudice, & tunc post pro- 38 hibitionem non valet contractus. l. is cui. vbi doct. ff. de verborum obligatio. exemplum etiam patet in l. vtrum. de petit. hæredi. l. mortis. §. sunt & alia. de pœn. Bartol. & alij in l. filiusfami. §. diui. de lega. j. & tunc solent impetrari literæ Regiæ, vt nullus contractus pronuntietur vel annulletur, saltem quatenus de facto processit, vt superius dixi.

Ab arbitro si prohibeatur alienatio, quæ tamen postea fiat, potest etiam 39 peti contractus rescissio. dominium tamen trāsferitur post prohibitionem, sicut cum prohibetur contractus, & alienatio per pactum. l. ea lege. C. de condiçt. ob causam dat. l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verborum obligatio. l. non distinguemus. §. nunc de officio. de arbit.

Alienatio facta contra prohibitionem hominis rescinditur.

Prohibitio etiam alienationis cum causa à testatore fieri potest, & si po- 40 stea fiat, rescindi potest. l. filiusfamil. §. diui. & ibi amplè doct. ff. de legatis j. & an transferatur dominium ibi disputant: sed quia idem in praxi concluditur, & ferè praxis eadem exercetur. ideo illud relinquo ad ibi nota.

Et ideo

- 41 Et ideo quando fit prohibitio à testatore, ne domus alienetur, quia vult vt remaneat in familia, si ille, qui eam detinet, alienauerit, omnes de familia, vel proximus etiam non restituto pretio, eam repetere poterit, & contractum rescindere. l. peto. §. fratre. & l. vnum ex familia. ff. de lega. ij.
- 42 Si autem prohibitio fiat inter viuos, & tunc regulariter contra prohibitionem facta valebit alienatio: sed agi potest contra alienantem ad id quod interest. l. si ita quis. §. ea lege. ff. de verbo. obliga. l. fi. C. de reb. alien. non alienand. Bald. in c. vno. col. fi. de aliena. feud.
- 43 Nisi aliquid super re retineretur, vt sensus in re emphyteotica, tunc non valebit contractus. l. fin. C. de iure emphyteo. sed quia in praxi solemus impetrare literas Regias ad annullandum contractum, quatenus de facto processit, ob id eadem ferè est practica siue contractus nullus siue annullandus, vt superius dixi.
- 44 Prohibetur quis contrahere quandoque ratione delicti, & tunc alienatio post delictum facta, si in contrarium condemnatio secuta fuerit, non valebit, l. post contractum. ff. de donatio. vbi plenè Bartol. & cæteri, & in l. j. de iure fisci. libr. x. Ideo illa alienata fiscus reuocat, si bona fuerint confiscata: qui etiam impetrat literas Regias, vt priuatus, prout vidi obseruari, quæ non solent ei denegari. *Delicti ratione quis contrahere prohibetur.*
- 45 Quintò rescinditur contractus interdum ratione rei, vtpote si res sacra, religiosa, sancta: vel quæ non sit in commercio nostro, & alienata sit. Ista enim alienari prohibentur. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verborum obligatio. l. sancimus. j. & authen. præterea. C. de sacrosanct. eccles. quia istæ res in nullius bonis sunt. §. nullius. de rerum diuisio. in institu. vnde si quis presbyterorum alienauerit rem ecclesiæ, etiam ipse alienans poterit rem alienatam petere, & rescindi per literas contractum quatenus de facto processit. c. si quis presbyterorum. de rebus eccle. non alienan. *Ratione rei quando contractus rescindatur.*
- 46 Ad hæc res litigiosa alienari prohibetur. l. j. C. de litigio. & litigiosa res est, de cuius dominio causa mouetur inter petitem & possessorem: auth. litigiosa. ibidem. hoc interdum rescripto concedi solet, vt alienari possit, non obstante vitio litigiosi. *Res litigiosa dotalis, & publica rescinditur alienatio.*
- 47 Res dotales etiam ius alienare prohibet. l. j. & per totum. ff. de fundo dotal. non alienan. & C. vnde si alienatio rei immobilis dotalis facta fuerit, etiam consentiente vxore, poterit rescindi. authen. siue à me. C. ad Velleia.
- 48 Item publica res, vel vsibus publicis destinata. l. bona. & l. inter publica. vbi scripsi. ff. de verborum significatio. & in his & aliis similibus casibus rescinditur contractus, quatenus de facto processit, impetratis (vt sæpius dictum extitit) ad hoc literis Regiis.
- 49 Sextò, petitur contractus rescindi ratione deficientis conditionis. l. proinde. ff. de rebus credit. scripsi in l. cedere. ff. de verborum significatio. idem si modus deficiat. l. quibus. §. fina. ff. de conditio. & demonstratio. Bal. consilio ciiij. sex sunt, quæ in primo volu. vnde si dederò domum alicui, vt me alat, si non me aluerit, agam vt cogatur me alere, seu vt rescindatur donatio. l. fin. C. de rescinden. venditio. *Ratione deficientis conditionis, vel modi rescinditur contractus.*
- 50 Vltimò, rescindi contractus petitur ratione alicuius causæ, vtpote propter *Ratione vitij rescinditur contractus.*

3. rescinditur et venditio si venditor clauit, serui tutem, tributum, vel censum, vel malam heredem nascentem in re vendita. l. 3. ff. de i. s. p. s.

propter vitium; vt si quis equum habentem vitium latens vendiderit, tunc agam actione redhibitoria intra sex menses: vt rehabeat suum equum, vel actione quanto minoris post sex menses, & intra annum. l. redhibere. & per totum. ff. de ædilit. edic. l. secunda. C. de ædilit. actio. & in his mobilibus non solent impetrari literæ Regiæ, sed directa via agi intra tempus à lege vel consuetudine præstitutum, ne plus exponatur in his literis, quam valeat res, per l. mediterraneæ. C. de anno. & tribut. libr. x.

Denunciatio facit vt contractus rescindatur

Interdum rescinditur contractus ratione protestationis alicui factæ, seu denunciationis: vt si denunciauerim tibi, vt non emas talem domum, vel per proclama fuit prohibitum, ne talis res alienaretur, si postea alienata fuerit, rescindi contractus petetur, per legem si fundum. C. de rei vendicatio.

Cause in honeste & cessantis ratione rescinditur contractus.

Rescinditur etiam propter causam inhonestam. l. si plagij. ff. de verborum obligatio. vel cessante causa, vt in rubric. ff. & C. de conditio. ob causam. vnde si dederim fundum causa matrimonij, cessante matrimonio & non contracto, repetere talem rem potero. l. quod Seruius, & seq. de conditio. causa data: & hoc directa via solet fieri etiam sine literis.

Simulatio, lesio, & metus contractus rescindunt.

Simulationis ratione rescinditur contractus. in rubric. C. plus valere quod agitur. & per Cæpol plenè in tracta. de simulatio. contract. scripsi in tracta. de restitu. & releua. in gloss. octaua.

Ob enormem læsionem, puta quando quis est deceptus vltra dimidiam. l. secunda. C. de rescinden. venditio. & inferius dicetur articulo primo, in gloss. decimaquarta.

Ratione metus rescinditur contractus. nam que metus causa gesta sunt, rata prætor non habet, l. j. & per totum. ff. quod metus causa, & articulo j. inferius scribam, gloss. duodecima.

Absentia ingratitudinis, & suspensionis liberorum causæ rescinditur rei alienatio.

Item rescinditur factum durante absentia illius, qui reipublicæ causa aberat. l. j. & per totum ff. ex quibus causis maior. & dictum fuit in tractat. de restitutionibus.

Item si quis non sperans se liberos habiturum donauerit omnia bona sua, si postea liberos procreauerit, donationem rescindi per literas impetrabit, l. si vnquam. de reuocand. donatio. vbi amplè de Ripa, & domi, Tiraquel.

Per ingratitudinem reuocari petitur donatio, si ingratus fuerit donatarius donanti, vel eum non aluerit in eo casu, quo de iure tenetur. l. final. C. de reuocand. donatio. & in casibus ibidem scriptis. & in capitu. final. de donatio. aliis etiam in multis casibus rescinditur contractus, quos longum esset hinc referre, & omnes videntur ferè comprehendi sub casibus præscriptis: ob id, beneuole lector, hæc tam frequentia non aspernaberis.

Retineri res potest, licet contractus sit nullus.

Notandum est, quòd ex quibus casibus rescindi potest contractus, imò si nullus sit, retineri res in conscientia potest, donec declaretur nullus, teste Panormita. in capitu. plerique. de immunita. ecclesi. & ideo lucratur quis fructus ante litem contestatam. l. cum fundus. ff. si certum petatur. scripsi in proœmio ordinat. in gloss. prima. faciunt ea quæ dixi in interpre

interpretatio l. vnicæ. nota. primo. C. de senten. quæ pro eo quod interest proferuntur. Ideo in hoc regno iudices non solent condemnare ad fructus etiam super contractu nullo, nisi à die litis contestatæ, vt prædixi quod est notandum.

60 Adde, quòd ex tribus cognoscuntur contractus, in qua specie sunt, scilicet ex forma verborum, l. j. ff. de verborum obligatio. ex parte rerum, vt in l. ij. ff. de rebus credit. & ex vtilitate, l. Lucius. ff. de donatio. iuncta l. prima. de pœnis. Bald. in consilio cccxciiij. facti series. in tertio volumine.

Tribus modis cognoscuntur contractus.

61 Quærò an rescissa venditione, vel contractu expensæ meliorationum repeti possint: quod sic, scribunt doct. in capitulo primo, de in integrum restitutio. vt plenius dicetur inferius. vide in l. in fundo. & quæ ibi addidi, ff. de rei vendic.

Expensæ rescisso contractu repetuntur.

LOYS xij. Article xlviij. des publiées 1512.

Articulus vnicus.

Item, & affin que les domaines & proprietéz des choses, ne soyent incertaines, & sans seureté es mains des possesseurs d'icelles, si longuement qu'ils ont esté cy deuant, & que la preuue des parties ne perisse, ou soit rendue difficile par laps de temps, 'es cas cy apres declairez: nous auons ordonné & ordonnons, que toutes rescissions de contratz, distrats, ou d'autres actes quelconques, fondees sur dol, fraude circonuention, crainte, violence, ou deception d'outre moitié de iuste pris, se prescristront doresnauant, tant en nos pays coustumiers, que de droit escrit, par les laps de dix ans continuels, à conter du iour, que lesdits contrats, distrats, ou autres actes, auront esté faits, & que la cause de crainte, violence, ou autre cause legitime empeschant de droit, ou fait la poursuite desdites rescissions, cessera: nonobstant statuts, coustumes, ou vsances quelconques à ce contraires: ausquels quant à ce nous auons derogé & derogeons de nostre certaine science, pleine puissance & authorité Royal.

GLOSSA I.

IC articulus diuiditur in duas partes. in prima duæ ponuntur rationes huius legis Regiæ condendæ. in secunda de cefio. secunda ibi, *nous auons*. Prima ratio sumitur ex ratione vsucapionis. bono enim publico introducta est vsucapio, ne scilicet quarundam rerum diu, & ferè semper incerta dominia essent. elicitur ex verbis Iurisconsul. l. j. ff. de vsucapio. Cùm ergo vsucapio & præscriptio sit introducta propter bonum publicum, vt ibi: & à iure

Summa ordinationis Regiæ, & rationis que re inuenta sit præscriptio.

& à iure ciuili. §. j. institut. de vsucapio. cap. quicumque. decimasexta quæstione tertia. l. j. de acquirend. rerum dominio. ff. & si ius ciuile non esset, præscriptiones non essent dicit Bald. in repetitio. l. j. col. iij. C. de emancipatio. libero. etiam est inuenta, vt sit litium finis. l. fin. ff. pro socio. quod etiam publicam vtilitatem concernit l. properandum, in princip. C. de iudic. Et etiam sunt inuentæ propter libertates subditorum, ne de iure suo semper dubitent. text. in authentic. de tempore non solutæ pecuniæ. §. j. collatio, septima, & ibi gloss. in verbo. diligentia. quam not. Bald. in §. si quis per triginta. col. ij. si de feudo defunct. conten. fuerit inter domi. & agnat. vassal. scripsi in repetitio. cap. postulastis. in gloss. retinere. de cleric. excommunicat. ministrante. Et sic statuitur in hac constitutione, vt quis contractus rescissionem intra decem annos petat, ne incerta dominia sint longo tempore apud possessores, sicut olim, scilicet ante istam ordinationem. Text. hîc in manibus possessoris, pro apud possessorem accipit, & est phrasis Gallorum sumpta ab Hebræis, vt scripsi in rubric. de nominat. reg. in verb. in manibus. in concordat. §. primo. † Ex quibus 3 infertur non esse inconueniens, si ex causa videlicet publicæ vtilitatis lex ciuilis in quibusdam casibus auferat dominium. l. ius ciuile. ff. de iusticia. & iure. l. item verberatum. de rei vendicatio. l. Lucius. de euctio. l. venditor. §. si constat communia prædiorum. l. si priuatus. qui & à quibus. l. Antiochensium. de priuileg. credito. Barto. in l. omnes populi. in prima quæstio. quartæ quæstio. principal. ff. de iustitia & iure. Felin. plenè, & alij in cap. quæ in ecclesiarum. colum. viij. de constitut. Ias. in l. Barbarius. colū. vij. cum sequent. ff. de officio. prætor. Bartol. & alij in l. nemo potest colum. iij. de legatis primo. Ioan. Francisc. in tractat. de præscript. in prima parte, quæstione quarta, quamuis dominium sit de iure gentium. l. ex hoc iure. ff. de iustitia & iure. gloss. in l. secunda. C. de precib. Imperato. offerend. vbi addidi, & in cap. quo iure. viij. distinctio. Scripsi abundè in tract. de congru. por. in fin.

Secundò infertur quòd homines non possunt renunciare præscriptioni. Barto. in l. nemo. ff. de legatis primo. Panormi. & alij in rub. de præscriptio. vbi vide abundantius. & per Petr. Ferr. in forma rei conuenti, in verb. præscriptionis. Felin. in cap. si diligenti. in secundo corrola. quinta fallent. de foro competent.

Et que la preuue des parties ne perisse, ou soit rendue difficile par laps de temps.

G L O S S A I I.

LI A ratio huius ordinationis est, ne probationes partium pereant. vel difficiles ex lapsu temporis reddantur, cum hoc minum labilis sit memoria. l. peregrè. ff. de acquirenda possessio. Ob id statuitur, vt intra decem annos contractus rescissio petatur, vt sequitur. & an probatio adimi possit vel coarctanda

etanda sit scribit text. in l. quoniam. C. de hæretic. & ego in concordat. in rubri. de nominatio. Reg. §. vlti. in gloss. fina.

- 2 Sciendum est, quod ubi in lege vel ordinatione est scripta ratio, ut hîc, tunc illa constitutio complectitur omnes casus, qui sub ratione expressa comprehendi possunt, etiam si sequeretur iuris correctio: ut plenè scribit Curtius senior consil. ex. nume. 50. cum sequen.

*Ratio legis
cōplectitur
oēs casus,
& extendit
legem ad o-
mnia, qua
ratio conti-
net.*

Es cas cy apres declarez: nous auons ordonné & ordonnons que.

G L O S S A I I I.

- I **S** I C ista ordinatio per hæc verba, *Es cas cy apres declarez*, secundum quosdam est limitata in casibus hîc declaratis, quare extendi non debet. l. in agris. ff. de acquirend. rerum dominio. l. secunda. de seruis exportan. & quia est contra ius, ideo etiam restringenda: & si venerit nouus casus, hîc non comprehensus, decidetur secundum ius, nō per istam ordinationem, per ea quæ plenè scribit Feli. in ca. cū ordinem. colum. iij. versicu. limitata causa, de rescriptis. & exprimendo casus sequentes, in aliis videtur prohibere. l. cū prætor. ff. de iudic. c. qualis. xxv. distin. & quando non mutantur, cur stare alij casus prohibentur? l. præcipimus. C. de appellatio.

*Ista ordina-
tio an ha-
beat locum
in casibus
expressis.*

- 2 Ego tamen dicerem istum textum limitatum quo ad probationem, ut velit dicere, quòd hoc statuatur ne probatio pereat, vel difficilis reddatur, in casibus postea declaratis: & non quòd velit istam ordinationem loqui tantum in casibus expressis hîc: quia esset sibi contraria. Nam infra dicit, *Toutes rescissions, & autres actes quelconques*. nec est verisimile quòd tam cito se corrigeret: ut scripsi in quarto notab. in repetitio. l. vnica. C. de senten. quæ pro eo quod interest. & sic conclusiuè tenebimus, hanc legem Regiam nō solum habere locum in casibus hîc descriptis, sed in aliis casibus similibus, & qui verbis text. conuenire poterunt, ut inferius dicitur.

Toutes rescissions.

G L O S S A I I I I.

- I **Q** U I T O T V M dicit, nihil excludit. l. à procuratore. C. Omnes rescissiones in dolo vel fraude fundata hîc cōprehenduntur. mandat. & in proemio Digestorum patet de hoc ver. totum, & per Baldum, consilio trecentesimo trigesimo quinto. quædam mulier. volumi. primo, scripsi, artic. j. in principio tracta. de literis obligator. in primo Tomo constitu. Reg. & quia sic dicit, *Toutes rescissions & quelconques actes*, tamen intellige quòd omnes rescissiones, & quicunq; actus fundati super dolo, fraude, &c. † Ergo si sint alij actus, qui non fundentur super dolo, vel alia qualitate, in textu expressa, non habebit locum hæc ordinatio per hunc textum, secundo argumentum à contrario, quod est validum. l. j. ff. de offic. eius. Si verò fundetur rescissio eò, quòd quis non potuit disponere, non habebit locum hic articulus, utpote si quis post decem annos velit rescindere

*Solentatis
vel potesta-
ris defectus
intra contra-
ctus an re-
scindi possint
ultra
decē annos.*

venditionem decimarum, vel alium contractum super ipsis factum per laicum poterit, nec erit impedimento iste articulus. ¶ Idem si petatur contractum venditionis rescindi ob solennitates omittas, vt scripsi in l. Imperatores. ff. de priuileg. credito. quia iste text. de his non loquitur, & quia verba ordinationis non conueniunt, nec dispositio. l. iij. §. toties. ff. de dam. infect. ¶ Vnde si quis non visis verbis testamenti transegerit, & lesus fuerit, poterit etiam post decem annos petere, vt rescindatur transactio. argu. l. sicut. & l. omnes. C. de præscript. triginta anno. nisi dolo factam allegaret, quia tunc hîc comprehenderetur, vt patet infra.

Contractus à clericis facti vt alij rescindantur.

Amplia etiam, si essent contractus facti per clericos. nam si agant in curia seculari, vt de consuetudine solent, per literas Regias ad rescindendum huius contractum, tunc intra decem annos petere rescissionem illius debent: secus si ageretur in curia ecclesiastica. Barb. in rub. de rebus eccl. non alienan. col. xyj. cum seq. vbi dicit curiam ecclesiasticam non teneri seruare leges & ordinationes, per ea quæ notant doc. in ca. ecclesia sanctæ Mariæ. de constit. scripsi in præfa. ad ordinatio. Regias in primo Tomo. & quia non reciperetur clericus in hoc regno, si ageret ad rescissionem sine literis Regiis, quæ officialibus Regiis dirigi solent, ob id clerici hac ordinatione adstringentur, & post decem annos, in casibus hîc contentis non agent.

Corporaliū seu incorporaliū re- rum contra- ctus rescin- duntur.

Siue contractus facti fuerint super rebus corporalibus, siue incorpora- libus, cum hîc generaliter loquatur text. Ideo si vendita fuerit dolo seruitus vel reditus, seu ius pascendi, aut aliud ius, rescindetur ista iuris venditio, sicut si vendita fuisset res corporalis, cum iste text. generaliter loquatur, *contes rescissions. facit l. j. §. & generaliter. ff. de lega. præstan.*

q. refer et sequit. sua gutier. de iur. confirmat. i. p. 2. n. 2. folio 20. ubi v. addita.

Arestum, quod rescis- sione penden- te seruari contractus debet data cautione.

4 Notandum tamen quod pendente contractus rescissione cogitur reus soluere id, quod est in contractum deductum, & interim seruatur contractus: ita fuit in hoc Senatu decisum pro quodam scholastico prosequente contractus rescissionem anno 1539. die decimaquarta Iulij, & antè anno 1515. die decimaquinta Maij, fuit condemnatus petens rescissionem contractus ad continuandum, & soluendum reditus lite pendente, licet allegaretur furiosus is, qui reditus constituerat: sed cautio dari debet à recipiente, vt iudicauit Senatus anno 1523. contra viduam Ioannis Texier, vt est in stylo Parlamen. aresto ccccx.

Si tamen contractus nō potest interim seruari, emptor repetet precium cautione data de tradendo, si fuerit dictum postea contractum valere. hoc censuit Senatus anno 1528. die xxviij. Augusti. quia datum ob causam, causa cessante repetitur. l. j. & per totum. ff. de condict. causa data.

Des contratz.

GLOSSA V.

Sex sunt qua firmum faciunt contractum.

ABEO ait contractum vltro citroque obligatorium esse. l. i. Labeo. ij. vbi abundè scripsi. ff. de verborum significatio.

Et sex sunt quæ habent solidare contractum, vt or verbis Bald. in consil. ciiij. sex sunt. in primo volumi. videlicet creditor & debitor. sunt enim correlatiua, & vnum sine altero esse non potest, l. j. ff. si cert. petat. l. j. C. de cupres. libr. xj.

Secundò

- 3 Secundò, res, quæ debet esse talis quæ in stipulationem deduci possit, non res sacra, non homo liber, nec aliæ, quæ in commercio nostro non sunt l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. oblig.
- 4 Tertio, causa, quæ debet esse possibilis. l. non solùm. ff. de act. & obligat. §. si impossibilis. de inutil. stipul. in instit. & honesta ac rationabilis. l. ij. §. circa. de doli excep. ff. & finalis, non perfunctoria, nec impulsiva. l. ij. §. fin. ff. de donation. nec debet esse causa inhonesta, l. iurifgentium. §. si ob maleficium. ff. de pact. l. j. de condict. ob turpem caus.
- 5 Quintò, conditionis existentia solidat contractum: quia aliàs si non euenit conditio, non nascitur obligatio, l. cedere diem. ff. de verbo. sign. l. proinde. si certum petatur.
- 6 Quintò, impletio modi. modus enim impleri debet, l. quæro. §. inter locatorem. ff. locat. l. quibus diebus. §. fin. de cond. & demonstr. l. cum mota. & l. siue apud. C. de transact. alia persequere, vt per Bald. cons. ciiij. vbi quando ista deficiunt in contractu, vel alterum horum, poteris impugnare contractum, & petere vt rescindatur, vt in præf. supra scripsi. alia suppleri poterunt ex his quæ docui in d. l. Labeo. de verb. sign.

Distrats.

GLOSSA VI.

- 1 **D**ISTRACTVS dicitur discessio ab actu, vel contractu facto: & quia appellatione contractus non venit distractus in odiosis & vbi non est eadem ratio, &c. Ob id fuit hîc expressum per l. vltimam. si tut. vel cura. interuen. C. & ibi hoc not. Bald. & in l. j. quando liceat ab emptione discedere. Iason. & *Contractus mine nō venit distractus.*
- 2 Gomes. in §. omnium. de act. in instit. † Vnde Bar. & alij in l. ab emptione. de pact. ff. dicunt quòd si debeat gabella ex contractu, non debetur ex distractu: quod sequitur Porc. in rub. de oblig. in inst. & abundè prosequitur Do. Tiraquel. in tracta. de legib. connub. in glo. *contracter.* & sic continetur hîc transactio, quæ propriè dicitur distractus: si tamen quis trāsegerit super matrimonio, & postea impetret literas Regias ad cancellationē illius trāsactionis, dicens matrimonio valido renunciāsse, ideo petebat illam transactioē cassari: causa fuit remissa iudici ecclesiastico, an fuerit matrimonium validum: & postea hoc cognito rescindetur trāsactio, si curiæ visum fuerit. sic cēsuit senatus an. 1528. die xij. Maij. facit c. lator. de re iud. & c. tenor. eo. *Arrestum*
- 3 Non refragatur quod causas vel lites transactionibus legitimis finitas imperiali rescripto resuscitari nō oportet, l. causas. C. de trans. nec valēt literæ, vel rescriptum impetratum cōtra transactionē. Doct. ibi, quia transactio imponit finem litibus. l. fratris. C. de transact. imò veniens cōtra transactionem est infamis, & aliis afficitur pœnis, de quibus in l. si quis maior. C. de trans. respō. nō valere rescriptū impetratū cōtra transactionem, si fuerit impetratū ab inferiore: sed à principe valebit facta mētionē illius transactionis ex iusta causa, puta si dolo inita sit transactio. & ita loquitur iste text. & d. l. si quis maior. loquitur in trāsactionibus iuratis, vbi sunt duo vincula: sed idē hodie in hoc regno, quia impetratur etiā rescissio iuratæ transactionis habita tamen dispēsatione iuramēti. Nā semper intelligitur volūtas superioris *Rescriptum cōtra trāsactionē impetratū quādo valeat.*
- ij. To. Commen. Do. Rebuff.

excepta, & venientes. de transactio. & antequam transactio possit retractari, necessaria est in integ. restitui. quam princeps per suum rescriptum concedit. Alexand. & Moder. in d.l. si quis maior. gloss. in l. nec non. §. quod eis. in verb. non prohibeant. ff. ex quibus causis maior.

Annulata transactio post arrestum. Et ideo fuit annullata transactio à senatu comprobando literas Regias, in quibus mandabatur rescindi transactionem factam dolo partis post arrestum obtentum, & non prolatum, quod pars quæ vicerat ignorabat, & arrestum executioni mandari, ac partes ad talem statum remitti, in quali ante transactionem erant, pronuntiatum fuit anno 1524. die xxvij. Nouemb. pro Huberto de Longuemont contra Marguaretam Legant.

De errore calculi. Quid in retractatione calculi, an hîc comprehendatur, videtur quod non, quia calcularij erroris retractatio etiam post decennij & vicennij tempus admittetur, l. penul. ff. de administratio. rerum ad civitat. pertinent. & nota. in l. vna. C. de errore calculi. fortè potest teneri contrarium per hunc tex. *distractz*, & ita seruaretur in forensi iudicio, si dolo facta fuerit per verbum sequens, *fondez sur dol*, aliàs non. quod est notandum. de hoc plenè scripsi in l. cognoscere. §. dispungere. de verborum signific. ff. & sic omnes distractus in dolo vel fraude fundati, continentur. vnde actio ex empto, quæ pro euictione datur, quia est personalis, durat triginta annis, qui non incipiunt, antequam res sit euicta. text. in l. empti. & ibi Salicet. C. de euictio. Io. Francisc. Balb. in tract. de præscript. in iij. parte iij. partis. q. xxvij. col. lvij. & ideo hîc non limitatur, quia non fundatur super dolo principaliter.

Ou d'autres actes.

GLOSSA VII.

Actus nomine quid, & an omnes actus contineantur.

CTVM quidem verbum generale esse, siue verbis quid agatur, vt in stipulatione, siue re, vt numeratione pecuniæ dicit Iuriconsul. in l. Labeo. ij. de verbo. signifi. vbi scripsi. Ideo si quis accepto tulerit debitori suo cum conueniret, vt promissorem daret, nec ille det, condici ei, qui accepto sit liberatus intra tempus decennij debet, per hunc text. & per l. si quis accepto. ff. de condictio. caus. dat. & restringe semper per verba sequentia, *d'autres actes fondez sur le dol, circonvention*, & c. adeo quod si alij actus hîc non expressi non peterentur rescindi ratione doli, vel fraudis adhibitæ in actu, etiam post decem annos admitteretur rescissio prout de iure, quia de his non loqueretur hæc lex Regia.

Contractus factus ab uxore sine viri consensu an post decem annos annullari possit. Quæro si fiat contractus à muliere sine viri consensu, an post decem annos infringi possit. Boër. in §. iij. in gl. consuetudo. versic. quid si vxor de facto. rubr. de cōsuetud. iuris status persona. in cōsuetud. Biturig. dicit præsumi solennitatem consensus interuenisse post decem annos. arg. l. si filius. C. de petitio. hæredi. Ego tamē dicerem vxorem posse petere rescindi, quatenus de facto processit, istū cōtractum etiā post decem annos, si nō allegatur fraudē vel dolū interuenisse: quia isti cōtractus hic nō cōtinētur, & non expressit hic, nō mutatur, ergo stare nō prohibētur. l. præcipimus. C. de appel. & quia nullus est hic cōtractus, tū quia mulier de cōsuetudine huius patriæ est prohibita cōtrahere sine viri cōsensu. vnde cōsuetudo resistit: ideo non valet actus. l. cū lex. vbi Bar. ff. de fideiussori. tanquam sit factus cōtra legē. l. non

non dubium. C. de legib. & quia consuetudo utitur verbo non potest, quod negat potentiam. c. primo. de causa poss. glos. in cap. primo. de regulis iuris. in sexto. hoc plene scribit dominus Andr. Tiraquel. in tract. de legib. con- nūbialib. in gloss. ij. ne peut. vbi etiam dicit induci formam cuius transgres- sio actum inutilem reddit. l. cum hi. §. si prator. ff. de transact. igitur hic con- tractus petetur declarari nullus & rescindi, quatenus de facto processit, vt superius dixi, & ille consensus cum videbitur non adesse, non probabitur: vt per docto. in l. sciendum. ff. de verb. oblig.

Quelconques.

GLOSSA VIII.

IN QVIBVS VNQVE actibus habebit locū, in qui- bus agetur de dolo, violentia, & aliis hic positus, vt sequitur, & ista dictio *quelconques*, id est quicumque, est generalis, vt scripsi in l. si cui. ff. de verb. sign. & ista generalis restringitur per ver- ba precedentia, *es cas cy apres declarés*. ergo in aliis casibus non vult, vt hæc ordinatio locum habeat.

Generalitas in re dū restringitur.

2 Quid in testamentis, docui in l. verba contraxerunt. de verborum signi- ficatio. ff. vbi licet sub nomine contractus non comprehendatur testamen- tum: tamen sub nomine actus sic, vt in §. sed neque. de testamen. in instit. & ideo si dolo quis induxerit testantem ad faciendum testamentum intra de- cem annos, illius debet peti (quatenus de facto processit) testamenti rescis- sio per istum text. & sic comprehenditur is, qui dolo aliquem institui fece- rit, vt in rubr. ff. & C. si quis aliquem testar. prohibuer.

Testamen- ta & are- sta an intra decem an- nos retra- ctari de- beant.

3 Quæro quid in aresto dolo partis habito, etiam dixi intra decem annos posse retractari per literas ciuiles: in tract. de lite. ciuil. in gloss. secunda, in sexta quæst. per istum text. loquentem de actu generaliter, & sic de quoli- bet, & qui omnia dicit, nil excludit, l. Iulianus. ff. de leg. iij. & cap. solita. de maiori- tate & obediens.

Aresta in- tra quod tē- pus rescin- di possint.

Fondez sur dol.

GLOSSA IX.

PONDERANDA est ista qualitas, & sequentes. Nam si contractus vel alius actus non fundetur super dolo, vel aliis, quæ sequuntur, rescindi post decem annos (prout de iure) poterit, quia hic non comprehenditur. Nam qualitas adiuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi, l. in delictis. §. primo ff. de noxalib. & quamuis hic non faciat mentionem mali, sed doli tantum, tamē intelligitur ratione materiae de dolo malo, vt in l. j. ff. de dol. exceptio. qui dolus malus est machinatio studiosa ad decipiendum, fallendumque alte- rum adhibita, l. j. ff. de dolo. an excludat culpam vide Barto. in l. quod Ner- ua. ff. de posit.

Dolus pro- bari debet, & quomo- do.

2 Sed quomodo probabitur dolus: respon. ex perspicuis indiciis. l. dolum. C. de dolo. scripsi in l. latae culpæ. ff. de verborum significat. sed si dolum non ij. Tom. Commen. D. Rebuff.

possit pars probare, sufficet re ipsa probari, id est sufficet deceptio. Nam res hoc probabit per l. si quis cum aliter. ff. de verb. oblig. & ibi planè doct. allegatur ergo dolus in libello, & probatur postea deceptio, ex ipsa deceptio probabitur dolus, vt d. l. si quis, facit glo. in l. seruitutes. in magna. ff. de seruitu. etiam quia sola deceptio sufficit vt hic exprimitur.

Fundatur super dolo cō. tractus quo modo intelligatur. Quæro quomodo intelligi hæc verba debeant, *fundatur sur dol, fraude, &c.* 3 respon. oportet dolum fuisse fundamentum contractus, & alia in hoc text. posita, ob id debent partes intentionem suam super illo dolo fundare, & dicere se dolo partis inductas ad contrahendum: ideo siue dicatur dolum dedisse causam contractui, siue incidisse in contractum, semper contractus ille comprehenditur hic: quia fundatur & qualificatur dolo, l. & eleganter. ff. de dolo. dixi supra in præfatio.

Inutilis cō. tractus quādo post decē annos rescindis possit. Et sic non habebit locum, quando contractus dicetetur inutilis extra 4 dolum vel violētiam, & casus hic expressos: vtpote si esset factus à furioso, de mente, pupillo, monacho, prodigo, dormiente, & ebrio: his enim casibus contractus dicimus inutiles ratione personæ contrahentis. Et sic poterit post decēnium quis petere annullationem contractus: quod est notādum, quia isti contractus non fundantur super dolo, vel circumuentione, vt dicit iste tex. nisi pars illas personas circumuenerit. ideo putarem cum hæc ordinat. requirat dolum, quod intelligatur de vero dolo, non de præsumpto. l. quod Nerua. vbi Bart. ff. de posit. doct. in c. bona fides. eo. Ias. in l. si quando. in fi. C. vnde vi. qui tamen re ipsa probabitur, vt dictum fuit.

Culpa iniuria contra. Etus quādo debeat rescindis. Nec culpa sufficeret quo ad hunc text. vt si contractus sit culpa alicuius 5 factus, peti rescissio intra decem annos debeat. arg. l. in actionibus. ff. de in litem iurand. nisi fuerit culpa in committendo, quæ dolum saperet: quia tunc grauior est culpa quæ est in faciendo, quàm in omittendo. gloss. in l. semel mora. ff. solu. matrim. l. semper. §. in hoc. vbi gloss. quod vi aut clam. abundè scripsi in l. diuus. ff. ad senatusconsult. Silla. vel culpa latissima. de qua Bartol. in l. quod Nerua. ff. de posit.

Dolo inuitus contractus, intra decē annos potest rescindis, vltra non. Et quamuis de iure intra triginta annos agere quis possit, vt actus dolo 6 factus rescindatur, quia doli actio est personalis. §. prætereà. de actio. in in-stitutu. & actiones personales præscribuntur triginta annis tantum. l. ij. C. de constitut. pec. l. omnes. de præscript. xxx. annorum. l. j. de annal. exceptio. Bartol. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vlcupio. plenè Ioan. Bal. in tract. de præscriptio. in iij. parte iij. partis. q. j. sed hic ad decem annos ius restringitur, in casibus in hoc articulo comprehensis.

Præcis pe- ritis rescis- sionem. Ideo minor, prodigus, & alij qui post decem annos literas impetrant, 7 cauere debent, ne exprimant se contraxisse, & dolo tantum partis inductos fuisse, sed debent dicere quod ex fragilitate sensus vel ætatis hoc fecerunt, vt in l. j. ff. de minori. Et hodie in minoribus est statutum, vt in rub. de restit. & releua. & si impetrans literas non adiiciat dolum, reus non allegabit ad excludendum minorem, quia non audiretur volens suam allegare turpitudinem. l. iusiurandum quod ex conuentione. in fi. ff. de iureiuran. Si tamen allegetur dolus, sed rescissio fundatur. in aliis, videlicet in ætate, furore & aliis hic non cōprehensis, non nocebit, per §. affinitatis. de nup. in inst.

Fraude

Fraude.

GLOSSA X.

QUANTUM dolo insit fraus, vt docet iurisconsultus in l. iurif
 risgentium §. sed si fraudandi. ff. de pact. tamen hic conditor
 ad maiorem elucidationem expressit & fraudem. Nam frau- *Fraus inest*
 dis interpretatio semper in iure civili non ex euentu dūtaxat, *dolo, sed*
 sed ex consilio quoque desideratur, l. fraudis. ff. de regul. iur. & in praxi vtrū *tamen ex-*
 que solet exprimi, etiam circumuentio, ad rescindendum contractum, licet *primi.*
 sufficeret vnum: & de hac fraude tractant doct. in rub. ff. quæ in fraudem
 creditor. & per totum titul. & in §. item si quis in fraudem. de act. in inst. ibi
 alia videri poterunt.

2 Notandum est, quòd sicut in metu requiritur talis metus, qui in constan- *Qualis do-*
 tem cadat virum, vt in gloss. xij. infra: ita in dolo, nēpe ad hoc vt propter do- *lus vel fraus*
 lum & fraudem rescindatur cōtractus, requiritur quòd talis dolus & fraus *requiratur*
 cadat in prudentem virum. Ideo non omnis dolus annullat contractum, vt *ad contra-*
 scribit Innocen. in c. cū dilectus. quod metus causa. Bald. in rubric. C. de *ctum rescin-*
 rescin. ven. circa fi. Alex. in l. & eleganter. in princ. ff. de dolo. in add. ad Bart. *denandum.*
 & se obtinuisse in praxi dicit Hippo. in sing. ccccvij. non omnis metus. ego
 tamen dicerem in hoc leuiorem dolum in bono viro & simplici requiri,
 quā in sagaci, astuto & vafro: quia simplex nō cogitat dolum. l. j. ff. de dolo.

3 Notandum quòd apud Græcos fraus pluribus exprimi vocabulis solet. *Fraus apud*
 Strophas enim dicunt, hypostrophas, paralogismos, paragogas, phenacif- *Græcos plu-*
 mos, sophismata, goetias, paraphoras, sceuorias, teste Cælio, libro sexto, cap. *ribus voca-*
 xxx. sed quocunque vocetur nomine hīc comprehendetur, adeò quòd si *tur nomini-*
 ad alienandum fraude inductus fuerim, intra decem annos alienationem *bis.*
 irritari petam, & rescindi per hunc text. post hoc verò tempus recipi non
 potero, excludarque sine non recipiendi, vt dicunt practici.

Circouention.

GLOSSA XI.

CIRCUNVENIRE est propriè per circuitus & cauilla- *Circunueni-*
 tiones decipere, seu incidiis inuoluere: tractum esse verbum à *re quid.*
 venatoribus dicunt, qui feras laqueis, retibus, & canibus cir-
 cunuenire solent: & propriè illi circunuenti dicuntur, quos
 grassatores quasi ex insidiis adoriuntur, vt Cæsar docet in cō-
 ment. cū vndique si circunueniri animaduertisset. ideo quando aliquis
 ex insidiis alicuius decipitur, dicitur circunuentus. l. j. in princip. ff. si quis
 omiffa causa test. l. prima, de dolo.

2 Circūscribere verò est causam fraudibus, cauillationibusque in iudicio *Circunferi-*
 exornare, vt obtineas, & vincas: vt docet egregius Spieg. per l. exceptiones *bere.*
 quæ. in fi. ff. de excep. & idem est in effectu circūuenire, quod circūscribe-
 re. l. & elegāter. ff. de dol. litē si prætio. §. fin. loca. & ideo circūscribere siue
 in iudicio, siue etiā extra iudiciū quis dicitur, & l. exceptiones. allegata non
 probat quod dicatur solū in iudicio, quia ibi dicitur, quòd pro minore cir-

cunscripto, datur fideiussori exceptio, sed minor non erat circunscriptus in iudicio, saltem ibi non dicitur.

Vnde si quis circunuentus & deceptus fuerit ab aduersario, siue in contractibus, siue in aliis actibus, illum actum rescindi petere poterit intra decem annos, postea reicietur, licet de iure ante xxx. annos non præscribatur huic actioni personali, per l. omnes. C. de præscr. trig. vel quadr. ann.

Crainte.

GLOSSA XII.

Metus quid

v. j. glo. 22 f. 196.

METUS est instantis periculi, vel futuri causa mentis trepidatio. l. j. ff. quod met. caus. vel est opinio magni mali impendētis Cic. lib. iij. q. Tuscul. & quæ met. caus. gesta sunt, rata non habet prætor. d. l. j. quæ verba posuit spiritus sanctus in ore prætoris vt dicit Bald. in rub. de controuer. inuestituræ, in fin. refert Barb. consil. liij. illud afferam. nu. 10. in j. vol. & Io. Neuisa. in sylua nupt. col. xxxiiij. in magno vol. & dicitur metus eò quòd mentem teneat, scilicet liberam, ne ea quæ velit agere possit. glo. in c. ad audientiam. quod met. cau. & de iure quod metus causa gestum est, nullo tempore, vel modo, prætor habebit ratum. l. si mulier. ff. quod met. cau. nisi per triginta annos in actione personali. gloss. ibi & in l. ij. C. de constit. pec. Nisi contra tertium possessorem: tunc enim per decem annos, vt in l. si vi vel metu. C. quod met. caus. vbi gloss. & doct. hic etiam per decem annos siue contra metum inferentem siue contra alium, adeò quòd post decem annos non poterit amplius agi ratione metus, & imputetur eidem cur intra hoc tempus non egit.

Iustus metus quis dicitur.

Intellige competere rescissionem ob contractum metu factum, quando metus esset iustus, c. si iustus. de ap. & dicitur iustus, quando est probabilis, & non vanus, quia tunc non rescinderetur, cum vani timoris nulla sit excusatio. l. vani. ff. de reg. iu. requiritur ergo metus mortis, vel cruciatus corporis. l. interpositas. C. de transact. l. continet, in fi. ff. q. met. cau. c. j. illo tit. & debet metus esse talis qui in virum constantem cadat, c. cum dilectus. de his quæ vi metusve caus. fiunt. l. metum. ij. illo tit. ff. & in hoc inspicienda est qualitas personarum: quia si aliquis pusillanimus est, & leui metu terreri soleat, licet non caderet in constantem virum, tamen illi succurreretur, argu. l. plenum. §. equitij. ff. de vsu & habitatio. etiam minor metus in muliere consideratur quam in viro, ea. j. vbi docto. de his quæ vi metusve caus. fiunt. glo. in c. cum locu. de sponsa. faciunt not. per gloss. in l. j. C. vnde vi, Carol. Ruynus consil. lx. vol. iij. Hippo. singul. ccccviij. & sic metus in constantissimo requiritur, qui in constantissimum caderet. l. metum autem. ff. quod metus causa. quanuis Deci. in regul. in omnibus causis. ff. de regulis iuris. dicat superlatiuum pro positiuo poni. quod

Conciliatur iura de constantissimo viro & constante loquentia.

vix inuenitur. † Ideo intelligerem constantissimum metum in homine constantissimo requiri, in alio constante non tam magnus, in muliere fragilis & leuis pro qualitate mulieris. Et ita conciliari possunt iura loquentia de constantissimo & constante, & in omnibus istis iustus dicitur metus, quando subest causa iusta periculi, per l. metum autem. in principio. vbi Barto. ff. quod metus causa. & Bald. in l. interpositas. colum. secunda. C. de transaction. sic

confu

11 consuluit Albert. Brun. in consilio lxxxij. super difficultate. colum. secunda. in materia feudal. vbi plus dicit, alienationem factam in tyrannum dici iusto metu factam. allegat Bartol. in l. prohibere. §. planè. ff. quod vi aut clam. An dicatur iustus metus & sufficiens relinquatur arbitrio iudicis, ex actibus probatis, teste Innocen. in c. cum dilect. de his quæ vi metusve caus. fiunt. Deci. in c. si. de appel. iustum metum, odium, & alias phrasas innumeras scripsi in l. iusta interpretatione. ff. de verb. sign.

4 Nota igitur quòd ad hoc vt actio quod metus causa competat, requiruntur sequentia. Primò, quòd ille metus adhibitus caderet in constantem vitium, vt supra dixi: quòd est verum vt reuocetur per actionem quod metus causa: sed quando est alius metus extra cruciatum corporis, & metum mortis in aliquo actu, ille actus rescindetur per officium iudicis. & eadem praxi vtimur. l. prima. §. quæ onerandæ. ff. quarum rerum actio non dat. l. final. §. si foenerator. quod metus causa. l. medicus. de var. & extraord. cognitio. Bart. in l. metum. & in dicta l. fin. ff. quod metus causa. Barbat. consilio lx. sapienter. in primo volumi. vbi pulchrè scribit. & sic metus etiam filiorum attenditur in l. isti quidem. ff. quod metus causa. & consanguineorum. in c. sciant. de elect. in vj.

*Requisita
in actione
quod metus
causa.*

Praxis.

5 Secundum requisitum est, quòd metus in cõtractu intercedat, & in ipsa traditione: alioqui si quis sponte solueret post metum adhibitum, illa solutio spontanea purgaret metum, per l. secundam. C. de his quæ vi metusve causa fiunt. Imò recipere à sponte solvente etiam ob metus causam non est maleficium, quia spontanea solutio purgat omne vitium, nec est ista turpis acquisitio, sed liberalis. l. si ob turpem. ff. de condi. ob turpem causam. Bal. consilio xxxij. in primis. in ij. vol. limitat Ias. in sex. casibus, in d. l. si ob turpem. dicens modicam præsumptionem tollere istam, vt docet Pan. in ca. ad audientiam. circa finem. quod met. cau.

*Metus in
traditione
attenditur.*

6 Tertium est, quòd res sit tradita, vel obligatio sit facta per metum, tunc poterit agere ad cancellandum di etiam promissionem, & stipulationis instrumentum, vel excipere, vt dicta l. metum. §. sed quod prator. & §. volenti. ff. eodem.

7 Quartò, requiritur quòd alius inferat metum iniuste, secus si iuste. l. si mulier. ff. quod metus causa. quia hunc sibi metum ipse infert. text. ibi de se ergo queri debet. nec tunc rescinditur actus, ratione metus, nisi iusta adfuerit causa.

8 Quintò, quòd inferens metum sit potentior eo, cui inferitur, aliàs non esset verisimile. j. fina. ff. quod metus cau. vt si custos carceris dicat se compulsum per captum. l. qui in carcerem. ff. quod metus causa. nisi multitudo captorum hoc fecisset, vt interdum vidi.

9 Sextò, quòd sit in tali loco, in quo potuit inferri vis, vt in nemore: secus, si coram principe, vel in ciuitate, d. l. si. ff. eod. Ista declarat Rosfred. in trac. libellorum in hoc tit. quæ omnia reassumpsit Vital. de Camb. in clausula, non vi. versi. restat videre. in sua clausula tract.

10 Vltimò requiritur, quòd restituens res metu habitas caueat & repromittat de dolo, videlicet quòd nil doli mali adhibuit in illis rebus, quas restituit & hoc probatur in l. metum autem. §. ex hoc edicto. ff. quod met. cau.

Actus in dubio sponte gestus praesumitur: nisi in interditi Eo recuperanda. Notandum est quod contractus & alius actus in dubio praesumitur sponte factus, per l. secundam. C. de his quae vi metusve causa. alioqui praesumeretur delictum, contra l. meritò. ff. pro socio. Innocen. & alij in cap. causam matrimonij. de offi. deleg. ideo qui illum allegat, debet probare. l. quoties. §. qui dolo. ff. de prob.

Fallit in agente interdicto recuperandae ad suum beneficium contra quem si obiiciatur spontaneae renunciationis exceptio, non obstabit: quia talis renuntiatio praesumitur facta metu: nulla enim ratio verisimile hoc reddit, ut quisquam beneficium multis forte expensis, & laboribus acquisitum, quo sustentari debet, facile sine magna causa sua sponte resignet. cap. super hoc. de renunciat. Alciatus in tract. praesumpt. regu. iij. in septima praesumpt. fol. 352.

Rescinditur contractus non obstante iuramento. Et in istis iuramentum etiam non obstabit, quia etiam praesumitur metu extortum: ut docet Innocen. in dicto capitu. super hoc. in fin. vbi Panormi. & alij & in capitul. verum, de iureiurand. & ideo habita dispensatione petere non obstante iuramento poterit, sed non ante dispensationem, quia iuramentum valet, in c. ad aures. eod. tit.

Metus quomodo probetur. Quomodo metus probari potest? Respon. ex indiciis & praesumptionibus. Bartol. in l. si ob turpem. ff. de conditio. ob turpem causam. Anch. consilio ccxcix. visa. & consilio cccc. ponderata ratio est, quia metus communiter solet clam inferri, unde leuior sufficit probatio. arg. cap. fin. de test. cogē. Alexand. consilio clvj. viso processu. in quinto volu. & consilio xlvij. in tertio volumi. & Corn. consilio xli. colum. tertia, in secundo volu. ac per duos testes. Bald. in l. nostram. C. de testamen. Ias. in l. interpositas. C. de transactio. & hoc totum iudicis arbitrio relinquitur. Bald. in l. si quis in hoc genus. C. de episc. & cler. Bart. & alij in l. de pupillo. §. si quis ipsi. ff. de no. oper. nunciatio. per l. iij. ff. ex quibus causis maior. vbi huius rei inquisitio iudicis est. Et plus creditur duobus de metu deponentibus, quam centum de libera voluntate, quia de sensu corporis illi deponunt, utpote quia minas vel verbera viderunt, vel audiuerunt, hi de libera voluntate deponunt, de voluntate quae est secreta. Bal. in consilio schismatis. & Dec. in reg. in omnibus causis. in fin. ff. de regu. iuris. Panorm. in cap. j. quod met. causa. Contractus ergo metu factus debet peti rescindi intra decem annos, & postea quis non audietur etiam per officium iudicis, ut alibi dico.

Quomodo annullatur permutatio beneficij & resignatio. Non tamen impetrantur literae Regiae ad annullandum resignationem beneficij, permutationem. aut alium actum ecclesiasticum, sed procedi iuris ordine seruato debet, ut scripsi in tract. de pacifi. possess. nu. 157. & de resignatione facta ad praecipuum Regis, an metu censeatur facta, & an possit rescindi, vel sit ipso iure nulla, plene scribit Dec. consilio cxix. viso puncto. & scripsi in praxi benefic. in iij. parte. & casus in quibus gestum metu ipso iure non valet, scribit gl. & doct. in c. Abbas. quod met. cau.

Duplex sententia an debeat interuenire. Aduertere debet aduocatus quod etsi de iure duae ferantur sententiae in hac actione metus, in j. condemnatur reus ad rei restitutionem. d. §. ex hoc edicto, & ad fructus perceptos, & percipiendos. l. sed & partus. ff. eod. & si reus non restituat iussu iudicis, iudex condemnabit illum ad quadruplum. d. l. si cum exceptione. §. primo. §. haec autem actio. & per totam legem. ff. eo. Pet. Iac. in sua practica.

sua practic. eod. tit.

18 Tamen in hoc Regno non vidi duas ferri sententias, sed vnã tantum, ^{Praxis re-}
 in qua comprobantur & interinuntur literæ Regiæ, & interinando con- ^{gni in me-}
 demnatur reus ad rei restitutionem, intra mensem, vel aliud breue tempus ^{18:}
 faciendam, & ad fructus perceptos & percipiendos cum expensis: qui reus
 si non restituat, fit ei præceptum. cui si non obedit, aufertur ab eo res manu
 militari, & ipse condemnari solet ad multam, iuxta l. qui restituere. ff. de rei
 vendica. & nunquam vidi ad quadruplum, vel ad istas iuris pœnas con-
 demnari metum inferentem, vt scripsi in proce. ordina. in primo Tomo,
 per c. fraternitas. xij. q. ij. sed vim faciens petente Regio procuratore ratio-
 ne violentiæ solet condemnari ad multam fisco applicandam: & quomo-
 do purgetur metus, dicam inferius in glos. xx. & seq.

Violence.

GLOSSA XIII.

- D**E QVA violentia loquatur iste text. cum sit in iure multi- ^{Violentia}
 plex, vt no. glos. in l. extat. ff. quod met. causa. & in l. j. C. illo ti- ^{multiplex:}
 tul. gl. in c. ad audientiam. eo. Iason. in l. si quando. C. vnde vj. ^{& de qua}
 Primò vocant ipsi violentiam compulsiuam, quando quis ^{intelligatur}
 compulsus est ad dandum decem, vel ad promittendum: de ^{text.}
 ista loqui potest rubr. quod metus causa. & iste text. quia si quis compulsus
 fuerit vendere vel promittere, agere poterit ad scissionem illius vèditionis,
 vel promissionis: & si dederit, poterit petere sibi restitui, & tunc impetratis
 literis Regiis, vt scripsi in proxima glo. si autem non dederit, si petatur, ex-
 ceptione vti poterit, etiam sine literis Regiis, quas hoc casu impetrare non
 debet, imò perpetuò hoc casu excipiet. *Nam que annalia & temporalia sunt*
ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum, l. purè. in fi. ff. de doli excep. ca. si au-
tem. & c. plerunque. de rescri. & de hoc dixi in proxima superiori gloss. So-
lent tamen quidam practici etiam excipiendo literas impetrare Regias.
 2 Potest etiam intelligi iste text. in violentia expulsiua: nempe si quis me
 de domo expellere velit, nisi ei centum promittam, vel vendam fundum ei
 vel locem domum, tunc ille contractus rescindi petetur intra decem an-
 nos, siue fuerit vis armata, siue non armata: vt in rubr. ff. de vi & vi armata.
 & rub. vnde vi. C. per totum.
 3 Item non esset inconueniens etiam intelligere in vi turbatiua. de qua ff. ^{Rustico sue}
 & C. vt possidet. vnde vidi potentem turbantē rusticum super vna vinea, ^{curritur}
 donec vendidisset ei pratum, quod fuit compulsus rusticus vendere satis ^{propter tur-}
 iusto pretio: sed post mortem potentis petiit contractum rescindi, tãquam ^{bationē vè-}
 ex violentia alterius venditum: quanuis non esset vltra dimidiam iusti pre- ^{diti rom.}
 tij deceptus, quia iste tex. indefinitè loquitur de violentia, ergo de quacun-
 que conueniente tex. nam indefinita æquipollet vniuersali, l. si pluribus. ff.
 de lega. ij. c. vt circa. de electio. in vj. & quia conueniunt verba, & sic dispo-
 sitio. l. iij. §. toties. ff. de dam. infect. c. indemnitatibus. §. prædicta. de electio.
 in vj.
 4 Idè dicerè in violètia inquietatiua, quæ parit interdictū quod vi aut clā, vt ^{Vu inquis-}
 ff. eo. ^{satina.}

ff.co. quod vi aut clam.

*Vis ablati-
na.* Idem putarem in vi ablatiua, quando quis abstulit à me clauis domus, 5
vel aliam rem, agam ad restitutionem illius rei. Et hoc probatur in hac or-
dinatione dicent, *d'autres actes quelconques fondez sur dol, fraude, violence, &c.*
& de hac loquitur Rub. ff. vi bo. rapt.

*Praxis in
vi ablatiua
non requi-
rit literas
Regias.* Et in hac repetitione non vidi impetrari literas Regias, ad rescindend. 6
dum, quia nihil rescindi oportet, sed res ablata per vim reperitur, quod
fieri poterit coram iudice ordinario rei, & quod hinc dicitur violentia, iu-
risconfulti vocant vim, vt scripsi l. liberationis. ff. de verb. sign. & hæc vio-
lencia est legibus inimica in ca. Christianus. in fin. xj. q. j. & hinc omnia ma-
la dependent, dependerunt, & in posterum dependebunt, teste Platone de
legib. dialog. x. & intra triginta annos res per violentiam amota repeti po-
terit, imò à violento semper, quia non comprehenditur hic, vbi non est
opus rescissione.

On deception.

GLOSSA XIII.

*Deceptus
citra dimi-
diam non
agit.*

NON loquitur iste text. de omni deceptione, id est quocūque 1
modo quis deceptus sit, sed requiritur quòd sit ultra dimi-
diam iusti pretij partem circumscribitur, vt sequitur in tex. se-
quen. *autre moitié de iuste prix*, ultra dimidiam iusti pretij.

Et sic si esset deceptus citra dimidiam, & vellet agere iuxta cautelam 2
glo. in l. semper in contractibus. ff. de regu. iu. per quam dicunt docto. quod
deceptus etiam citra dimidiam potest agere contra decipientem, vt sup-
pleat iustum pretium, vel vt restituat rem restituto pretio, ponendo quod
emptor est bonus vir, & bono viro non licet aliquem decipere: & interro-
gatus ille emptor an sit bonus vir, nunquam aliud diceret, & sic capierur,
certè dixi istam cautelam nihil valere, tum quia isti positioni non tenebi-
tur respondere venditor, quia est captiosa. per gloss. in c. si post præstitum.
de confessis in vj. Iason. in l. pen. C. de pact. Ferrar. in cautel. iij. reg. in fi. &
Petr. Gerard. fin. xxij. Iason. in §. sed istæ. nu. 115. de act. in inst. Tum etiam
si confiteretur se bonum virum, adhuc iudex non cogeret emptorem sup-
plere iustum pretium, vel rem restituere, quia pro hoc non competit re-
medium de iure. ergo iudex non supplebit. Adhæc quia potest esse, quòd
aliquis rem emit satis vili pretio, & tamen est vir bonus, nec in hoc dece-
pit alium, quia ipse plus aliis obtulit, & sic non concluderetur, quòd ipse
emptor deceperit illum, sed venditor se decepit, quia & aliis daturus erat
simili, imò minori pretio, & vterque sciebat rei pretium, & id temporis
plus non vendebatur.

*Cautela gl.
l. semper in
contractibus
reprobata.*

Nec refragatur quod bonus vir nō debet decipere aliquem: verum est 3
ex animo, & cum dolo, sed si rem emendo decipiatur veditor, non tenetur
emptor, quia tantum valet res, quantum vediti potest. l. si seruus. ff. de condi.
fur. & homini scienti cōditionem rei, l. mortis causa capimus. in fi. vbi glos.
ff. de donatio. caus. mortis. vnde si quis emerit à veditore sagace & astuto,
potest etiam in conscientia rem retinere, etiam si pretium sit iniustū, quod
etiam supplere non tenetur, vt docet Antoni. Brutri. in cap. quia plerique.
edim

de immunita. eccles. Petr. de Anch. in reg. peccatū. de regu. iur. in vj. refert, & sequitur Pantha. Calder. in repetitio. l. ij. col. xxxviii. vers. vij. & bene est notandum. C. de rescind. venditio.

D'outré moitié de iuste pris.

GLOSSA XV.

MEDIA iusti pretij pars dicitur, si res valeat decem, & vendatur quinque, vel quindecim. gloss. & doct. in d. l. ij. licet quidam (& malè) intelligant dimidiā, quando res valet decem, & venditur viginti, quia tunc non est media iusti pretij, sed est duplum, de quo nō loquūtur hęc iura. bene fateor, quòd etiam competeret re medium hoc si res esset vedita, & venditor vel emptor esset ultra duplum deceptus, vel ad duplum, sed nō requiritur tāta deceptio vt deceptus agat, sed quòd ultra dimidiam sit deceptus, vt hīc. Nam si res valebat decem, & fuit vendita quatuor, erit venditor deceptus ultra mediam iusti pretij: vel si fuerit vedita sexdecim, erit emptor deceptus ultra dimidiā iusti pretij, quæ deceptio etiam vtriusque partis attenditur, vt inferius plenè explicabitur & iustum pretium dicitur verum, vt abundè explicui in l. iusta interpretatio. ff. de verborum significa.

Media pars iusti pretij qua dicitur, & quid iustum pretium.

2 Nota perpetuò quòd quando res vedita restituitur mediante iudicio, & ex iudicij necessitate, tūc si emptor illam obligauerat, resoluetur ius hypothecæ, & obligationis, per l. lex vectigali. ff. de pignorib. Bald. in d. l. ij. columna ix. versicu. iuxta hoc quæritur. & ibi Salice. & Alexand. in l. si res. ff. quib. mod. pignus vel hypoth. sol. in additio. ad Bart. vbi Barto. tenet non esse resolutum, quòd intellige quando sola voluntate emptor restitueret, secus si ex iudicij necessitate, quòd in inuitū redditur. l. inter stipulantem. S. j. ff. de verborum obligationib. Nec dicitur sola volūtate restitui, licet possit supplere iustum pretium: quia fortè nō habet pecuniam, ex qua supplere possit, & sic quodāmodo inuitus restituit. Anto. Negusant. in tracta. de pignor. & hypothecis. in v. parte nu. 43. primi membri, quòd est notandū, quia vidi dubitari super seruitute imposta ab emptore, qui postea rem restituit, & sic seruitus fuit resoluta.

Resoluta 3. an iste tertius emptor re. qui habet ius solutum est. omne onus imponitur citari, vnde tunc ab emptore sic ut in si nulli rei vendita. Omni novæ titulo contractum, tenet Bar in l. m. causa. l. i. S. in tertium. n. 2 ff. de iur. no.

3 Si velis intelligere quòd remedium l. secundæ competat, breui facias regulam istam, videlicet quòd veditor deceptus ultra dimidiam iusti pretij, potest agere, vel vt iustum suppleatur pretiū, vel vt res vedita restituatur. c. cū dilecti. & c. cū causa. de emptio. l. ij. C. de rescind. vendi. & si elegerit, vt pretiū suppleat, iustū pretium supplere tenetur, quatenus res iuste valet. Pau. & alij in d. l. ij. & si is q. elegit supplere iustū pretiū interim petat, vt si bi liceat scindere ligna, ex quib. possit supplere pretiū. nō debet ei cōcedi, sed fuit denegatu an. 1515. die vero 14. Iunij in magna camera, quia si emptor non possit supplere pretium, venditor esset in damno, ob id prohibitionem melius est faciendam esse, & suppletionem ante rei destructionem vel diminutionem. sic habetur in stylo parla. aresto ccclxxiiij. per Aufrer.

Regula de rescindenda venditione nō iusti pretij cum ampliationibus & limitationibus.

Arestum

4 Primò, procedit etiam in emptore. glo. in d. ca. cū dilecti. & d. l. ij. cū eadem ratio in vtroque versetur, & dispositum in vno correlatiuorū, etiam in alio habet locum, l. fina. C. de indi. viduit. tollen. l. j. & ij. de cupress. libro vndecimo.

In emptore procedat.

Secun

*In locatione
habet locum
remedium
l.ij. de re-
scind. vend.* Secundò, in contractu locationis, tex. in l. si ea pactio, iuncta gloss. C. de 5
vsur. de consuetudine non datur pro locatione ad modicum tempus, secun-
dum Masuer. in rub. de empt. versic. item pro re mobili, licet Anto. teneat
contrà in d. c. cum dilecti. & si hoc à Rege concederetur agi posset. Sed pra-
xis recepit Masuer. sententiam. & ego nunquam vidi agi pro locatione
facta ad triênium, vt huius legis remedio rescinderetur prætextu læsionis,
etiam vltra dimidiam iusti pretij, nec in alia locatione vsque ad nouem: si
verò excedat dicitur ad longum tempus, rub. C. de lon. temp. præscr.
& habet locum huius legis remedium, vt scripsi in compendio alien. rer.
eccles.

*In cōtracti-
bus bona fi-
dei remediū
l.ij. procedit* Tertio, procedit etiam in omnibus contractibus bonæ fidei ex bono & 6
æquo, & propter eandem rationem. gloss. & doct. in l. ij. C. de rescinden.
vend. l. in cōtractibus. ex quibus caus. maio. l. maioribus. cōmunia vtriusque
iudicij. Bart. in l. item si in precio. in fin. ff. locat. Guido sing. cccccccxxxvj.
lex ij. Romanus consilio ccccxiiij. pro pleniori. colum. j. quod intelligerem
verum in his, quibus potest conuenire, vtpote in contractu locationis,
permutationis, vel aliis quibusdam: secus si non possit cōuenire: vt com-
modo tibi librum, nescio videre quomodo quis potest esse deceptus vltra
dimidiam, vt eidem hoc remedio succurratur: idem in deposito, & super
his consydera quando possit conuenire, vel non, quanuis & in his Panta.
Cald. in repetit. di. l. ij. colum. vj. dicat etiam hoc remedium dari.

*In cōtractu
do ut facias* Quarto, in contractu do ut facias, l. si olei. C. loc. & etiam in aliis contra- 7
ctibus innominatis, vt si tibi dederim domum, vt mihi des vestē, quæ non
erat decem aureorum, & domus erat valoris centum aureorum, & vltra,
tunc hoc agam remedio, vt hic contractus rescindatur per hoc remedium.

*In cōtractu
bui stricti
iuris.* Quintò, in aliis contractibus stricti iuris. l. si quis cum aliter. ff. de verbo. 8
oblig. sed hi post solutionem differunt à contractibus bonæ fidei: quia in
illis datur facta traditione læso condicatio indebiti, vel actio in factum, seu
de dolo, vel cōdicatio incerti, licet in cōtractibus bonæ fidei detur actio ex
illo contractu facta traditione, in vtrisque etiam ante traditionem doli ex-
ceptio cōpetit. Bar. & alij in d. l. ij. & l. si quis cum aliter. quia iudex non de-
bet aliter formare sententiam, quàm sit forma contractus stricti iuris. Bal.
in d. l. ij. in j. col. vij. oppo. sed eadē est praxis ferè quo ad rescissionē petēdā.

*In permuta-
tione an de-
cepto suc-
curratur.* Sextò, in permutatione, vt asserit Petr. Iaco. in sua practica rubri. de act. 9
ex vend. fol. 99. & Dec. consi. ccx. viso puncto. tum quia est similis emptio-
ni in l. si. in prin. ff. quib. ex caus. in poss. eat. & l. permutationem. C. de rer.
permut. & in l. fin. ff. illo titu. † Nisi in permutatione beneficiorum, quæ 10
non rescinditur ob deceptionem vltra dimidiam iusti pretij, vt abundē
scribit Dec. in d. consilio ccx. in primo dubio. & Probus in addi. ad Ioan.
Monach. in c. fin. de renun. in vj. quia non habet titulum à parte, sed à su-
periore. Ancha. & Imol. in d. c. cum causa. nisi pars dolo decepisset partem,
asserendo maiorem valorem beneficij. per c. cum vniuersorum. de rer. per-
mut. Ant. de Burgos in cap. cum causa. col. penul. qui allegat Panor. in cap.
ex parte. de restitut. spol. & tunc agi poterit.

*In feudo an
procedat re-
medium l.
ij. de rescin-
d. vend.* Septimò, procedit in feudo dato p pecunia, ca. ad nostram. de rebus ec- 11
cles. non

cle. non alienan. & ibi glos. Barb. & alij. secus si fuerit concessum pro seruitiis, vt solet communiter fieri: quia cum illa seruitia sint inæstimabilia pro domini salute. l. si pater. in fin. ff. de donatio. in l. seruorum. ff. de pœnis. Ideo non censetur dominus læsus, qui recipit vel recipiet seruitium pro feudo, teste Specula. in titulo de emptio. §. nunc dicendum. verfic. sed nunquid. & Albert. Brunus consilio 41. col. 8. & sequen. in materia feudali, & Anto. de Burgos in c. cum causa. col. 5. de emptio. & vendi.

12 Octauò, extende etiam in emphyteosi, in qua quis est deceptus ultra dimidiam iusti pretij, habito respectu ad valorem iuris emphyteotici, tum quòd hic contractus similis sit locationi. §. adeò. instit. de loca. & conduct. tum quòd bonum sit argumentum de feudo ad emphyteosim. Bal. Salice. & Pau. in dicta l. 2. Secus si sit deceptus habito respectu ad verum valorem ultra dimidiam, tunc non habet locum hoc remedium: quia non fit super directo dominio hîc contractus, sed super vtili. Ias. in l. j. col. 16. num. 75. C. de iure emphyteo. do. Ioannes Samson in ordinatio. Turo. arti. 22. per glo. in l. excepto. in verb. fructus. C. locat. Benedi. in verb. & vxorem. nu. 982. cum sequen. c. Raynutius. de testa. Ego tamen non vidi frequenter super rescissione istius contractus agi, nisi ab ecclesia.

13 Nonò, in æstimatione rei datæ in dotem facta ultra dimidiam. l. si circumscriptam. C. soluto matrimo. l. iure. & l. si res. ff. de iure dot. quia hic contractus est similis venditioni. l. j. §. si seruum. ff. deposit. vbi dicit quòd idem ius haberi debet in eo, quod est simile. Bart. in disputatione incipien. mulier habens amplum patrimonium. ego tamen non vidi in hoc agi. nam apud Parisien. quia multi amplam promittunt dotem, etiam æstimare solent res, quas tradunt quomodo volunt, & aliquando ultra dimidiam, vt possint dotem promissam persolvere: & quia ita conuenitur inter partes, ideo agi non solet. Nam ob dolum non rescinditur matrimonium: quia omnia ferè rescinderentur, glo. in l. à diuo Pio. ff. de ritu nupt. Ideo tu qui vis vxorem ducere, caue tibi, ne dolis aliorum illaqueeris, vt fit frequentius.

14 Decimò, etiam si esset læsus in quocunque minimo ultra dimidiam, glos. in dicto c. cum causa. Ias. in l. 2. col. 14. nume. 53. C. de iure emphyteo. quia dicta l. 2. requirit tantum excessum dimidiæ, & non requirit magnum excessum. Igitur etiam in paruo habebit locum, nec id est paruum inspecta dimidia.

15 Vndecimò, etiam procedit in minore, vt patet per gloss. & doct. in dicto cap. cum causa, & si ab vno remedio erit exclusus, ab altero non excludere tur. Panor. & alij in c. cum dilecti. de empt. nec cessat restitutio ob hoc, quia plenius prouidet. & tunc remedium extraordinarium non cessat per ordinarium: quamuis contrarium teneat gloss. in l. j. C. si aduer. fiscum, Bartol. & alij in l. in prouinciali. §. j. ff. de noui oper. nuncia. Alexan. cons. 89. viso puncto nume. 13. in secundo volu. & consi. 52. visis. in tertio volumi. Et ista est communis conclusio doct. in prædictis locis, sicut si res sit vendita cum pacto de retro vendendo ad tres annos. nam elapso triennio poterit hoc agi remedio intra decem annos, vt hîc, teste Bartholo. Capol. in tract. de simula. contract. in 2. præsumpt. primi casus princip.

16 Duodecimò, procedit etiam si contractus esset factus cum ecclesia. nam ij. To. Comment. Do. Rebuf.

De contractu facto cū ecclesia.

læsus contra ecclesiam potest vti hoc remedio. dicto c. cum dilecti. Paul. & alij in dicta l. secunda. Anto. de Burgos in dicto ca. cum causa. colum. 7. ecclesia enim cum sit cultrix & nutrix iustitiæ, non patitur aliquid contra iustitiam fieri. text. in §. primo. de aliena. feud. & ecclesia non debet plus recipere, quam res valeat, glo. singul. in cap. ea enim. §. hoc ius. 10. quæstio. 2. in verb. vt plus. Et hoc communiter tenetur, & ipsi etiam ecclesiæ prodest hoc remedium. doct. in dicto cap. cum causa. de emptio.

*Læsus ratio
ne oneris ap-
positi.*

Decimotertiò, etiam si fuerit læsus ratione oneris appositi in venditione: quia onus pars rei est, l. fundi. ff. de contrahen. emptio. cap. cum Ioannes. vbi doct. de fide instrumen. cap. in aliquibus. vbi Panormita. secundo nota. de decimis. Laudimia tamen non faciunt excessum, nec computantur ad rescindendum venditionem: quia emptor illa non recipit: & ita fuit decisum in Senatu anno 1542. in mense Augusto, in processu do. *de la chapelle*, sed habendo rationem eius precij, quod pars recepit, & si in hoc interueniat læsio vltra dimidiam, agetur hoc remedio: alioqui contra vt aliàs scripti per l. debet. ff. de ædilit. edic. quod arrestum fuit postea in vigilia nostræ domi. Septembris pronunciatum.

*Transactio
an rescinda-
tur ratione
læisionis.*

Decimoquartò, etiam procedit in transactione, in qua si quis est læsus vltra dimidiam, considerato dubio euentu litis, hoc remedio vtetur. gloss. in l. Lucius. §. fin. ff. ad Trebellia. & Bart. in dicta l. 2. & in dicta l. si quis cum aliter. Cardin. & Panorm. in dicto ca. cum causa. quia non videtur habuisse animum liberandi. l. tres fratres. ff. de pact. item facit tex. in l. in summa. ibi, si autem euidens calumnia detegitur. ff. de conditio. indebi. vbi rescinditur transactio ex euidenti calumnia, sed est euidens quando est deceptus vltra dimidiam, iuxta d. l. si quis cum aliter. ff. de verborum obligatio. ergo &c. Item quia errauit, & transactio ad non cogitata non extenditur, l. cū Aquiliana. ff. de transactio. Secus si esset deceptus considerato valore rei vero. & ita potest intelligi opinio contraria, quæ est communis, teste Ias. in dicta l. si quis cum aliter. per text. in l. sub prætextu. C. de transactio. ego tamen vidi comprobari literas, in quibus impetrans dicebat se deceptum vltra dimidiam valoris rei, & ita in forensi iudicio seruatur.

*Transactio
ne læsus vltra dimidiam
quare potius
est restituenda,
quam
qui per sententiam.*

Nec obstat, quòd transactio & sententia æquiparantur, l. 2. ff. de iureiuran. & l. j. C. de condi. indebi. sed si quis sit læsus ex sententia non potest agere, l. sub specie. C. de re iudica. ergo nec ex transactione. Respon. quia à sententia appellare pars potest, secus in transactione. Et ista est æquior, & sic in iudicando & consulendo tenenda, teste Fabia. in quæstio. 8. tracta. de emptio. & Calde. in repetitio. l. 2. in 10. exten. Dec. consil. 551. planè. colum. 2. & consil. 597. superiori in fine. & eam audiui multis arrestis curiæ confirmatam. Et eam approbat Alexand. consil. 89. nume. 13. in secundo volumi. & consil. 118. in septimo volu. & Soci. in tract. fallen. Reg. 436.

*Si in instru-
mento do-
natur quod
plus valet.*

Decimoquintò, etiam si in instrumento venditionis diceretur, si plus valeat, illud dono, quia intelligitur modicum tantum donare. l. cum filius. §. pater. ff. de lega. 2. & ibi gloss. & l. si libertus ita. ff. de oper. liberto. l. hæc adiectio. ff. de verborum & rerum significatio. l. cum fuerit. de in litem iurand. quia ignorauit verum rei valorem. Ideo non videtur remittere. l. mater. ff. de inofficio. testamen. secus, si in instrumento diceretur, omne & totum quicquid valet

quid valet, plus remitto. l. si quis donationis. ff. de contrahend. emptio. vel si diceretur sciens valorem rei ex tunc, videtur etiam magnum remittere, quia in genere cogitavit. l. sub prætenu specierum. C. de transactio. Barto. in dicta l. si quis cum aliter. Boer. in decisio. suis, quæstio. cxlij. alia super. & quæstio. sequen. ego tamen dicerem contrarium, quia sunt verba notario- rum, & de his clausulis notarius non est rogatus, sed solent poni ex stylo notariorum, etiam ea facilitate qua fuit inductus quis ad vendendum vili precio, ita ad apponendum illas clausulas. Bart. in l. fin. §. idem quæstio. ff. de conditio. indebi. Ideo possunt impetrari literæ Regiæ releuamenti ad rescindendum contractum, non obstant. his clausulis, etiam si diceret, sciens valorem rei per prædicta. Et vidi sæpius agi non obstantibus prædictis, & in forensi iudicio obtineri, vide l. Imperatores. ff. de publica. quamuis Bald. consilio iij. in tertio volumi. & Alexand. consilio cxxv. in primo volumi. & consilio xxviii. nume. 4. in quinto volumi. & consi. j. & consil. cv. in sexto volumi. ac Soci. in tracta. fallen. Reg. ccccxxxviii. & cons. xlviii. viso instrumen- to. colum. ij. in quarto volu. contrarium teneat.

21 Decimosexto, etiam si renunciaffet omni legum auxilio, etiam si ille es- set sagax & astutus, quia renunciatio ad modicum etiam extenditur, & non ultra dimidiam. Bartol. in dicta l. si quis cum aliter. in fine. Paul. & alij in dicta l. secunda. & quia notarius ex stylo hoc solet apponere, ac eadem facilitate qua vendit modico precio, renuntiat. ob id istis renunciationibus non obstantibus solent literæ Regiæ impetrari & comprobari & interinari. vide Barba. consilio quadragesimosecundo, colum. quinta, in primo volumi. & consilio xxj. in quarto volumi. Etiam si speciatim huius legis beneficio renunciaffet, & hoc patet ex prædictis, & quia hoc remedium ex humanitate procedit, dicta l. secunda, ibi humanum, & humanior est opinio sequenda: & quia partes de hac enormi læsione non cogitarunt, & si cogitassent tamen humanum est illis succurrit, & senatus Parisien. istam seruat, quicquid in contrarium disputetur, & concludant doc. dicentes renunciationem speciale admittendam, quod tamen non seruatur.

*Renunciatio
an rescissio-
nem petere
possit.*

22 Decimosextimo, etiam si contractus fuerit factus à procuratore, arcu. l. si voluntate. C. de rescinden. venditio. quia ad illicita non videtur cõstitutus, l. si procurator. ff. de conditio. indebi. & tunc si dominus non possit conse- qui à procuratore, poterit actionibus cessis hoc remedio agere. Panormit. in dicto cap. cum causa. quamuis contrarium teneat Bart. in l. si societatem. §. arbitratorum. ff. pro socio. vbi dicit sufficere, si sit læsus in sexta parte, per l. vnde Nerua. ff. pro soc. quæ nõ obstat: quia loquitur in arbitratore, qui eli- gitur vt bonus vir, & non potest etiam lædere in dimidia. gloss. in l. semper in contractibus. ff. de regulis iuris. Idem si ratificauerit contractum, & in il- la ratificatione ultra dimidiam læsus sit, quia etiam potest hoc remedio vti. Bald. in l. j. per illum tex. C. si maior fact. & in forensi iudicio seruatur, quod hoc remedio succurratur, etiam si res sit vendita per procuratorem haben- tem potestatem vendendi pro precio, quod inuentum esset.

*De contra-
ctu factu à
procuratore
an rescindi
possit.*

23 Decimo octavo, etiam procedit, si quis venderet rem alienam sine man- dato, prout potest. l. rem alienam. ff. de contrahenda empti. licet non trans- ferat dominium. l. traditio. ff. de contrahenda emptio. Baldus & Calderit. in

*De contra-
ctu in re a-
liena factu.*

dicta l. secunda. Nam cum ipse de euictione teneatur, per totum titulum, de euictio. non est mirum, si hoc remedio agere possit, si ultra dimidiam sit

Suppleri quando non possit iustum pretium. deceptus, maxime quando ignorans rem illam esse alienam, eam vendidit: & tunc is qui eam emit, non potest supplere iustum pretium, sed tenetur rem restituere, quod probatur in sequen. ampliatio.

Quando res vendita non extaret. Decimononò, etiam habet locum, si res vendita non extaret, quia tunc 24 præcisè agam, ut suppleatur iustum pretium. Panormit. in cap. cum dilecti. in fine, de emptio. quia re vna ex debitis alternatiuè percepta remanet obligatio in altera, l. si emptione. §. fin. ff. de contrahen. emp. l. Stichum. de solutio. Francisc. de Crema. singul. lxxxiiij. volo te docere, quod valet ad cētum ducatos secundum eum.

Gravatus rem vendere an hoc remedio utatur. Vigesimo, amplia etiam si venditor gravatus fuisset vendere rem pro- 25 priam à testatore, non adiecto pretio, secus si adiecto pretio: quia tunc voluntatem defuncti exequi tenetur. l. si fideiussor. §. meminisse. & ibi docto. ff. de legatis primo, nisi & testator errasset in pretio, credens illud esse iustum. Bald. in l. Imperator. §. si centum, in fine. ff. de legatis secundo. Ias. & alij in dict. §. meminisse. quod non est præsumendum, si res erat testatoris: alioqui contrà l. quisquis. C. de rescin. ven.

Diuisio hereditatis in exlesione rescindatur. Vigesimo primò, etiã procedit in diuisione hæreditatis facta, in qua suc- 26 curritur ultra dimidiam decepto. l. si maior. C. communi diuidun. & l. maioribus. communia vtriusque iudi. nisi diuisio facta sit per sortem, teste Philippo Franc. in rubri. de appella.

Praxis diuisionis rescindenda. Hodie etiam ex communi vsu curiarum Franciæ, solet deceptus per di- 27 uisionem literas impetrare: quibus concludit ut diuisio rescindatur, vel ad æqualitatem reducatur, per dictam l. maioribus. & non attēditur deceptio ultra dimidiam, sed sufficit quòd læsus sit in notabili quantitate, & ita vidi sæpius iudicari. veruntamen si opponatur decretum, minor ab illo decreto appellare debet id temporis, quo ei obiicitur, cum de nouo perueniat ad notitiam suam.

Cessionarius an habeat hoc remediū. Vigesimo secundò, procedit in cessionario, cui etiam præscribitur de- 28 cem annis, sicut vero creditori. Bald. in l. per diuersas. quæstio. x. C. mand. & idem Bald. in tracta. statut. in verb. capere. quæstio. ix.

Fideiussores re euicta an liberentur. Vltimò, etiam habet locum si hic venditor dedisset fideiussores. de ha- 29 bendo firmum & ratum contractum, qui promiserunt in casu euictionis interesse. Nam si per remedium huius legis euincatur, liberantur fideiussores: ut docet Iacob. in l. prima. C. de fideiussorib. minor. quia resolutio contractus principali, & fideiussorum regulariter censetur resolutus contractus. l. lex vectigali. ff. de pignore. & idem dicerem, si vëditor obligasset expressè rem venditam: rescissione eius contractus facta ius reale etiam censetur extinctum, per l. cum principalis. & regulam accessorium. ff. de regul. iur. Bart. & alij in l. in diem. ff. de aqua pluuiæ.

Thesaurus in re empti inuentus non inducit deceptiorem. Primò limitatur in thesauro, qui applicatur domino soli, quando inueni- 30 tur per eum. §. thesauros. institut. de rerum diuisio. & venditor ratione huius thesauri non poterit hoc remedio uti contra emptorem, qui illum inuenit: quia si res fuisset diminuta post emptionem. hoc emptoris periculo cederet. l. prima, & per totum. ff. de pericul. & commod. rei vendi. Et secundum

dum naturam rei est eum pati incommoda, quem sequuntur commoda. l. secundum. ff. de regulis iuris. thesaurus enim donū fortunæ creditur. l. si is. §. primo, & §. quod si seruus. ff. de acquirenda possessio. etiam quia venditor non sibi acquisiisset, nisi dimidiā partem, l. vna. C. de thesaur. libro decimo. ergo ob hoc non potest agi tanquam deceptus. hoc firmant Areti. & Claud. Seiffel. in dicta l. si quis cū aliter, licet Roma. contrarium consuluerit & obtinuerit, vt ipse assertit ibidem. Tamen primam opinionem sequitur Soci. confi. xlviii. viso instrumento, in secunda colum. volumi. quarto, hodie non rescinderetur contractus in Francia propter thesaurum inuentum: quia inuentor, si non sit secretus, parū ex inuentione emolumentum habet, cū fiscus velit totum occupare.

31 Secundò fallit, si quis læsus esset per sententiam l. Iulianus. ff. de condi. indebi. l. sub specie. C. de re iudica. quia imputatur ei, qui nō appellauit, possententiam non impetrat rescissionem. set tamen restitui, si ex instrumētis falsis condemnatus esset impetrando literas in forma requestæ ciuilib, si à Senatu condemnatus esset, vt scripsi in tracta. de lite. ciuilib. in primo tomo seu (vt dicunt forma supplica. ciuilib impetra. per l. diuus. ff. de re iudica. & rub. C. si ex fal. instru. possit etiam restitui, quādo quis fuisset impeditus producere iura sua, & instrumenta. Bartol. in l. prima. C. de senten. aduer. fisc. latis. libro decimo. Idem si sententia lata fuerit ob præsumptas probationes, quia nouis apparentibus in contrarium sententia retractabitur. l. si quis adulterij. C. de adulter. Et quando pars confiteretur eam iniustam. Innocen. in cap. quia plerique. de immunita. eccl. & in casibus in quibus sententia non transit in re iudicatam, quos ponit Hippoli. in l. vna. C. de rapto. virginum. scripsi in secundo notab. l. quod iussit. ff. de re iudica.

32 Tertiò, quando plures essent res venditæ vna venditione, & quis esset in vna læsus. nam non poterit agere, si aliæ res suppleant, iuxta notata in l. si merces. §. vis maior. ff. locat. Ias. per illum textum, in l. scire debemus. de verborum obligatio. *Quādo sunt plures res venditæ, rescindi vnus rei emptio an possit.*

33 Quartò, quando læsus esset ex contractu pœnali, quia imputet sibi, cur in pœnam incidit, l. cū pœna. ff. de arbit. Pet. de Vbal. in d. l. secunda. & Pantal. Calder. ibidem limita. xxvij. vnde si emerim domum centum aureis pacto appposito, quòd nisi soluam illa centum intra annum, promitto centum pro pœna, & sarcire omne id quod intererit: si non soluero, incido in pœnā, quæ soluta licet excedat iusto rei pretio dimidiam, tamen non succurretur, per istum tex. quia sua culpa incidit in pœnam. *Ex contractu pœnali acceptus, hoc non vti surremedio.*

34 Quintò, nō procedit in re mobili. gl. & doctor. in dicta l. secunda, & istud seruatur de consuetudine, teste Masuer. in §. item pro re immobili. de emptio. nisi in minore. Nam fuit contractus venditionis factus super mula vel equo rescissus ad vtilitatē domi. Corbin. cōsiliarij magni consilij anno 1528. die decima Decembr. in senatu Parisien. eò quia id temporis erat minor, & deceptus quando emerat. *Deceptio in re mobili nō succurratur.*

35 Item si dolus interuenisset in contractu, sicut in rebus immobilibus, daretur actio de dolo. l. & eleganter. ff. de dolo.

36 Idem in mobilibus preciosis & magni valoris. l. lex quæ tutores. C. de administratione tutorum, facit gloss. in verb. tractatu. cap. tua, de rebus eccl. ij. To. Comment. Do. Rebuf. q iij

des. non alienand. vbi in pretiosis mobilibus requiritur solennitas, vel si ageretur de venditione vniuersorum mobilium, tunc etiam impetrari solent literæ rescissionis, si deceptus sit in illis vltra dimidiam, & ita scriptum est in consuetud. Bitur. articu. xxxiiij. rubric. *des iuges, iugemens, rescissions*, & ita iudicauit senatus Parisien. pro domino Daiglure, qui emerat adamantem, & gemmam quatuor mille libris à domi. Petro bine, anno 1510. die vigesimaprime Iunii, & emptio fuit rescissa.

Arestum.

*Res per sub
hastationem
vendita non
repetitur
per deceptio
nem.*

Sextò fallit, nisi res esset vendita per subhastationem, quia tunc vendita præsumitur iusto pretio, glo. in l. prima. in verb. magni pretij. ff. de iure fisci. & gloss. in l. si minori. C. illo titu. libro decimo, tex. in l. prima. C. de præd. curial. lib. eod. Angel. in l. sciendum, in principio. ff. de verborum obligatio. Soci. in regu. ccccxxxvj. & reg. ccxxvj. in tract. fallen. Barba. consilio lxxv. colum. xiiij. in quarto volumi.

Contrarium tenet Bart. in l. prima. C. de præscript. triginta vel quadraginta anno. per l. si quos. C. de rescinden. venditio. quia non sequitur, est vendita ad præconium & incautum, ergo iusto pretio. & ista est communis sententia quam tradunt iuris interpretes in l. pretia rerum. ff. ad legem Falcidiam, quæ etiam seruatur in forensi iudicio, vt scripsi in tracta. de præco. & subhasta.

*De decreto
iudicis.*

Septimò, derogatur, quando res esset vendita per decretum iudicis, quia tunc cessat præsumptio enormis læsionis, & sic hoc remedium, per text. in l. j. C. de præd. curial. lib. x. & ibi Bart. & in l. si quos. de decurio. eo. lib. Angel. Alexan. & Vincen. in l. pretia rerum. ff. ad legem Falcid.

Contrarium tenet Panor. in dicto cap. cum causa. Rom. & Imol. in dicta l. si quis cum aliter. Alexan. & Iacob. in l. pacta nouissima. C. de pact. per gl. sing. in l. j. C. de fide instrumen. & iure hastæ fiscal. libro x. aliàs sequeretur, quod l. ij. non haberet locum in re ecclesiæ, quæ etiam cum decreto vendi solet, & decretum prætoris iuri non debet derogare, l. j. ff. de fer. Nec quis debet decipi sub clypeo prætoris. l. j. in fine. C. de his qui veniam æta. impetr. & eadem facilitate, qua est decepta pars, & iudex: ideo hoc decretum operatur, quòd facit præsumere rem venditam iusto pretio: ideo pars decepta tenetur probare læsionem, & non præsumitur dolus ratione iudicis. Posset etiam procedere, quando per maiores iudices decretum esset appositum: secus per minores. Bald. in l. tutores. ff. de confirmand. tuto. & etiam quando cum causæ cognitione esset interpositum, aliàs esset nullum. l. magis puto. §. si æs alienum. ff. de rebus eorum. Ias. in l. secunda. de edendo. Et prima opinio fuit confirmata aresto senatus Parisien. anno 1516. in vigilia Pentecostes pro Matthæo Machæo hostiario parlamenti contra magistrum Petrum Danes. idem anno 1539. die vndecima Iulij, contra domi. du Bou chagè, qui impetrauerat literas in forma supplicationis civilis dicens se læsum: & non fuit admissus, eò quòd res vendita esset per decretum Senatus. vidi tamen appellari à decreto ab inferioribus iudicibus interposito, & maiore interpositum fuisse iudicari: & ista est tutior praxis, vt minor factus maior, si videat se læsum vltra dimidiam in venditione facta per decretum, quòd appellet ab illo decreto cum inde secutis: postea impetret literas Regias à cancellaria, vt eidem facere hoc permittatur.

Arestum.

Octauò,

- 41 Octauò, non procedit in datione in solum iudicis autoritate facta *De datione insolutum.* exequentis sententiam, l. à diuo Pio. §. si pignora. ff. de re iudic. Bartol. in dicta l. j. Bald. in l. ordo. de exccu. rei iudica. C. secus in datione in solum facta sine forma iudicij. Oldrad. consilio xxxvij. ad primam quæst. per text. in l. si prædium. C. de cuictio. quia etiam quando iudex confirmat contractû, hoc remedium cessat, vt de aliquo operetur cõfirmatio. Bartol. in l. si quos. C. de decu. lib. x. Pau. in d. l. ij. Soci. in tract. fal. Reg. ccxxvj. in reg. ccccxxxvj. in forensi iudicio vix seruaretur, si ab hac sententia appellaretur.
- 42 Nonò, quando læsus iurasset non venire contra venditionem, nõ poterit tunc petere illius rescissionẽ, gloss. & doct. in dicta l. ij. & Anton. de Bur- *De contra- eluistrato.* gos, & alij in ca. cùm causa. de emptio. Bald. in l. quæ sub conditione. §. primo. ff. de conditio. instit. Alexand. consilio xlij. super præmissio. in primo volumi. nume. 16. & sequen. Ias. consil. lxxvj. visis. in fine, volumi. primo. Et ista est communis conclusio, vt firmat Soci. conf. cxxxvj. præstantissime, in fine volumi. primo, & consil. xlvij. viso. in fine. volum. quarto. & in tracta. fallen. Reg. ccxxvj. vbi tradit xij. limita. vidi tamen impetrari literas Regias, vt habita dispensatione iuramenti posset venire, ne iuramentum sit iniquitatis vinculum: & ita tenet Rota, vt refert Cassand. decisio. vnica. de emptio. & hoc seruatur in Francia curiis passim. Quauis Panormi. consilio lxxj. in hac causa, colum. penulti. dicat absolutionem non debere concedi, in primo volu. sed praxis contrarium seruat.
- 43 Decimò, quando ex proprio & nõ ex alterius facto esset quis læsus, etiã *De hereditaris aditio* ultra dimidiam, vtpote in hæreditatis aditione. tunc ei non succurreretur, si ne. iuris beneficio & inuentario vsus non est, per l. fin. §. primo. C. de iure de liberandi. Bald. de Vbal. in dicta l. secunda. Idem in actu liberationis, nempe si debitorem meum liberauero, non potero ad rescissionem agere, tam fauore liberationis, argu. l. si intra. ff. de pact. quàm quod ex facto meo proueniat: & quia succurritur minori in hoc, ergo non maiori. l. patri. §. penul. ff. de minorib. & l. ius singulare. de legib.
- 44 Vndecimò, non procedit in infirmo vendente rem medico, vel donante *De contra- actu medico facto.* durante infirmitate hoc enim casu datur eidem officium iudicis ad rescindendû venditionẽ, vel aliam promissionem seu donationem, per l. medicus. ff. de variis & extraordina. cognitio. Panormita. in cap. quia plerique, colum. penulti. de immunita. ecclesi. Hippol. in l. lege. §. constitutum. ff. de fica. & de Ripa in tract. de peste, in paruo volum. fol. 130. & hoc casu fortè posset intra triginta annos agi, cùm hîc non comprehendatur, si medici nõ probetur dolus.
- 45 Duodecimò non procedit in eo, qui consentit alienationi & vèditioni, *Consentiens alienationi an inuetur hoc reme- dio.* quia non datur ei hoc remedium, sed tantum venditori: quia aliud est vèdere a. iud. consentire. l. aliud ff. de reg. iur. argu. l. si pater. ff. de manumif. vind. etiam si de pretio participauerit. Bald. in dicta l. ij. quæst. xx. quod potest esse frequẽs ad vxores, quæ frequenter consentiunt alienationibus factis à maritis, vt solus maritus hoc remedio agere possit, sed ipsa restitui etiam posset ex illo consensu, si esset grauiter læsa.
- 46 Decimotertiò, quando læsio superuenit post contractum. l. habitatio- *Lesio post cõ tractum nõ rescinditur.* num, in princi. ff. de pericu. & commodo rei vendi. & ibi gloss. vnde si fulgu

re, vel igne dimidia res sit perempta, non rescindetur ob hoc veditio: quia sicut valor tempore contractus debet inspici, ita & læsio. l. iij. §. diui. ff. de iure fisci. nam si res periret, periculo emptoris periret. l. j. & per totum. ff. de pericu. & commod. rei vendi. & ita asserit Soci. cōsi. xlvij. viso instrumento, col. ij. in quarto volumi.

Emptor rei incerta, ratione læsionis non patitur rescissio nem. Decimoquarto, non procedit quando emeretur actus fortunæ, siue quid 47 incertum, utpote iactus retis à piscatore, tunc si nil capiat piscator, non rescindetur contractus, etiam si ultra triplum pretij, vel etiam si nil consequatur: quia læsio ex natura rei prouenit, cum dubius vendatur euentus, tex. in l. nec emptio. ff. de contrahenda emptio. l. si iactum retis. de actio. empt. & idem in venatione vidi aliquando obseruatum, facit l. ex conducto. §. primo. ff. locat. vbi non succurritur conductori ex dāno proueniente ex natura rei. dicunt tamen quidam inspiciendum esse dubium euentum: sed hoc fortè non seruatur in praxi: nam nec hoc casu agitur deceptionis ratione, si dolus non infit.

Hereditatē emens ea lege, ut omnia onera subeat, non restituitur. Idem dicit Bal. in l. per diuersas. colum. iij. manda. in eo, qui vendit hære 48 ditatem implicitam multis & debitis & creditis, nolēs teneri de euictione, tunc etiam non vtetur emptor, vel venditor istius legis beneficio. vide Pātha. Calde. in xxxvj. limita. ad istam legem.

Deceptus in pignore an rescissio nem petat. Vltimò, non procedit in decepto in pignore constituendo in locū alte- 49 rius pignoris, vel cautionis, text. singul. in l. si rem. §. omnis. ff. de pignorat. actione. Rom. singu. cccclij. ego legi, quia creditor potest agere ad debitū. l. creditor qui non idoneum. ff. si certū petat. Ideo hoc remedio non vtetur, cum ordinarium habeat remedium. l. in causē. ff. de minorib. alias limitationes tradunt doct. maximè Anto. de Burgos in dicto cap. cum causa. de emp. & vend. & Petr. de Vbal. & Panta. Cald. in dicta l. ij. C. de rescind. vend. sedi. per superiores omnes aliæ comprehensæ sunt, & istæ tangunt pragmaticos, ob id eas conscripsi.

Se prescribunt.

G L O S S A X V I.

Sciens decepisse an prescribat. **T** I A M cum scientia, quia Rex post decem annos hinc denegat suum auxilium, & restitutionem. l. prima. C. si aduersus venditionem, vbi minor viginti quinque annis non restituitur de iure Codicis, quando iurauit: quia Imperator ait neque per. fidia, neque periurij me authorem futurum sperare tibi debuisses, & ibi glo. quod prætor suum non tuum tibi denegat auxilium. idem magna gloss. in l. siue apud. C. de trāfactio. secus si aliis verbis vteretur, de quibus infra dicitur, & quia pars quæ vili vendidit, vel quæ maioris emit, dum non agit intra decem annos, videtur huic renunciare remedio, & nolle eo vti: ob id altera pars videtur in bona fide esse, quādiu altera non agit: & ideo præscriptio potest currere cum mala fide contra eum cui nondum nata est actio teste Ioan. Fabr. in l. cum notissimi. & ibi alij doct. C. de præscrip. triginta annorum. Felin. in rubric. de præscript. scripsi in interpreta. l. vnicæ. in nota. primo, numero 54. C. de senten. quæ pro eo quod interest.

2 Quæro an valeret impetratio post decem annos, si Rex concederet literas rescissionis? Respon. non: quia impetratio contra constitutiones non valet: sicut rescripta contra ius elicita debent ab omnibus iudicibus refutari. l. rescripta. C. de precibus Imperato. offerend. ita & contra ordinationes, nisi diceretur in literis, non obstante ordinatione in contrarium disponente, per gl. in l. vltima. C. si contra ius. & ibi plenè doct. & in l. ratas. de rescindē. venditio. Tamen etiam si diceretur non obstante ordinatione, non reciperebantur, nec comprobarentur tales literæ ratione ordinationis Regiæ, quæ fuit pulicata anno 1389. die decimaquinta mensis Augusti, per quam Rex prohibet advocatis, partibus, & aliis ne de cætero impetrent literas in præiudicium, & derogationem ordinationum Regiarum. & si impetratæ fuerint, decreuit ne illis iudices obtemperent. hoc docet Ioan. Gallus, in quæstio. per aresta, quæstio. cxv. Item fuit publicata, quamuis cōtrarium teneat Chassa. in consuetudi. Burgund. in gloss. prima, numero 6. rubri. *des forests*, quæ opinio potest de iure procedere, sed nos seruamus, vt non recipiantur literæ nec comprobentur tanquam inciuiles contra iustam ordina.

3 Et ideo si pars opponat illas literas post decem annos impetratas, iudex debet partes ex tempore reiicere, & à literis eum excludere: sed si partes ad probandum facta cōtraria statuatur, malè pronunciaffe iudicauit Senatus anno 1543. die vigesima octaua Iunij, per ordina. Reg. in rubric. *quels proces sont ditz par escrit. articu. iij.* Nam de his quæ constant, statim pronunciare debet, de aliis partes ad probandum inducere, & postquam istud tempus præterit, irreparabile est, teste Bald. in cap. plerunque. col. j. de rescrip.

Doresnauant.

G L O S S A X V I I .

X EST de cætero, & sic non extenditur ab præterita, per glo. in verb. de cætero, in proce. sexti decretal. & doct. in ca. fi. de constitu. l. as. in l. iubemus. col. ij. C. de testib. Curius in l. cau. fas. de transactio. vnde si tempore huius articuli publicati aliquis non impetrauerit literas rescissionis contractus intra viginti annos, ad hæc poterit intra decem annos petere à die publicationis computandos: & si quis non petat rescissionem intra decem annos etiam de contractibus factis post decem annos, nō poterit postea, per glo. & doct. in clemen. vna. de testa. & l. de vsuris. vbi Bart. C. de vsur. Feli. & alij in c. fi. de rescri.

Tant en nos pays coutumiers que de droit escrit.

G L O S S A X V I I I .

HÆC verba causa vberioris expressionis & elucidationis ponuntur, non quòd sint valde necessaria. Nam sicut leges omnes ligant subditos, l. leges vt generales ab omnibus æqualiter in posterum obseruentur. C. de legib. cap. primo, vbi gloss. de constitutionibus. ita & ordinationes, & sic subditor Regis Franciæ leges tenent ista, siue resideant subditi in patria iuris scripti, siue in patria consue

Impetratio post decem annos non valet.

Praxis iudicium cum opponitur contra literas post decem annos impetratas. Arrestum.

Ad præterita non extenditur hæc ordinatio.

Ordinationes generales ubique seruari debent.

consuetudinaria, quia omnes Regis sunt subditi, vbiunque morentur in regno suo: & ideo ordinationes generaliter vel indefinitè loquentes, generaliter sunt in regno obseruandæ, nisi ordinatio excipiat, vel differentiam faciat inter patriam iuris scripti, & consuetudinariam, vt sæpius faciūt in rubri. de appellatio. & in aliis multis locis, quos inferiùs videre poterimus per hunc librum ordina.

Par le laps de dix ans.

G L O S S A X I X.

Limitationes quando post decem annos quis ad rescissionem actus agere possit.

COMPLETOS & finitos, quia dictio per, hinc posita denotat temporis continuationem, & perfectionem. l. urbana §. per noctare. ff. de verborum significatio. & ibi scripsi, etiam hinc dicitur *par le laps*: ergo oportet quod lapsi decem anni sint. Regula ergo erit quod petens rescissionem contractus, vel alterius actus ratione doli, fraudis, violentiæ, circumventionis, & deceptionis ultra dimidiã iusti pretij intra decem annos agere debet: & postea non audietur: quamuis de iure possit deceptus ultra dimidiam petere rescissionem vsque ad triginta annos, per gloss. & doct. in dicta l. secunda. C. de rescinden. venditio. & in cap. cum causa. de emptio. quia actio personalis ex vendito datur, quæ durat triginta annis, sicut aliæ, l. omnes. & l. sicut. C. de præscript. triginta ann. vt superius fuit dictum.

Limitant quidam nisi probetur mala fides, quia malæfidei possessor nūquam præscribit. c. vigilantibus, & c. fin. de præscriptio. Corne. consil. xvij. circa col. v. & seq. in quarto vol. sed in hoc casu non agens huic renunciare videtur remedio, vt superius in gloss. xvj. scripsi.

Secundò, non procedit in tertio, qui rem emit ab isto emptore decipiente. Nam is tertius erit tutus post decem annos cum titulo & bona fide, & sic deceptus agere de iure debebat intra illud tēpus: aliàs postea de iure nō audiebatur, nec sibi oberat mala fides authoris, si veditor sciebat alienationē, per text. in authent. malæfidei. C. de præscrip. longi tempo. Ioan. Fracisc. in tract. de præscript. in quarta parte quartæ partis quæstio. xxvj. colum. lvj. sed hodie hinc statuuntur decem anni omnib⁹, siue decepto, siue tertio & omnib⁹.

Tertiò, non procedit hæc ordinatio in actibus in quibus non est dolus, circumuentio, vel metus, vt superius in gloss. quarta dictum fuit.

Quartò, in transactione, prout dixi in glo. sexta, supra eo.

Quintò, in rescissione calculi ratione erroris, vt docui in glo. vj. §. eod.

Sextò, in contractibus factis per uxorem sine mariti consensu, vt abundè tractavi supra in gloss. septima.

Septimò, in contractibus factis à furiosis, dementibus, prodigis, minoribus & aliis id genus hominibus, vt conclusi supra in gloss. nona.

Octauò, non procedit in contractu iurato. intellige tamen vt scripsi in 9 glo. nona, & in gloss. xv. supra.

Nonò, vitiatur in resignatione beneficij dolo vel metu facta, vt abundè firmavi in gloss. xij. & xv. superius.

Decimò, non procedit in eo, qui non est deceptus ultra dimidiam: vt plenè

plenè probauit in glöff. 14. suprà eo.

12 Vndecimò, in contractu facto à valetudinario medico suo: vt in glöff.
15. circa finem dixi.

13 Duodecimò, valeret processus post decem annos, si non opponeretur: quia hîc non annullatur: vt docet Guido Papæ in statuto si quis per literas. in verb. etiam absque violentia. colum. vlti. per text. in clemen. sæpe. in fin. de verbo. significatio. ibi, si tamen in præmissis casibus solennis ordo iudiciarius in toto, vel in parte non contradicentibus partibus obseruetur, non erit processus propter hoc irritus, nec etiam irritandus. Ang. & alij in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucapio. Imol. in c. fin. num. 27. de præscriptio. Et ideo si post decem annos comprobarentur & interinarentur literæ à iudice, statuto huius ordinationis non expresso, valeret sententia, per l. j. §. item cùm contra. quæ senten. sine appellatio. rescindan. Bal. & Ange. in l. sequitur. §. si viam. ff. de vsucapio. hoc expressè docet Guido Papæ in statuto si quis. in verb. etiam absque, in fine.

Processus post decem annos an valeat.

14 Decimotertiò fallit, si aliquis litem contestaretur intra decem annos, tunc enim quia perpetuatio fit ad triginta, vel quadraginta annos poterit profequi litem intra illud tempus. l. nam & postea. §. si is qui temporali. ff. de iureiuran. Et ideo si aliquis cœperit litem contestari super contractu per metum facto, & lite contestata mortuus fuerit, poterunt eius hæredes processum intra quadraginta annos profequi, vt plenè scripsi in tracta. de effectibus litis contestatæ.

Lite contestata post decem annos, profequitur processus.

15 Decimoquartò, si quis impetrauerit literas subreptitias, & nullas ante decem annos, & illæ nullæ pronuntiatae fuerint, nunc deceptus vult alias impetrare post decem annos, arbitror hoc fieri posse: quia anni decem elapsi non fuerunt continui, vt requirit ista ordinatio, & sic vbi verba non conueniunt, nec dispositio. l. 4. §. toties. ff. de dam. infect. & quia non fuit negligens, & contra negligentes non currit præscriptio. c. quia diuersitate. de concess. præben. glöff. & doct. in c. 2. ibid.

Post decem annos an secunda litere impetrari possunt.

16 Item per hanc literarum impetrationem & earum probationem interrupta est hæc præscriptio. l. cùm notissimi. §. j. C. de præscrip. triginta anno. & quia hæc decennalis præscriptio succedit in locum præscriptionis triginta annorum, quæ per solam conuentionem interrumpitur, dicto. §. j. ideo eodem iure regi debet. Bald. in l. superuacua. C. de tempo. in integ. resti peten. refert Calca. consi. 75. statuimus. num. 6. Imò iudicauit Senatus interruptionem esse per citationem nullam factam coram iudice incompetente, vt docet Aufrer. in stylo Parlamen. aresto 376.

Arrestum.

17 Nec refragatur c. dispendia. de rescrip. in 6. vbi annullatis literis omnia annullantur. Respon. ibi est casus diuersus, nec ibi deciditur an is, qui impetrauit subreptitias literas, possit veras postea impetrare: ob id non obest. nêpe doct. in c. cæterû, & in c. ex tenore. & ca. super literis. de rescrip. cōcludunt eum nō prohiberi impetrare literas veras, qui falsas vel subreptitias, à quibus fuit exclusus, impetrauit: igitur post decem annos impetrabuntur literæ rescissionis veræ, si quis reiectus fuerit ab obreptitiis & subreptitiis.

Nō computatur tempus non valens agere.

18 Decimoquintò, idē si pars decepta promiserit non agere intra decem annos, vel durate vitæ patris, seu patroni. nam si pater aut patruus viuat decem

annos

annos & vltra, tamen postea poterit deceptus literas rescissionis impetrate, cum durante tempore conuentionali agere non posset, & non valenti agere, non currit prescriptio. l. j. in fin. C. de annal. exceptio. & isti decem anni non computabuntur ei, nisi a die quo agere potuit. l. quarta §. penult. ff. de precario facit l. sicut in annos, quibus mod. vsusfruct. amitta. Bald. expressè docet in l. sicut. col. j. C. de prescript. triginta anno. & Ias. in dicta l. nam & postea. §. si is qui temporali. ff. de iureiurand. & consi. ccxxvj. in premissa. volu. ij. Iacobi. in l. fi. col. vlti. C. de repud. heredita.

Agi debet intra triennium si actio amplius non auget. Decimosexto, actiones quæ durant vltra decem annos, hinc limitantur, 19 sed illæ quæ non tantum durant, sed per triennium, vt in l. fi. C. de repud. heredita. vel per aliud breue tempus extinguuntur: quia hæc ordinatio, quæ inducta est ad diminutionem, non operatur augmentum, l. legata inutiliter. ff. de lega. j. & sic oportet agere intra illud tempus, intra quod actio breuius durat. not. in insti. de perpe. & temporal. actio. & l. fi. C. de dolo.

De iniuria & delictis Decimosextimo, non habet locum, si quis dolo intulerit mihi iniuriam, 20 vel aliud delictum commiserit, vt hoc in text. comprehendatur: quia iste text. loquitur in contractibus, vel distractibus, & sic non procedit in delictis, maximè in vsu loquendi. l. omnem. vbi doct. ff. de iudic.

An nullitas comprehendatur. Decimooctauo, de nullitate contractus agi potest post decem annos vs 21 que ad triginta, vt nullus contractus declaretur. l. eleganter. ff. de dolo. gl. in l. sicut. C. de prescript. triginta annorum, & l. si vt proponis. C. quomodo

Arrestum. & quando iudex. sic censuit Senatus anno 1534. die decimanona Martij facit quod scribit Ioan. Francisc. balb. in tracta. de prescriptio. in quarta parte quartæ partis, quæstio. 32. colum. 66. de sententia nulla quanto tempore nulla dici possit.

Decima post decem annos petunt. Decimonono, non procedit in laico, qui se emisse dicit decimas à sacer- 22 dote. Nam si sacerdos velit rescissionem post decem annos petere, eidem per mittetur ratione incapacitatis laici. c. causam. de prescript. vnde si dolo inductus curatus vendiderit decimas laico, & non egerit ad rescissionem intra decem annos, postea agere poterit, etiam is qui alienauit: quia hinc casus non comprehenditur hinc, c. si quis presbyterorum. de reb. eccles. non alienan.

Heredes an post decem annos agere possint. Vigesimo, non habet locum in herede ignorante alienationem & læsio 23 nem, cui si currit tempus, saltem restitueretur. Bartol. in l. j. §. si quis autem. ff. de itin. act. priuato. plenè Ioan. Francisc. Balb. in tracta. prescript. in quarta parte quartæ partis, quæstio. 28. & sequen. & ita fuit visum curiæ magnæ Neapol. vt est in decisio. Neapolit. 37. quædam altruda. colum. 2. abundè Tiraquel. in tract. de vtroque retractu, in prima parte. §. 35. gloss. 4. nempe qui in alterius locum succedunt, iustam ignorantiam causam habere dicuntur. l. qui in alterius. ff. de regul. iuris. facit l. genero. ff. de his qui not. infamia. ita consuluit Alexand. in consilio 138. Lancelotus. colum. 2. in secundo volumi. inchoata tamen contra defunctum curret contra heredem. gloss. in l. j. C. si aduersus vsucap. Bartol. in l. fina. in quibus caus. in integrum resti. non est necess. Ias. consi. 226. in premissa. colum. 2. in secundo volumi. sed vix in hoc regno post decem annos restituetur, vt rigor ordinationis seruetur: & ne quotidie lites oriantur, & suscitentur.

Euictionis obligatio an prescribat. Vigesimo primo, non habet locum in euictione, de qua possum agere 24 etiam

etiam post decem annos contra venditorem, si res à me sit euieta, quæ actio non nascitur nisi re euieta. l. qui rem. & l. si post. C. de euietio. glo. in l. empti actio. C. de euietio. Panor. consil. xxij. quidam Ioannes col. ij. in ij. volumi. & plenè scribit Ioan. Francisc. in tracta. præscriptio. in v. parte. v. partis. quæstio. iij. etiam quia iste text. loquitur de rescissione contractus, vel actus, vt non possit agi ad aliud non prohibet, vt pote ad hanc euietionem.

25 Vigesimo secundo, in contractu simulato non habebit locum: quia post decem annos, & etiam perpetuò poterit agi, quia nunquã fuit animus obligandi vt in rubri. C. plus valere quod agitur. nec hîc comprehenditur Bal. in cap. si cautio. col. j. de fide instrum. allegat corruptè, sed vult allegare glo. fing. in l. si voluntate. C. de dot. promissio. contractus enim simulatus non potest dici contractus, sicut dixi in instrumento in tracta. de liter. obligato. in gloss. ix. versic. sexto opponitur. plenè Capol. in tracta. de simulatio. contract. Bald. consilio. cccxxij. vtrum. in j. volumi.

De contra-
ctu simula-
to.

26 Vigesimo tertio, non habet locum in exceptione non numeratæ pecuniæ, quæ etiã poterit opponi, & probari, ac peti instrumentum rescindi post decem annos. Feli. & alij. in cap. si cautio. de fide instrum. ab uide scripsi in tracta. de chirographor. recognit. quia non comprehenditur hîc casus in hoc tex.

De excep-
tione non
numeratæ
pecuniæ.

27 Vigesimo quarto, si iusto fuerit impedimento detentus per decem annos, puta quia fuit captus, & sic non potuit agere, quia non valenti agere non currit præscriptio. l. j. C. de annal. exceptio. Bar. in l. senatus. ff. de offic. præsid. Ias. in §. rursus. nu. 24. de actio. in institu. Ioan. Francisc. Balb. in tracta. præscriptio. in j. parte sextæ partis. in xxij. casu. Et ideo minor hîc non comprehenditur, vt in l. si. C. in quibus causis in integrum restitutio. non est necesse. hoc scribit Corne. consil. xxxv. semper. colum. ij. in iij. volu.

De capto
non valente
agere.

28 Vigesimo quinto, si quis impetrauerit literas rescissionis contractus vel transactionis, non tenetur pars procedere super verificatione literarum, nisi prius facta solutione, & hoc debet iudicari per iudicem, cui literæ diriguntur, quod per modum provisionis soluat & impleatur contractus, nisi incontinenti appareret contractum rescindendum: vt fuit dictum in hoc senatu anno 1513. die v. Iulij. vt abundantius scripsi in tracta. de senten. provisio. & §. in glo. iij.

Idem in di-
nore.

29 Vigesimo sexto, non procedit in exceptione. nam perpetuò excipere quis poterit, vnde si dolo me induxeris ad vendendum, & ego dolo te ad maius precium dandum, in quo sis deceptus: si agas, ego perpetuò excipere poterò, quia temporalia ad agendum sunt perpetua ad excipiendum, per l. purè. §. si. ff. de doli excep. docto. in c. plerumque. & c. si autem. de rescript. Iacob. in l. si ex falsis. col. penul. C. de transact. & superius fuit dictum.

Solutio fieri
debet pen-
dente pro-
cessu.

Arrestum.

Ultimò, non valet cautela quã posuit Chassa. in consuetud. Burg. in rubr. des forests. §. viij. gl. j. circa finem, quæ talis est, vt is qui præscripsit impetret rescriptum continens hanc clausulam, quòd iudex, qui directè sunt literæ, procedat cum summa æquitate, tunc quia naturalis obligatio non est per præscriptionem sublata, non poterit opponi exceptio præscriptionis, quæ est iniquum præiudicium, teste Bal. in l. j. C. de præscri. triginta anno. Soci. consil. lxxxvj. consiliis. col. penul. vol. j. & in consil. clxvj. in causa col. pen. in ij. vol. & Feli. in rub. de præscriptionibus col. ij. sed quia per præscriptionem est ius quæsitum præscribenti, quod non potest iudex tollere in vim huius clausulæ, & ideo in praxi non

Cautela
Chassa. re-
probat.

seruaretur. Alias limitationes quilibet per se colligere poterit ex his maxime quæ in sequentibus dicentur & in præcedentibus scripta sunt.

Continuels.

GLOSSA XX.

Continuum scriptis requiritur, & an interruptum coniungatur.

NON ergo habebit locum, si quis primò possederit per quinque annos, postea interrumpatur, & demum per alios quinque annos possederit: quia non coniunguntur tempora, cum hic dicatur continuos annos: & non dicitur continuum, quòd est interruptum, & non se tenet, ut probatur in l. continuus. ff. de verborum obligatio. scripsi quando coniungantur tempora in tracta. nominatio. quæstio. xj. num. 7. quia hoc tempus continuum est de forma expressum hic, ergo si interruptum sit, non coniungetur, quia non est continuum. Bar. in l. si. §. quoties. ff. de publica. Ias. in l. si idem. ff. de iuris. omnium iudic. Alexand. consilio. xxxiiij. in v. volum. abundè scripsi in concordia. Franciæ. in rubr. de mandat. §. j. in glo. decima. & Chassa. in consuetud. Burg. in rub. des iustices. §. ij. & glo. par le space. Et quando dicatur continuum, vide quæ scripsi in l. notionem. §. continentes. ff. de verbo. signifi.

Si tamen aliquis possederit post emptionem factam, per sex annos, & postea moriatur relictis filiis impuberibus, qui possideant per quatuor annos, tunc fiet coniunctio, & accessio huius temporis, quia non est interruptio, ad excludendum venditorem: itaque post decem annos agere venditor non poterit per l. Pomponius. ff. de acquirend. possessio. Ioan. Francif. Balb. in tracta. de præscriptio. in ij. parte. tertiæ partis principal. quæst. xij. & ego abundè scripsi in tract. de pacific. possessorib. nu. 267. cum seq.

A compter du iour que lesdits contrats, distrats, ou autres actes auront esté faits.

GLOSSA XXI.

Decem anni à quo tempore computentur.

HIC declaratur quando tempus computetur, videlicet à die contractus, vel actus facti: si tamen fiat venditio cum pacto de retro vendendo ad tres annos, tempus computabitur à die ultima trium annorum, quia tunc contractus est factus, quando habet perfectionem, l. rei appellatione. §. opere. ff. de verb. signifi. l. ij. §. versum. ff. de in rem vers. & supra dixi in glo.

Ideo computatur etiam tempus à die maioris ætatis, quia illud tempus subducitur, & sic à die xxv. annor. hi decem anni computantur, vel ab illo die quo consuetudo reputat illum maiorem, ut tantum operetur fictio in casu ficto, quantum veritas in casu verò. l. filio. ff. de liber. & posth. vide tamen quæ dico artie. ij. in tract. de rest. & releuament. glo. v. vbi certum præstituitur tempus agendi, videlicet trigintaquinque anni, intra quos agere debet minor, & si beneficio ætatis non egerit, habebit decem annos iure maioris, si fortè sit deceptus ultra dimidium iusti pretij, vel alia ex causa maior rescindere posset contractum, poterit & hic maior factus.

Quid si hodie fuerit contractus factus, sed conuentum fuit quòd non utatur eo ante talè diem, an ante illū diem computetur tempus, videlicet si in mēse

Ianuario

- 1 Ianuario sit factus contractus, & dictum fuit quòd hoc anno non tradetur res ei, sed anno futuro, tunc decem anni incipient anno futuro, & nò antè, quia nò dicitur antea contractus factus & perfectus, l. j. C. de peric. & com. rei ven. & l. j. & ij. quando liceat ab emptio. discedere.
- 4 Itè quidam egit ad rescindendum transactionem, quam mecum inierat, dicens se læsum, licet non esset: ego tamen reus eram læsus, licet ignorarè, confirmata est transactio per arrestū, postea volo ego reus agere. sciēs lesio-
Transactio confirmata per arrestū, an rescindatur.
- 5 nem, & dicere me læsum ex illa transactione, quā ego defendi. quæritur an possim, & post decē annos, quia volo subducere tempus processus de medio, quid iuris? quæstiones hæ pendēt in senatu, eas nunc non decido: expectans tēpus quo operæ pretiū erit, & quo matura deliberatione senatus decidatur. Itè vidi tēpus computari à die saisinæ, seu inuestituræ per dominū factæ & ita censuit senatus in anno ad retrahendum rem veditam per consanguineum, vt docet Aufrer. in styl. parl. arresto cccxxxviiij. cum domina.
Arrestum.
- 6 Requiritur in hoc tex. no. Primū requirit iste tex. cōtractū, distractū, vel aliū actū, quia oportet q̄ sit id, quod debet rescindi. nā quod non est, nò rescinditur, l. nam & si sub conditione. §. post defectum. ff. de iniust. & rupt. test.
In text. requisita.
- 7 Secundò, requiritur quòd contractus, vel alius actus fundetur super dolo, fraude, metu, violentia seu deceptione vltra dimidiam: alioqui si aliter esset, non comprehenderetur hîc, vt superius dictum fuit.
- 8 Tertio, requiritur quòd lapsi fuerint decem anni à die celebrati contractus, antequam quis conquestus fuerit, ibi *Par le laps*, vel à die, quo cessat metus, vel aliud impedimentum, vt sequitur in gl. seq.
- 9 Quarto, requiritur quòd illi decem anni completi fuerint, & sic incepti non sufficiunt. l. qua atate. ff. de test. c. cum in cunctis. in prin. de elect.
- 10 Quintò quòd illi decem anni sint continui, vnde interpellati non profunt. l. iij. de min. dixi superius in gl. præcedenti.
- 11 Sextò, requiritur quòd decem anni sint elapsi, non solùm à die celebrati contractus, verùm etiam à die quo cessat metus & impedimentum, vt sequitur in glo. seq.
- 12 Sed quæritur de ista rescissione coram quo iudice peti possit, an coram iudice rei sitæ, an domiciliij, & sup hoc video tres diuersas sentētias. Prima est, quòd debeat tractari corā iudice domiciliij, & nò rei sitæ, p̄ tex. in l. quoniam. ibi, eius adire te puincię præsidē, in qua domiciliū habēt, quos cōuenis. C. vbi & apud quē cog. in inte. rest. agit. sit. quia actio ex vedito datur ad rescindendū. l. ex empto. §. si quis virginem. ff. de actio. empt. doct. in d. l. ij. & actio ex vendito est personalis, ergo coram iudice domiciliij intēdi potest.
Coram quo iudice rescisso contractus petatur.
- 13 Secunda, quòd coram iudice rei sitæ, per l. fi. & per totum. C. vbi in rem act. exer. deb. c. sanè. de for. comp. facit l. qui proprio. §. item quæritur. ff. de procu. alioqui iudex domiciliij non posset mandare sententiam executioni, & sic esset elusoria, contra l. si prætor. ff. de iud.
- 14 Tertia opinio erat, q̄ in electione actoris sit, corā quo iudice agere vellet, vel corā iudice domiciliij, vel corā iudice rei sitæ: quia quando agitur de cōtractus rescissione, agitur de actione psonali in rē scripta. Ideo illa electio actori remanet, in l. fi. C. vbi in rē act. & l. j. vbi de hære. agit. Bar. in l. forma. ff. de cēlib. Bal. in l. fi. col. j. & ij. C. de longi tēporis præscrip. Innoc. in ca. ex
ij. To. Comment. Do. Rebuf. r ij

*Iudiciū re-
scindens &
rescissorium
cumulatur.* parte. & cap. postulasti. de foro compe. Panorm. in c. fin. num. 43. ibid. † Et 14
quia causa euitandi circuitum iudicium rescindens & rescissorium cumu-
lantur in eodem iudicio in Frācia, & ex æquitate: vt concludit Guido Pape
in decis. Delphinal. q. cxliij. an pretēdens se læsum. Ioā. Fabr. in §. rursus. de
actio. in institu. imò hodie non habemus iudicium rescindēs. dicit Gomef.
in d. §. rursus. co. iij. verum est separatum à rescissorio, sed adhuc in vtroque
concluditur, vt dixi in tract. de resti. & releua. artic. ij. gl. v. & doct. in l. ab ho-
*Iudex verra
stus quis sit.* stibus. §. sed q̄ simpliciter. ff. ex quibus caus. maior. † Et quāuis de iure epi- 15
scopus esset iudex iudicij preparātis, tamē hodie iudex laicus, cui dirigūtur
literæ rescissionis, & qui est iudex iudicij p̄parati, est iudex iudicij preparā-
tis. l. ordinarij. C. de rei vendic. vbi Bal. & istam sententiā in retractu seruā-
Arestum. dam approbavit senatus anno 1544. die xxij. Decembris in pronūciatione
natiuitatis. †. Sed hodie seruatur prima opinio, vt rescissio fiat corā iudice 16
Arestum. domicilij, vt fuit decisum anno 1544. die Martij decima, quod est notandū.
etiā vltima sentētia quo ad electionē nō reprobatur, vt dictū fuit superius.

Et que la cause de crainte, violence.

GLOSSA XXII.

*Durante
metu non
computatur
tempus.*

SUPERIUS dictum fuit hos decem annos computandos
à die contractus celebrati & perfecti. quod est verum, quando
nullum suberat impedimentum, sed quando subest impedi-
mentum iuris vel facti, tunc computatur ab illo die, quo cessat
impedimentum, per istum tex. iuri conformem.

*De uxore
verberata
vt rem ven-
deret, quan-
do agatur.*

Et sic quandiu durat metus, vel violentia, nūquam præscribitur. Vnde si 2
vxor fuerit verberata per virum, vt venditioni rei suæ consentiret, tunc
quandiu durabit matrimonium, nō cessat metus, quia iterum verberaretur
si ageret, ideo à morte viri habet vxor decem annos ad rescindendum cō-
tractum, l. si per impressionem. C. de his quæ vi metusve causa fiūt. doctor.
in l. interpositas. C. de transactio. Bart. in l. penult. in fi. ff. de condi. ob turp.
caus. limitatur per Feli. in c. causam matrimonij. de offi. deleg. & Francif. in
d. l. interpositas. in fi.

*Extra car-
ceres an du-
ret metus.*

Item qui metu se in carceribus obligauit ad soluendum decem sub pœ 3
na carceris, soluens postea extra carceres præsumitur per metum, quia non
præsumitur purgatus metus, quando semper instat. l. pe. ff. quod me caus. l.
qui neque. §. solutū. de verb. sig. sic consuluit Calca. consi. cxij. Primò nun-
quid & Dec. consi. ccxix. viso puncto. col. iij.

*Probare
quis debet
ex eadē cau-
sa metū in-
teruenisse.*

Notandum etiam censent docto. quòd si quis probauit verbera, vel me- 4
tus, debet probare interuenisse ex eadē causā, videlicet vt faceret illū con-
tractum, de quo agitur, nec sufficeret probare simpliciter verbera interue-
nisse, vt videtur innuere Inno. in c. accedens. de conuersio. coniugato. & in
c. cum locū. vbi etiam Io. Andræ. de sponsal. ideo si quis alium in carceres
detrusit, vt pecuniam ab eo extorqueret, si alium contractum faciat, valet:
quia ob illum contractum non fuit adhibitus metus. l. qui in carcerem. ff.
quod met. caus. l. qui à latronibus. de testa. & ista opinio fuit approbata in
magno consi. Neapolit. vt habetur in decis. ccxlvj. quidam maritus.

Ista sentētia est subtilis & pulchra, sed nō seruatur in forēsi iudicio in Frā 5
cia, quia

ciæ, quia metus adhibitus in vno actu, præsumitur in aliis durare. d. c. accedens. nisi fuerit purgatus, l. j. §. quæ onerandæ. ff. quarum rer. act. non det. l. metum. magna, quod met. caus. & d. l. si per impressionem. Panor. in c. j. infi. quod met. cau. & in c. causam matrimonij. de offi. deleg.

6 Vnde scribit Cy. in l. ij. C. de his quæ vi metu sive caus. fiut: quod si semel officialis mihi metum intulit, durabit ille metus, quandiu erit in officio. Bald. in l. nouissimè. quod falso tut. author. gestum est. Alexan. cõsi. j. in iij. vol. vbi etiam dicunt paria esse fieri aliquid coactè, vel timore coactionis. & idè operatur probabilis suspicio tormentorù, quod ipsorum illatio. Dyn. in d. l. nouissimè. Bal. in d. l. interpositas. C. de transf. & qui soluit nulla coactione adhibita, sciens tamen se posse cogi, dicitur inuitus soluisse, teste Ioan. And. in reg. bona fides, in prin. de reg. iur. in vj. refert & sequitur Ias. in l. penul. col. fi. ff. de cond. ob tur. cau. Ideo. quando probantur verbera iniuste illata, licet non ex illa causa, tamen ex simili iniusta, quia in alia causa inest timor adhuc illorum verberum, & in ista causa de qua agitur, timet verberari, sicut in alia causa, ideo sufficit simplex illa probatio verberum, & ita seruatur in actu iudiciario, quicquid in contrarium de stricto iure dicatur.

Metus officialis quando cessare dicatur.

7 Imò fortius dicerem, quod si pars aduersa vellet probare verbera ex alia causa interuenisse, non reciperetur, cum sufficiat metus seu suspicio metus per supra dicta, nisi vellet ex alia iusta causa & diuersa interuenisse, utpote quia vxor fuerat inuenta in adulterio, & ob id verberata, ista verbera non probabunt metum in alia causa.

8 Et sic spontanea solutio purgat metum. l. ij. C. eo. quid si metu pmissi decem, vel metu vendidi rem, an soluens partem, videatur metus purgatus in residuo. & breui considerandi sunt sequentes casus. Primus est, quod si soluero quicquam ratione contractus, vel alterius actus indiuisibilis præcedentis, tunc soluendo partem totum actum & contractum approbare videor: ut si fueris coactus emere domum meam, si sponte partem pretij solueris, reliquum soluere tenebris: quia totum approbare videris. l. j. ff. de poll. l. cum eiusdem. ff. de ædil. edic. quia pars contractus non censetur approbari, cum pars hoc non dixerit, ideo totum approbasse videtur, cum non appareat, de qua parte, l. j. C. de fideicommissis. & ibi doct.

Soluens partem sponte an videatur purgare metum in toto.

9 Secundus casus est, si solutio partis pecuniæ respiciat ipsam solam stipulationem pecuniæ, non alium contractum, tunc soluendo partem, non videtur in reliquo purgatus metus, tunc quia non potest præsumi donatio de eo, quod non est solutum, quia non videtur quis iactare suum, l. cum de indebito. in fin. ff. de prob. & actus agentium non operantur ultra intentionem eorum, l. non omnis. ff. si cer. pe. & quia non cõsetur de reliquo cogitatum, l. cum aquiliana. ff. de transf. & in diuisibilibus vna pars alteram non probat, reg. vtile. de reg. iur. in vj. l. pecuniæ. de vsur. ff. maximè in eo, qui soluit pro eo, pro quo non tenebatur. & pro hoc est text. expressus in l. ti. C. ne vxor pro marito: secus si teneretur, ut in patre in d. l. sed Iulianus. in fi. ff. ad Maced. & solutio vnius rei non purgat metum in alia. l. voluntariæ. C. de excus. tut.

10 Non refragatur d. l. sed Iulia. §. si. ff. ad Mace. vbi si paterfamilias coeperit soluere partem, vel filiusfamilias effectus paterfamilias raturum censetur habere totum contractum, & ideo cessat sententia exceptio. respond. dicunt quidam Iuricon. ibi non exprimere quod habeat raturum in residuo, quod non soluit, sed melius dici

potest, quòd ibi pater approbavit, vel filiusfam. illud ad quod efficaciter & ex æquitate naturali tenebatur, quia res data erat. Sed in casu metus is, qui sic promisit, nihil recipiet: ergo ex bono & æquo non tenetur, ob id solvendo partem non videtur totum approbare, nisi quatenus solvitur, & ubi est saltem naturaliter debitum ex causa non odiosa, solutio partis probat aliam partem, ut dicit glo. in d. l. fi. C. ne vxor pro marito.

Solvens vni sponte purgat metum quo ad aliud.

Tertius casus, spontanea solutio facta vni, purgat metum etiam quo ad alterum. unde si per metum duobus promiserim, & vni solvam sponte, metus etiam quo ad alterum censetur esse purgatus. argu. l. cui fundus. ff. de cond. & demonstr. glo. & doct. in l. non dubium. C. de testa. quia inspicitur spontanea solutio, & res, non persona, per d. l. fina. C. quod met. caus. ideo sufficit si vni solutum sit, quanvis Ias. hoc cogitandum reliquerit, in l. si ob turpem. ff. de condi. ob turp. caus.

Ou autre cause legitime, empeschant de droit ou fait la poursuite desdictes rescissions, cessera.

GLOSSA XXI I.

Duplex impedimentum.

EST duplex est impedimentum, iuris videlicet & facti. & dicitur causa legitima hinc, quia à iure probata. impedimentum iuris est, si à iure probatum fuerit impedimentum ut in filiofa. qui si non agat intra decem annos vivente patre, postea mortuo patre audietur: quia in vita patris agere non potuit patre nolente consentire: & quia nihil habebat ad agendum, & quia ei erat dedecori invito patre agere contra eum: ideo filiisfa. in omnibus casibus in quibus habent res, quæ patribus minimè acquiruntur, nullam temporalem exceptionem opponi posse statuit Imperator, nisi ex quo mouere actionem potuerunt, id est postquam manu paterna, vel eius in cuius potestate erant constituti, fuerint liberati: quis enim incusare eos poterit si hoc non fecerint? quod si maluerunt minimè adimplere, l. obuiante valebunt. l. j. in fi. C. de ann. excep. l. in rebus. C. de iur. dot. ibi, ea mulieribus ex eo tempore donantur, ex quo possunt actiones mouere. & ista est naturalis regula, ubi non est negligentia, ibi non debet esse poena. Bald. in auth. nisi. C. de bon. mat. Ias. consil. cxviij. contra donationem, in fin. vol. iij. & consil. cxxxviij. in presenti. in fi. ibid. Bar. in l. senatuscon. ff. de offi. præsi. non enim negligentibus subuenitur, sed necessitate rerum impeditis. l. non enim. ex quib. caus. maio.

Excommunicato iniuste non currit tempus.

Item si quis fuerit excommunicatus, est iure impeditus agere. c. intelleximus. de iud. c. j. ubi doct. de præscr. & melius in ca. quia diuersitatem. de concess. præb. ideo non currit tempus si iniuste, vel saltem restituatur. Pan. & alij in c. cum inter de excep. Aufr. in decis. Tholo. quæst. lxxvj.

Idem si prætoris copiam non habuit, l. j. in fi. ff. de diuers. & temp. præscriptio. l. j. §. dies. quando appellandum sit.

Præscriptio non inchoatur contra minorem, sed inchoata perficitur.

Idem iuris est in minore, ut non inchoetur præscriptio in persona sua, sed inchoata perfici potest, sed ipse restituatur. tex. in l. ait prætor. §. sed quòd simpliciter. ubi gloss. & doct. ff. ex quid. caus. maio. Anfrer. in decis. Thol. q. xcij. l. Aemylius. ff. de minorib.

Idem in furioso, amente, & aliis qui facto valetudinis suæ aduersæ impediuntur, quia isti pupillis æquiparantur, l. in negotiis. ff. de reg. iur.

Impedi

- 6 Impedimentum verò facti est, quando de facto quis experiundi potestatem non habet, vtpote quia ab hostibus captus sit, non computantur ei isti ^{Facti impedimentum quid sit.} decem anni, nisi ab eo tempore, quo reuersus fuerit. l. j. l. item ei. & l. seq. & per totum. ff. ex quib. cau. maio.
- 7 Idem si reip. causa absit. d. l. j. & per tot. ff. ex quib. cau. maio. nisi affectauerit, l. item hi. cum l. seq. ibid. §. item tria. de excu. tut. in inst.
- 8 Idem si in vinculis detentus longo tempore fuerit, l. j. & l. ait prætor. ff. ex quib. cau. maio. & l. succurritur. vide quæ scripsi in l. qui neque. ff. de ver. sig.
- 9 Vel si tempestate in aliquo loco, vel regione retineatur, vt neque experiiri, neque mandare possit, l. j. ff. de diuers. & temporal. præscr. intelligite vt in l. ij. ff. si quis cautio.
- 10 Idem si à valetudine impeditur, vt mandare non possit, etiam experiundi potestatem habere non censetur, d. l. prima. de diuers. & dicta l. secunda. si quis cautio. alia impedimenta scripsi in glo. concordat. in §. j. in verbo impedimento. rub. de col.
- 11 Etiam hoc procedit in præscriptione statutorum & ordinationum, vt consuluit Panor. in consil. xxij. quidam Io. col. ij. in ij. vol. quia statutum vel ordinatio debet intelligi secundum iuris interpretationem. l. ij. C. de nox. ca. cum dilectus. & c. ad audientiam. de cleric. non resid.
- 12 Intellige siue impediatur de iure, siue de facto, siue de iure & de facto simul quoniam mistum in hoc est fortius simplicibus: ideo comprehenditur, l. certi conditio. §. quoniam. vbi glos. & doct. ff. si cert. pet. doct. in l. ij. de verbor. oblig.
- 13 Limitantur prædicta, quando ille impeditus potuit remouere impedimentum, tunc currit eidem tempus. gl. & doct. in c. quia. de concess. præb. per l. qui potest facere. ff. de reg. iur. Fel. plenè in c. ex transmissa. de præscr. Alex. in l. si constante. §. j. in fi. ff. sol. ma. & abundè Io. Fran. Bal. in tract. præscr. in j. parte sextæ partis, in xxij. casu. vbi alia videri poterunt. ^{Impedito, si possit impedimentum tollere, currit præscriptio.}
- 14 In practica notandum est, quòd agere volens ad contractus, vel alicuius actus rescissionem, debet facere sequentia. ^{Praxis volentis agere ad contractus vel actus rescissionem.}
Primò, literas impetrare debet, in quibus facti veritatem inserat, & precibus suis manifestè rem narret principi. l. precibus. C. de impu. postquam consuluerit peritos, vt scripsi in proce. ord. in j. Tomo.
- 15 Secundò, absolutionem à iuramento petere debet ab episcopo, vel eius vicario. c. j. vbi doct. de iureiur. ^{Absolutio iuramentis sine causa cognitione dari debeat.}
- 16 Sed cum hæc petitio absolutionis à iuramento sit quædam restitutio, non est admittenda sine expressione causæ, nec valet absolutio sine causa, vt docet Inno. in c. cum inter. de renun. gl. in c. iij. de iureiur. glo. Panor. & alij. in ca. non est. de vot. redempt.
- 17 Et ideo requiritur ante concessionem ipsius causæ cognitio, teste Inno. in c. ad aures. de his quæ vi metusve causæ fiunt. Fed. confi. ccc. factum tale est, debitor promisit. Anch. confi. cxciij. prædictis. Fel. plenè in c. ecclesia. col. ix. de const. refert Hipp. in l. j. §. prætereà. nu. 101. de quæst. ff.
- 18 Sed hoc iure nõ vtimur in Francia: nã sufficit episcopo seu eius vicario ostendere literas Regias, & ipse statim dispēsat sine alia causæ cognitione, vel alterius partis vocatiōe, vt plenè scripsi in interpret. l. quòd iussit. in fi. ff. de

re iudi. Nā si iudex, qui de literarum veritate cognoscit, videt dispēlationē factam cum falsa causa, impetranter commodo literarum priuat & reiicit, & in expēsis condēnat, & sic illa dispensatio nō proderit impetrāti nisi vt nō sit periurius petēdo rescissionē: sed ob hoc nō fiet literarū approbatio.

Tertiò, literis impetratis debet pars citare aduersarium suum ad viden- 19 dum literas comprobari. seu vt practici dicūt interinari, quia in omni negotio citanda est pars, l. de vnoquoque. ff. de re iud.

Petitio & conclusio in literarū approbatione.

Quartò, actor debet in prima comparitione suas petere literas approba- 20 ri, & solent sic practici dicere. Primò in iudicio rescindenti concludunt sic: *Je conclus à l'enterinement des lettres Royaux, & en enterinant lesdittes lettres, que ledit contract soit cassé, rescindé & annullé.* Nunc sequitur iudicium rescissoriū: *Et en ce faisant, l'acheteur soit contraint à rendre & restituer ladite maison vendue, & laisser iouyr ledit vendeur comme de sa propre maison, offrant rendre audit defendeur le sort principal, & loyaux coustemens de telle vendition, ou à tout le moins, que ledit defendeur soit contraint à supplier audit demandeur le iuste pris de ladite vendition, qui est tel.* Quod pretium declarabit venditor. Ista est communis praxis Franciæ, quæ probatur in d. l. ij. C. de rescin. vendi. alia dico in tract. de excep. q. vltima.

Arestum.

Quintò, videtis in conclusione duo peti, videlicet vt contractus rescin- 21 datur vel alius actus, & rescissione facta reddatur res, & restituatur. Bald. in d. l. ij. & si reus opponat exceptionem litis finitæ, vel transactionis, & sic ad fines nō recipiendi tendat, & iudex dicat illum defendere debere literis, si appellet, malè appellatum iudicauit curia in conuentibus iuridicis Molinis habitis anno Dom. 1540. die xvj. Septēbris: quia respondere debet pars, & se defendere contra literas: & rationes allegare, cur cōprobari non debeāt.

Sextò debet offerre actor pretium, quod emptor tradidit cum expensis, 22 & vt dicunt *les loyaux cousts.* l. intra. §. vendentibus. ff. de mino.

Arestum.

Septimò, petit vt saltem iustum suppleatur pretium, quod probatur in d. 23 l. ij. & c. cum causa. de emp. & si pretium suppleatur ex illa pretij parte, laudimia debentur, quia est pars pretij: & ita censuit senatus, & isti processus rescissionum iudicantur per commissarios ex decreto curiæ, licet ordinatio de his non loquatur.

Octauò, illud declarare venditor debet. Hæc in summain hoc libello cō 24 tinentur, quæ sunt notanda in praxi, quia multa alia superflua scribūt doct. quæ omitto: quia non seruantur in praxi. ista tamen vidi præcipua, & tanquam pupilla oculi hætenus seruata, ob id ea tibi bone lector offero: quæ si grato animo exceperis, alia tibi præstare tuus me coget bonus genius. De prædictis interim ago & perpetuò agam Deo Opt. Max. & Regiæ cælorum immensas gratias. Amen.

Spes mea Christus.

Ad lectorem Tetrastichon.

Qui cupis ex templo varios ediscere iuris

Flores, huc adigas lumina bina citò.

Nil nisi delectum promit siquidem hortulus iste,

Lectori semper munera grata ferens,

201

TRACTATUS DE MERCATORIBUS ET NEGOTIATORIBUS:
ET QUIBUS MERCARI
sit prohibitum,

Rubri. Des marchans: & à qui est prohibé marchander.

N PRIMIS dicendum esset hîc, qui dicantur mercatores, & qui negotiatores, quive artifices, ac mechanici, verum quia tractatui de Mercator. minutatim venden. inferius conuenire maximè vidi: ob id ibidem illa pertractabo, vltimam rub. partem nunc prosequens videlicet:

Quibus mercari, & negotiari sit prohibitum? Respon. de iure canonico clericis maximè, in rubri. ne clerici, vel monachi negot. seculari. se immis. & in c. canonum. xiiij. q. quarta. & dicit Diuus Hieronymus, negotiatorem clericum ex inope diuitem, & ex ignobili gloriosum, quasi quandam pestem fuge, can. negotiatorem. lxxxviii. distinctio. & ca. sequen. ibidem. & Sanctus Paulus ij. ad Timoth. ij. Nemo deo militans implicat se negotiis secularibus, vt ei placeat, cui se probauit. Et isti mercatores vendendo multoties iniquum petunt, vt æquum ferant (vt adagio dicitur) & per arestum fuit dictum, quod Archiepiscopus Tholosanus moneret clericos, ne mercaturam exercerent, alioqui eos non defenderet, vt no. Aufre. in stylo parlamen. aresto clxxxiiij. item dictum fuit.

Secundò, prohibetur nobilibus, l. nobiliores. C. de Commer. & mercator. alioqui amittunt nobilitatem. Bart. in l. prima. C. de dignit. lib. xij. & scripsi in dicto tract. de mercator. minutatim venden. quomodo sic amissam possint recuperare.

Tertiò, mercari prohibetur militibus, l. milites. C. locati. & l. j. C. negotiator. ne milit. lib. vij. ne omisso armorum vsu à negotiationes se conferant, d. l. milites. vbi etiam dicit: Armis autem & non priuatis negotiis occupentur. Sunt autem alij prohibiti, de quibus extat super hoc lex Regia Ioannis, olim Francia Regis artic. sexto, vt sequitur.

Iean, Article 6.

Item pource que nous auons ouy & entendu, que aucuns de nos officiers marchandent, & font marché de diuerses marchandises.

GLOSSA I.

NON est prohibitum mercatori in diuersis rebus negotiari, sed alteri sic: vt hîc. & l. legatis seruis. §. si vnus. ff. de lega. iij. vnde mercatori pannorum non est prohibitum, sed laudandū propositum, vt libris cudendis laborem & pretium statuat, vt inferius probabitur.

Mercari à iure quibus est prohibetur.

Arrestum.

Nobiles & milites negotiari prohibentur.

Mercator in pluribus rebus negotiari potest.

Parquoy marchandise est fort empirée, & nostre peuple greué: si auons ordonné par meure delibération de conseil, que nuls de nos officiers.

GLOSSA I I.

Officiales Regij negotiari prohibentur.

QUANTUM hinc prohibeat generaliter, ut nullus officium obtinens Regium possit mercaturam exercere, & exempla non restringant regulam. l. nam quod liquidè. ff. de penu. leg. tamen hic tex. postea restringit ad eos, qui hinc enumerantur per verbum *c'est à sauoir*, ubi quos vult enumerat. maximè quia ordinatio est odiosa & correctoria: ob id non extendetur, per l. cum quidam. ff. de libe. & posthum. Alexan. consil. cxlj. in secundo volu. & Paul. Piccus in rep. in l. in quartam. col. xxxviii. ff. ad leg. Falc. vnde officiales Regij parua habentes officia, hinc non comprehenduntur.

C'est à sauoir gens de nostre grand conseil.

GLOSSA I I I.

Magni consilij officiales mercari prohibiti. Gens du Roy nomine, qui veniant.

PROHIBET Rex gentibus magni consilij ne mercaturam exercent, & est phrasis gallici sermonis, in quo dicitur: *les gens du Roy*, & cõmuniter in curia intelligimus aduocatos, & procuratorem Regios: *gens du parlement*, præfides & consiliarios parlamenti: *gens du conseil*, Consiliarios magni consilij, nec non magistros libellorum, & Cancellarium. hinc igitur comprehenduntur non solum consiliarij magni consilij, verum etiam aduocati & procuratores Regis in illo consilio, sed non alij, qui non sunt Regis officiales, ut procuratores, aduocati, aut sollicitatores priuatorum. de hoc consilio dicitur in titulo, *du grand conseil* supra, ideo hinc alia non tractabo.

Item hinc præmisit consilium magnum parlamenti, quia Regi proximũ: & an curiis parlamentorum sit præferendum: plenè scribit Io. Montagne, in tract. de author. præst. sacri magni consilij, & ibi Boëri. in addi. ad eum alibi dixi se habere tanquam excedentia, & excessa.

Gens de parlement & des requestes.

GLOSSA I I I I.

Gens de parlement.

SUB his comprehenduntur præfides, magistri libellorum, consiliarij, aduocati Regij & procuratores: itidem etiam notarij quatuor ibidem præfecti, cum sint gentes parlamenti: vnde Claudius tribunus plebis legem aduersus senatum tulit, ne quis senator senatorisve pater maritimam nauim, quæ plusquam trecentarum esset amphorarum, haberet: eam enim satis esse ad vectandos fructus suos ex agris. nam quæstus omnis patribus visus est indecorus, ut author est Liuius, & refert d. Tiraq. in tract. nobil. cap. xxxiiij. sic prohibetur hinc senatoribus ne mercaturam exercent, non tamen hinc comprehenduntur apparitores illius curiæ.

Mercatura parlamenti prohibita.

Ou maistres

Ou maistres de nostre hostel.

GLOSSA V.

MAGISTRI hospitij Regis sunt prohibiti merces & negociationes exercere, quia satis sunt occupati circa Regis curam, ob id non debent suscipere aliam curam, videlicet mercaturam: ne dum ad vtrumque festinarent, neutrum bene peragerent. l. ti. C. de assessor.

Magistri hospitij Regis mercari prohibiti.

Les maistres des comptes.

GLOSSA VI.

MAGISTRI computorum (quorum officium tractatur in rubri. *de la iurisdiction des maistres des comptes*) circa receptorum & thesaurariorum publicorum rationes expungendas, & audiendas versantur: & eorum iurisdictionis suprema est. In definitione computorum, tamen extra lineam computorum (vt dicitur) non sunt supremi iudices, sed ab illis ad senatum appellatur, & illa appellatio deciditur in magna camera, vt centies ab eis vidi appellatū. & sic censuit senatus, anno 1384. idem dicēs in libellorum magistris, vt ab eis ad senatum appelleretur. teste Aufrer. in stylo Parla. aresto. cxliij. item nota quod à dominis.

Computorum magistri negotiarum prohibentur eorum officium.

In quibus sunt supremi magistri computorum, & a quibus non appellatur.

Item si ab eis erratum fuerit in calculo, reuissio spectat ad cameram consilij: si verò conclusæ fuerint rationes, & aliquis remaneat debitor, commisiones ad capiendū, & saisindū bona illius expediētur à generalibus iusticie, vel à camera thesauri, & si appellationes ob dictas cōmisiones emittantur, deuoluūtur ad generales, quod ab ipsis emanatū est, si vectigalia respiciant. Si verò Regis patrimoniū, ad camerā patrimoniij, quā vulgus *la chābre du domaine* vocat. Et hi computorū magistri nō cognoscunt de appellationibus, vnde senatus annullauit sententiam illorū, quia cognouerant de appellatione ad eos emissa ratione decreti de capiēdo ab eis cōcep. an. 1544. die xij. Decembris. & ista seruiēt ad intellectū dicti tit. & hi vocantur magistri, & quare, ibidē scribo, & in l. quibus. ff. de verb. sign. vbi dico olim cōsiliarios parlamētorū vocari solitos magistrōs, vt est in libris curiæ scriptū.

Arrestum.

Arrestum.

Theauriers, receueurs, collecteurs.

GLOSSA VII.

QUI TRES ferē in idem conueniunt. Apud Romanos lex Clodia quæstorum etiam scribas negociationes exercere prohibebat. Vnde Suet. Domitianum quosdam quæstōres negotiantes venia donasse refert. Tiraquell. vbi suprā.

Quæstōres mercaturā non excusant.

Item generaliter prohibuit Rex Franciscus omnibus magistratibus vectigalium negociari. in hæc verba, *Item deffendons à tous nos officiers des aides & tailles, qu'ils ne se meslent ou entremettent par eux ou par autres de faire aucun fait de marchandise, en quelque maniere que ce soit, sur peine de priuation de leurs offices, & de restitution des gaiges, qu'ils auoyent prins durant le temps, qu'ils auoyent exercé le faict de ladicte marchandise.* Ita habentur in rubric. *des ordonnances des generaulx*, articul. xlij. ibi plenius dicetur. Etiam in rubric. *des aides & tailles* ordi. secunda. Arti. xxxviii. est alia

Indices ne Egalitū mercari prohibentur.

est alia prohibitio in hæc verba. *Itē ensuyuant les ordonances anciennes inhibons & defendons à nos grenetiers, & contrerolleurs de n'exercer par eux ne par autres, aucun fait de marchandise de sel en leurs greniers n'ailleurs, en quelque maniere que ce soit, sur peine de priuation d'office, & d'amende arbitraire.* Tamen istis alia mercimonia ibi non prohibentur, vt videtis.

Maistres des eaues & forests.

GLOSSA VIII.

Magistris nemorum & alijs officialibus mercatorum prohibetur.

MSTA prohibitio facta magistris nemorum Regis, ampliatur etiam ad custodes nemorum, & sylvarum illius, & ad illorum apparitores, ne mercari & negociari habeant, vt scribitur in titulo *des eaues & forests*, ordinat. v. artic. lxxxiiij. sic dicens, *Item qd' aucun verdier, maistre sergent ou autre sergent des forests, ne puissent marchander es points, ni es mettes de leurs offices, ni en leurs gardes*, extra ergo non prohiberentur.

Nous eschançons, sommeliers, bareliers, panetiers, maistres d'escuyries.

GLOSSA IX.

MSTA sunt officia quæ Regi seruiunt in pane, vino, & equis, & illa melius dignoscere officia quisque poterit ex his qui ista exercent in hospitio Regis.

Et maistres des monnoyes, gardes & contregardes, & officiers d'icelle.

GLOSSA X.

Monetarum officialibus mercari prohibetur.

MTIC magistri, custodes, & alij officiales monetarum sunt hîc prohibiti negociari: alij verò monetarij non obtinent officium à Rege non prohibentur per istum tex. de quibus monetariis habetur in l. j. C. de murilegul. lib. xj. & idem Rex Franciscus statuit in rub. *des monnoyers*. ordinat. vij. artic. vij. ibi *Aussi est expressement defendu. ibi alia vide.*

Maistres des garnisons.

GLOSSA XI.

MSTI magistri præsidiorum cum curam reipub. habeant, sunt etiã prohibiti, in l. j. & per totum. C. negocia. ne militent. lib. xij. & quia stipendia ratione officij sufficientia habent.

Seneschaux, Baillifs, Prouosts.

GLOSSA XII.

Gubernator Montispessulani quare sic nominatus, & datus.

QVAMVIS hîc loquatur tantum de istis, tamen comprehenditur etiam hîc gubernator Montispessulani, qui parem cum istis habet iurisdictionem & dignitatem. Nam cum olim de finibus iurisdictionis disceptaretur inter Seneschallum Nemausen. & Carcassonen. Rex pendente processu illis locis controuersis dictum gubernatorẽ præfecit, qui nomine Regio illic gubernaret, iurisdictioneq; exerceret:

exerceret. Et adhuc illam iurisdictionem retinet nomine Regio, & hodie nullus conqueritur: cum ciuitas Montispeffulani mereatur habere gubernatorem, qui in iurisdictione concurrat cum Seneschallis.

Noz procureurs.

GLOSSA XIII.

PROCVRATORES ergo Regij negotiari non debent, sed curam Regionum negotiorum tractare, siue sint præpositi curiis supremis, siue curiis generalium iustitiarum (quos uocamus) aut computorum, siue magno, aut intimo consilio: vel inferioribus, ut Seneschallis, Bailliuatibus, præposituris, aut aliis Regiis negotiis. Hi ergo non poterunt negotiari, si officium habeant à Rege, vel dimittant officium, aut mercaturam. De his procuratoribus, & aduocatis Regiis scripsi in titul. de electio. derogat. in concord. ubi eos multis deco-
raui priuilegiis.

Procuratores Regij à mercatura submouentur.

Secretaires, & clers des marchans de Paris quant au fait de l'eau: Chastelains, ou autres Iuges de nous, ou d'autres Seigneurs.

GLOSSA XIII.

ET SIC Iudices negotiari, & mercari sunt prohibiti: siue sint Iudices generales causarum, siue vectigalium, ut electi (quos *Esleuz* uocamus) de quibus est expressum in ordinationibus Regiis rubric. *des ordonnances des generaux. artic. xliij.* & superius dixi. His omnibus officiis Regiis enumeratis hodie uacat officium, quod olim erat celeberrimum, & est valde his temporibus necessarium. Officium illud erat uocatum Memoriale, seu à memoria: hi enim cōscribebant eos, qui uel scientia, bello, aut alibi pulchrè, ac cum laude se gessissent, eosque Imperatori commemorabant: ut ex hoc præmiis dignis afficerentur. Sed hodie hi qui præclara gesserunt facinora contemnantur: & quidam stolidi multoties eue-
hantur. Excitetur cum effectu hoc officium, & omnia bene habebunt.

Officium memoriale celeberrimum uacat, & ei non promouetur.

D'oresenauant par eux, ou par interposees personnes, ne marchandent, ne facent marchander, ne s'accompagnent, ou participent es marchandises.

GLOSSA XV.

ICET clerici sint de iure prohibiti tabernam per se exercere. c. vno. de uita & honesta. cleric. in vj. Tamen si per alium exercent, non perdunt priuilegium clericale. glo. & doct. in c. j. illo tit. facit text. in c. vlti. ne clerici vel monach. in vj. Alberic. in l. humilem. C. de incest. nupt.

Per se & per alios mercatura prohibetur.

Unde etiã apud laicos Imperator Pertinax mercaturam per homines suos exercebat, ut scribit Iulius Capitol. & multos enumerat Do. Tiraq. in tract. nobilit. Et hodie etiam plerique magni principes mercaturam exercent, & maritimam & terrestrem, ut omnibus obuium: ob id negotiationem nobilem reddunt. nihilominus iste text. prohibet personis superius

Imperator Pertinax per alios mercaturam exercebat.

boupeog

f

nominatis, tam per se quàm per alium mercaturam exercere: cui prohibitioni standum est. nam qui suo nomine exercere quicquam prohibetur, id nec per interpositam personam agere debet. l. ij. §. j. ff. de adm. rer. ad ciuit. pertinent.

*Triples
mercatura
prohibio.*

Et sic nota, quòd triplex est hïc prohibitio. primò, q̄ nominati in hoc text. nullo modo per se mercaturam exercent. Secundo, nec per interpositas personas: nam vt superius dictum fuit, qui per alium facit, perinde est, ac si ipse faceret. l. j. §. de iecisse. ff. de vi & vi arma. & reg. iur.

Item & tertio, quòd nō iungant se mercaturæ, seu negotiationi, verb. p̄tem habeant aliquam, & sic nec minimam, per glo. in cle. vna. in verb. aut earum aliqua. de foro compe. scripsi in auth. habita. C. ne filius pro patre. sed si secretè fiat, quis hoc proclamabit? nullus: nec ego.

Sur peine de perdre la marchandise, & d'estre punis à nostre volonté.

GLOSSA XVI.

*Pœna du-
plex contra
mercaturã
exercens.*

DVPLEX hïc imponitur pœna prima amissionis mercaturæ, quæ tamen nō imponitur ipso iure, sed est quædam comminatio, vt dicit gloss. in c. vno. de sagitta.

Secunda pœna est, vt puniatur grauius ad voluntatē Regis: debet tamen intelligi de voluntate iusta, & iuri consona. tex. in c. j. dist. j. scripsi in glo. voluerint. §. statuimus. j. de colla. in concord. Et an duplex pœna p̄ vno facto imponi possit. Respon. posse: quando vtraq; p̄ eandem legem apponitur, vt hïc, & in l. placet. C. de sacrosan. eccl. scripsi abundè in §. monemus. in verb. suspendemus. de colla. in concor. Francia.

*Gravissima
pœna que
dicatur.*

Item hic conditor limitat illam doctrinam, quòd vbi constitutio apponit grauissimam pœnam, tunc infligi potest pœna mortis. text. iuncta glo. in l. vna. C. ne liceat signum saluator. & in l. j. de Eunuc. & in l. iij. C. de his quæ ex publica colla. illata sunt non vsurpan. lib. xj No. Corset. in sing. incip. pœna, in x. & Barba. in c. prudentiam. §. adiicimus. circa fi. de offi. de leg. & in c. iij. col. iij. de fideiuss. quod nō procedat, quando in constitutionem illam grauem vel grauissimam pœnam declararet, vt hïc: vbi grauius puniri vult exercentes mercaturam istam prohibitam, & contra istam grauissimam declarat pœnam ad voluntatem nostram: & quamuis dicat ad voluntatem, tamen intelligitur de voluntate secūdam arbitrium boni viri: vt dixi. nec iure posset Rex pœnam mortis pro primo facto imponere, id est pro prima mercatura.

Et ne donnerons lettres, ne ferons grace au contraire, & renoncerons à leur office, à la marchandise.

GLOSSA XVII.

*Littera per-
mittentes
mercari an
valeant.*

HIC protestatur se non daturum literas in contrarium, vt descriptæ hïc personæ possint negotiationem exercere: sed si datæ fuerint literæ in contrarium, valebunt, si facta fuerit mentio istius ordinationis, & clausulæ prohibitivæ, per ea quæ not. Bartol. & alij in l. si quis. in principio. ff. de leg. iij. Oportet ergo, quòd

go, quòd is qui vbicunque exercet, vel negotiationi, vel officio renunciât. Nam qui duos venatur lepores, vix vllum consequitur, vt communi fertur prouerbio, & confirmatur in l. fi. C. de assess. Et quia illis Regiis officialibus honestum non esset sic mercari, & negotiari.

Et si aucuns en ya qui sur ce ayent impetré lettres, ou grace de nous: icelles nous tenons & reputons pour nulles & de nulle valeur, sur quelque formes de parolles qu'elles soyent octroyees. & si aucuns s'efforcent d'user desdites lettres contre nostredite ordonnance, ils seront punis si comme dessus est dit, & avecq' ce perdront leur marchandise.

GLOSSA VLTIMA.

LITERAE ergo impetrari in contrarium non valebunt. Intellige, nisi esset clausula expresse derogatoria huius constitutionis. l. fin. C. si contra ius. vbi glo. & doct. Feli. in c. nonnulli. de rescript. Et quia nulli vel pauci sunt hodie, qui velint istas impetrare literas, ob id ad alia pertranseo.

Item, & pource qu'auons esté aduertis, que plusieurs Seigneurs & gentils hommes mettent par chascun iour, leuages & nouueaux subsides sur les marchandises, qui se mettent sur les riuieres & fleuues navigables, à la grand charge de nostre peuple: pour ces causes auons ordonné & ordonnons qu'en chascun fleuue, ou riuiere navigable, les marchâs frequentans lesdites riuieres, & fleuues, pourront faire bourse commune, & imposer sur leurs marchandises, aucunes sommes deniers, pour la tuition & defence de leurs marchandises: le tout en forme & maniere de la bourse établie par les marchans frequentans la riuiere de Loyre.

Articulus secundus.

GLOSSA VNICA.

HIC recitat aliquos nobiles imponentes super mercibus vectigalia contra mercatores: ideo Rex ipsis mercatoribus permittit, vt ab his impositionibus se tueantur, & posse inuicem collectam imponere, & ad contributionem cogere: quòd facilius possint procedere contra præfatos imponentes noua vectigalia. Nam certum est, quòd non solent noua vectigalia inconsultis principibus institui. Ergo exigi aliquid, quòd illicitè poscatur competens iudex vetabit, & id quod exactum videtur, si contra rationem iuris extortum est, restitui iubebit. l. non solent. C. vectigalia noua institui, nec quidem decre. ciuitatis. l. vectigalia. ibidem. Nec curia Parlamenti potest imponere nouam collectam generalem. text. in l. vna. C. de superindicto, libro decimo. Et Guido Papæ in decis. Delphi. quæstio. cxcvij. domini mei. Nam hoc est de regalibus. l. j. C. de indictio. lib. x. & in titul. quæ sint Regalia. in feud. Sed solus princeps potest concere, vt imponantur hæc noua vectigalia ex causa, aliàs in bulla cœnæ domini ex-

Vectigalia nullus extra principem imponit.

communicantur imponentes. Ideo hinc ratione defensionis concedit mercatoribus aliquid imponere super suis ipsorum mercibus, nec tamen temere illud possunt. l. j. C. vectig. noua institui. vide do. de Ripa in lib. ij. respons. de rescrip. c. iij. & sequen. Ideo si ciuitates vel alij velint aliquid imponere, solent impetrari literæ à Rege hoc permittente. alioqui nihil poterit imponi nec exigi, & ita vidi seruari.

Quilibet in officio publico delinquens in solium tenetur. Item si plures admittantur ad communionem officij publici, & simul in officio delinquant, quilibet in solidum tenetur, sed omnes pro sua parte prestantur, nisi ab vno exigere non possit: quia forte non est soluendo. l. si multi. ff. de publica. Bald. in c. edoceri. col. ij. nume. 3. de rescript. vide abundè per Boer. in decisi. Burdegal. q. cccx. si plures.

Artifices statuta facere & mercatores possunt, & suscipi per quibus. Et sic videmus mercatores posse inter se facere statuta: artifices etiam statuta inter se habere solent, quæ authoritate magistratum roborantur, & censentur à iure communi confirmata. §. final. in authentic. de fideiussor. collat. ij. Et ideo seruanda sunt in singulis curiis, & secundum ea iudicandum, tam in curia mercatorum episcopali, quam seculari, vt not. in l. ex ea. ff. de postulan. Socin. consil. clxxxviii. colum. v. versicul. minusque obstat. in secundo volu. Quod est verum, quando respicerent actus illorum. Secus si dicatur quod procedatur summarie, quia intelligitur in curia eorum, teste Bald. in tractat. statuit. in verb. curia. quæst. vlti. Et inter illos iudicari ex bono & equo debet. Bart. in l. quintus. ff. mandat. Cur. in l. bona fides. ff. de positi. Angel. consil. lxxvij. plures creditores. colum. ij. & non ex rigore iuris. Bertrand. consil. cclxiiij. non potest. colum. vlti. in secundo volumi. ex prima editio.

Judicandum inter mercatores ex bono & equo. Famen non valebunt statuta eorum, in quibus disponunt id quod est naturaliter iniustum. l. ambitiosa. ff. de decret. ab ordi. faciend. & nota in l. j. C. quæ sit longa consuet. hoc docet Bald. in tractat. de constitut. colum. iij. & docto. in l. fina. C. de iurisdic. omn. iudic. Ideo non valent statuta eorum disponentia, quod pater pro filia teneatur, nisi filius mercator acquirat patri. Bald. in l. receptitia. colum. vlti. C. de constitu. pecu. facit l. prætor. §. ij. ff. de edend. quia illud statutum est contra ius gentium, quod vnus pro alio teneatur, vt in rubric. C. ne filius pro patre. & poena suos tenere debet auctores. l. sancimus. C. de poenis. Nec possunt statuere contra ius publicum totius ciuitatis, videlicet quod in depositis mercatorum non possit opponi exceptio banni, vt docet Albert. Brun. in verb. mercator. in tract. statuto. plus dicens, non posse etiam statuere inter alios sibi non subiectos, & Bald. in d. l. ij. col. vlti. reliqua ibidem videri possunt, & in l. fina. C. de iurisdic. omnium iudicum.

Articulus vltimus.

Item pource que par cy deuant plusieurs marchans par cautele, ou malice, ont prins es soyres de Lyon & ailleurs, grand quantité de marchandises à creance, en intention de frustrer les vendeurs du pris desdictes marchandises, ou de partie d'icelles, & pour leur malice mettre à execution, mucent icelle marchandise en diuers lieux, & puis se sont absentez, ou miz en franchise: à cause dequoy leurs creanciers
pour

pour ne perdre le tout, ont esté contraincts venir à composition, & quitter vne partie de leurs debtes, & du surplus donner longs termes de payement, à leur grand perte & dommage: Nous pour obuier ausdits abus, auons enioint & enioignons aux conseruateurs de nosdites foires, & autres, ausquelz en appartient la cognoissance, de proceder sommairement & de plain, à toute diligence, à l'encontre desditz marchans, & à la punition d'iceux, qui s'entremettront, receleront, ou ayderont à receler lesdites marchandises, tellement que ce soit exemple à tous autres.

GLOSSA VNICA.

- S**TATVIT Rex tam contra mercatores, qui recipiunt merces in nundinis crediti nomine, eo animo vt eas intercipient, & furentur à creditoribus, vel partem illarum, quàm contra occultantes merces: vt conseruatores nundinarum eos puniant, vt pœna vnius, exemplum fit multis, prout scribitur in l. j. C. ad legem Iul. repetun. † Sed cùm Deus solus sit scrutator cordium, cap. erubescant. xxxij. distinctio. & cap. j. ne sede vacan. quomodo hoc sciri potest? Respon. ^{Voluntas ex} intentionem probari ex præcedentibus & sequentibus. l. hæredes palam. §. ^{tribus digno} ^{sci potest.} sed si notam. ff. de testamen. l. si seruus plurium. in fin. vbi glos. optima. ff. de legatis primo.
- 3 Hic tria ponit subsequencia declarantia voluntatem & intentionem debitoris volentis fraudare creditorem.
Primò, si illas merces occultet. Nam occultans bona, perdit beneficium cessionis, l. j. vbi glos. & doct. C. de cels. bono. Ias. in §. si. colum. iij. num. 8. de action. in instit.
- 4 Secundò, si se absentet post acceptas merces. l. ij. ff. ex quibus causis in possessio. eatur. Ibi, potestatem autem sui non facit, qui id agit, ne aduersarius eius copiam sui habeat. Ergo latitantis bona iubet possideri: quòd si latitet, sed absens non defendatur, nonne videtur potestatem sui non facere? Ange. confi. lxj. quæritur. col. j.
- 5 Tertiò, si intra ecclesiam, postquàm recepit merces, immunitatem quærat. Nam sicut ob delictum confugitur ad ecclesiam. l. j. & per totum. C. de his qui ad eccles. confug. ita & pessimi debitores, sed nulla gaudent immunitate, vt in rubri. de celsio. bono. artic. ij. scriptum est. & in tract. de immunitate. ecclesia. † Imò cùm isti se occultant, & coguntur creditores cum istis componere, pacta facta cum istis fallitis (quos vocant) non valere, si appareat eos esse soluendo, dicit Boër. in decisione Burdegalen. quæst. ccxv. incarceratus. nume. 8. dicens non obstantibus pactis creditores posse totum exigere.
- 7 Quartò, dicit Paris de Puteo in tractat. sindica. c. an in causa pecuniaria. in prin. per cap. j. de deposito. quòd mercatores cedentes foro, seu falliti, sic eos vocat cessantes, & fugitiui poterunt torqueri: vt indicent pecunias, vel res sibi datas in depositum, vel in societatem ad mercandum, quas nunc denegant habere, vel illas perdidisse dicunt: vt refert Hippo. in l. diuus. col. iij. num. 6. ff. de quæst. & in pratic. crimina. §. expedita. nu. 42. Et hoc est ratione furti, quod iste mercator committere affectabat, & malefidei, maxime

Mercato- res occultan- tes merces non gaudent immunitate.
Mercator recipiens merces, & eas occultans, pro latrone publico habetur.
Constitutio Caroli quinti Imperatoris.

cùm ipsæ merces quas accepit adhuc extent, vel pretium illarum: quamobrem si vellet, posse se eximere à debito. sequitur Paul. Grilland. in tractat. de diuer. crimini. in fi. † Et quòd tales confugientes ad ecclesiam non gaudeant immunitate ecclesiæ, dico in tractat. immu. ecclesi. nec bonis cedere possunt, vt docet Boër. de cisi. Burdeg. quæst. ccxv. incarceratus, col. ij. & iij. vnde † statuit egregius Imperator Carolus quintus Bruxellis anno 1541. in mense Septembri, quòd mercator, qui acceperit merces, & postea se absentauerit, non facta solutione, & clam merces receptas transtulerit & celauerit, habeatur pro latrone publico, & grassatore itinerum, & puniatur pœna mortis sine aliquo priuilegio, & fauore. His verbis concepta est ordinatio:

Constitutio Caroli quinti Imperatoris.

Nous voulans en ce pourueoir, auons ordonné & st. ué, ordonnons & statuons que tous marchans & marchandes, & autres debiteurs de quelque condition, ou qualité qu'ils soyent, qui s'absenteront du lieu de leur residence, sans payer ou contenter leurs creditours, & clandestinement transporteront ou celeront leurs biens pour iceux defrauder, seront tenez & reputez pour larrons publics, comme agguetteurs de chemins, et ennemis du bien publicq, et telz les auons declairez, et declairons. Ordonnons à tous noz officiers, et iusticiers de les apprehender, en quelque part qu'ils soyent trouuez, sans qu'ils puissent iouyr de quelque priuilege, franchise, ou liberté, quel qu'il soit. Et apres les auoir apprehendé qu'ils procedent contre eux sommairement, sans figure de procez. Et q les Iuges par deuant lesquels ils seront accusez, ou calengez, s'ils leurs appert de ladite fuitte, et fraudulent transport, ou recelement de leurs biens, les condamnent au dernier supplice par la corde, sans port, faueur ou dissimulation: à peine que si nosdits officiers, ou iuges, ou ceux de noz vassaux fussent trouuez negligens, ou refusans qu'ils seront tenez et obligez, et poursuyuables pour l'entiere debte desdites banquerottes, et fugitifz.

Receptato- res quomodo puniantur.

Quintò, excitat conseruatores nundinarum, vt diligenter contra hos mercatores, & summariè procedant, ac contra occultatores & receptatores mercium: & quomodo puniri debeant non dicit hic text. ob id habemus text. in l. j. ff. de receptato. vbi sic scribitur: Pessimum genus est receptatorum, sine quibus latere nemo diu potest. & præcipitur, vt perinde puniantur atque latrones, & hoc probatur in l. fin. §. quòd si res mobiles. C. de his qui ad ecclesi. confug. Ideo statuit idem Imperator, vt isti receptatores teneantur pro his fugitiuis soluere, & si non sint sufficientes, pœna fustigationis puniantur laici, & est constitutio d. Caroli sic concepta & edita,

Constitutio Caroli quinti coramer- cium receptatores, & fautores fugiuorum.

vbi suprâ: † Semblablement) tous ceux qui en sauant assisteront lesdites banquerottes, et fugitifz à eux sauuer, et transporter leurs biens, et marchandises, ou empêcheront leur apprehension en quelque maniere que ce soit, ou les celeront, et garderont, sans declairer au Iuge du lieu, ensemble ceux qui se mesleront, ou conduyront les affaires desdites banquerottes et fugitifz, en leur absence, par société, ou autrement: ou qui feront, ou receuront d'eux contractz, transportz, ou cessions simulees, ou pour plus grande somme que leur vray deu ne porte: seront tenez et obligez à payer et satisfaire entierement tous les debtes dessusditz, banquerottes & fugitifz, & pour icelles poursuyuables comme lesdites banquerottes & fugitifz. Et si les dessus nommez ne fussent souffisans de payer & satisfaire ausditz debtes: Nous voulons que les gens lays soyent punis par fustigations, gens d'eglise par saissement de leur temporel, & mise

Et mise de garde manears à l'exemple d'autres, ou autrement arbitrairement selon l'exigence du cas.

- 13 Superest his addamus decisiones quotidianas, & q̄ pulchrè huic materiae Mercatorum
exterorum
causa sum-
mariè tra-
ctari debet. congruere videntur. Primùm, quòd mercatores exteri & causæ eorum de- Arestum.
Mercator
Regni adiu-
dicè extra
regnum nō
remititur. bent in regno expediri summariè, & de plano: vnde cùm præpositus & Bail- lius Beluacen. contrarium obseruassent, ordinariè procedendo in causa mercatoris Tholosani, fuerunt citati ad comparandum personaliter instan- te procuratore Regio, & processus eorum fuit annullatus anno 1531. die xiiij. Maij.
- 14 Secundò, nō debet remitti vnus mercator Regni ad defendendum aliū mercatorem exterum extra Regnum, sed simpliciter debet in Regno con- demnari ad indemnitate dicti mercatoris exteri, prout in specie iudicauit Senatus Parisi. Cùm quidam mercator Parisien. fuisset conuentus, vt defen- deret exterum mercatorem conuentum in Flandria pro quibusdam merci- bus Paris. venditis. & præpositus Parisi. condemnasset dictum mercatorem ad suscipiendam Flandriæ defensionem pro illo extero, perperam iudica- tum pronunciauit Senatus anno 1533. die xij. Maij.
- 15 Tertiò nundinæ non debent fieri nec mercatus diebus feriatis solenni- Arestum.
Nundina
& merca-
tus diebus
festis & in
cœmeteriis
fieri non de-
bent. bus. l. dies festos. C. de fer. & hoc sæpius fuit dictum in Senatu.
- 16 Quartò, prohibitum fuit in ecclesiis, & cœmeteriis mercatum exercere. Prohibitio
panni talis
valoris po-
est fieri. c. decet. de immunita. ecclesiarum. in sexto cùm sit bonum argumentum de tempore ad locum. clemen. ad nostrā. vbi gl. de censib. Ias. & alij in l. vinum. ff. si cert. pet. & quia decet donum Dei sanctitudo, nō mercatura, d. c. decet.
- 17 Quintò, valeret prohibitio ne quis auderet portare pannum, nisi talis Duo probi
viri in quo-
libet artifi-
cio eligendi. valoris sub pœna, & ita vidit proclamari autoritate Regis patruus meus magnus Iacob. Rebuffus in l. ij. C. de vestib. holob. lib. xj. quia Regis interest subiectos habere locupletes. §. si. de his qui sunt sui vel alien. iur. scribo con- stitutionem in tract. de pannis aureis, arg. seric. & purpura. in fi. Sed in hoc non esset imponenda lex pauperi, vt deferret vestem talis, aut talis coloris, quia eam emere non posset: ideo permitti debet quòd vtatur & fruatur illa veste, quam habet: alioqui nudus incederet more beluarum, quod non est faciendum, c. j. de restit. spoliato. in vj.
- 18 Sextò, vt omnibus artificibus via fraudum occludatur, bonum esset, vt Mercator
damni pas-
sum intra
annum nun-
ciare debet. præter eos, quos iuratos vocamus, in eorum negligentiam, qui nihil agunt, duo probi eligerentur in quolibet artificio, quibus cura totius artificij, & negotium committeretur, ne artifices in suis artificio aliquā fraudem com- mitterent: & si fraudem aliquam inuenirent, quòd nunciarent magistratui ordinario loci, & procuratori Regio: vt est statutum in constit. Neapol. rub. de fide instru. vbi dicit istos electos pro prima taciturnitate pœna pecunia- ria: pro secunda pœna manus: pro tertia pœna mortis puniendos: & fortè metū istarum pœnarum essent & diligentiores, & paulò magis prompti ad veritatem deferendam.
- 19 Septimò, si dederò mercatori pecuniam ad lucrum, & damnū, si patiat quia damnum per casum fortuitū, debet illud mihi intra annum nunciare: alio- qui post annū non audietur, vt docet Bar. in l. ij. C. de naufrag. lib. xj. & Ang. consi. xc. pro decisi. col. ij. sequitur Iacobi. in l. singularia. col. ff. si cert. petat.

quia singulis annis debent mercatores inuicem rationem reddere. l. nemi-
nem. C. de susceptor. lib. xj. l. j. C. p. socio. vbi doct. & Rom. singu. cxx. quæro
quando. Et si non redderent, tamen hæc denunciatio fieri debet. si tamen
non esset facta in conscientia, non esset liberatus mercator, cui non est de-
nunciatum.

*Conueniri ibi
possunt mer-
catores, vbi
tabernæ ha-
bent.*

Octauò, mercatores ibi conueniri possunt, vbi habent tabernæ, vel offi- 20
cinas, seu factorem, & ibi libros habere debent suarum rationū. tex. in l. hæ-
res absens. §. proinde. vers. at si quis. ff. de iudic. vbi Iaco. nisi tempore nund-
inarū. Id enim temporis nec conueniri, nec arrestari possunt, l. j. C. de nund.

*Interesse
permissum
est anode-
cim procen-
tum.*

Nonò, prohibet Imperator omnibus mercatoribus, ne recipiant pro cen 21
tum vltra duodecim annis singulis, soluendo secundum distantiam, & ter-
minos harum nundinarum, vt si sint quatuor nundinæ quolibet anno, sol-
uentur tres aurei pro singulis nundinis, & hoc recipiunt pro lucro cessante,
de quo rscripti plura in interpreta. l. vnic. C. de senten. quæ pro eo quod in-
terest. nec hoc recipitur pro vsura, sed pro interesse. hoc est statutū in dict.

*Constitutio
Imperator.
Caro. quin-
ti de vsu-
ris.*

ordin. Brucellis publicata. † *Item pour ce qu'aucuns marchans hantans & fre- 22
quentans nosdits, pays postposants leur honneur & salut, s'auancent pour nourrir leur
auarice, faire seulement marchandise d'argent, & le donnent à gaing, & fraix exces-
sif, sans faire distinction entre l'interest, qui est permis aux bons marchans selon le
gaing qu'ils pourroyent raisonnablement faire, & usure defendue à tous Chrestiens,
au tresgrand preiudice de la chose publique: de sorte que sans y pourueoir, avecq' suc-
cession de temps, tout le fait de marchandise se conuertiroit en usure, qui causeroit la
perdition des ames, & enorme preiudice à la chose publique, signament es pays de
pardeça: Nous en ce voulans pourueoir tant pour le salut desdites ames & conserua-
tion de nostre foy Chrestienne, que pour euitier lesdits inconueniens, auons ordonné &
statué, & par cestes statuons & ordonnons, que nulz marchans hantans, & frequen-
tans nosdits pays ne pourront donner argent à fraix, ou gaing plus haut que à raison
du denier douze pour cent, un an, & au dessouz, selon le gaing que vray-semblable-
ment ils pourroyent faire, en empliant ledit argent en marchandise: en declairant tous
contractz & obligations, par lesquelles on prendroit plus grand gaing que dit est, usu-
raires, & comme tels nulz & de nulle valeur: & defendons à tous noz subiectz de
quelque condition, ou estat qu'ils soyent, non se meslants du fait de marchandise, &
non ayans société à gaing, & perte, avecq' marchans, de bailler leur argent ausditz
marchans pour auoir gaing certain chacun an, en peine de confiscation dudit argent,
& par dessus ce, d'estre tenus & reputez usuriers publics, & comme tels punis &
corrigez. Et sic hæc nouissima constitutio corrigit alias constitutiones con-
trarias.*

*Vendere vi-
num ex pro-
prio habui
non est mer-
caturam
exercere.*

Decimò, vendere ex propriis vineis vinum, vel frumentum, aut abba- 23
tia seu beneficio, non est exercere mercaturam: ideo nec tenentur venden-
tes ad ea quæ imposta sunt mercatoribus, vt sæpius à Rege & à sua supre-
ma curia fuit declaratum. quod probo in tract. de merc. minuta. in glos. j.

*Læsio merca-
tores nõ re-
stituuntur.
In solidū an
possit quili-
bet merca-
tor conueniri
vel agere.*

Vndecimò, mercatores læsi in suis mercibus, non restituuntur in inte- 24
grum. per text. in l. j. C. qui & aduer. quos. vbi Bart. & Iacob. expressè hoc
docent.

Duodecimò, si sint plures mercatores socij vnius mercis, vel plurium, 25
quilibet eorū poterit agere in solidum contra debitores eiusdem mercis,
per

per l. si vnus. in princip. ff. de pact. nec poterit ei obiici, quòd non habeat mandatum, & sic quòd non possit agere nisi pro sua parte, vt dicunt Iac. & Ias. ibidem, quicquid scribat Bart. in l. eandem. q. vij. ff. de duobus reis. & opinio contra Bart. seruatur, si is cauere velit de rato: sicut dicitur in mercatoribus habentibus officium, vel conductionem de publico: quia sicut solent in solidum conueniri, ita & conuenire. l. j. cum gl. ff. de loco public. fruend. alibi dico abundantius. Ideo hinc non prosequar.

26 Decimoteriò, mercatores nudo pacto obligantur, licet in aliis regula- ^{Nudo pa-} riter contrà. l. iurisdictionum. §. sed cum nulla. ff. de pact. Bartol. & alij in l. ^{cto merca-} quintus. in fi. ff. manda. quia inter eos agitur ex bono & æquo, vt superius ^{tores obli-} scripsi. Tamen sine causa non obligantur, vt consuluit Pet. Paris. consi. xcvi. ^{gantur.} quamuis. col. ij. in tertio volu. per l. cum de indebito. in fin. ff. de prob. & l. ij. §. circa. de doli except.

27 Decimoquartò, prohibentur mercatores deferre frumentum, vinum, ^{Frumentum} oleum, loricas, scuta, arcus, sagittas, spatas, gladios, vel alterius cuiuscunque ^{deferre &} generis arma, vel tela, ferrum factum vel infectum ad Barbaros & Turcas ^{alias res ad} sub pœna confiscationis bonorum, & capitis: proditori enim proximum ^{Barbaros} est Barbaros, quos indigere conuenit, telis, vt validiores reddantur, in- ^{prohibentur.} struere. l. j. & ij. C. quæ res exporta. non debeant. Item deferentes sunt ex- communicati in bulla cœnæ domini, nec possunt absolui ab alio quàm à Papa. c. ita quorundam. de Iudæ. & in bulla cœnæ domi. artic. v. scripsi de- cem pœnas quibus tenentur.

28 Vltimò principes, & domini locorum mercatores exteros sine causa ex- ^{Principes} pellere non possunt: & si cum causa eos expellant, non debent ab eis dif- ^{mercatores} cedentibus bona auferre, quia mundus est omnibus communibus patria, ^{exteros siue} ex qua expelli non possunt, nisi ex qua causa relegari possunt. nam expel- ^{causa expel-} lere & interdicerè est pœna, quæ sine causa imponi non debet. l. relegato- ^{lere nõ pos-} rum. ff. de interdict. & releg. hoc expressè docet Bal. in ca. vno. de forma fi- ^{sunt.} delit. què sequitur Corset. in tract. de potestat. Regia. quæst. lxxxiiij. & Petr. Gerard. sing. lix. domini terrarum. Alia de mercatoribus poterunt

suppleri ex titulis & tract. seq. Tu lector beneuole, ista (vt

soles) boni consule, & gratias mecum Deo

Optimo Maximo agere non re-

cules persequa,

Amen.

CAROLVS DE MONCEAV DO. PETRO

Rebuffo eximio iuris vtriusque doctori, comiti, & ordinario
iuris Canonici professori Paris. necnon ibidem
in suprema curia patrono
celeberrimo.

Infelix seclum doctis, et tempus acerbum:

Quod sua virtuti munera nulla refert.

Dulcisonasque dolere sinit mærore iacentes

Musas, ut memores vix sinat esse tui.

Sed tua fama volat totum diffusa per orbem:

Unde tuum nomen Musa tacere nequit.

Cui laudes primas in iure Tholosa, Cadurcum

Dant, Monspessulus, et Pictavis, et Biturix.

Dum quibus obscuri docuit responsa Aphricani,

In primo nondum flore Rebuffus erat.

Parisiis venit causas tractare forenses,

Pontificum necnon iura docere sacra.

Praxim, iusque simul sectatus, utrumque docebunt

Gallorum hic nodis iura soluta suis.

Quodque magis mirum, qui tanta volumina profert,

Qualia vix hominis tempora ferre valent:

Arsidueque simul tres, qui et triginta per annos

Nos Sophia legum domata sancta docet.

Bartolus in medium veniat, vel pulcher Iason:

Si studiis illis talia protulerint.

Parca decus tibi virtutis fortuna reliquit:

Nec priuare potens, adiuat ipsa nihil.

Herculeos igitur num vis linire labores?

Virtutis merces est (ais) ipse labor.

Nobilis hæc mens est, et pulchro munere digna.

Omnes arte foues, nemo referre valet.

Verum sorte tua contentus plura recusas,

Quæ non esse tui prospicis officij.

Namque sacrum sacra, tranquillum tranquilla requirunt,

Hæc quoque qui præstent, sunt tibi discipuli,

Et præstantes queis ciuilia iura dedisti,

Quorum nullus adhuc qui tulit auxilium.

Unicus optatum tibi det contingere, cardor

Romana sedis num Lotharingus erit?

Suntque alij Regis geniti qui stirpe coruscant,

Quos commissum iura docere diu.

Omnibus hi possunt melius pensare laborem:

Qui sunt experti qua probitate vales.

Interea quod habes, summi moderator olympi

Augeat: atque tua sorte fruare precor.

TRACTATUS DE MERCATORIBVS MINVTATIM VENDENTI-

BVS ET ARTIFICIBVS, ET INTRA
quæ tempora debita petere debeant.

LOYS xij. Artic. lxviij.
Item auons ordonné & ordonnons.

Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

QUIA hic de mercatoribus, & de artificibus tractatur, ob id videndum erit, qui dicantur mercatores & negotiatores, quique artifices, & quia ad petendum illorum debita certum est præstitutum tempus, sicut omnibus communiter ad contractuum rescissionem: ideo hunc tract. post tract. de rescif. cōtract. locandum duxi, adiecto prius generali tract. de mercatoribus & negotiat.

Summa totius tractatus.

2 In primis sciendum est eos mercatores dici, qui negotiandi opus exercent, à verboq; mercari deduci. mercari autem non solum emere significat. l. eum qui ædes mercatus est. ff. de vsucap. & l. ij. §. fin. de dol. excep. Sed etiam emendi vendendiq; mercaturam exercere, vt in l. j. & l. licitatio. §. fi. ff. de publi. l. legatis. vbi Bart. de leg. iij. l.annonam. de extraord. crimi. doceo in l. mercis. ff. de verb. signific.

Mercator quia.

3 Notandum est, quòd quidam statuunt sequentia necessaria, antequàm quis dicatur mercator.

4 Primò, quod in albo seu matricula descriptus sit. nam antequàm assumatur in collegiũ, immunitatem non habet. l. semper. §. hoc circa. & §. hæc idcirco. ff. de iure immu. Chassa. in §. j. in gl. si elle n'est marchãde, rubr. des droitz des gens mariez. in cõsue. Burg. Sed hodie hoc non recipit communis mercatorum vsus, cùm mercatores communiùs in Francia nõ soleant librum, in quo scribantur habere: si fortè habeant, hoc seruari poterit.

Antequàm quis dicatur mercator, que necessaria.

5 Secundò requiritur, quòd exercent artem. l. scriniarios. C. de milit. testament. & melius probat l. ne quidam. ibidem. & l. semper. §. negotiatores. ibi, quandiu in huiusmodi actu sunt. ff. de iure immunit. vnde cū ann. 1521. die vij. Ianuarij, quidam aduocatus non exercens aduocationis officium impetrasset literas De committimus, fuit eis priuatus, & ad ordinarium quidam Pedriel conuentus remissus.

Exercere artem oportet eum, qui vult vti priuilegio artis. Arrestum.

6 Si tamen ad tempus ratione infirmitatis, belli, aut alia causa destiterit, animo tamen postea exercendi illã artem, non desinit nomen habere mercatoris, nec priuilegia perdit. Panor. & Fel. in proce. Decr. Greg. in fi. & in dubio nõ præsumitur animus dimittendi artẽ. §. pauonũ. in inst. de re. diui.

7 Tertiò, quòd maiorem partem habeat fortunarũ in illa negotiatione. l. nauicula. ff. de mune. & hono. l. semper. §. licet. de iure immu. ibi, cùm neq; nauigent, neque plurimam substantiã partem in mercatura habeant. ff. de iure immu. & in §. negotiatio. pro incremento facultatum exercenda est. & in rubr. C. de nauic. lib. xj. Alexand. consil. cvij. in quarto volu.

Maior pars fortunarum an debeat esse in mercibus.

Hodie

Hodie etiam si non habeant maiorem partem, dicitur mercator, qui negotiationem exercet, nisi in fraudem hoc fieret: & hoc dicunt doct. si descriptus in albo aliorum fuerit. l. si quid. in fi. ff. de adilit. edict. in l. rogasti. col. ij. ff. si cert. pet. superius scripsi. & sicut loquitur in mercatore deputato ad annonam reipubli. ministrand. vt visum est. de Ripa in c. j. in fine de iudi.

Ars per se exercenda. Quarto oportet quod per se artem exercent, non per institores. l. si. ff. de excus. tuto. quem sing. dicit Roma. sing. lxxij. an exercens. sequitur Aret. in d. l. scriniarios. quod Alexan. & alij reprobant in l. diem functo. ff. de offic. affess. col. vij. nu. 23. vbi dicunt d. l. si. loqui in vili. officio, & non extendi ad magnum. & sic mercatores dicuntur siue per se, siue per alios exercent: alioqui sequeretur, quod senio confectus, qui per se non posset exercere, non diceretur mercator, quamuis contrarium sit verum.

Mercatoribus priuilegia conceduntur propter pericula. Nec refragatur. quod priuilegia mercatoribus conceduntur propter pericula. d. l. semper. §. negotiatores. ff. de iure immunit. Sed nullum subest periculum, qui per alium exercet. ego respon. quod licet nullum subeat periculum personæ, rerum tamen contra: & in d. §. negotiatores, dicitur, remuneranda sunt pericula eorum: quinetiam abhortanda præmissis merito placuit, vt qui peregre muneribus quidem publicis cum periculo & labore fungerentur, à domesticis vexationibus & sumptibus liberarentur: cum non sit alienum dicere etiã hos reipubl. causa dum annonæ urbis seruiunt abesse. ecce text. loquentem de periculo non personæ tantum, sed de omni periculo, & personæ & bonorum: ideo si qui per alios negotiationem exercet, subeunt periculum rerum, ob id etiam priuilegijs vtuntur. vnde scribit Horatius: *Impinger extremos currit mercator ad Indos.* Ideo mercatoribus dantur priuilegia miserabilibus personis concessa, teste Innocent. in cap. significantibus. col. ij. de offic. deleg. quæ tradidit in artic. ultimo. in tract. de senten. prouiso. in primo Tomo constit. Reg. quod est verum in aliquibus, & donec sunt in itinere: secus si domi. vide de Ripa in c. j. in fi. de iudi.

Mercator ex pluribus dicitur actibus non vno solo. Quinto, qd plures negotiationes exercent, nempe ex vno actu non iudicatur quis mercator. l. j. §. licet. vbi glo. in verb. omne. ff. de tributo. actio. & in proce. in fi. §. cumq; hoc Deo. Bal. in rubr. C. de consti. pecu. in fin. plene Panor. & alij in c. j. de iudi. Bertach. in tractat. de gabelt. in septima parte. qd

Nomina verbalia quid denotent. xxv. ¶ nempe nomina verbalia significantia officium, artem, vel alium actum licitum, non respiciunt tantum vnum actum, sed plures, secus si sint nomina delictum significantia, vt raptor, qui etiam ex vno actu dicitur, & punitur, ac receptator, vt in c. fin. de rapto. l. j. ff. de receptato. Bar. in d. l. legatis. & in proce. ff. Anch. de Peru. in c. vno. de vita & honesta. cleric. in vj. Lucas de Penna in l. j. col. ij. C. de deserto. & Iasin l. de pupillo. §. si quis ipsi

Plures exercere mercas laudabile. prætori. col. vj. ff. de noui operis nunciat. ¶ Nec prohibetur quis plures mercaturas, & in diuersis rebus exercere, sed laudandus est. argu. h. legatis seruis. §. si vnus. ff. de lega. iij. l. procuratoris. §. si plures. de tribut. hoc docet Bal. in tract. de constit. q. penult. & Signoro. consi. xcvi. q. col. j. Et tunc debet conueniri, si agatur de re pannaria coram Iudice pannorum, & decidi causa statutis illorum: si de alia materia secundum statuta illius artis. si autem negotium est extra vtramque artem, ad forum commune pertinet cognitio.

- 13 cognitio. tex. in l. iij. §. eodem modo. ff. naut. caup. † sed mercator qui vsuras exercet, statim perdit priuilegia: abominabilis enim est, qui vsuras committit, vt docet Bald. consil. cccclxxxij. in quaestio. col. pen. in v. volu. plus dicens, vsurarum voracitatem in bonum virum non cadere.
- 14 Sextò, requiritur, quòd emat, vt vendat, alioqui si semper emeret sui vsus gratia tantum, non diceretur mercator, aliàs omnes essent ferè mercatores, quia omnes emunt sibi necessaria, si possint: mercaturam ergo sic definiuit Signo. consil. xcv. q. iij. nu. 25. est officium, quod ratione quaestus exercetur, in rebus mobilibus comparandis, illis quoque distrahendis. ibi vide.
- 15 Sed tria requiruntur de communi vsu antequàm Conseruator nundinarum possit cognoscere. Primò, quòd debitum sit pro facto nundinarum factum. Secundò, quòd contractum fuerit inter mercatores frequentantes nundinas, & frequentare dicuntur etià per institores. Tertiò, quòd solutio sit destinata ad nundinas, & hæc tria præbent conseruatoribus nundinarum ius cognoscendi: alioqui non, vt sæpius audiui in Palatio iudicari. de hoc cõseruatore dicitur in §. fi. in rubr. de merca. vbi cognoscit etiam contra mercatores occupantes merces, & contra receptatores earum mercium, vt ibidẽ dicitur. possunt etiam cognoscere in dependentibus & cõnexis, l. si quis ex argentariis. §. ratione, & ibi Alex. ff. de eden. cle. dispedio sam. de iud. quia connexorum idem esse debet iudiciũ, c. translato. de const. † Inde mercatus participium dicitur emptus: nomen autem verbale mercatus significat locum, in quo res venduntur, & tempus quo venduntur, l. vna. C. de nund. mercatum in neutro vtitur ius canonicum, in c. i. de emp. & vend. vbi non debent carius homines vendere transeuntibus, quàm in mercato vendere possunt.
- 17 Mercalem vxorem, veditio[n]i expositam vocat Imperator, in l. mercalem te habuisse vxorem proponis. C. de cond. ob turp. caus. *Mercalis vxor.*
- 18 Et hi mercatores circa duo maximè consistunt, videlicet vt ex pecunia consequantur pecuniam, vt in cambiis: de quibus dicendum est prout in tract. de cambiis habetur, aut vt ex pecunia rem consequantur, seu è contractu, vt in emptionibus, & venditionibus, de quibus propriè loquitur hic tex. *Mercatorum scopus.*
- 19 Sciendum est mercatores hos in duplici esse differentia: quidam sunt, quos vocant grossarios, qui merces sine diuisione emunt, & vendunt, & hi sunt honorabiles. hos Bud. in tit. de offi. quaest. in annot. solidarios negotiatores dicit. ob id (vt existimo) quia solidas & integras merces vendant. *Mercatorum duo genera.*
- 20 Alij sunt minutarij, qui res frustatim, seu minutatim vendunt: de quo verbo loquitur iste text. & iure consil. in l. cum hi. §. in causa. ff. de transact. ibi aut si à pluribus ei alimenta relicta sint, & minutatim singulos conuenire difficile ei sit. inferius alios tex. adducam. hos Budæ. ibidem etiam venditores & propòlas appellat, hoc est, non sua vendentes, sed à negotiatoribus emptitia pluris postea venditantes.
- 21 Sed aduertendum est, quòd nobilis exercens mercalem artẽ, perdit nobilitatem, quandiu eam exercet. l. nobiliores. vbi Bal. C. de com. & merc. Bart. & alij in l. j. de dignit. lib. 12. sed si exercitium artis omittant, vidi impetrari literas Regias, vt nobilitate iterum gaudere possint, licet non sint multum necessariæ, quia ipso iure reassumunt eam, desistendo, per l. ingenuum. ff. de stat. hom. & facit clem. si. de vit. & honest. cle. Masuer. in titu. de taliis. §. item illi.

Vsurarij mercatores priuilegia perdunt.

Mercatura quid.

Requisita conseruatoribus nundinarum antequàm cognoscant inter mercatores Conseruatores nundinarum de dependentibus & annexis cognoscere possunt.

Mercalis vxor.

Mercatorum scopus.

Mercatorum duo genera.

Nobilitas mercatura amittitur, & quomodo postea reha-beatur.

qui sunt nobiles. Bene confiterer aliquem de nouo nobilitatum, si postea exerceret negotiationem & mercimonia, debere impetrare literas, quia amissa esset sua nobilitas. Ioan. Fabr. in l. falso. C. de diuers. rescrip. Diuersum est in eo qui ex parentibus nobilibus natus est, tunc natura produxit eum nobilem. Ideo quod est naturale, amitti non potest. §. sed naturalia. de iure natur. in insti. l. ius agnationis. ff. de pact. & iura sanguinis. de regu. iur. & hi tenentur ad soluendum collectas, sicut plebei, teste Guido Papæ in decisi. Delph. q. cxcvj. nobiles. & q. cccxcj. quid autem. & in hanc sententiam inclinat Calca. consi. viij. in causa. Sed hoc iure utimur in Fræcia, ut passim literæ à Rege impetrentur, ut negotiatio & exercitium negotiationis non noceat nobili, qui exercuit mercaturam. & hoc docet Do. Tiraq. in tract. de nobi. q. xxvij. nec putarem hanc negotiationem obesse filiis, quominus nobiles dicere se possint, licet nati sint ex nobili exercete negotiationem: ut docet Bonus de curt. in tract. suo nobi. in iij. par. † Annotandum est eos artifices vocari, qui rem emunt, & mutata forma illam vendunt: ut si quis emat ferrum, ex quo balistas, vel enses faciat, seu cultellos, quos postea vendit. cap. eijciens. 88. dist. vbi sic scribitur, Quicumque rem comparat, non ut ita integram & immutatam vendat, sed ut materia sibi sit inde aliquid operandi, ille non est negotiator: qui verò rem comparat, ut integram & immutatam vendendo lucretur, ille est mercator, qui de templo eijcitur. Et sunt verba Chrysofomi ibidè.

Vnde dicantur artifices.

Vel artifices dicuntur, qui circa vilia opera negotiantur, & qui arti alicui dediti sunt, ut in rub. de excus. artifi. lib. 10. l. lacus. ff. de acqui. rer. do. & communi idiomate hos *Artisans* vocamus, & *gens de mestier*, ac *mechaniques*. rubr. *des Confrairies*, artic. j. & cõmunis loquendi vsus attendi debet, qui artificum

Mechanici qui et vnde dicantur.

nomine veniant, ut firmat Feli. in proem. Decretal. col. iij. nu. 9. & in §. iij. in glo. iij. de consuetud. iur. stat. pres. in consuet. Biturig. & hi omnes mercatores minutarij ac artifices, ut aurifices, Pharmacopole, & alij declarantur comprehendendi sub ordinatione Regis de vestimentis prohibitis. rubric. *des draps d'or*, &c. in fi. Sed grossarij non comprehenduntur sub mechanicis: quia mercatura si tenuis est, sordida putanda est, ut dicit Cicero j. offi. Item opificum ac forensium & mercenariorum praua est vita, nullumq; virtutis opus hæc tractat multitudo. Aristo. lib. 6. Polit. c. 4. & lib. 8. c. 2. sic ait: Itaque artes illæ quæcunque deterius disponunt corpus, & cuncta mercenaria exercitia, sordida nuncupantur: mentem enim occupatam, & vilem reddunt. Nec existimandum est mechanicos dictos à verbo *mœchari*, ut putat Floren. in prima parte summæ titu. j. cap. 3. §. iij. quòd arte mechanica mens adulteretur. Sed à πὸ τῆς μηχανῆς, id est inuentione, vel à πὸ τῆς μηχανῆς, quod est molior & inuenio: & qui nihil aliud quàm inuenta ab aliis tractare solent, obtusiorq; ingenio sunt mechanici dicuntur. vnde generaliter serui homines vilia tractantes & obscuri mechanici dicuntur. quare Erupides ait: Δῆλοι δὲ καὶ σκοδαὲνὰ μηχανήματα χρέας ἀνάνδρου φάρμακα εὐρεται βροδοῖς, id est serui obscuriq; homines mechanici inuēti sunt hominibus, ut sint remedia illiberalis vsus & ministerij. hinc gallicè *mefchans* dictos putarem, quasi viles & contēptibiles. Et artes mechanicas opificia huiusmodi & sordidiora tractantes, quales hæ, de quibus supra diximus. † Et qui maiori parte tēporis circa colendos agros versantur, licet artem aliquā exerceant, artifices tamē non dicuntur, ut cõsuluit Corneus con-

Agricole non dicuntur artifices nec amittunt nobilitatem.

filio.

fil
no
na
te
fu
25
pr
tif
do
S.
de
hi
eu
qu
liu
bu
iij.
do
26
aliu
cui
fig
Ber
pot
cipi
27
hon
co
com
mul
naru
arte
nè e
infe
chan
uert
dilig
cola
1
C
glo.
colu

filio 3 r8. ex pluribus. in primo volumi. & appellatione artificum non continentur agricolæ. text. in capit. quod super. de voto. ibi artifices & agricolæ. nam hi licet laborauerint in propriis possessionibus, non perdunt nobilitatem: secus in mercatoribus, vt docet Guid. Pap. in decisi. Delphi. quæst. 41. fuit dubitatum.

25 Et differunt hi artifices à negotiatoribus, quia negotiator & mercator proprie est, qui rem emit, & non mutata forma illam vendit, vt lucretur: artifices contra, d. c. eiciens. & cap. quid est aliud negotium. 88. distinct. hoc docet Archid. in c. quanquam. de censib. in 6. Lud. Roma. in l. si publicanus. §. j. ff. de pub. & Bertr. consil. ccxiiij. multæ sunt. col. ij. volu. ij. ex noua edit. & de his loquitur tex. in l. eos. ff. de decur. & in rubri. C. neg. ne milit. lib. 12. & hi negotiatores necessarij sunt in ciuitate. l. final. ff. de nunt. Labeo iudicatum, qui pluribus in locis ex æquo negotiatur, nusquam habere domiciliū: quosdam autem dicere refert pluribus locis eum incolam esse, aut domiciliū habere, quod verius est. l. Labeo. ff. ad muni. negotiatoris tamen verbum generalius est, quàm mercatoris, vt docet Sing. Homed. consil. xcv. in iij. quæst. num. 25. & inter hos artifices longa differentia est, ingenij, nature, doctrinæ, & institutionis. l. inter. ff. de solutio.

26 Vnde ingeniosus & optimus artifex propter sui operis integritatem, ne alius tale suum signum recipiat, prohibere potest, ne confundantur opera cuiuslibet, & non discernatur bonum opus à malo, teste Ioann. de Plat. in l. stigmata. C. de fabricen. lib. 11. & Panor. in c. dilecta. de excessib. prælat. & Bened. in repet. c. Raynutius. in verbo, de Clera. de testament. & artificium potentius est officio. ex artificio quippe vberior & honestior quæstus percipitur. not. in l. legatis. §. j. ff. de legat. iij.

27 Et in Regno maiora quàm legistæ lucra & dona præcipiunt hoc genus hominum, vt docet Lucas de Penna in l. vna. in fi. C. de muner. & in quo loco munera. lib. 10. & mirum hodie, quantus sit horum artificū & mechanicorum etiam apud magnates & ecclesiasticos præcipue fauor & quæstus: multò pluris videas fieri hoc genus sordidioris famulitij, latomoru, pincerarum, coquorū, venatorū, ab his (vt ita dicam) quàm liberiores artes, laudabiliora & necessaria reip. studia iuris diuini humaniq;. Et iure fanè exclamare possumus, ô tempera, ô mores, ô foelix seculum ingeniorum, infelix verò præmiorum! & quia ingenio sunt mechanici, & eruditiona, mechanicos quoque illos babent in pretio: graculus enim graculum (vt in pro uerbio est) amat, & asinus asinum: si cultiores eruditione fiant, tales etiam diligent: sed hi non audient nos quia nil legunt. faxint ergo superi vt excolantur, & tandem ingenia ament, non ventrem vitæ charybdim.

Que tous,

GLOSSA II.

QVI totum dicit, nil excludit. l. à procuratore. C. mand. scripsi in tractatu de literis obligatorijs, artic. j. gloss. j. in j. Tomo constitut. Regiar. vbi etiam limitaui, quæ hic non repetam per text. in §. sancimus. in authent. de testib. collat. vij. vbi est etiam glo. & in l. ne quis. C. de dign. lib. 12. & Alciat. in tractatu præsump. fol. 180. ij. Tom. Comment. Do. Rebus.

& seq. sed vide quæ abundè scripsi in verbo vilissimis, in authen. habita. C. ne filius pro patre. vbi distinxit artificia.

*Minutarij
petere de-
bita intra
tempus or-
dinationis.*

Comprehenduntur etiam minores in hoc artic. adeò vt si nō petant intra tempus hīc statutum, repelli debeant, tum propter verbum *tois*, tum quòd lex generalis etiam liget minores, vt probat text. in l. si sine hærede. §. Lucius. vbi Bart. ff. de administr. tutor. & cap. constitutus. de in integr. restit. vbi Innocen. & alij dicunt præscriptionem inductam à statuto vel consuetudine, ligare minores. & sic consuluit Alexan. in consi. lxxv. quoniam. col. ij. & iij. in vj. volum. ex capite tamen ignorantia, si in locum patris, matris, vel alterius successerint, & debita non petierint, restitui poterunt, vt scripsi supra in tracta. proximo de restitut. & releuam.

Drapiers.

GLOSSA III.

*Pannarij
qui.*

PANNARIJ sunt tam illi, qui pannum faciunt, quàm qui emunt, vt vendant, & qui bonam partem fortunarum suarum in illa mercatura exercent. glos. in l. semper. §. negotiatores. ff. de iure immunita. vt superius scripsi in j. gloss. Alexand. consil. cvij. in iij. volum. quem refert Bauer. in §. sed hæctenus. col. iij. de testamen. milit. in instit. & inferius declaratur in tract. de panna. merca.

*Candelarij
qui.*

Tamen propriè loquendo sunt hi, qui publicè pannum emunt, & vendunt, & habent tabernam apertam omnibus emere volentibus. Bart. & Rebuff. in rubri. de nauicular. lib. i. vbi dicit candelarios eos non solùm si faciant, & vendant candelas, sed etiam si eas emant & vendant.

*Mercato-
res qui no-
biliores.*

*Genera qua-
tuor lanifi-
cij.*

Hos ergo pannarios præmisit iste tex. tanquam nobiliores sint inter alios mercatores, quia lanificiū dicunt prius inuentum, quàm aliam artem. Deus enim vestes pelliceas fecit Adæ & vxori, quibus eos induit, antequàm eijceret de paradiso, vt Genes. 3. in fi. vnde lanificium vocat Florent. sic dicens, quòd omnis operatio nendi, retorquendi, & consuendi, quicquid fit instrumento, colo, fuso, acu, pectine, calamistro, & alia continentur. Et sunt in qua druplici differentia: quidam ex lana operantur, vt pannarij: alij ex serico, alij ex pellibus, alij ex lino seu cannabe: & isti omnes si minutarij sunt, hīc comprehenduntur: præferuntur tamen pannarij, quia res necessarias faciunt, videlicet ad vestiendum homines: alij verò sericū ad voluptatem magis quàm ad necessitatem: vt docet Floren. in iij. parte Summæ, titu. viij. cap. 4. §. ij. vbi etiam lanificium quod vocat. i. artem pannariam præmisit. Sed Chassan. in Catalog. gloriæ mundi, in xj. parte, agricolas anteposuit. verùm quia ista modici sunt emolumenti, ea curiosis relinquo. leges pannariorum vide infra rub. *des drapiers*, quæ erūt ex his, & seq. expeditæ cum his quæ ibi dicentur.

Apothicares.

GLOSSA IIII.

Pharmacopola qui.

PHARMAGOPOLAE hi latinè vocantur, qui pharmaca vendunt, quæ nos gallicè dicimus *drogues*, vnde Iuriscōsul. dicit pharmacum mediū verbū esse, & pro veneno, & pro medicamento accipi posse. Ideo qui pharmacū dicit, debet addere bonū vel malum.

malum. l. qui venenum. ff. de verb. signi, vbi scripsi. ideo quicumque vendiderit pharmaca, hic pharmacopola vocatur, gallicé *Apothicaire*, & oportet quòd intra sex menses petat, alioqui excluditur, vt hic.

Et sub hoc verbo puto etiã cõprehendi videntes Aromata & species minutatim, quos gallicé vocamus *Espiciers*. vide rub. infra, *des espiciers & espiceries*. vbi leges istorum ponuntur, quæ ibidem poteris videre, quia nõ egent expositione & per ista elucidatur ille titulus *des espiciers & espiceries*.

Et isti pharmacopolæ non debent aliquibus vendere venenum propter periculum vitæ hominum. l. 3. ff. de fall. Sed de consilio & consensu medici potest ipsum venenum disponi, vt misceatur, sicut in ord. Io. habetur descriptis in libro viridi. alia de his dicam in l. qui venenum. ff. de verb. signi.

Idem in medicis & chirurgis statuitur in ordi. Carol. Impe. vt post duos annos petere salarium non possint.

Si vis videre multa de his pharmacopolis & de mercib. & speciebus, & de taxationibus earũ, vide in rub. *de l'impositio foraine. ver. espiceries*, postquàm videris tex. in l. fi. §. diui. ff. de public. & bonum esset, q̄ duo probi viri constituerentur, q̄ singulis annis viderent pharmaca, vt scribitur in cõst. Neap. li. 3. in rubr. de prob. experientia medico. c. vlt. ne corrupta darentur.

Bolengiers.

G L O S S A V.

PISTORES veteres à pinfendis granis frumenti, non molitores, sed quasi pinfitores vocabãt. Luc. de Pen. in rub. C. de pist. lib. 11. sed hic intelligimus de his, q̄ panes vendunt. l. si ita scriptum. ff. de fun. in struc. & in l. 1. ff. quod cuiusq; vniuersit. nom. & hi sunt, qui merces esculentas vident, videlicet panem. qui si intra sex menses debita ex hac causa contracta petere omittant, postea non poterunt, per hunc tex. *boulengiers*. Et hi, vt refert Plin. li. 18. c. 11. non fuerunt Romæ ad Persicum vsque bellum annis ab vrbe condita quingentis octoginta: sed ipsi Quirites panẽ faciebant, mulierũq; id opus erat: sicut etiã adhuc in plurimis regionibus, maximè in pagis linguæ Occitanæ, quæ mulieres panificæ dicuntur, & factura pannificium hæc Crapal. libr. 5. c. 4. refert. Etiam continentur hi qui vendunt panem, licet non faciant, cum sit eadem ratio in illis, vt dixi in gloss. 3. superius.

Item pistoribus externis fuit prohibitum ne Paris. panes suos vendant per reuenditores, sed per seipfos, sub pœna confiscationis panum, ne carius panes ab istis reuenditoribus vendantur in reipublicæ perniciem.

Vltimò, notãda est l. vna. C. de pist. lib. 11. phibens, ne qs pistor, vel alius accipiat dignitatẽ gratia, vel pecunia, alioqui exuti dignitate, viginti libris auri mulctantur, & ad pristinum statum redire compelluntur, nec rescriptum valet talia remittens: quæ lex vtinam obseruaretur, & princeps emeret doctos & prudentes, & non venderentur officia in reipublicæ perniciẽ.

Pasticiers.

G L O S S A V I.

FILATINE fartores, seu dulciarij pistorum vocari possunt, qui inficitia farcimina faciunt, de quib. Martial. in fi. sic scribit:

Mille tibi dulces operum manus istas figuras.

ij. Tom. Comment. Do. Rebuf.

*Extruet: huic vni pauca laborat apis.
Surgite: iam vendit pueris ientacula pistor,
Cristatæq; sonant undique lucis aues.*

Sunt qui dicant Heliogabalum Imperatorem primùm farcimina de piscibus excogitasse: vt Crapal. lib. 1. de partib. ædium, lib. 4. refert. Etiam Parisien. fuit prohibitum his, ne vltra vnum diem farcimina custodiant, quia facile corrumpi solent, nisi sint ex venatione facta: illa enim possunt longius custodiri, sed hodie vt dicebat Musonius in lib. de alim. vsque adeò delicatum est, & ingluuiei deditum nostrum seculum, vt sicut musicæ & medicinalis artis, ita etiam culinariæ extent commentarij: qui gulam deliciis titillare docent, sanitati nocēt: hinc fit, vt qui ferculis deliciantur, longè minùs salubri valetudine fruuntur. sunt aliqui delicatuli prægnantibus mulieribus non dissimiles. nam & ipsi, velut illæ, familiarissimos cibos fastidiunt, ore ventriculi corrupto: itaque vt ferrum inutile acie noua semper eget, similiter & illorum stomachi inter edendum acui nunquam non postulant siue mero, siue aceto, siue acerbo aliquo condimento: ideò ita sentiebat circa cibum, & potum, initium & tanquam fundamentum ad rectè sapiendum esse continentiam.

*Farcimina
vltra diem
custodire
Parisius pro-
hibitum est.
Delicatuli
hic taxan-
tur.*

Serruriers.

GLOSSA VII.

*Fabri sera-
rij intra sex
menses de-
bita petant.*

I nanque fabri serarij à sera dicti sunt, qua admota ostia clauduntur, vel fabri ferrarij à ferro: & hinc comprehenditur omnis faber ferrarius, siue operetur in ære, vt Caldarius, vel si campanas faciat, & sic minutatim vendat, vel alia ex ære, aut ferro: quãuis communi vsu loquendi nomine *des serruriers* non veniant *mareschaux* ou *chauderonniers*, *contelliers*, *esperonniers*. tamen quia in si. scribitur, *Et autres gens de mestier*. ideo hinc comprehenduntur saltem ratione generalitatis. Et ideo debent etiam ipsi petere intra sex menses, vt hinc, & alij etiam artifices metallorum, de quibus in rub. C. de Fab. lib. 11. & idem in signariis qui signa. i. sigilla faciunt. l. j. C. de excu. artifi. lib. 10. Etiam putarem hinc contineri aurificem, siue vascularium, & fabrum aurarium, quem vulgus *orfeure* vocat: vnde hic non petens intra sex menses postea nõ recipietur. scribitur Eccles. 38. c. Sic omnis faber & architectus, qui noctem tanquã diem transigit, qui sculpsit signaculo sculptilia, & assiduitas eius variat picturam: sic faber ferrarius sedens iuxta incudẽ, & considerans opus ferri. Vapor ignis vret carnes eius, & in calore fornacis concertatur. Vox mallei innouat aurem eius, & contra similitudinem vasis oculus eius: cor suum dabit in cõsummationẽ operum, & vigilia sua ornabit imperfectionem. Legimus Martium Imperatorem fabrum fuisse ferrariũ, antequã imperaret, & epistolam vidi, in qua se excusat. Et per hæc erit expedita rub. *des orfeures, merciers & ioyaliers*, supra lib. 2.

*Aurifex
continetur.*

Chaussetiers.

GLOSSA VIII.

*Caligarij
futores.*

ALIGARII futores sunt, qui caligas seu tibialia faciunt, & suunt, & olim ista apud veteres non erant distincta nomina sicut nunc. Ideo pro integris caligas vocat Baifius in annotat. ad l. vestris. ff. de auro & argent. leg. licet etiam alio modo capiuntur,

pianur, vt elucidauit, in l. vestris: de verborum significatio. ff.

Taverniers.

G L O S S A IX.

TABERNARII ergo, caupones & hospites intra sex menses petant symbolū, vulgò *l'escot*, & alia debita ratione cauponæ & tabernæ meritoria facta per hunc text. de his videre est ff. *Tabernarij & hospites plus debito exigunt.* nau. stab. & ff. furti aduer. nau. caup. Et de tabernariis in l. si seruus seruū. §. tabernarius. ff. ad l. Aqu. & hi sunt, qui poculentas merces maximè vendūt, & isti solent excedere metas rationis in exigendo, sicut notarij, c. statutū. §. notariū. de rescr. lib. 6. & ex his multi sunt fures, & furū receptatores, l. i. ff. nau. caup. suntq; rapaces, secundū Bal. in l. i. in fi. C. loc. & Ang. in l. j. in fi. ff. furti aduer. nau. vbi inq̄t, Videmus paucos hospites diuites, & eorū diuitias modicū durare, & in mēdaciis nō iustificabūtur. vnde Alex. in l. i. C. de edē. ait, q̄ nau. caup. stab. & publicanus sunt genus improbū. l. quantæ. ff. de publ. & d. l. i. & ideo ad similitudinē vsurarij tenētur edere, licet sint rei. allegat Bal. in l. dissolutæ. ff. de cond. ex lege. alia vide in titu. de hospitibus, vbi aliquas huic materiæ accommodas conclusiones scripsi.

Cousturiers.

G L O S S A X.

SARTORES sunt, qui vestimenta faciunt. & est bonū argumentum. est sartor, ergo fur. allegatur glo. in verb. siue ipse. in §. si tamen. insti. de rer. diui. quam ad hoc ponderauit Corf. in sing. incip. conditio personæ. quæ parum tamen probat, nisi hoc doceat experientia. Idem argumentum vulgus format in molitore, seu pollinctore: hi enim seruant glo. in §. si tres. de pac. ten. & eius violat. dicentem, beatus qui tenebit. Ideo ipsi accipiūt & tenent vehementer. vide in ordin. Paris. rub. *des meufniers & chartiers*: vnde sartores & futores qui non petunt vestium mercedem seu salarium intra sex menses, postea petere non poterunt, nisi in casibus inferius descriptis. vide salarium eorum taxatum in l. iij. C. de milit. test. lib. 12. Ias. in §. tripli. nu. 53. de act. in insti. idem dicerem in facientibus thoraces, quos *pourpointiers* dicimus, vt etiam in hac contineantur ordinatione, si minutatim vendant, & quidam hanc negotiationem sagariam vocant, & hos vendentes & facientes sagarios, in l. cum duobus §. quidam sagarium. ff. pro socio. Et in sarcinatoribus etiam procedet hæc constitutio per verbum sequens, & *autres gens de mestier.* *Sagaria negotiatio.*

Cordouanniers.

G L O S S A XI.

SARTORIS nomen est generale, & ad sartores, & ad futores calcearios, tamē proprius refertur ad calcearios, quod ipsi soli pilis suis & porci vtantur, vnde eos ita dictos quidam arbitrantur, quod suum pilis vtantur, id est porcorum. *Sutores qui proprie sint.*

Et puto hîc Cerdones comprehendi ratione generalitatis, quia vulgò *Cerdones.* cordonem dicimus *Sauetier*. l. cordonem. ff. de ope. libert. & dicit Carol. Bouil. in lib. de differ. vulgarium linguarum, *cordouannier* dicendum per u, vocalem, id est cerdo, & Alutarius, non à corio, sed Corduba Baticæ Hispaniæ vrbe pendet: quia ab ea vrbe deportari ad cæteros solent pretiosi corij

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

t iij

species, quod vulgò à Corduba vocamus *Cordouen*, per u, vocalem. vnde cerdones, quasi cordubones.

Celliers.

GLOSSA XII.

*Ephippium
& ephippiary.*

*Equi qui
primus ascē
derit.*

EPHIPPIVM sella dicitur, quæ equis ad molliorem veturā imponi, & mulis solet, & quæ has sellas faciūt, & vendūt, dicuntur Ephippiarij, & hīc exprimuntur, quæ non præfente pecunia ephippia, vel alia equorum ornamenta vendant, & non petant intra sex menses, amplius non recipiuntur, per istum tex. & qui prius equum ascenderit, dicunt fuisse vetustissimū quendam nomine Marin, cuius antica corporis humana prorsum viderentur, postiqua verò equina omnino: si Cælio credatur lib. 5. c. 45.

Bouchiers.

GLOSSA XIII.

*Laniones
an privilegias
gaudent.*

Arestum.

CARNARIOS seu laniones ius canonicum vocat macelarios, & non gaudent privilegijs clericorum, si moniti non deferant illud officium post annum. c. vno. de vita & honest. cler. in 6. cl. 1. eod. tit. vnde possunt cōueniri etiam in personis libus coram iudice seculari in hoc Regno, quia clerici negotiatores & mercatores in his quæ ad negotiationem spectant, coram iudice conueniuntur laico. c. sacerdotibus. ne cler. vel mona. & ita censuit senatus cōtra Io. d' Auvergne clericum lanionem, qui emerat animalia, & ad pretium horum conueniebatur, anno 1431. die 5. Aprilis. & hoc probat Aufre. in tract. de potesta. secul. in 2. reg.

Et autres gens de mestier.

GLOSSA XIII.

*Lignarij
fabri, quadrigarij,
& plaustrarij.*

*Lecticarij,
pictores, statuarij,
marmorarij, arcarij,
clauicularij, structores,
sculptores, signarij,
deauratores, albini,
argentiarij, diatretarij,
ærararij, fusores,
&c.*

VT SVNT lignarij fabri, quos vulgus *Charpentiers* vocat, siue sint quadrigarij, vel plaustrarij, qui faciunt quadridas, & plaustra: de quibus in l. si ex plagis. §. in cliuo. ff. ad leg. Aqu. & quandoque vocantur carpentarij, qui carpenta faciunt, & vendunt. vnde Ouid. lib. 1. Fasto.

Nam prius Ausonias matres carpenta vehebant,

Hæc quoque ab Euandri dicta parente reor.

Carpentum quasi Carmentum, à Carmenta Euandri matre.

Idem in lecticarijs, qui faciūt lecticas, vt in l. si ex toto. in fin. ff. de leg. 1. hodie frequens est lecticarum apud mulieres vsus, imò abusus. Nam sunt quædam domicellæ fatuæ, quæ pedibus ire possent, & lectica vehi volūt in destructionem bonorum mariti, & dedecus illarum, cū ad eas non spectet.

Item hīc comprehenduntur pictores, statuarij, marmorarij, arcarij, clauicularij, structores, idest edificatores, sculptores, signarij, deauratores, albini, argentiarij, diatretarij, ærararij, fusores, gypfarij, lignarij, fabricarij, braccarij, perticarij atque libratores, figuli, aurifices, vitriarij, plumbarij, specularij, eboræ

eborarij, pelliones, fullones, dealbatores, & alij nominati in l. j. C. de excuf. artifi. lib. 10. si sic minutatim vendant non præfente pretio. idem in tibicini-
bus & mimis, vt intra fex menses etiam falarium petere habeant, alioqui præfcribitur contra eos.

Tibicines
falarium
intra fex
menses pe-
tere debent.

Idem in farcinatoribus, quos vulgò vocamus *reuendeurs*. idem vidi feruari in Pileariis, fiue fint, vt vulgus vocat *Bonetiers*, fiue *Chapeliers*. Solearios, id est eos qui soleas faciunt, ab hac conftitutione non excludemus.

Sarcinato-
res.
Plearij.
Solearij.

Idem in reuenditoribus etiam fructuum, vel aliarum rerum: vt hoc tempus eis currere debeat, quos ex communi vfu loquendi vocamus *frutiers*, & in hac decifione comprehenduntur, l. à nullo. C. de feriis.

Reuendito-
res fructuum.

Sericarios mercatores, qui fericum minutatim vendunt, etiam hîc comprehendendi arbitror, per hoc verbum, *Et autres gens de mestier*, etiam quia est eadem ratio in illis, vt dixi fuprà in glos. iij.

Sericarij.

Idem in bibliopolis puto, quos librarios dicimus, & aliis, qui fic minutatim vendunt: & fic videtur velle cõprehendere omnes artifices, quia indefinita æquipollet vniuerfali, l. si pluribus. ff. de leg. ij. & c. genera. de elect. in vj. & fcribitur Ecclesi. 38. cap. Omnes hi in manibus fuis fperauerunt, & vnufquifque in arte fua fapiens est, fine his omnibus non ædificatur ciuitas. Et non inhabitabunt, nec inambulabunt, & in ecclefiam non tranfilient. Super fellam iudicis non fedebunt, & testamentum iudicij non intelligunt, neque palam facient difciplinam & iudicium, & in parabolis non inuenientur.

Bibliopole
intra fex
menses de-
bita petant.

*Et marchans vendans, ou distribuans leurs denrées
& marchandises à detail.*

GLOSSA XV.

HIC comprehendit omnes mercatores minutatim vendentes. Minutatim, hoc verbo vfus est Iurifconful. in l. cum hi. §. in cau-
fa. ff. de tranfactio. & in l. iij. de aliment. & cibarij. leg. & in l. Martius. de acqui. rerum domi. & hi minutatim fiue frustulatim vendentes hîc comprehenduntur. Grossarij verò mercatores non continentur, quia loquendo de minutariis, excludit grossarios, per l. cum prætor. ff. de iudi. c. nonne. de præfumptio. ergo intra tempus iuris, id est intra triginta annos ipfi debita petent.

Minutata-
tim.

Frustula-
tim.

Et fic tria faltem hîc requiruntur. Primò requiritur quòd fit artifex, *gens de mestier*. Secundò quòd emat & vendat, & fic vt fit mercator, & negotiator. Tertio quòd minutatim vendat & distribuatur artificium fuum, vel merces, vt fequitur.

Tria hîc re-
quifita.

Et cum locatores equorum dicantur quo ad hoc mercatores per Barto. in l. legatis feruis. ff. de leg. iij. ob id comprehenduntur hîc.

Locatores
equorum com-
prehendantur
hic.

Demanderont dorefnauant si bon leur femble.

GLOSSA XVI.

TENENTVR ergo hi minutarij intra fex menses petere, fi velint confequi debitum: quia fi non videatur eis bonum, pof-
funt non petere: vt fi fortè quendã nobile offendere timeret, nõ tenetur petere: fed poftea non recipietur vt hîc, fed nõ vult eos cogere, vt agant, cum nemo cogatur ad factum. l. si quis. in fi. ff. de re iud.

Petere quia
non cogitur.

re iud. & l. stipulationes non diuiduntur, de verb. oblig. & in titulo, vt nemo inuitus agere, vel accusare cogat.

*Petitio sine
litis conte-
statione an
valeat.*

Sed an petendo teneantur litem contestari, aliàs postea non audiantur: quod videtur, quia petere non dicitur quis ante litem contestatam, sed petere velle. l. amplius, ff. rem rat. hab. ideo per solam citationē & libelli oblationem nō videntur pretiisse. Sed contrariū est verum: nam in præscriptio- ne statutaria per solam citationē interrumpitur præscriptio, quia inducitur ex sola negligentia non petentis, ideo censetur odiosa: & sic per solam citationem interrumpitur, vt docent Bar. & Ang. in l. ij. §. si rem. ff. pro empt. l. in omnibus. in fi. ff. de diuer. & tem. præscr. Et sic idem videtur sicut in præscri- ptione 30. ann. l. cum notissimi. C. de præscr. 30. ann. & istam dicunt cōmu- nem Alex. & Ias. in l. fi. ff. de eo per quem fact. erit. quia præscriptio inducta per statutum succedit in locum præscriptionis triginta annorū, ob id sapere debet eius naturam. l. ij. eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cau. Bal. in l. fi. C. de temp. in integ. resti. pet. & Fel. in c. illud. col. ij. de præscr. Nec obest verbum petere, & d. l. amplius, quia dum verbum petere refertur ad eum, cui ex pe- titione acquiri debebat, vt hīc, tunc habet locum etiam in petitione extra iudiciū. l. si decem cum petiero. ff. de verb. obli. Sed si referatur ad eum, qui ex petitione debet obligari, tunc requiritur litis cōtestatio, per d. l. amplius. ita docet Clau. de Seiffel. in l. naturaliter. col. penult. ff. de vsuc. & sic quo ad istum tex. sufficet etiam interpellatio extraiudicialis, per glo. in l. qui fidem, ff. de transf. & inferius dicitur, Ioan. Fran. plenē in trac. de præscr. in iij. parte sextæ part. q. j. secūdæ speciei, amplia. ij. col. xxxvj. hoc discutit: tu illū videto.

*Petitio etiā
coram iudi-
ce incompe-
tenti sufficit*

Imò etiam petitio facta coram iudice incōpetenti prodesset quo ad inter- rumpendā hanc præscriptionem, per tex. in l. vbi absunt. cum simil. ff. de tut. & cur. dat. ab his. Ang. in l. si vacantia. C. de bon. vac. lib. 10. & Ias. in l. vlti. in fi. ff. de eo per quem fact. erit. quia vbi non requiritur citatio, si interueniat & inepta, non vitiatur actus. glo. in l. vinum. in glos. vlti. ff. si cert. pet. vbi ad- didi, & Bart. in l. accusaturus. de adult. Bauer. in §. pater. col. ix. de test. in inst. & Ias. in §. omnium. nu. 166. de act. in insti. sed hīc sufficit extraiudicialis etiā petitio, ergo &c. Et ita censuit hic senatus contra D. de la Roche Chandin Andega. citatum coram iudice de Saumur, intra 30. annos, licet non fuerit eius iurisdictionis, tamen hæc citatio quo ad interruptionem fuit recepta, licet esset nulla, anno 1515. die 17. Iulij, sic & in hoc casu dicemus.

Arestum

*Petitio ex-
tra domici-
lium an fieri
possit.*

Etiam si petitio facta fuerit in alio loco, quàm domicilij, dicit Io. Franci. in d. tract. præscript. in iij. ampl. de interruptione ciuili, & allegat corruptè Bald. non curò referre: licet in obligato ad hoc vt executio in eum fieri possit, debeat petitio fieri domi, & non extrà, vt scripsi in §. ij. de liter. oblig. in j. Tomo constit. Regiar. nu. 68. & seq.

*Debita mer-
cium intra
sex menses
peti debent,
non aliter.*

Insuper non habebit locum iste tex. in contractibus factis in aliis rebus, vt potè super domibus, vel aliis rebus immobilib⁹. Nec de factis antequàm essent mercatores, quia hic tex. loquitur de mercatorib⁹ & artificibus: ideo oportet quòd sit talis qualitas. nam qualitas iuncta verbo, debet intelligi se- cundū tēpus verbi. l. Titius. ff. de test. mi. Sic cōsuluit Cum. cons. 146. Simon Helias. col. ij. ideo debita super mercibus vel operis sunt intra sex mēses pe- tenda. secus si ex aliis procedant actibus, nisi vt inferius dicitur in gloss. seq.

Payement

ARTIC. I. GLOSS. XVIII.

227

Payement de leursdites denrées, ouvrages, marchandises par eux fournies dedans six mois.

GLOSSA XVII.

12

NTRA igitur sex menses petere debent, postea repelluntur: *Petio dati & facti.* & duo hic dicuntur, quod opifices petere debent solutionem eorum, quæ fecerunt, & quæ tradiderunt: unde si sartores fecerint caligas ex panno meo, vel faber quicquam ex meo ferro, vel lignarius ex meo ligno, & non petierint solutionem intra sex menses, postea non audientur. nec quidem si ex suo panno caligarius mercator mihi tradiderit tibialia, & non petierit sibi solui, vel si mercator pharmacopola, vel alius plures merces mihi tradiderit, intra sex menses hoc petere debet: alioqui postea non audietur. Ratio videtur, quia isti artifices & mercatores interdum etiam facta eis solutione petebant ab hæredibus debitorum, vel hæredes etiam mercatorum petebant à debitoribus post multum tempus: ob id debitor memoriam non habebat solutionis, vel eam probare non poterat, quia longum tempus obliuionem parit. l. peregrè. ff. de acqui. poss. vel hæredes ignorabant solutionem factam. ideo sæpius exigebatur bis debitum, quia hi qui in alterius locum succedunt, iustam ignorantie causam habent. l. qui in alterius. ff. de reg. iur. vel fortè ignari solutionis nolentes litigare soluere malebant: quamobrem fuit statutum vt artifices, & alij mercatores minutarij intra sex menses petant debita, intra quod tempus facile erit reminisci: nec creditor poterit sic fallere debitorem, vel eius hæredes.

Ratio consuetudinis.

Imperator tamen Carolus quintus statuit vt intra duos annos petant, alioqui postea actionem non habebunt. scribo ordinat. illius in tract. de famulorum salariis, vbi est conscripta ad verbum.

A conter du iour auquel ils auront baille, ou liuré la premiere denrée ou ouvrage, ensemble ce qu'ils auront baille, ou liuré depuis iceluy iour, dedans six mois.

GLOSSA XVIII.

QUIDAM intelligunt verba huius textus hos sex menses computandos à die quo primas tradidit merces, etiam si postea vsque ad sex menses alias tradat, tamen omnes merces traditæ à principio vsque ad sex menses, etiam si die vltimo sex mensium traditæ fuerint, quod præscribuntur: & hoc esset satis rigorosum. *Sex menses quando computari debent.*

Alij rectius mea sententia intelligunt, qd prima merx præscribatur à primo die traditionis, & aliæ cõsequenter traditæ intra sex menses pro eadem valetudine, sed si pro alia valetudine aliæ merces post 6. menses traditæ sunt, connumerando semper à die traditionis mercis, requiritur alia sex mensium præscriptio. vnde intelligerem istum tex. qd si pharmacopola pharmaca tradiderit valetudinario vsq; ad tres menses, semper pro eadẽ valetudine continuando, tunc aliis tribus finitis mēibus nulla erit præscriptio, sed sex menses requiruntur ab vltima traditione. Si verò noua superuenerit ægritudo post

post primam finitam, quamvis præscripta sit prior summa post sex menses, tamen secunda non præscribetur, nisi à die secundæ valetudinis & traditionis vltimæ elapsi fuerint alij sex menses; quia tot sunt debita, quot sunt valetudines. arg. l. scire. ff. de verb. oblig. Secus si continua & longa fuerit prima infirmitas, quia tunc prima dies ad vltimam refertur, vt non currat præscriptio nisi à die vltimæ mercis traditæ.

Secundò vult etiam habere locum, licet artifex nihil dederit, sed tantùm opus fecerit, ibi, *ouurage*, vnde si latomus, vel gypfarius, seu alius artifex aliquid in domo fecerit, & non petat intra sex menses pretium artificij, excludetur, vt hîc, de quo dixi in l. nominis. §. opere. ff. de verbor. significat. quod est notandum.

Et lesdits six mois passez, ne seront plus receuz à faire question ne demande de ce qu'ils auront fait, founry, ou liuré dedans iceux six mois.

G L O S S A X I X.

Question & demande sufficit.

RE R istum text. patet hosce mercatores non recipiendos ad petendum pretium post dictum tempus, nec in iudicio, nec extraiudicium. quia *question* intelligitur hîc, scilicet non recipiendam partem quocunque modo controuersiam moueat etiam ante litem contestatam: vt docet gloss. & doctor. in l. qui fidem. ff. de transact. *par demande* intelligit text. petitionem aliquam non esse faciendam saltem in iudicio, de quo per Barto. in l. amplius. ff. rem ratam hab. Ias. in l. licet. C. de procur. & inferius fusiùs dicitur.

Sinon qu'il y eust arrest de conte.

G L O S S A X X.

Regula text.

RE G V L A ergo superius posita est, quòd mercatores minutarij & artifices non audientur petentes debita eorum post sex menses, & hæc regula superius longius producta fuit, sed mox retinaculis quibusdam sistetur, vt in simili dicit iurisconsul. in l. §. veteres. ff. de acquir. possess.

Post conclusum debiti triginta anni dantur.

Primò, limitatur hîc, quando iam computatū fuerit, & conclusum quantum debeat, & dati acceptiq; ratio consummata. Et tunc etiam post hos sex menses poterit agere, sed intra quot tempus, hîc non exprimitur. Ideo dicemus prout de iure: nam actiones personales durāt vsque ad triginta annos. l. omnes. & l. sicut. C. de præscr. 30. ann. Et idem in sequentibus casibus dicendum erit: ergo non sufficit conuentio seu pretij taxatio, vt si hodie recipias carnes vsque ad decem solidos, cras plus vel minus, si nō fuerint istæ summæ computatæ & conclusæ inter debitorem & creditorem, præscribitur hæc summa per sex menses, post conclusas autē rationes & dispunctas, non. † Posset tamen post hanc computationem allegari error calculi, si interuenierit, per l. vnam. C. de errore calcul. & intra quod tempus, abundè scripsi in l. cognoscere. §. j. ff. de verb. signifi.

An scriptura debiti conclusi necessaria sit.

Quæro an in hac computorū conclusione scriptura interuenire debeat? Imber. in inst. for. lib. 1. putat scripturam necessariò adhibendam, tum q̄ posterioris legis interpretatio ex priore assumi debeat. l. non est nouū. ff. de legib. tum

gib. tum quòd si testimoniis res probanda esset, plus in probatione consumeretur, quàm huiusmodi minutior rerum valor constaret. Hæc ille: ego verò teneo sufficere conclusum computum verbo, dummodo possit probari: quia actus tantum valet sine scriptura, quantùm cum scriptura. l. pactum quod bonafide. C. de pact. & regulariter non requiritur necessariò scriptura, nisi hoc in lege dicatur. l. j. C. de iure emphyteo. c. 1. in fi. de censu. lib. 6. & si Rex hoc voluisset, dixisset, in c. ad audientiam. de decif.

Nec refragatur, quòd interpretatio ex priore assumi debet. Respon. §. ibi. præcedens non statuit interpellationem debere esse scriptam, sed sufficientem ibi, *interpellation ou sommation suffisante*: ergo non requiritur quòd sit scripta, sed vult vt conuentio domini facta cum famulo sit scripta: id est locatio & conductio, vt patet in titulo, de famul. sala.

5 Nec rursus obstat, quòd debeat assumi interpretatio ex lege priori, dico non posse sumi, quia ex diuersis non sit bona illatio. l. fi. ff. de calum. c. inquisitioni. de appella. etiam quando eadem lex est diuisa per paragraphos, non refertur vnus §. ad alium. cap. vno. vbi gloss. de postula. prælato. in vj. & gloss. in clemen. j. de sepultu. Item sequeretur ibi iuris correctio, vt videlicet ius corrigeretur in interpellatione, quæ de iure valet sine scriptura, etiam quia illa clausula *par escript*, posita in dicto articulo. est ad qualificandum vnum articulum conuentionis & obligationis, vt debeat esse scripta, & tunc non refertur nisi ad illud capitulum. l. falsum. in principio. ff. quando dies legat. cedit. Barto. in l. final. de rebus dubiis. Alexand. consi. xlvij. visis. colum. penul. in primo volumi.

Interpretatio quando ex lege priori sit assumenda.

6 Item non obest, quòd in probatione plus consumeretur, quàm rei valor esset: quia in prima citatione poterit ad iudicem pars testes ducere, qui deponent conclusum esse computum, imò scriptura aliquando plus ascenderet, quàm res valeret, vt in authen. nisi breuiore. C. de senten. ex breui. reci. Vnde patet sufficere probare conclusum esse debitum, & tunc non præscribitur sex mensibus, quomodocunque probetur, siue per testes, siue per scripturam, vt non coangustetur probatio. l. quoniam. C. de hæret.

7 Secunda limitatio est, quòd si debitor chirographum creditori tradiderit, non præscribetur postea debitum per sex menses, & schedula comprehendit etiam epistolam, iuxta l. Publica. §. fi. ff. depositi. Vnde si quis mitteret epistolam pharmacopolæ, seu minutario, in qua rogaret eum, vt paululum expectaret debitum decem librarum pro illis pharmacis, quæ ipsi præstitit, tunc non puto quòd præscriberetur intra sex menses. de his plura scripsi in tract. de chirograp. & schedul. recogni. in primo Tomo ordina.

Chirographum sex mensium præscriptionem imperat.

8 Idem præcipit Imperator Carol. 5. in sua ordin. sed plus statuit, quòd hic creditor ratione chirographi intra decem annos petere tenebitur à principali debitore: qui si mortuus fuerit, intra duos annos à suo hærede, alioqui postea non habebit actionem creditor, & computantur illi duo anni à die quo creditor sciuit debitorem esse mortuum: vt inferius in tracta. de famul. salar. describo. in princ. sed in regno Franciæ vsque ad triginta annos reciperetur, cum contrarium non sit statutum.

Ordinatio Caroli quinti Imperat. de petendo chirographario debito.

Ou obligations.

ij. Tom. Comment. Do. Rebuf.

v

Obligatio
pro instru-
mento pu-
blico.

OBLIGATIONS hîc vocat instrumentum publicum, in quo obligatur pars ad dandum, vel faciendum, & Imperator in sua ordinatione vocat *lettres obligatoires*, quia ex his instrumentis solent obligationes produci. c. 1. & 2. de fide instrum. de hoc scripsi in tracta. de liter. obligato. in verb. *obligations*. in primo Tomo constit. Regia. Et ista est tertia ad regulam limitatio, & per istum text. etiam audiui decidi contra quendam, qui latomo promiserat quinquaginta aureos, vt ipse ei faceret domum, & ad hanc summam se obligauerat, quod licet latomus non petierit debitum intra sex menses, non est exclusus, sed poterit postea petere intra triginta annos, postquam adest obligatio, id est instrumentum obligatorium, per istum text.

Notarius
apostolic. an
possit instru-
mentum re-
ficere.

Intelligo istum tex. siue obligatio fuerit conscripta à notariis Regiis, siue ab apostolicis. Nam quanuis hi potestatem non habeant obligandi, vt executionem habeat illorum instrumentum, vt scripsi in §. ij. de lite. obligat. in primo Tomo: secus est tamen quo ad obligationem, de qua hîc, & quo ad prohibitionem.

Ou interpellation.

Interpella-
tio quid.

INTERPELLARE est admonere, petere, requirere, l. magnum. C. de contrahend. stipul. vbi Imperator exponit. facit l. sine. l. mora. ff. de vsur. & l. traiecitia. de act. & obli. scripsi abunde in l. habere. ff. de verb. signif. & intelligitur hæc interpellatio extra iudicium, vt differat à verbo seq. vbi exprimitur *iudiciaire*. Et sic sufficit, si petitio etiam extra iudiciû facta fuerit coram notario fortè & testibus, ac etiam coram testibus, dummodo probari possit factam fuisse. Vel intelligi potest de interpellatione iudiciali referendo ad sequentia, l. si seruus plurium. in fin. de leg. j. ff. & sic quod sola interpellatio iudicialis valeat, non altera, vt dicit Imber. in Instit. foren. lib. 1. §. cæterum. Sed primæ acquiescerem sententiæ: tum quod hæc præscriptio est iuducta tum ad euitandû fraudem creditoris, ne cogat bis soluere: & sic vt excludat causam peccati. Tum etiam in negligentiam suam: nec potest dici creditor negligens, quando petit in iudicio, vel extra. Ergo non curret præscriptio, etiam si interpellatio extra iudiciû facta fuerit: alioqui text. iste esset superfluous, & repeteret. idem valet *interpellation iudiciaire*, & *sommation*, sed voluit intelligere interpellationem extraiudicialem, & summationem iudicialem. Nam postquam hîc approbat conuentionem partium, & conclusionem, multò fortius valere debet interpellatio extraiudicialis, etiam quia hæc præscriptio est inducta in odium negligentis, vt superius dixi: & non est negligens, qui petit. Igitur hæc extraiudicialis petitio recipi debet, & interrumpit præscriptionem, maximè cum hic debitor sit in mala fide, eò quod scit se debere, & recusat soluere: licet regulariter petitio extraiudicialis non interrumpat præscriptionem. l. alienam. ff. pro empto. Imol. in c. olim. de censib.

Præscriptio
de iure cano-
nico facile
interrum-
puitur.

Tamen de iure canonico per quemcunque actû, qui causet malâ fidem, præscriptio interrumpitur. c. si. vbi glo. & doct. de præscr. Bart. in l. naturaliter. col. ij.

col.ij.verfi.quæro vtrum superueniens.ff.de vfucap.approbat.Ioan.Francif.
in tract.præscri.in iiij.parte vj.part.q.iiij.specie ij.col.xliij.in iiij.limitat.

Non refragatur quòd præscriptio odiosa scilicet triginta anorum non
interrumpitur nisi per citationem, l. cum notissimi. C. de præscript. triginta
anno. Et ista succedit in locum illius, ergo eodem iure vti debet, l. si eum. §.
qui iniuriarum. ff. si quis cautio. Et sic non fiat interruptio, nisi per citatio-
nem. Bald. in l. si. C. de temporib. in integ. resti. Fel. in c. illud. col. ij. de præ-
script. quia hoc est expressum hîc, alioqui iste text. esset superfluous, & de ni-
hilo seruiret hoc verbum *interpellation*, & quanuis interpellatio & ad iudi-
cialem & extraiudicialem de iure referatur, vt not. in l. qui Romæ. ff. de ver.
obligat. Hîc non sic, quia expressa est *interpellation* simpliciter, & *sommation*
iudiciaire, & sic propter expressionem sequentem interpellatio de iudiciali
non intelligetur. Etiam aliis modis interruptio fit, vt gloss. scribit in l. fin. §.
sed & si quis. C. de præscrip. triginta annorum.

Adhæc quia articulus de famulis dicit interpretationem sufficientem,
interuenire debere, & hîc ponitur alternatiua *interpellation*, ou *sommation iu-
diciaire*. nec est opus vt disiuncta in copulatiuam exponatur, cum propriè
accipi possit, vt in l. sæpe. ff. de verbor. significat. vbi scripsi: & tollitur negli-
gentiam etiam ex interpellatione extraiudiciali: ideo sufficiet. Et ita vidi in
forensi iudicio seruari.

Dubium est, an vna vel plures requirantur. Respond. vnam sufficere, vt
Bar. docet, in l. si finita. §. Julia. ff. de dam. infec. Alex. in l. de pupillo. §. si quis
ipfi. ff. de noui ope. nuncia. gloss. in verbo requisierit, clemen. vna. de hæreti.
docto. in c. consuluit. de offi. deleg. quia in extraiudicialibus regulariter vna
interpellatio sufficit, glo. in c. si episcopus. xvij. distin. nisi in nouem casibus,
quos congerit Felin. in c. ex literis, col. iiij. cum sequen. de constit. scripsi in
§. monemus. de collat. in concord. & Soci. in tract. de citatio. arti. xvij. quæst.
vj. in tertio membro.

*Ou sommation iudiciaire faite dedans le temps
passé dessusdit.*

GLOSSA VLTIMA.

HIC traditur quinta limitatio, videlicet quòd mercator, vel alius
artifex vendendo minutatim tenetur suum petere debitum in-
tra sex menses à die negotiationis celebratæ, aliàs non auditur.
faillit vt hîc, quando creditor requisit in iudicio debitorem, vt
ei soluere: & ista requisitio fieri debet antequàm sex menses sint elapsi, vt
hîc: alioqui postea facta non valeret, argu. l. nam & si. §. post defectum. ff. de
iniusto testa. nam mora hîc non potest purgari, etiam si die primo post sex
menses hæc petitio fieret: vt per docto. in l. si post tres. ff. si quis cautio. & l. si
insulam. ff. de verbor. obligat. quia debitum est iam præscriptum, ob id non
potest peti postea. nam si quis velit precarium ad tempus factum proroga-
re, manente adhuc precario hoc fieri debet, & idem in cõpromisso, vt pro-
batur in l. sed & si manente. ff. de precar.

Sextò, non procedit text. in debito conditionali. l. si stipulatus fuerim. §.
cum stipulamur. ff. de verb. obli. sed à die conditionis impletæ incipiet cur-
tur.

ij. Tom. Comment. Do. Rebuf.

rere isti sex menses, non antè: quia nō nisi impleta conditione dicitur debitor esse in mora: ergo non potest debitum peti. l. lecta. ff. de reb. credi. l. conditionales creditores: vbi scripsi, de verb. sign. Idem in debito in diem: vnde si pharmacopola, futor, vel alius merces tradiderit, cum ista conditione, vt non teneatur soluere intra annum, ista præscriptio non curret intra annum, sed adhuc à fine anni habebit sex menses ante præscriptionem. l. creditor. ff. de verb. signifi. vbi scripsi. doct. in l. in diem. de condi. indeb. quia simul non potest esse duplex præscriptio & conditionalis & sex mensium. vide tamen inferius in penul. limita. an expressum faciat cessare tacitum. nu. 19.

Cum mala fide non præscribitur.

Septimò, non habet locum, si is, qui merces recepit, sciat se debere, quia 3 cum mala fide præscribere nō potest. c. vigilantibus, & c. fi. de præscrip. & regu. possess. hoc expressè & in indiuiduo docet *Guilielmus le rouille* in consue. Ceno- manen. artic. xxxv. vbi est similis consuetudo. glos. & doct. in c. quæ in eccle- siarum, de constit. Ioan. Andr. in c. 2. de exceptio. Paul. Castr. in l. si quis. ij. in fin. de condit. instit. ff. alioqui induceret peccatum, vt etiam firmat Panor. & alij in rubri. de præscrip. & Corneus consi. cclxix. in hac. col. iij. versic. quod limitetur. in primo volu. & consi. cccxxvij. videtur ibidem.

Ab istaq; opinione non est discedendū, vt quia est cōmunis, & vsus eam 4 approbavit à mille annis citrà, teste Alex. consi. lxxij. in causa appellationis col. ij. in vj. volu. quem sequitur Gomel. in §. superest. nu. 67. & seq. de actio. in instit. Ideo dicebant quidam iudicem debere interrogare debitorem, an ipse acceperit, vel alius, & an ipse sciuerit: sed non video quòd iudex ad hoc teneatur. † aduocatus tamen & procurator rei sub pœna maledictionis 5 æternæ tenentur dicere debitori, vt soluat, si sciuerit se debere. vide tres cau- telas per Thomam Ferra. cautel. xxxvij. explorati iuris, & per Feli. & alios in c. fin. de præscrip. ac in rubri. ibidem plene Ioan. Fran. Balb. in tract. præscri. in j. parte, quæstio. v. & in ij. parte iij. partis, quæst. xiiij. dicens hanc legem in- telligendam dummodò præscribens non peccet, & sic si fuerit in bona fide. vide Bal. consi. clxxxiiij. municipale, in quinto volu. & si creditor confidens fortè in debitore non petierit intra sex menses, quod in conscientia possit ipse debitor opponere exceptionem præscriptionis, vbi sibi fauere voluit: hoc iustum non video, nisi in ignorante se debere. vide Alex. consil. ccxvij. ponderatis, col. vlti. in sexto volum. Et si dicatur, ergo hæc præscriptio non mihi proderit, vel parum admodum. Respond. melius esse hoc, quàm si ani- mæ damnentur ob illam. ideo satis etiã proderit, licet eam sic intelligamus: nam si putem solutum esse à meis tempore infirmitatis, & sic existimem me nil debere, bonam fidem habeo, & sic possum præscribere.

Pactum in- terrumpit præscriptio- nem.

Octauò vitatur, quando debitor fecisset pactum creditori, quòd posset 6 eum conuenire quādocunque vellet, etiam post sex menses. l. quod si nolit. §. si quid ita. & ibi Ange. in tertio nota. ff. de ædil. edic. Cæpola cautel. lxxv. incip. Cautela. Et idem si conueniat, quòd finita præscriptione iterū deberi incipiat. l. sicut. ff. quib. mod. vsufruct. amittat. Cæpol. Cautel. lxxv. in multis, quia videtur præscriptioni renuntiatum secundum eum: sed contrarium te- net Alexand. consi. clxx. visis statutis, col. ij. volu. vij. vide Bartol. & alios in l. omnes populi, in repeti. ff. de iusti. & iur. & in l. nemo. de lega. j. ac Ludouic. Rom. in l. j. ff. de vsucap. sed hîc sufficeret conuentio sola de petendo, vt su- perius

perius dictum fuit.

7° Nonò non procedit, si debitor soluere potest tempus hîc præstitum, etiam ignorans hanc constitutionem, tunc non posset repetere: quia hîc non tollitur naturalis obligatio, quæ soluti repetitionem impedit. l. natura-
liter. ff. de condict. indeb. vbi etiam dicit, pœnam præscribi posse cum mala fide: quia non est debita in foro conscientie, per cap. fraternitas. xij. quæst. ij. vbi gloss. & Philip. Franc. in regu. possessio. de regul. iur. in sexto, sed hîc non loquimur de pœna.

Solutum post sex menses non repetitur.

8° Intellige tamen non posse solutum repeti, si soluerit totum, secus si partem, tunc alia pars non soluta præscripta erit, cum bonum sit argumentum de toto ad partem. l. quæ de tota. ff. de rei vend. c. pastoralis. §. item cum totum. de offi. deleg. & sic consuluit Barba. consil. ix. vbi Christus. in ij. quæst. in iij. volu. cum sit eadem ratio totius & partis, & licet dicatur vnicum debitum, & vnica actio, nihilominus distributiones sunt plures. Et ideo quo ad effectus resultat ex distributione, tot sunt debita, quot distributiones.

Partem soluendo, an præiudicet sibi in reliquo.

11° Angel. in d. l. si Stichum. §. stipulatio. ff. de verb. oblig. & d. l. scire. vnde dicit Bart. in l. j. §. si quis hoc interdicto. ff. de itin. actuq; priuat. quod vsus colligendi vectigal in vna re. non iuuat in aliis. Et vsus iurisdictionis in vna specie iurisdictionis non prodest in aliis. Et per vsum vnus seruitutis, alia non retinetur seruitus, l. si prius. ff. de aqua plu. arcen. Et sic quatenus est solutum, eatenus nocet sibi debitor, in reliquo non, si fuerit bonæ fidei possessor: nec videtur approbare debitum, partem soluendo, sicut in pollicitatione est statutum, in l. j. ff. de pollicita.

9° Decimò limitatur, quando debitor iurasset se soluturum, tunc iuramentum perpetuat actionem, l. nam postea. §. si is qui temporali. ff. de iure iur. Ideo poterit creditor etiam post sex menses petere. hoc tenent Bart. Ias. & alij in d. l. j. & ij. Ias. in additio. ad Porc. in §. sed aliquando, de vsucap. in instit. & ita dicit se obtinuisse Hippol. in singu. cxlj. audiuisti. ego tamen putarem in forensi iudicio hoc non seruari: quia iuramentum intelligitur secundum contractum & actum, in quo interponitur. l. si. C. de consti. pecu. Ideo hoc iuramentum intelligetur, si creditor petat intra tempus præstitutum, vt videtur concludere Alex. consil. clxx. visis statutis, col. ij. in septimo volu. & iuramentum intelligetur rebus sic stantibus, l. fin. ff. qui satis. cogan. Et ad tollendum

Iuramentum perpetuam facit actionem.

dubium, factum fuit à Senatu præceptum notariis, vt ista iuramenta in instrumentis non describant, & respondi ad §. si is qui temporali, in nouis intellectibus meis ad illum §. Quantum tamen ad istum articu. cum sola conclusio debiti sufficiat, multò fortius promissio iurata, vt superius fuit dictum in glos. ix. *si non qu'il y eust arrest de conte.* Ideo potest dici, quòd si recipiens dicat, ego iuro soluere, quæ mihi dabis, & tunc præscribetur sex mensibus: si verò iurauerit soluere decem, quæ ex mercibus debet, & tunc vltra sex menses petere poterit. & sic poterunt conciliari opiniones.

Arrestum. De iuramento in instrumentis non apponendo.

10° Vndecimò, fallit nisi releuetur, vt in stylo Cancellariæ patet, fol. 105. & Chassa. in consuet. Burgun. in rubri. *des forestz.* §. viij. nume. 6. cum seq. quod non fiet absque magna & ardua causa, vt superius dixi in minore: & ego nò vidi in his mobilibus obtineri literas restitutionis.

An mercator releuari possit à temporis lapsus. Res vendicari potest à mercatore post sex menses.

11° Duodecimò, quando res staret: quia tunc posset vendicari. arg. l. Aurelio.

unq

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

v iij

§.fi.ff.de liber.leg.not.in l.tres fratres.ff.de pact. Alex.conf. xlvj. visis.col.ij. in j.vol. & conf. clxx. circa.col.ij. in ij.vol. & Roma.conf. ccj. pro decisio- ne.glo.fing.in l.Aurelius. §.Mæuia.in verb.pupillę.ff.de liber.legat.decidēs quòd si legata sit liberatio omnibus debitoribus, non censetur legata his, qui possident res testatoris, quia nō dicitur proprie debitū. Ias. & Gomez. in §. j. de actio.in instit. & in l.sub prætenu specierum.num.2. C.de transact. unde de hac ordinatio non se extendit ad possessorem rerū, per hoc verbū *payement de leurs dittes denrées*, &c. vt plenē scripsi in l.creditoribus, cum l.seq.ff. de verbo.signifi. Ideo si tutor tradiderit calceos vni, & adhuc calcei supersunt, poterit cerdo eos vendicare. Idem dixi in caligario, qui vendiderat cuidam tibialia, quæ ipse die tantū nuptiarum detulerat, vt ea possit mercator minutarius vendicare post sex menses, si ipse vellet ei exceptionem opponere huius ordinationis, & hoc æquum est: & idem in sagario, qui thoracem sericeum tradiderat: & in reliquis idem.

*Iudex eccle-
siasticus non
recipit hanc
prescriptionem.*

Decimotertio, quando quis debitor conueniretur coram conseruatore, **11** vel alio iudice ecclesiastico, quia ordinationes non astringunt hos iudices. c.ecclesia. de consti. scripsi in præfationibus ad istas ordinationes in primo Tomo, ob id non obstante isto articulo condemnaretur debitor etiam ratione conscientie, vt superius scripsi, & hoc docet Bal.conf. clxxxiiij. municipale. colum.ij. in quinto volu.

*Confessus se
debere nō in
natur hanc
prescriptionem.*

Decimoquarto fallit, quando debitor confiteretur se illam summam debere. nam tunc iudex haberet illum condemnare ratione confessionis, etiam si aliās fuisset absolutus, quia confessus p iudicato habetur, l.j. ff. de cōfes. fa- cit tex. in c. ij. de purga. vulg. c. quia plerique. de immu. eccl. vbi dicūt quem audiri etiam post sententiam, si pars cōfiteatur illam iniquam. Ideo dicebāt quidam hanc cautelam adhibendam, videlicet vt pars procuret debitorem interrogari à iudice, an illud petitum habuerit, qui si confiteatur, cōdemna- ri debet. Sed illi interrogationi pars respondere non tenetur post sex men- ses. nam si ignorans erat iam non debet: quia præscriptum est, per glo. in ca. si post præstitum. de confes. in vj. Paul. Castren. in l. controuersia. ff. de trans- act. Thomas Ferra. cautela iij. regula est, vt superius dictum fuit.

*Nihil oppo-
nens conac-
natur.*

Decimoquinto vitiatur, quādo pars nihil opponeret: tūc enim posset cō **13** demnari etiam post sex menses, l. iij. §. hoc autem iudiciū non datur nisi po- stulatū fuerit. ff. de dam. infe. l. vniuersa. C. de prec. Imper. offe. Nam licet te- stamētum, in quo filius est præteritus sit nullum, hoc est verum, si filius hoc petat. l. filio. ff. de iniusto. vbi glof. & doct. Ias. in l. posthumo. num. 22. & seq. C. de colla. scripsi in §. si quis verò. in verb. ipso iure. de colla. in concor.

Et sic nō est sublata actio ipso iure: nam verba legis vel statuti disponen **14** tia, vt non detur actio, vel petitio, vt hīc, non tollunt ipso iure actionem, sed producunt tantū exceptionem, text. in l. nam & postea. in prin. vbi Bart. ff. de iureiur. l. j. ad Maced. l. ij. ad Velleia. l. j. §. sublata. vbi doct. ad Trebel. Bart. in l. vna. ff. de condi. ex lege. Ias. conf. vij. adeo. in j. volum.

*Clausula nō
recipi, quo-
modo inel-
ligatur.*

Item vbicunq; habetur in legibus vel ordinationibus, quòd nō recipia- **15** tur agens, intelligitur, si excludatur à parte. d. l. iij. §. hoc autem iudiciū. ff. de dam. infe. vbi plenē de Ripa. ideo in ordina. ista dicitur *ne feront plus re- ceuz*. Intelligitur si pars opponat, nō recipientur à iudice: sed si à parte reci- pian

piantur, à iudice non excludentur: quia dum partes sunt concordēs, quid ad iudicem? l. §. inde. ff. de no. ope. nun.

- 16 Propterea præscriptio actionem excludit. ca. ad aures. de præscrip. ergo *Præscriptio opposita actionem excludit.*
opus est, quod opponatur. Feli. ibi, post. Bald. in l. si pœnæ. ff. de cōdi. indeb. & in l. j. C. si aduer. credi. & in l. sicut. vbi etiam glo. de præscrip. xxx. anno. plenè Ioan. Francisc. in tract. de præscrip. in j. parte. q. viij. Et sic cūm præscriptio pariat exceptionem, illam opponere pars debet: aliàs sibi imputet, si iudex eam condemnet post sex menses.
- 17 Quæ exceptio si fuerit omiſsa in prima instantia, in causa appellationis *Omissa exceptio in prima instantia, an in causa appellationis opponi possit.*
allegari poterit, per l. per hanc. C. de tempo. appel. maximè impetrādo literas, vt est solitum in hac patria. probatur in l. peremptorias. C. sentent. rescin. non posse.
- 18 Decimosexto flectitur regula, quando intra sex menses debitor dedisset *Fideiussoris datio interruptit præscriptionem.*
fideiussorem, tunc illa fideiussoris datio perpetuaret actionem, vt dicit glo. & ibi Bart. in l. cūm quis. §. si quis pro reo. ff. de sol. & Sali. in l. fin. §. imò. C. de præscrip. xxx. anno. vide quæ scribam in tract. de famulo. sala. in glof. pen. & vltim. etiam si non fuisset conclusum debitum: nam dando fideiussorem, videtur conuenire de debito, etiam si fideiussor promittat soluere id, ad quod debitor tenetur.
- 19 Decimosseptimò limitatur, quando conuentio facta esset inter mercato- *Conuentio partium seruanda contra prescriptionem sex mensura.*
rem & debitorem, vt intra duos annos solueret, vel aliud tempus, tunc non inspiciemus hanc præscriptionem: quia in primis inspiciemus, quod cōuentum est. l. semper in stipulationibus. ff. de reg. iur. Nam contractus ex cōuentione partium legem accipiunt. l. j. §. si conuenerit. ff. de positi. l. cōtractus. de regu. iur. Etiam conuentio interrumpit hanc præscriptionem, vt dicitur in rubri. de famu. sala. fortius hæc conuentio. Fortè pauper dicit se nō recepturum pannum, nisi mercator gratiā soluendi ei tribuat per duos vel tres annos. Nam partium conuentio legem facit. d. l. j. §. si conuenerit. ff. de positi. l. cōtractus. de regu. iur. Tamen intelligerem hunc articulū procedere, etiam si mercator minutarius vendat pannum precio decem aureorum, vt si non petat hoc premium intra sex menses, amplius non poterit: nam hic excipit *arrest de conte*, id est conuentionem, & conclusionem factam post receptas merces: sed in tract. de famulor. salar. excipit ipsam conuentionem panni, vt patet, ibi *conuenance*: & sic conuentio precij hīc non obest: nec conuentio temporis quominus præscriptio currat à fine temporis conuenti, vel precij statuti: alioquin ista ordinatio ferè nunquā locum haberet.
- 20 Vltimò, quando intra illos ses menses non potuisset agere, vtpote, quia *Non valenti agere hæc præscriptio non currit.*
fuit aduersa valetudine affectus, vel captus fuit, vel mortuus pater, & pupillus non habuit tutorem: ideo postea poterit minor saltem ope restitutionis agere: quia non valenti agere non currit præscriptio, l. j. C. de anna. except. sic consuluit Alexand. consi. lxxv. quoniam omne. col. ij. nu. 5. in vj. volum. in filiofamil. non valente agere in vita patris. allegat Bald. in authentic. nisi tricennale. in princ. C. de bonis mater.

Reliqua dicemus in rubri. de famulorum salariis, & intra quæ tempora ea petere debeant: interim de his Deo optimo Maximo, & virgini Mariæ immensas ago gratias. Amen.

ARCHAMBALDVS MO

RELANVS IN SVPREMA PARISIORVM

CVRIA ADVOCATVS, AD DO. PETRO

Rebuffum I. V. Docto. eximium

PHALEVICIVM.

*Hortatus quoties Rebuffe, quondam
 Sum te (dic) opus ederes ut istud?
 Multorum fore maxime quod in rem
 N ossem pragmaticorum. Ad id moueri
 Sed nulla poteras suasionem,
 Hoc solus cupiens frui labore.
 Atqui publica vendicat sibi, qua
 Te solum utilitas pati nequiuit.
 Fætus cumq; tuos in orbe passim
 Iam largita schola fuisset omni
 Iuris Pontificumq; Cesarumq;
 Expers nominis esse munerisq;
 Non est passa magis tui forum, quod
 Lites dissecat: & velut coruscant
 Iussit lampada te micare Phæbi,
 Per quam Gallica iura, qua latebant,
 Fiant inchyta: quidq; praxus, ipsa
 Quid poscat schola, utrunque luculentè
 Pandas, concilies, & ut sorores,
 Si quid disidij sit inter ambas.
 Nemo præstitit hæctenus quod unquam
 Iuris te prius: ergo qua peritum
 Consueuerat merito vocare iuris,
 Verum Gallia nunc potest parentem.*

TRACTATUS DE FAMV- LORVM SALARIIS, ET INTRA

QVAE TEMPORA EA PETERE
debeant publicè, vtilis &
frequens.

*Rub. des loyers & gaiges des seruiteurs, & dedans quel
temps les peuuent demander.*

L O Y S xij. Article lxvij. des publiées 1512.

Item pource que souuent plusieurs de noz subietz prennent.

G L O S S A P R I M A.

QUATVOR dicta habet. Primùm duas rationes pro-
mulgandi assignat. Secundum dictum ibi, *nous pour y obuier,*
&c. Ponit, decisionem, vt famuli intra annum salarium pe-
tere debeant. Tertium, & *si ne pourront.* Tradit quod salariũ,
videlicet trium annorum, & non vltra petere possint. Quar-
tum, ibi, *si ce n'est.* Ponit limitationem.

*Diuisio con-
stitutionis.*

Summa huius articuli est, quòd famulus salarium petere debet intra
annum, computandum à die quo reliquit dominum: alioqui postea pete-
re salarium non poterit: nec petet, nisi salarium trium annorum, nisi lo-
catio esset in scriptis, vel interpellatio extra iudiciam, vel in iudicio facta
esset.

*Summa te-
xtus.*

2 Simile ferè statuit Imperator Carolus quintus anno 1540. die quarta
Octobris in villa de Brucelles in hæc verba, *Que tous salaires d'Aduocatz, Pro-
cureurs, Secretaires, Medecins, Chirurgiens, Apothicaires, Clercs, ou Notaires, ou au-
tres labours, loyers de seruiteurs & seruantes, ensemble le pris des marchandises ven-
dues à detail, payement des escotz accreuz, se deurent demander iuridiquement en
dedans deux ans, du iour du seruice, ou labour fait, marchandise liurée, ou escot accreu,
sans apres ledit temps en pouuoir faire poursuite iudiciaire, n'est qu'il y ayt cedula, ou
lettre obligatoire, en vertu de laquelle l'on pourra poursuyuir telles debtes en dedans
dix ans contre les principaux obligez: mais s'ils vont de vie à trespas, on sera tenu
de faire ladite poursuite iudiciaire contre les heritiers, en dedans aussi deux ans du
trespas dudit obligé, à conter du iour que le creditur aura eu cognoissance du trespas
de son debiteur, & apres non. Mais apres l'expiration dudit temps, tels debtes seront
reputées deuement acquittées, & pour icelles n'y aura action.*

*Constitutio
Caroli quin-
ti Impera-
tor. huic si-
milis.*

3 Hic videmus taxari anni tēpus, intra quod seruientes siue famuli sua sti-
pendia petere debeāt. in ordinatione verò Imperatoris duo anni statuūtur,
& in multis aliis maximè mercatorū minutariorū debitis statuitur illud duo
rum annorū tempus: sed sex menses tantū in hoc Regno datur minutaris,
vt suprà diximus in tract. de merca. minutatim venden. Salaria etiā procura-
torū & notariorū intra duos annos per constitutiones Imperatoris peti de-
bēt: sed in hoc Regno intra annū peti, vel ad summū ad bienniū: alioqui nō
audiunt

*Salaria pro-
cura. & no-
tar. intra
quod tēpus
petenda.*

audiuntur, vt est statutum in rubric. *des procureurs*, artic. xvj. Et idem censuit Senatus videlicet procuratorem post duos annos non recipiendum, ad petendum salariū, anno 1547. die prima Februa. & fuit publicè pronuntiatum arestum à do. de sancto Andrea præside illustrissimo, vbi plus additum fuit, quod si procurator non scripserit id quod à parte recepit, non poterit reliquum petere, nec credetur eidem etiam sub iuramento, quòd non receperit totum, vel aliam partem.

*Tempus sa-
lary peten-
di aduoca.
grapha. &
aliis.*

In aduocatis, sollicitatoribus, & actuariis, seu graphariis est statutum tempus trium annorum, & postea non audiuntur, in rubri. *des salaires*. articu. xiiij. Sed computantur illi anni statim à processu finito, videlicet per sententiam diffinitiuam, vt ibidem scribitur. quia sententia imponit finem processui. l. j. ff. de re iudi. sed per Imperatorem Carolum duo tantum anni statuti fuere, vt superius videri potest.

Serviteurs.

GLOSSA II.

*Seruatorum
tria genera*

SERVVS triplex est. Primò secundum naturam, vt quilibet homo paruo dotatus ingenio aliis industriosis & ingenio polentibus natura seruire debet, vt dicit Aristo. Qui ingenio polent, aliorum domini sunt naturaliter & rectores. Sicut enim anima dominatur corpori, & homo dominatur brutis, & vir mulieri: Ita sapiens minus sapienti. & ideo qui in orbe prudentior est, totius orbis dominus est, secundum directionem naturalem, quanuis de facto non sit, teste Imbl. in proce. Decretal. Grego. col. ij. vnde dicebat Diogenes sapientem omnia habere, quòd hoc syllogismo probat: Deorum omnia sunt, Deorum autem amici sunt sapientes, & amicorum communia sunt omnia: igitur sapientium sunt omnia. nil ergo debet petere, qui omnia habet.

Secundus est, secundum legem, id est legis dispensatione, vt sunt hi, qui libertate carent: vtpote vel quia nati sunt à seruis, vel sunt in bello capti iusto: f. hostes. ff. de captiuis. §. serui. cum seq. insti. de iure persona. Et tunc serui à seruando dicuntur, & mancipia à manu capiendo. l. iij. ff. de statu homi. Et de his non loquimur hic. Ex Brissonis tamen oeconomico homines quòdammodo seruiant sic habetur: Conditio autem vitæ seruilis & captiua quòdammodo triplex est: alius enim iussu legis seruus fit, alius propter animi sui habitum, qui à propriis animi affectibus vincitur. talis autem non simpliciter sed affectuum, neque naturā sed per abusum seruus est, & improbus homo magis quàm seruus naturā. Tertius dicitur per dominationem extrinsecam: nam quilibet, qui alteri seruit, & ei ministrat, vocatur seruus, & sic largè liberi alieni seruietes nominantur serui, vulgò *seruiteurs*. Et iste text. de his loquitur, qui mercede seruiunt, quos ad iustas conducimus operas: & famuli latine loquentibus dicuntur.

*Officium bo-
ni serui.*

Qualis debeat esse hic seruus. Resp. ad Titū 2. c. dicit diuus Paulus: Seruos dñis suis subditos esse, in omnib' placetes, nō contradicetes, nō fraudantes, sed in omnibus fidē bonā ostendētes. Primum requiritur, vt sit domino subditus. Secundò, vt placeat illi iniustis & licitis: & nō contradicat. Tertio, q' eū non fraudet: sed illi ex bona fide seruiat. Et sit fidelis, vt dicitur, Fidelis seruus

seruus, ita seruiat sicut vellet alium sibi seruire. Quartò, omnia secundum bonam fidem agere debet. Quintò, debet esse humilis: nam scribitur Ecclesiastic. xxv. cap. Tres species odiuit anima mea, pauperem superbum, & diuitem mendacem, & senem fatuum & insensatum. & Prouer. xxx. dicitur: Per tria mouetur terra: Per seruum cum regnauerit. vnde Bernar. in episto. de cura & regimine domus ait: Famulum alti cordis repelle, vt futurum inimicum: & pariter famulum tuis blandientem moribus. Famulo te de vitio laudanti resistas: famulum adulantem non admittas: quia te decipere cogitat. famulum rixosum euitare cura. Sed famulum de facili verentem dilige vt filium: refert Benedict. in cap. Raynutius, in verb. duas, nume. 124. de testament. Ex quo habes aliud & sextum requisitum. Septimò, debet dominum suum amare tanquam patrem, & honore afficere, l. liberto. ff. de obseq. Octauò, debet esse lætus. Dauid in Psalm. Seruus autem tuus lætabitur, & domino ex animo debet obsequi. Ecclesiastic. 4. cap. Qui seruiunt ei, obsequentes erunt sancto. Et si fuerit inobediens domino, potest ante tempus expelli, & perdit salarium. Rebuf. in l. iudi. C. de anno. & trib. lib. 10. quod intellige futurum, non præteritum, teste Pet. de Vbal. in tract. de duobus fratr. in xj. parte, quæst. ix. & Menander Græcus dicere erat solitus:

Seruus inobediens expelli potest ante tempus & perant salarium.

Όταν τύχη τις ευνοῖ τὸ οἰκέτο,

Όκ ἐστὶν ἔδω κτῆμα καλλιῶν βιω.

Ός κρεῖττον ἐστὶ δεσπότης χρηστῶ τυχεῖ,

Ἡ ζῆντα πρῶτος καὶ κακῶς ἐλεύθερον.

Id est,

Cum quis nactus est beneuolum seruum,

Nulla sanè melior est vitæ possessio.

Quàm melius est sortiri dominum probum,

Quàm esse liberum, & viuere abiectè & turpiter.

Sans faire aucun marché ne conuenance avecq' eux de leurs loyers & salaires.

GLOSSA III.

SI famulus sit receptus sine salario promisso, an salarium habere debeat: & quod non possit postea petere salarium, nisi consuetus esset operas locare, & dominus conducere: quia speciale est in aduocato, & aliis descriptis in l. j. ff. de var. cogni. ergo in contrarium est ius commune. Sic consuluit Alex. consil. cix. super eo. col. ij. in vj. volu. Sed hodie ex bono & æquo seruatur, quòd taxatur famulo salarium tale, quod potuisset verisimiliter lucrari cum alio domino, & pro qualitate famuli, quando consuetudo regionis hoc habet, vt salaria habere debeat, vt in hac patria. ita vidi iudicari, & in scholasticorum famulis, quòd nõ debeant stipendia habere, scripsi in scholasticorum priuilegio clxvij. vbi abundantius vide. & Feder. consil. ccxviii. domine Federice. Sed hodie episcopi & collatores nulla dant seruiantibus salaria, sed pro illis & ad illorum compensationem conferunt beneficia, & sic faciendo sunt simoniaci, per cap. sunt nonnulli. j. q. j. Secus si non fecerint ad compensationem, sed quia ille famulus est habilis & idoneus, vt dixi in praxi beneficiali.

Famulus si de salario nihil conuenit an habere debeat.

refert et seq. Ioan. Gutier. de iuram. confirm. 1. q. 8. c. 64. an. 3. fol. 173. l. 4. Acel. in l. 6. tit. 16. de las prescrip. nes lib. 4. recap. an. 4. cum sequentibus fol. 220 et v. optatum cons. Me no. 233. an. 14.

Et durant leur seruice baillent argent à leursdits seruiteurs pour leursdits loyers.

idem tenet iuse
 p huiusmodi inter anno, debe-
 coman. opim. t. de tur alis si
 con sue hidi. con iunitum sit.
 vna. illatio. 95. 526. 526.
 in 3. v. la.

ET QV ANVIS non fit facta conuentio de salario, si tamen dominus soluerit certum salarium, debebitur deinceps illud famulo: si verò nihil illi solutum sit, tunc pro qualitate ingenij illius, arbitrio boni viri taxabitur, per not. in l. in vendentis. C. de contrahenda emptio. & l. prima. ff. de legat. ij. facit l. Stichus. ff. de legat. iij.

Sans en prendre quittance.

*Creditor ac-
 ceptilatione
 facere cogi-
 tur.*

CA V T V S debitor esse debet, vt non soluat nisi à creditore recipiat acceptilationem: quia ipse solutionem probare habet, l. j. ff. de except. & l. j. C. de proba. vnde creditor recipiendo cogitur acceptilationem, quam dicunt quittanceiam debitori facere de eo, quod solutum erit. l. plures apochis. C. de fide instru. Et patronus instrumentum manumissionis dare cogitur. l. sicut datam. C. de libera. cau. Spec. in titu. de instru. edi. §. postquam. versicul. quid si debitori. dicens, quare alij non daret, quod alij prodest, & sibi non nocet. l. in creditore. ff. de euiet. l. fluminum. de damno infec. Sicut debitor cogitur instrumentum debiti secundum patriæ consuetudinem creditori facere. c. significauit. de testib. Ioan. And. in addi. ad Specu. vbi supra in versic. quid si solui decem. vbi allegat Dyn. in l. ij. ff. solu. matri. Bened. de Barz. q. v. in tracta. de garenti. in j. parte. Et si non petiero tempore solutionis, possum postea petere instrumentum acceptilationis, per l. ij. circa fin. à contrario. C. de quadrienn. præsc. not. in l. chirographis. ff. de admi. tuto. hoc docet. Spec. vbi supra.

*Creditor ge-
 nerale qui-
 tantiam fa-
 cere non te-
 netur.*

Limitatur tamen in acceptilatione generali, quam non tenetur creditor suo debitori tradere. l. cum Aquiliana. vbi Bartol. & alij. ff. de transactio. l. iij. §. contrarium. ff. de contra. iudi. tutel. Et dicitur generalis, si quittet eum de omni eo, de quo inter eos actum erit vsque ad hunc diem: quia illa acceptilatio est captiosa, ex qua posset faciens decipi, & liberalitatem captiosam interpretatio prudentum fregit, dicta l. cum Aquiliana. Imò creditor faciēs acceptilationem potest confiteri se accepisse summam solutam, cum expressa reseruatione iurium suorum, dicēdo, ego acceptam habeo talem summam, saluo iure petendi reliqua mihi debita. Ias. in d. l. cum Aquiliana. iij. nota. & hoc solet fieri.

*Residuum
 accepisse po-
 test quis ex-
 primere.*

Si tamen residuum debiti solvatur alicui, debet ipse confiteri, & in instru-
 3
 mento describere se habuisse omne & totum residuum, & esse sibi plenè exolutum de eo quod talis debebat tanquam hæres, vel pro tali causa venditionis, non autem simpliciter, per l. emptor. §. Lucius. ff. de pact. & l. si residuum. C. de distract. pigno. sic consuluit Bald. consil. ccxxx. quidam nobilis. in ij. volu. licet Ias. consil. ix. venerabilis. in fine. volumi. primo teneat contra. scilicet non teneri, nisi de eo quod solutum fuit, facere liberationem, tamen quando esset residuum vnus debiti, æquum est vt creditor dicat acceptum se haberè pro residuo, & toto hoc debito contracto super frumento, & nullam faciet mentionem de aliis, & sic ad alia non extendetur. l. age. C. de transact.

Secundò

4. Secundò limitatur, quādo creditor vult debitori restituere instrumentum debiti, tunc acceptilationem illi facere non tenetur, cū sit debitori satis prouisum, l. dissolutæ. C. de cond. ex lege. vbi Bart. & alij. facit l. pecuniæ. C. de solut. l. qui tabulas. §. j. ff. de fur. & ibi Bar. † Nō tenetur tamē creditor reddere instrumentum debitori, nisi ipse & sumptus instrumenti factos, & notario datos restituat. Bal. & alij in l. fi. C. de cōd. ex lege. quod est verū, quando ex mora debitoris instrumentum fuerit factū, sicut si creditor ante monitionem confecerit instrumentū: quia tunc non reddet ei, nisi sumptus breuis, quod vulgò *brevet* vocamus, vt docet Bal. in l. eos. §. sup. C. de vsu. & in l. nō ignorat. col. ij. de fruc. & lit. exp. Refert Aufr. q. 47. in decis. Thol. hodie seruatur vt creditor in dāno esse non debeat. Ideo instrumentum tenet restituere omni solutione facta. l. dissolutæ. ff. de cond. ex lege & instrumentū sententiæ cassata sententia tenetur etiā restituere is, qui illud habet, & soluto debito. c. accedens. j. vbi Pan. in v. l. not. vt lit. nō conte. † Si tamen creditor dicat se amisisse debiti instrumentum, tenebitur acceptilationē per notariū facere, in qua promittat se non vsurum instrumento: & si reperiatur instrumentum vult haberi pro cancellato. Bal. in d. l. pecuniæ. facit text. in l. emptor. §. fi. ff. de pact. Sufficit etiā debitori, si creditor cācellet instrumentū, licet aliud inueniatur, quia vtrūq; cācellatū censetur. Bar. in l. fi. ff. de his q̄ in test. de . Paul. Cast. in l. nostrā. in fi. ff. de test. sed cautius est, quòd soluto debito is notarius, qui instrumentum recepit, faciat cancellationis instrumentum, in quo dicat q̄ talis creditor consensit tali die, vt tale instrumentū cācellaretur, & irritū haberetur, eo quia debiti solutio erat, vt ipse dicebat, sibi facta: vel si notarius intersit solutioni attestetur eā in præsentia sua factā fuisse in tali specie pecuniarū, videlicet in aureis solis centū, in ducatis quinquaginta, & reliquū in solidis, scilicet pro decē libris & c. Aufrer. in decis. Tholof. q. cccviii. Bauer. in §. sed neq; col. ij. de test. in insti. vbi dicit debitorē posse petere instrumentum solutionis & cancellationis, videlicet de originali cassari. allegat Bar. in l. cassa. C. de sacros. eccles.
7. Non potest tamen debitor instrumentū acceptilationis & quittance pluries petere in iniuriā creditoris, per tex. fin. in l. ne casu. C. de discuf. lib. x. per quem dicit Rom. sing. cccccxlvij. debitor. quòd habens duo instrumenta acceptilationis præsumitur bis soluisse. Ideo repetere potest vnam solutionem, nisi in secundo instrumento fiat mentio de prima solutione, & quòd sit pro alio debito. Ias. consil. lxxxvij. clarissimus. in iij. vol. ideo dominus cautus esse debet, vt in fine anni acceptilationem à famulo recipiat.

Creditor volens credito re restituere instrumentum non tenetur facere quittance.

Sumptus instrumenti creditori reddendi sunt, si illud sibi reddere debitor.

Creditor tenetur quittance facere, si amisit instrumentum debiti.

Cācellatum instrumentum sufficit debitori.

Instrumentum quittance pluries nō debet peti à creditore.

Lesquels seruiteurs apres le deces de leurs maistres demandent aux heritiers leursdits loyers, & salaires: par fraude & malice, sachans lesdits heritiers n'estre informez des payemens, qu'iceux seruiteurs ont receu, durant la vie de leursdits maistres, & des conuenances, que pourront auoir esté faites avec eux.

G L O S S A V I.

NONNVNQVAM calumniantur debitores contra creditores, l. qui tabulas. §. j. de furt. negantes solutionem per defunctum dominum fuisse illis factam, & hæredes hoc ignorant: nam qui in alterius locum succedunt, iustam ignorant.

Famuli petentes bis salaria, fures.

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

tiam habere dicuntur. l. qui in alterius. ff. de regul. iur. & isti famuli petentes bis salarium fures sunt, & latrones, quia inuito domino contrectant. §. furtum. de oblig. quæ ex delicto nascuntur. Et tanquam fures puniri debent, si detegatur solutio, & ipsi post solutionem petant, & præsumitur calumnia & fraus, si ex pluribus annis petant, quia non præsumitur quòd vixerint vento, & quòd vestitus fuerit seruus, nisi ex salario domini, vel quòd pecuniam domini furatus fuerit. argu. l. fin. C. de alimen. pupill. præstand. doct. in l. j. de iure fisci. libr. x.

Et aussi en ya plusieurs qui long temps apres leurs services demandent leurs loyers par fraude & malice, sachans que les autres seruiteurs, par lesquels se pourront prouuer les payemens, ou conuenances.

GLOSSA VII.

*Probatio
salarij per
alios famu-
los.*

SVNT alij qui postquam omnes alij famuli decesserint, seu recesserint, & non potest per eos nunc dominus probare solutionem, nec conuentum salarium: ideo ipsi audacter petunt salarium, & ex pluribus annis, quia in his, quæ domi geruntur, domestici admitti solent. l. consensu. §. super plagiis. C. de repud. Ergo solutio probari poterat, & conuentio per alios famulos & domesticos, mortuo saltem domino, quam probationem deesse vident, vnde petere non erubescunt: ideo interdum vidi quòd vnus famulus post domini decessum, monopolium contraxit cum aliis famulis, & omnes deposuere de magno illius famuli salario: verum quia deposuerant de propriis eorum stipendiis, ob id non creditum illis fuit: sed conuicti postea fustibus cæsi fuerunt.

Qu'ils auoyent avec leurs dits maistres, sont morts, ou se sont absentés, dont nos dits subiets sont grandement trauallez, & molestés, & plusieurs plaintes, procès & querelles en sortent.

GLOSSA VIII.

DVO respiciunt hi maligni fures, primò mortem domini, vel aliorum famulorum, in præsentia quorum solutio facta erat, vel absentiam diuturnam illorum, & postea petunt ab hæredibus, & cum probatio non extet, coguntur hæredes iterum soluere: quia de his quæ non sunt, & non apparent, idem est iudicium. l. duo sunt. ff. de testa. tutel. ob id vt ista euitentur, statuit vt sequitur.

Nous pour y obuier auons ordonné & ordonnons que lesdits seruiteurs.

GLOSSA IX.

*Ancilla
comprehensur.*

COMPREENDIT etiam ancillas, quia masculinum concipit foemininum. l. j. ff. de verb. sign. & quia eadem ratio in vtrisque est, etiam mulier malitia maiori prædita est, quam vir, ob id hanc exercere etiam posset. Ideo in illo etiam locum habebit. Et si de hoc fuisset interrogatus legislator, sic respondisset. l. Titius. §. Lucius. ff. de

ff. de liber. & posthum. & Imperator hoc in sua ordinatione expressit, sic dicens, *Serviteurs & seruantes.*

Nec distingo qualitatem famulorum, an sint cantores, tibicines, agrarij, vel alij quicumque, cum hic text. indefinite loquatur, & indefinita æquipolet vniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. ij. cap. vt circa. de electio. in vj. ergo omnes famuli & seruientes stipendiis, hic continentur.

Dedans vn an à conter du iour qu'ilz seront sortis hors de leurs seruices, demandent si bon leur semble leursdits loyers, salaires, ou gaiges,

G L O S S A X.

- I** N T R A annum (à die quo dominum reliquit famulus) salarium petere debet, vt hic: postea non admittitur. de quo anno intelligatur? Respon. de anno naturali, videlicet si dominum dereliquerit die vlt. Decembris, finietur annus anno reuoluto in die vlt. Decembris. Et ista probauit in l. cum bissextus. ff. de verb. signific. Bart. in l. libellorum. ff. de accus. Ias. & Gom. in §. rursus. num. 53. de actio. in instit.
- 2 Primò fallit, quādo impediuntur petere, quia valetudine fortè, vel bello, aut alia iusta causa impediti. c. cōmissa. de elect. in vj. l. si. C. de adul. l. si cum ipse. ff. de excus. tut. Ias. cōsi. xxxv. in q. col. ij. vol. j. & Alber. Brunus in verb. creditor. Bal. in auth. nisi tricennale. in prin. C. de bo. mater. Et hæc regula est naturalis secundū eum, quia vbi nō est negligentia, ibi non debet esse poena. Et ideo etiam locum habet in statutis. † Secundò fallit, quando dominus iurauit soluere, quia iuramentum perpetuat actionē. l. nam & postea. §. si is qui temporali. ff. de iureiur. dixi in tract. de merca. minutatim vend. non conuenire huic tex. etiam si iurauerit: ideo habet locū iste text. etiam si iuramentum interpositum fuerit, vt post annū non recipiatur, quia iuramentū intelligi potest, si petierit tempore debito, per l. si. C. de cōst. pec.
- 4 Tertiò, non procedit hæc ordinatio in domino, qui accepit vnū addiscentem, qui dabat ei in singulos annos decem aureos: nam si dominus nō petat intra annum, vel duos ab addiscente vel alio, poterit postea petere, quia ordinatio de hoc non loquitur, & intelligi debet strictè in casu, in quo loquitur, & lex loquens in debitore, non comprehendit creditorem, vel è contrario, vt docet Bart. & alij in l. j. ff. de reb. cred. & Bal. in rub. C. de reb. cred. vide quæ scripsi in l. creditores. ff. de verb. signific. & de hoc addiscente vide text. in l. v. in fi. ff. ad leg. Aquil.
- 5 Quartò, vitiatur in eo, qui est creditor in actione reali, quia tūc potest petere. Bal. in l. pe. C. quod cum eo. Alber. Bru. in verb. actor. xij. doct. in §. j. de act. in inst. dixi in tract. de merc. minut. vend. ideo si famulus reliquerit vestes suas apud dominum depositi nomine, eas repetere poterit intra triginta annos, postea non. l. omnes. & l. sicut. C. de præscrip. xxx. ann.
- 6 Quintò, non procedit si famulus deserat dominum, & statim redeat, tūc non videtur recessisse, ideo annus cōputabitur à die quo nouissimè discedet cum effectu, nō enim videtur mulier diuertisse, quæ statim rediit. l. iij. ff. de diuor. l. quod calore. de reg. iur. & illa est bona cautela, quando famulus dimisit intra annum petere, vt alliciat dominum ad dandum chirographum.

phum, seu vt ad seruitium redeat domini iterum, & hoc verum putarem, quando breui rediret, secus si post longū tempus, vt doct. not. in d. l. quod calore. quod erit arbitrium iudici.

Interrumpitur quādo annus salarij famulorum.

Sexto, quando per citationem fuisset interrupta hæc præscriptio, quia 7 famulus intra annum conuenit dominum, & lis fuit incepta, tunc perpetuatur actio. l. nam postea. §. si temporali. ff. de iureiur. l. fin. C. de præscrip. xxx. annor. scripsi in tract. de merc. minutatim venden. Quod non procedit quando nullus comparuisset, quia tunc edictum circumductum est, l. & post edictum. §. j. ff. de iudi. Bal. in c. consuluit. col. ij. de offic. dele. & tunc nihil proderit illa citatio Bar. in l. sepulchri. ff. de sepulch. violat.

Dominus sciens debere non est in conscientia iustus.

Septimo, in foro conscientie non procedit. Nam si dominus sciat se famulo 8 debere, non est tutus quo ad Deum, quia possessor non præscribit cum mala fide. c. vigilantibus. de præscrip. fufius in tract. de mercat. minu. venden. scripsi. valet tamen ordinatio quando verba diriguntur ad debitores, vt docet Alex. consi. ccxviiij. ponderatis. col. vi. in vj. vol.

Excipere post annum de salario potest.

Quæ annua sunt ad agendam, perpetua sunt ad recipiendam.

Vltimo, si rem aliquam domini famulus habeat, si postea ab eo petatur, 9 poterit excipere de salario etiam post tempus, quia quando quis agere in ciuilibus prohibetur, excipere tamen poterit. Bar. in l. j. §. sublata. & ibi Iaf. in ij. lectura. ff. ad Treb. nam quæ annua sunt ad agendum, perpetua sunt ad excipiendum. l. pure. §. fin. ff. de dol. mal. & met. except. & hoc modo poterit sibi famulus prouidere. & iste tex. dicit *demandaront*, non dicit *excipient*. ergo exceptio non tollitur hic.

Famulo quando furari sit licitum.

Imò dicunt Inn. & Panor. in c. olim. j. in fi. de resti. spoliato. quem refert 10 Hipp. Marsil. in sing. clxxvij. malitiis. quod si famulus non possit recuperare debitum, poterit furari rem æquiualentem, per cap. dominus noster. xxij. q. ij. & ibi est gl. valde notanda. calumnia enim per calumniam repelli potest. glo. in verb. malignantium. in c. cupientes. in prin. de elect. in vj. quod est verum, si nullum istorum interueniat. Primo, quod non possit per iudicem suum debitum repetere. Secundum, quod non sit cum iniuria primi, apud quem forte res erat deposita, vel alij famuli super hoc torquerentur. Tertio, dummodo non interueniat periculum mortis, vel alterius læsionis magnæ. Quarto, quod non interueniat peccati periculum, videlicet per iurium. Ideo si immineret aliquod periculum istorum in conscientia teneretur restituere. ar. c. cum ex iniuncto. de noui oper. nunc. Ang. Clauas. in 11

Monitorium de occultis an famulos adstringat.

suam summa in verbo furtum. §. vlt. † vbi plus dicit, quod si in casu licito furatus fuerit, & postea impetretur monitorium de occultis, non tenetur reuelare, quia suum factum legis autoritate fuit: quod est notandum.

Et ledit an passé n'y seront receus, ains seront deboutez par fin de non recevoir.

GLOSSA XI.

Exceptio salarij non petiti est peremptoria.

NON recipitur ergo famulus ad petendum salarium post annum, quo egressus est à domini seruitio, & hæc est exceptio peremptoria, quæ & litis finitæ in qualibet parte litis opponi potest. c. exceptione. de exee. Imò impedit litis ingressum. c. j. de li. contest. in vj. & quoties lex vel ordinatio loquitur, quod non detur actio vel petitio, tunc dabitur excep. etiam ad impediendum litis ingressum. Bart. & alij in l. j. ff. ad Maced. & l. ij. §. j. ad Vellei. & l. j. §. sublata. ad Treb. Aufe. in decis.

decis. Tholos. q. lxxvij. vide Calca. confi. lxxv. & exceptiones litis finitæ vocant practici fines nō recipiēdi, vt abundè scripsi in tract. meo de exceptio.

Item in patria Occitana notarij post quinquennium non possunt petere salaria, quæ eis ex processibus debentur, nisi impediti fuerint, vel diligentiam intra illud tempus recipiendi solutionem fecerint, vt est in artic. xxvij. ordi. linguæ Occita.

Item conductores decimæ in curia parui sigilli Montispeffulani debent petere intra quinquenniū decimam Regi debitam, & salaria, alias postea non audientur, vt est decisum artic. lxxvij. in d. ordinatio. sed nil perit Regi, quia conductor soluet Regi. nam periculum nominum est apud eum l. periculum. ff. si cert. pet.

An sufficiat vna præscriptio pro omnibus rebus, & annis, vel quot sunt anni, tot requirantur præscriptiones; Respon. licet sint plures anni debiti, tamen vnica præscriptio sufficit, sicut quādo vnica stipulatione promissa sunt decem annua: quia licet sint plures anni, vna tamen est stipulatio l. senatus. in fi. ff. de do. caus. mor. l. si Stichum. §. stipulatio. de verb. oblig. & vnica etiam actio competit pro omnibus, & singulis solutionibus, argu. l. plura. ff. de act. & oblig. l. hæredes. §. de plurib. famil. ercisc. & vna censetur præscriptio. l. cum notissimi. C. de præscrip. xxx. ann. & in decimis sufficit xl. ann. præscriptio cum titulo ab ecclesia contra ecclesiam, quamuis plures solutiones annuæ fieri debeant. cap. de quarta. de præscrip. hoc abundè tractat Barbat. confi. ix. vbi Christus. col. ij. & iij. in iij. volu. vnde si pro quatuor annis debeat stipendia dominus famulo, & hic non petierit per vnum vel duos annos, non poterit petere salarium etiam vltimi anni, habita præscriptione illorum quatuor annorum. nam postquam erant debiti quatuor anni: & post vltimum quatuor annorum non petiit intra annum, amplius petere non poterit.

Et si ne pourront demander dedans ledit an que les loyers & gages de trois dernieres années qu'ils auront serui.

G L O S S A XII.

VPERIVS præstituit tempus famulis, intra quod stipendia peteræ debeant, videlicet intra annum, & si nō petierint, non recipientur postea petentes. nunc iste text. ostendit an omne salarium debitum ipsi petere possent? Respondet quod à tribus annis debitum petent & non vltra, quia vt mobilia præscribuntur triennio. §. j. de vsuc. in inst. ita & hoc salarium. & verisimile est, quod solutum est: nam famulus non tandiu expectasset sibi exolui, & non vixisset, nec indutus vestibus fuisset eo tempore, si eidem non fuissent soluta stipendia.

Si tamen famulus prætenderet vltra tres annos pecuniam sibi debitā, & super hoc vellet stare iuramento dominis an plures annos deberet, putarem iurare teneri, quia vult eū facere iudicem & partem, ergo equū est vt iuret: aliās manifeste turpitudinis est nolle iurare, nec referre. l. manifeste. ff. de iureiur. scripsi in tract. de lit. ob lig. artic. j. nam licet hæc ordinatio pariat exceptionē, in cōscientia tamen non est tutus, si certò sciat se debere

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

plures annos, si non integrè soluat, vt suprà scripsi. dicunt tamen quidam quòd non tenebitur iurare dominus, cùm famulus petere non possit vltra, prout hoc modo peteret, & fortè consequeretur, ob id standum esset isti test. qui non cogit iurare: & sic in curiis dicunt seruari. vide quæ scripsi in tract. de constit. reddituum infrà.

Actio an per principem tolli possit.

An actiones possint tolli per principem, vide Card. & alios in c. quæ in ecclesiarum. q. vij. de constit. & Bald. in c. fi. ibidem. ac Barbat. consil. lix. optauit. in iij. volu. & doct. in §. j. de act. in instit. & scripsi in tract. de mercat. minutat. venden.

Si ce n'est qu'il y eust conuenance.

GLOSSA XIII.

Famulus petere potest salarium vltra quam triu annorum, si conuentum fuit in scriptis.

ST A prima limitatio potest referri ad pecuniam, & ad locationem, vt dicunt quidam, famulum non posse petere salarium vltra tres annos, nisi conclusum fuerit & conuentum super illo salario inter dominum & seruum, de quo diximus in tract. de merc. minut. vend. & hoc est verum, vt ibi dixi. Sed ego etiam intelligerem hunc text. quòd famuli salarium trium annorum tantum petere possint, & non vltra: hoc verum est, nisi esset conuentio famuli in scripturam redacta, tunc permittit famulo petere salarium etiam quatuor & aliorum annorum, prout conuentum fuerit, quia iam constat debitum: igitur dominus debet probare solutum. l. j. ff. de excep. l. j. C. de prob. & non sufficeret si conuentio probari posset per testes, nec haberet locum iste text. quia dicit *conuenance par escrit*, vbi lex requirit scripturam, illa adesse debet. l. j. C. de iur. emphyt. tamen prima interpretatio melius conuenit, licet secunda sit magis dubia: quia licet locatio sit in scriptis, dominus potest soluiffe sine scriptura, ideo hæc constitutio obtinet. alia docui in tract. de merc. minut. vend. quæ hinc non repetam.

Ou obligation par escrit,

GLOSSA XIII.

Obligatio dicitur etiam manu priuata.

SI V E manu domini, siue notarij hæc obligatio fuerit: & est secunda limitatio, & cùm hinc dicatur *par escrit*, & non dicatur *obligation publicque*, sufficit scriptum esse, etiam si per epistolam, vt in l. Publica. ff. de pos. hoc etiam probat Imber. in institut. forens. lib. j. §. cæterum. fol. 105. de his scripturis & publicis & priuatis scripsi multa in primo Tomo ordin. tract. de liter. oblig. & in tract. de chirogra. recog. sufficit igitur quòd in scriptis sit obligatio, siue per manum notarij, siue per manum debitoris: & hoc esse expressum in ord. Imperat. Carol. ibi, *cedule, ou lettre obligatoire*, quia semper est obligatio ex consensu: vt patet in l. consensu. ff. de actio. & oblig. & instit. de oblig. ex consensu. quæ est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur ad soluendum. §. j. de oblig. in instit. vide quæ scripsi in tract. de liter. oblig. in princip. & in §. j. in verb. *obligations*.

Ou

Ou sommation.

GLOSSA XV.

I NTERPELLATIO hinc extra iudicium, summatio in iudicio, ut dicam arti. xiiij. & seq. in tract. de dilat. in iij. Tomo. *en sommation de garand & garand formel.* licet quandoque etiam interpellatio accipiatur tam de iudiciali quam extra iudiciali, ut scripsi in rubr. *des marchans vendans à detail.* Et sola citatio sufficiet. l. cum notissimi. in prin. C. de præscr. xxx. ann. Albert. Brunus in verb. citatio, Iason in l. fin. ff. de eo per quem fact. erit. Bal. de Vbal. in c. si diligenti. coll. xxv. fallen. viij. de præscr. etiam petitio extra iudicium, quia non est repetitum verbum *iudiciaire.* Sicut in tract. de merc. minutat. vend. fusiùs scripsi.

Interpellatio quid.

2 Idem si intra tempus actum fuerit contra fideiussorem, vel reum: tunc sufficit, quia interpellatio facta etiam contra fideiussorem, prodest contra debitorem: & econtrariò: quia vnum est debitum, ex eodem fonte, & ex eadem scriptura, & est vnus contractus: & apparet per hanc interpellationem fideiussori factam famulum non fuisse negligentem, nec in malitia, ergo non curret præscriptio. & istud probat Io. Andr. in addi. ad Specul. in rubr. de fideiuss. facit gl. in l. si fideiussor. §. si. ff. mand. cui sententiæ adhæret Barbat. in rub. de fideiuss. in Decr. sed quòd interruptio principalis non prodest contra fideiussorem, allegatur tex. in l. cum quis. §. si quis pro eo. ff. de solut. & glos. in l. j. C. de præscr. long. temp. & Bart. in l. mora. ff. de verb. oblig. ideo Bal. in l. tam mandatori. C. de non nup. pec. sic conciliat, quòd interruptio contra principalem videtur facta, si contra fideiussorem iudicatum solui actum fuerit, diuersum est si contra fideiussorem contractus, tunc interruptio principalis non prodest contra fideiussorem. Alex. consil. xcviij. super eo. volu. vij. & istam concordiam probat Io. Francisc. in tract. de præscr. in iij. parte sextæ partis in fi. quæst. iij.

Interpellatio contra debitorem prodest contra fideiussorem.

3 Ego verò arbitrarer interpellationem quo ad hunc text. factam principali prodesse etiam contra fideiussorem contractus, in quibus casibus fideiussor potest ante principalem conueniri: nam cum ut principalis teneatur, si petitio facta fuerit principali valebit, sic & contra fideiussorem, quia habentur tanquam rei debendi quo ad istum text. si principaliter sint obligati, & vnus interpellatio prodest quo ad alterum. Bart. in d. §. si quis pro reo. & doct. in l. mora. ff. de verb. obl. etiam quia cessat ratio text. quia non petit famulus per malitiam, nec est negligens, & summatio interuenit intra annum, ergo & præscriptionis interruptio: nam cum fideiussor condemnari in aliquibus possit ad solutionem, multò fortius petitio contra illum interruptionem pariet.

4 Imò fortius dicerè in terminis huius tex. quod ad interrumpendū præscriptionem huius anni sufficeret, si dominus daret fideiussorem, qui se pro domino obligaret: Tum quia iste text. excipit conuentionem partium, & obligationē in scriptis, ut superius visum fuit, ob id si fideiussor se obligaret famulo intra annū, non prohiberetur famulus illud salariū promissum, etiam vltra annum petere, tum quod non est negligens, tum quòd non petit ex malitia, etiam quia interrupta est præscriptio anni per istā obligationem & conuentionem factam, per text. in l. naturaliter. vbi doct. ff. de vsucap.

Interrumpitur præscriptio hac per dationem fideiussoris.

Et sic sunt hinc tres casus. Primus est quando reus principalis interpellatus est, & tunc illa interpellatio prodest, vt etiam post annū possit contra fideiussorem etiam contractus agi per supradicta, licet non fuerit actum contra fideiussorem: *Quia vbi principale durat, accessorium sequitur.* l. cum principalis .ff. de regul. iur.

Secundus casus an interpellatio fideiussoris prodest contra principalem 6 quo ad hunc tex. & quo ad hoc prodesse arbitror, quia vnum est debitum, & hinc interpellatio, vel summatio sufficiens tantum requiritur. Quod intelligerem verum, quando fideiussor poterat conueniri ante principalem debitorem, vel si dominus erat austerus, & famulus eum interpellare non audebat: his casibus interpellationem fideiussori factā sufficere arbitror, vt superius dictum fuit, quia hoc etiam fauorabile est. Nam famulus agit de damno vitando, & dominus de lucro captando: ideo famulus in hoc obtinere debet l. iuris ignorātia. ff. de iuris & fact. ignor. & idem dicerem, si vnum ex fideiussoribus conueniret, vt interruptio aduersus omnes facta censeatur prædictis rationibus.

Tertius casus, datio fideiussoris facta famulo interruptit anni præscrip- 7 tionem, vt superius vidimus: & ista notanda sunt.

*Chirurgus
aut medi-
cus prote-
lans morbum
non debet
habere sala-
rium.
Arestum.*

Nota vnum casum sing. quod quando chirurgus aut medicus protelat 8 morbum, nullū debet habere salariū. gl. & doc. in l. maritus. ff. loc. sic pronunciauit curia contra chirurgum Formagen. die vij. Septēbris. idem dicerem in procuratore & aduocato differente processum per subterfugia & dilaciones, & tunc curia nil deberet taxare istis calumniis, & non sic calumnias excernerent: quia prædictæ rationes in illis locum habent, etiā ex dolo non debent commodum habere. c. ex parte. de rescrip.

Suffisante.

GLOSSA VLTIMA.

*Sufficiens
interpella-
tio que di-
catur.*

SUFFICIENS interpellatio dicitur tam in iudicio, quam extra iudicium, vt superius dixi, & huic sententiæ inhæret etiam Imber. in inst. foren. lib. j. §. cæterum. Sed in mercatoribus iudiciale tantum putat sufficientem, quod superius reprobaui: & exponendam ibi esse disiunctam pro coniuncta, quamuis hoc sæpe fiat exigente re, vt l. sæpe. ff. de verb. sign. vbi scripsi. alia docui in d. tract. de merc. minutat. venden. quem nunc reiicio, de his gratias Deo agens.

TRAC

TRACTATUS DE
PANNARIIS MER-
CATORIBVS.

Rubr. des drapiers.

RRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous presens & aduenir. Comme de la part de noz chers & amez les drapiers drapants de la ville de Darnestel, nous eust esté presentée requeste, contenant que depuis quarante ans ilz se sont du tout appliquez à la manufacture des draps de petit pris, comme de vingt à trente solz tournois l'aune, pour la commodité de nostre peuple: à laquelle manufacture est accoustumé de tout temps user de laines taintes, exclusivement de blanches, & faire fouller les draps au moulin, pour la paruite du pris desdits draps, & grosseur desdites laines ainsi taintes, & lesquelles demeurent parbolleuës à la tainture: tellement qu'ilz ne pourroient faire lesdits draps bons & loyaux, sinon qu'ilz fussent d'une aune de laisse entre deux lierres seulement, tant ils sont foullez pour les mettre en estat deu, loyal & marchand. Et n'ont lesdits supplians de temps immemorial aucunement esté vexez, molestez ou traueillez à la manufacture de leursdits draps: pourueu qu'ilz eussent ladite laisse d'une aune ou enuiron. Et combien que la draperie de nostre ville de Rouen soit directement diuerse, & en icelle ait diuerse façon de draper, neantmoins sous ombre de quelque ancienne ordonnance faite par ladite draperie de Rouen, y a enuiron quarante ans, qui toute fois pour l'impossibilité & incommodité d'icelle ne fut oncques obseruee ne gardee: les tondeurs en table seiche & leurs consorts marchans, regratiers, & autres s'esforcent assubietir lesdits supplians, faire lesdits petits draps selon ladite ancienne ordonnance reuouee par non vsance, pour sadite incommodité & impossibilité: Nous humblement requerans que pour la conservation de nostre droit, bien de la chose publique, & soulagement de nos paoures subiets, leur voulsissions ottroyer commission adressante au dict Bailly de Rouen, ou son lieutenant, pour informer sur la forme &

maniere

Articulus primus.

maniere de ladite manufacture en ladite vallee de Darnestel, & specialemente touchant ladite laisse, pour ladite information faite, y estre par nous pourueu & ordonné un marc ausdits draps, pour la difference d'iceux avec les autres draps des autres drapiers. Et pareillement de la part de noz chers & bien amez les manans & habitans de nostre ville de Rouen, nous eust esté presentee autre roqueste, tendant à ce, que, pour les causes contenues en icelle, nous leur voulussions otroyer lettres pour informer sur la commodité ou incommodité de certaine nouvelle creation d'office de visiteur de draps en nostredite ville, & de faire ladite visitation en la halle dudit Rouen: lesquelles requestes nous eussions renuoyees audit Baillif de Rouen ou son lieutenant, pour sur icelles appellé nostre procureur, en sondit bailliage informer, & informations sur ce faites nous renvoyer avec son aduis & celuy de nostredit procureur, pour ce fait: & le tout veu y estre par nous pourueu comme de raison. Suyuant lesquelles lettres & commission, nostredit bailly de Rouen, ou sondit lieutenant auoit informé, & les informations communiqué à noz aduocat & procureur dudit Bailliage: & à plusieurs autres notables personages & marchans, nous auoit lescrites informations & leur aduis enuoyez. Sçauoir faisons que veuës par nous en nostre conseil estant les nostre personne lescrites requestes, commissions, informations & aduis dessusdites: Auons par la deliberation des gens de nostredit conseil, & pour le bien, profit & utilité de ladite manufacture, traffique, & marchandise desdits draps, & oster à l'aduenir toute occasion de de l'inquer audit estat, en regard & consideration à la grande & quasi inestimable manufactufacture desdits draps, faits audit lieu de Darnestel, parroisses de Caruailly, Longpaon, Bourdeny de vinier, & autres lieux circonuoisins, voulu, statué & ordonné, & de nostre propre mouuement, certaine science pleine puissance, & autorité Royal, voulons, statuons, & ordonnons par edit perpetuel & irrenocable, qu'en ladite vallee de Darnestel, en laquelle sont situez & assis lescrites parroisses, soyent d'oresenauant commiz quatre gardes des maistres dudit mestier, pour faire la visitation de tous lescrites draps faits en ladite vallee estant en escru, & apres le dernier appareil, pour par eux marquer lescrites draps trouuez loyaux, lesquels nous voulons & ordonnons estre d'une aune de laisse entre deux listeres, & faits & composez de treze à quatorze cens fils: sur peine de confiscation & forfaiture desdits draps. Et pour faire ladite visitation sera établie audit lieu de Darnestel une maison, en laquelle à certain iour de la semaine, que par lescrites artisans & maistres dudit mestier sera auisé, iceux artisans apporteront
leurscrites

leursdits draps, pour en ce lieu estre veuz & visitez & marquez par lesdits gardes. Ausquelz & tous autres nous faisons inhibitions & defences par ces presentes, ne faire ladite visitation desdits draps en la halle dudit Rouen. Et si par cy apres estoient trouuez aucuns draps de ladicte manufacture de Darnestal non marquez exposez en vente: Auons declairé & declairons iceux à nous confisquez: & pour oster toute occasion de faueur ausdits gardes, voulons & ordonnons iceux gardes estre tenuz respondre aux marchans qui auront achapté desdits draps vitieux, qui se trouueront auoir esté par eux visitez & marquez.

Si donnons en mandement au Baillif de Rouen ou son lieutenant, que nostre present edit, ordonnance & vouloir il execute & face lire, publier & enregistrer, obseruer & garder de point en point selon sa forme & teneur, sans aller ou permettre estre allé ou fait aucune chose directement, ou indirectement au contraire, par quelque personne que ce soit: En contraignant à ce faire, souffrir, & à nostre edit vouloir & ordonnance obeyr entierement, reaument & de fait, & par toutes voyes deuës & raisonnables tous ceux qu'il appartiendra: Nonobstant oppositions, appellations, lettres, usages, styles, ordonnances, mandemens & autres quelzconques choses à ce contraires. Pour lesquelles ne voulons l'effet & execution de nostre present edit, vouloir & ordonnance estre aucunement differée, retardée ou empeschée: Ains à icelle auons de nostre propre mouuement & certaine science, plaine puissance, & autorité Royal, desrogé, & desrogeons par cesdites presentes. Par lesquelles nous mandons en outre audit Baillif de Rouen, ou sondit lieutenant faire l'execution de cesdictes presentes, & tout ce que pour icelles il verra estre necessaire. Et affin que ce soit chose ferme & stable à tousiours, nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes, sauf en autres choses nostre droit, & l'autruy en toutes. Donné à Mont-real en Bourgongne, au mois de May, l'an de grace mil cinq cens quarantedeux, Et de nostre regne le vingthuitiesme.

X N HAC prima constitutione & ordinatione pannariorum statuitur ratione vtilitatis publicæ conseruandæ, ne adulteri panni & improbi fiant in oppido Darnestal, & locis circumvicinis in Normania, vbi quotannis fit pannorum multitudo: verum quia corrumpere eos satagebant, ob id statuit Rex sequentia.

2 Primò, dicit ad commodū & vtilitatem populi, artifices loci Darnestal conficere pannū solidos modici valoris, nempe vt vlna vēdatur à viginti vsque ad triginta solidos, quod est valde vtile plebi, vnde constitutio ad vtilitatem populi fieri debet. c. erit autem lex. iiii. dist. scripsi in proœ. cōst. regia. vnde pulchrè fuit olim à Philippo pulchro statutum, quod deinceps

Pani vlna
taxata.

nullus

nullus ferret vestem ex panno empto ultra vigintiquinque solidos pro vlna. Cuius cōstitutionis verba inserui in tract. de pānis aureis, in fin. ibi vide.

*Custodes
præficiuntur
ad pannos
probandos.*

Secundò, statuit quatuor custodes (quos *Gardes* vocant) præfici in illo oppido Darnestal: & ex magistris dicit eligendos, quia ille qui committitur ad probandum aliquid, oportet quòd insigniter illud cognoscat, in l. quibus. ff. de verb. & rer. sign. ideo vult vt præficiantur magistri, non tyrones. §. cūmq̄. in procem. Instit.

*Custodes à
quo eligantur.*

Tertiò, vult quòd ex magistris dicti artificij assumantur, quia alij artes non possent de hoc iudicare, etiam de his magistris, & non de exteris, ne si ex aliis eligerentur, ciues eos possint reprobare, sed à quo sint eligendi videtur quòd à ciuibus, vt in l. ij. C. de pond. libr. x. vbi in qualibet ciuitate debet eligi aliquis, qui de auro cognoscat, an bonum improbumve sit. Contrarium tamen credo, quòd hi custodes & *Gardes* à Rege sint eligendi, tum quod hīc ab ipso constituantur, & non dat electionem villæ de Darnestal, tū quia agitur de poenæ impositione magnæ: & ad curam principis magistratuum creatio pertinet. l. vna. ff. ad leg. Iul. de

*Magistro
electo est
credendum.*

ambitu. † Et hoc expressè docet patruus meus Iacob. Rebuff. in d. l. ij. de ponde. libr. x. in mensuris, & quòd ille qui præest ponderi, vel visitationi, si approbet vel improbet, est ei parendum & credendum, & tenetur iurare in principio sui officij, & non in singulis actibus, vt in auth. iusjurandum quod præstatur ab his. col. ij. vel præficiantur à magistris illius artis præsentibus gentibus Regiis secundum consuetudinem ibi vigentem: videlicet præsentem magistratu, procuratore, & aduocato Regio, & nisi sit in contrarium consuetudo à Rege præficuntur, vel nisi ipse hoc permiserit illis.

*Domus ad
visitandos
pannos: &
in loco publico
constitui
debet.
De Scipione
Najica.*

Quartò, decernit, vt domus ibi deputetur ad pannariorū visitationem faciendam, ad quam omnes deferentur panni, ibique visitabuntur, & signabuntur: ergo ciuitas hanc domum constituet, & in loco publico vt illic facilius homines conuenire possint. Sicut dicimus de Scipione Najica, cui publicè domus in sacra via data fuit, quo facilius consulere posset. l. ij. §. iuris. ff. de orig. iur. & publicè ibi panni visitabuntur, de quo loquitur Barb. confi. lxxxvij. Illud in iij. volu,

*Officium
custodum.*

Quintò, declarat istorum custodum officium, vt sit visitare pannos omnes factos, & probos approbare, & reprobos abiicere. arg. l. ab arbitrio. ff. qui satisd. cog. alioqui custodes tenentur, vt sequitur.

*Signas pannorum
sua auctoritate
si poena tenetur.*

Sextò, vt sciatur approbatio istorū custodū, debent ipsi notare singulos pannos, & signa eis imponere, videlicet signa Regis, vel ciuitatis, *la marque du Roy ou de la ville*, vel vtrūque, l. Quintus. ij. §. si autē aurū. ff. de aur. & arg. leg. l. penult. de aquædu. lib. xj. C. Et panni Rothomag. eò quòd excellentes sunt, solent vtroque notari signo, sed si quis signum sua auctoritate imponeret, tanquàm falsarius puniretur, teste Bal. in l. j. C. quæ res vendi non possunt, & panni sic signati confiscati essent, vt in hoc text. patet.

Fiscus omnium.

Septimò, statuit latitudinem pannorū & filorū, & alios improbat, & ad fiscū redigit, nisi sint latitudinis hīc scriptæ & bonitatis, & per hoc datur cognitio visitatoribus, vt si panni ista nō cōtineāt fisco adiudicentur: fiscus enim

enim bona & mala recipit, & omnia intra stomachum purgat. Bal. in c. vno. ^{recipit & mala purgat.}
col. iij. de Alaud. in vsib. feudo.

Octauò, assignabitur ab ipsis custodibus iunctis magistratibus, & magistris pannorum dies in hebdomada certus, quo omnes Pannarij tenebuntur illuc afferre omnes & singulos pannos factos seu contextos, vt ibi visitentur & notentur. & si alibi fiat visitatio, non valebit, postquam locus semel fuerit deputatus, sicut, de sententia dicitur in l. si vt proponis. ij. C. quomodo & quando iudex. ^{Signari in certoloco panni debent.}

Nonò, si inueniantur panni in dictis locis facti, nec tamẽ fuerint signati, declarantur confiscati Regi. præsumuntur enim improbi, & clam facti, & quantum isti panni pertendi debeant, & qua vlna mensurari, habetur in rubri. *des aunes & aunages*, in ordinatio. Reg. ^{Non signati panni confiscati}

Ultimò, vt isti visitatores, & custodes bona fide, & non fauore expleant suum officium, vult vt ipsi custodes teneantur mercatoribus, si improbi panni illi inuenti fuerint post eorum visitationem: quia si panni non continentur statutam hinc latitudinem, non debent signari, & si signati fuerint, teneantur præfati visitatores mercatoribus, qui illos emerunt ad id quod interest istorum mercatorum. & erunt panni confiscati. hæc est primæ constitutionis summa, quæ licet sit localis, tamen ratio illius sumi potest & seruari in aliis locis: prout doct. scribunt in c. vno. quæ sint Regalia, in feud. ^{Custodes approbates panni, aliquid teneantur.}

Quæro, quid veniat pannorum appellatione? Bar. dicit contineri ea, quibus quis induitur in l. diuus. ff. de bonis damnator. Ego verò putarem pannorum *des draps*, nomine venire eos tantum pannos, qui ex lana confecti sunt, non verò ex ligno quia vocatur pannus, sed tela ob id non venit. vnde si quis donet vestes ex panno, non venit ex serico, vel ex lino: quia non est pannus. Bartol. in l. vestimentum. ff. de auro & argen. lega. & quando vestis debetur ex quo panno tradi debeat? Respon. secundum conditionem personæ, cui debetur. l. sed & si. §. sufficienter. ff. de usufruct. abunde scripsi in priuil. scholastico. xciiij. ^{Pannorum nomine quid veniat.}

RANCOIS Par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux, qui ces presentes lettres verront, salut. Nos chers & bien amez les gens de trois estatz de nostre pays de Languedoc nous ont fait dire & remonstrer, que combien que par nos predecesseurs Roys Charles huitiesme, & Loys douzieme derniers decedez (que Dieu absolue) considerans le bien, proffit, & utilité, prouenât à la chose publique des pays de Languedoc, du fait de la draperie qui se fait ordinairement ausdits pays, eussent par leurs editz & ordonnâces inhibé & defendu, qu'il ne fust loisible ne permis faire entrer, cõduire, vendre, n'acheter par mer, ou par terre directement, ou indirectement en nos Royaume, pays & Seigneuries, mesme en nostredit pais de Languedoc, aucuns draps
ij. To. Comment. Do. Rebuf. y

tre facture de laine de Parpignan, Cathalongne, Sardaigne, & de Castille, sur peine de confiscation desdits draps & d'amende arbitraire enuers lesdits infracteurs desdites ordonnances & defences: lesquelles ordonnances & defences auroient esté publiées par plusieurs & diuerses foys es villes & lieux de nostredit pays de Languedoc, et pareillement en nostre ville de Lyon: neantmoins ainsi qu'auons esté aduertis, plusieurs se sont efforcez, & efforcent chacun iour admener, vendre & acheter desdits draps de Parpignan, Roussillon, Cathalongne & autres estrangiers prohibez & deffendus en nostredit Royaume, pays & Seigneuries, au contemnement et mespris desdites ordonnances, et defences, et au grand preiudice, et dommage de la chose publique de nostredit pays de Languedoc, ainsi q'lesdits gens des trois estats dudit pays nous ont humblement fait dire et remonstrer, requerans noz lettres de prouision. Pource est il, que nous ce consideré desirans le bien et augmentation de la chose publique de nostredit pays, et noz subiects d'icelluy estre cseoruez et entretenus en leurs privileges, franchises, et libertez, auons voulu et ordonné, voulons et ordonnons, en approuuant et reiterant par nous lesdites ordonnances, prohibitions et defences faites par nosdits predecesseurs Roys, qu'il ne sera loisible à aucuns marchans n'autres personnes quelz conques d'admener ou faire admener, entrer, conduire, vendre, n'acheter, en nostredit pays de Languedoc, n'ailleurs en nostredit Royaume, pays, et Seigneuries, aucuns draps de laine, à ladicte manufacture desdits pays de Parpignan, Cathalongne, Sardaigne, Castille, n'autres lieux estrangiers, et à noz subiets, sur peine de confiscation desdits draps, et d'amende arbitraire contre ceux, qui seront trouuez auoir fait le contraire.

SI DONNONS en mandement par cesdites presentes à noz amez, et feaux Conseillers les gens de nostre cour de Parlement de Toulouze, Seneschaux dudit Toulouze, de Lyon, et de Beaucaire, et de Carcassonne, gouverneur de Montpellier, et à tous noz iusticiers, officiers, ou leurs lieutenans et chacun d'eux si comme à luy appartiendra, que noz presentes ordonnances, approbation et reiteration de ces prohibitions, et defences ils entretiennent, gardent et obseruent, fassent entretenir, garder, et obseruer, lire, publier et enregistrer, tant en nostredite cour de Parlement, qu'en chacun de leurs sieges, et iurisdiccions, à ce qu'ils n'aient excuse d'ignorance. Et soit procedé par eux contre les infracteurs

infracteurs de nosdites ordonnances esdites peines, & autres qu'ils verront estre à faire par raison. car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. au vidimus desquelles, pource que l'on pourra en auoir besoing en plusieurs et diuers lieux, fait sous seel Roial ou collationné par l'un de nos amez et feaux notaires et secretaires de la maison de France, Nous voulons foi estre adioustée comme à ce present original.

Donné à Paris le douzième iour de Ianuier, l'an de grace mil cinq cens trentehuit. Et de nostre regne le vingtcinquième.

Par le Roi, le Seigneur de Belli, conseilhier et maistre des requestes ordinaires de l'hostel present.

De la Chesnaye.

XN HAC secunda constitutione statuitur, quod sequitur duplici ratione, uidelicet propter utilitatem publicam, & ipsius augmentum: augere enim debet Imperator Imperium, ideo uocatur Augustus si gloss. credatur in proœ. Instituti. & Digestorum. Sic & Reges regnum augere debent, & ideo prohibetur alienare unam de ciuitatibus regni. cap. intellectu. de iureiurand. scripsi in arbor. feudor.

Secunda ratio est, ut conseruentur subiectorum priuilegia: subiecti enim maiorem erga principem gerunt deuotionem, si eorum priuilegia conseruet, maximè ea quæ in contractum transuerunt, sicut priuilegia linguæ Occitanæ. doct. in cap. de prob. scripsi in præfa. ad rub. de coll. in concor.

Statuit ergo Rex, ne panni extra regnum facti in regnum portentur, vendanturque, néve emantur, ut panni in regno facti facilius uendi possint: & super illis commercium haberi, & hoc sub pœna confiscationis, & multæ: quod limitatur in mercatore, qui tempore huius ordinationis erat extra regnum, tunc si in regnum detulerit pannos, non confiscabuntur: quia ignorantia puniri non debet. l. generali. C. de tabula. lib. x. facit c. final. qui matrim. accus. possunt. Alber. gandi. in tract. de malefi. in rubri. de rebus non portan. contra deuotum. colum. penultima. Idem si mercator gallus conduceret hos pannos, ut deferret in Angliam, tunc panni non debent capi, nec confiscari: quia hæc ordinatio debet intelligi quando portarentur, ut in regno remanerent, & ibidem uenderentur: secus si per transitum ad alia transferrentur loca. hoc docet Paul. Castren. in l. cætera. §. sed & si quis. ff. de legat. j. & Alexand. consil. lxxxvj. uisa inquisitione. in quarto uolum. nisi causa fraudis hoc dicerent.

Item punientur etiam, si unum tantum pannum ferant uendendi gratia per hoc uerbum, *aucuns*, gloss. in clemen. una de foro compet. scripsi in interpret. authent. habita, in uerbo aliquam. C. ne filius pro patre. uide Lucam de penna in l. nemo. q. ii. C. de cursu pub. lib. xii.

Item, hodie si mercator exterus ignorans hanc cõstitutionem portaerit pannos, ipse nõ amittet pannos suos, nec confiscabuntur: quia nõ ligatur ignorans. l. si. ff. de decret. ab ordin. facien. & non potuit lex imponi Floren.

2. Comment. Do. Rebuf.

y ij

Augere Im-
perium &
Regni Im-
perator &
Rex debet.

Priuilegia
subiecti ser-
uanda.

Panni exte-
ri in regno
uendi non
debent.

Panni exte-
ri quado nõ
confiscantur.

Exterus
mercator de-
ferens pãnos
prohibitos
an punia-
tur.

non subdito. l. fi. ff. de iurisdictione omnium iudicum. Sed tunc potest prohiberi, ne vendat pannos in regno, & foras debet eiici, non verò panni eius confiscari debent, si, vt dixi, sit ignarus constitutionis: quia esset cōtra l. cōtem. ff. de publi. Gandi. in d. tract. versu. prætereà circa materiam. & versicu. sed statutum. refert & sequitur Hippol. Marsil. in l. fi. num. 129. ff. de iurisdictione omnium iudicum: quia Rex non potest non subditis legem indicere. l. cunctos populos. C. de summa trinita. l. j. C. qui p sua iuris. & l. fi. de incest. nup. Prætereà non procedit, quādo aliquis deferret vestes ex his pannis sui tantum vsus gratia, tunc hoc non videtur prohibitum, vt probat l. in lege censoria. ff. de verborum significatio. vbi scripsi taxationem pannorum. vide in rubric. *de la taxation des viures.* articu. quinto & sequen.

Alia possunt suppleri ex rubrica de mercator. minutatim venden. taxationem pannorum & purpuræ videre etiam potes in rubric.

de la taxation des viures, in ordinatio. Reg.

quæ erunt ex his expedita. Laus Deo

& virgini Mariæ ac omnibus cælicolis.

Amen.

[Faint, mirrored text from the reverse side of the page, appearing as bleed-through. The text is largely illegible due to its orientation and fading.]

[Faint text from the adjacent page on the right, partially visible.]

257

TRACTATUS DE PAN-
NIS AVREIS, ARGENTEIS,
SERICIS, ET PURPURA.

- S**CIENDUM est olim apud Romanos purpuram fuisse in duplici differētia. quādam erat quæ murice tinctā erat, & hæc patriciis in vſu erat: erat enim pro maiestate in pueritia, maximēque patricium ordinem à plebe diuidebat: namque patriciis tyriæ muricis purpura dabatur: cū equeſtris ordo & plebeius purpuram non induerent. Cuius vſum Plinius antiquiſſimum notauit: tribuno enim plebis, vel plebeio homini purpuram induere nulli fas erat: hi enim penulis breui villo, præcipuè Plinij tempore, aut lacerna vtebantur, teſte Alex. in lib. Genia. v. c. xvij. † verū quia (nitimur enim in vetitū) plebei hanc purpurā ſemper affectabant, aliam à patricia diſtinctam penè adulterinam confinxerunt, quæ vocata eſt plebeia: erat enim fuſca, & obſoleta, non murice, conchylio & cocco, ſed herbarum ſuccis infecta. Quæ duo genera vſque ad noſtra tempora peruenerunt. Eſt enim purpura quam Gallicè *l' Eſcarlate* vocamus, principi de iure affecta. l. iij. C. de muri. li. xj. vbi Rebuff. Altera eſt plebeia, quæ facta eſt inſtar purpuræ. Et eſt rubea ſicut purpura, ſed non ſic tinctā eſt, & vocatur *drap rouge* ſiue *de la greine*. † Eſt etiam adhuc duplex purpura, vna penitus rubea, altera fuſca. Imperator tamen prohibet lanam in ſpeciem ſacri muricis intingere, & contrā facientes capitali pœna ſtatuit puniendos in d. l. iij. † Et ſic purpuram deferre ſpectat ad principes, & eſt prohibita, vt in l. temperent. de veſt. olob. lib. xi. ac itidem Imperator Theodoſius purpuræ nundinas vetat, in l. fi. C. de veſt. olob. lib. xj. & qui vendiderit, ſciat ſe fortunarum ſuarum, & capitum ſubiturum eſſe diſcrimen. l. j. C. quæ res vendi non poſſunt. taxatam purpuram vide in titu. *de la taxation des viures* artic. v. in his ord. † Et appellatione purpuræ, omnis generis contineri putat Vlp. in l. ſi cui lana. §. vl. ff. de leg. iij. † Sed coccum putat non contineri, ſed Buccinum & Ianthinum. ſic legit Cathe. Cotta in ii. parte Memor. in verb. purpuræ dicens buccinum inter genera cōcharum minorem eſſe purpuram: eſt enim ad ſimilitudinē buccini, quo ſonus editur, de quo Plinius lib. ix. c. xxxvj. cum quatuor ſeq.
- 7 Ianthinum autem viola eſt purpurea: unde Ianthina veſtis uiolacea interpretatur: *ἰανθῖν* enim uiola, & *ἄνθος* flos, quia ex colore floris uiolæ fit. Plinius lib. xxj. c. vj. & Martial.
- Coccina famosa donas, et Ianthina mæcha,
- Vis dare quæ meruit, munera mitte togam.*
- De quo in d. l. j. C. quæ res uendi non poſſunt.
- 8 Hodie tamē in hoc Regno permittitur omnis generis purpura de cōſuetudine, ſiue ſit vera purpura, ſiue adulterina, uel fuſca: & p̄ inſigni eā vſurpant Cardinales, necnō curiarū ſupremarū p̄ſides, ac cōſiliarij, doctores regētes, ac puellæ neogamæ, & ſic nō punitur purpurā deferēs in hoc Regno.
- 9 Secundō, fuit populo à iure veſtis aurea prohibita, & Imperatori reſeruata

Purpura duplex.

Purpura ad principes ſpectat.

Buccinum.

Ianthinum

Purpura hodie permittitur. Aurea veſtis ſoli principi reſeruata.

quia sine m̄agno sumptu haberi non potest, & est nimis splendida : de hac loquitur l.j. & ij. C. de vestibus olob. lib. xj. & dicit Budæus in secundis annotationibus, ibi esse legendum holobryzis ab, ὅλον, quod totum significat, & ὄβρυζος, auri specie, quod vestis tota sit aurea, & Imperator nō solum prohibet auream vestem, verum etiam auratam ibidem.

Holobryza vestes.
Holoserica & serica que discatur vestis.
Tertiò, vestis holoserica, id est tota serica prohibetur, & Cornel. Tacit. lib. ij. Hist. Aug. ait, imperante Tiberio, senatusconsult. prohibitum fuisse, ne vestis serica viros fœdaret: & idem, vestem holoserica viris omnibus interdixit. ac etiam Imperator Valenti. in l. j. C. de vestib. olob. lib. xj. & Alexan. Roma. Imperator vestes sericas raras habuit, holosericas nunquam induit, subsericas nunquam donavit. Subserica dicitur quæ non est plenè serica, vt scribitur apud Suetonium in vita Caligul.

Tunica multiplex.
Et tunica seu vestis est multiplex: primò pellicea, quam Deus dedit Adæ & Euxæ post peccatū. Gen. iij. c. alia est talaris, aut manicata, pectoralis, loculata, rosata, coccinea, aut serica, aut bōbycina. Lucas de Penna in l. ij. C. de vestib. olob. li. xj. scripsi in l. vestis. ff. de verb. sign. † Hodie Galli maximè in diuersitate indumentorū excedūt. Nec prohibentur simpliciter vestes sericeæ, sed deferre vestē sericā super thorace serico, vel tunica, hoc prohibetur in vltima ordinatione, quæ postea fuit declarata per Regē, vt portās vestē serico duplicatā super tunica, nō incidat in pœnā. videte illam declarationē in fine huius tituli. Volater. lib. xxvij. rub. quas quisq; populus vestes repererit † sic ait: Nostra verò atate Ludouicus xj. Gallie, & Alphōsus Sicilie, ac Mathias Pānoniæ Reges vili amicti panno à vulgo nō cognoscebātur:

Principes vili vestiti habitu.
& vix Vespasia. vt docet Ale. lib. Genial. v. c. xvij. † Quartò hodie etiā prohibetur vestis argentea, vt inferius patet, in his ordinatio. quanuis in iure nunc nō memini me legisse prohibitā fuisse, sed quia est nimis sumptuosa, ob id prohibita est per has ordina. † Quintò, hodie per ordinatio. iij. infra prohibentur etiā vestes intertextæ auro, vel argento, aut aliis ibidem nominatis. Et Deut. c. xxij. sic scribitur, Non indueris vestimento, quod ex lana, linòque contextum est. etiam prohibetur in d. l. j. C. de vestib. olob. lib. xj.

Vestes intertextæ prohibita.
Non intelligitur hac ordinatione in mulieribus. Statuta contra dominas ne margaritas deferant, non sunt extendenda.
Sextò ista de iure erant olim viris prohibita in l. ij. C. de vesti. olob. li. xj. Nemo vir. vbi dicunt doc. statutū prohibens portare vestes auratas, nō intelligi in mulieribus: nec Seneschallus posset illud statutū facere, teste Rebuffo ibi, & Bened. in repet. c. Raynutius. in verbo, duas. nu. 32. cum seq. de testamen. Etiam hīc excipit Reginā, sororem, & domicellas illis seruientes.

Vnde dicit Bal. in l. quod non ratione. ff. de legi. quod statuta quæ fiunt contra dominas, ne margaritas vel alias gemmas deferant, sunt præter rationem. Ideo non debēt extendi, vt etiam notat Soci. in ca. veniens. col. xij. ver. prætereà, de accusat. dicens hæc statuta sapere iniquitatem, quia mulieres melius conseruant sua vestimenta, quàm viri, & non tantum in vestimentis exponunt. Rebuff. in d. l. ij.

Incōmoda ex vestibus & ornamento.
Mulieres ex superfluo vestitu meretricis cognoscuntur.
Ego tamen eas leges vel statuta iusta esse puto, eò quia rationes, quas inferius scribam in illis locum habeant: audiuius enim plures mulieres ob lasciuia vestimenta esse prostitutas. Ideo hæc occasio est tollenda. litem apud. §. si quis virgines. ff. de iniur.

Certū est quod vestes inquirere valde splendidas, & ostri marini cruore tinctas

tinctas, insignis est stultitia, vt Stobæ. in sermo. lxxxiiij. docet, additq; si mulier superfluo vestitu & luxu nõ fuerit vestita, amores illegitimi eam nõ sollicitabunt, sed marito, proli, toti; familię amica erit. Nã quæ lectos alienos amat, omnia domestica odit, tum liberos, tũ famulos, huiusmodi mulier doctos apud maritum fingit, & mendacia ei aduersus omnes narrat, vt sola videatur ipsi maximè beneuola esse, vt familiã regat, hæc otium amat, ab hac exitiũ rebus omnibus nascitur, quas & ipsa & maritus communes habent: itaq; vxor viro chara, & res viri rectè administras, harmonia quædã est. Et vt breui dicam, omnia ferè mala ex hoc superfluo vestitu eueniunt. multæ enim se prostituunt, vt veste serica vtantur, nõ paucę destruunt patrimoniũ virorũ in his superfluis, insidiantur aliæ viris suis nolētibus vestitus novos illis præbere: ob id Rex etiam prohibet has vestes mulieribus, infra ordina. iij. quia istę plus his abutebantur, quàm viri, ideo bonũ & sanctum est institutũ. Fateor tamẽ quòd Seneschalli nõ possent, vt doct. supra citati dicunt.

20 Septimò, rationes prohibitionis videre licet. Prima est, quòd magnos magna decent, & potentioribus pares esse non possumus. l. iij. ff. de aliena iudi. mutandi causa facta. Non dignoscitur plebeius à nobili, nec nobilis à principe, ob id in vestitu saltem ostendetur. l. item apud. §. si quis virgines. ff. de iniur. & c. si iudex. de senten. excommunic. in vj.

Ratio prohibitionis.

21 Et ad vitandos nimios sumptus, quos oportet in his ornamentis insignibus consumere, quia oportet interim aliena quærere & furari, vt istos superfluos vestitus retinere possint. l. penul. ibi, nec est vt quisquam de abiurato pretio conqueratur. C. de vestib. olob. lib. xj. l. emptori. ff. de euictio.

22 Item pauperes efficiuntur homines propter infinitos sumptus istorũ ornamentorum, & expedit reipublicę ne quis re sua malè vtatur. l. ij. ff. de his qui sunt sui vel alie. iur. §. si. in inst. eo. & princeps restringit expensas in l. j. C. de salgamo hospit. non præstan. li. xij. & l. vna publicę lætitię vel cõsul. ibidẽ.

Pauperes homines fiunt ex superfluo vestitu.

23 Item aliqui colores prohibentur clericis, videlicet rubeus, & viridis, quia eis non conueniunt. cle. vl. de vita & honesta. cleric. sic & laicis vestes conuenientes principibus prohibentur, vt híc.

Colores clericis prohibentur.

24 Non debent etiam clerici vsurpare vestimenta episcoporum, nec scholastici doctorum, gloss. & doct. in ca. vt apostolicę, de priuileg. in vj. sic non debent aliqui vsurpare principum vestimenta, nec colores illorum: ista enim ad cultum & ornatum Imperatorum, & Regum pertinent. Ideo nullus ea debet vsurpare. l. vna. C. nulli licere in frænis. lib. xj. vbi etiam scribitur, vt quod cultu, ornatũque nostro sacrum, & adoptabile est, id facere temeritas priuata non gaudeat.

Vsurpare vestes episcoporum, est absurdum.

25 Etiam in caligis deferri sericum hic tex. prohibet, quia hoc est superfluum: hinc dicunt quidam Caligulam Imperatorem eò dictum, quòd caligas margaritis refertas primus portauerit. Aufonius:

Caligula Imp. quare sic dictus.

Caius cognomen Caligæ cui castra dederunt.

Andr. Tiraquel. in tract. de legib. connub. in ij. lege connubial.

26 Octauò, in his ordina. maximè in tertia huius tituli, prohibentur vestimenta aurea, argentea, etiam principibus, nisi filij sint Regis, qui multum sunt priuilegiati, vt in clemen. prima. de baptismo, & in extrauag. execrabilis. Ioan. xxij.

Filij Regis priuilegiati.

Imperator etiam ad similitudinem læsæ maiestatis puniri vult infractores, & uestimenta ærario reddere. in l. temperent. C. de uestib. oloberic. libro xj. hîc pœna est mille aureorum.

Infranis & sellis prohibentur lapides pretiosi locari.

Nonò, de iure nulli licet in frænis & equestribus sellis, vel in baltheis suis margaritas, & smaragdos, & iacintos aptare posthac, vel inferre: ut patet in rub. C. nulli licere in frænis, & in l. j. eo. lib. xj. quia hoc ad cultum, & ornatum Regium pertinet, vt ibi.

Nobiles & milites in bello vni possunt aureis vestibus.

Decimò, excipiuntur nobiles & milites, qui in bello possunt his vestimentis aureis super aliis, seu paludamento aureo & aliis splendidis uti. Introductumque hoc est, ne interficiantur ut plebeij, sed capiantur, & dato pretio postea redimantur. d. l. una. C. nulli licere in frænis. ubi hoc scribit Iac. Reb. per illum textum.

Hyemales & æstiuales vestes debent, quâo eas prestare debeat.

Vndecimò, si quis teneatur dare uestes hyemales, & æstiuas, tenebitur æstiuas tradere calendis Aprilis, hyemales uerò calend. Septembris. Ita statuit Imperator in l. j. C. de milit. ueste, lib. xij. quem tex. not. Rom. singu. ccccxcv. aliud. & Corset. in sing. incip. vestis pro salario.

Confiscatio contra hanc constitutionem peccans non est petenda.

Duodecimò, si quis contra hanc constitutionem inuentus fuerit portare uestes aureas, uel alias prohibitas, puniendus est à iudice à quo captus erit: non poterit tamen quisquam petere confiscationem, quia confiscatio non est facta ipso iure, sed tantum est pœna cõminata, ut in rubri. C. comina. uel epist. & in c. uno. de sagitt. unde cum aliquis petiisset multam & confiscationem à rege illorum mille aureorum, & causa fuisset ad curiam deuoluta, fuit reiectus, & facta prohibitio omnibus, ne tales confiscationes ante declarationem petere habeant: ut abundè scribo in trac. ut benef. ante uac. uel bona confiscata ante declarationem peti & concedi non debeant, licet curiales abutantur semper petentes, & Zebedæi uxori non absimiles.

Constitutio Philippi Regis.

Decimotertiò, olim pulchrè statutum fuit à Philippo Pulchro tum Rege Franciæ super his uestimentis & aliis rebus, ut sequitur:

Que nul porteroit robe de soye, ne de drap, sinon de vingt & cinq solz l'aune, et que l'on ne mangeroit que de deux sortes de viandes, et plus de rosti à disner. Et que les femmes n'iroient plus en lictiere, ou chariot par ville.

Panni exquisiti prohibentur.

QUIA hodie in his magnus fiebat abusus, ob id hæc cõstitutio quo ad uestes sericas est innouata, & phibite uestes aureæ, argenteæ, & sericeæ, ut sequitur in tex. & c. † Secundò prohibetur hîc ne exquisiti panni quæratur, sed tantum uestiatur quis panno, cuius ulna nõ excedat ualorẽ uiginti quinque solidorũ, & hoc ne homines pauperes fiât in uestimẽtorũ luxu, de quo Cælius in li. ant. lec. ix. c. ix. vbi dicit.

Lysander munificentiã uestimẽtorum aspernat. Tribus tantum uestibus contentus quis esse debet.

† Lacedæmoniorũ Regẽ Lysandrũ Dionysij Sicilię tyranni munificentiã aspernatũ: cum is magni impendii uestimẽta ad eius filias trãsmittenda curasset, addens ne ob ista minus aliquo modo uenustæ uideantur. vnde in uestitu sicut plerisque omnibus mediocritatem esse optimã. † Vnde Lycurgus iuuenibus una tantum ueste eaq; obsoleta, & nullo discrimine à ceteris uti toto anno permisit. Solon plus tribus uestibus quenquam uti lege prohibuit, si Alex. credatur lib. v. ca. xviii. dierum Genial. † Imò crepidis aut muleis

mulleis vti seruos aut plebeios erat lege vetitum, qui mullei hodie in frequenti vfu sunt apud Paris. Et Festus Pope. scribit mulleos genus esse calceorum, quibus Reges Albanorum primi, deinde patricij vfi sunt, à mullando, id est suendo dictos, nos gallicè *des mulles* vocamus.

Mulleorum vfu apud Paris.

37 Tertiò, prohibet diuersitates ciborum, & vltra duo fercula in cœna, vel prandio non esse consumenda. † multæ enim fuere latæ leges sumptuariæ apud Roma. Primò lex Fannia, lex Didia, Licinia, lex Cornelia, & aliæ multæ, quas Macrobius in lib. Saturnal. iij. cap. decimotertio enumerat, hæc profrens: Dicã planè quod sentio. apprimè luxuriosus mihi videtur, & prodigus cui hæc tanta in epulis, vel gratuita ponantur. vt & Gale. in libro de cibis boni, & mali succi, & in his quos de alimentorũ facultatibus inscripsit, copiosè docet. & Hippocratis est sententia, sanitatis studium esse nõ satiari cibis, & impigrũ esse ad labores: sic enim fiet vt nunquã, aut rarò saltem in morbũ periculosum incidas. cap. legimus. de consecratio. distinctio. quinta.

Fercula duo in prandio vel cœna sumenda.

38 Quartò ne assæ carnes in prandio edantur. Et hoc tam ad euitandum sumptus, quàm etiam vt satietas, & repletio vitetur, etiam quia diuersitas ciborum nocet, vt dicunt medici. Et si carnibus assis vtendum quandoq; sit, hyemis tempore potius quàm æstate vtendum est, tum quod hæc sint calidiores, & sicciore, quæ eo tempore sunt: in æstate verò elixæ hominibus conferunt. Et tamen contrarium videmus communius seruari hodie.

Sanitatis studium nõ satiari cibis.

39 Quintò, ne lectica mulieres vel curru per ciuitatem vehantur. hoc enim conuenit Reginis, aut aliis Illustribus mulieribus. & tamen quædam gloriosæ mulieres hodie per ciuitates his lecticis deferuntur, quibus melius esset, vt pedites irent, & non consumerent substantiam maritorum: sed facilius ibi dormiunt. Iuuenal. Saty. tertia, *Namq; facit somnum clausa lectica fenestra.* Domit. Cæsar nouo statuit edicto, vt probrosis sceminis lecticæ vsus adimeretur: & his tantum permetteretur, quæ castæ, & spectatæ probitatis, & nobilitatis fuissent, teste Alexand. lib. genial. quinto, cap. decimo octauo. Et hodie esset statuendum, ne qua mulier lectica veheretur, nisi duas saltem mille libras in redditibus haberet, nec vestes sericeas, argenteas, aut aureas homines induerent, nisi tot aut plures haberent redditus, & sic vitarentur tot sumptus, quot nobiles faciunt. cætera vide in tex. & ea perlege, vt sequitur. de his interim gratias Deo agemus.

Assæ carnes in prandio edantur.

Mulieres lectica per ciuitatem viuitatem vi non debent.

40

DES

DES DRAPS D'OR, D'AR- GENT, ET DE SOYE, A POR-

TER DEFENDVZ.

HARLES par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront. Salut. Comme la chose publique de nostre Royaume soit fort endommagée à l'occasion des grands fraiz, & despens, que plusieurs de nostre Royaume font en habillemens trop pompeux, & trop somptueux non conuenables à leur estat: Parquoy, & aussi que tels abuz sont desplaisans à Dieu nostre createur, fut ia pieça par nos predecesseurs defendu & prohibé de porter vestemens, & habillemens de draps d'or, d'argent & de soye, dont grand desordre s'est ensuyui, & grieue fouldre à nostre peuple: & plus pourroit estre, si prompte prouision n'y estoit donnée. Scauoir faisons, que nous desirans remettre les choses en bon ordre, & faire garder les bonnes ordonnances de nosdits progeniteurs, eu sur ce l'aduis des princes de nostre sang, & gens de nostre grand conseil: Auons par edit perpetuel defendu & prohibé, defendons & prohibons generallyment à tous nos subiets, que doresnauant ils n'ayent à porter aucuns draps d'or, d'argent et de soye, en robes ou doubleures, en peine de perdre lesdits habillemens: et de l'amender arbitrairement enuers nous. Sauf et reserué les nobles viuans noblement, nez et extraits de bonne et ancienne noblesse, non faisants chose derogante à icelle. Ausquels nous auons permis et permettons qu'ils se puissent vestir et habiller de draps de soye, souz la modification cy apres declarée. C'est assauoir, que les cheualiers tenans deux mil liures de reuenu par an, pourront porter tous draps de soye, de quelque sorte qu'ils soyent. Et les Escuyers ayans semblablement deux mil liures de rente chacun an, draps de damas, satin figuré: mais non point veloux, tant cramoisi, que autre figuré, à la peine que dessus.

SI DONNONS en mandement au Preuost de Paris, à tous nos Bailiffs, & Seneschaux, ou à leurs Lieutenans, & à chacun d'eux, que cesdites presentes ils facent publier. & d'icelles le double signer de Notaires, en & par tout les lieux insignes, & assis és metes de leurs offices, & iurisdicções. Et les transgresseurs punissent, en maniere que nostre ordonnance & edit soyent gardez sans enfreindre: Car tel est nostre plaisir. Voulans que au vidimus de ces presentes faites souz seel Royal foy soit adioutée comme à ce present original. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes.

Donné à Melleun le dixseptieme iour de Decēbre, l'an de grace mil quatre cēs quatre vings

vingt et cinq. Et de nostre regne, le troisieme.

Ainsi signé

Par le Roy.

Monsieur le Duc de Lorraine, les Contes de Clermont, & de Vendosme, vous les euesques de Perigueux, les sires de Grauille, de l'Isle, & du Plessis, Bonore thresorier de France, le Bailly de Meaux, & plusieurs autres pre-

Parent.

FRANCOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux, qui ces presentes lettres verront, Salut. Comme pour plusieurs bonnes causes & considerations, noz predecesseurs & nous, eussions fait plusieurs edicts & ordonnances, sur le faict des entrées en nostre Royaume, & autres noz pays, terres & seigneuries, de tous draps d'or, d'argent & de soye, & à ce que noz droits desdites entrées fussent obseruez sans fraude: toutesfois nosdites ordonnances ont souuentefois esté mal gardées & obseruées & plusieurs fraudes & abus esté commis, au preiudice de nosdits droits.

SCAVOIR faisons, que nous desirans à ce pourueoir, & apres auoir eu sur ce l'aduis & opinion de plusieurs notables personages de nostre conseil, & autres noz officiers, & de plusieurs notables marchans à ce cognoissans, auons ordonné que tous draps d'or, d'argent & de soye, & pareillement toutes especes de crespes, canetilles, passemens, rubens, ceinctures, franges, penes, aornemens, habillemens, & toutes autres tissures, & especes d'ouurages de fil d'or, d'argent & de soye, de quelques couleurs qu'ils soyent, venans du pays d'Italie, pour entrer en nostredit Royaume, & en noz pays de Prouence, Dauphiné, Sauoie, Bresse, Bougey, & Verommes, passeront par nostre ville de Suze, & de là entreront en nostre ville de Lyon par la porte, & pont du Rosne, & non par autres lieux, sur peine de confiscation desdictes marchandises, & de toutes autres, qui seront trouuées avecq' icelles: & pareillement des mulets, cheuaux, charrettes, batteaux & autres equipages, esquels seront conduites lesdites marchandises.

ITEM, que les marchandises susdites venans d'Avignon & du conté de Venise, passeront par nostre ville de Montlimart en Dauphiné, & entreront dedans nostreditte ville de Lyon par laditte porte du Rosne, & non par autres lieux, sur lesdites peines.

ITEM, que semblables marchandises, qui viendront du pays d'Espaigne, passeront par nos villes de Narbonne & Bayonne, & seront admenees audit Lyon par les portes de saint Iust & saint George, et non par autres lieux, sur lesdites peines, & sans qu'il soit loisible aux marchans, ni autres qui feront admener lesdites marchandises, ni aux conducteurs voituriers d'icelles, de faire entrer icelles marchandises, soit pour les vendre, ou user en nostredit Royaume, ou en nosdits pais, terres & Seigneuries de Prouence, Dauphiné, & Savoie, Bresse, Bougei, & Verommes, ou pour les faire seulement passer par iceux, & les mener & conduire, sans desployer hors nostredit Royaume, pais & seigneuries, pour hors iceux estre vendues: de les faire passer & entrer en iceux nos Royaume, pais & seigneuries par autres chemins & voyes, que celles cy dessus designées, sur les peines ci dessus indictes.

ITEM, & avecq' ce auons ordonné & ordonnons, que les marchands, & autres qui feront admener lesdites marchandises, soit pour estre vendues en nosdits Royaume, pais & seigneuries, ou pour les faire semblablement passer par iceux, sans desployer, comme dit est, ensemble les mulletiers, voituriers & conducteurs d'icelles seront tenuz de porter lettres de facture, memoire ou inuentaie faits au vrai des draps d'or, d'argent ou de soye, or fillé & trait, soyes cuittes et teinctes, crespes, canetilles, tissures, et traces, passemens, pourfillures, et autres especes de tissures et ouurages de fil d'or, argent et de soye, qui seront es casses, coffres, balles, malles, tonneaux, ou autres fardeaux et equipages: esquelles lettres de facture, memoires ou inuentaies, seront mis et declairez les noms et surnoms des marchands ou autres, ausquels lesdites marchandises appartiendront, et de ceux ausquels elles seront adressees.

ET outre ce, de prendre esdits lieux de Suze, Montlimart, Narbonne, et Bayonne respectiuement, breuet ou buletin de celui, ou ceux, qui pource faire y sont, ou seront par nous deputez, portant ledit breuet ou buletin la certification du iour qu'ils auront passé par lesdits lieux, avecq' le nombre de casses, & balles, coffres, malles, tonneaux, ou autres fardeaux et equipages, qu'ils conduiront charges desdites marchandises: pour ledit buletin, ou breuet, ensemble lesdites lettres de facture, memoires, ou inuentaies, que lesdits mulletiers, voituriers, ou conducteurs porteront, estre
par

par celuy qui pour ce faire est, & sera par nous deputé aux portes de nostredite ville de Lyon cy dessus designées, mis en liace, & en estre fait registre: & pour desdites portes conduire lesdites marchandises au lieu par nous ordonné en la dite ville de Lyon pour peser & gabeller lesdites marchandises, le tout sur les mesmes peines que dessus.

Item que ledit breuet ou bulletin soit esditz lieux, & en chacun d'iceux incontinent deliuré ausdits mulletiers, voituriers ou conducteurs desdites marchandises, sans pource les faire aucunement seiourner, n'exiger d'eux aucune chose: sur peine à celuy, qui aura fait l'exaction, de priuation de son estat & office, d'amande arbitraire, & de punition corporelle.

Item & s'il aduenoit que lesdits mulletiers, ou conducteurs eussent perdu, ou esgaré lesdites lettres de facture, memoires, breuets, ou bulletins au parauant estre arriuez audit Lyon, s'ils iurent & afferment les auoir perdus sans fraude: en ce cas leurs casses, balles, malles, coffres, tonneaux, ou autres fardeaux & equipages seront arrestez, deposez & mis en seure garde, aux despens de la marchandise estant en iceux, iusques à ce qu'ils ayent apporté autres lettres de facture, memoires ou inuentaires des marchandises, qui seront trouées en leur charge & conduite, ensemble les extraitz des registres de ceux, qui respectiuement auoient expedié lesdits breuets ou bulletins esdits lieux de Suze, Montlimart, Narbonne, & Bayonne. Et pour ce faire leur sera donné delay competant, qui ne pourra estre plus long, que de foire en foire.

Item que nos commis & deputez à bailler lesdits bulletins, ou breuets esdits lieux de Suze & Montlimart, Narbonne, & Bayonne enuoyeront de foire en foire, à noz officiers commis en ladite ville de Lyon pour leuer nostredit droit de gabelle, & imposition, un extrait fait au vray, & signé de leur main de tous les bulletins, ou breuets, qu'ils auront baillez, contenans le nombre des casses, balles, coffres, tonneaux & autres fardeaux, & equipages desdites marchandises, qui seront passées par lesdits lieux respectiuement, ensemble le iour qu'elles auront passé & les noms des marchans, mulletiers & conducteurs desdites marchandises, pour en estre fait conference aueq' le iournal, qui sera fait de l'entrée d'icelles marchandises tant es portes dudit Lyon que de la maison ordonnée en icelle ville, pour peser & gabeller icelles marchandises.

Item, si tost que lesdites marchandises tant passageres, que pour vendre
ij. To. Comment. Do. Rebuff.

Et debiter en nosdits Royaumes, pais Et Seigneuries seront arriues esdites portes de Lyon, seront conduites Et menées par les deputez de par nous esdites portes, droit en la maison ordonné pour ledit poids, affin d'estre illec gabellees, selon la forme Et maniere, que ce iourdhuy par prouision, Et iusques à ce que par nous autrement en ait esté ordonné, en auons enuoyé à noz commis Et deputez sur iceluy droit de gabelle, en nostredite ville de Lyon, pour estre mise en un tableau en ladite maison du poids, à ce que chacun en puisse auoir cognoissance.

Exceptées toutesfois les marchandises de la manufacture Et ouurage de Genes, lesquels nous n'entendons passer, que par sauf conduit, ainsi qu'ils font de present, Et en payant aussi outre la gabelle ordinaire designée en laditte forme, l'imposition de deux escus pour piece de veloux, Et des autres soyez à l'equipollent, Et selon le taux sur ce ordonné.

Item, voulons Et ordonnons, qu'apres que lesdites marchandises auront esté pesées Et gabellees par la forme dessusdite, que les passageres soyent seellées d'un seel de plomb, imprimé d'un costé à noz armes, Et de l'autre costé, aux armes de nostredite ville de Lyon, Et que ledit seel soit attaché à un cordon blanc, enuolopant de long Et de trauers les casses, balles, coffres, malles, fardeaux, tonneaux, ou autres equipages, esquels seront icelles marchandises, Et qu'auant les deplacer de ladite maison dudit poids, les conducteurs d'icelles soyent tenuz de bailler bonne Et suffisante caution, de rapporter dedans trois mois certification du iuge Royal, Et principal de nostre derniere ville, par laquelle ils feront issir lesdites marchandises hors nosdits Royaume, pays Et Seigneuries, ou du Lieutenant general dudit iuge, en l'absence d'iceluy iuge, ensemble de nostre procureur en ladite ville: par laquelle certification sera certifié, que lesdites balles, casses, Et autres fardeaux Et equipages auront sorty Et passé entierement par ladite ville, ainsi seellés, que dit est: Et sans auoir esté ouuerts, sur peine de payer laditte gabelle desdits draps, Et ouurages entierement, Et tout ainsi comme s'ils eussent esté rapportez, pour vendre Et debiter en nosdits Royaume, pays Et Seigneuries, Et sans aucune deduction faire de ce, qu'il auront ia payé, pour la gabelle dudit passage: Et pour la tare du passage Et emballage ne se pourra deduyre sur le poids d'icelles marchandises passageres, dont l'issue n'aura esté certifiée dedans ledit temps, que à raison de

vin
Et n
san

IT
nosd
ladit
bouts
delle
desdi
lons e
dites
me, p
que d
des à

IT
tre or
gneu
chan
ront t
par p
sembl
est di
urage
tion a
en ice

IT
souz
sons t
ville
tres a
apres
ble, pa
faire
me po

ET
les tr

vintcinq liures de poids pour cent, à liure de poids seulement, lesquels iuge Royal & nostredit procureur bailleront ladite certification incontinent, sans delay & sans salaire.

ITEM, & quant audites marchandises, qui se debiteront & vendront en nosdits Royaume, pays & Segneuries, auant semblablement estre desplacées de ladite maison dudit poids, seront seellées du pareil seel par pieces, & par les deux bouts d'icelles pieces: lesquelz deux bouts seront perces & embrasés de ladite cordelle par la lisiere & un petit du drap, & sera ladite cordelle blanche, excepté desdites marchandises dudit ouurage & manufacture de Gènes, ausquelles nous estre apposée une cordelle noire à la difference des autres: & ou aucunes desdites marchandises seroyent trouuées estre entrées & passées en nosdits Royaume, pays & segneuries, sans auoir esté seellées en nostredite ville de Lyon, ainsi que dessus est dit, nous les auons dès à present, comme pour lors, & dès lors comme dès à present declairées & declairons à nous confisquées.

ITEM, & affin que confusion n'aduienne en l'ordre dessusdit, auons en outre ordonné & ordonnons: qu'en chascune ville de nosdits Royaume, pays & seigneuries, esquelles y a manufactur: desdits draps d'or, d'argent & de soye, les marchans ou autres, qui auront esdites villes aucuns desdits draps & ouurages, seront tenus auant les faire sortir d'icelles villes, de les faire aussi seeller de plomb par pieces, & par les deux bouts de chascune d'icelles pieces, à une cordellette, qui semblablement perce & embrasse la lisiere, & un petit du drap, ainsi que dessus est dit: & q' ledit seel soit imprimé aux armes de la ville, dont lesdits draps & ouurages sortiront, & q' les cōducteurs desdits draps & ouurages portent certification des officiers de ladite ville, comme lesdits draps & ouurages auront esté faits en icelle, sur peine aussi de confiscation d'iceux draps & ouurages.

ITEM, & affin qu'aucuns marchans ne puissent en ce commettre abus, souz couleur des draps d'or, d'argent & de soye, qu'ils ont de present en leurs maisons & boutiques, nous auons d'abondant ordonné & ordonnons, qu'en chascune ville de nosdits Royaume, pays & Seigneuries, tous merciers marchans & autres ayans desdits draps, tant entiers qu'antamez, les feront dedans quinze iours apres la publication de ces presentes, marquer d'une marque apparente & notable, par noz officiers ordinaires des lieux, qui en feront registre & au default de ce faire dedans ledit temps, nous les auons ainsi que dessus est dit, dès à present, comme pour lors, declarez & declairons à nous confisquez.

ET afin aussi que nostre presente ordonnance puisse mieux estre obseruée, & les transgresseurs d'icelle venir à cognoissance, pour en estre faite iustice:

NOVS auons ordonné & ordonnons, que ceux, qui premiers denonceront & reueleront lesdictes transgressions, aurõt & leur sera baillee & deliuree la quarte partie de tout ce q̄ nous aduiendra, par le moyen de leur denõciation sans fraude.

ENIOIGNANT par nous, à tous noz iuges, qui procederont au fait & iugement desdites transgressions, de leur adiuger ladite quarte partie, & icelle leur faire deliurer par leurs simples quittances, sans en attendre aucune autre ordonnance ne mandement de nous, fors cesdites presentes. & sans ce que nos receueurs, qui seront chargez desdites confiscations, soyent pour ce tenus rapporter autre acquit, ne don de nous, de ladite quarte partie, sur la reddition de leurs contes, sinon un duplicata ou vidimus fait souz seel Royal d'icelles presentes, auccq̄ un dicton de la sentence du iuge, qui aura fait ladite adiudication & quittance au proffit du denonciateur, ou denonciateurs d'icelle quarte partie.

SI DONNONS en mandement par ces mesmes presentes, au preuost de Paris, Baillifz de Vermandois, de Amiens, de Vitri, des Chaumont en Basigni, de Sens, de Troyes, de Saint Pierre le Monstier, de Dijon, de Auxone, de Semur en Auxois, de Mascon, de Bresse, Beugey, & Veronnes, des montaignes de Dauphiné, de Viennoys & de Sauoye, de Forest, de Beauuioloy, de Rouen, de Caux, de Caen, & de Constantin, et Gouverneurs de Peronne, Mondidier, & Roye, & de la Rochelle, Seneschaux de Ponthieu, de Lyon, de Tholouse, de Carcassonne, & de Beaucaire, de Guiennes, de Launes, de Poitou, de Xaintonge, de Prouence, de Valentinoy, & Dioys, maistres des Porz desditz lieux, & à tous noz autres iusticiers & officiers, ou leurs lieutenans, & à chascun d'eux endroit soy, & si comme à luy appartiendra, que nostre presente ordonnance ils facent lire, publier & enregistrer, en chascun de leurs sieges, & icelle garder & obseruer sans enfreindre: en procedant par eux & chascun d'eux en son regard, contre les transgresseurs de nostre dite ordonnance par les peines cy dessus indites & autres telles, qu'ils verront estre à faire par raison, & selon l'exigence des cas nonobstant oppositions ou appellations quelsconques & sans preiudice d'icelles, pour lesquelles ne voulons estre differé. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Et pource qu'il est besoing faire ladite publicatiõ en plusieurs & diuers lieux. Nous voulons qu'au duplicata ou vidimus de cesdites presentes fait souz seel Royal, foy soit adioustee, comme à ce present original. Donnè à Annet, le dix-huitieme iour de Iuillet, l'an de grace M. D. XL. Et de nostre regne le xxviij. Et sur le repli estoit escrit. Par le Roy en son conseil. De la Chesnaye. Et seellé sous double queüe de cire iaune. Publiè à Paris, le septieme iour de Septembre, l'an mil cinq cens quarante,

Defences

Deffences à tous de ne porter drap d'or, d'argent,
de soye, ne bordure.

FRANCOIS par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, Salut. Ayans mis en consideration l'excessive & superflue despence qui se fait de present en cestuy nostre Royaume, à cause des habillemens tant de drap d'or, d'argent, pourfileures, passemens, bordures d'or & d'argent, qui se portent par plusieurs personnes: au moyen de quoy grâdes sommes de deniers se tirent de cestuy nostre Royaume par les estrangiers, qui apres en secourent & aident à noz ennemis, comme nous sommes aduertis: Voulans à ce pourueoir & remedier, tant pour oster à noz subiets l'occasion d'eux consumer en frais inutiles, que ausdits estrangiers le moyen d'eux enrichir de la gresse de nostre Royaume, ne d'en pouuoir ayder nosdits ennemis. Pour ces causes, & autres bonnes & grandes considerations à ce nous mouuans: Auons par le conseil, & aduis de plusieurs princes de nostre sang & autres bons & grâns personnages, estans lez nous, & par deliberation des gens de nostre conseil priuè, dit, statué, & ordonné, disons, statuons & ordonnons, & par ces presentes inhibé & defendu, inhibons & defendons tresexpressément, à tous princes, seigneurs, gentils hommes & autres hommes nos subiets, de quelque estat & qualité qu'ils soyent, sans exceptiõ des personnes, fors de noz treschiers, & tresamez enfans le Dauphin, & duc d'Orleans: Que d'oresnauant ilz n'ayent à porter, n'eux vestir n'habiller d'aucun drap d'or, d'argèt, pourfileures, passemens d'or ne d'argèt, veloux ne soyes barrés d'or ne d'argent, soit en robes, sayes, pourpointz, chausses, bordures d'habillemens, n'autrement en quelque sorte & maniere que ce soit, sinon sur les harnois. Et ce sur peine de mil escuz d'or sol d'amende, de confiscation desdits habillemens, & d'estre puniz comme infraçteurs & transgresseurs de noz ordonnances. Et affin que ceux qui ont ia plusieurs habillemens desdites sortes, ayent temps pour les vser, & qu'ils ne leur demeurent du tout inutiles, leur auons donné terme. & delay de trois mois, à conter du iour & date de cesdites presentes: durant lesquels ils les pourront porter & en disposer ainsi que bon leur semblera: apres lequel temps passé voulons nostre presente ordonnance auoir lieu & sortir son effect.

SI DONNONS en mandement par ces mesmes presentes, à noz amez & feaux les gēs tenans noz cours de parlement, preuost de Paris, Seneschal de Lyon, preuost de nostre hostel, & à tous noz autres iusticiers & officiers, ou à leurs lieutenans, que ceste presente nostre ordonnance, prohibition, & deffence ils facent enregistrer es registres de leurs iurisdiction, & icelle crier & publier à son de trompe & cry public, à ce que personne n'en pretende cause d'ignorance, la faisant garder, entretenir & obseruer inuiolablement de poinct en poinct, selon sa forme & teneur: car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce nous auons fait mettre & apposer nostre seel à cesdites presentes. Donné à Fontainebleau le viij. iour de Decembre, l'an de grace M. D. XLIII. & de nostre regne le xix. Et sur le reply signé, Par le
ij. To. Comment. Do. Rebuff. 2 3

Roy. De Laubespine. Registrata audito procuratore generali Regis hoc requiren-
te Parisius in parlamento xviij. die Decembris, Anno domini M. D. XLIII.

Ainsi signé,

Berruyer.

EDICT du Roy Henry second nostre sire, sur la reformation
d'aucuns draps, toiles d'or, & d'argent, pourfileures, passe-
ments, bordures, orfeureries, cordons, canetilles, & plusieurs
autres sortes mentionnées audit edict.

ENRY par la grace de Dieu Roy de Fran-
ce, a nos amez & feaux les gens de nos cours de
parlement: & a tous nos baillifs, seneschaux, pre-
uosts, & autres iusticiers & officiers qu'il appar-
tiendra, Salut & dilection. Sçauoir faisons que
nous considerans la grande & superflue despense
du tout inutile qui s'est faite iusques icy par les
gentils-hômes et autres personnes de nostre Royau-
me, en habillemens de draps d'or & d'argent,
pourfillez, passémentés, & brodés, ou il s'en va &
consomme tout, ou une grande partie de leur bien
& substance, au lieu de ce qu'ils le deuroyent employer au seruice de nous & de la
chose publique en temps d'affaires: ou bien pour leurs necessitez & particuliers
negoces. Pour à quoy obuier & faire cesser telles superfluités, furent sur ce faites
du temps du feu Roy nostre treshonoré seigneur & Pere certaines defences expresses:
lesquelles comme tresutiles & necessaires pour les causes dessus declairees, & au-
tres bonnes & iustes considerations, qui à ce nous mouuent, nous voulons estre reite-
rées. Et en ce faisant auons par ces presentes de nos certaine science, plaine puissance,
& autorité Royal, ordonné, prohibé, & defendu, ordonnons, prohibons & deffendons
à toutes personnes de nos Royaume, pays, terres, & seigneuries, soyent hômes ou fem-
mes, de quelque estat, qualité ou condition qu'ils soyent, reserué les princesses, dames,
& damoiselles estant à la suite de la Roïne nostre treschere et tresamee compaignie,
& de nostre treschere & tresamee seur: Que dorefnauant ils n'ayent à porter sur
eux en habillement, n'autre aornement, aucuns draps, ne toiles d'or & d'argent,
pourfillcures, passéments, brodures, orfeureries, cordons, canetilles, veloux, satins,
ou taffetas barrez d'or ou d'argent, n'autres telles superfluités quelles qu'elles soyent, si
non sur harnois, sur peine de mil escuz d'or soleil, d'amende à nous à appliquer, &
confiscation desdits habillemens, & d'estre puniz cōme infracteurs & transgresseurs
de nos ordonances, & defences. Que nous vous mandons, commandons, & expresse-
ment enioignons par cesdites presentes faire de poinct en poinct inuiolablement, souz
les peines cy dessus indites, entretenir, garder & obseruer, publier, & signifier par
tous les lieux & endroits de vos bailliages, preuostez, seneschauces, pouuoirs &
iurisdicions que besoin sera. Et enioignons à noz aduocatz & procureurs en vosdites
iurisdicions tenir la main, & eux employer à l'obseruation & entretenement de nos-
dites prohibitions & defences, sur le deu de leur office & serment qu'ils ont à nous:
car tel est nostre plaisir. Et pource que de ces presentes l'on pourra auoir affaire en
plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles fait soubs seel Royal.

foy

foy soit adioustée comme à ce present original. Donné à Saint Germain au Laye, le dixneufiesme iour de May: L'an de grace M. D. XLVII. Et de nostre regne le premier. Ainsi signé: Par le Roy. Clause. Publié à Paris le vingtunesme de May, mil cinq cens quarantesept.

ORDONNANCE du Roy Henry second sur la reformation des habillemens des draps d'or & d'argent, & de foye.

HENRY par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, Salut. Comme des nostre nouvel aduenement à la couronne, considerant les grandes & excessiues despences du tout inutiles & superflues, qui se faisoient aux accoustremens que portoyent hommes & femmes, sans aucune discretion, ne difference de leurs qualitez, estatz & facultez, nous en ensuyuant les defences, qui du temps du feu Roy nostre treshonoré seigneur & pere auoyent surce autresfois esté faites, eussions prohibé & defendu à toutes personnes de noz Royaume, pays, terres & seigneuries, de ne porter sur eux en habillemens, n'autre ornemens aucuns draps, ne toille d'or & d'argent, pour fileures, passemens, brodures, orfeureries, cordons, canetilles, veloux, satins ou taffetas barrez d'or ou d'argent, sous les peines sur ce indites: & combien que lesdites ordonnances & defences ayent esté publiées par ou besoing estoit, de sorte que nul n'en ait peu pretendre aucune cause d'ignorance: si est-ce que de present elles sont mal obseruées, & comme quasi contemnées, & non seulement continuent, mais augmentent de iour en autre telles excessiues superfluites d'habillemens, & accoustremens entre gentils: hommes, dames, & damoyelles gens d'eglise, & de iustice, & autres hommes & femmes de tous estatz, lesquelz par ce moyen l'on ne peut choisir ne discerner les uns d'avec les autres, & s'en va en cela une grand partie de leur bien & substance, au lieu de ce que lesdits gentilshommes le deuroyent employer au seruice de nous, & de la chose publique en temps d'affaires, ou bien pour leurs necessitez ou particuliers negoces, & les autres à l'entretenement de leurs mesnages & familles, obseruant l'honesteté & modestie, selon les estatz & vocations ou ils sont appellez.

POURCE est il, que nous ayans depuis mis en consideration ce qu'il nous à semblé deuoir estre consideré en ceste partie, eu sur ce aduis & deliberation avec aucuns princes & seigneurs de nostre sang, & autres notables personages de nostre conseil priué estans lez nous. Auons de rechef comme chose tresrequise, necessaire, & conuenable pour l'utilité publique, ordonné, prohibé & defendu, ordonnons, prohibons & deffendons tresexpressément, par ces presentes, de nos certaine science, pleine puissance & autorité Royal à toutes personnes de nosdits Royaume, pays, terres, & seigneuries, hommes & femmes, de quelque estat ou condition qu'ils soyent, que d'oresenauant ils n'ayent à porter sur eux en habillemens, n'autres ornemens, aucuns draps, ne toilles d'or & d'argent, pour fileures, broderies, passemens, emboutissemens, orfeurerie, cordons, canetilles, veloux, satins, ou taffetas barrez, meslez, couuers, au trassez d'or d'argent, ne autres telles super-

flutez, si ce n'est premierement quant à l'orfeurerie, en boutons ou fers seulement sur les decoupeures des manches des robbes, & sur les sayes au devant du corps, & des fentes, & pareillement aux manches desdits sayes qui seront decoupez & non ailleurs, & quant ausdites broderies, passemens & emboutissemens, ils se pourront porter de soye, & non d'autre estoffe & matiere, aux bords & bordures des accoustremens seulement, de la largeur de quatre doigts, sans ce que l'on en puisse mettre sur les pliz, n'au corps d'iceux accoustremens, soyent robbes ou sayes.

ET affin qu'il demeure aux princes & princesses (comme il est tresraisonnable) quelque difference en leurs accoustremens, nous voulons & leur permettons porter en robbes tous draps de soye rouges cramoisiz sans ce que nulz autres hommes & femmes soyent si osez ne hardiz d'en porter, sinon les gentilz hommes en pourpoint & en haut de chausses, & les dames & damoiselles en cottes & en manches. Et aussi que les filles estans nourries es maisons de nostre treschere & tresamee compaignie la Royne, & de nos trescheres & tresamees filles & seur Marguerite de France, ayent accoustremens differens des autres: Nous voulons qu'elles puissent porter en robbes, veloux de couleur autre que rouge cramoisi: en deffendant à celles qui sont au service des princesses ou dames, de ne porter en robbe autre veloux que noir ou tanné leur laissant neantmoins en autres draps de soye les couleurs non defenduz.

ET quant aux femmes des gens de nostre iustice, & autres demourans es villes de nostre Royaume, nous leurs auons à toutes expressement deffendu & defendons de porter aucunes robbes de veloux, ni d'autres draps de soye de couleur, leur permettant seulement, comme dit est, les porter en cottes & manchons. Et ne porteront les gens d'eglise robbes de veloux, s'ils ne sont princes. En defendant aussi à tous qui ne sont gentilshommes, ou qui ne sont gens de guerre en nostre soulde, de ne porter soye sur soye, c'est asauoir, s'ilz ont un saye de veloux, ou d'autre drap de soye, ils ne pourront auoir la robbe de soye: & ainsi cōsequemment de leurs autres habillemens: aussi ne porteront bonetz ne souliers de veloux, ne fourreaux de mesmes à leurs espees, exceptant & reseruant quant à ce, tous ceux qui sont ordinaires aupres de nostre personne, & de nostre conseil priuè, qui iroint accoustrez & habillez selon & ainsi qu'ils ont accoustumè. Et pource que par nosdites premieres deffences estoit reserué de porter sur harnois toutes sortes d'accoustremens cy dessus prohibez & defenduz, nous en modifiant ceste licence, declairons par cesdites presentes, que sur lesdits harnois de gens de guerre & caparassons de cheuaux ne se portera drap, ne toile d'or ou d'argent traict ne tissu, si n'estoit pour une fois en acte notable, comme à une bataille & iournee assignee: mais bien se pourra porter broderie ou tailleures d'or ou d'argent ou soye en bord de quatre doigts et enrichissement de croix. Et d'oresenauant ne serot les pages,
soyt

soit de princes, seigneurs, gentilshommes ou autres, habillez que de drap seulement avec un get, ou bande de broderie de soye ou veloux, si bon semble à leur maistre. Et outre deffendons pareillemēt à tous artisans mecaniques, paisans, gens de labour & valets, s'ils ne sont aux princes, de ne porter pourpoins de soye ne chausses bandees ne bouffees de soye. Et pource que une partie de la superfluité de l'usage de soye est prouenu du grand nombre des bourgeois qui sont faites damoiseilles de iour à autre, nous auons fait & faisons deffences comme dessus ausdites bourgeois, que d'oresnauant pour l'aduenir elles n'ayent à changer leur estat, si leurs maris ne sont gentilshommes.

SI donnons en mandement par ces presentes à noz amez & feaux les gens de nos cours de parlemens, & à tous nos baillifz, Seneschaux, Preuostz & autres noz iusticiers & officiers qu'il appartiendra: que nosdites ordonnances, prohibitions & deffences, ils facent publier & signifier par tous les lieux & endroitz de leurs ressorts, destroits, & iurisdiccions, que besoing sera, & icelles de poinct en poinct entretenir, garder & obseruer inuiolablement, sous peine à ceux qui dedans huit iours apres la publication de cesdites presentes, seront trouuez transgresseurs & violateurs, de confiscation des habits, & accoustremens que lon trouuera sur eux contre noz dites ordonnances & deffences, de mil escuz d'or soleil d'amende, à nous appliquer, & à tenir prison iusques à plain payement: lesquelles peines nous voulons estre executees & obseruees sur lesdits transgresseurs, & realement, & de fait: nonobstant oppositions ou appellations quelsconques, & sans preiudice d'icelles: pour lesquels ne voulons estre differés en enioignant tresexpressément à noz aduocats, & procureurs generaux en nosdits parlemens, & à leurs substitutz esdits Bailliaiges, & Seneschauces, & iurisdiccions, sur ce tenir la main, & faire les poursuittes & instances en tel cas requises pour le deu de leurs estats, & offices, & serment qu'ils ont à nous, en certifiant par eux de six mois en six mois les gens de nostre conseil priué des diligences & deuoir qui se feront à l'observation & entretenement de nosdites ordonnances, prohibitions & deffences, affin que selon cela il y soit pourueu ainsi qu'il appartiendra: car tel est nostre plaisir. Et pour ce que de ces presentes l'on pourra auoir à faire en plusieurs, & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles deuément collationné, foy soit adioustée comme au presenr original. Donné à Paris le xij. iour de Iuillet, l'an de grace M. D. XLIX. & de nostre regne le iij.

Ainsi signé, sur le reply,

Par le Roy.

Du Thier.

TRACTATUS DE HOSPITIBVS.

Des hosteliers.

Hospites post signa hospitij omnes recipere tenentur, nisi ut inferius.

H O materia hospitem, & cauponum, nautarum, & stabulariorum intelligenda, & probanda, nota conclusiones sequentes. Prima est quod hospites tenentur omnes recipere, postquam signa hospitij apposuerint. Nam primò in arbitrio eorū est, ne quē recipiant, sed quasi contrahere videtur cum peregrinis apponendo signū patens, & promittere eis factō videtur, ut eos recipiant, resq; eorum & personas saluas faciant, & tantū est factō voluntatē suā

declarare, sicut verbo. l. de quib. ff. de legib. c. dilecti. de appel. fac. tex. l. vnic. in fi. ibi, nec repellere possunt iter agentes. ff. fur. aduer. nau. † Si tamen aliquis posuerit insigne suæ domui, & alius simile insigne velit apponere, non poterit eum primus prohibere, nec in possessione se dicere: ut censuit Senatus anno 1511. die viij. seu ix. Martij. itaque caupones omnes recipere tenentur, nisi ex causa recusarēt: ut potē quia hospitium est iam repletum, ut dicit Bart. in d. l. vna. col. j. Bauer. in §. possunt. col. x. de test. Fed. confi.

Arestum.

Quando quis libet hospites recipere tenentur.

cxij. & Gaspar. valat. in repe. l. imperium. col. lxxix. ff. de iuris. om. iud. † Vel nisi fuerint banniti, & aliās improbatī, ut patet, arti. iij. inferius. vbi debent denunciare iudici ordinario, quando exteri ibidem hospitantur. facit l. j. & seq. ff. de recepta. vbi Bar. & alij. † Etiam in aduentu Regis, & quando multus armigerorum numerus affluit, tenetur quilibet hospites recipere. l. j. & ij. C. de merat. lib. xij. Bart. in dicta l. j. fallit in clericis, qui non tenentur d. hospites recipere. l. j. C. de epi. & cleri. sed hodie magis grauantur ob temporum infelicitatem, vnde clamare possūt: Eripe me ab homine malo.

Hospes prius receptus non debet repellere.

Secunda conclusio, inter hospites preferendus est, qui prius receptus est: nec caupo ppter superuenientem aduenā primum repellere potest. l. vna. in fi. ff. furti aduer. nau. vbi etiam hoc docet Ang. quia melior est conditio occupantis. c. si duo. de pcurato. in vj. & qui vigilauit & præuenit aliū, suā conditionē fecit meliorem, l. pupillus. ff. quæ in frau. cre. † Nisi ex magna causa, ut si Episcopus vel legatus Regis superueniret, & tūc iste quamuis primus relinquet suū cubiculū, & dabitur inibi ei aliud, nec debet ab hospitio repellī, si ipse nullā ibi hospitia inueniret. arg. l. iubemus. C. de sacros. eccle. vbi notatur. vel nisi primus esset rixosus & iniuriosus, & non expediebat eum sic pati. l. si conuenerit. in fi. ff. pro socio. tunc ratione vitandi scandali omnino repellī poterit. c. nihil. de præscrip. vbi multa Feli. de hoc scribit.

Hospitatum ab iniuriis, & malo hospes defendere debet.

Tertia cōcl. peregrinū hospitatum caupo à malo, & iniuriis defendere debet, alioqui tenetur, ut occasio delinquendi tollatur, d. l. j. & glo. exēplo Lot. c. quod ait. xiiij. dist. & in c. offerebat. xxxij. q. vij. Nā si tenetur pro rebus, fortius pro personis. l. nauta. in fi. & l. licet. §. in factum. ac l. debet. ff. eodem. quia imputet sibi caupo, qui malorum opera vititur. l. fina. ff. eodem. & §. final. pro socio. in instit. & explorare debebat cuius fidei, & innocentiae essent

essent, antequàm eos in suum reciperet seruitium. d. l. fin. §. seruorum. nautę caupo. nõ debbat itaq; hos eligere, si videbat istos famulos suos stolidos: sed debbat eos eijcere. Ideo culpę nomine tenetur ciuilitet, si aduena in nulla fuerit culpa, & datum fuerit damnum à suis notis & familiaribus: secus si à viatoribus inter se, dicta l. vna. in fi. ff. furti aduer. nautas. & l. debet. §. i. ff. eo. vt consuluit Ioan. Ana. consil. 2.

8 Quarta cõclusiõ, diuersores & caupones restituere debent, quę ab hospitibus acceperunt, vt in toto titu. ff. nautę cau. stabul. vt recepta restituant. & quamuis actio in factum competat ad duplum. l. vna. ff. furti aduer. nautas. tamen in hoc regno simplo contenti sumus, adeò quòd caupo ad rei tantum restitutionem tenetur cum expensis & interesse: quòd si nõ restituerit, actionem se daturum prætor in eos pollicetur, in l. 3. §. i. ff. eo. nisi res damno fatali perierit, vel vis maior contigerit. d. l. 3. §. at hoc edicto. ibidem.

Caupo recepta restituere tenetur.

9 Quinta, recepisse censetur caupo illas res, quę intra suam domum illatę sunt. Ideo si pereat, tenetur. l. i. in fi. ff. eo. Barba. cõsi. 53. illustrissime. vol. i. Si tamen tradiderit ipsi viatori cubiculi claues, custodię renunciatum videtur. Ideo nõ tenetur, argu. l. clauibus. ff. de. contrahen. emp. l. dominus horreorũ. locati. hoc tenet Rosfr. in tract. libello. in tertia parte. rub. de actio. in fact. ex edicto nautę, caupo. stabula. & Specul. in tit. de fur. §. quid si res immiffę.

Recepisse ab hospitibus quando caupones censentur.

10 Sed aduertendum est in hoc, quia hoc genus hominum solet plures vnus cubiculi, & archę claues habere. Ideo post discessum hospitis ad ciuitatem solent, aperire alia clauē: ob id bonũ esse vt hospes aliquem in hospicio relinquat, nec istis fidat: quia nec magna charitate regulariter tenentur, & si probari hoc posset, laqueo donandi essent pro eorum furtiua malitia.

Claues multis hospites habere solent.

11 Sexta conclusio, Si cista hospiti clausa data sit, & aperta reddatur, & res sint subtractę, tunc probari hoc potest in modicis sacramento dantis, & aliis indiciis, maximè si d. caupo sit malę opinionis. l. semper. §. in hoc interdico. ff. quod vi aut clam. l. prima. §. si cista. vbi doct. depofi. Et probabitur etiam per alios viatores & famulos, qui secum aderant & venerant, & aliis modis: & in his omnibus iudex arbitrabitur secundum qualitates personarum, vt scribitur in l. si quando. C. vnde vi. vbi doc. Spec. in dicto titu. de fur. vers. sed quic si res. & Bar. in dicta l. vna. in fin. dicit iudicem posse torquere familiares domus. & alios qui erant in domo, vt dicit se obseruasse Pifis, cum ei in facto occurisset. idem tenet Ange. in tracta. maleficio. in glos. fama. vers. vndecimò quæro.

Res perditæ quomodo probari possit.

12 Septima conclusio, Caupones pro furtis famulorum in diuersorio factis tenentur. l. vna. vers. caupo. autem. ff. furti aduersus nautas. ibi, caupo autem præstat factum eorum: qui in ea caupona eius cauponę exercendę causa ibi sunt: Item eorum, qui habitandi causa ibi sunt.

Caupones pro furtis suorum famulorum tenentur, non viatorum.

13 Viatorum autem factum non præstat: quia eos non elegit, nec repellere potest. inhabitantes verò quodammodo elegit, qui non reijcit: & nisi haberent famulum communi opinione fidelem, & bonum. pro illo enim excusarentur dicti caupones, non si productorem, leonemve vt communiter sunt, & ancillę meretrices. l. quę adulterũ. C. de adulter. Alexãd. in l. si cum dotem. §. j. col. 2. ff. soluto matrimonio. Facit gloss. in ca. apostolica. in verbo profu

profuturum. de his quæ fiunt à prælato. & Io. Fab. in §. fi. pro socio. in instit. Barba. consil. 53. Illustrissimum. in 1. vol. Et ita fuit in hoc Senatu condemnatus præfectus cauponæ anno 1517. die 21. Iulij, videlicet ad repræsentandum famulum, qui furtum fecerat, intra quindecim alioqui ad solvendum furto amissa.

Arrestum
Hospites transeuntibus non pluri vendant quæ in mercatu.
Octava conclusio: Caupones non debent pluri vendere transeuntibus, 14
quàm in mercatu vèdatur, habito tamè honesto lucro. C. de emptio. & vendi. & ordi. 6. hoc etiam prohibetur, & statuitur ibidè, quòd super hoc creditur etiam famulis transeuntium in defectum aliorum. c. quoniam. de testib. vide inferius tex. ordina.

Caupones excedunt in exigendo.
Nona cõclusio, quia regulariter hi caupones solent metas rationis excedere in exigendo, sicut notarij, in c. statutum. §. notarium. de rescrip. in 6. & apparitores. l. defensionis. C. de iur. fis. libr. x. Ob id Rex statuit, vt taxetur à iudicibus ordinariis, & aliis magistratibus pretium competens. in ordi. positus infra ordina. 1. & seq. ac ordina. 6. ne isti caupones deuoerent diuertentes ad eos, vt solent plurimi,

Taxatio pro prandio & cœna in hospitio.
Decima cõclusio, taxatio facta est, vt p prandio homo eques soluat tres 16
solidos cum dimidio, pro cœna autem sex cum dimidio: vt si plures receperit caupo punietur ad mulctam viginti solidorum: & detinebitur in carcere per tres dies. Si secūdò, duplicabitur mulcta, & pœna carceris ad octo dies. Si tertio, contrauenerit, mulcta erit centum solidorum, & pœna fustigationis, in ordi. 4. hoc statuitur inferius. Sed statutum irritum fit: quia magistratus istos non cogunt vt ea seruent: fortè quidam habentes inuicem caudas colligatas, & pecunias ab hospitibus recipientes.

In tabernis non debent locari homines.
Vndecima conclusio, quando milites in præsidio seu munitione locantur, non debent statui in hospitibus, seu tabernis meritoriis: ne peregrinorum & aduenarum receptio impediatur: etiam in aduentu Regis hospitia solent relinqui libera, vt docet Chassa. in Cathalo. gloriæ mudi. in vndecima parte considera. 46. Alioqui nulli aduenæ possent recipi, etiam in ciuitatibus, quod valde durum est.

Pœna vendentium vinum dilutū
Duodecima conclusio, Caupones vendentes vinum dilutum, seu adaquatum pro mero & puro, libra auri puniri debent: si semel secundò manum amittere: si tertio ad furcas mortis damnadi sunt, ex consti. Neapol. in rub. de fide mercator. qui vtinam seruaretur in Frãcia: & non essent tot falsarij caupones, qui quotidie ista impunè exercent. facit c. eiiciens. 88. distin.

Pœna contra curiales non soluentes hospitibus.
Vltima conclusio est, quo ad curiales in hoc regno, qui (vt vulgariter dicitur) non sunt soliti soluere indebitum: & vtinam debita soluerent, vt dicit Sali. in l. 1. C. de cond. indebi. vt curialibus auferatur præde occasio, ad quæ faciles multi sunt. l. 1. C. de frumen. Alex. lib. 1. si curiales habens officium discedat non soluto debito cauponi, debet officio priuari: si verò non habeat officium, fustigatur, vel signum eidem imponitur, & postea ad galeas condemnatur, in ordina. vt statutum est eo. tit. Dicebat quidam diffinitionem legis à contraria conuenire curiali, vt sit sanctio infecta, iubens inhonesta, & cohibens contraria, vt in l. 2. ff. de legib. quod ad me attinet non noui mores eorum. Ob id remitto illos ad tractatum de nugis curialium, qui editus est à Polycraticeo text. legum Regiarum.

277

DE HOSPITIBVS.
DE LA TAXATION DES VIVRES
DES HOSTELLERS, MARCHANDISES,
& autres choses necessaires.

LOYS DOVZIESME.

LOYS par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut: Sçavoir faisons que comme par plusieurs grandes plaintes, doleances, & remonstrances faites, tant du vivant de feu nostre trescher Seigneur & cousin, le Roy Charles dernier decedé (que Dieu absolve) que aussi depuis nostre aduenement à la couronne, ayons esté aduertis que depuis un assez long temps, est aduenu en nostre Royaume un grand abus & desordre, manifestement contraire à la chose publique d'iceluy, lequel desordre par traict de temps a continué & pullulé de plus en plus: C'est à sçavoir que par toutes les contrées, & prouinces de nostredit Royaume, & mesmement es lieux des grands passages, & es villes & lieux, ou nous & nos predecesseurs Rois auons accoustumé nous tenir, frequenter & passer, allans & venans, tant nos subiets, qu'estrangers, & gens d'eglise, nobles, marchans, & autres, ont esté & sont, tant par les hostelleries qu'autres, ou sont logez ceux qui nous suivent ordinairement, & autres qui y suruiennent, contraints à payer excessiues sommes pour les viures, tant pour les personnes, que aussi pour les cheuaux & aussi pour les logis, en prennent & exigent outre ladite despence & logis, autres grandes & excessiues sommes, pour une exaction, qu'ils appellent, Belle chere: Auecq' ce tous les marchans, gens mechaniques & autres habitans de villes & lieux de nostredit Royaume, mesmement ou nous frequentons & passons, dès que nous y sommes venus, & autrement indeuément, & encores que n'y soyons, encherissent tous viures, & autres denrées, & choses, dont les hommes ont besoing & ne se peuuent bonnement passer: comme bonnets, chapeaux, pourpains, chemises, chausses, housseaux, souliers, & autres vestemens & chaussures, selles, estriers, & autres choses necessaires pour gens de cheuaux, tellement que pour le grand desordre & cherté de viures qui est pour le present esdites hostelleries, & esdites denrées, plusieurs de nosdits subiects, marchans & autres, & par especial gens nobles qui ont train, sont contrains souuentefois demourer en leurs maisons, & laissent à frequenter es villes & pays tout autrement, qu'ils auoyent accoustumé qui est grand dommage & interest vniuersel de ladite chose publique.

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

A

Et mesmement desdits encherisseurs Et suruendeurs, lesquelz par la frequentation Et delaisement d'aller Et venir, gaignent moins beaucoup qu'ilz ne feroient: dont aussi les gens Et officiers de nostre hostel se plaignent pour l'excessive vente Et pris desdits viures, denrées, logis, Et choses dessusdites. Lequel grand desordre Et cherté de viures, Et denrées est principalement aduenue (comme sommes aduertis) par la negligence de noz officiers, Et autres, qui ont eu, Et ont la charge Et gouvernement de la iustice Et police de noz villes Et pays: lesquelz n'ont eu, Et n'ont le soing, cure Et diligence, de pourueoir Et mettre taux Et police raisonnable ausdites choses, chacun en son endroit: au moyen dequoy la plus part, Et presque tous les manans Et habitans desdites villes, les aucuns hosteliers, Et autres particuliers, se sentent desdites encheres, Et en viuent à plus grande despence, peine paoureté Et trauail: dont sont aduenus, Et souuentefois aduiennent plusieurs autres inconueniens, au grand detrimēt de la chose publique, Et plus porroyent par cy apres faire, si pourueu n'y estoit: pour ceste cause nous voyans qu'il est requis, Et grand besoing y donner bonne Et prompte prouision. Sçauoir faisons, que nous, à qui appartient la cure totale, regime Et gouvernement principal de tous nos subiects, aussi la protection Et bon traitement en nostre Royaume de tous estrangiers marchans Et autres, qui sous la confidence de nostre iustice Et bonne police viennent Et frequentent en nostredit Royaume, pays Et Seigneuries: desirans obuier ausdits grans abus Et desordre, Et mettre bon ordre Et police generale par toutes nos Seigneuries, prouinces, Et pays, sur le fait Et taux desdits viures, denrées Et marchandises: Pour ces causes, heu sur ce aduis Et deliberation avecq' les Princes Et Seigneurs de nostre sang Et lignage, Et gens de nostre grand conseil, gens de noz parlemens, Et autres qu'auons pource assemblés, auons statué Et ordonné, Et par ces presentes, de nos certaine science, plaine puissance Et autorité Royal, statuons Et ordonnons par edit Et ordonnance Royal Et perpetuel, ce qui sensuyt.

PREMIEREMENT, que tous Et chacuns les Seneschaux, Baillifz, allouez, Preuost, Viguiers, Et autres iusticiers Et officiers ordinaires de nostre Royaume, pays Et seigneuries, chacun en sa iurisdiction, appelez avecq' eux deux gens d'Eglise, Et deux gentilz hommes de leur destroit et iurisdiction, bien renommez, Et de bonne experience, aimans leur honneur Et conscience: Et aussi appelez les maires Et escheuins, consulz, conseilliers, officiers, Et Gouverneurs des villes Et lieux de leurdit destroit en nombre suffisant, Et autres que bon leur semblera, non suspectz, feront Et ordonneront dorefenauant en bonne et saine conscience, dont ilz feront.

feront serment solennel, un taux & pris raisonnable, chacun en sa prouince & quartier du pays, de ce que lesdits hostelliers deuront auoir & prendre pour re-peuë d'homme & de cheual, selon la valeur des viures, & autres choses qui y croissent, y sont, & peuuent venir d'autre lieu, soit par mer ou par terre, ou par eau douce: & aussi selon que lesdits viures & autres choses auoient & y ont accoustumé estre vendus auant l'abus & desordre dessusdit: le tout en si bonne maniere, que lesdits allans & venans & autres qui sont manans & habitans sur les lieux, puissent viure, & raisonnablement satisfaire & payer: & aussi que lesdits hostelliers, & autres vendans denrées, puissent gracieusement & raisonnablement gagner, sans plus souffrir en nostredit Royaume estre exigé si excessiues sommes, comme fait a esté, tant pour lesdits despens, que belles cheres. Lesquelz taux & pris voulons estre si bien specifiez par le menu, que debat ne question n'en puisse venir, mais soit declairé chacune chose selon sa nature, & ce qu'elle pourra valoir, comme du pain blanc ou brun, le pris, poiyx & grandeur: du vin vendu en detail tant du creu q du pays que d'autre, ayant regard à la voiture, le pris & mesure: des chairs de mouton, de bœuf, de porceau frais ou salé, cheureaux, agneaux en gros ou en detail: de toutes poulailles, co-nins, perdris, pigeons, & toute autre nature de volaille & gibier, semblable-ment le pris, quantité & nombre, selon l'abondance qui en peut estre sur les lieux, ou qui y peuuent d'autres lieux venir: des poissons fraiz & salez, si lesdits officiers voyent que besoing en soit faire taux: des œufz, beurres, fromages, huilles & autres viandes des iours maigres, par pris, par nombre, ou par me-sure, en feront aussi taux & declaration raisonnable.

ITEM, pour les vestemens & accoustremens dessusdits necessaires, pour les hommes & pour les cheuaux, aduiseront lesdits baillifs, officiers & autres qui seront avecques eux, selon ce que dessus est dit, de faire aussi un taux, ordre & police qui soit raisonnable & practicable, qu'en nul endroit ne puisse auoir fraude, tromperie ne deception, ayans regard & consideration, tant à la bonté pris & quantité de laine, de quoy seront lesdits vestemens, chapeaux, bonnets & autres habillemens, qu'au pris qu'ils coustent. Les cuyrs des bestes apres qu'el-les sont escorchées, & ce qu'elles coustent à abiller, tanner, & adouber, tant pour faire housseaux, souliers & autres chausseures, que pour couvrir selles, pour faire malles & bahus, coffres, fourreaux & harnois de cheuaux, & autres choses qu'on a accoustumé faire de cuyr, & semblablement à toutes autres estoffes, qui

seront mises & employées sur lesdits habillemens & accoustremens, & finalement à la peine & travail selo plus ou moins des ouuriers & gens de mestier, qui ont accoustumé de faire et ouurer lesdites choses, par maniere que le tout bien regardé & calculé, ledit pris & taux en puisse estre fait, ou plus pres de la raison que possible sera: & que marchandise puisse auoir entierement lieu & cours par tous nosdits pays, prouinces & Seigneuries: en appellant à faire ledit taux & police aucuns marchās & gens de mestier bien renommez, de bonne cōscience, & preudhommie, en tel nombre que bon semblera: desquelz marchās & gens de mestier nosdits officiers prendront serment de bien & loyaument dire leurs aduis en ceste matiere, affin qu'apres ce iceux officiers puissent mieux estre aduertis & informez des choses dessusdites, & de chacune d'icelles, en son endroit.

ITEM, & aussi sera mis par lesdits officiers & autres dessus nommez ordre & taux sur les foins, pailles, gerbées, veses, bois, fagots, chandelles, verius, vinaigre, en gros & en detail, par pris, par nombre & par mesure, selon qu'ils verront estre à faire par le desordre, qui n'y pourra estre au contraire, veue l'abondance du pays, chacun en son endroit, selon laquelle abondance & fertilité grande ou petite, lesdits officiers ou autres ordonnerōt, & mettrōt taux chacun en son endroit, par les hostelleries & passages de leur iurisdiction: en declairant par le menu, combien les allans & venans payerōt pour disnées de cheual, & pour souppee, & combien pour iournée entiere. & declaireront la grandeur de la mesure de l'auoyne ou picotin, que lesdits hostelliers seront tenez de bailler, lesquelles mesures ou picotins seront marquez de la marque publique des lieux, pour obuier à tous abuz. Et quant à la despense de bouche, il sera au choiz des passans de payer raisonnablement, & conter les pieces de pain, viande & mesure de vin, qu'ils auront eu, si toutesfois ils ne se veulent contenter de payer pour table ce que l'hoste demandera: & voulons expressement, & ordonnons, qu'en payant par lesdits allans & venans raisonnablement, & selon ledit taux, ce qu'ilz prendront pour leur viure, & de leurs cheuaux, nulle belle chere leur soit plus demandée, sur peine de tresgrande punition, tant de celuy qui demādera icelle belle chere, comme aussi de celuy qui la payera, dont sera faite mention audit taux & police, generallemēt par tous nosdits pays, Royaume & Seigneuries. Car cōbien q' par ci deuāt ladite belle chere ne se feist q' par maniere d'un don grātieux et volontaire, qu'aucuns faisoient de leur liberalité & largesse, toutesfois lesdits hostelliers & autres l'ont voulu mettre en si grāde consequence, qu'ils veulent contraindre leurs hostes de payer

payer autant ou plus pour ladite belle chere, que pour le principal: qui est un manifeste abus, rançonnement & pillerie: & laquelle belle chere nous voulons & entendons estre du tout cassee, abbatue & abolie par nosdits officiers, par cesdites presentes.

ITEM, par laduis & deliberation que dessus, auons outre ordonné & ordonnons par cesdites presentes, que les dessusdits officiers & gouverneurs des villes & pays de ceux, qui seront avecq' eux appellez, selon que dessus, en leur bonne saine conscience mettent & mettront generalement ordre, & taux de police sur toutes les choses necessaires pour la vie & conseruation humaine, de quelque marchandise, art mecanique ou mestier qu'elles soient, au cas qu'ilz cognoissent, qu'en icelles ou aucunes d'icelles soit fait abus & fraude par faute de police au dommage de nosdits subiets & autres allans, & venans & frequentans en nosdits Royaume & seigneuries, & autrement y procederont, en maniere que lesdits taux puissent estre fructueux, & que tous telz abus, fraudes & pilleries cessent & soient ostez & abbatuz, au bien de la chose publique, desquelles choses & chacune d'icelles faire & ordonner par cesdites presentes, & en tant que que mestier seroit, en auons à nosdits officiers donné & donnons plein pouuoir, autorité, & puissance speciale.

ITEM, & pource que touchant les fins draps de laine, comme escarlates, noirs, & gris, y a, & se trouue tresgrand desordre, & se vendent les aucuns en si tresexcessifz pris, que bonnement on ne peut attaindre à la verité & cognoissance, comme ainsi se puisse & doieue faire:

NOVS par cesdites presentes, & pour reprimer ledit desordre, auons ordonné & ordonnons par edit Royal, q' doresnauant draps d'escarlade ne se pourront vendre n'acheter à plus haut pris que huit liures tournois, & au dessouz: bons draps noirs fins, six liures tournois: & draps gris, de quelque sorte qu'ilz soient, q' quatre liures dix solz tournois, & au dessouz, comme dessus: fors & exceptez les bons draps gris de nostre bonne ville de Rouen faits, bastiz & labourez au pied, & à la main, & à la lisiere, & souz le seel de la draperiere de nostre ville de Rouen: lesquels ainsi faits, considerans les grands art, labour & couste de la manufacture desdits draps, aussi la grand bonté des fines laines de nostre pays & duché de Normandie, & entre les autres de saint Ouin, & des parties d'environ, qui sont plus cheres & de grand pris, que nulles autres desquelles sont faits lesdits draps gris de nostre ville de Rouen, pourront estre venduz iusques au pris de cinq frans & demy, & au dessouz.

ITEM, auons ordonné & ordonnons qu'esdits cas, lesdits draps seront faits

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

A iij

de lez & nombre de fils, qu'ils ont accoustumé, & ne seront pressez à feu ne d'arain: & expressement defendons & prohibons à tous marchans drapiers, & autres vendans lesdits draps, & à tous noz autres subiets, de quelque estat, qualité ou condition qu'ils soient, de non les acheter plus haut pris, que dit est, & au dessouz: sur peine d'amende arbitraire, & de grande punition, tant de celuy qui vendra, que de celuy qui achetera, & ne les pressera audit feu & arain.

ITEM, & au cas qu'il soit trouué qu'en aucunes des choses dessusdites comme draps & draperies de soye, ou de laine, ou autre chose de grand pris, ou autrement on ne peüst bonnement mettre taux, pris ou police certaine:

NOVS voulons & ordōnons expressement par cesdites presentes, que si en aucunes d'icelles choses non taxees, aucun acheteur se trouuoit fraudé, ou deceu, & le drap pressé, comme deuant est dit, ou suruendu, selon l'estimation de gens de bien eux cognoissans en ladite chose, qui seroit pressée ou suruendue, dont ledit acheteur voudroit venir à plainte, qu'incontinent ladite suruente, fraude ou deception cogneüe par celuy, à qui il appartiendra, ledit suruendeur soit puni & condamné sommairement en bonne & grosse amende, selon l'exigence du cas: & la chose qu'il aura ainsi suruendue, soit confisquée à celuy ou à celle qui l'aura achetée, en luy faisant rendre & restituer son argent purement, sommairement, & de plain, & sans forme ou figure de procez, nonobstans oppositions ou appellations quelsconques,

ITEM, plus auons ordonné & ordonnons par ces presentes, que les dessusdits Seneschaux, Baillifz, allouez, preuosts, viguiers, maires, maieurs, escheuins, consulz, & autres officiers & gouverneurs des villes & pays feront mettre par escrit, & en forme authentique, les ordonnances desdits taux & police, que chacun fera ou feront, en leur endroit & ressort, selon nostre intention & declaration dessus declaree; en laquelle declaration voulons qu'ils soient nommez, & signez des mains de tous ceux, qui auront esté presens & conseillans à le faire: lesquelles faites nous voulons & ordonnons qu'elles soient publiees à son de trompe & cri public, ou autrement par tous lieux accoustumez & necessaires, & selon lesdits taux & ordonnances mis & apposez en escrit es lieux publicq, ou l'on a accoustumé de mettre & apposer autres ordonnances & escritures.

OVTRE laquelle publication, voulons que chacuns desdits officiers, en droit

droit soy, enuoyent le double d'icelles ordonnances & taux, & aussi en forme authentique, par toutes les villes, bourgs, villages & passages de leurs limites & iurisdicions, par telle maniere qu'aucun n'en puisse pretendre cause d'ignorance.

ET aussi affin que si aucun different ou question sourdoit entre lesdits hostelliers, & autres vendans, & les allans & venans, & autres acheteurs, le different puisse sommairement estre vuidé par la teneur & veüe desdites ordonnances, & taux, sans forme ou figure d'aucuns proces.

ET pareillement defendons par cesdites presentes à tous noz subiets & autres allans & venans, manans & habitans demourans sur les lieux de nosdits Royaume & seigneuries, de non rien prendre pour leur vie, ou de leur cheuaux, ou pour quelque autre chose que ce soit, sans le payer & satisfaire ausdits hostelliers & autres, ainsi qu'il sera declairé par lesdits taux & police: sur peine d'en estre puniz, par les officiers ordinaires des lieux, & autres qu'il appartiendra selon leur meffait & dessertes.

LESQUELLES ordonnances & taux, & aussi publication d'icelles, à son de trompe ou autrement, & l'enuoy desdits doubles d'icelles ordonnances par tout, ou il sera besoing & en forme authentique, comme dit est, nous voulons & ordonnons & expressement commandons, estre faites & faits, renouvelles & renouvellez tous les ans perpetuellement, par tous nosdits Royaume & seigneuries, à la feste saint Martin d'hyuer, qui est le xj. iour de Novembre, la fin de la cueillette de l'annee, de tous les fruits & biens de la terre, plus necessaires pour la vie humaine, affin qu'ayant regard à la fertilité, abondance grande ou petite de chacune année, & aussi à la prouision des vieilz bleds, vins & autres choses qui pourra estre demeurée des années precedentes, & affin que les officiers, gouverneurs des villes, & autres dessusdites puissent mieux & plus iustement audit temps de saint Martin, renouveler icelles ordonnances, & les laisser en la forme de l'annee passée, ou les croistre ou diminuer de taux & de prix, ainsi qu'en leur bonne & saine conscience ils verront estre à faire.

ITEM, & au cas qu'aupres ledit temps de saint Martin, ou sur la demie année, ou autrement, il y eust cause & raison apparente, tant pour aucun plus grand marché ou abondance, que par aucune cherté ou indigence desdits viures, qui pourroient suruenir de nouel sur lesdits taux: voulons & ordonnons: que lesdits

officiers ordinaires & autres dessusdits, puissent en la forme & solennité dessusdite, nommer, renouveler, croistre diminuer, corriger & amender lesdits taux & police tousiours, au proffit & conseruation de ladite chose publique: sans ce qu'il soit permis à aucuns particulier estre si temeraires ou presomptueux de rien y accroistre ou diminuer, & aussi ausdits hostelliers, & autres vendans, de rien (oultre ledit taux) suruendre ou bailler: sans ce que par nosdits officiers ou autres dessusdits, il soit conclud, ordonné & publié, en la forme & solennité dessus au long declaree. sur peine d'estre punis d'amende arbitraire ou confiscation des biens, si mestier est, selon l'exigence des cas, ainsi qu'ils verront estre à faire par raison.

ITEM, & pource qu'entre cy & la Sainct Martin y a demi an & plus, parquoy de laisser les choses au desordre ou elles sont de present, seroit grand charge & foule aux subiets de nostredit Royaume: Nous voulons & ordonnons à nosdits officiers, qu'au commencement du moys de May, chacun en son endroit, face & mette taux esdites choses, pour le temps qui reste iusques à ladite Sainct Martin, selon la forme cy dessus declaree.

ITEM, au regard du train de nous & de nostre maison, aussi de nos officiers domestiques, & de nos gardes, & autres suyans nostre cour, nous auons semblablement ordonné & ordonnons par ces presentes, à nos amez & feaux conseillers, les maistres des requestes ordinaires & preuost de nostre hostel, & à chacun d'eux endroit soy, qu'es lieux, ou nous passerons & serons, ils appellent avec eux les officiers & gouverneurs de(dits lieux & villes, ou nous passerons, ou serons residence, qui feront semblablement un taux & ordonnance des choses dessusdites, selon que à leur office & autorité appartient, ou facent garder & entretenir en tout ou partie, le taux & police, qui desia par nosdits Baillifs & autres dessusdits seront faits, selon ce qu'ils trouueront estre le plus raisonnable & profitable pour la commune utilité de chacun.

ITEM, & finalement par nosdites presentes ordonnances, & par edit perpetuel defendons expressement à tous nosdits Baillifs, Seneschaux, allouez, preuosts, viguiers, maires, maieurs, escheuins, consuls, Conseillers & autres officiers, & gouverneurs de nos pays ou villes, ou leurs Lieutenans, & aussi ausdits gens d'Eglise, nobles, & autres qui seront presens, & se mesleront de faire lesdites ordonnances, police & taux, de non rien prendre ou exiger, directement ou indirectement, par dons corrompables, ou autrement, des marchans, hostelliers, ou autres vendeurs, qui y pourroyent auoir inter-
est

est, ne par amour, haine, amitié & consanguinité, ou faueur d'eux ou d'autres, & qu'ils ne croissent ou diminuent, croistront ou diminueront aucune chose ausdites ordonnances, & ne feront aucune dissimulation, quant à la punition des transgresseurs, infrateurs, ou delinquans: sur peine ausdits officiers de priuation de leurs offices, lesquelz apres la faute & corruption cogneue & declairée declairons estre impetrables.

ET les dons que nous ou noz successeurs apres nous en feront à autres, estre valables, & iceux officiers estre & demeurer infames & inhabiles à iamais à auoir office en nosdits Royaume & Seigneuries: & aux autres dessusdits, qui ne sont officiers, sur peine d'encourir nostre indignation, d'en estre puniz arbitrairement, selon l'exigence des cas: tellement que ce soit exemple à tous autres.

Si donnons en mandement par ces presentes, &c.

RUBRICA

Des Hostelliers, Tauerniers, &
denrées qu'ils vendent.

FRANÇOIS PREMIER.

FRANÇOIS par la grace de Dieu Roy de France, duc de Milan, & Seigneur de Genes, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Sçauoir faisons que comme plusieurs plaintes, doleances & remonstrances nous ayent esté faites du taux excessif, que les hostelliers de nostre Royaume prennent & exigent indeüement sur les passans & repassans, logeans en leurs hostelleries: & combien que de present (graces à nostre Seigneur) y ait abondance de tous viures en nostre Royaume, & soyent à raisonnable pris & marché: Neantmoins iceux hostes ne prennent moins pour escot, & pour la fourniture des viures, qu'ils deliurent ausdits passans, tant pour eux que pour leurs cheuaux, qu'ils faisoient au temps qu'ils y auoit cherté & sterilité d'iceux, & si n'ont regard ne consideration au pris q' les chairs, pain, vin, foin & auoine se vendent aux marchez: ains par cupidité & auarice desordonnée, au detrimement du salut de leurs ames, non gardans loyauté & iustice commutariue, & contre toute charité & honnesteté, mettent pris volontaire excessif & defraisonnable esdites denrées, à la grand foule & detrimement de la chose publique: & si exigent indeüement belles cheres d'iceux passans & repass

Et repassans, lesquelles anciennement par aucuns se souloient donner par don gratuit, lequel don gratuit ont remis à le faire payer à tous par necessite & contraincte. Nous pour ces causes & autres à ce nous mouuans, pour obuier & mettre fin esdits abus, pour le soulagement de noz subiets, bien, proffit & utilite de la chose publique, auons par bonne & meure deliberation fait & ordonné, faisons & ordonnons les ordonnances qui s'ensuyuent.

PREMIEREMENT, auons enioint & enioignons à tous noz Preuosts, Seneschaux, Baillifz, Chastellains, Viguiers, Iuges, & à tous noz autres iusticiers & officiers, ou à leurs lieutenans, & pareillement aux Iuges & officiers des princes de nostre sang, & de tous autres nos subiets ayant iustice & iurisdiction ordinaire, que chacun d'eux respectiuellement endroit soy, & en son pouuoir & iurisdiction ordinaire, avecques cinq ou six des plus scauans & apparens personages, & de bonne conscience, de leur dite iurisdiction ordinaire, qu'ils appelleront avecques eux, ayent de trois mois en trois mois à taxer & mettre pris raisonnables à tous viures, comme à pain blanc, bis, & noir, vin à la pinte de toutes couleurs, soit du pays ou autre estrangier, qui se vendra sur le lieu, bœuf, mouton, veau à la liure ou à la grandeur de la piece, & selon l'endroit qu'elle sera: cheureaux, aigneaux, cochons, oies, oisons, chapons, poules, pouletz, lieures, conins, perdrix, beccaces, & autres volailles, qui communement se vendent sur iceux lieux: lard, fromages, & chandelle au poids à la demie once: foin, gerbées, & paille à petits boitteaux & à poids: auoine à picotins: fagots & busches à nombre: huile, verius, vinaigre, moustarde à mesure: sucre & toute autre espicerie à poids. Poissons fraiz ou sallez à poids ou mesure: œufz à nombre, & beurre à poids, ortailles, leguns, & autres choses requises & necessaires ausdits passans & repassans. Et iureront lesdits iuges, & ceux qu'ils appelleront avecques eux, de bien & loyaument, selon leurs consciences, taxer les choses susdites, selon le pris que communement se vendent aux marchez des lieux ou se fera la taxe, si marché y a, sinon des lieux plus prochains ou y aura marché. Et en faisant ladite taxe, auront regard, que les hostes se puissent sauuer, & raisonnablement gagner: & que les passans & repassans & seiournās induement ne soient greuez. Et pour faire lesdits pris, ne prendront aucune chose des hostes & tauerriers, sur peine d'estre priuez de leurs offices.

ITEM, le taux qui ainsi par eux sera fait, sera redigé & mis par escrit, & collé en un posteau, qui sera affiché au deuât de l'eglise, ou en quelque autre lieu patent, ou les passans, ou repassans si bon leur semble, pourront auoir recours
pour

pour ſçauoir le pris & taux deſdites denrées.

ITEM, auons enioint & enioignons à tous & chacuns les hoſtes tenans hoſteleries, tauerneſ ou cabarets en noſtre Royaume, ſoit à loger gens de pied ou de cheual, paſſans ou ſeiournans en temps de foyre ou autre, qu'ils n'ayent à vendre à ceux qui logeront en leurs maiſons, les denrées ſuſdites, & autres outre le pris qui aura eſté decerné par les Iuges ordinaires, & ceux qui auront eſté appellé avecq' eux: & qu'ilz ayent à boiteller leur foin & paille au poids & grandeur, qui par iceux Iuges ſera ordonné: & ayent à tenir en leur logis poids & meſures iuſtes & loyalles, marquées par iceux iuges: eſquelles leſdits paſſans & repaſſans & ſeiournans pourront auoir leurs recours, ſ'ilz ſont en doute du vray poids & meſure. Et audits paſſans, repaſſans & ſeiournans de quelque eſtat qu'ilz ſoyent, enioignons de payer audit pris, ce qu'ilz prendront deſdits hoſtes, ſoit à poids, nombre ou meſure. Et de plus, plus, & de moins, moins; le tout ſur peine d'amende arbitraire.

ITEM, auons enioint & enioignons auſdits hoſtes de ne prendre pour attache de cheual, que trois deniers tournois pour iour, qui eſt un denier pour diſnée, & deux deniers pour ſoupée: Et pour lit & paire de linceux ou draps blans, ſoyent un ou pluſieurs couchans, cinq deniers tour. Et pour nappe, trois deniers tour. & chacune ſeruiette, un denier tour. Toutesfois permettons auſdits Iuges ordinaires, avecq' ceux qui par eux ſeront appellez, ſelon la qualité des lieux ou leſdites hoſtelleries ſeront, haucer ou baiſſer le taux deſdits draps ou linceux, nappes & ſeruiettes. Et auſdits hoſtes auons defendu & defendons de ne prendre aucune choſe pour belle chere: & à iceux paſſans, & repaſſans ou ſeiournans de n'en payer aucune choſe, ſur peine d'amende arbitraire.

ITEM, auons enioint & enioignons aux Seneschaux, Baillifz, preuoſtz, & autres reſſortiffans ſans moyen en noz cours de parlement, que chacun endroit ſoy ſ'informe ſouuent, ſi iceux Iuges ordinaires reſſortiffans en leurs pouuoirs & iuriſditions, gardent & obseruent loyaument noſdites ordonnances: & procederont contre ceux qui ne les garderōt, par ſuſpensions de leurs offices & amendes arbitraires.

ITEM, enioignons & commettons à noz amez & feaux conſeillers, les preſidés de noſdites cours de Parlemēt, maîtres des requētes de noſtre hoſtel, cōſeillers en noſtre grand conſeil, & de noſdites cours, qu'en allant & venāt par pays ſ'informent eſ lieux ou ils paſſeront, de ceux qui ne garderont nos preſentes ordonnances, & des infracteurs d'icelles & nous enuoyent les informations qui par eux en ſeront faites, pour pourueoir, ainſi que verront eſtre à faire par raiſon.

Item

Item, & au regard du train de nous & de nostre maison, aussi de noz officiers domestiques & de nos gardes, & autres suyuantz nostre cour. Nous auons semblablement ordonné & ordonnons par ces presentes à nos amez & feaux conseilliers, les maistres de requestes ordinaires, & preuost de nostre hostel & à chacun d'eux endroit soy, qu'és lieux ou nous passerons & serons, ils appellent avecq' eux les officiers & Gouverneurs desdits lieux & villes, ou nous passerons & serons residence pour faire un taux & ordonnance des choses dessusdites, selon que à leurs office & authorité appartient, ou facent garder & entretenir en tout ou partie le taux & police, que desia par nosdits baillifz & autres dessusdites seront faits, selon ce qu'ils trouueront estre le plus raisonnable & profitable, pour la commune utilité de chacun.

SI DONNONS en mandement par ces presentes à nos amez & feaux, les Preuostz, Seneschaux, Baillifz, Iuges & autres noz officiers & iusticiers, & à un chacun d'eux si comme à luy appartient, que nosdites presentes ordonnances ilz facent lire & publier en leurs iurisdictionz & auditoire, & icelles enregistrer. Et au surplus les gardent, obseruent & entretiennent, & facent garder, obseruer & entretenir inuiolablement sans enfreindre, de point en point, selon leur forme & teneur. Et pource que de ces presentes on pourra auoir affaire en plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles, ou de l'extrait de l'un ou de plusieurs articles d'icelles, fait souz seel Royal, ou par l'un des greffiers de noz preuosts, bailliages & seneschauces, deuement collationné, soy soit adioustée, comme à ce present original. En tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donné à Blois, le xxj. iour de Novembre l'an de grace mil cinq cens dixneuf, Et de nostre regne, le cinquiesme.

Ainsi signé.

Par le Roy.

Les sires d'Orual, & de Bonniuet admiral, de la Pallisse, & de Chastillon, mareschaux de France, & autres presens.

Robertet.

Séellé à double queuë, & en cire iaune.

Leuës & publiées en iugement en l'auditoire civil au chastelet de Paris, es presences des aduocat & procureur du Roy, & des conseilliers d'iceluy, practiciens & autres

autres assistans audit Chastellet: le samedi dixieme iour de Decembre, l'an mil cinq cens dixneuf.

Signé, Jean Corbie.

Et ce dit iour publiees par les quarrefours de la ville de Paris, & enioint les obseruer & garder, par Vauzi le nourricier, crieur iuré audit Chastellet, appelle avecq' luy Lyonnet Gautier, trompette.

QVE les hostelliers & tauerniers ne donneront que bœuf & mouton à leurs hostes, & des viuandiers.

RANCOYS Par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verron, Salut. Comme nous ayons fait par cy deuant plusieurs ordonnances sur le fait des viures et taux des hostelliers de nostre Royaume, pour le bien & profit de nos subiets, & des passans & repassans en iceluy, lesquelles par negligence de nos officiers ont esté tresmal gardees & obseruees, en sorte que les despens de ceux qui voyagens, sont si grands & excessifz, qu'à peine plusieurs les peuuent supporter, & en laissent leurs affaires necessaires: à quoy de tout nostre pouuoir voulons obuier. Et pour ce faire, voulons & ordonnons, que de rechef nos dites ordonnances soient publiees es lieux mentionnés en icelles. Et enioignons aux iuges, ausquels elles s'adressent, sur peine d'amende arbitraire, de les faire garder & entretenir en ce qu'elles ne contreuient au contenu des presentes, dont la teneur s'ensuyt: C'est assauoir, que gens tenans hostelleries, cabarets & tauernes, ne bailleront à leurs hostes, que bœuf, mouton, lard, bouillon, œuf, beurre, huille, fromage, merluz, harens, carpe & brochet. Et feront les iuges des lieux, où seront lesdites hostelleries & cabaretz, la taxe de ce que chacun hoste payera par repas, ayant regard à la valeur du pain & vin du pays, s'il y en a, ou en defaut de ce, du plus prochain, bois, chandelle & autres choses dessusdites, en arbitrant par lesdits iuges, ce qui sera baillé ausdits hostes à chacun repas, ayant regard à la dite taxe: Sur le quel taux la bonne chere & le coucher seront comprins: mais si lesdits passans & repassans veulent autre chose, que ce que dit est, le pourront acheter au marché.

ET QVANT à ceux, qui auront cheuaux, nous voulons & ordonnons, que pour l'attache de la disnee, payeront un denier, & pour celle de la soupee, deux deniers, en ce comprins la licrière, qu'il trouueront en l'estable: & s'ilz veulent mettre de la paille fraische, sera à leurs despens.

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

B

ET QUANT au demourant, le foin dudit hostellier, & aussi sa paille, seront bottelez: & sera ordonné par le iuge, combien de liures deura peser le boitteau, qui sera taxé par lesdits iuges, & la mesure d'avoine aussi: Lesquels passans & repassans en prendront ce que bon leur semblera, & payeront ce qu'ils prendront, non d'avantage. Et si changeront lesdites taxes de temps à temps, selon que lesdits viures, tant de personnes que de cheuaux, haufferont ou diminueront. Et ce, par le Iuge d'iceluy lieu, appelle avecq' luy quatre bons personages à ce experts & cognoissans. Et sera chacun hostellier tenu auoir à la porte de son logis un tableau, auquel seront escrits le prix & taux, & autres choses dessusdites: qui sera signé dudit Iuge, ou de son greffier: autrement ne luy sera payé aucune chose par lesdits passans & repassans.

D'AVTRE part, nous auons aussi esté deuëment informez & aduertiz, que les viuandiers suyans nostre cour, achètent les viures que les gens du pays veulent porter au marché, au lieu ou en nostre cour, lesquels ils reuendent trop plus chèrement qu'ils ne les ont achetez, au grand preiudice de ceux qui sont en nostre suyte. A ceste cause, pour y obuier, nous auons prohibé & defendu, prohibons & defendons ausdits viuandiers ne vendre par cy apres directement ou indirectement que chair de bœuf, mouton, veau & pourceau: Et ce pour la premiere foys, sur peine de confiscation de ce qu'ils exposeront en vente: & pour la seconde foys, outre ce que dessus, de l'amende de xx. liures tournois, & pour la tierce d'estre banniz de nostre cour. Et s'ils controuuent quelque voye ou moyen pour frauder nostre presente ordonnance, nous voulons qu'ils soyent banniz de nostredite cour & suyte.

ET QUANT au poisson, foin, paille & avoine, leur auons defendu & defendons, sur les peines que dessus, d'aller au deuant de ceux qui portent le poisson au marché pour l'acheter & reuendre à la suyte d'icelle nostredite cour: & voulons que directement ou indirectement ceux qui apportent viures au marché du lieu ou nous serons, ne soyent empeschez de les porter. Toutesfoys quant aux prohibitions, que les viuandiers ne vendent que bœuf, mouton & pourceau, nous n'entendons y comprendre les pouruoyeurs de nostre maison, de nostre treschere & tresamee compagnie la Roïne, & de noz treschers & tresamez enfans, des princes, prelatz & autres grans seigneurs suyans nostredite cour, ausquels ils en pourront vendre, & non à autres. Si n'est que quelque pouruoyeur des dessusdits n'auoit ce qui est necessaire pour la maison qu'il pouruoye, & en pourra prendre d'un pouruoyeur, qui volontairement luy en voudra bailler. Et le tout sans fraude, sur peine de bannissement de nostredite cour & suyte.

SI DONNONS en mandement par ces mesmes presentes à tous nos Baillifz, Seneschaux, Preuostz, Iuges, & autres nos iusticiers, Officiers, ou à leurs lieutenants & à chacun d'eux, si comme à luy appartient, que cesdites presentes ils facent lire, publier, & enregistrer en leurs cours, iurisdicions & auditoires: & par tous autres lieux

lieux & endrois accoustumés faire cris & publications: afin que nul n'en puisse pretendre cause d'ignorance: & icelles gardent, obseruent & entretiennent, facent garder, obseruer & entretenir inuiolablement de point en point, selon leur forme & teneur, sans les enfreindre, ni y contreuenir en aucune maniere, en faisant desdits infracteurs la punition telle qu'il appartiendra. Et pour ce que de cesdites presentes l'on auroit à besongner en plusieurs & diuers lieux, nous voulons, qu'au vidimus d'icelles fait souz seel Royal, foy soit adioustée, comme à ce present original. auquel en tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel. Donnè à Chasteaubruiant, le premier iour de Iuing, l'an de grace mil cinq cens trentedeux: & de nostre regne, le xvij.

Ainsi signé:

Par le Roy en son conseil.

Et seellé en double queue de cire iaune,

Bayard.

Ordonnance du Roy François, Que les hostes ne logeront gens incogneus ni estrangiers, sans en aduertir les Iuges & officiers des lieux.

FRANCOIS Par la grace de Dieu Roy de France. A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Sçauoir faisons, comme pour obuier à plusieurs assemblees illicites, qui se font iournellement en nostre Royaume, & menees & practiques, qui s'en pourroyent ensuyuir sans nostre sceu & aduen, au grand preiudice de nous, nostredit Royaume, pays & seigneuries de nostre obeissance, & pour autres bonnes & grandes considerations à ce nous mouuans: Nous auons voulu, ordonné & declairé, voulons, declairons, ordonnons, & nous plaist, en ensuyuant les anciennes ordonnances de nos predecesseurs, que tous & chacuns les hostes & autres nosdits subiets, & mesmes des limites & frontieres d'iceluy nostre Royaume, ne logeront aucuns personages estrangiers passans pays, non cogneus, & sans aduen, forestiez, bannis & chassés d'iceluy Royaume, ou sur lesquels autrement y pourroit auoir aucune suspicion de mal fait: & si aucuns de ceste qualité se sont presentez à eux, afin de loger en leurs maisons publiques ou priuees, ils nous en aduertiront, ou nos lieutenans generaux, gouverneurs & officiers des lieux ou lesdits personages passeront & repasseront: & ce sur peine de confiscation des biens des hostes, & autres qui les au-

ij. To. Commeni. Do. Rebuff.

B ij

ront logez ou recellez & des personnes qui en auront eu notice & cognoissance, & ne les seront venuz declarer à nous ou à nosdits lieutenans, gouverneurs ou officiers: voulons & entendons, que le tiers des confiscations qui s'ensuyront de ce soit appliqué à celuy ou ceux, soyent seruiteurs ou autres, qui denonceront & descouureront telles assemblees, passages & entreprises: & icelles tierce partie leur estre adiugee, sans autre declaration, ni don de nous.

SI DONNONS en mandement par cesdites presentes, à nos amez et feaux les gens de nos cours de parlement, au preuost de nostre hostel, au preuost de Paris, & à tous nos Baillifz & Seneschaux, & autres iusticiers & officiers, & à chacun d'eux en son regard, & si comme à luy appartiendra, que nos presens vouloir, ordonnances & declarations leus publiez & enregistrez en leurs cours & iurisdiccions, ausquels nous enoignons ainsi le faire, ils les facent d'auantage lire & publier à son de trompe, en & par toutes les principales villes de leurs sieges, iurisdiccions & autres lieux accoustumez à faire cris & publications en icelles, à ce qu'ils n'en puissent pretendre cause d'ignorance: & icelles au surplus obseruent, gardent & entretiennent, & facent obseruer, garder & entretenir de point en point, selon leur forme & teneur: procedans chacun en son regard à l'encontre des infracteurs & delinquans par declaration & execution des peines dessusdites, ainsi qu'il appartiendra: Car ainsi nous plaist il estre fait. Et pource que de ces presentes l'on pourra auoir à faire en plusieurs & diuers lieux, nous voulons qu'au vidimus d'icelles, fait sous seel Royal, ou sous le seing de l'un de nos amez & feaux notaires & secretares, foy soit adioustee, comme à ce present original: auquel en tesmoing de ce, nous auons fait mettre nostre seel. Donné à Chastillon sur Loing, le neufiesme iour de May, l'an de grace mil cinq cens trenteneuf: & de nostre regne, le vingtcinquesme.

Sic signatum supra plicam,
Par le Roy.

Bayard.

Lecta publicata & registrata audito procuratore generali Regis id requirente, Parisius in parlamento, decimanona die Maij, anno domini millesimo quingentesimo tricesimonono.

Sic signatum,

Malon.

QVE les Hostelliers n'exigeront plus grand somme de deniers, qu'il est cy contenu, pour iournee, disnee & soupee de leurs hostes passans & repassans, sur peine icy contenue.

FRANCOIS Par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Comme cy deuant apres auoir eu plusieurs grandes plainctes & dolleances, qui nous auroyent esté faites du pris volontaire, excessif & intollerable, que les hostelliers de cestuy nostre

nostre Royaume, faisoient payer à leurs hostes, allans, venans, passans & repassans par nostredit Royaume, eussions fait certaines ordonnances, & par icelles mis taux & pris raisonnable aux viures, que lesdits hostelliers auroyent à bailler à leursdits hostes, affin d'obuier par ce moyen aux exactions, pilleries & rançonnemens qu'ils faisoient.

LESQUELLES ordonnances ont esté leües & publiees par tous les balliages & iurisdiccions de nostredit Royaume, & tellement que lesdits hostelliers n'en ont peu pretendre cause d'ignorance: ce nonobstant, & encores quelque fertilité & abondance de biens qu'il ait pleu à Dieu nostre createur nous donner en nostredit Royaume, n'ont iceux hostelliers diminué leur pris.

MAIS au contraire ainsi que sommes aduertis, continuent de plus en plus leursdites exactions & rançonnemens: tellement que tant par la negligence des Iuges, ausquels nous auons par plusieurs fois mandé faire entretenir icelles ordonnances, que par la negligence des hostelliers, elles n'ont aucunement esté gardées ni obseruees: dont nos subietz & autres passans & repassans par nostredit Royaume se trouuent chacun iour grandement & excessiuelement foullez: & en sont venus & viennent ordinairement iusques à nous plusieurs plaintes: lesquelles ont esté mises en deliberation en nostre priuè conseil.

PAR l'aduis & deliberation duquel auons, pour pouruoir aux choses dessusdites, & affin de faire cesser lesdites exactions, pilleries, & rançonnemens desdits hostelliers, ordonné, & ordonnons que dorésnauant tous hostelliers de cestuy nostre Royaume, n'auront & ne prendront pour homme & cheual, que la somme de dix soulz tournois pour iour & nuit: & sçauoir est trois soulz six deniers pour disnee, & six solz six deniers tournois pour soupee & couchee.

EN leur defendant tresexpressément, & ce sur peine de punition corporelle, & de grosses amendes arbitraires, de prendre n'exiger autre chose de leursdits hostes, lesquelz en ce faisant ils seront tenus de nourrir & fournir de tous viures, tant pour eux que pour leurs cheuaux, bois, chandelle, & giste, ainsi qu'ils ont accoustumé: en maniere qu'ils s'en puissent & doivent contenter raisonnablement. Sauf toutesfois à augmenter ou diminuer par nous le pris de ladite ordonnance, selon que le temps le requerra.

ET pour la premiere plainte veritable qui se fera contre lesdits hostelliers, ilz seront incontinent constituez prisonniers, & tenus en prison fermee

Et étroite, par le temps de trois iours continuelz & consecutifz. Et apres lesquels ils seront eslargis, en nous payant toutesfois preallablement vingt sols Parisis d'amende.

ET pour la seconde fois, seront tenus prisonniers, comme dessus, par le temps de huit iours, & payeront quarante sols Parisis d'amende.

ET pour la troiesme, seront condamnez d'estre fustiguez, ou d'autre peine corporelle, selon la qualite des personnes, à la discretion de iustice, & en cent sols Parisis d'amende.

DESQUELLES amendes nous en donnons la moytié aux reuelateurs & denonciateurs qui les denonceront iustement, & sans fraude, pource que s'il y estoit trouué fraude ou malice, ils seront punis de semblables peines, comme les accusez & denoncez, si les denonciateur n'eussent esté trouvez veritables.

ET commandons & eniognons tresexpressément à tous nos iusticiers & officiers, & autres des iustices inferieures de nostredit Royaume, qu'ils ayent à faire garder, obseruer & entretenir estroitement, & sans enfreindre le contenu en cesdites presentes.

ET qu'incontinent & à la premiere denonciation et semonce qui en sera faite par le rapport du denonciateur, avecq' un tesmoing, & sans autre forme d'information & de proces, ils ayent promptement à faire les punition telles que dessus: que nous voulons sortir leur effet, nonobstās oppositions ou appellations quelconques, & sans preiudice d'icelles.

ET ou nosdits officiers et autres des iustices inferieures de nostredit Royaume seroyent refusans ou delayans d'ainsi le faire, nous voulons & permettons à toutes personnes de les en accusez pardeuant leurs superieurs, lesquels tantost leur imposeront telles & si grosses peines & amendes, que ce soit exemple à tous autres: et que desdites amendes pecuniaires, les denonciateurs en ayent aussi la moytié comme dessus.

ET pourautant qu'aucuns desdits hostelliers pourroyent à l'occasion & en contemp de nostre presente ordonnance, abandonner & delaisser leurs hostelleries, ou les faire fermer, sans y vouloir doresnauant receuoir les hostes: nous leur auons defendu & defendons tresestroitement & sur peine de confiscation de corps & de biens, qu'ils n'ayent à icelles delaisser & abandonner, mais à les tenir garnies de ce qui y sera necessaire, suyuant ceste presente ordonnance, & y receuoir & recueillir lesdits hostes, ainsi qu'ilz ont accoustumé.

ET

ET là ou aucuns d'eux les voudroyent delaisser, & que ce fust pour cause & occasion iuste & legitime, seront tenus un an deuant en aduertir noz officiers des lieux pour entendre lesdites causes: Et s'ilz les cognoissent raisonnables, leur permettre de ainsi le faire: à quoy nous enioignons à nosdits officiers auoir l'œil & regard, & ce sur peine de priuation de leurs offices.

SI DONNONS en mandement par ces mesmes presentes, à tous nos Baillifz, Seneschaux Preuost, Iuges & autres nos iusticiers & officiers: & commandons aussi à tous autres officiers & Iusticiers, ou à leurs lieutenans, & à chacun d'eux endroit soy, & si comme à luy appartiendra, que ceste presente nostre ordonnance ils facent lire, rier & publier par tous les lieux & endroits de leurs iurisdictionz, accoustumez à faire cris & publications, à ce quaucun n'en pretendre cause d'ignorance, & icelle entretenir, enregistrer, garder & obseruer, de point en point, selon sa forme & teneur: car tel est nostre plaisir. En tesmoing de ce, nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donné à Sainct Prs, le dixseptieme iour d'Octobre, l'an de grace mil cinq cens quarante. Et de nostre regne, le vingtsixieme.

Ainsi signé sur le reply:

Par le Roy en son conseil.

Bochetel.

Et seelle souz double queüe du grand seel de cire iaune.

EDICT du Roy nostre sire sur les viures que hostelliers, tauerniers & cabaretiers vendront aux passans & repassans.

RANCOIS Par la grace de Dieu Roy de France, A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Comme par cy deuant nous ayons fait certaines ordonnances grandement vtils & equitables pour pourueoir & doner ordre à l'excessif & intolerable taux et pris volontaire q̄ les hostelliers de cestuy nostre Royaume prennent & exigent sur les passans & repassans logeans en leurs hostelleres: lesquelles ordonnances diuersifiees en aucuns pointz & endroits selon les occurrences & disposition du temps: nous auons fait lire & publier ou besoing estoit,

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

B iij

estimans que par la crainte d'encourir es grosses peines indites par icelles, & aussi par la reuerence & obeyssance deüe à nos commandemens & ordonnances, elles seroyent inuiolablement obseruees, & entretenues: mais tout au contraire, elles ont esté peu à peu mesprisees, & par succession de temps sont demourees finalement sans aucune obseruation, tant par l'auarice & fraudes commises par les hostellerics, que par la negligence de nos officiers des lieux. Car encores qu'il soit aduenü quelques occasions, tant pour les guerres passees, que pour l'infertilité d'aucunes années, de faire r'encherir les viures, toutesfois cela a esté fait sans aucune moderation ou equité, à la seule volonté & discretion desdits hostelliers: Lesquelz quelque abondance de viures qu'il y ait à present, ne laissent pour cela de prendre & exiger pour escot & fournitures des viures qu'ils deliurent ausdits passans & repassans tant pour personnes que pour cheuaux, comme ilz faisoient au temps de cherté & sterilité, n'ayans aucun esgard ou consideration au pris que les chairs, pain, vin, foin, auoine & autres denrees se vendent aux marchez: ains contre le deuoir de charité, loyauté, & honnesteté, exigent & extorquent tout ce qu'ilz peuuent, sans aucune loy ou equité.

ET d'autant que de present tous les fruits & biens de la terre plus necessaires pour la vie de l'homme sont recueilliz & serrez: au moyen de quoy l'on peut aysement cognoistre la fertilité & abondance de l'année, & selon l'apparence qui s'y trouue, est beaucoup plus facile, qu'en nulle autre saison, de pourueoir à la moderation & reduction du taux & pris desdits viures, faire cesser lesdits abuz, exactions, & rançonnemens publics, au bien & soulagement de nos subiets: chose tresnecessaire pour obvier à la foulle & pillerie, qu'en cela portent les passans & repassans.

NOVS pour ces causes & pour autres bonnes, iustes & raisonnables considerations à ce nous mouuans, apres auoir fait diligemment reuoir toutes lesdites ordonnances faites tant de nostre regne, que au parauant sur ce qui touche & concerne le fait desdits hostelliers, & denrees par eux vendues, auons par ces presentes de nos certaine science, plaine puissance & autorité Royal, statué & ordonné, statuons & ordonnons, voulons & nous plaist, par loy, statut & ordonnance perpetuels & irreuocables:

Que tous & chacuns les Baillifz, Seneschaux, preuost, chastellains, uiguiers, iuges & autres nos iusticiers & officiers, ou leurs lieutenans, & pareillement les Iuges & officiers des seigneurs ayans iustice & iurisdiction ordinaire: appelles avecq' eux chacun en leur destroit & iurisdiction, cinq ou six des plus notables

notables, & plus apparens personnages de loyauté & experience ayans leur honneur & conscience, taxeront de trois mois en trois mois: & mettront pris raisonnable à tous viures.

Comme au pain blanc, bis, & noir, à tant d'onces.

Vin, à la pinte de toutes couleurs, soit du creu du pays, ou d'ailleurs, qui se vendra sur le lieu.

Bœuf, mouton, & veau, pourceau frais, à la liure, ou à la grandeur de la piece, & selon l'endroit qu'elle sera,

Cheureaux, aigneaux, cochons, oyes, oysons, chapons, poules, poulets & pigeons.

Lard, fromage, & chandelle au poids.

Foin, gerbes, & paille, à petits boitteaux, & à poids.

Auoine, à picotins.

Fagots & busches, à nombre.

Huile, verius, vinaigre, & moutarde, à mesure.

Sucre, & toute autre espicerie, à poids.

Poissons frais & salez à pieces, & par mesure.

Oeufz, à nombre.

Beurre, à poids.

Hortolages, legumages, & autres choses requises & necessaires aux passans & repassans par lesdites hostelleries.

Lesquelz poids & mesures seront marqués de la marquee publique, des lieux pour obuier à tous abus.

ET iureront solennellement lesdits Iuges, & ceux qu'ils appelleront avecq' eux, de bien & loyaument en leurs consciences taxer les choses dessusdites, au pris que communement ils se vendent aux marchez des lieux, ou se fera ladite taxe, si marché y a: si non, des lieux plus prochains ou il y aura marché.

AYANS aussi esgard à l'abondance ou rarité desdits viures & denrees, qui sera pour lors au pays: de sorte que les hostes se puissent sauuer, & honnestement & raisonnablement gagner. Et aussi que les passans, repassans & seiournans ne soyent indeuement foulez & greuez.

ET ne prendront lesdits Iuges pour faires lesdits taux & pris, aucune chose des hostelliers, cabaretiers, et tauerniers, sur peine d'estre priuez de leurs offices.

LEQUEL taux, qui ainsi sera par eux fait, ils mettront & redigeront par escrit.

Et sera chacun hostellier tenu en prendre un double deuement collationé et signé du Iuge ou de son greffier: pour iceluy mettre & apposer en un tableau, à la porte
de son

de son logis : autrement ne luy sera payé aucune chose par lesditz passans & repassans.

EN defendant tresexpressément par cesdites presentes, à tous & chacuns desdits hostelliers, tauerriers & cabaretiers de nostre Royaume, logeans & receuans en leurs maisons & logis gens de cheual ou de pied passans & seiournans en quelque temps que ce soit : qu'ils n'ayent à vendre les denrees dessus declarees & specifiees, & autres necessaires pour personnes & cheuaux outre le taux & pris, qui y aura esté mis & decerné par lesdits Iuges ordinaires, & ceux qu'ils auront appellee avecq' eux.

ET que au demeurant ils ayent à boteler leur foin & paille au poids & grandeur qui leur sera ordonné par iceux Iuges, tenans en leurs maisons poids & mesures iustes & loyalles marquees par iceux Iuges de ladite marque publique, ou autre qu'ils aduiseront : afin que lesditz passans, repassans & seiournans y puissent auoir leur recours, s'ils sont en doubte du vray poids & mesures. Ausquelz passans, repassans & seiournans nous enioignons pareillement par cesdites presentes, de payer à celuy taux, & pris, ce qu'ils prendront desdits hostelliers, tauerriers & cabaretiers : soit à pris, nombre ou mesure : & de plus plus, & de moins moins.

ET au regard de la fourniture, & des draps, & linceux, nappes & seruiettes, aussi de l'attache des cheuaux tant pour disnee que pour soupee: Nous defendons tresexpressément à iceux hostelliers de n'en prendre, fors que ce qu'il en doiuent auoir & prendre par nostre ordonnance, faite à Blois le xxxj. iour de Novembre, mil cinq cens dixneuf: confirmee par autre nostre ordonnance, faite à Chasteaubruiant, le premier iour de Iuing, mil cinq cens trentedeux: qui est pour lit & paire de linceux ou draps blancs soyent un ou plusieurs couchans, cinq deniers tournois : & pour nappe, trois deniers tournois : & pour chacune seruiette, un denier.

SAUF ausdits Iuges ordinaires, avecq' ceux qui par eux seront appellez de haucer ou baisser ledit taux, selon la qualite des lieux, ou seront lesdites hostelleries : ainsi qu'ils verront estre à faire.

ET quant à l'attache du cheual, lesdits hostelliers auront un denier pour disnee, & deux deniers tournois pour soupee: suyuant nosdites ordonnances: sans ce qu'ils puissent prendre ou exiger aucune chose pour la belle chere, ainsi qu'ils ont fait par cy deuant. Ce que tresexpressément nous leurs defendons: & à iceux passans, repassans & seiournans de n'en payer aucune chose.

Et

ET D'AVTANT qu'entre lesdits passans & hostelliers se pourroyent souvent mouuoir debats, questions, & differens, soit pource que lesdits passans ne voudroyent payer selon ledit taux, ou que lesdits hostelliers voudroyent prendre & exiger d'auantage par contraintes & extorsions: Nous voulons que par lesdits Iuges ordinaires aux plaintes & doleances, qui leur seront sur ce faites, respectiuellement par les uns ou par les autres, il soit administré aux parties prompte & sommaire expedition de iustice, sans forme ne figure de proces, la seule verité du fait regardée & cogneüe.

ET QUE lesdits passans & repassans, pour la preuue & iustification des contraintes, exactions, & extorsions, qui leur seront faites par lesdits hostelliers, puissent produire à tesmoing ceux mesmes de leur famille, en defaut d'autres tesmoins, pour y auoir tel esgard que de raison.

ET seront tenus lesdits Iuges garder de point en point, quant à la punition & correction d'iceux hostelliers, tauerniers, & cabaretiers delinquans & contreuens à nosdites ordonnances, & defenses telles que dessus, les mesmes peines & amendes pecuniaires & corporelles, que nous auons indites par nostre ordonnance, faite à saint Pris le dixseptieme iour d'Octobre, mil cinq cens quarante.

C'EST à sçauoir, que pour la premiere fois qu'ils seront trouuez auoir delinqué & contreuenü, ils seront constituez prisonniers, & tenus en prison fermee & estroite par le temps de trois iours continuels & consecutifs, apres lesquels ils seront eslargis, en nous payant toutesfoys preallablement vingt sols Parisis d'amende.

ET pour la seconde fois, seront tenus prisonniers, comme dessus par le temps de huit iours, & payeront quarante sols Parisis d'amende.

Et pour la troisieme seront condamnez à estre fustigez, ou en autre peine corporelle, selon la qualite des personnes, à la discretion de iustice: & en cent sols Parisis d'amende.

LA moitié desquelles amendes nous voulons appartenir & estre baillee & distribuee aux reuelateurs & denonciateurs (sans fraude ou malice) de leurs fautes, delits & contrauentions, selon & ainsi que le contient nostredite ordonnance.

ET que au cas que nos Iuges & officiers, & autres des iustices inferieurs de nostredit Royaume seroyent refusans, dilayans, ou negligens de faire & exercer ce qu'il leur est mandé & enioint, tant par icelle nostre ordonnance

ordonnance, que par la presente. Il soit permis à toutes personnes (& ausquel-
les desapresent nous permettons) les en accuser par deuant leurs superieurs. Les-
quelz sur ce leur imposeront telles & si grosses peines & amendes, que ce puisse
estre exemple à tous autres.

DONT & desquelles amendes lesdits accusateurs et denonciateurs (sans
fraude) auront, comme dit est cy dessus, la moitié.

EN ENIOIGNANT par cesdites presentes ausdits Baillilz, Se-
neschaux, Preuostz, & autres nos iuges ressortissans sans moyen en noz cours de
parlement, que chacun endroit soy aye à s'informer le plus souuent qu'ils pour-
ront, si lesdits iuges ordinaires ressortissans par deuant eux, gardent & obser-
uent loyaument nosdites ordonnances.

ET CONTRE ceux qu'ils trouueront y auoir fait faute, procedent
par suspension de leurs offices, amendes arbitraires, & autrement, ainsi que le
porte nostredite ordonnance de saint Pris.

ET AFFIN de ne rien omettre pour l'observation inuiolable de nosdi-
tes ordonnances, Nous commettons & enioignons à nos amez & feaux les
presidens de nosdites cours de parlement, maistres des requestes de nostre hostel,
Conseilliers de nostre grand conseil, & ausdites cours, & consequemment à tous
nos autres officiers, qu'en allant & venant par pays, ils s'informent bien &
deüement par les lieux ou ilz passeront, des hostelliers, tauerniers, & caba-
retiers qui n'observeront nosdites ordonnances ou icelles mespriseront. Et les
informations que sur ce ilz auront faites, nous enuoyent incontinent feablement
closes & seellees es mains de nostre trescher & feal Chancellier: Pour icelles
veües en estre ordonné & pourueu ainsi qu'il appartiendra, & verrons estre
à faire pour l'execution de nos vouloir & intention.

SI DONNONS en mandement par ces mesmes presentes à tous nos
Baillifs, Seneschaux, Preuostz, iuges, & autres nos iusticiers, & officiers, ou
à leurs lieutenants & à chacun d'eux, si comme à luy appartiendra, que
cesdites presentes ils facent lire, publier, & enregistrer en leurs cours, iu-
risdictions & auditoires: & par tous autres lieux & endroits accoustumez à
faire cris & publications, affin que nul n'en puisse pretendre cause d'ignorance.
Et icelles gardent, obseruent, & entretiennent, facent garder, obseruer, & en-
tretienir inuiolablement de point en point selon leur forme & teneur: sans les en-
freindre, ne souffrir y contreuenir en aucune maniere: En faisant desditz infra-
cteurs la punition telle, qu'il appartiendra.

Et pource

Et pource que de cesdites presentes lon pourra auoir à besongner en plusieurs & diuers lieux: nous voulons que au uisum d'icelles fait sous seel Royal soy soit adioustée, comme au present original. Auquel en tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel. Donné à Folembray le vingt sixiesme iour de Novembre, l'an de grace mil cinq cens quarantefix. Et de nostre regne le trentedeuxiesme.

Ainsi signé sur le reply.

Par le Roy,

De Laubespine.

Et scellé du grand seel sur double queuè de cire iaune.

DE PAR LE ROY.

NOS AMEZ & feaux: Nous vous enuoyons l'ordonnance que nous auons presentemēt faite, pour pourueoir & donner ordre à l'excessif pris & taux volontaires que les hostelliers, tauerniers & cabaretiers prennent, & exigent des passants, allants, & seiournans, affin que telles induës exactions pilleries & larrecins publiques cessent et n'ayent plus de lieu. Attendu mesmement qu'il a plu a Dieu nous donner aueq' la Paix vne bonne & fertile annee abondante en tous biens. Parquoy nous vous mandons, commandons & trefestroitement enioignons entretenir, & faire entretenir, garder & obseruer inuiolablement le contenu en nostredite ordonnance, sans aller, ne souffrir aller, ne venir directement, ou indirectement au contraire en quelque maniere que ce soit, sous les peines indites par icelle respectiuement tant ausdits hostelliers, tauerniers & cabaretiers, q' à noz iuges & officiers qui seront negligens de satisfaire à leur deuoir en cest endroit. En sorte qu'il n'aduene ce q' est aduenu des precedētes ordonnances cy deuant faites et retirees sur ce mesme fait: lesquelles par la faute et negligence de nosdits iuges & officiers, qui deuoient auoir l'œil à l'observation, sont demourees nulles, & sans effet, à nostre tresgrand regret & desplaisir. Chose que vous reduyrez en vostre memoire, affin que à ceste cy il ne s'y face ne commette vn tel erreur. Autrement nous en ferons faire telle demonstration & punition, que tous autres pour l'aduenir y prendront exemple. Donné à Folembray, le vingt sixiesme iour de Novembre, l'an mil cinq cens quarantefix. Ainsi signé, François. Et au dessouz. De Laubespine. Et dessus lesdites missiues estoit escrit: A noz amez & feaux les Preuost de Paris ou son lieutenant, nos aduocat & procureur en laditte preuosté.

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

C

TRACTATUS, DE MA
MAGISTRIS ARTIFICIORVM, ET
MONOPOLIIS PROHIBITIS.

Des maistres des mestiers, & des monopoles prohibez.

FRANÇOYS Premier des publiées 1539.

Et pour passer les maistres des mestiers, ne feront aucunes disnées, banquetz, ne conuis, ni autres despences quelconques, encores qu'on les voulsist faire volontairement, sur peine de cent sols Paris d'amende, à prendre sur chacun, qui auroit assisté ausdits disner, & banquetz.

GLOSSA VNICA.

STATVIT Rex vtilitatis publicæ causa, ne artifices in approbatione artificij & tyrocini, cum magistri fieri volunt, aliquod parent conuiuium, prandium, aut cœnam aliis magistris artis, sub pœna centum solidorum applicandorum fisco, quanuis text. hoc non dicat: sed quia fiscum læsit, qui contra ius prohibitionem fecit, & quia in hoc maximè excedebant operarij & opifices, solennia peragentes conuiuia magistris artis. Et ipsi inebriati postea eos ad magisterium recipiebant: ij erant tanquam Persarum milites, qui pane & aqua sæpius victitabant: tamen singulis annis inebriari permissum illis erat: sic & his operariis in singulis magistrorum conuiuiis, vt testatur Alexand. lib. genial. iij. c. xj. de quibus potest dici quod Ouid. scribit:

Ebrius incinctis philyra conuiua capillis

Saltat: & imprudens vititur arte meri.

Mensam tamen Cato maximè amicorum parentem atque procreatricem existimauit. At Pericles omnem cœnarum apparatus, & id genus beneficentiam facillè perpetuoque contempsit, ac reiecit, vt tam longo tempore, quo in repub. est versatus, nūquam apud amicū cœnarit, præterquam Euryptolemo nuptias celebrante, & id quoque eatenus, vt peractis libationibus mox abiret, teste Cælio lib. xv. cap. viij. Etiam hodie prohibitum est cōsiliariis, ne fumant prandium, aut cœnam cum clientibus, aut cum procuratoribus & aduocatis litigantium, quādo conuiuium expensis partium fieret, in rubric. *de la cour de parlement. articu. xvij. vnde olim non plures tribus coiisse conuiuas testatum annalibus est, quādo nec plures initio creditas esse musas, relatum Pausaniæ monumētis scimus, Meletē, Mnemen, Aæden, hoc est, Meditationem, Memoriam, Cantilenam. Arcestрати poëte etiā tale erat decretū: Cōuiuē, aut tres, aut quatuor, aut nō plures quinque; sunt. aliās manipulariū & raptō viuentium conuentus fuerit. Inde vulgō iactatum est septem conuiuium, nouem conuicium. Et in his conuiuiis senioribus velut ætate ve-*

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

C. ij

Pœna fisco applicatur, & quare.

*Aritia
us scru*

*Mensam
amicorum
parentem.
Pericles apud
amicos
nūquam cœ
nauit.*

*Tres tantū
esse conuiue
debent.*

*Septem con
uiuium, no
nem conu
cium*

nerabilibus primi discubitus, & honoratior locus dari, ipsiq; sublata mensa primi assurgere consueuerant: in imo verò conuiuij dominus apud Romanos sedebat, quos Paris. etiãnum imitatur, sed iste tex. conuiuiũ tollit, & cõuiuas punit, etiam si tantũ assisteret nõ edentes: quia saturi iam comedere non valent: & per eos stat quominus comedant, non p cibos, quos hi magistri apparauerat: ideo istis est imputandum, l. in iure ciuili. ff. de reg. iur.

Dominus conuiuij ubi sedere debeat & alij.

Quilibet magister ad emendam teneatur.

Quæro, quis teneatur ad hanc emendã? Respondeo, quilibet magister artificij, & vno solvente alij non liberantur: quia hãc dicit *chacun* quilibet, est distributua in singulos. l. hoc articul. vbi Bar. ff. de hæred. insti. l. moschis. de iure fisci. Et quia plura facta sunt. l. si familia. ff. de iuris. om. iudi. Si tamen cõ sanguineus illius magistri adsit conuiuius, non gratia huius magisterij, non tenebitur ad hos cẽtum solidos, quos imponit magistris illius artis, nõ aliis. Is verò qui magister fieri vult, quæro an teneatur ad hanc multã centum solidorum: quod videtur quia contemnit tamẽ quia cogi potest ab aliis magistris, quia aliã hunc non reciperent: ideo recipientes tantũ conuiuia, & non dantes tenentur: quia velle nõ creditur, qui obsequitur imperio domini. l. velle. ff. de reg. iur. nisi dans prohibitione facta à magistris conuiuiũ fecerit: quia etiam voluntarium hic conuiuium prohibetur. ibi, *encores qu'on le*

Donare nõ possunt volentes magistri fieri vxoribus magistrorum.

voulsist faire volontairement, & inferius dicitur. hi enim excusari, etiam si vellent donationes aliquas facere vxoribus magistrorum, nõ possunt: quia hãc omnes expensas prohibet. Alioqui mulieres ipsæ harpiẽ spoliarent hos operarios, antequã ad ministerium reciperentur, sicut quædam mulieres hodie spoliant viros. & isti magistri committunt crimen concussiois, de quo in l. j. & ij. ff. de concussio. & hoc nominatim docet Archidia. in c. de quibusdam. xxxvij. distin.

Idem.

Articulus secundus.

Et sans faire autre despence, ne prendre aucun salaire par les maistres du mestier, voulons qu'ils soyent tenus receuoir à maistre celuy, qui les en requerra, incontinent apres qu'il aura bien, & deuement fait son chef d'œuvre, & qu'il leur sera apparu qu'il est suffisant.

GLOSSA VNICA.

Requisitio quomodo fieri debeat.

ET QVIA artificiorum magistri, si nihil recipiebãt, recusabant fortẽ, vel differebãt aliquem in magistrum recipere: ideo statuit vt teneantur eos recipere, simulatq; requisiti fuerint, & sufficientes eos repererint. † Hęc requisitio fieri ab his, qui promoueri volunt, poterit coram duobus notariis, vel coram vno notario & duobus testibus, qui si recusantes fuerint, adire iudicem debent, & requirere eum, vt præcipiat his magistris ad ista obseruandum: & hoc iudex facere debet. ergo in hoc text. sequentia requiruntur.

Quanto tempore discere debet.

Primò, q. didicerit suũ artificiu: quia prius nõ debet esse magister quã 3 discipulus. c. sic viue. & seq. xvj. q. j. nec in magistrũ debet assumi, quod formã discipuli nõ assumpsit. c. cũ in magistrũ. & c. officij. de elec. † Sed quanto 4 tẽpore addiscẽs esse debeat? Respon. tex. in d. c. sic viue. dicens multo tẽpore discere, & illud tẽpus non est taxatũ, ob id semel, atq; tyrociniũ suum fecerit, & noue

& nouerit artem, debet recipi vt hic. nam ingenium interdum etiã supplet tempus in studentibus. glo. in c. cum ex literis. de restit. in integrum. & in l. vnicuique. C. de proxi. sacro. scrinio. lib. xij. & magister discipulo suo doctior esse debet. c. relatum. xxxvij. distinct. Ideo pro ingenij sui acumine hoc discuti debet arbitrio magistrorum artis, argumen. l. Stichus. ff. de legatis tertio.

5 Secũdò requiritur, quòd tyrocinium suum fecerit, ibi, *apres qu'il aura fait son chef d'œuvre.* ex hoc ergo opere cognoscetur, an debeat magisterium assumere: quia vulgò dici solet, Opus laudat magistrum. §. cùmque Deo proptio. in proœ. instit. & §. sancimus. in authen. de mona. colla. j.

6 Tertio requiritur, quòd opus istud sit bene, & conuenienter factum: nõ dico excellenter factum, sed sufficit, quòd debitè factum sit. Nam est initiũ operis, ideo excellere non potest, sed peritia opificis ex hoc cognoscetur, an sciat regulas artis, & si ex hoc artificio dignoscatur habere regulas artis, recipi debet. Nam mediocris scientia sufficit: quia pauci excellentes reperiuntur, c. venerabilis. de præbend. & inter artifices est lata differentia, l. inter. ff. de solutio.

7 Quarto requiritur, quòd hoc artis initium & opus approbatũ sit à magistris artis, alioqui non fit ante approbationẽ magister. l. si quis. C. de professo. & medic. lib. x.

8 Vtile est magistrum fieri. Nam postea libri eorum postquã ipsi approbati sunt, & iurauerint, facient semiplenam approbationem in concernẽtibus artem: secus si propria autoritate ante approbationem & magisterium assumptum, conscriberent, teste Bart. in l. nuda. col. vlt. ff. de donat. & Panor. in c. ij. num. 11. de fide instrum. Et si mercator habeat librum rasum in vno loco, an in aliis probet, consuluit Paul. Castrenf. consi. cccxij. omisso primo in ij. vol.

9 Item poterit hic magister factus officinam solus habere, & publicè, vbi antea non posset in ciuitatibus iuratis operari solus: quia in reipubl. vt sint aliq. periti, ad quos ciues & alij recurrere possint: qui nec fallant, nec

fallantur. l. j. & ij. de ponderato. & auri illatione. lib. x. † Aliàs utilitates inuenietis per doct. in l. j. C. de excusat. artific. lib. x. vbi appellatione artificũ nõ veniunt doctores, nec iurium professores: qui sacrosancti sunt, sicut eorum scientia. l. j. §. est autem. ff. de variis & extraordi. cogn. l. magistros. C. de professo. lib. x. Ergo sub nomine, *maistres des mestiers*, non continebuntur: quauis Constan. contrarium dicat: sed agebat causam suam: quia fuerat à doct.

recusatus, vt ipse asserit hĩc, ob id ei tanquam suspecto non est credendum: sed non possum mihi persuadere, quòd hoc v̄bo, *Maistres des mestiers*, veniant iurium doctores. † Et contra eum facit cle. vlt. de magist. quæ prohibet ne præficiendi ad doctoratum expendant vltra tria milia Turon. argenteorum: ergo illam summam expendere Papa permittit, quæ ascēdit vsque ad centum quinquaginta libras turon. & sic doct. non tenentur gratis recipere aliquem ad doctoratum, sicut magistri artis, alibi dicam fusius.

Item postquam approbati sunt tanquã periti iudicio istorũ peritorum, postea si controuersum sit aliquid, quod illã ad artem spectet, relinquetur & stabitur eorum arbitrio, non autẽ addiscentium: per tex. in l. si chorus. ff.

12

de leg. iij. gl. in §. prætereà. de rerum diui. in insti. si tamen iurauerint. l. hac
 edictali. §. his illud. C. de secund. nup.

Plures ma-
gistris an de
beant adese
se ad actum
probandum.
 Dubitant doc. an plures adhibendi sint magistri periti, ad iudicandum ¹³
 super arte aliqua ipsorum & actu eos tangente? Respondent, quòd in loco
 vbi facillè inueniri plures possunt, saltem duo adhiberi debet: alioqui vnus
 sufficiet, per tex. in §. quod autem. in verb. neque ibi aut etiam vno, si vnum
 solum ciuitas habeat. in authen. de non alienan. reb. eccle. colla. ij. Bart. in
 proce. ff. & l. j. in prin. ff. de ventre in spi. Alex. & alij in l. j. §. fi. ff. de verb. obli.
 Panorm. & Deci. in c. proposuisti. de prob. vbi limitant. plura scripsi in inter
 preta. l. vnica. in glo. subtilitatē. C. de sen. quæ pro eo quod interest profer.

Partes peri-
tos eligunt.
 Et partes poterunt eligere istos peritos. Sed ipsis discordantibus iudex, ¹⁴
 vt docet Bar. in d. l. j. Panor. & alij in d. c. proposuisti. & in c. tenor. & c. lator.

Sententia pe-
ritorum consi-
lio lata, non
retractatur
in Francia,
sed appellan-
dum est.
 de re iudi. † Et quanuis doct. dicant sententiam latam de peritorum cōsilio ¹⁵
 retractari posse, etiam post tempus ad appellandum per restitutionem in
 integrum, tamen in Francia non succurritur nisi per appellationem, vt scri-
 psi in proce. ordinatio. in glo. v. & dicam in tracta. de appel. in iij. Tomo.

Articulus
 tertius.

*Lequel toutesfois nous declarons inhabile & incapable de la
 maistrise au cas qu'il auroit faite autre despense, que celle de son
 chef d'œuvre pour paruenir à ladite maistrise, & en voulons estre
 priuè & debouté par nos Iuges ordinaires des lieux ausquels la co-
 gnoissance en appartient.*

GLOSSA VNICA.

Creatus ma-
gister con-
tra hanc cō-
stitutionem
non gaudet
priuilegijs
artis.

VPERIUS prohibuit, ne isti volentes magistri fieri arti-
 ficij, aliquas expensas faciant, nec in conuiujs, nec in donis,
 aut alijs: & vt melius seruetur, poenam statuit: videlicet quòd
 si alias expensas fecerint, declarantur inhabiles, & incapaces
 dicti magisterij. Ideo non poterit tanquam magister in ciuita-
 te operari, nec officinam seu tabernam habere, in qua operetur: quia est in-
 habilis, & incapax. Et quanuis fuerit creatus magister corruptè, tamen non
 gaudebit priuilegijs artis, tum quòd incapax & inhabilis fiat. Et quòd pro-
 motus corruptis magistris nō debet gaudere priuilegijs magistrorum, pro-
 bat l. vna. C. de athleticis. lib. x. Archi. in c. de quibusdam. xxxvij. dist.

Emens offi-
cium, non
gaudet pri-
uilegijs of-
ficij.

Nam emens officium non debet priuilegijs officijs gaudere, quia simo-
 niacus & ambitiosus est. l. vniuersi. C. de legatio. libro decimo. glo. in l. se-
 cunda. de murilegul. lib. xj. & hodie plures sunt, qui non gauderent, si hoc
 mordicus seruaretur.

Idem.

Articulus
 quartus.

*Nous defendons à tous lesdits maîtres, ensemble aux compa-
 gnons & seruiteurs de tous mestiers, de faire aucunes congrega-
 tions, ou assemblées grandes, ou petites, ne pour quelque cause &
 occasion que ce soit.*

GLOSSA I.

T QVIA in his conuiujs congregantur magistri, & taxant suas merces, ob id prohibuit conuiuia: verum quia alio modo potuerant congregari, ob id omnes & singulas congregationes inhihet, ne magistri, vel eorum famuli aliquo modo congregentur.

Congregationes ergo non debent fieri sine superioris licentia, per text. ex quo elicit ibi Iacob. Rebuf. in l. j. in fi. C. de clascicis. lib. xj. nisi causa confraternitatum, & ad conseruationem sui. l. fi. ff. de cura. bo. dand. Et per hoc fuerunt confratriæ prohibita: iuste necne, ex effectu apparet. tamē bonum non est tollendum propter malum contingens, sed malum puniendum, nec ex hoc quod aliquando mala fiunt in ecclesijs, tollendæ sunt ecclesiæ, sed facientes mala sunt puniendi, alioqui fenestra essent tollendæ: quia homines per eas se quandoque præcipitant. c. de occidēdis. xxij. q. v. dicetur inferius in tracta. de confratr.

Et ne faire aucuns monopoles, & n'auoir, ou prendre aucunes intelligences, les vns avecq' les autres, du fait de leur mestier.

GLOSS II.

I MPERATOR etiam prohibuit monopolium in tit. de monopol. C. Et hodie etiam illustrissimus Imperator Carolus quintus inter ordinatio. Bruxellis publicatas his verbis: *Item pour obuier aux dommages procedans des monopoles, & contrats illicites, dont plusieurs marchans, & gens de mestier vsent en nosditz pays, au preiudice d'autres bons & loyaux marchans, & gens de mestier, & de toute la chose publique: Nous auons ordonné & statué, ordonnons & statuons, que nuls marchans, ou hommes de mestier, ou autres n'ayent à faire contract, paction ou appointment sentāt monopole, ou preiudiciable à la chose publique: si comme d'acheter toute la marchandise d'une sorte, pour la garder chés luy, & apres la vendre à pris excessif, & autre semblables: sur peine de confiscation des biens, & marchandises ainsi achetées, & par desus ce, de correction arbitraire: defendons à toutes villes & communautés & colleges des marchans, consuls & supposts, corps de mestiers, ou confrairies, & tous autres de faire aucuns statuts, ordonnances, ou edits sentans monopoles, ou preiudiciables à la chose publique, en taxant & abolissant tous semblables, qui par cy deuant ont esté faits comme nuls, & de nulle valeur, non obstant quelque confirmation generale, ou speciale sur ce obtenue, &c.*

- 2 † Statuit ergo Imperator ille Carolus, vt nullus pactiones in præiudicium reipublic. vel monopolium sentientes faciat sub pœna confiscationis bonorum, corporalisque pœnæ arbitrio iudicis in ponendæ, ibi, *De correction arbitraire. tex. in c. quod sicut. §. fin. de elect.* Item defendit ciuitatibus, vniuersitatibus quoque ac omnibus, ne statuta monopolium sapiētia, aut cōtra publicā vtilitatē faciant, condant, irritaque annullent, & incidāt: eaque Imperator nulla & irrita declarat. † Ista constitutio æqua est & iusta, ex vicribus. l. vnica. C. de monop. extracta. & vt melius intelligatur, & d. l. vnica. notāda sunt sequētia. Primò ne sub incerto vegetur, dicitur monopolium *ἐπὶ τῷ μόνῳ καὶ πωλεῖν*, quod est vendo, licet gloss. & doctor. aliter dicant ij. To. Comment. Do. Rebuf.

in rubri. C. de monopol. Nam *πωλέω*, vendo significat. *πώλη* venditionem, in die *βιβλιοπώλη*, librorum dicitur venditor. Nec potest deduci à *μόνος*, & *πόλις*, ciuitas: quia idem esset dicere monopolis, quasi vna ciuitas. Ideo quidam à *πωλείου* deducunt. sed vtcunque sit, ego sequar quæ suprâ scripsi. nam monopolium deductum à *πωλέω* cum *ω*, scribitur, si à *πόλις* cum *ο*. & Budæ. in cōmentar. linguæ Græcè scripsit cum *ω*, ergo à *πωλείω*, non à *πόλις* deducitur.

Monopolium quid.

Vnde monopolium est conuentio plurium mercatorum bono obuians 4 publico, vt docet Feli. in c. accedentes. col. j. de præscriptio. Est enim contra rationem naturalem: quia præcludit viam benefaciendi proximo. & Prouerb. iij. scribitur, Noli prohibere benefacere eum, qui potest: sed si vales ipse bene fac. Etiam est contra vtilitatem publicam, & in perniciem totius corporis mystici.

Quomodo monopolium committatur.

Quomodo monopolium committatur? Respon. variis modis, quos melius 5 mercatores pessimi sciunt: sed tunc dicitur quando illicitæ pactiones concurrunt, aut paciscuntur, vt species diuersorum corporum negotiationis non minoris quàm inter se statuerint, venundentur, d. l. vna. §. j. C. de monopol. & ista est communis inter artifices praxis, Nam videre est, quòd omnes calligarij singuliq̄ue calcearij, omnésq̄ue alij opifices & artifices sunt eiusdem pretij: & hoc est, quia sic conuenerunt. Et sic etiam statuitur in consuetudi. Britan. editis anno 1404. die duodecima Feburarij.

Conspirantes monopolium committunt.

Secundò committere dicuntur monopolium homines, qui congregati 6 inter se conspirant, & impediunt, ne aliquis deponat in tali causa: quæ fortè cōcernit dominium talis loci, ciuem aut alium, vt docet Guido Papæ conf. cccj. iuxta materiam. col. j. plus dicens non solùm fieri monopolium in casibus in d. l. conscriptis, verùm etiam in qualibet alia illicita cōgregatione. allegat Archidia. in c. constitutionem. de verborum significatione. in sexto. ac Innocen. in c. ij. de schisma.

In negotiationibus monopolium committitur.

Tertiò si quis conetur impedire, ne aliquis exerceat negotiationem 7 vi- ni, aut alterius rei præter eum, etiam si in vim rescripti Regij: quia illud rescriptum non valet, quinimò etiam illud impetrâs in monopolium incidit. d. l. vna. Et ita docet Conrad. in tr. act. de contractib. q. l. j. circa fin.

Conuentio vt non deferatur frumentum donec talis vendiderit suum, est reprobatâ.

Quartò non minus incidunt in hanc legem, qui conueniunt quod homi- 8 nes talis municipij non deferant frumentum in mercatû proximum, vt dominus illius loci vendat suû, vel vt homines illius loci priùs suum vendant. hoc est enim perniciosum rei publ. quia viliori pretio vendetetur, quando frumenti esset ibidem abundantia, teste Soc. conf. cclxxij. non prosequedo. col. iij. ver. iij. principaliter, in in ij. vol. vel quod vinû alienû non vendatur.

In agris non colendis committitur monopolium.

Quintò si rustici, vel alij ciues conuenerint, quòd ciui habenti posses- 9 siones ruri nullum præstabitur auxilium, nec aliquis laborabit in possessionibus illius: tunc dicitur monopolium. Imò Alber. in rubri. huius tit. dicit quod ad euitandum pœnam huius tituli, vniuersitas rusticorum statuerat, quòd nullus daret damnum tali ciui, nec possessionibus suis: volentes intelligere, quòd nullus coleret suas possessiones: ideo dicit tales puniendos, & cognosci hoc posse ab effectu quia si nemo velit colere eorum prædia, idque sine causa præsumitur illicita quædam inter illos pactio: quia in dubio quilibet lucrari vult.

Sextò

- 10 Sextò si artifices inter se paciscantur, ne quisquam eorum in illa arte instruatur alios, nisi sit filius, vel nepos eorum: vt sic ipsi soli commodum cõsequantur, monopolium est, teste Conrado, vbi suprà, & Azo. in summa huius tituli: & inter dum hoc statuerant impressores, vt fuit in senatu Paris. allegatum. vide Bar. in l. fi. col. iij. versu. quæro super quibus. ff. de colleg. illic. Ias. consil. cxxij. col. ij. & seq. in iij. volu.
- 11 Septimò, si inter se conueniant artifices, quòd nõ recipient aliquẽ addiscentem, nisi immensum det pretium singulis annis, & quòd non ostendẽt ei nisi remaneat per tres annos, id quod possent per vnũ annum ostẽdere: hoc etiam sapit monopolium, & tales magistri pro cõpensatione statuti, laqueo essent suspẽdẽdi, quia hoc est reipub. valde perniciosum, tam in præcedenti quàm in hoc casu, quia hoc faciẽdo possent amitti artificium, vel illi, qui illud sciunt possent cogere mercatores, & alios ad immensum pretium pro eorum labore, quod fieri non debet.
- 12 Octauò, si ciues conueniant, quòd officinæ, & stationes tali pretio, & non minori locabuntur, illicita est pactio, & monopolica, vt docet glos. in d. l. j. & Conrad. vbi suprà, addẽs idem dicendum, si locatores equorum similiter conueniant, quòd non locabunt equos nisi tali pretio. Et in hanc legem incidunt ciues, ad quos Senatus pro iuridicis cõuentibus accedit, si cõueniant vt augeatur in immensum domorum pensio, & victualium. & idem quando scholasticus causa pestis fugiunt ad aliquam ciuitatem, & ita ipsi vendunt immenso pretio, & iudices super hoc cogere deberent suos subditos, ne pretiũ rerum augeretur, vel saltem modicè.
- 13 Nonò, si mercatores cõueniant, ne alius deferat frumentũ, vel vinũ, seu alia vanaalia, donec ipsi vèdiderint, vel quòd naues aliorũ impediatur, & retineatur, & illi in legem Iuliam de annonâ etiam incidunt, per quam legem pœna viginti aureorũ puniuntur. Nã interim illi qui habent frumẽta, vel alia victualia, carius vendent, vt docet Conrad. in d. tract. de cõtract. q. lxxv. in fi.
- 14 Decimò, qui dat arras in emptionem omniũ aromatum ciuitatis, vt ipse postea solus carius vendat, cum præsciuerit naues adducentes species aromatum submersas aut victualium, dicitur facere monopolium, & potest cogi tempore caristia, vt vendat etiam minus iusto pretio. l. ij. §. cum in eadẽ. ff. ad legem Rhod. de iactu. idem vult Conrad. vbi suprà, quando quis emit totum frumentum, vt alij ex eo emant, vt habetur hãc in ordinat. Imperatoris: quod sæpius fit.
- 15 Vndecimò in omnibus casibus prædictis ista procedunt, quando plures sic paciscuntur: si verò vnus tantũ promittat nõ vendere pannos, nõ dicitur monopolium, quia alij poterunt deferre, & vendere, nec erit detrimento reipublicæ propter vnum: secus si propter plures, sumẽdo argumentũ à contrario, quod est validum in iure, l. j. ff. de offi. eius. & ita consuluit Bal. consil. cccxlvi. Titius locauit. in j. vol. nisi ille mercator æquipolleret pluribus. arg. l. non tantum. ff. de excusa. tut. & in §. item tria. illo titul. in insti. vbi. doct.
- 16 Duodecimò, si mercatores nemorum inuicem vel alij conueniant, quòd non ement iugerum, seu arpentum lignorum, vel alias merces, nisi tali pretio, hoc monopolium est, quod Rex prohibet in titu. *des eaux & forestz.* nisi tali pretio inprobat. hoc

Conuenire
ne quis alios
in illa arte
instruat sa-
pit mono-
polium.

Nõ recipere
addiscentem,
vel ei non ostende-
re sapit mono-
polium.

Conuenire
ve domus lo-
centur ma-
gno pretio,
vel rei pre-
tium augea-
tur, causa
pestis vel
alia sapit
monopolium.

In deferenda
annonâ cõ-
mittitur
monopolium.

Dans arras
vt solus ven-
dat, mono-
pol. cõmittit

Monopo-
lium à plu-
ribus fit non
ab uno solo.

Conuenio
mercatorũ
vt nõ emat
nisi tali pre-
tio inproba-
est.

hoc enim cedit in diminutionem pensionis Regis, & iuris. Et si conueniant mercatores, quod de locationibus *et fermes du Roy*, non dabunt nisi tale pretium, tunc incidunt in monopolium, & puniri debent, vt inibi notatum est.

Statutum

vt subditi te

neantur ire

ad molendi-

num domi-

ni, & non

ad aliud, est

prohibitum.

Opus ca-

pitum vt per

alium non

compleatur

sa ut mono-

polium.

Ergolabi

qui dicantur.

sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Decimotertio statutum, si disponat quod nullus subditus ire possit ad aliud molendinum, vel furnum, quam comitis, vel domini: quia respicit modum priuatum domini, & tollit bonum publicum, & libertatem subditorum, non valet: vt consuluit Soci. consi. cclxxij. non prosequendo. colij. ver. si. quarto principaliter. in ij. vol. & si Comes vel Baro, seu alius tale faciat statutum, debent se opponere rustici, vel illi quorum interest: seu appellare ab illo abusu statuto ad curiam, quæ ista solet reformare statuta.

Decimoquarto

adificiorum

artifices, vel

εργολάβοι, aliorumq;

diuersorum

operum

professores, &

balneatores

penitus arceantur

pacta inter se

inire: vt ne

quis quod alteri

commissum sit,

opus impleat,

aut iniunctam

alteri sollicitu-

dinem alter

intercipiat: data

licentia vnicuiq;

ab altero inchoatum,

& derelictum

opus, per alterum

sine aliquo timore

dispendij implere,

omniaq; hu-

iusmodi facinora

denunciandi

sine vlla formidine,

& sine iudicariis

sumptibus. l. vna.

† Εργολάβοι,

dicuntur paciscetes,

ne opa ab aliis

inchoata alius per-

ficiat. εργολάβω

operam loco,

opus faciendum

cōduco, rem perficiendam

suscipio. Inde

εργολάβοι

dicuntur operum

susceptores, teste

Alciat. in titu. de prae-

po. labo. lib. xij. &

Budæ. in commenta.

linguæ Græcæ, ait

esse Sycophantas,

& quadruplatores

quæstui delationes

habentes, qui cōpendia

sua comparant

& cōfectantur

ex aliis dispēdiis,

& calamitatibus: ἀπό

τῆς ἔργου,

id est opere,

καὶ λαμβάνω,

accipio, quasi

opus suscipio. εργολάβω,

operarius, operis

susceptor: &

quando aliquis

suscipiebat opus

faciendum, si ille

nō poterat complere,

vel nolebat, tunc

nullus inueniebatur,

qui id velle perficere,

hodie coguntur

etiam per carcerem:

vt interdum vidi.

Prærogatiua

& cōsuetudo

vt in tali

loco vendantur

viuitalia, vel vt

non coquatur nisi

in tali furno, &

statutum seu

cōsuetudo, vel

prærogatiua valet.

c. significante. de

appel. Respō. hoc

prærogatiua

concedi posse, &

vale consuetudo,

vt quidam in tali

loco vendant car-

nes, non alij, sed

conuentiones non

valent, & per hoc

nō fit præiudicium

utilitati publicæ,

quia tales tenentur

vendere iusto

pretio, & ad hoc

sunt obligati,

sicut Tholosæ

laniones.

Mercatus

vt constitui-

antur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Sur.

Decimoquarto adificiorum artifices, vel εργολάβοι, aliorumq; diuersorum operum professores, & balneatores penitus arceantur pacta inter se inire: vt ne quis quod alteri commissum sit, opus impleat, aut iniunctam alteri sollicitudinem alter intercipiat: data licentia vnicuiq; ab altero inchoatum, & derelictum opus, per alterum sine aliquo timore dispendij implere, omniaq; huiusmodi facinora denunciandi sine vlla formidine, & sine iudicariis sumptibus. l. vna. † Εργολάβοι, dicuntur paciscetes, ne opa ab aliis inchoata alius perficiat. εργολάβω operam loco, opus faciendum cōduco, rem perficiendam suscipio. Inde εργολάβοι dicuntur operum susceptores, teste Alciat. in titu. de præpo. labo. lib. xij. & Budæ. in commenta. linguæ Græcæ, ait esse Sycophantas, & quadruplatores quæstui delationes habentes, qui cōpendia sua comparant & cōfectantur ex aliis dispēdiis, & calamitatibus: ἀπό τῆς ἔργου, id est opere, καὶ λαμβάνω, accipio, quasi opus suscipio. εργολάβω, operarius, operis susceptor: & quando aliquis suscipiebat opus faciendum, si ille nō poterat complere, vel nolebat, tunc nullus inueniebatur, qui id velle perficere, hodie coguntur etiam per carcerem: vt interdum vidi.

Quæro an

valeat cōsuetudo

in contrarium? videtur

valere. nam alicui

potest competere

ius, seu aliquibus

hominibus loci vt

alibi quàm in illo

loco vendantur

viuitalia, vel vt

non coquatur nisi

in tali furno, &

statutum seu

cōsuetudo, vel

prærogatiua valet.

c. significante. de

appel. Respō. hoc

prærogatiua

concedi posse, &

vale consuetudo,

vt quidam in tali

loco vendant car-

nes, non alij, sed

conuentiones non

valent, & per hoc

nō fit præiudicium

utilitati publicæ,

quia tales tenentur

vendere iusto

pretio, & ad hoc

sunt obligati,

sicut Tholosæ

laniones.

Et hoc procedit

etiã in rebus, &

personis: secus si

ad certum locum

facultas

vendendi

restringatur. Inn. &

Pan. in d. c. significante. in

fi. vnde videmus

mercatus sic

constitui per

principem certo

loco & die, vnde

non poterit

ea die alio loco

fieri. hoc enim

solet princeps

concedere

ratione confusio-

nis tollendæ, ne

homines in incerto

cōstituantur, &

nesciant quo

debeant

Tertio, si detrimentum vel concitatio euenerit, aut seditio, debent capitali supplicio puniri, vel saltē fustibus cædi, in d. ordinatio. Carol. ibi, & correction. & in l. capitalium. §. solent. ff. de pœnis. ac in l. vna. C. de seditio. vnde Rex Franciæ in ti. *des bledz.* ordi. vj. in fi. prohibet monopolia, maximè super frumento, sub pœna confiscationis corporis, & bonorum, vt ibidem videre licet: quia ad famem & perniciem multorum pertinet.

Quarto primates illius artificij puniri debent quadraginta libris auri, dicta l. vna. in fine.

Quinto, iudices, qui dissimulatione, vel aliàs vitio corrupti prædicta monopolia permiserint, & non punierint, quinquaginta librarum auri pœna mulctantur, in d. l. vna. in fine.

Vltimo, priuari debent magistratus suo officio, si ista seruari non fecerint. Ita est in hac constitutione, ibi, *sur peine de priuation de leurs offices*: quia peccantem contra consulta cœlestia cum officio suo non solùm detrimentum famæ, sed etiam patrimoniorum damna comitentur. l. ne quis. C. de offi. rector. Prouinc. Alibi congeram pœnas iudicum, & magistratum negligentium.

Sur peine de confiscation de corps & de biens.

GLOSSA VLTIMA.

Idem scribitur in rubric. *des bledz.* arti. vj. & in titu.

De ne garder les corps morts. vbi scripsi.

ET ENIOIGNONS à tous noz officiers, de faire bien & estroictement garder ce que dessus, contre lesdits maistres & compagnons, sur peine de priuation de leurs offices. Si donnons en mandement par cesdites presentes, à nos amez & feaux, les gens de nos cours de Parlement à Paris, Tholouse, Bourdeaux, Dijon, & Rouen, Dauphiné & Prouence, nos iusticiers & officiers, & tous autres qu'il appatiendra, que nosdites presentes ordonnances ils facent lire, publier & enregistrer, icelles gardent, entretiennent & obseruent, facent garder, entretenir & obseruer de point en point selon leur forme & teneur, sans faire ne souffrir aucune chose estre faite au contraire: car tel est nostre plaisir. Donnè à Villiers costerez, au mois d'Aoust, l'an de grace mil cinq cens trenteneuf: & de nostre regne le xxxv. Ainsi signé, François.

A costé, visa. Et au dessouz:

Par le Roy.

Breton.

Et scellé du grand séel du Roy en cire verte pendant à laqs de soye.

Lecta, publicata & registrata Parisiis, in parlamento sexta die Septembris, anno domini millesimo quingentesimo tricesimonono.

Le Berruyer.

TRAC

TRACTATUS DE RE-
GESTIS, SEV LIBRIS BAPTISMI, SEPUL-
TVRAE, ET ALIORVM ACTVVM.

Rubri. des registres des baptesmes, sepultures, & aueres actes.

Articu- FRANÇOYS premier. Article l*j*. des publiées. 1539.
lus pri- Aussi sera fait registre en forme de preuue des baptesmes.
mus.

GLOSSA PRIMA.

Veteres a-
pud acta li-
beros profi-
tebantur.
Natales
quid.

Professio
quid.

ISTA constitutio antiquis legibus conformis est. 1
antiqui enim solebāt liberos sibi natos profiteri apud
acta, addito die & consule, patre & matre, quò facilius
ætas probari posset. l. j. C. si minor se maior. dixer. † Et 2
istæ scripturæ natiuitatis vocantur natales. l. neque
natales. & l. non epistolis. C. de probatio. l. pronuncia-
tum. §. si. ff. de verborū significatio. vbi abūdè scripsi.

Ista etiam descriptio, professio vocatur, quanuis etiam aliò tēdat profes- 3
sio. l. nō nudis. C. de probat. Budæ. in annotatio. ad Pandectas, vbi dicit pro-
fiteri nihil aliud esse, quàm publicè & apud acta aliquid vltro denunciare,
quod vulgò insinuare vocant.

Item legimus Marc. Philosophum statuisse Romæ quoruncūque ciuium 4
liberos natos profiteri apud præfectos ærarij Saturni, in prouinciis verò a-
pud tabularios publicos, quos ad hanc rem instituerat, teste Capito. Et Impe-
rator Titus Anto. rescripsit non lædi statum liberorum ob tenorem instru-
menti malè concepti. l. Imperator. j. ff. de statu homi. & in euange. Luc. ij. c.

Et cū diuersæ professiones proferūtur, non debet stari ei quæ noceat: 5
sed causa cognita veritatem excuti oportet. Et ex eo potissimū annos cō-
putari. ex quo præcipuam fidem in ea re cōstare credibilius videtur. l. cū
de ætate. ff. de probation.

In Hellepō-
to homines
post sexa-
ginta annos
necabant.
Curatus
quatuor ma-
triculas ha-
beat.

Hæc lex in Helleponto dura esset, in qua regione excedentes sexaginta 6
annos, ne fortiorum virorum cibaria cōsumerent, necabant, teste Alex. lib.
Genial. iij. c. ij. sed p hoc tex. facit c. nomen. ij. q. j. vbi gl. & Io. Hugo in tra-
de off. quatuor prælato. rub. de quatuor matricu. curati dicit, † Curatū de- 7
bere quatuor matriculas (sic vocat) obtinere. Primam pro baptizatis. Secun-
dam, pro decendentibus. Tertiam pro contrahentibus, & puto quòd velit
intelligere de contrahentibus scilicet matrimonium. Nam si per hostiles
incurfus, aut incendia subditi dispergantur, ipsos curatus tempore quietis
& pacis recolligere poterit: ac ipsis testimonium per literas proprio sigillo
parochiæ signatas, de fide & matrimonio dare, de quibus literis habetur in
c. non oportet. de consecratio. dist.

Quartam matriculā cōscribet de illis, quibus subuenit de bonis ecclesiæ 8
tempore famis, & necessitatis, vt tempore fertilitatis ea repetere possit, &
indem

indemnis reddatur ecclesia. Et ita d. Hug. in tract. præfato de offic. quatuor prælator. sed pauci hodie curati succurrunt suis parochianis, vt tenentur, vel si succurrant, obligatoriis vti solent instrumentis.

8 Ego puto sufficere curato, vt faciat vnum librum, vel ad summū duos, in primo, diaria, id est quæ quotidie eueniunt cōscribat: & ex illo libro aliū

Librū unū oportet utuatur ratum conficiat, & qua forma.

9 quotidie cōficiet, & principio illius libri secundi scribet ita: † Liber seu regestum curati sancti Seuerini Paris. pro anno Dom. 1550. factū p me Ioannem Rufinum curatum seu subcuratum, aut vicariū sancti Seuerini. In primis fuit baptizatus filius Ioannis Bidon: & eius susceptores fuerunt Petrus Tarquin & Rogerius Bonnin, ac Catharina du Val, cui nomen indiderunt Petrus, & hoc anno 1550. die prima Aprilis hora viij. matutina, in cuius solennitate baptismi aderant multi saltem talis & talis, vicini, & debet ponere notabiles tres vel quatuor. Et postea iste liber seruiet ad probādum: vt hoc

10 tex. dicitur: *en forme de prouue*, & sic plenè probauit, vt in fine statuitur: & hæc professio proderit ad probandum ætatē xxv. annorum requisitā in dignitatib. & curatis, vel xxx. in episcopatib. seu xxvij. per cōcordata. c. cum in cunctis. de elec. & in §. j. de nominat. reg. in concord.

Liber curati de quo proderit.

11 Secundò quia nemo debet promoueri ad ordines, saltē ad sacerdotium, nisi attigerit xxv. annum. cle. generalem. de æta. & quali. ex hoc libr. poterit suam dignoscere ætatem, & probare.

Ætas probari poterit per regestū.

12 Tertiò, quo ad officia. tex. in l. ad rē publicā. ff. de munerib. & honori. vbi honores reipub. non potest quis ante xxv. annum obtinere. Probabitur ex hoc libro, an eius sit ætatis nec ne.

13 Quartò, an sit Christianus, & baptizatus sic probabitur: videlicet per hunc librum. c. j. de homicid. in vj. vnde si aliquis ciuis Auenionen. incognitus, diceretur Iudeus probabit se baptizatum per librum Curati.

14 Quintò, si ad bellū quilibet ex vna domo accedere debeat, intelligeretur si agat decimum octauū annum: nam antea non cogitur proficisci militiam §. j. de pace tenenda. vbi ex glo. quam singul. not. Rom. sing. cxxij. vltimo. & Bened. in repeti. c. Raynutius. in verbo, adiecta. col. ij. de test. & hoc per hūc curati librum probari poterit.

15 Sextò, probabitur ex hac p̄fessione, quòd sit illius ciuitatis originarius, & ciuis, & sic ad honores & priuilegia ciuitatis admitti debet. l. ij. C. de his q̄ ve. æta. imp. l. j. & ij. C. de munic. & orig. libr. x. Et siue natus sit in ciuitate, siue in suburbiis, gaudebit priuilegiis ciuitatis l. ij. ff. de verb. signi. Nam qui in continentibus ædificiis nati sunt, Romæ nati esse intell̄guntur. l. qui in continentibus. ff. de verb. signi.

Ciuis probatur quis ex libro curati. Collegiati & bursarij quomodo probare se debeant originarios talis loci.

16 Septimò, seruire poterit collegiatis & aliis bursariis, q̄ non possunt recipi, nisi sint nati in tali loco: vt est statutum cōmuniter in collegiis Paris. vniuersitatis. Ideo is qui vult recipi in aliquo collegio Paris. oportet quòd portet attestationem curati, seu iudicis ordinarij in qua sit scriptum, talem esse natum in tali loco, à talib. patre & matre: & fuisse baptizatū tali anno & mēse: vt in li. regesti patet. Et hoc suscribat curatus vel scriba seu grapherius iudicis: & sic probabitur eum esse talis bursæ talis collegij capacem. † Si tamē tēpore belli vel pestis quis alibi baptizatus fuerit, nō propterea desinit esse ciuis illius ciuitatis, in qua pater ante fugā degebat, vt probatur in l. assum-

Natus extra ciuitatē tempore pestis non minus dicitur ciuis.

17 dicis: & sic probabitur eum esse talis bursæ talis collegij capacem. † Si tamē tēpore belli vel pestis quis alibi baptizatus fuerit, nō propterea desinit esse ciuis illius ciuitatis, in qua pater ante fugā degebat, vt probatur in l. assum-

ptio. §. filius. ff. ad munic. l. huiusmodi. §. legatum. not. iij. ff. de leg. j. vbi Ias. in iij. notab. scripsi in scholasticor. priuileg. lxxv.

Octauò, quia minores vsque ad triginta quinq; annos possunt impetra- 18
re restitutionem in Francia, vt scripsi in trac. de restit. licet de iure intra qua-
driennium post maiorem ætatem, l. fi. C. de tempo. in integr. resti. pet.

*Spurium quo
modo sit pro
suscipiens.*

Nonò, etiam hæc professio probabit legitimum, vel spurium. l. fi. ff. de 19
prob. ibi, vt spurium in actis professa est. vnde Tholosani non receperunt
quoad spurios istam legem. Sed non ob hoc respuenda, quia curatus dicet,
tali anno & die fuit nobis quidam incertus puer oblatus, quem baptisauit,
susceptores tales, &c.

Decimò, ex hoc probabitur ingenuus, an seruus, seu libertinus sit. §. fin. 20
de ingenu. in insti. l. neque natales. C. de probat.

Vndecimò, probabit hæc professio an ipse natus sit ex hominibus manus 21
mortuæ. de quib. Io. Fabr. in § j. quib. mod. ius. patr. pot. solu. Guid. Papæ in
decis. Delphi. q. ccclxj. de manu mortua. & Chassa. in consuet. Burg. in rubr.
des mains mortes, & nobilis etiam ex hoc probari potest, nisi quo ad nomina-
tiones. de quibus in §. cum verò. decolla. in concordia.

Duodecimò, seruit etiam hæc professio ad probandum ætatem, quando 22
quis vult impetrare veniã ætatis: nam antequam aliquis eã impetrare possit,
requiritur vigesimus annus cõpletus l. ij. C. de his q. veniam ætat. impetrar.
& quia illa materia fuit quo ad praxim iurium interpretibus hætenus igno-
ta, ideo ego illam tibi bone elector elucidabo. quod vt faciliùs faciam, no-
tanda sunt sequentia in venia ætatis impetranda.

*Requisita
in venia æta-
tis impetra-
da.*

Primò, requiritur quòd is qui impetrat sit adolescens. probatur in l. ij. C. 23
de his qui veniam ætat. impetrauer: Nã si iustæ esset ætatis, non esset ei opus
veniam ætatis impetrare, & frustra impetraretur. l. j. C. de Thesaur. lib. x.

Secundò, requiritur quòd sit honestate morum & probitate animi præ- 24
ditus, ibi, qui honestate morum præditi: & oportet quòd de hoc cõstet iu-
dici, & in actis debet scribi, antequam venia ætatis impetretur, teste Carol.
Auino consilio cxxvj. quamuis. col. j. in v. vol.

*Qua ætate
venia ætatis
impetretur.
Aresta.*

Tertiũ requisitum quòd vicesimũ annũ compleuerit, ibi, cum vicesimi 25
anni metas impleuerint. ego tamen vidi insigni Dom. *de Roan* decimum se-
ptimũ annũ agenti, has rege literas concedi: quæ fuerunt verificatæ anno
1534. die viij. Ianuarij in magna camera, & do. vicecomiti Curene in ea æta-
te anno 1543. die xxvj. Nouembris fuerunt cõprobatae literæ & interinatæ.
fuit tamen ei prohibita alienatio bonorum immobilium. † Et hoc probatur 26

*Forma lize-
rarũ venia
ætatis.*

in formula ætatis veniẽ in lib. vij. variarum rerum per Casiodorũ, vbi si ait, 26
Nos quoque probabilibus desiderijs licentiã non negamus, vt in foro com-
petenti, ea quæ in his causis reuerenda legum dictat antiquitas, solenniter
actitentur: ita vt in alienandis rusticis, vel vrbans prædiis constitutionum
seruetur authoritas: ne cum opinioni præstare volumus, vtilitatem publi-
cam lædere videamur. & de hoc vltimo est text. in l. pen. C. eod.

*Princeps
veniam æta-
tis concedit.*

Quartò, quòd ipsi adolescentes impetrent à principe hoc beneficiũ, ibi, 27
super hoc imperiali auxilio indigere cõeperint, ita demum ætatis veniã im-
petrare audeant. Et ibi Alber. dicit solum principem cõcedere posse, vt hĩc.
& l. j. ibidem. & l. iij. ff. de minor. & sic nulla cancellaria poterit has literas cõ-
cedere

cedere in hoc Franciæ Regno.

28 Quintò, quod ipsum impetrâtes per se & nõ per procuratorem beneficiũ hoc allegent, & præsentet iudici. Ibi. Idem ipsi per se beneficiũ hoc allegãtes. & Franc. illũ tex. dicit singula. in c. j. de iud. in vj. ad hoc quòd vbiq̃que venit examinãda qualitas personæ, vtpote an sit literatus, honestæ vitæ: tũc tenetur personaliter comparere. Et licet regulariter quis possit præsentare suum rescriptum per procuratorem, fallit in veniæ ætatis rescripto. Et sic ostenditur practica literarum Regiarum, vt primò impetrentur, & postea probetur id quod est in eis allegatum. Et dicitur comprobari quod vulgò, *interiner* dicitur, vt scripsi in tract. de literis Regiis.

Rescriptum veniæ ætatis ab ipso impetrãte præsentari debet.

29 Sextò, vt tunc demũ hoc beneficio ætatis gaudere possit, quando indulgentiam veniæ ætatis in iudicio intimauerit, eiq; administratio rei propriæ permiffa fuerit. l. ea quæ. C. de temp. in integ. restit. peten. & sic post probationem quis rescripto fruitur: & vidi hoc rescriptum dirigi parliamentis & comprobari in magna camera.

30 Septimò, quòd ipsi probent numerum annorum, & probitatem, honestatẽq; testibus idoneis: ibi, non solum præscriptorum annorũ numerum probent, sed etiam testibus idoneis. Nam veritatẽ causæ quis pbare debet, quam asserit in literis. l. fi. C. qui numer. liberor. se excus. li. x. Et de numero annorum etiam cõsanguinei deponere possunt. l. de ætate. ff. de minorib. & pro d. dom. de Roan deposuit Archiepiscopus Lugd. eius patruus, & alij quã plures nobiles, & magni viri, receptæque authoritatis.

Ætas probãda etiam à consanguineis.

31 Octauò, requiritur quòd illi testes non sint fortuiti, sed euocati expressè ad hoc, ibi, aduocatis, & ibi glos. dicit, & adhibitis, & sic fortuiti, vel trãseũtes non reciperentur, sicut nec recipiuntur in testamentis. l. hæredes. §. pen. ff. de testa. authent. rogati. C. de fide instrument.

32 Nonò & vltimò, etiã mulieres in xviii. anno completo veniam ætatis impetrare debent. §. fœminas. ibidem. quæ differunt à viris: quia illæ possunt per procuratorem præsentare, & interinare rescriptum, & persequi eius verificationem, vt ibi scribitur, quia vagari non debent. cap. mulieres. de iudic. in vj. & sufficit eis probare ætatem, & non astringuntur probare morum honestatem, eò (vt quidam dicunt) quia rarè admodum hoc probare possent, gl. in l. ex his. ff. de legib. sunt enim pleræq; redhibitoria, vel quia bonus Imperator Constantinus pro constanti habet eas moratas, vel non vult inducere testes ad periurium. Adhæc quòd fœminæ habita etiam venia ætatis, adhuc sine decreto alienare non poterunt rem immobilem, dicta l. ij. §. fœminas. Ibidem: nec in iudicio stare sine curatore quo ad immobilia. Sic fuit dictum pro Dom. *Dantraigues*, anno 1540. die xv. Ianuarij.

Mulieres veniam ætatis impetrãt.

33 Effectus autem huius ætatis veniæ impetrationis est, quòd postea possit contrahere, & bona sua & patris substantiam administrare. d. l. ij. alienatione tamẽ immobilium interdicta. alius item effectus est, quòd si fuerit læsus, postea non restituetur, ne beneficio principis quis decipiatur. l. j. C. de his qui veniam ætatis impetrauerint: nisi fuerit læsus in impetrando illas literas veniæ ætatis. gloss. ibi, vel si fuerit læsus post impetrationem, ante tamen intimationem, & verificationem, gl. & doct. ibi, quia rescriptum non verificatum in Francia (&) vt dicunt Romani non fulminaturn, & galli interinaj. To. Comment. Do. Rebuff.

Arrestum Effectus impetrationis veniæ.

tum) non prodest: vidi tamen pro vicedomino (quem *vidame de Chartres* vocant) qui hanc ætatis veniam impetrauerat: declarari, vt posset in iudicio stare in illis rebus in quibus haberet plenã administrationẽ, vtpote in mobilibus, & aliis in quibus non requiritur decretum. Secus in aliis in quibus necesse est vti curatore, ac si beneficium ætatis non haberet, & hoc anno 1546. die xx. Iulij.

Vltimò veniæ ætatis impetratio contra prædicta nullius est momenti. §. fi. d. l. ij. quæ sunt notanda, quia alibi non scripta.

Qui contiendront le temps & l'heure de la natiuité, & par l'extrait dudit registre se pourra prouuer de maiorité & minorité, & fera pleine foy à ceste fin.

G L O S S A I I.

Liber curati quid cõsistere debeat

C C E quid continere debeat liber baptismi, quòd scilicet talis sit baptisatus in tali ecclesia, & tali anno, & die: & susceptores vel patrini tales fuerunt: & quando pater & mater possunt ostendi, etiam describi solent: & ille liber probabit quem maiorem, vel minorem, vt dixi, & in ciuitatibus solet addi hora natiuitatis, sed in pagis cùm non sint horologia, non inscribitur hora, sed sufficit annus, mensis, & dies & à susceptoribus quo nomine fuerit nuncupatus, & si fuerint quidam testes notabiles, quòd describantur: alioqui alij duo vel tres ex circumstantibus. Nam in ore duorum vel trium stat omne verbum, cap. relatum. de testamen. & quãuis hic text. non dicat de testibus adhibendis, tamen ad maiorem authoritatem libro præstandam consulo, quòd curatus illos adhibeat, sed si non fuerint adhibiti, non minus valebit.

Idem artic. l. ibidem.

Articulus secundus.

Que des sepultures des personnes tenans benefices sera fait registre en forme de preuue.

G L O S S A P R I M A.

P T I M A decisio ad probandum mortem, quæ probatio est difficilis: vt dicam artic. vlti. ideo qui mortem allegat, eam probare debet, quia quilibet præsumitur viuere vsq; ad centum annos. l. fin. C. de sacrosanct. eccles. post tamen octoginta annos, labor & dolor: teste Dauid. Si ergo negetur mortuus talis, probabitur per sepulturam illius. Itidem hîc dicit scribendam sepulturam eorum, qui tenent beneficia, ibi, *tenans benefices*. Et licet verba ista tenere, de iure ad factum referantur, & non ad ius, l. possessio. ff. de acquir. possess. l. stipulatio ista. §. hæc quoque. de verb. oblig. tamen hoc intelligendum est in quocunq; possessore, siue moriatur, qui tenet de facto, siue de iure, quia vtrobique est eadem ratio: & Gallica verba (quæ hîc interpretamur) non continet istã differentiam, sicut Latina: vt scripsi plenè in tract. nominatio. q. ix. nu. 10. Imò etiam si quis non teneret, sed litigaret super beneficio: etiam illius obitus scribi debet

Tenere & possidere, hic non differunt.

debet, vt processus vitari possit, & sciri in quo mense vacauerit: vt in ius illius aliquis subrogari possit, per c. fin. vt lite penden.

2 Idem puto hinc dicendum in quolibet beneficiato etiã abbate, vel episcopo, seu cardinali: quia vbi maius est periculum, ibi cautius est agendum, cap. iij. de elect. in sexto. aliquando euenit vt quidam ex his beneficiatis miserè moriantur, & vix inueniantur, qui eos velint sepulturæ tradere, quia omnia consumpserunt bona tam sua quàm aliena, videlicet qui ecclesiarum lignorumque congeriem sibi pararunt, vt in inferno optimè calere possent.

Cardinalis, episcopi & alterius beneficiati obitus deservendus.

3 Etiam si dubitaretur de aliquo an beneficium habeat, debet etiam conscribi eius obitus, & sepultura, vt hinc, quia dubia exceptio pro perpetua habetur. l. sufficit. ff. de condit. indeb.

Par les chapitres, colleges, monasteres.

GLOSSA II.

1 **Q**VO sit faciendus hic liber? Respond. à capitulis. Nempe si quis sepeliatur intra ecclesiam sancti Petri Montispeffulani, capitulum illius ecclesiæ cathedralis, vel commissus ab illis, scribet quo die talis mortuus fuit, & sepultus: & in qua parte ecclesiæ, & qua pompa funeris, & quibus præsentibus: & poterit scribere quatuor, vel quinque notabiles viros: & postea dicent præsentem alio magno numero virorum, & mulierum sepulturam factam esse.

Liber sepultura quid continere debeat.

2 Item verbum *Colleges*, comprehendit ecclesias collegiatas, in quibus si sepeliatur aliquis, etiam debent prædictam sepulturam scribere, & omnia alia collegia etiam scholasticorum, in quibus est ius sepulturæ, vt collegium sancti Saluatoris in suburbiis Montispeffulani.

3 Idem in monasteriis, siue sint monasteria virorum, siue monialium. Intra quæ si quis sepeliatur, etiam scribi debet, vt supra dixi, siue sint monasteria mendicantium, vel alia, siue sint intra ciuitatem, siue extra, vbiunque fuerint: & capitula hinc referuntur ad ecclesias Cathedrales, *Colleges*, ad collegiatas, cap. capitulum, vbi doct. de rescrip. vel ad alia collegia, vt dixi: monasteria ad religiosos respicit, cap. cum ecclesia. vbi doct. de caus. possess. cap. cum ad monasterium. de statu monachor. scripsi in §. volumus. de collatio. in concord.

Capitula, collegia & monasteria differunt.

Et Cures.

GLOSSA VII.

COMPREHENDIT omnes curiones, siue curatos, siue maiores, siue minores, siue regulares, siue seculares, etiam vicarios perpetuos, qui curæ habent exercitium. Ideo ad illos spectat hunc librum conscribere, cum curæ exercitium habeant, non ad habentem curam habitu. de quo in clem. vni. de offic. vica. & si curatus non resideret, etiam vicarius temporalis tenebitur sic conscribere, quia vices curati gerit: ob id illa quæ incumbunt curato, & isti vicaria etiam temporali: nam subrogatus sapit naturam eius in cuius locum subrogatur. l. si eum. §. qui iniuriarum. ff. si quis cautio.

Omnes curati libros conscribere tenentur.

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

Qui fera preuue du temps de la mort duquel sera fait expresse mention esdits registres, pour seruir au iugement des proces, ou il seroit question de prouuer ledit temps de la mort, à tout le moins quant à la recreance.

G L O S S A I I I I.

*Liber sepul-
tura probat,
& de quo.*

HIC statuit diem mortis, & sepulturæ conscribendum: & hic liber 1 probabit saltem quo ad recredientiam: in qua non fit probatio nisi per literas: ideo poterit iudex credere illum esse id temporis mortuum. Nam si resignatarius agat contra impetranterem per mortem, resignatarius negabit illum de cuius beneficio agitur mortuum, sed id probatur per istum curati librum & sepulturæ, vt hâc. plenius scripsi in praxi beneficial. & de hac recredientia multa in artic. j. de sente. executo.

Secundò, si agatur inter duos de beneficio, is qui est prouisus ab ordinario dicit beneficium vacasse in mense libero, & non affecto Papæ, aut graduatis, vel nominatis: nominatus poterit istam mortem probare per librum curati, & in quo mense & die obiit: & ista probatio recipietur, donec contrarium probatum fuerit.

Item poterit ex hoc libro probari quòd non decedit excommunicatus, alioqui sepultus non fuisset in loco sacro. c. sacris, de sepult. nec pro illo orandum esset, nisi absolueretur. c. excommunicatos. xj. q. iij. & cap. à nobis. ij. de senten. excommunic.

Ad hæc seruiet ad probationem illius regulæ de verisimili notitia, per quam si non sit verisimile, quòd impetrans à die obitus potuerit adire Romam, vel collatorem, non valebit Papæ vel ordinarij prouisio. regu. cancell. xxviij. & hoc probabitur ex hoc libro sepulturæ curati, & ex hac professione: vt plenè dico in praxi beneficial. vbi plenè explico illam regulam, etiam proficiet pro regula de viginti diebus, quòd videlicet resignans non vixerit post resignationem xx. dies.

Idem articul. liij. ibidem.

Et à celle fin que n'y ait faute ausdits registres, il est ordonné qu'ils seront signez d'un notaire avec celuy desdits chapitres & conuents: & avec le curé, ou son vicaire respectiuement, & chacun en son regard: qui seront tenus de ce faire, sur peine des dommages & interests des parties, & de grosses amendes enuers nous.

*Liber sepul-
tura subscri-
bi debet à
curato & à
notario, ni-
si in pagis.*

HT vt isti libri, in quibus scribuntur baptismi & sepulturæ probent, debent signari ab vno notario, & ab altero notario seu scriba capituli, seu curati, vel monasterij, seu ab ipsomet curato. vnde sepultus in templo diui Andree Parisi. probabitur per librum curati, in quo debet subscribere notarius ciuitatis, intellige quòd singulæ sepulturæ sic signari debent: nec refert, an sit notarius apostolicus, an Regalis. cum iste text. non dicat d'un de nos notaires. Tum etiam quia hoc statuit ad maiorem fidem adhibendam. Ideo tam regalis quàm apostolicus signare poterunt, & facient fidem, per ea quæ doctor. scribunt in c. j. de fide instru. col. pe. licet in aliquibus fiat differentia inter hos

hos notarios, vt scripsi in tract. de liter. oblig. arti. j. & ij.

² In Pagis verò vbi non sunt notarij, dicerem sufficere si liber sepulturæ subscribatur à curato, & à duobus sacerdotibus sepulturæ insistentibus. arg. c. quoniam contra, de sepult. hodie vidi in quibusdam locis seruari, vt per totum annum curatus, vel alius scribat librum, & postea in fine anni ipse subscribit: & tunc curat vt notarius etiam subscribat. Sed quomodo audebit notarius subsignare, cum non interfuerit singulis, quæ facta sunt per curatum: & tamen ipse debet de his, quæ coram eo gesta sunt instrumenta conficere. §. si verò absunt. in authent. de hæredi. & falci. colla. j. c. tertio loco, & c. quoniã. de prob. Respõ. tunc notarius dicit se rogatum, vt subsignaret librum. Et hoc regeſtum curati sancti Pauli, ob id recusare nõ potuit, attestans istum librum esse regeſtum baptifatorum & defunctorum huius anni 1550. factum à tali curato, vt ipse sibi retulit, & iurauit: & in cuius fidem subscripsi post ipsius subscriptionem, & relationem.

Subscriptio
notarij quid
contineat
debeat.

³ Item vult cogendas ecclesias, seu vicarios & curatos ad signandum sub pœna damnorum & interesse: pro quo facit l. ij. §. tribuni. C. de his qui latrones, ac sub aliis magnis mulctis, ad quas cõdemnari poterunt non obtemperantes huic cõstitutioni: nõ disputo an de iure clerici possint cogi à laicis: quia scripsi in proœmio ordinat. post doct. in c. ecclesia. de cõstit.

⁴ Quæro, aliquis producit librum pharmacopolæ, in quo apparet quòd vltima die Martij fuerunt factæ candelæ, & faces pro sepultura talis. Liber verò curati dicit eum mortuum & sepultum die prima Aprilis: cui stabitur quo ad recredientiam? Respon. concordari hi libri (si possint) debent. primò candelæ fuerunt factæ, id est inceptæ fieri vltimo die, quia iam videbant illum ægrotum in mortis agone constitutum: vt iam de vita desperarent, sed adhuc mortuus non erat: sed postea mortuus fuit die seq. & sic prima Aprilis. Et quia liber curati cum maiori solennitate fit, quam pharmacopolæ, potius stabitur libro curati. poterit tamen altera pars probare in pleno possessorio verum diem & horam mortis per testes & ita dicitur in seq. & in l. cum de ætate. ff. de probatio

Libro cura-
ti an phar-
macopola
credatur.

Idem artic. lv.

Et lesquels chapitres, conuents & curés seront tenus mettre lesdits Registres par chacun an par deuers le greffe du prochain siege de Baillif, ou Seneschal Royal, pour y estre fidelement gardé, & y auoir recours quand mestier & besoing sera.

Articulus
quartus.

¹ **R**OVIDET vt singulis annis hic liber continens baptifatos, & defunctos ponatur apud actuarium seu grapherium Bailliui, seu Seneschalli proximi tribunalis, non propositi seu alterius inferioris iudicis. Et si æqualiter vnum distet ab altero, debet portari & deponi in curia in qua ipse litigat, & vt dicunt, *là ou ressortist la iustice*: quia verisimile est, quòd ibi quæretur vbi homines illius iurisdictionis litigant.

Libro cura-
ti apud a-
ctuarium est
ponendus.

² Ratio ponitur hic, vt fideliter ibi conseruentur, vt ibi text. *pour y estre fidelement gardé*: & poterit postea quilibet ex illo loco probationem accipere

pere. Item quia maior fides adhibebitur, quòd ex illis archiuis produce-
tur, & extrahetur, quàm si ex alio loco vili, per l. si quis, §. fi. cum l. seq. ff. de
edend. c. j. de probatio. authen. adhæc. C. de fide instr. & hoc regeſtum ha-
betur loco originalis. Bald. in authen. si quis in aliquo, in ij. ratione. C. de
eden. nu. 3. allegat Innoc. in c. j. de procur.

*Salarium
an curatus
habere de-
beat.*

Sed an curatus ob hoc debeat ſalarium habere? Reſpond. non: hoc enim
fit vtilitatis publicæ gratia, vt probatio non pereat, ideo nihil habebit: &
quia verifimile eſt Curato fuiſſe ſolutum ab his qui baptifari, & ſepeliri cu-
rarunt, etiam quia hoc eſt onus curæ, quod gratis ſubire debet, cum emo-
lumenta parochiæ habeat, per regu. ſecundum naturam. de regul. iur. ff. &
quando ſepultura fuit facta, is cuius intererat, ſoluere tenebatur.

*Articu-
lus qui
tus.*

Idem artic. liiij.

*Et afin que la verité du temps deſdits decés puiſſe encore plus clairement
apparoir, nous voulons & ordonnons que incontinent apres le decés deſdits
beneficiez ſoit publiè ledit decés incontinent apres iceluy aduenu par les do-
meſtiques du decedé, qui ſeront tenuz le venir declairer aux eglifés, ou ſe
doiuent faire leſdites ſepultures & registres, & rapporter au vray le temps
dudit decés, ſur peine de groſſe punition corporelle, ou autre à l'arbitration de
iuſtice.*

*Domestici
mortē be-
neficiati
nunciare
debent.*

STATVITVR hîc vt obitus alicuius beneficiati probari
facilius poſſit, vt famuli & domeſtici illius defuncti ſtatim
declarare mortem illius debeant, & interrogari poſſunt iu-
ramento medio, per text. in authen. hodie. C. de repud. igitur
ante mortem non debent ſine cauſa.

*Sepeliri
vbi quis de-
beat.*

Secundò ſtatuit quibus denunciare mortem debeant, videlicet eccleſiis,
in quibus ſepultura fieri debet. Rogabit quis, vbi de iure fieri debeat? Re-
ſpond. certū eſt, quòd ſi quis elegerit ſepulturam, ibi ſepeliendus erit, vbi
ſepeliri voluit, cap. j. ij. & iij. de ſepult. in vj. ſi verò nullam elegerit, tunc in
ſepulcro maiorum, ſi habebat, c. Ebron. xij. q. ij. q. j. de ſepul. Si autem nō ha-
bat ſepulcrum maiorum, tunc in ſua eccleſia parochiali ſepelietur, etiam ſi
decederet in villa, c. iij. de ſepult. in vj. & diuerſos humani ritus vidē per
Alex. in lib. genial. iij. c. ij. & Cic. li. j. Tuſcula. q. & ſepulturæ vtilitates con-
ſcribit Florē. in iij. parte ſummæ, tit. x. c. j. §. iij. & in Tigride Armeniæ flu-
uio (vt ait Solſtratus) herba naſcitur agreſti ordeo ſimilis, hac in oleo cale-
facta inuncti incolæ nunquam ægrotant vſque ad mortis neceſſitatem: quā
medici ſibi, & non aliis optarent: ſed potius fabulæ quàm veritati ad ſcri-
berem: ſed non vis æger fieri? parum comedas, & ſapius abſtineas.

*Ubi quis nū-
quam gro-
ret herba.*

*Falsi poena
pununtur
falsò nun-
ciantes mor-
tem.*

Tertiò vult vt ipſi domeſtici verè profiteantur, & dicant diem & horam
obitus: alioqui ſi falſum exprimant, poena falſi punientur, licet text. hoc nō
dicat, quia l. j. & per totum dicit, quòd quicumque falſum dicit, puniri de-
bet falſi. l. eos. ibidem. vnde ſi iſti domeſtici dolo falſum dicant, puniendi
ſic erunt. l. damus. C. de falſ. vide tex. aliter punientem eum, qui falſò retu-
lit mortuum, qui non erat: in l. hodie. C. de repu. vbi ob mendacium priua-
tur militia, & debet dare decem libras illi, cui mentitus eſt.

Quartò

Quartò si noluerint referre seu profiteri, hîc vult vt puniantur pœna corporali, seu aliàs arbitrio iudicis: & sic non refert se iste text. ad puniendum falsarium, sed tantum præcipit, vt quilibet domesticus mortem sui domini referat: quòd si non referat, puniatur graui pœna corporali vel arbitrio iudicis: & pœna arbitraria extenditur interdum vsque ad mortem, dicit gl. in §. summa. de iniur. & in l. penult. in gl. vlt. C. si aduers. libert. text. in l. sacularij. §. sunt quidam. ff. de extraord. criminib. & in l. sacrilegij. in verb. considerandum, ad legem Iuliam pecula. Matthæ. not. xlvij. Cæpol. in repetit. l. si fugitiui. col. ix. de seruis fugitiuis.

Idem articul. lv.

Et neantmoins en tous cas au parauant pouuoir faire lesdites sepultures, nous voulons & ordonnons estre faite inquisition sommaire, & rapport au vray dudit deces, pour sur l'heure faire fidelement ledit registre.

Articulus vltimus.

XTEM statuit quòd curatus (vbi sepelitur beneficiatus) debet inquirere de die & hora obitus antequàm corpus tradatur sepulturæ, vt verè describere possit. sed à quo inquirere? Respond. tam à consanguineis, quibus potius nota est mors, quam exteris. l. octau. ff. vnde cognat. & l. de tutela. C. de in integr. restit. & domesticis, quàm ab aliis qui interfuerunt morti. & debet inquirere ab incolis illius domus, & à vicinis. arg. l. si vicinus. C. de nupt. & ipsi debent dicere se vidisse eum mortuum, vt dicit gl. in l. si quidem. C. soluto matri. sed hîc non dicitur cuius expensis. Respond. has facit curatus, & alius propriis expensis, quia non est qui hoc prosequatur, sed si postea interfit alicuius, ille soluet, antequàm attestationem à curato habeat: nam ex officio curatus tenetur, & ad hoc compellitur monente officij sollicitudine. l. monente. C. de delator. lib. x.

Inquiri debet de die et hora obitus beneficiati, & a quibus

Et sic patet quomodo probetur mors alicuius, videlicet per librum curati, vel alterius, in cuius loco sepultus quis est: poterit tamen contrarium probari, vt dixi superius per l. cum de ætate. ff. de probatio. & probatur etiam mors per testem qui vidisse se dicit eum sepeliri, teste Bal. in cap. cum causam. nu. 27. col. v. de testib. & in l. conuenticula. C. de episcop. & cleric. plus dicens probari etiam mortem, si quis dicat, Vidi proiici in mare talem, quia hoc coniunctum est morti. l. iij. ff. de donatio. caus. mort. vel in puteu, vel ex alto loco præcipitari: tunc his casibus etiam probaretur mors, & per ea quæ sic accidunt mortuis, ita quòd his non viuentibus probatur mors: & per alia quæcunque, quibus rudis quantumuis homo percipit, & concludit eum mortuum. Bal. in d. l. conuenticula. in fin.

Mors quomodo probetur.

Item iusta aut verisimilis probatio mortis est, si aliquis commisit se bello, & post bellum non reperitur, quia in bello mortuus censetur: & sic lugeri illum permittit. l. vltima. ff. de his qui notan. infam. & ibi hoc asserit Bart. & Corn. consi. cclj. in hac col. ij. in j. vol.

Item

Item si agatur de præiudicio, quod non fit irreparabile, vt si de com- modo hæreditatis agatur, satis dicitur probari mors, si probatum fit, quòd inter agnatos & cognatos habebatur pro mortuo, & inter eos factus erat luctus de morte illius d.l.f. ff. de his qui notan. infam. & sic per famam probatur mors, l. iij. ff. de condict. indebi. l. fin. de hæred. instit. Bart. in l. ij. §. si dubitetur. quemadmod. testa. aperian. Secus si ageretur de præiudicio irreparabili, vt de puniendo occiforem: tunc oportet quòd plenè mors probe- tur. l. inde Neratius. in fin. cum l. seq. ff. ad legem Aquil. l. j. §. illud de senatuf. consul. Sillania. Sic consuluit Alex. confi. xxvij. consideratis. col. ij. in vij. vol. Et interdum etiam probatur per coniecturas, si de leui agatur præiudicio, vel de homicidio dudum perpetrato, & in loco longinquo, vbi plena non potest haberi probatio, vt consuluit plenè Corn. confi. x. visa fuit. col. j. & ij. in j. vol. Alex. confi. iij. videtur, col. iij. nu. 15. in ij. volu. & Dec. cõfi. cccccc- lij. viso confi. col. j. Boër. decis. Burdegalen. q. cclxxvij. sed hîc. Reliqua vi- de per Bart. in tractat. quomodo & qualiter probetur mors, vt paucis con- cludam: gratias interim Deo agens.

FINIS.

T

E

terim
conf
rius
qua
I
& p
adhi
de r
re p
reue
tio,
& c.
tagi
vnd
mon
tinu
rum
spe
rij v
parl

lier

TRACTATUS NE BENEFICIATORVM CADAVERA
CVSTODIANTVR.

Rubric. *De ne garder les corps des beneficiez morts.*

FRANÇOIS, Article lviij. des publ. 1539.

Et defendons la garde des corps decedés au parauant ladite reuelation.

Articu-
lus vni-
cus.

GLOSSA XIII.

QVONIAM in titulo superiori de regeftis, &c. statutum fuit quòd post decessum alicuius beneficiati, domestici reuelare debent illius mortem: hìc verò statuit vt nullus cor- pora decessantium beneficiatorum custodire habeat ante reuelationem. solebant enim olim tam domestici consan- guinei, quàm alij custodire corpus mortui, ac celare, vt in- terim mitterent Romam ad impetrandum beneficium: vel interim falsam conficiebant resignationem. Vt ista vitentur & alia incommoda, quæ infe- rius describentur, vult vt non custodiantur cadauera ante reuelationem, quæ statim debet fieri, vt dixi articulo quinto rubric. de regeftis.

Ideo antè statuit, quia post reuelationem quandoque magni nobiles, & principes custodiuntur ad interim apparandum sumptus, qui sepulturæ adhiberi solēt. Et hoc non est prohibitum l. at si quis. §. funus. cum §. seq. ff. de religios. & sump. fune. Nempe ordinarius post reuelationem provide- re poterit: bona ecelesiæ custodiri curabit: & nemini fiet præiudicium. Ideo reuelationem tantùm faciendam statuit. Item non est recipienda appella- tio, ne cadauer sepeliatur propter foetorem. no. in l. fi. ff. de appel. recipiend. & c. ex parte. de sepult. Spec. in tit. de appel. §. ij. vers. viij. & ne aërem con- tagiosum reddant cadauera insepult. l. ij. §. idem ait. ff. ne quid in loco pub. vnde scribit Bëor. in decisio. Burdegal. q. cclxxxvij. & in d. an is qui celauit mortuum, sit iure priuandus. quod in beneficio obtinet, si fortè prius ob- tinuit collationem à Papa, propter illam occultationem: & respondeo mi- rum esse, quod à iure hæc quæstio non reperitur decisa, nec à doctor. in specie scripta, licet quotidie accidat. Igitur concludit collationem ordina- rij valere, non obstante fraudulenta, & dolosa præuentione. Et ita fuisse in parlamento conclusum asserit, vt dicetur inferius.

Post reuela-
tionem cor-
poram pro-
hibentur cu-
stodiri.

Appellatio
ne cadauer
sepeliatur
non recipi-
tur.

Propter oc-
cultationem
cadaueris
præuentione

Papa non
valet.

*Sur peine de confiscation des corps & de biens contre les lais, qui en seront
trouués coupables.*

GLOSSA II.

DIICIT pœnam, videlicet præcipiendo, ne quis laicus cu- stodiat cadauer beneficiati ante reuelationem mortis, sub pœ- na confiscationis corporis & bonorum contra laicos, qui cu- stodierint cadauera ante reuelationem: & idem dicerem in mu- liere celante corpus mortuum: quia lex est generalis comprehendens & masc

Pœna celan-
tis cada-
uera.

& masculos & foeminas. l. si quis in tantam. C. vnde vi. l. si quis. ff. de iurisd. om. iud. scripsi in l. j. ff. de verb. signific.

Confiscatio-
nis corporis
& honorum
poena qua
fit.

ORDINA

ORDINA

ORDINA

Ordinarij

auferentes

beneficia à

nominatis p

falsas colla-

tionem, sunt

fures & ho-

micide.

Domus in

qua custodi-

tur cadauer

confiscati.

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

ORDINA

Quæro, quæ est ista poena? Respon. poena mortis. nam corpus non potest confiscari nisi per mortem: & confiscato corpore & bona confiscantur de consuetudine generali regni. Eadem poena apponitur in artic. pen. rubr. de magistris artificio. in tit. *des eaux & forestz.* ordin. vij. artic. & in tit. *des bledz.* artic. vj. Ideo apponitur hæc maxima poena: quia is vult intrare ecclesiam inuito ordinario per calliditatem, & vult beneficium hoc auferre illis, quibus debetur: & idem est alicui per vim auferre, vel per furtum aut calliditatem. Nam omnes isti ad restitutionem tenentur tanquam fures & sacrilegij, vt docet Ang. Clauas, in sum. Angel. in verbo restitutio. † Et hodie callidi ordinarij, qui per falsas collationes, vel præuentiones auferunt beneficia à nominatis, vel aliis, sunt fures, sacrilegi & latrones, & tenentur in conscientia ad restitutionem, imò sunt homicidæ, quando pauperibus, aufertiam qui tollunt, l. necare. ff. de lib. agnosc. hos ergo relinquamus incautos prouisores: nam eos in praxi beneficiari detegemus.

Etiã domus, in qua cadauer custoditum est, fisci iuribus vendicatur. l. ij. de sepul. viola. & quamuis ille text. loquatur in domo in qua res sepulchri violati custoditæ fuerint: tamen quia itidem custoditur cadauer cõtra legem, ideo interdum audiui procuratorem Regium ad hoc concludentem. faci. l. ij. §. domini. C. de his qui latro. Item contaminata religio defunctorum habet poenam sacrilegij, l. pergit. C. de sepulchro viola.

Peccans

sirca funus

defuncti

quomodo

puniatur.

Ad hæc, si peccetur circa funus morientis, quod aliquis exequias prohibeat, etiam si iustam habeat actionem, illam perdit, & tertia pars substantiæ confiscatur, & infamia feritur. in authen. vt defuncti seu funera. §. j. coll. v. vbi ait: Qui enim hominis naturam non erubuit, dignus est pecuniis, & gloria, & aliis omnibus condemnari: vides ergo quomodo punitur his poenis, & amissione iuris quod est consecutus per hanc occultationem, vt inferius dicam.

Item excommunicati sunt ipso facto, nec possunt absolui ab alio quàm à summo pontifice, nisi in mortis articulo, si intestina vel alia ab ipso cadauere extraxerint, vel corpus diuiserint. extrauag. j. in commu. tit. de sepul. comprehenduntur etiam hinc Episcopi, Cardinales & Reges. gloss. ibi: quia vnus est omnium introitus & exitus. & quia minus debent hi delinquere, quàm alij, Gomes. in proce. ad reg. Cancel.

Et entre les ecclesiastiques de priuation de tout droit possessoire qu'ils porroyent pretendre es benefices ainsi vacants.

G L O S S A I I I.

Pœna cleri-
corum ce-
lamium ca-
dauera.

T A T V I T hic Rex poenam aduersus clericos priuationis totius iuris possessorij: adeo quod non dabitur eis recredentia beneficij, nec in pleno manutenebuntur beneficio: licet bonum ius habeant: quia omne ius perdunt eo ipso, quod cadauer occultauerunt: vt inferius dicam.

Sed hoc videtur superfluum: quia in dicta extraua. prima, de sepulch. in commu

communib. itidem priuantur iure. Respon. ualidior est prohibitio per viam constitutionis, quam si fieret simpliciter. l. j. & ibi Bald. col. vlt. ff. de man. prin. etiam quoad hoc non est plana illa constitutio.

Et quare hæc lex nõ imposuit pœnam clericis quo ad petitorium? Resp. laicus nõ potest imponere pœnã nisi suis subditis: sed clerici non sunt laicis subditi: ergo pœnam nec ciuilem nec criminalem imponere possunt. c. ecclēsia. ubi doc. de const. c. vno. de cler. coniu. in vj. & quia Rex per suos officiales solet de possessoriis beneficiorum cognoscere ex cõcessione Martin. ut docet Guid. Papę in q. j. in suis decis. & sic iure possessorij priuat clericos.

Ideo si ordinarius eodem die cum Papa conferret, & is à Papa prouisus acciperet possessionem prius quàm prouisus ab ordinario, & sic de iure esset preferendus. c. si à sede. de præb. in vj. tamen prouisus ab ordinario præferretur, quia possessione, & iure possessorij priuatus est hic occultans, ergo & hoc iure. quod est notandum.

Et de grosse amende à l'arbitration de iustice.

GLOSSA IIII.

I SIC post priuationem iuris possessorij clerici ad multam condemnantur, qui cadauer celauerunt, & sui parentes: unde ann. 1525. die xxij. Februarij contra Ioannem Abrion siue Abriodum pro magistro Dauton fuit dictum, quòd etiam pater qui celauerat corpus mortuum, ut filius consequeretur beneficium, compareret personaliter.

2 Item in d. l. fi. C. de sepul. uiol. is q̄ impedit sepulturã pœna quinquaginta librarum auri punitur, ac ius suum perdit, & si minus idoneus ad eã persoluendam sit, suo corpore sub competenti iudice pœnas luet. Sed is qui celat mortuum impedit sepulturam, ut patet lippis & tonsorib. Nam quando hic celabit cadauer, nunquam corpus sepelietur: ergo impeditur sepultura, & uiolatur cadauer, & sic religio. l. pergit. C. de sepul. uio.

3 † Et quamuis pœnæ istæ uiolati sepulchri imponantur contra eos, qui sepulchra uiolant, tamen Imperator in auth. ut defuncti seu funera. extendit ad impediētes sepulturam, Papa ad eos, qui malè tractant corpora mortuorum, in d. extra. hæc uerò constitutio infert pœnas his, qui celant cadauera beneficiorum, siue corpus diuidatur seu scindatur, uel intestina eiiciantur, siue non: & ideo simplex sufficit occultatio.

4 Sed dubitari uidi, hic priuatur iure & cõmodo possessorij, quæ commoda multa sunt. §. retinendæ. de interd. in instir. & de Ripa in c. saepe. col. ij. de rest. spo. & ea dicã in tract. de mat. pos. an possit postea agere petitorio coram iudice ecclesiastico is qui amisit possessorium? uidebatur, quia iudex laicus non potest priuare quem iure, quod habet in beneficio per l. 3 ff. de re iud. & Bar. in l. si uniuersa. C. de leg. Resp. contrarium tenerem, quia licet non priuatur ab ista constitutione iure, quod habet, tamẽ de iure canonico priuatur. primò, quia facit contra legẽ hoc prohibentẽ. in extra. j. de sepul. in communib. & contra hanc legẽ, ideo puniri debet tanquã legis uiolator. & qui aliquid facit contra legem, nihil agit. l. non dubium. C. de legib. ergo

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

E

Pater celas mortuum puniuntur.

Arsium.

Impediens sepulturam quinquaginta libris auri punitur.

Possessorium qui amisit, an postea agere petitorio possit.

Celas cadauer an priuatur petitorio.

illa præuentio habita contra legē est nulla. Item occultans bona, & negans debitum non iuuatur celsione bonorum. l. fi. vbi. Bal. & Salic. C. de celsio. bon. Ias. in §. fi. col. penul. de actio. in institut. sic nec iste iuuabitur sua collatione primæua, quam obtinuit occultationis ratione.

Creditor impediens sepulturam perdit debitum

20 Creditor impediens sepulturam alicuius, sua iura perdit. l. fi. C. de sepul. chro uiola. sic & sua iura perdit, qui occultat, & celat corpus mortui, quia eius impedit sepulturam.

21 Etiam hæres occultans bona hæreditaria, & subtrahens perdit quartam, l. Paulus. ff. ad leg. Falc. & l. Paulus ad Treb.

22 Item latitantis fraudationis causa bona iubentur possideri. l. Fulcinius. ff. ex quib. caus. in poss. eat. Sic & quando quis occultat mortuum, beneficium eius debet possideri ab illo, qui collationē etiam posteriorem habet ab ordinario, & qui non celauit.

Celans testamentum punitur.

Præterea celans testamentum, uel instrumentum, pœna falsi tenetur l. 9 Paulus. ff. de fal. Bar. in l. iij. §. si quis dolo. uerf. & posse. de tab. exhi. & falsarius est ad beneficia inhabilis. c. ad audientiam. c. licet. & c. ad falsariorum. de fal. itaque cum celando mortuum falsi crimen commiserit, quod Papæ non prædixit: igitur saltem sua impetratio erit subreptitia, & sic nulla: & licet falsitas sit commissa in accessoriis, tamen etiam priuat, ut in c. olim. de rescr. ut scripsi in tract. de pacif. poss. in iij. limit.

Subreptitia est impetratio illius qui celauit cadauer.

23 Celans fugitiuū fur est, & punitur, in l. j. ff. de seruis fug. l. iij. §. si quisquā. de sena. Sill. & in l. ij. C. de his qui lat. occul. sic & celans cadauer punitur.

Celans delinquentem punitur.

24 Celans bannitum uel aliū delinquentem, receptatorum pœna puniendus est. l. j. & ij. ff. de recept. ergo & hic celans cadauer celari prohibetur.

Præuentiones fraudulentæ non ualent.

25 Item præuentiones fraudulentæ non ualent. gl. in §. neq; in uerb. faciendas. de coll. in prag. quia fraus & dolus non debet alicui patrocinari. c. sedes & seq. de rescr. & in pœnam peruersitatis nullum debet ex impetratione commodum consequi. c. super literis. ibid. & gl. in d. l. fin. C. de sepul. uiol. dicit nil ualere, quod fecit iste præueniens, & sic nulla erit prouisio.

26 Electiones occultæ, & clandestinæ non ualent, c. quia propter in fine. de elec. & contra collationes clandestinas præsumitur. c. vnic. in fi. ut eccles. benefi. sine dimi. dixi in præfa. ad rub. de coll. in concor.

27 Item hæres non sepeliens defunctum tanquam indignus priuatur hæreditate. gl. in l. fi. C. de sepul. uiol. ubi Alber. allegat tex. in l. si quis sepulchrum. §. funus. & l. at si quis. §. si cui funeris. & §. idem Labeo. & §. diuus autem. ff. de relig. & sump. fune.

Celans cadauer nil iuris ex collatione consequitur.

28 Et quod iste celans mortuū priuari iure etiam debeat beneficij, probatur per l. si à te. ubi Bal. no. C. de pact. inter emp. & vendit. ibi, sed si se subtrahat, ut iure dominij eam rem retineat, denuntiationis depositionisq; remedio contra fraudem potes iuri tuo consulere. Et sic p̄ ista patet celantem cadauer ut beneficium impetret à Papa, nullū ius habere ex illa prouisione, tū quia est subreptitia. (Nā si papa sciuisset illū celasse mortuū ut præueniret, ei nō cōtulisset) tū quia præuētio est fraudulenta: & ideo nulla, & quia est falsarius, & sic inhabilis, & aliis superius præmissis rationibus nullū ius in beneficio habet, & sic nō poterit agi petitorio, postquā succubuit in possessorio, & si ageret, posset appellari tanquā ab abusu: quia abutitur postquā

notori
celanti
Vtilitas
16 Prin
per res
quia in
ptum. c
17 Sec
ea requ
elapsus
18 Ter
mensib
fatigue
19 Qua
fuerit v
illam re
20 Qui
possit:
21 Sex
xerit vi
non pe
ne istis
alioqui
sic priu
pectant
22 Cau
illius b
rati Po
præb. I
test rec
tensus
cedere
mortuo
tex. in a
23 Imo
potest
tum: c
potest
24 Et i
na mul
sequitu
opus fu
excelle

notoriè patet eum nullum ius habere: & si iudex ignarus adiudicaret isti celanti possessorium, appellabit ad Senatum, qui est tutor ordinationum. Vtilitas huius constitutionis est, ut declaretur mors.

16 Primò scilicet ut sciamus quo genere uacationis uacauit beneficium, an per resignationem, uel mortem: cap. cùm in illis. §. primo. de præb. in vj. quia interdum unus confert per mortem, alter per resignationem. c. susceptum. de rescr. in vj.

Vtilitas constitutionis ut declaretur mors.

17 Secundò, propter mandatarios & expectantes, qui sperant beneficia, ut ea requirere & acceptare possint, postquam mortem sciuerint, & mensis elapsus fuerit. clem. vna. de concess. præb. & in form. man. apost. in concord.

18 Tertio, propter nominatos & graduatos, ut si beneficia uacauerint in mensib. eisdem præstitutis, ut ipsi ea requirere & acceptare possint. §. præfatique ordinarij. iuncto §. statuimus. j. de coll. in concord.

19 Quarto, propter impetrantes, qui si præuenerint diem mortis, & non fuerit verissimile quòd à die mortis potuerint iter facere, excludentur per illam regulam de verissimili notitia obitus. hoc probabitur in reg. xxviij.

20 Quintò, ut habita notitia mortis episcopus vel alius collator prouidere possit: nediutina sit vacatio, c. quàm sit. de elect. in vj.

21 Sextò, propter reg. xvij. vt si infirmus resignauerit beneficium, & nō uixerit viginti dies post resignationem, sed ex illa infirmitate decesserit: tunc non per resignationem, sed per obitum censeatur uacare, ut ibidem. Ergo ne istis fiat fraus in celando cadauer, interest ut mors certò, & citò sciatur: alioqui per istas occultationes posset quilibet sibi obtinere beneficium, & sic priuare mandatarios, nominatos & quoscunque etiam apostolicos expectantes, imò etiam ordinarios sua collatione quod nō est permittendum.

22 Cautela igitur est quòd si fama sit aliquē esse mortuū, quòd ordinarius illius beneficium cōferat. c. ubi periculum. in fi. ibi, ubi plurimū de memorati Pontificis obitu certitudo claruerit. de elec. in vj. clem. vna. de concess. præb. Et postea si ille prouisus ab episcopo dubitet cadauer occultari, potest requirere iudicem ordinariū illius loci, vt uisitet domum, ubi ille prætenus mortuus est: & uidens pro iure cōseruando an ita sit, iudex debet accedere, uel mittere nuncios, & diligenter inquirere utrum ille sit uiuus uel mortuus: ut docet Bar. in l. ij. §. si dubitetur. col. vl. ff. quemad. test. aper. alle. tex. in arg. in l. hoc iure. ff. de ver. obl. & l. cùm quidā ij. §. si. cū l. seq. de leg. ij.

Cautela pro ordinariis.

Inquisitio facienda mortui.

23 Imò die sepulturæ etiā si intra plumbeā capsam cadauer fuerit conditū, potest peti vt feretrū aperiatur, ad uidendum si fuerit celatum, uel occultatum: quia malitiis hominū est obuiandum. l. in fundo. ff. de rei uind. & hoc potest iudex permittere, & non obstante quacunque appellatione exequi.

Feretrū aperire iudex posset si de occultatione dubitetur.

24 Et iudices qui circa hoc negligentes fuerint, uiginti librarum auri pœna mulctentur. l. iij. C. de sepulchr. uiol. uel triginta. addit. text. in §. j. in uers. sequitur. in authen. ut defuncti, seu fune. colla. v. His nunc contentus, alia si opus fuerit, addam in praxi beneficiali: de his tamē gratias Deo, & Virgini excellentissimæ gratias agens perpetuas. Amen.

IO. D'AVBRAY AD P.

REBUFFVM I. V. D.

INCLYTVM.

CARMEN.

Magna quidem res est doctos componere libros,
 Exprimere & factos, fama que lausque venit.

Illis laudatur praclara inuentio, & istis

Est magno in pretio non minus additio.

Sunt etiam quibus est fama superaddita fama,

Scilicet elumbes disposuisse libros.

O nunc Rebuffe ante alios doctissime, quis te

Non pangat? qua te Calliopea neget?

Omnia complesti, maioraque teque sequuntur,

Acribus attuleris commoda quanta viris.

Quod te doctorem Gallorum Academia vidit,

Conuexi penetras orbis utrunque polum.

Scriptaque non desunt in Ius utrunque, lepore

Mirifico: superest tertius iste labor.

Sed labor, unde refers & habes miracula mundi

Solus, cum praxi nam Theoria datur.

Quae indigesta diu fuerant Regalia Iura

Exprimis & leges ordine quasque locas.

Treis illos superas sub Casare Iustiniano,

Quos Ius confusum disposuisse ferunt.

Disposuere quidem: sed multa superflua, multaque

Omisere: fori qua modo Praxis habet.

At tu vana secas, & non dicenda relinquis,

Quae passim tractat Gallia tota foris.

Rebuffum Henricus celebret Rex Gallicus unum:

Treisque tuos taceas Iustiniane viros.

TRACTATVS DE CON-

FRATRIIS, SEV ARTIFICVM

CONVENTIBVS ET

COLLEGIIS.

QUIA de confraternitatibus agitur, dicam sequentia. Duo hic statuuntur, quæ contra iura videntur. Primo, reprobatio confraternitatum. Nam à iure approbatae sunt, quando ad licitum tendunt, vtpote ad Dei seruitium. c. si qui clericorum xj. q. j. vbi glo. & c. sanè. xvj. q. vij. c. Arch. per illum tex. in c. si quis despicit. xlij. dist. dicit, quòd in statutis cōfratriæ dicatur, quòd semel, uel bis conueniant omnes fratres ad tractandum de salute animarum, & ad celebrandum missas & orationes, tam pro viuis quàm pro defunctis, hoc est permissum, etiam si certam quantitatem singuli præstent, ex quo aliquo anni die ipsi reficiantur, & prouideatur pauperibus: nec ob hoc erit improbatum, dummodo intentio illorum sit munda & licita, & ad Deum tendat: & quæ propter bonum fiunt, reprobanda non sunt. c. de occidendis. xxij. quæstio. quinta.

Item dicit text. in l. j. & per totum. ff. de colle. illicit. quòd licita sunt omnia collegia, quæ causa religionis fiunt, dum tamen per hoc non fiat contra senatusconsultum, quo illicita collegia coërcentur, ut si quis facere volebat collegium ad vindictam, vel malum, hoc erit prohibitum. Sed cum sincerum sit collegium, licet aliquando quædam ibidem eueniant mala, non est ob hoc improbandum: aliàs reprobaretur templum sacratissimum, in quo aliquando fiunt cædes: & palatia, in quibus interdum tractantur prodiones. Sed absit ut ea quæ ad bonum fiunt reprobemus, ex eo quòd malum inibi quandoque perpetretur. d. c. de occidendis. Bar. in l. j. ff. quod cuiusque uniuerfit. nomi. & l. j. de colleg. illicit.

Ideo confraternitates dicuntur piæ: & legatum illis relictum dicitur in piam causam. glo. in prag. ti. de anna. in verb. beneficiorum. Sequitur Alex. conf. cij. super j. in vij. vol. & Dec. conf. lxxij. uiso puncto. col. ij. uers. tertio principaliter. ¶ vnde etiã si quilibet collegio & cōfraternitati se adiungens teneatur in singulis annis soluere pro seruitio diuino aliquid, etiam hoc non est prohibitum dum fiat propter honestam causam, ac etiã dum non dicatur in statutis, ne quis recipiatur, nisi soluat decem, quia excludit pietatem, & sic communionem. Sed potest statui, ut receptus soluat tantundem promissis, & ornamentis, & aliis rebus necessariis confratriæ: Arch. in c. si quis. xlij. dist. & Inno. in c. inter dilect. de don. Ro. fin. cccxliij. nunc habeo. ideo iudex potest compellere hæc collegia, & fraternitates, ut ostendat sibi collegij statuta, ut docet Iacob. in l. collegium. C. de hæc. instit.

Secundum est, cum ista collegia, seu fraternitates sint licitæ, non debent prohiberi: sed si prohibeantur, ad quem pertineant res illarum. audi quicquid dicat super hoc iureconsultus Mart. Collegia, si qua fuerint illicita, mandatis, & constitutionibus, & senatusconsultis dissoluuntur. Sed permittitur

eis cum dissoluuntur pecuniæ communes (si quas habent) diuidere, pecuniamque inter se partiri, in l. collegia. ff. de colle. illicit. ergo bona collegiorum, si prohibita fuerint, retineri à dissoluentibus iure possunt, nisi dissolueretur collegiū religiosorum: tunc quia ipsi nihil proprii habere possunt, ob id ad superiorem bona spectant, vt bona templariorum, quia sunt vacantia. ita docet Petr. de Vbal. in tract. de canonic. episcopal. q. xiiij. nu. 25. & seq. & quia semel Deo dedicatum, non est ad vsus humanos transferendum. reg. semel. de reg. iu. in vj. Imò si quis oblata Deo dederit, vel acceperit præter episcopi vel eius consensum qui ab eo institutus est, ad dispensandum misericordiam pauperibus, & qui dat & qui accipit, anathema sit. c. in canonibus. xvj. quæst. j.

Fraternitates heredes institui possunt.

Decima Papale non solunt fraternitates.

Episcopo de legatis confraternitas non debetur quarta.

Bona unius confraternitatis alteri non possunt dari.

Fraternitates unde ductæ.

Etiam patet, quod hæc collegia licita & fraternitates sunt capaces legatorum, & hæreditatum, vt heredes institui, & eis legari possit. l. collegium. c. de hæredi. instituend. l. j. de Iudæ. l. cum senatus. ff. de reb. dub.

Et sic infertur quod hæc fraternitates decimam Papalem seu Regalem ex bonis quæ habent soluere non tenentur: quia hæc decima non soluitur nisi ex beneficijs. cle. si. de deci. quorum nomine non veniunt confraternitates. glos. ibi & in §. voluit. in verb. beneficium. de annat. in pragma. & tex. in extrauag. una. de deci. in communib.

Nec etiam ex legatis factis fraternitati debetur quarta episcopo, sicut de alijs relictis ecclesiæ. c. requisuisti. de testa. quia personis & nõ loco relictum uidetur. Panor. & Imol. in c. officij. eo. licet ibi Barba. teneat contra. & in consil. j. in iij. vol. super quo distinguit Petr. de Vbal. in tract. de canonic. episcopali. lib. j. quæst. xiiij. quia fraternitas non est de iurisdictione episcopi, cum Episcopus non exercent iurisdictionem ibidem, cum non sint loca sacra, vel religiosa uel ecclesiastica, quibus ecclesiæ non possunt accedere, nec alia iura spiritualia. cle. per literas. de præben. facit c. sacrosancta. & c. Messana. de ele. doct. in cle. quia contingit. de religio. domib. Petr. de Vbal. in d. tract. de canonic. Episcopali. in xiiij. quæst. principali. ideo si haberent proprium templum, tunc quarta episcopo deberetur: ut docet Alexan. consil. c. ij. super j. in vij. volum. alioqui non.

Imò fortius, non potest officialis unius confratriæ unire alteri confratriæ utensilia, seu alia bona illius confratriæ, per l. quisquis. & l. pe. c. de spect. li. xj. ubi hoc expressè docet Iac. Rebuff. nisi hoc fieret de consensu confratrum, & officialium illius fraternitatis, ac episcopi. c. j. de reb. eccle. non alienand. quia non debet unum altare exui, ut aliud induatur. l. asiduis. c. qui potior. in pig. habeant.

Budæ. in annot. in Pandect. istas confraternitates dicit Phratrias uocari his uerbis: Sunt autem Phratriæ apud Aristotelē cōuentus quidam hominum, aut etiam conuenticula, quasi pagi, propria sibi sacra, peculiariâque communiter habentium: ab eo dicta Phratriæ, quod communi puteo utantur, quod Græcè *Phreat* dicitur, quo nomine primū, quas cōfratrias hodie dicimus, id est communem quandam religionem appellatas esse putat: non autem ab eo, quod fratres sint illi, inter quos cultus ille sanctorum quorundam intercedit. † Ego putarem confraternitates dici Gallico sermone quodammodo tamen à fraternitate: ut quia Vlpianus ait societatem

tatem ius fraternitatis quodammodo habere, in l. verum. ff. pro socio. Ergo ista societas ad cultum inuenta diuinum dicitur fraternitas, quasi societas, & fraternitas ad vnum cultum, quia sunt omnes fratres in Christo. cap. ad mensam. xj. q. iij. sicut itidem videmus vocari fratres inuicem in cœnobiis, ad quorum similitudinem verius possemus dicere has confraternitates esse inductas. Nā illa deductio ad Phreear multum longè petita videtur.

12 Item confratres possunt renunciare Confratriæ, dum tamen nihil retineant de bonis illius, alioqui antequam renuntient, illa reddere debent: vt docet Iacob. Rebuff. in l. nemo. col. vlt. C. de spectacul. lib. xj. alia vide in text. sequente.

Fraternita-
ti renuncia-
re licet.

Rubric. Des confrairies.

François Article clxxxv. des publiées 1539.

1 **Q**UE suiuant noz anciennes ordonnances & arrests de noz cours souueraines seront abbatues, interdites & defendues toutes confrairies de gens de mestier & artisans, par tout nostre Royaume.

2 Et ne s'en entremetront lesdits artisans & gens de mestier, sur peine de punition corporelle: ains seront tenus dedans deux mois apres la publication de ces presentes faites en chacune de nosdites villes, apporter & mettre par deuers noz Iuges ordinaires des lieux, toutes choses seruans, & qui auroyent este deputees & destinees pour le fait desdites confrairies, pour en estre ordonné, ainsi qu'ils verront estre à faire.

3 Et à faute d'auoir ce fait dedans ledit temps, seront tous les maistres du mestier constituez prisonniers, iusques à ce qu'ils auront obey, & neantmoins condânez en grosses amendes enuers nous, pour n'y auoir satisfait dedans le temps desusdit.

2. To. Comment. Do. Rebuff. E iij

TRACTATUS IMMUNITATIS ECCLESIASTICAE,

QUANDO ET QUIBUS

INCIPIT.

HANC materiam etiam frequentem in curiis, a nostris tamen non iuste tractatam, & quæ super hoc in forensi exercentur iudicio, prædictis breui annectendam censui, ordinem materiarum non sequens, sed utilitatem prosequens: vnde (si lubet) animum meum egregium ad tibi seruiendum & utiliter, boni consules lector.

François article 106. des publiées 1539.

Qu'il n'y aura lieu de immunité.

Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

Immunitas duplex. Summa totius tractatus.

A deo immunitas constituitur.

Asylum quod prius instituerit. Tib. Caesar immunitates Asylorum abrogavit.

DUPLEX est immunitas, quædam est ecclesiæ: altera est munerum. at hîc de ecclesiarum immunitate tractabitur. Primò, quo iure inuenta sit. Secundò, quæ dicatur, & vnde. Tertiò, quare ecclesiæ detur. Quartò, quæ ecclesiæ gaudeant immunitate. Quintò, quibus personis concedatur ipsa immunitas, & quibus non. Sextò, qua poena puniantur violantes ipsam immunitatem. Septimò, quis iudex possit super hac immunitate cognoscere. Octauò, quis sit immunitatis effectus. Et ista tractabuntur, elucidando constitutionem Regiam huic materiæ conformem. † Primæ quæstioni respond. à Deo hanc immunitatem datam. Primò Adonias filius maior Davidis timens Salomonem Regem, fugit in tabernaculum Domini, tenuitq; cornu altaris, vt Ioab. ut habetur iij. Regum capitulo primo, in fine, & sequent. postea Deus optimus maximus præcepit filiis Israël ut in terra quam daturus eis erat, constituerent sex oppida, in fugitiuorum auxilia separata, ut fugiat ad ea, qui nolens fuderit sanguinem. Numero 35. capitulo. & Deuteronom. xix. ac Iosue xx. capitulo. Demum cum Salomon construxisset templum, donauit Deus illud immunitate, tertio Regum capitulo octauo & sequent. & postea Pontifices summi hanc templi immunitatem, & ecclesiarum multis constitutionibus ampliârunt & declarârunt, vt inferius videre licebit. † Ioseph etiam libro antiq. refert. Quidam verò Cadmum, cum Thebas conderet, Asylum permisisse testantur. Alij à prognatis Herculis Asylum Athenis primò institutum, eos fortè timentes, quos auus afflixerat, quorum exemplo Romulus, & alij Romæ Asylum aperuerunt. Liuius libro primo ab vrbe condita. Et veteres ad Imperatorum statuas confugientes immunitate donauerunt, ut in titulo. C. de his qui ad statu. confugiunt. † Verum cum propter Asylorum impunitatem multa committerentur facinora, Tiberius Cæsar, ne merita coercitione delinquentes leuantur, immunitates Asylorum abrogavit, qui tamen Samiæ Iunoni, & Aesculapij delubro ius veteris

veteris immunitatis ob religionem restituit. Alexand. lib. iij. Genial. c. xx. Apud Molossos verò, Samothracas, Crotoniatas, Messenios & alios plerof que quamuis paganissimum colerent, ad deorum aras confugisse pro Asylo habitum est, velut Ithacensibus Iouis seruatoris ara. delictis enim non voluntariis refugium aras esse putauerunt.

- 5 De his Asylo loquitur text. in l. quis sit fugitiuus. §. apud Labeonē. ff. de ædilit. edic. Et sic temporum seu ecclesiarum immunitatem à Deo opt. maximo inuentam & datam esse concludemus: ex quo infertur esse ecclesiasticam. Ideo in præiudicium illius, principes seculares disponere non posse. c. ecclesia sanctæ Mariæ, de constitu. Aufrer. in decis. Tholos. q. ccccxxij. Io. de Turre Crema. in c. sacrilegium. xvij. quæstio. iij. scripsi abundè in proce. ordinat. in primo Tomo.
- 6 SECUNDO, dicitur immunitas quasi extra munia, id est munera, & officia: vel immunis quasi sine munere, libertas absque munere. Hostien. in summa de immunit. ecclesia. §. & vnde dicatur. Et quia immunitas dicitur libertas à muneribus. Ea est duplex, quædam temporalis, quædam perpetua: de qua gloss. & Io. de Platea in rub. C. de excusat. muner. lib. x. & tria in hac immunitate munerum requiruntur: quòd fiat à principe concessio, & hoc fiat ex causa legitima: & quòd sit temporanea, vt idem de Platea docet in l. vna. C. de his qui à princip. vacatio. acceperint. lib. x. hîc vero prosequar immunitatis priuilegia tangentia ecclesias, vel ecclesia. personas.
- 7 TERTIO, quare datur ecclesiis immunitas? Respon. vt honor ecclesiarum seruetur. capit. Reum. xvij. quæsti. iij. Iniuria quippe fit sanctis quando ab ecclesia sanctorum reus extrahitur. capit. frater. ibidem. capit. miror. vbi aliæ conscribuntur rationes. Nempe certum est quòd sanctitas & reuerentia loco debetur, in quo Dei cultus exhibetur. Psal. xcij. Decet domum sanctitudo. capit. j. de immu. eccles. in vj. & Psal. lvij. Sanctificauit tabernaculum suum altissimns. & Nume. vij. Sanctificauit Moyse tabernaculum. Ideo sacrilegium committitur tam in violatione personarum Deo dedicatarum, quàm loci sacri, vaforum, & ornamentorum sacrorum. dicto c. sacrilegium. xvij. quæstio. iij. vbi de Turre Cremata. Etiam quia in venerabilibus ecclesiis cum pace, & quiete vota competit celebrari. Ideo si quis tumultum, seditionem, vel impetum in ecclesia committeret, vltimo subiacebit supplicio. l. denunciamus. C. de his qui ad ecclesi. confug.
- 8 QUARTO, quæ ecclesiæ gaudent immunitate? Respon. Omnes, c. definiuit. xvij. quæstio. iij. & xl. passus circum habebit maior ecclesia, minor autem xxx. capitul. sicut antiquitus. xvij. quæst. iij. & nulla ædificia in atrio ecclesiæ ponantur, nisi tantum clericorum. capit. nulla. xij. q. j. Oldra. consilio. lv. consuevit. & si fuerit ibi aliqua domus, non gaudebit immunitate. Angel. de Clauas. in verb. immunitas. §. xxj. nisi esset claustrum monasterij, seu rectorium, vel dormitorium. Alexander consilio cxlv. viso themate. in secundo dubio. volumine septimo. † Vbi dicit totum circuitum monasterij, vel ecclesiæ gaudere immunitate, etiam si vltra prædictos passus habeat. dict. capitul. definiuit. & c. quisquis. xvij. quæstio. iij. l. præfenti. in princ. ibi; ex ipsis ergo locis eorumque finibus. C. de his qui ad ecclesi. confu. & fuit per arrestum restitutus. *Iuo Mulerbe* captus in domo de Lopin.

Principes
immunitatem
auferre
non possunt.

Immunitas
munerum
duplex.
Tria in
immunitate
munerum
requisita.

Ecclesiis
quia obrem
desunt im-
munitas.

Tumultum
in ecclesia
faciens capi-
tali pena
punitur.

Que eccle-
sie gaudent
immunitate.

Domus vel
claustrum an
gaudeat im-
munitate.

Arrestum
canon

*Amcōse-
crationem
quid.*

canonici Turo. an. 1509. die xiiij. Iulij. Idem in domibus canonicorum, si in-
tra ambitum ecclesiæ, & claustrum existant. † concludit Barb. conf. xxxiiij. 10
col. ij. uol. iij. imò ecclesia ante consecrationem, illam habet immunitatem,
ut nō possit in ea delinquens capi, ac si esset cōsecrata, si ibi diuina myste-
ria celebrētur. c. ecclesi. de immu. eccl. c. vlt. de cōse. eccl. Porc. in §. sacra.
de rer. diuis. in instit. † Nec refragatur damnata Pet. de Ferrar. sentētia, quā 11

*Damnatur
sentētia Pe-
tri de Ferr.*

posuit in pract. sua in forma inquisit. in j. gloss. ver. ex his potest, ista iura im-
munitatem concedentia sine ratione facta esse afferens: imò & contra ius
diuinum, quo cautum est: Domus mea, domus orationis uocabitur: vos au-
tem fecistis eam speluncā latronū. Si enim Deus noluit tolerare ementes &
videntes in ecclesia, sed eos eiecit, quantò magis non vult receptari in
eius ecclesia latrones, homicidas, & similes? ideo tales delinquentes non
debēt in ecclesia recipi, nec eius subterfugio defendi. hęc ille. † Sed respō. 12
quòd Deus optim. maxi. eiecit ementes & videntes in ecclesia. non enim
vult quòd in ecclesia hęc fiāt, sed sanctitudo & Dei seruitiū ibi adimpleat.
verūm Deus præcepit, vt qui nolens interfecerit hominē, si ad asylum cō-
fugiat, vt ibi saluus sit: noluit inquam vt latrones ad eā confugerēt, ne sit la-
tronum spelunca, imò eijciuntur ab immunitate: nec voluit vt ibidē fierent
homicidia, vel alia crimina. Sed si casu perpetrata sint alibi, placet ei vt ibi
à malo tueantur. Ideo patet iura canonica non esse facta sine magna ratio-
ne, si bene ponderentur, imò ex ipsis verbis Dei sumpta sunt. Ideo non pos-
sunt non esse bona & rationabilia. Sed rebelles ecclesiæ, & hæretici ea sape

*Contra ma-
ledictōes ca-
nonibus.*

re non possunt, vt quidam neoterici scriptores, qui potius ad ignem cōbu-
stionis, quàm deuotionis accedentes, sacros canones maledictis impetunt:
sed ipsi à Deo maledicti in ignem mittentur æternum, si non respiscant.

*Quibus per-
sonis cōcedi-
tur immu-
nitas.*

Q V I N T O, quibus personis cōcedatur ipsa immunitas? Resp. omnibus 13
fermē ad eccles. confu. siue sint laici, siue clerici c. Reum. xvij. q. iij. & d. l.
præsenti. Lud. Ro. conf. ccxxxiiij. aduertendum, etiam si essent excommu-
nicati, quia lex eos non excipit. Ang. de Claua. in verb. immunitas. §. xj. &
Fabr. in §. fin. inst. de his qui sunt sui vel alien. iur. excipiuntur tamen quæ-
dam personæ quæ non iuuantur ecclesiæ immunitate.

*Publicus la-
tro nō gau-
det immu.*

Primò publicus latro, & agrorum depopulator. c. inter alia. de immu. ec- 14
clesi. publicus latro vocatur famosus latro, & itinerum grassator, qui palàm
furatur in viis publicis. l. capitalium. §. famosos. ff. de pœnis.

*Nocturnus
depopulator
non gaudet
immu.*

Nocturnus depopulator dicitur, qui agros nocte destruit, comburit, aut 15
vastat, & hos licet etiam priuatis occidere, quia in detrimentum non cedit
reipub. l. j. C. quan. liceat vnicuique sine iudice se vindic. Oldr. conf. cliiij.
quidam deliquit, vel qui noctu segetes corrumpit, & ibi se abscondit, dici-
tur nocturnus agrorum depopulator, teste Inn. & aliis in d. c. inter alia.

*Qui per in-
sidias homi-
nem occidit
non gaudet
immunita-
te, secus si
vulnerat.*

Secundò, excipitur is, qui per insidias, seu proditoriè interfecerit homi- 16
nem, & vt Gallicè dicitur *de guet à pens. c. j. de homicid.* vbi sic scribitur: Si
quis per industriam occiderit hominem, ab altari meo euellas eum vt mo-
riatur. Secus ergo si tantum vulneret, etiā per industriam: quia ibi loquitur
de occidente. Boër. in decis. Burd. q. cxix. percutiens. col. iij. & Deuter. xix. si
quis autem odio habens proximū suum, infidiatus fuerit vitæ eius, surgēsi
que percusserit illum, & mortuus fuerit, fueritque ad vnam de supradictis,
urbib

urbibus, mittes seniores ciuitatis illius, & arripiant eum de loco refugij, & morietur, quia uidetur confidere de ecclesie immunitate: & quia magis interest istos puniri, quam alios delinquentes, quia plus utilitati publicae nocent, & plura cogitant mala quam alij. Et cum aliquis uni indulget indigno, ad prolapsionis contagium prouocat uniuersos. c. est iniusta. xxxiiij. q. j.

17 ¶ Et quamuis Panor. & doct. in d. c. j. dubitent in intellectu illius capit.

*Intellectus
ad capit. j.
de homicida.*

dicentes exponendum text. morietur, id est excommunicetur. Sed hoc est somnari: debet enim intelligi de morte naturali. nec obstat quod ius canonicum non imponit poenam mortis, fateor, etiam non imponitur in d. c. j. sed vult ut industrius homicida euellatur ab ecclesia, & quare? ut moriatur, & condemnetur, non a iudice ecclesiastico, sed a laico. Et sic ius canonicum illum homicidam non condemnat ad mortem, sed non indulget ei delicti impunitatem. & dicit Imperator: Homicida expectet quod fecit. l. iij. C. de episcopal. audient. Et sic fuit iudicatum Gratiano. ut per industriam occidens hominem nulla gaudeat immunitate, teste Guid. Papae in decisio. Delphi. q. cxxj. in camera. Et ita semper vidi seruari in curiis Franciae, quid quid in oppositum dicatur. Et Ioab non euasit mortem, licet in archa esset, & in cornu altaris, quia tres per industriam occiderat. iij. Reg. c. ij. Nec sequitur, ius pontificium refert ius diuinum, vel ciuile imponens mortis poenam, ergo imponit: probatur in l. Gallus. ff. de liber. & posth. c. ij. de maior. vbi in fi. recitat id quod vult approbare.

18 Ideo extat Caroli Regis olim Franciae ordinatio in parlamenti lib. descripta ann. 1356. in mense Martio, per quam Rex statuit ne gratia vel remissio detur homicidae ex industria & infidiis, nec raptoribus, incendiariis, nec his qui pacem iuratum, uel foedus fregerunt, seu Saluagardiam, & si data fuerit, quod iudices illi non obtinerent gratiam, ut dico in trac. de grat. seu remissio. in ord. Reg. & ita declarauit senatus contra Robertum Floridum, ut refert Aufrelius in sty. parl. aresto clxv. item per idem arestum. imò ne hic gaudebit priuilegio clericali, ut decreuit senatus aresto cclxxvj. ibidem.

*Constitutio
prohibens
gratiam co-
cedi hic ac-
scripta.*

Apostata.

19 Idem si quis veneno occidat hominem, quia per industriam etiam hoc facere censetur. Et est plus veneno quam gladio occidere, l. j. C. de male. & mathematic. & hoc firmat Boë. in decisio. Burde. quaest. cix. percutiens.

*Veneno occi-
dens alina
non gaudet
immunitate.*

20 Tertiò, excipitur delinquens in ecclesia, uel iuxta eam confusus de immunitate. c. fin. de immunit. eccles. ne detur uia delinquendi. l. conuenire. ff. de pact. dot. & frustra legis auxilium inuocat, qui committit in legē. d. c. fi. & ne Dei ecclesia fiat spelunca latronum. Non praesumitur tamē delinquere quis sub immunitatis spe. Host. & Card. in d. c. fi. plenē Alciat. in tract. de praesum. reg. iij. praesump. xxxij. vbi dicit quod delinquens extra ecclesiam, uel coemeterium, non gaudet immunitate, si sub fiducia huiusmodi delinquat, quia in eo qui deliquit puniri debet. Et quia deliquit in ecclesia, uolens ut ecclesia sit tutrix sceleratorum: & rationes dicti capitul. fin. habent locum. & ego uidi suspendi unum, qui interfecit alterum iuxta ecclesiam, & ita decreuit Senatus, ut in stylo patet, aresto clxv.

*Delinquens
in ecclesia
immunitate
non gaudet.*

21 Quarto, non procedit in eo, qui armatus fugit ad ecclesiam. l. si seruus. C. de his qui ad eccle. confu. qui text. licet loquatur in seruo, idem tamen in libero, quia non confidit in immunitate, sed in armis, & sic ea non gaudet

*Arestum
Armatus
ad ecclesia
accedens rō
gaudet im-
munitate.*

gaudet. Idem si fur cum re furtiua ad ecclesiam confugiat, quia ad statuas confugere, vel imagines principum in iniuriam alterius prohibitum est. l. capitaliū. §. ad statuas. & §. seq. ff. de poenis. Et quia furtū cōtreñdo ibi cōmittere diceretur, si Bar. credatur in l. si dominiū, ff. de fur. Et furans in ecclesia non gaudet immunitate, quia sacrilegus est Host. in c. fi. de immu. eccle. sic expressè consuluit Barb. conf. xxxij. Deum inuocent. in iij. volum.

Indem non gaudet immunitate.

Quintò, excipitur Iudæus l. j. C. de his qui ad eccle. confu. quia non propter zelum fidei fugit, sed vt vitare possit criminis punitionem, vel onera debitorū. Ideò nisi velit fieri Christianus non iuuatur immunitatis priuilegio. c. constituit. xvij. q. iij. l. j. C. de his qui ad eccle. confu. vbi dicit Salyc. ecclesiam non esse tutelam eorum, qui non sunt sub lege sua. Et idem tenet Oldr. conf. liij. an fugiens, in fi. licet doc. in c. inter alia. teneant contra & Fe lyn. in c. Iudæi. j. de iudæ. Sed prima seruatur Auenione.

Nec hereticus, blasphemus & qui maiestatem laesit.

Sextò, hæreticus Pan. in d. ca. inter alia. nu. 23. quia frustra ecclesiæ auxiliū implorat, qui in illam committit. c. quia de vsur. Et de blasphemio quòd non gaudeat immunitate, fuit iudicatum in senatu Bur. vt refert Boë. in decis. Burde. q. cx. sed an consuetus, quia sapit hæresim si ex animo fiat. Idem videtur in læsæ maiestatis reo, cum æquiparentur, authen. Gazaros. C. de hæret. vnde dicit Corn. Tacitus lib. iij. quòd cum reus pro crimine prodicionis confugit in templū Palladis, quòd ad eū diem fuerat inuiolabile, fuit à matre muro obstructa ianua coactus mori famæ: & Adonias ab altari eductus est. iij. Reg. c. j. in fin.

Disciplina causa quis exirahi debet.

Arestum.

Septimò, Religiosi à suis superioribus extrahentur causa disciplinæ & poenitentia iniungendæ, vt animæ confugientis cōsulatur. Pan. in d. ca. inter alia. facit c. reum. ibi legitime componat. xvij. q. iij. Tamen an. 1440. die iij. Maij fuit apostata ab ecclesia extractus, quia subtraxerat bullas, & sigilla, demū fuit dictū eum ad immunitatē restituendum, & gaudere immunitate debere. Sed apostata à fide non restitueretur, nec gauderet immunitate, secus in apostata à religione. c. vno. vbi doct. de apost. in l. j. C. illo tit.

Apostata. Sacrilegus non est immunitis.

Nec raptor gaudet immunitate.

Octauò, non procedit in sacrilegis, quia frustra auxiliū legis implorant, 25 qui in legem committunt. c. quia frustra. de vsur. text. in l. si quis in hoc genus. C. de episc. & cle. plenè de Turre Cremata in c. sacrilegium. xvij. q. iij. Nondò, in raptoribus virginum. §. neque in auth. de mand. princip. coll. iij. 26 sed de iure canonico gaudent immunitate. l. vna. C. de rap. & c. de raptorib. xxxvj. q. j. Angel. in d. §. immunitas. q. xvij. idem in adulteris dicitur ibidem. Sed ius canonicum hos duos casus non recipit, teste Berber. in uiator. iur. ru. de uiol. immunit. in j. parte.

Malefici non gaudent immunitate.

Hodie iudices Regij iure seruāt illū. §. neq;. Quāuis in Nouellis Græcis 27 nō ita scriptū sit. Sed sic iuueni: Neq; item cōmittes, vt priuilegiis apud te utātur malefici, sed unū hoc illis ad salutē proficiat, si ab intentato crimine mundi, & undique innoxij ostendantur. homicidia uerò, & adulteria, & raptus uirginū, & aggressuras, & maleficia cum tanta vehementia persequeris. poenas delinquentibus secundū nostras leges inferēs, ut paucorū suppli- cius, oēs alios salues: & sic ibi nil loquitur de im. eccl. & quāuis loqueretur, stabimus tamen iuri canico in hoc quod distinxit quo ad homicidas, ut per industriam occidens non gaudeat, ergo alius sic, quo ad alios casus ius canonic

nonicum seruetur: & licet non fit expressum de raptore virginum, putarem itidem illum non debere gaudere immunitate, quia occidit corpus & animam, imò interdum duas animas, & de industria peccat. cap. ille. 22. quæst. meritò iudices seculares ab ecclesiis hos callidos delinquentes extrahunt, & postea infrigidant: etiam raptores mulierum honestarum eadem ratione iudices ab ecclesiis extrahunt, & maximè latruncultores.

- 28 Decimò fuit prohibitum à curia suprema, instigàte procuratore Regio, Banniti nò religiosi facti Martini, ne bānitos à Rege recipere habeāt, & si receperint, gaudēt im-
à die notitiæ statim ab immunitate expellant, hoc an. 1476. die 25. Februa. munitate.
29 Vndecimò interficiens clericum nulla gaudet ecclesiarum immunitate. Neque in-
Berber. in viator. iur. vbi suprà, quia sacrilegium committit. c. si quis suaden-
te. 13. quæst. 4. & quia sacrilegiū in personam commissum est grauius, quia
propter quod vnumquodque tale, & illud maius. Authen. multò magis. C.
de sacrosan. eccle. de Turre Crema. in c. sacrilegium. 17. quæst. 4. Aliæ per-
sonæ regulariter ecclesiæ immunitate gaudent, c. sicut. 17. quæst. 4.
30 Sextò qua pœna puniatur, qui violat immunitatem? Respon. de iure ciui Violator im-
li pœna legis Iuliæ maiestatis, & sic vltimo supplicio, l. 2. & l. præsent. C. de munitatis
his qui ad eccle. confug. l. si quis in hoc genus, de episcop. & cleric. Chassa. qua pœna
in consuetud. Burgun. in rub. des iustices, in verb. & droit d'icelles, & hoc quan-
do iniuria infertur clericis. cap. qui autem, 17. quæstio. 4. cap. cum deuotif-
simam. 12. quæstio. 2. de iure Canonico excommunicatur, cap. frater 17.
quæstio. 4. c. illi qui. 24. quæstio. 2.
31 Secundò prohibetur recipi oblatio illius ab ecclesia. c. minor. ibidem.
17. quæstio. 4. & hoc in pœnam statuit interdum ius canonicum, cap. ex
transmissa, de decim.
32 Tertiò priuatio rerum inducitur, quas ab ecclesia habet is, qui eam vio- Violans im-
lavit: ideo si sit vassallus eccles. feudo priuatur, vel si ius patronatus habeat, munitatem
illud perdit, teste de Turre cremata per illum tex. in c. frater, 17. quæstio. 4. priuatur fe-
cap. j. in fin. de treug. & pace. quia ex eo quis non debet habere lucrū, quod do vel re
impugnare contendit, per regul. iuris ex eo. in 6. Nam si episcopus negligēs quam ab ec-
puniatur, fortiùs & faciens, quia grauius delinquitur faciendo, quàm omit- clesia tenet.
tendo. l. diuus. ff. de senatusconsult. Siliano, vbi abundè tractaui. Sed parū
est in vsu, teste Berber. in viato. iur. rub. de violat. immunit. in j. parte.
33 Quartò etiam ad pœnam pecuniariam hic temerarius condēnatur, vide
licet in nongentis solidis, cap. si quis contumax, 17. quæst. 4. & violatores
ecclesiarum, & publici latrones excommunicati sunt, in c. omnes ecclesiæ.
xvij. quæst. iij. facit c. sicut eodem, possunt etiam alia pœna arbitraria puni-
ri c. non minus, & c. aduersus. de immunita. ecclesiar. sed in c. quisquis. xvij.
quæst. iij. puniuntur pœna triginta librarum argēti examinati purissimi. Et
scribitur Ezechiel. v. c. Viuo ego dicit dominus Deus, nisi p̄ eo quòd factū
meū violasti in omnibus ostensionibus tuis, & in cunctis abominationibus
tuis, ego quoq; confringā, & non parces oculus meus, & non miserebor, &
ij. Paralip. c. xvij. & iij. Esdrā j. & Iudith 9. Cadat virtus eorū in iracūdia tua,
qui promittūt se violare sancta tua, & polluere tabernaculū nominis tui.
Hodie quidam iudices semper contra ecclesiam pugnant, quos, si in paro-
chia mea decederent, inter hircorum, & canum morticina sepelirem.

Quis possit de hac immunitate cognoscere. SEPTIMO quero, quis iudex possit super hac immunitate cognoscere? respon. iudex ecclesiasticus ad effectum defendendi immunitatem, vel remittendi, siue dicat reum deliquisse intra ecclesiam, siue extra, cap. definiuit. xvij. quest. iij. Anto. Butri. in c. tuam. de ordine cognitio. l. presentis. C. de his qui ad eccles. confug. vbi doct.

Item iudex secularis, quo ad suum effectum, videlicet vt possit eum de ecclesia extrahere: si non debeat immunitate gaudere. Petr. Belluge, in Speculo principum, rub. xj. §. sed quia, fol. l. iudex ecclesiasticus vocato iudice seculari, seu gētibus Regiis cognoscit: c. si iudex laicus, de sentē. excōmuni. in 6.

In vinculis quis in ecclesiis contineri non debet. Reus tamē non ponetur in cōpedibus, aut cathenis in ecclesia: Hostien. 36 & alij in c. inter alia. de immuni. ecclesiar. Guido Papæ deci. cxxj. in camera, licet non seruetur de cōsuetudine, teste eodem Guido. singul. 425. competitio. & c. Et idem Petrus Belluge in Speculo princip. rubr. de propositio. graua. §. sed quia, col. penul. vbi dicit interim ecclesiam non spoliari pendēte dubio, licet cathenis ligetur reus intra eam. Sed videtur, vt statim videbitur, per istam ordinationem, ab ecclesia reum extrahendum.

Alere intra ecclesia quis reus teneatur. Dicit quis, quisnam debeat ipsum reum intra ecclesiam alere? Respon. 37 ipsemet alere se debet, si bona habeat, gloss. in l. si. C. de erogat. milita. ann. lib. 12. Ias. in §. item si quis in fraudem. de actio. in insti. Hercu. in l. si victū. ff. de re iudica. si verò sit pauper, ecclesia tenetur eidem de alimentis preuidere. Archidia. in dicto capit. definiuit. 17. quæst. iij. dixi multa in repetit. l. diuus. in gloss. ff. de senatusconsul. Silan.

Effectus immunitatis. OCTAVO quis sit effectus immunitatis? Resp. vt ab omni pœnarū 38 genere reus sit interim securus. c. reum. 17. quæstio. iij.

Secundò vt etiam præceptor non possit ibi flagris cædere, vel puerū verberare. c. nullus. 17. quæst. iij. multò minus sacerdos eum, qui cōfessus est: quod tamen vidi aliquando apud Petragoricē. fieri, sed malè, vt scripsi in interpreta. c. omnis. de pœn. & remissio.

Confugiōes ad ecclesias non possunt violenter abstrahi. Tertiò vt non possint inde violenter adstrahi. c. frater. c. minor. ibidē. Etiā 40 nec à iudicibus ecclesiasticis, per d. c. reum, vbi videtur vniuersalis negatiua, & in c. definiuit. ibidē, & l. 2. C. de his qui ad eccl. cōfug. Petrus Belluge in d. Spec. princip. rubr. de propositio. graua. §. sed quia, fol. 56. attamen sequitur ordinatio in contrarium, videlicet vt delinquentes sub prætextu immunitatis pœnam non euadant, vt inferius dicitur. Alios effectus vide per Hostien. in summa, de immunia. ecclesiar. & per doct. in illo tit.

Pour debtes, ni autres matieres civiles, & se pourront toutes personnes prendre en franchise.

G L O S S A I I.

Immunitas non datur pro debito.

RES habet partes: in prima statuit immunitatem non dari pro debitis, nec in ciuilibus causis, in ij. quæ est ibi, & se pourront, censet omnes personas posse capi in immunitate: tertia docet illam capturam in ecclesia factam non debere nocere, sed reintegrandi sunt, si hoc visum fuerit, ibi, & sauf à les reintegrer.

Primū ergo dictū tex. videlicet quòd immunitas non detur pro debito, nec pro aliis rebus ciuilibus, ne faciamus ecclesiā speluncā latronū: & quia pro cri

- pro criminibus inducta est, vnde si teneat restituere rem aliquam, & ad ecclesiam confugero, nil mihi prodest. *tex. in l. j. C. de his qui ad eccles. confu. ibi, nec antè suscipiantur, quàm debita vniuersa reddiderint. Et quanuis text. ille loquatur de seruis, idem tamen in liberis hominibus concludit Azo, in summa ibi. Sed Alber. in rub. ibi dicit, quòd inspecto iure communi non potest debitor in ecclesia capi, nec inde extrahi. l. present. C. de his qui ad eccles. confug. quia liber homo de iure non potest capi pro debito, nisi sit ad hoc expressè obligatus. l. j. & l. ob as. C. de actio. & oblig. c. lator. de pigno. Imò nec extra ecclesiam caperetur si bonis cedere velit, l. j. C. qui bonis cedere possunt. inspecto tamen iure municipali, secundum quod capitur quis pro debito, vt hìc, tunc ab ecclesia extrahi potest: cum persona per ius municipale sit affecta, ne creditor defraudetur re sua vel sibi debita. Etiã quia ecclesiæ immunitatem concedendo, ius creditori competens ex lege municipali remissum non videtur: arg. no. in l. j. C. de in ius vocand. aliàs daretur materia delinquendi. Nam si commodarem aliquam rem tibi vel mutuò centum acciperes, vel à mercatore merces, postea ad ecclesiam confugeres, & sic rem meam consumeres: quod leges non permittunt. arg. l. conuenire. ff. de pac. dotal. Sic docet Old. consi. 54. an fugiens. Aufr. in de-
^{Permissio extrahendi ab ecclesia concessa. Arrestum.}
 2 *cif. Delph. quæst. 422. Et licet sint diuersæ doc. super hoc sententiæ. † tamè in hoc consuetudo erit attendenda, vel statutum: vt docet Innoc. in c. cum inter. de consuetud. & d. c. inter alia. Plenè Socy. in tract. de citatio. artic. 17. quæst. 5. ideo prouisio extrahendi concessa fuit à senatu Burdegalen. cui dà Petiot mercatori Lemouicen. contra suum institorem anno 1535. die 5. Augusti, teste Boër. in decis. Burdeg. quæst. 215. incarceratur. nu. 7. & seq. Etiã cõtra Stephanum Girard, qui eripuerat crumenam noctu de aliquo, in qua erat decem libræ, fuit à senatu pronunciatũ quòd extraheretur ab ecclesia sancti petri *Des asis*, & quòd priuilegio immunitatis gaudere non debebat, anno 1473. in mēse Ianuario. alioqui fur posset eripere res, & postea ad ecclesiam confugere. vide Boër. quæstio. 215. nu. 7. cum seq.*
 3 Item etiam de iure quis pro debito in ecclesia capitur, & extrahitur ab illa, vt debitor tributorum. l. nemo. C. de exactor. tributor. lib. 10. quoniam fiscalium ratio & militibus & priuatis ipsisque templis & vniuersæ reipub. utilis, & necessaria est, *tex. in authen. de mand. princip. colla. 3. §. publicorũ. Oldrad. consil. 54. An fugiens. & c.*
 4 Adde etiam, quòd si quis in ecclesia capiatur, consuetudo est quòd extrahatur, non petita licentia ab episcopo, licet Salice. in authen. si quis. C. de adulter. dicat licentiam requiri. Sed ne reus interim fugiat, capitur sine mora: vt refert Guido Papæ in quæstio. 121. in camera, nec etiam requiritur alia declaratio per iudicem ecclesiasticum de consuetudine, teste Bened. in repetit. c. Raynutius. in verb. & vxorem. num. 444. cum seq. de testa. Sed postea restituetur captus ad ecclesiam, si iure hoc fieri debeat. ista tamen sunt contra ea quæ j. Machab. c. x. scribuntur his verbis, Quicumque confugerint in templum, quod est Hierosolymis, & in omnibus finibus eius, obnoxij Regi, in omni negotio dimittantur, & vniuersa quæ sunt eis in Regno meo libera habeantur. Tamen ex consuetudine & lege nunc ista obseruantur, quæ hìc statuta sunt. quanuis possumus hìc dicere, Ne sutor
 ij. To. Comment. Do. Rebus, F ij*

ultra crepidam, & falcem in messem alienam non debet quis imponere.
cap. nouit. de iudic.

*Et sauf à les reintegrer quand y aura prinse de corps decernée à l'encontre
d'eux, sur les informations faites des cas dont ils sont chargez & accu-
sez, & qu'ils soit ainsi ordonné par le iuge.*

G L O S S A . I I I .

*Non legiti-
mè captus
in ecclesia,
debet resti-
tui ecclesia.*

EST SIC, quando prehensio, id est captura, non est ritè
facta in ecclesia, captus debet restitui ecclesie, à qua fuit ex-
tractus: vt hîc, & docet Old. d. consilio 54. & ecclesia pete-
re potest, vt restituatur pristinae libertati, qua de facto fuit
priuata, l. j. & ij. ff. de liber. homi. exhib. Panor. & alij in d. c.
inter alia. per text. in c. miror. xvij. quæstio. iij. Alex. consi. cxlv. viso themate.
in fi. vol. vij. Barba. conf. xxxij. Deum inuocent. col. j. vol. iij.

Imò reus taliter debet relaxari, vt non possit iterum facilè cap. Bart. in l. 2
j. s. j. per illum tex. & l. iij. ff. de acqui. rerum domi.

*An iudex
extrahes reu
ab ecclesia
debeat iura
re se vnam
& membra
seruaturum.*
Item debet iudex secularis iurare antequàm reum extrahat, quòd vitam
& membra ei delinquenti in honorem ecclesie seruabit. c. id constituimus,
& cap. recum. 17. quæst. 4. & d. cap. inter. Guido Papæ in decis. Delp. q. 121.
in camera. in fin.

Imò si tanta esset iudicis secularis sæuitia, ob quam non esset de iura-
mento iudicis confitendum, tunc maior cautio quàm iuratoria esset exi-
genda, ar. cap. literas. de restitutio. spoliat. secundum Inn. & alios in d. c. in-
ter alia. Sed hodie hæc non seruantur, nec cautio iuratoria præstatur: secu-
lares enim volunt ecclesiis dominari.

Iste articulus est dubius, & potest duobus modis intelligi. Primò, quòd
restitui debet ad ecclesiam captus, si hoc fuerit ordinatum per iudicem,
videlicet secularem, & hic intellectus communiter recipitur.

Alio modo intelligunt quidam, quòd extrahi possunt delinquentes ab
ecclesia, si ita fuerit per iudicem pronunciatum visis informationibus: sed
fortè dum ordinaretur, & cognosceretur, reus discederet, ob id primus in-
tellectus recipitur.

De immunitate munerum non scribam hîc: quia doct. multa super his
scribunt. Sed dicam cum Vergilio,

Claudite iam riuos pueri sat prata bibere.

De his gratias Deo Optimo Maximo sempr agens.

TRACTA

TRACTATUS VT BENE

FICIA ANTE VACATIONEM, VEL BO-

NA CONFISCATA PETI, ANTE DECLARATIONEM non debeant, nec concedi: in usu quotidiano utilis & frequens.

De ne donner benefice, office, ne confiscation avant la vacation, & declaration.

CHARLES vij. artic. lxxxv. des premieres.

Item & pource que souuent esfoys sommes trauaillés par plusieurs, & par grande importunité des requerans.

Articulus primus.

GLOSSA PRIMA.

1 **T**RIA IN hoc textu statuuntur. In prima parte ponitur ratio constitutionis. In secunda constitutio prohibens, ibi: nous en ensuyuant. In tertia annullatio si fiat contra prohibitionem, ibi, & voulons.

2 Primò ponitur ratio, cur prohibeat officia, & beneficia concedi ante vacationem, & alia hîc conscripta: quia sapius molestatur Rex propter importunitatem petentium. hæc ratio probatur in l. j. C. de pet. bon. sub. lib. 10. ibi, sed quoniam plerunque ita in nonnullis causis inuerecunda petentium inhiatione constringimur, vt etiam non concedenda tribuamus: multi nanque molesti sunt nobis semper, precésque crebræ, & flentes petitores. §. consideremus. in authen. de trien. & semisse. colla. 3. Ne igitur importunitatem patiamur de his, per singulos dies formas scribere cogimur. §. ne igitur, vt factæ nouæ consti. coll. 5. Et alibi dicit Papa, Propter multas & nimias reclamaciones, quæ ex hoc ad nos ex diuersis partibus venerunt. c. omnibus. 2. quæstio. 5. Et per hanc importunitatem vincitur Deus Optimus Maximus: vt in euangelio de vidua importuna, vbi dicitur: Etiam violenti rapiunt cælos, & sancti quoque vincuntur. c. importuna. de pœniten. dis. j. ideo statuit vt ista importuna petitio cesset.

Ratio cur officia ante vacationem peti non debeant.

3 Sed hæc importunitas super rebus iustis prodest, & bona est, de qua Pau. ad Timothe. 4. Insta oportunè & importunè ipsa enim sui utilitate se destruit, si habere importunitas opportunitatem nescit. cap. sit rector. in fi. 43. distin. c. prisca. 100. distin. c. importuna. de pœniten: distin. j.

4 Sed si hæc importuna petitio fiat super beneficiis habendis, vel honoribus ecclesiasticis, simonia est. c. ordinationes. j. quæst. j. c. tuam. de ætate & qualit. cap. 2. & 3. de concess. præbend. & super honoribus vel officiis secularibus dicitur etiam ambitiosa importunitas, & reprobata. c. fi. de rescrip. li. 6. facit l. ambitiosa decreta. ff. de decret. ab ord. facien. nec interest roget quis per se, an per alium: nã qui per aliũ facit, perinde est ac si ipse faceret, per reg. iur. & Bernar. ait ad Eugen. Per importunitatem extorta licentia, ij. To. Comment. Do. Rebuf.

Petitio in beneficiis simoniam inducit.

non est licentia, sed violentia. Et Lucas de Penna scribit in l. multis. colum. j. C. de prin. agent. in reb. lib. 12.

Importunitas multiplex.

Et sic primus est casus hic, in quo princeps interdum propter importunitatem petentium concedit non concedenda. Et aduertendum est, quod aliquando est importunitas in petente, quia frequenter petit. d. §. confideramus. detrien. & semisse. Feli. & Dec. in c. quæ in ecclesiarum. col. antepenul. de constitu. Barb. conf. 24. clemētissimi. col. 3. vol. 2. & quando maritus donauit vxori propter frequentem mulieris petitionem, talis donatio nõ confirmatur morte mariti: quia quodam calore iracundiæ facta censetur, teste Bal. in l. j. C. de petit. bono. subl. lib. 10. vt refert Io. Lupus in repet. c. per vestras. §. antepe. versu. tertius casus est, de donatio. inter vir. & vxor.

Sententia electio ad clamorem populi non valent.

Nonnunquam importunitas est respectu plurium, puta curialium principum, vel aliorum magnorum nobilium. d. c. omnibus. 2. q. 5. & tunc etiam non valet, sicut nec electio facta ad clamorem populi. c. 2. de elect. c. miramur. 6. i. distin. nec sententia ad clamorem populi prolata. l. decurionum. C. de poenis. nec ex acclamatione populi potest quis manumittere. l. si priuatus. ff. qui & à quib. manumif. liber. non fiant.

Item non valet donatio facta monasterio ab eo, qui ingressus fuit religionem, si per circunventionem & importunitatem extorta est, sed bona hæredibus reddi debent. c. fi. 20. q. 3. Pan. & alij in c. prætereà. de off. deleg.

Interdum est importunitas ratione potentia, de qua in l. j. C. de fund. limitroph. lib. 11. vbi Bar. & patruus meus Rebuffi dicunt rescriptum sic impetratum esse nullum, quando infert alicui præiudicium: vt etiam docet Corset. in sing. incip. rescriptum 3. & Lancel. Dec. in l. si mihi. §. in legatis. col. 4. versu. secundò no. ff. de leg. j. Fulgos. conf. 20. pro pleniori, col. 3. vbi allegat illud dictum Luca.

Nulla fides pietasque viris qui castra sequuntur, Venalesque manus, ibi fas, ubi maxima merces.

Gravis mulierum importunitas.

Quandoque premitur princeps ad requisitionem mulierum: & hæc est gravis importunitas, quæ oportunitatem habere nescit. d. §. hinc nobis, in authen. vt omnes obedi. iudi. Prouin. colla. 5. & Bald. in c. j. col. fi. de const. vbi refert mulierem dixisse Imperatori, Si libet, licet. vnde placita à principe eblandita non valent, sed dicitur furtiua deprecatio, in dicta l. j. C. de fund. limitroph. lib. 11.

Concessio ob nimiam lætitiã non valet.

Interdum princeps concedit per nimiam lætitiã, & tunc etiam illud quod concedit non valet: quia dum concedit, est extra mentem, arg. c. vnus quisque, iuncta glo. 22. quæst. 4. & glo. in verb. balneum. §. serui. instit. de liber. nec sunt principis placita, sed extorta, seu exacta. Vnde donatio facta tempore acquisitionis Regni, vel coronationis, non valet: vel statim parta magna victoria, vt dicit Neuisa. in sylua nuptial. circa fin.

Signatura papæ in principio sue coronationis non valent.

Item signaturæ, quas facit Papa antequam exeat ex conclaui, propter nimiam lætitiã, non valent: vt dicit glo. in procem. reg. cancell. & Ioan. de Selua in trac. de benefi. in j. parte, quæst. 2. num. 16. versu. primũ beneficium est. † facit quod no. Panor. in cap. sicut, in ij. de iureiu. in iij. notab. vbi dicit, quod si cardinales promittant inter se aliqua cum iuramento, quæ sint in præiudicium dignitatis, si contingat aliquem promoueri ad papatum, non tenebitur

Conuentiones cardinalium in electione papæ quando valent.

tenebitur
verfi.
fringe
quas
ultima
facta
cer. pe
Et
per im
quisqu
in l. si
nè Hip
scrip.
bus pr
Bart. in
de ero
in prin
pressu
haber
praxi
Im
ben. q
ad illa
conco
bent t
benefi
ficium
alioqu
Se
sum. d
Te
tum, c
taribu
procu
confo
nas, i
vous

tenebitur promotus illa adimplere, nec seruare. Sequitur Feli. in c. j. col. 4. versu. Septimò declara. de probatio. quod dicit esse bene notandum ad infringendas promissiones factas à principibus in principio suæ creationis: quas non tenentur seruare, si præiudicent Regno & Regi. vide extrauag. vltimam, de senten. excommunicat. in communib. & in principio dicuntur factæ vsque ad annum, quia adhuc nouus princeps censetur, l. cum quid, si cer. pe. dixi in §. 2. glo. 3. supra de rescrip.

12 Et in dubio hæc donatio facta ad postulationem alicuius, censetur facta per importunitatem. d. l. j. C. de petit. bono. subla. lib. 10. doct. in l. 3. ff. quod quisque iuris. Ludouic. Roma. confi. 436. quod indultum, col. 4. nu. 19. Ias. in l. si testamentum, col. 2. C. de test. Soci. con. 62. visis. col. vl. in 4. vol. ac plenè Hippol. in sing. 6. incipien. in princ. vide quæ scripsi supra in tract. de rescrip. & liter. Reg. art. 3. glof. 3. Alia est importunitas, quæ fit ab adhærentibus principi, & tunc etiam vitiat actum, vt alibi dicam.

Qui noui demandent officia.

GLOSSA II.

ERGO petitio officiorum, antequàm vacant, fieri non debet. nec conferri, probatur arg. cap. 1. de concess. præben. quod loquitur in beneficio: sed bonum est argumentum de beneficiis ad officia. Bart. in l. secunda. §. data. ff. de optio. lega. Lucas de Penna in l. annonas. C. de eroga. militar. anno. lib. 12. refert Ioan. Lupus in repeti. cap. per vestras. in princip. colum. secunda. de donatio. inter vir. & vxor. Etiam quia hîc expressum est: quia non potest dari id quod non est. Et aliæ rationes etiam habent locum, quæ in beneficiis conscribuntur in d. cap. j. quas scripsi in praxi beneficiali.

Imò nec debent promitti officia antequàm vacant. c. 2. de concess. præben. quia prohibita concessione censetur prohibitum. omne id, per quod ad illam peruenitur. l. oratio. ff. de sponsal. de hoc abundè scripsi in proœm. concordat. in verb. alieni fati.

Benefices.

GLOSSA III.

ET SIC quis non debet promittere, nec concedere beneficium antequàm vacet, alioqui ecclesiastica communionem pellendus est, cap. j. de concess. præbend. Ratio est, quia beneficia perpetuò debent teneri ab eo, cui collata sunt. Et non est quis sine causa suo priuandus beneficio. c. satis peruersum. 56. distinc. c. inuentum. 16. quæst. 7. Ideo beneficium tuum non est alteri conferendum, antequàm eo priuatus fueris, alioqui oportet priuare eum, qui illud habet.

Secundò, inducitur votum captandæ mortis, ipsis etiam gentibus exosum. d. c. 2. de concess. præbend.

Tertiò, ad tollendum vitium ambitionis, & cupiditatis, cap. quia in tantum, de præbend. & sicut is qui inuitatus renuit, quæsitus refugit, sacris altaribus est remouendus: sic qui vltro ambit, vel importunus se ingerit, est proculdubio repellendus. c. sicut. j. quæst. 6. verùm quia amplissimè tractaui conscribendo regulam cum ampliati. & limita. in praxi beneficiali, & poenas, ideo ibi quilibet videre poterit, nec repetam hîc.

Eschoites.

GLOSSA IIII.

Caduca ante declarationem dari non debent.

Eschotes. Latine caduca dici possunt: & dicuntur illa, quae ceciderunt, forte in commissum, vel alio modo confiscata Reg. sunt. igitur non potest dari illud commissum ante declarationem vt per totum titu. de publica. & vectigal. etiam caduca vel quasi caduca hic comprehenduntur, & ea quae pro non scriptis, de quibus est tex. in l. vna. C. de caduc. tollend. & Iuuenal. ait Fisco:

Legatum omne capis, necnon & dulce caducum.

Declarauit in l. fylua. §. glans caduca. ff. de verb. signi.

Amendes.

GLOSSA V.

Multa ante aduicacionem peti non debet.

MULTA (quam emendam dicit tex. in cap. dilecto. de sentent. excommunic. lib. 6.) non debet dari antequam sit declarata, & Regi adiudicata: vt videre potes artic. seq. & de hac multa plura essem hic dicturus, nisi materiam plenè tractassem in l. aliud est multa, & in l. si qua poena. ff. de ver. signi.

ibi videri potest.

Confiscations.

GLOSSA VI.

Confiscata non sunt concedenda ante aduicacionem appellatione non suspensam.

T SIC bona confiscata Rex dare non debet, antequam sint sibi adiudicata, scilicet per sententiam: sed an sufficiat prima sententia? Respon. non sufficere, si appellatum fuerit, quia per appellationem extinguitur iudicatum. l. j. in fi. ff. ad Turp. & quia potest dici malè iudicatum, ideo nihil debebitur. l. eos. C. de appella. Ideo non potest dare antequam sint bona adiudicata per sententiam appellatione non suspensam, vel à qua non possit appellari, vt à senatu. Aliàs donum non valet, nec quidem hodie etiam post declarationem, & adiudicationem: vt habetur in artic. seq.

Auant qu'ils vacquent, ou qu'ils soyent créés, ou nous soyent adiugées.

GLOSSA VII.

REFERENDA sunt singula singulis: vt dicit gloss. in cap. cum singula. de præbend. in 6.

Primò, quòd officia & beneficia non debent concedi antequam vacent, & concessa non valent, d. cap. j. de concess. præbend. Secundò, *Ou qu'elles soyent créées*, scilicet *les amendes*: vt emendæ non dentur antequam creatæ sint, id est à iudicibus prolatae & declaratae, ac impositæ, & Regi adiudicatae, d. l. aliud. ff. de verb. sig. nam licet quis sciat appellantem perperam appellasse, tamen non debet multam petere sexaginta librarum antequam multa fuerit declarata & Regi adiudicata.

Tertiò, *ou nous soyent adiugées*, loquitur de confiscationibus, vt antequam adiudicate sint, nõ debeant dari, etiã si ipso iure bona essent confiscata, vt potè per crimè læsæ maiestatis, adhuc tamè nõ valebit donum Regis: nisi bona fuerint per iudices adiudicata. l. quisq. C. ad l. Iul. Maiest. & hoc in seq. declaratur.

Nous

Nous en ensuyuant les ordonnances de nos predecesseurs Rois de France, voulons & ordonnons que plus ne soyons travaillez de telles requestes, & ne donnerons ne confererons aucun office, benefice, eschoitte, ou autre chose quelconque auant qu'ils vacquent, ou soyent creés: amende & confiscation, auant qu'elles soyent adiugées & declarées à nous appartenir.

GLOSSA VIII.

HIC ERGO testatur Rex, quòd non conferet officium, vel beneficium, antequàm vacauerit: nec emendam, antequàm creata sit, & adiudicata: nec confiscationem, aut commissum, antequàm sit declaratum & adiudicatum. Et vtinam bene seruetur. nam multa mala ex hoc præmaturo dono oriuntur.

Mala proueniens ex concessione confiscationis antequàm sit adiudicata.

Primò ex hoc dono potest suboriri corruptio iudicum. nam quãdo Rex dederit confiscationem alicuius antequàm sit declarata pars, cui est concessa, iudices quos vult, impetrare conatur ad declarandum sibi dictam confiscationem deberi: & omnes præmiis, saltem multis promissionibus corrumpere potest, & eos omnes in maximam dignitatem venire, & in gratiam principis profiteretur, si ista iudices fecerint, contra l. j. & authen. ibi positam. C. de pœna iudi. qui malè iudica.

Secundò corrumuntur testes, vt falsum deponant testimonium contra istum, cuius bona confiscata esse prætenduntur. cap. licet. de probatio. vel saltem hoc potest fieri.

Tertiò violatur iustitia: nam princeps, qui dedit confiscationem, putat hoc verum esse, & instanter sollicitat iudices, vt sic pronuncient, bona fide tamen existimans verum esse. Et sic iudices putantes principi complacere, laxant interdum aliquid de conscientia, vel laxare possunt, & inspicimus quod euenire potest. l. si quis domum. in fi. ff. loca.

Quartò mortis alienæ occasio præbetur per fas vel nefas: vt habetur in l. 2. §. initium. ff. de orig. iur.

Quintò infamia generatur erga bonos, qui in carceribus detinentur longo tempore, & postea innocentes inueniuntur: & iudices non audent eos liberare, ne agant contra delatores, & ne principi displiceant seu adhærentibus.

Sextò ex hoc multi in paupertatem & mendicitatem rediguntur, in authen. vt differen. iudi. §. j. colla. 9.

Septimò explentur vindictæ magnorum dominorum, qui cùm non possunt aliter torquere homines, saltem petent confiscationem bonorum, & ex musca faciunt elephantum: & datur materia delinquendi & vindicandi, contra l. iuris gentium. §. si paciscar. ff. de pact.

Octauò, inter partes tantæ & tales oriuntur inimicitia, vt sæpius durante processu vna pars alteram occidat: vt interdum visum fuit.

Nonò, quia hi interdum impensis Regis, vel capti lites prosequuntur, ob id non verentur etiam iniuste prosequi: quod non fieret, si ad expensas, damna & interesse condemnarentur, & interdum ad talionis pœnam: alia infinita mala venire possunt, quæ exprimere non audeo: ob id Rex fatetur se non daturum, antequàm bona sint ipsi adiudicata.

Et

Et voulos que si par importunité, ou inaduertāce nous faisons, ou aions fait le contraire, que le don ou collation qu'en auriōs fait, ou ferions, soit nul & de nulle valeur.

G L O S S A V L T I M A.

Officiū Regium si non vacat per resignationem tenentis nō est conferendum.

ACTENVS prohibuit donum: nunc verò statuit quòd si per importunitatem, vel aliās fuerit factum, vt donatio contra premiffa non valeat, & nullius sit momenti. Et idem statuit Ludo. xj. ann. 1467. vt est in stylo Parlamen. Aufre. in rub. de concess. beneficij vel officij non vacantis, in hæc verba: Statuimus & ordinamus quòd de cætero aliquod ex officiis nostris non conferemus: nisi vacet per mortem, aut resignationem spontè factam de consensu resignantis, de qua prius constabit: vel per forfacturam primitus iudicatam & declaratam, secundum iustitiæ terminos, per iudicem competentē, de qua similiter apparebit. Quod si per inaduertentiam, aut requirentis importunitatem contrarium fecerimus: id nunc prout ex tūc reuocamus, & annullamus: quòdque literæ nō conficiantur, vel expediantur: & si factæ fuerint, illis vel aliis quibuscunq; super hoc à nobis obtinēdis fides non adhibeatur: nec propterea aliquis ab eius officio destituatur, nec in eodē inquietetur. & in rub. de rescrip. ordinatio. 20. ibidē. & sic cōcessio Regis Frācię contra suā prononciationē est nulla quia præsumitur circumuentus. Bal. sunt verba in c. cūm olim. col. 3. de re iudica.

Motu proprio concessio principis non valet.

Hoc tamen limitant doct. si fiat hoc donum motu proprio: quia hoc non fit ad petitionē, & importunitatem. doct. in d. l. 2. C. de petitiō. bonor. subla. lib. 10. & doct. in l. 3. ff. quod quisque iur. hæc tamē constitutio etiā videtur comprehendere motum proprium, dum dicit, *ou inaduertence*: etiā quia pars procurabit illā clausulam in literis apponi. Et eadē facilitate qua Rex donat conscribere itidem faciet illam clausulam, motu proprio, de qua plura scripsi in gloss. motu proprio, in forma manda. in Concord. & dico in seq. limit.

Feuda an cōcedantur vacante possessione p̄sent.

Secūdo nō procedit in feudis, quæ libere impetrari possunt, teste Bal. in c. ad audientiam, in fi. de præscrip. cui non consentirē, si non vacarent. Sed postquam vacant, & reuersa sunt ad dominū, sic, c. j. & ij. de feu. vnde dicit Imperator his verbis in l. fi. C. de loca. prædior. ciuili. li. xj. Apertè enim hoc definimus edicto, vt à perpetuario nūquā possessio trāsferatur: etiā si alteri eā Imperator exoratus, vel spōtè donauerit, siue annotatione, siue pragmatice, &c. Et ibi disputat Lucas de donat. facta à Rege duobus, vter p̄feratur.

Fiscalia bona nulli sūt concedenda.

Itē aduertendū est, quod bona principis sunt in duplici differentia, vt dicit d. Lucas de Penna in l. quæcūque. C. de omni agro deser. lib. xj. quædā sunt fiscalia, quæ ad sustinēda reip. onera illi sunt concessa, vt auri fodinæ saline, portoria, & alia quæ scribuntur in rub. quæ sunt Reg. in feud. & ista nulli sunt cōcedenda: periret enim paulatim Regnū, seu Imperiū, si ista cōcederētur, gl. in ver. cōferens. in fi. §. j. in auth. quomod. opor. epif. iudic. coll. ij. & c. monemus. xij. quæst. ij. c. intellecto. de iureiur. scripsi in l. bonorū. j. de ver. signi.

Patrimonialia Regis non sunt concedenda.

Alia sunt bona patrimonialia principis, quæ ad vsum principis deputata sunt: & ista etiam non possunt alienari sine causa, & iussu principis. l. idē Iulianus. §. fi. ff. de leg. j. Barba. in rub. de rebus eccles. non alienand. colla. 5.

Si tamē aliqua bona ex crimine p̄duellionis, vel homicidij fuerint cōfiscata, vel alia ex causa, illa dicuntur patrimonialia principis: l. 3. C. de bonis vacā. libro x. & l. 2. de feud. patrimonial. lib. xj. quod est verum, si fuerint incorporata,

porata & inscripta legitimè fisco, & post confiscationem, aliàs non: vt patet in rubric. de bon. vacan. & incorpor. lib. x. C. & necesse est vt ista res in fiscum peruenerint: alioqui patrimonialia esse non possunt.

Ideo poterit statim post confiscationem declaratam, & ante incorporationem Rex illa bona donare, vel in alium transferre, sicut & quilibet priuatus: dummodo à Regno non eximat. l. hi quibus. C. de fund. patrimonial. l. i. arg. cap. abbate sanè. de re iudica. in 6. & feuda & antiqua possunt alienari etiam ab ecclesia cap. primo, & 2. de feud. nisi dictum fuisset in sententia, quòd illa bona incorporamus & vnimus: tunc erunt patrimonialia, vt sapius vidi fieri.

Confiscata bona post incorporationem non poterit dari.

Hodie oportet tenere nō valere donationem, nisi propria manu Rex signauerit concessionem bonorum immobilium existentium in patria pacifica: secus si in finibus Regni, vbi bellum geritur: & vult Rex, quòd dum omnia solennia interuenerint in donatione, tamen nunquam recipiatur à gentibus computorum, vel à Thesaurariis, nisi pro dimidia parte. Ita est statutum in rub. *De la iurisdiction des chambres des comtes*, ordina. 3. art. 7. & seq.

Limitantur Regia dona à magistris computorum.

FRANÇOYS par la grace de Dieu Roy de France.

Articulus secundus.

GLOSSA PRIMA.

REX Franciscus personam boni Christicolæ gerens dicit se Franciæ Regem gratia Dei. Nam licet hoc Regnum successione deferatur, gratia tamen Dei est, cum alicui obuenit: vt habetur j. ad Corinth. xv. in princip. Gratia autem Dei sum id quod sum, quia Deus potuit auferre, vel morte, vel permittere vt alius regnum occuparet. Ideo Deus spōte sua videtur relinquere, & dare ei, à quo non aufert, cum possit. arg. text. in l. conficiuntur. in princip. ff. de iure codicill. l. prima. §. sciendum. de lega. 3. Solent supremi principes in terris nullum superiorem recognoscētes in temporalibus hac phrasi vt, Gratia Dei, vel diuina gratia, seu clementia: vt denotent, quòd à Deo immediate regnum, vel imperium habeant, non ab aliquo alio: & vulgò solent dicere se regnum vel imperium tenere *de Dieu & de l'espée*. & sic Rex cum nullum in temporalibus in mundo recognoscat, vt in cap. per venerabilem. qui filij sint legit. iuste scribit se Regem gratia Dei.

Rex quare gratia Dei Rex dicitur.

Illi verò quia aliquem recognoscunt in superiorē, non solent hac phrasi vt, licet iura imperij habeant, sed simpliciter se solent dicere duces, vel comites, vt Carolus Dux Sabaudia. & c. Franciscus Dux Mediolani. item episcopi in suis literis solent vtrunque addere sic, Ioannes miseratione diuina ac sanctæ sedis apostolicæ gratia episcopus, nō simpliciter Dei gratia. Alio qui viderentur velle denegare sedem apostolicam, cui iurauerunt, & à qua episcopatus receperunt. ca. ego N. de iure iur.

inferiores qui non dicant se simpliciter duces, vel tales gratia Dei.

Imò si dux Sabaudie vel ali⁹ recognoscēs Imperatorē, vel Regē, diceret se ducē gratia Dei, posset cogi vt in literis adderet, & Imperatoris, vel Regis gratia, à quo immediate habet, sicut faciūt dicti episcopi. Alioq tanquā ingratus esset priuandus, cum nollet recognoscere suum immediatum dominum. §. vassallus. j. si de feudo contentio sit inter domi, & agna. vassal. doc. in c. cæterum. de iudi. Carol. de grassalio, in tract. Regalium, lib. j. in 9. iure.

A tous

A tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut.

G L O S S A II.

SALVAT hîc Rex omnes, qui literas has & ordinationes videbunt. Et iste est mos & stylus etiam Papæ in scribendo, & aliorum principum, ac episcoporum: nisi in certis casibus. qui stylus si non seruaretur, literæ essent suspectæ, per c. licet. & cap. quàm graui. de crimi. fals. cap. ex literis. de const. vide quæ scripsi in proœmio concordator. Et de quo profit hæc salutatio in forma manda. in verb. salutem.

Comme par cy deuant ayent esté faites par nos predecesseurs, & nous plusieurs ordonnances, contenans.

G L O S S A III.

AN SVCCESOR teneatur seruare ordinationes sui prædecessoris, vide Iacob. Rebuffi in l. semel. C. de apoch. public. lib. x. & ibi in additio. & quæ scripsi in præfatio. ad rubri de collat. in concord.

*Induci de-
bet allegata
constitutio.*

Ex hoc text. patet, quòd dum allegatur cõstitutio, oportet quòd inducatur, nec sufficit adducere legem, nisi ad hoc expressè inducatur, nisi esset ad hoc expressa, l. non solùm. §. qui primipilum. ff. de excusatio. tutor. tex. in l. pronuntiatio. §. j. vbi plenè scripsi. ff. de verbo. signifi. & quomodo iura sint alleganda, abundè scripsi in proœm. concord. in verb. iura citare.

Que toutes confiscations, & forfaitures seront appliquées à nous & à nostre fisque.

G L O S S A IIII.

DE FISCO scribunt doct. in rub. de iure fisci, lib. x. C. & scripsi in l. inter publica. ff. de verb. signific.

Pour la tuition & defense de nostre Royaume, & administration d'icelluy, & d'autant soulager nostre peuple, & subiets.

G L O S S A V.

*Quare bo-
na fisco ad
dicantur.*

BCCE igitur quare inuentum sit, vt bona applicarentur fisco. Primò, vt principes tuerentur rempubl. & eam defenderent ab inimicis, quam totis, vt aiunt, neruis protegere habent, alioqui exactam Deo rationem sunt reddituri. Secundò pro administratione, vt negotia Regni fiant, & administrantur pecunia confiscationis.

Tertiò vt oneribus subleuetur populus: ergo ista bona frequenter dare non potest, alioqui populus leuaretur oneribus.

*Vestigalia
curiuenta.*

Item vestigalia fuerunt postea inuenta: quia viæ & alia loca publica negligebantur. ideo fuit vni cõcessum, videlicet principi, vt quicquã reciperet: idq; ad instructiones pontiũ, viarũ, & locorum publicorũ exponeret, & pro defensione fidei, ac patriæ, & aliis iustis causis. Et q hoc vestigal recipit, ad ista tenetur, alioqui ad satisfactionẽ, teste Host. in summa de cõsib. §. ex quibus

bus causis. versi siue causa. quem sequitur Guido Papæ consil. lxxv. viso the-
mate. col. j.

Et si verū esset istas confiscationes datas esse principi ob causas præce-
dentes, vt illi aiunt, non liceret eas ad alias causas dare: & si daret, & ex hoc
grauetur populus, peccaret: nisi esset causa iusta concedēdi, vtpote propter
remunerationem. c. cum ex officiis. de testa. l. si pater. ff. de dona. Ideo po-
tentes si his non satisfacerent, potenter torquerentur, post illam vocem
emissam: *Ite maledicti in ignem æternum.*

*En consideration de quoy par nos lettres patentes données à Fontaine François-
se, le xxj. iour de Septembre 1535. voulans de plus en plus oster toute occa-
sion d'estre importunéz de telles demandes, requestes & poursuites, aurions
icelles confiscations, amendes, forfaitures & autres deniers casuels à nous
aduenans, destinez & voulu estre appliquez à la fortification, empare-
mens, & reparations des places fortes, frontieres de nostre royaume, ius-
ques à six ans lors ensuyuans*

GLOSSA VI.

E C C E bonam constitutionem, vt pecunia, vel bona quæ ex con-
fiscationibus proueniunt, & alio quouir casu, statuit vt sint addi-
cta reparationibus publicis, & præcipuè ad reparationes castrorū
in limitibus regni constitutorum, & sic quod ad certam speciem ciuitati
vel fisco datur, in alios vsus conuertere non licet. l. j. ff. de administ. rer. ad
ciui. pert. & legatam municipio pecuniam, in aliam rem quàm defunctus
voluit, conuertere non licet, l. legatum. Ibidem: & in cle. quia contingit. de
relig. do. & semel Deo dicatum, non est ad vsus humanos transferendum.
reg. semel. de regul. iur. in vj. & qui prædia diuinis vsibus tradita, humanis
vsibus applicant, Deo cui tradita sunt ea subtrahunt: ideo vt sacrilegi iudi-
centur, ait c. prædia. & c. nulli. xij. quæstio. ij. quare Rex voluit, vt istæ con-
fiscationes ad illos vsus deuenirent, ad quos fuerunt institutæ, &c.

*Bona confi-
scationū re-
parationibus
publicis ser-
uire debent.*

*Ceste derniere ordonnance toutes fois par la grande instance, importunité &
inciuité des requerans a esté aussi peu gardee, que les precedentes.*

GLOSSA VII.

I MPORTVNITAS ergo facit, vt constitutiones editæ
non seruentur. De multiplici importunitate scripsi in artic. j.
vnde Imperator scribit in §. hinc nobis. in authen. vt omnes o-
bed, iud. prouin. coll. v. Hinc nobis multitudo plurima est inter
pellantium quotidie, & crebrò in talibus causis inquietamur paruarum gra-
tia occasionum, & ipsi multas sustinentes importunitates, & videntes pluri-
mam quidem multitudinem virorum, plurimamque mulierum ex pro-
priis locis agitatam, & ad hanc venientes felicissimam ciuitatem: quorum
plurimi etiam mendicantes, & afflicti hic agunt, interdum quoque hinc mo-
riuntur, &c.

*Importuni-
tas facit vt
constitutio-
nes non ser-
uentur.*

Constitutio-
nes S. Lud.
debent reno-
uari.

Ex hoc habemus, quod constitutiones bonæ per abusum non seruatae, debent reintegrari & confirmari. l. j. vbi Bar. de fund. limitr. lib. xj. C. & ibi patruus meus magnus sic ait, Facit pro statutis sancti Ludouici Regis Frācorum, vt debeant confirmari, & obseruari, non obstante abusu curialium, & quod non fuerint obseruata. nam principes in Regno, succedentes debent ea facere obseruari: sicut petium fuit pluries per ciuitates, comites & Barones, vt per principem renouarentur.

Sçauoir vous faisons à ces causes, & autres bonnes & grandes considerations qui nous ont meu & meuuent, desirans de nostre cœur & affection la conseruation & augmētation du corps politique de nos Royaume, pays & seigneuries de nostre pays & obeissance, & extirper toutes choses à ce contraires, ayans deliberé & conclud pour chose certaine, & du tout arresté ne faire dorésnauant aucun don ou octroy desdites confiscations, amendes & autresbiés quelconques à vaquer ne vacans par forfaiture à personnage quelconque.

G L O S S A V I I I.

CONCLVDIT ergo multas. & confiscationes nulli se daturum, sed suis vsibus applicaturum: factumne sit, aliis relinquo.

De quelque estat, qualité & condition qu'il puisse estre.

G L O S S A I X.

Clausula cu
iuscūque sta-
tus, Cardina-
les, Reges
& Reginas
comprehen-
dit.

HAE C verba cuiuscunque status, qualitatis & conditionis, comprehendunt tam clericos quàm laicos: siue homines sint in potestate, siue sui iuris. gl. sing. in l. promittendo. in gl. ij. ff. de iure dotium. Et licet illa gl. dicat nō comprehendi minores tamen

in hoc text. puto etiam comprehendi per hæc verba generalia, & per superiora, ibi, *personage quelconque*, licet interdum non comprehendantur pro materia, vt ibidem dicitur

Et ideo nō valeret donatio facta clericis etiam cardinalibus, licet regulariter non contineantur, non facta mentione illorum, c. j. de schism. in vj. scripsi in §. si quis verò. de colla. in concord. & Alex. confi. cxxij. scripsit. col. iij. nu. 16. in iij. vol. dicit tunc cōprehendi clericos, quando hæc clausula ponitur ab eo, qui habet potestatem statuendi supra clericos: verum quia Cardinales, eò quod tales sunt, non sunt extra ambitionem, ob id multa petere possent, & obtinere: ideo hīc comprehenduntur. Et vtinam peterent multi à Deo se meliores fieri: quod his melius & conducibilius esset.

Idem si facta sit mulieribus donatio talis: quia ista verba etiam continent mulieres, cum magis sint importune, quàm viri, vt patet in euang. Die vt sedeant duo filij mei, &c. in auth. vt omnes obed. iud. prouin. §. hinc nobis colla. v.

Etiam comprehendit Reges & Reginas. glo. sing. in cle. j. in verb. quibus cunque. de iud. secundum Barba. confi. xxij. sapientissimus. col. ij. & consil. xxxvj. sapienter. in ij. vol. & confi. lxxxvij. illud col. iij. & seq. in iij. vol.

Itē cōtinet tā liberos quàm seruos, per tex. in l. postliminiū. §. si. ff. de capti.

Item

Item coniunctos & affines, vt consuluit Barb. d. confi. xxiiij. col. iij. num. 14. in ij. vol. & quia in istis est maior importunitas, & hic omnem importunitatem tollere vult, quam non potest adimere, si consanguineis & affinibus concedat, & rationes superiores habent etiam in his locum.

Atque adeo in omni persona procedit, siue priuata, siue militari, siue sacerdotali, siue imperiali, siue alterius cuiuslibet dignitatis, aut status. Communem namque legem omnibus hominibus imponit hæc lex, vt dicit Imperator in §. si. in auth. de hæ. & falcid. colla. j. Ias. in l. ij. §. prætor. col. ij. & seq. ff. qui satisfd. cog. & quia reipu. est vtile, ob id debet extendi. l. si quis. §. vtrum. ff. de senatusconf. Silan.

Soit au parauant, ou apres la condemnation des deferez, & accusez: declaration, ou adiudication desdites amendes & confiscations.

G L O S S A X.

PROHIBET hîc vltra ius, videlicet vt non valeat donatio confiscationis, siue ante condemnationem, siue post, etiã post declarationem, & adiudicationem. Ratio est: quia si detur ante condemnationem, tunc votum captandæ mortis inducitur: vt in cap. ij. de concess. præben. vide alia quæ scripsi suprâ artic. j.

Confiscatio etiam post condemnationem concedi nõ debet.

Item iste text. loquitur de delatoribus: delatores autem sunt qui inuidia produnt alios. c. delatori. v. q. vj. de hoc plenè scripsi in l. delata. ff. de verb. signific.

Delatores qui.

Auons par edict perpetuel & irreuocable inhibé & defendu, inhibons & defendons à tous nos subiets de non demander, requerir, ou importuner par eux, ne par autres.

G L O S S A X I.

PROHIBET hîc ne fiat petitio, & sic nec donatio: quia prohibito vno, censetur id omne esse prohibitum, per quod peruenitur ad illud, vt si prohibentur nuptiæ, & prohibita intelliguntur sponsalia, per quæ ad nuptias peruenimus, & matrimonium. l. oratio. ff. de sponsal.

Petitio bonorum confiscatorum hic prohibetur.

Item prohibet petere per se, & per alios: nam qui per alium petit, perinde est ac si ipse peteret, per reg. iur. & potest quis petere per alium minus fauorabilem, vt si mægister militum velit petere, non petet per se, sed per alium. Et iste est mos curialium, & ille minus fauorabilis etiam petere non debet, per istum tex. & si Rex concedat, non valet.

Interdum quis petit per eum, cui magis fauebit princeps: & tunc est maior importunitas, vt dixi art. j. suprâ eo. vide text. in c. sex differentia. in fi. xxiiij. q. iij.

En quelque maniere que ce soit.

G L O S S A X I I.

TSIC quocunque modo fiat petitio, non valet, vt hîc patet. & text. in l. j. C. de fun. limitr. libro xj. ibi, amouentes quicquid vel potentia cuiuscunque elicuit, vel furtiua deprecatio, addentes nihilominus in futurum nulli licere aduersus vtilem

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

G ij

Sectores qui vetustatem, & præsentem legem nostram importuna & respuenda repository. Et hos vocat sectores Budæus in foren. qui ante adiudicationem petunt.

Concessa curialibus præsumitur ex certa per importunitatem. Si ergo princeps motu proprio concesserit, & ex certa scientia, videtur valere. Quia hic prohibet petere, sed non motu proprio concedi. d. l. j. C. de petito. bonor. sub. l. iij. quod quisq; iuris. Et si hæc donatio fiat præfenti, & in curia residenti, non præsumitur motu proprio, nec ex certa scientia, sed ex importunitate, & suasionem. Bal. in c. cum adeo. in fi. de rescr. vbi Barba. dicit. esse notandum contra rescripta & priuilegia, quæ quotidie conceduntur illis qui assidue versantur in curia, vt tunc non præsumatur in principe liberalitas, sed importunitas impetrantis. Ideo illa rescripta non valebunt. Sed si aliquis petierit, & faciat addere clausulam motu proprio concessum, adhuc non valebit, ne fiat fraus huic constitutioni: vt dixi suprà artic. j.

De leur en faire don ne concession quelconque.

GLOSSA XIII.

Petio ad fisci vel ecclesie vilitatem non prohibetur.

PROHIBETVR hîc ne quis petat sibi donari, vel concedi. Si ergo peteretur ad vtilitatem fisci vel ecclesie, applicari & adiudicari non prohibetur, imò conceditur: quia prohibitum in vno, in altero videtur concessum. l. cum prætor. ff. de iudici. c. nonne, de præsumptio.

Et neantmoins par l'aduis d'aucuns princes & seigneurs de nostre sang, & gens de nostre conseil priuè, auons statuè & ordonné statuons & ordonnons, par mesme edict voulons & nous plaist que si par importunité, surprinsè, deguifement, ou autrement en quelque forme & maniere que ce soit, tels dons estoient pour nous accordez, faitz & ottroyès, & par nos secretaires signès, & expediez en forme, seellez: il soyent neantmoins declairez nuls. Et lesquels dez maintenant.

GLOSSA XIII.

Facta cum consilio ad beatitudinẽ tendunt.

STATVIT hîc de consilio principum, procerum, & aliorum: & dubium non est omnia omnino, quæ consilio rectè geruntur, iure meritoque, effectu, & firmitate niti. l. dubium, C. de repud. bene enim (ait Imperator) cognoscimus, quòd cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad beatitudinem nostri imperij, & ad nostram gloriam redundare, l. humanum. in fin. C. de legib. multas scripsi consilij vtilitates in scholastic. priuileg. & in interpret. authen habita. C. ne filius pro patr.

Comme pour lors declairons par ces presentes nuls & de nul effect.

GLOSSA XV.

XDE M est dicere, declaramus tales donationes, quæ deinceps fient, nullas, & ex nunc, prout ex tunc: de qua phrasi est gl. in cle. vna. de concess. præb. & in cle. j. de iure patr. Felin. docet in cap. licet. nota. sexto, de prob. Guido Pap. in decisi. cccccclxxxviiij. clericus, & in reg. cancell. xxxij. Deci. confi. ccccv. & Barb. confi. lxxiiij. col. viij. in iiij. vol. & Gomes. in §. rursus. col. ix. de act. in instit. Iac. in l. j. in fi. C. de pact. gl. in pragm. sanct. §. vt verò prout, de colla. dixi in j. Tomo confi. Regiar. & hæc est prima pœna.

Clausula ex nunc prout ex tunc quid operetur.

Ratio est: quia ea quæ per importunitatem conceduntur, videntur fieri inuito dante: ergo nulla tanquàm coacta. c. audacter. viij. q. j. vbi gl. tex. in l. si priuatus. ff. qui & à quib.

Inuito dante fitim quæ per importunitatem conceduntur.

Et generaliter tres sunt causæ, ob quas promissis non stamus, aut animo fallendi: vel quia postea nos pœnitet: seu certè volenti præstare, quod promisit, deest facultas. Prima, est malæ voluntatis: Secunda, infirmi iudicij: Tertia, inopiæ facultatis: hæc omnia minimè Deo conueniunt, qui ob bonitatem non decipit, ob stabilitatem non retractat, ob potentiam imperfectam non relinquit. hæc Volaterra. lib. xxviiij. c. de veritate.

Causa tres quibus promissis non stamus.

Et les impetrans & tous autres qui s'en voudront ayder, indignes & incapables non seulement desdits dons, mais de toute autre munificence, & liberalité qu'ils pourroyent attendre & esperer de nous.

GLOSSA XVI.

SECUNDA pœna hîc adiicitur, quòd impetrantes sunt inhabiles ad obtinendum aliud donum, & munificentiam Regiam: ergo si aliquis impetrauerit primum donum, non valet postea secundum impetrare, & si impetret non valebit.

Impetrantes sunt inhabiles, cuius debet fieri mentio.

Imò si essent derogationes in secunda concessione, non tamen valebit: nisi fuerit facta expressio illius indignitatis & incapacitatis & inhabilitatis, per ea quæ not. Feli. in c. in nostra. de rescri. Et ego scripsi in gloss. pro expressis, in form. mand. in Concor. & multa dona Regia vidi in curia annullari instante procuratore Regio, & allegante hunc secundum impetrantem inhabilem. de qua inhabilitate in literis non erat facta mentio. quod est notandum.

Voulons & nous plaist que contre eux soit procedé, comme infracteurs & violateurs de nos ordonnances.

GLOSSA XVII.

CONTRA violatores legum proceditur. Primò ad periurium, quia sunt periuri: quia iurauerunt in principio officij eas ordinationes seruare, vt habetur super rub. des sermens. Et periurius est privandus saltem officio, vel beneficio. l. pe. C. de dig. lib. xj. c. ij. de rescri. scripsi in tract. de pacific. poss. in iiij. limit. nu. 223.

Violatores legum quomodo puniuntur.

Secundò, violatores canonum voluntariè, grauiter à sanctis patribus iudicantur, & à sancto spiritu (instinctu cuius ac dono dicati sunt) damnantur:

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

G iij

quoniam blasphemare spiritum sanctum non incongruè videntur &c. cap. violatores. xxv. q. j.

Non seruās legem Regiam puni- tur.

Tertiò scribitur primo Esdræ c. vij. in fi. Omnis qui non fecerit legem Regis, diligenter iudicium erit de eo: siue in morte, siue in exilium, siue in condemnationem substantiæ eius, vel certè in carcerem. Alias pœnas scripti in tract. nominatio, q. xix. ibi videre quilibet poterit, ne plura.

Et neantmoins defendons expressement à nostre tresamé & seel Chancelier.

G L O S S A X V I I I.

Cancellarius Regis dono non debet consentire.

PROHIBET Cancellario ne consentiat huic donationi. Quomodo potest resistere, si Rex consenserit? Respon. non debet sigillum illis literis impartiri, sed Regi ostendere tam suam legem quàm rationes, ob quas fuit inuenta confiscatio, & prohibitionem: & hoc modo non consentiet illi dono, sed expectabit secundam iusionem Regis.

Et aux secretares de nos finances. Et commandons respectiuement de n'expedier ne seeller tels dons & octrois.

G L O S S A X I X.

Secretarij dona Regia signare non debent.

NEM auricularij, siue silentarij, vel secretarij non debent etiam concessionem expedire, nec debent signa eorum inscribere in dictis literis doni, vel concessionis confiscationis.

Et à nostre procureur general, de ne les consentir accorder.

G L O S S A X X.

Procurator Regius opponit contra literas doni Regij.

SED melius esset mandare parlamentis singulis, quòd has literas non comprobarent, sed nullas pronunciarent: & quòd camera computorum omnino has donationes recusaret. Et tutius esset, quia omnia hodie fiunt per amicos, & pecunias, & maximè apud Curiales. Sed procurator Regius debet impedire, ne literæ approbentur, alioqui puniri debet, vt hîc. Et quando præsentantur literæ, is debet se opponere dicens, Regem fuisse circumuentum: vt dicit Bal. in c. cùm olim. de re iudic.

Sins leur enioignons les empescher, impugner, & debatre, encores que par les lettres d'iceux l'on fust expressement releuè de la presente ordonnance en quelque clause derogatoire, ou derogatoire de la derogatoire qui soit inserée ausdites lettres.

G L O S S A X X I.

Clausula derogatorie etiam principis derogat.

ET SIC annullat concessionem, etiam si in ea esset clausula derogatoria huius ordinationis. Sed nõne princeps possit derogare ex causa huic constitutioni? Bar. in l. si quis. in princ. ff. de leg. iij. dicit posse: dummodo derogauerit expressè huic clausulæ derogatoriæ. Idem tenet Vincen. Hercula. in l. si mihi. §. in legatis. col. iij. & seq. de leg.

de leg. j. ff. & Socin. confi. lxxij. col. ij. in iij. vol. & de Ripa in c. j. num. 80. de rescrip. scripsi in d. l. si quis. in additio. ad illam legem.

Item mandat procuratori Regio, quòd has literas impugnet tanquam subrepetitias, & obreptitias, ac inciuales, & non consentiat approbationi illarum. ita habetur hic, & in l. j. C. de fundis patrimonial. lib. xj. quia fallendo conscientiam principis, obtinuit. l. fin. C. de his qui à non dom. manumitt. facit text. in l. fin. C. de loca. prædior. ciuil. lib. xj. ibi, cui si fortè contra perpetuarium vir illustris comes priuatarum rerum dum allegabitur acquiescet, & de proprio ipse centum libras auri, & alias centum fisci iuribus palatinum cogatur inferre officium. vide ibi pœnam quam subibit procurator Regis.

Nos lettres patentes dessus dattées en ce qui reste à eschoir desdits six ans, pour le regard des autres parties casuelles icy declairées demourans en leur force & vertu.

GLOSSA VLTIMA.

NON reuocabat literas, quibus cautum erat vt ad reparatio- nes conuerterentur intra sex annos, sed cùm sint elapsi, superest tantùm hîc, vt concessiones confiscationum non valeant, siue datæ sint ante condemnationem, vel post: etiam non valent post declarationem factam: per istum text. nisi vt superius dixi vide Boër. in q. lxxij. & seq.

Item vidi dubitari, an vxor habeat dimidiam partem ratione conquæ- Vxor de do-
no Regis
marito facta
an possit cõ-
questum ha-
bere. stuum (qui pro media diuiduntur, & lucrantur de consuetudine inter vi- rum & vxorem) de dono factò marito à Rege? Respon. habeat, si fuerit factum marito & hæredibus: secus si marito & eius masculis, per ea quæ doct. scribunt in l. ex facto. §. fin. ff. ad Trebel. & in l. Gallus. §. etiam à pa- rente. de liber. & posth.

Item nihil habeat vxor, si detur marito & suis hæredibus ex suo cor- pore descendentibus, quia vxor non descendit de corpore mariti, vt doct. not. in d. l. ex facto, in §. j.

Et si Rex donauerit Titio, & suis hæredibus, eis deficientibus ad Re- gem reuertetur, sicut dos soluto matrimonio sine liberis, per totum tit. ff. & C. soluto matrimo.

Etiam si Rex donauerit Titio & filio suo masculino: si Titius plures pro- creauerit, succedent pro virili, licet Rex singulariter locutus fuerit. l. j. §. item hoc. ff. quod falso tuto. author. gest. l. singularia. in fi. si cert. pet.

Item Rex in rebus iure donatis euictionem suscipit: vt aliàs fuit iudica- De donatio-
ne per Re-
gem facta
Rex susci-
pit defensio-
nem. tum in curia, licet regulariter donans de euictione non teneatur. l. Aristo. ff. de donatio. l. ad res. de ædilit. edit. Sed voluntariè Rex suscipit defensio- nem, nisi donatio facta sit propter benemerita: nam tunc defensionem suscipere tenetur, quia non est simplex donatio, sed genus quoddam permuta- tionis. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petitio. hæred.

Hodie principum & dominorum promissiones Charetis pollicita- Promissio-
nes princi-
pum quales. tiones quidam existimant. hunc enim Charetem domini & Pontifices

imitantur, qui omnibus omnia promittunt, neque quicquam recusant, vt
 saltem à se lætos homines dimittant. Et commodum esset tam ad vitan-
 dum importunitatem, quàm petentium inhiationem, vt petenti rarò aut
 nunquàm daretur: sed in officiis ac beneficiis episcopus, ac Rex suum ha-
 berent librum, in quo essent descripti docti, & vtiles reipublicæ, & postea
 secundum illorum merita illis conferrent beneficia, vel officia: & for-
 tè non esset malum, vt quicumque officium peteret, aut beneficium,
 inhabilis esset ad cætera officia seu beneficia, & collatio facta
 illi, non valeret: tunc virtus in pretio esset, nec essent tot ma-
 litiosi & importuni, qui diuites nunc sunt: & virtuti-
 bus præditi, non ambìtiosi negliguntur, & uti-
 nam à Deo diligantur, & illis sufficere,
 qui in Trinitate perfecta vi-
 uit per secula.
 Amen.

VIKIA

[Faint, mirrored text from the reverse side of the page, including a large watermark or bleed-through illustration.]

T
T

teurs,
 cubin
 2 Li
 tibus
 in au
 actus
 hic p
 prob
 3 Ef
 noni
 nema
 j. Pan
 seq. d
 dispo
 tioni
 dona
 vt no
 fuis p
 4 Id
 accip
 rius o
 tas p
 nere
 te co
 antec
 pisci.
 5 Ite

TRACTATUS DE DONATIONIBVS ET ALIIS DISPOSITIONIBVS,

tutoribus & administratoribus factis, reprobatis.

Des donations & autres dispositions faites aux tuteurs, ou administrateurs reprobées.

FRANÇOIS premier artic. cxxxj. des publiées 1539.

Nous declairons toutes dispositions.

GLOSSA I.

- 1** **D**E M statuit Imperator Carolus Quintus in ordinatione. apud Brucell. publicatis anno 1549. vbi scribitur: *Que tous dons testamentaires, legations d'entre vifs, ou en cas de mort, faits, par mineurs de vingcinq ans, des biens immeubles, ou par lesquels les biens immeubles seroyent chargés de somme d'argent, ou rente à vie, ou perpetuelle, au profit de leurs curateurs, gardiens & autres leurs administrateurs, ou de leurs enfans, ou au profit de leurs perastres & marastres, ou de leurs concubines, seront nuls & de nulle valeur: ordonnans à tous les iuges ainsi le iuger.* *Ordinatio Caroli quinti.*
- 2** Licet iuriū interpretes dicant dispositionē propriē in vltimis voluntatibus dici pro ordinatione, & vltima voluntate testatoris, per §. disponat. in auth. de nup. coll. iij. & §. si. quib. manum. licet. in inst. tamē etiam propriē actus inter viuos, vt donationes, acceptilationes, & alij actus liberatorij hīc possunt vocari dispositiones, q̄a in illis actibus disponitur de bonis, q̄d probatur in proce. ff. §. Tertij. & §. illud autē. & in l. j. C. de bonis damnator.
- 3** Est enim disponere, vel dispositio, generale verbū, quod etiā de iure canonico significat collationē, præsentionē, institutionē, & aliam prouisionem: vt probat tex. in c. pe. de offi. leg. in vj. Feder. consi. cxcv. factū ita. col. j. Panor. per tex. in c. ij. no. iij. de sepult. scripsi in §. præsatiq; graduati. & §. seq. de colla. in cōcord. ac in l. hęc verba ille. ff. de verb. sig. & quāuis verbū dispositio, sit verbū latum, tamē intelligerem hanc ordinationem in donationibus tantū, seu remissionibus, acceptilationibus, vel aliis quibuscunq; donationibus factis à minoribus, ad vtilitatē tutorū vel administratorum, vt non valeant: vt hīc, & sic declarat ordinatio Caroli Quinti, quæ expressius profert, ob id non habet locū in cōtractibus aliis: vt in seq. gl. dicetur. *Dispositio generale verbum.*
- 4** Ideo poterit tutor possessionem rei sibi debitæ, antequam esset tutor, accipere. l. fistulas. §. j. ff. de contrah. empt. quia agitur de executione alterius contractus, & vacuæ possessionis, in quibus non requiritur auctoritas præsidis. l. j. C. quando decreto opus non est. Nec videtur minor disponere de suis bonis patiēdo tutorem nancisci possessionem ex præcedente contractu, quasi in consequentiam contractus: cui enim permissum est antecedens, scilicet contractus, & consequens, scilicet possessionem adipisci. l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procur. *Tutor nancisci possessionē potest rei debitæ sibi antequam esset tutor.*
- 5** Item poterit sibi soluere, quando debitum esset in pecunia. l. quoties. §. sicut. *Tutor sibi soluere potest debitum in pecunia.*

sicut. ff. de administr. tutor. & sic censuit senatus Paris. pro Petro Seguiet, anno 1528. die xiiij. Decembris: sed si res esset immobilis, requirentur solennitates positæ in l. magis puto. ff. de reb. eor. & in l. si prædium. C. de prædiis minor. doct. in l. singularia. ff. si cert. pet.

*An execu-
tor testamē-
tarius potest
sibi ipsi sol-
uere.* Et executor datus in testamento potest sibi ipsi soluere, vt no. Io. And. in addit. ad Spec. in tit. de instr. edit. §. nunc aliqua. versic. xxxix. sed pone nec incidit in l. non dubium. C. de leg. Bald. ibi & Pau. hoc refert: & sequitur Dec. consi. ccxliij. vt clarior. col. j. in ij. dubio. in regno tamen Franciæ quia hæredes sunt facti, debet ab hæredibus executor petere & accipere, vt visum est Senatui pro hæredibus *Charpentier*, contra viduam execu-

Arrestum. tricem anno 1534. die v. Maij. & ideo vsus est hoc verbo, *declarons*: quia vt dixi istæ donationes à pupillis, tutoribus & aliis administratoribus factæ, sunt de iure nullius momenti. Ideo hoc declaratur hîc: & declaratio ius nouum non constituit. c. fin. de decim. in vj.

D'entre vifz.

G L O S S A I I.

*Rationes
constitutio-
nis prohiben-
tis dona fe-
ri tutoribus*

IS autem rationibus hoc constitutum est. Primò, vt donatio-
nes, quæ non valent factæ tutoribus aut curatoribus: quia autho-
ritatem in illis tutores præbere, tanquàm in re sua non possunt.
l. j. ff. de autho. tut. Tutor autem datus est pupillo, vt eum tuea-
tur, non vt eum spoliet. l. j. ff. de tute. §. tutores. illo tit. in inst. Secunda ratio
propter metum & reuerentiam, quam pupilli habent tempore tutelæ, ob
ius tutelæ ipsius, vel administrationis: & hîc metus & reuerentia sufficiunt
ad rescissionem contractus. text. iuncta gl. in l. j. §. quæ onerandæ. in verb.
metu. ff. quar. rer. actio non detur. & tutor plenitudinem potestatis habet in
pupillo, quia tutela est ius & potestas in capite libero. §. j. de tutel. in instit.
Bald. consi. ccclxxvj. ex his etiam. in v. volu. Tertia ratio est: quia aliàs tuto-
res, & alij administratores suos pupillos, & hos quos regerent, spoliarent,
vt multi faciunt: licet eos tueri debeant, & dicerentur tollitores & non tu-
tores, vt dicit Alber. in l. j. ff. de tutel. facit l. j. de don. inter vir. & vxor. Quar-
ta, in fauorem minorum est introductum, ne decipiantur, l. j. ff. de minor. Et
istæ donationes non valent, etiam factæ aliis quàm tutoribus: etiam si nihil
tangant hos administratores. l. tutor ad vtilitatem. ff. de administr. tut. l. fin.
C. si maior factus. Nam à iure prohibitæ sunt: licet non per hanc constitu-
tionem. Imò si tutor illis præstiterit authoritatem, tenebitur, per text. in
l. j. in princip. ff. de tutel. & ratio. distr. vbi addidi, quia donare est perdere.
l. filiusfam. ff. de dona.

*Tutores tol-
litores.*

*An accepti-
latio à pu-
pillo vel a-
dulto facta
tutori vel cu-
ratori, va-
leat.*

Etiam nõ valebit acceptilatio facta per pupillum tutori, vel curatori, seu
alteri administratori durante tutela: nec quidem statim finita tutela: sed ex
longo interuallo secus: quia cessat ratio huius text. arg. l. si ventri. in fi. ff. de
priuileg. creditor. & l. j. §. quæ onerandæ. ff. quarum rer. actio non datur.
Ibi, & in summa si incontinenti impositum quid sit liberto, quod oneret
eius libertatem, dicendum est exceptioni locum fore, Sed si post interual-
lum, habet quidem dubitationem: quia nemo cogebat eum, vt promitte-
ret: & qualitas iuncta verbo, debet intelligi secundum tempus verbi. l. in
delictis.

delictis. §. j. ff. de noxal. actio. & ne officium sit alicui damnosum. l. si quis. ff. si quis omiff. caus. testa. dummodo fieret post redditas rationes, & reliqua. Possset tamen minor læsus postea restitui, per l. j. ff. de minorib.

3 Non valeret etiã cessio facta tutori, vel curatori: quia donationis vicem plerunq; habet l. pen. & seq. C. de mand. dico in tract. de cess. & transp. hoc tomo: imò etiã fuit annullata donatio minoris facta tutori, licet post donationem minor fuisset professus, & bona fuerunt adiudicata legitimis hæredibus per senatũ, ann. 1512. die xxvij. Maij prolequẽte Guliermo Choarto.

4 Limitatur hæc ordinatio in cõtractibus. nam potest tutor quẽlibet contractum cũ pupillo facere palã & bona fide: vnde ipse tutor nõ prohibetur cõparare ex bonis pupilli. l. cum ipse. C. de contr. emp. Bar. & alij. in l. singularia. ff. si cer. pet. Alex. in l. j. §. fuit quæsitũ. in fi. ad Treb. & ista est cõmunis opinio secundũ eos. Et in societate, quod valeat, concludit Soci. consi. cix. in ij. vol. nam cùm contractus sit vltrocitrõq; obligatorius. l. Labeo. §. contractum. ff. de verb. sign. & sic ad vtilitatem vtriusque contrahentis cedat: igitur de hoc non intelligatur tex. hĩc, dicens *au prouffit de leurs tuteurs*. Nam eo ipso videtur inuere tex. loqui in donationibus, & non in contractibus onerosis, probat etiam hæc ordinatio: ibi, *par les donateurs ou testateurs*.

Arestum.
Tutor potest
emere à pu-
pillo palam
& bona fide
adhibitis so-
lennitatibus.

5 Quod est verum, si duo sint tutores, & ille qui non emit, præstat auctoritatem, quod potest. l. pupillus. §. item ipse. ff. de author. tut. Bar. in l. tutor rerum. de administ. tut. vbi potest retinere rem venditam alij, cum decreto & auctoritate iudicis pro pretio, quod emptor non soluerat. doctor. in dicta l. singularia. col. iij. per l. primam. C. quando decreto opus non est. & aduertat quòd faciat hoc cum iudicis auctoritate, & solennitatibus requisitis, aliàs oneratur.

6 Secundò, quando hoc per se emeret, secus si per interpositam personã quia tunc nõ bona fide videtur gefisse rem, d. l. pupillus. §. sed & si. ibidem. & d. l. nõ existimo. Si tamen publicè emeret, & in subhastatione per interpositam personam, valeret: nam tunc cùm nulla subest doli suspicio, qui per se potest, & per interpositam personam. l. j. C. de delat. li. x. & hoc expressè decidit in tutore Bal. consi. ccclxvij. Titius gefsit. in iij. volumine.

*Emerere per
interpositã
personã quã
dicitur pos-
sit.*

7 Tertiò, non habet locum quando callidè emisset, clãm fortè & non palãm, secus si palãm & bona fide. d. l. non existimo. ff. de administ. tuto. l. si in emptione. in fi. ff. de contrahen. empt. & d. l. pupillus. glos. & doct. in d. l. si cùm ipse. de contrahen. empt.

8 Palãm, & bona fide censetur facere, quando contractus fit in præsentia amicorum. l. transactionem. C. de transactionibus, Bart. in l. frater à fratre. col. antepenult. ff. de condict. indeb. & Bald. in l. Polla. C. de his quib. vt indign. vel in præsentia iudicis. l. bonorum. C. qui admit. & l. si infanti. in fin. de iure deliber. doct. in l. de pupillo. in fin. princ. ff. de noui oper. nunciat. Ias. & alij in l. singularia ff. si certum petatur. possset tamen minor restitui si læsus fuerit, & facilius in his contractibus, sicut in aliis beneficio minoris ætatis: sed valeret contractus palãm & bona fide initus, vt per totũ tit. ff. de minorib. d. l. non existimo. ff. de administ. tut. Et scripsit in rubr. de restit. & releuam. in hoc Tomo.

*Quando pa-
lam & bona
fidei quid fie-
ri dicatur.*

*Ratihabi-
tio post 25.
an. cõfirmat
donationem*

Item limitatur iste tex. si minor factus ætatis legitimæ, id est maior xxv. annis

annis approbauerit illum contractum, vel donationem. l. pupillus. §. item ipse ff. de admini. tut. & in l. si. C. si maior factus. Sed valebit illa donatio à tēpore approbationis, non antè, quia est nulla donatio, ob id non potest conualescere. l. quod in initio. ff. de reg. iur. & duo extrema nō sunt habilia, vt per Bar. in l. si is qui pro emptore. ff. de vsuc. vide quæ scripsi in proœ. ord.

Fructus donationis facta tutor nō lucratur.

Et ideo fructus, quos interim tutor recepit, non lucratur, nisi de nouo donentur: quia hic text. dicit donationem nullam, & nullius effectus: ergo non lucrabitur fructus tutor: quia ex nullo quis nihil consequi potest, & quia vult nullum effectum habere, vt dico in glo. vt infra per l. iij. §. condemnatum. ff. de re iudi. l. quoties. qui satisd. cog.

Ou testamentaire.

GLOSSA III.

Testamentum ab adolescente in fauorem tutoris factum non valet.

RGO testamentum factum ab adolescente, licet sit validum post xiiij. an. in masculo, post duodecim in foemina. l. qua ætate. ff. de test. & in §. j. quib. non est permis. fac. testam. tamen si in illo est institutus tutor, vel curator, non valebit institutio. Nec ratione huius testamenti poterit tutor obtinere hæreditatem: quia hîc prohibetur. nam per impresionem & metum factum censetur. d. l. j. ff. quar. rer. actio. non detur.

Donatio causa mortis tutoris facta non valet.

Idem dicerem in donatione causa mortis, vt in l. ij. ff. de leg. j. vbi docto. disputant, nunquid donatio causa mortis æquiparetur contractibus, vel ultimis voluntatibus: sed hîc non est necesse pertractare, quia & dispositio inter viuos, & testamentaria prohibetur, ergo & donatio mortis causa, & hoc exprimitur in constitutione Imperatoris.

Hec ordinatio locum habet in legatis.

Idem in legatis, vt non debeantur tutoribus, quia legatum donatio est. §. legatum. de legat. in instit. quæ est hîc prohibita, etiam in codicillis facta, cum sit eadem ratio: & quæcunque donatio testamentaria prohibetur, ergo & in codicillis facta. Nam lex Cornelia de fals. testamentaria habet etiam locum in codicillis. l. Diuus. j. & l. impuberem. ff. de fals.

Restitui hæreditas non potest à pupillo tutori fideicommissario sine iudice.

Item pupillus institutus hæres non potest restituere hæreditatem tutori suo sine iudicis autoritate, cum sola tutoris autoritate, quia non potest esse in re sua autor. l. j. §. fuit quæsitum. ff. ad Trebel. nam hoc ad utilitatem etiam tutoris fit, cum in eum transeant actiones, vt ibidem in prin. scribitur, & in tit. de fideicom. hæred. in instit. declarant doc. in l. singularia. ff. si cert. pet. & egregius Bello. in lib. supputat. iij. c. xiiij. & seq. de quo alibi scripsi. Et quia in hac restitutione posset esse donatio, quia pupillus posset non retenta quarta, suo tutori restituere, ob id prohibetur, in d. l. j. imò si restitueret etiam cum iudicis autoritate, & non retineret quartam, posset postea eam petere. l. pen. vbi doct. C. ad Treb.

Qui seront cy apres dictes.

GLOSSA IIII.

Hæc constitutio non comprehendit nationes factas ante eam.

RCO non comprehendit factas ante hanc legem: quia hic text. dicit de cætero. cy apres. ergo præterita non comprehendit, sicut lex non extenditur ad præterita. l. leges. C. de legi. cap. fin. de rescrip. tamen vt dixi de iure antè prohibebantur rationibus supra descriptis. Ideo donatio ante hanc ordinationem annullaretur de iure

iure, sed non in vim huius ordinationis, quæ est iuris declaratoria, ut superius dictum fuit: & leges ad futura & non ad præterita trahuntur. l. leges. C. de legib. & c. fin. de consti.

Par les donateurs.

GLOSSA V.

ERGO si fiant ab aliis, valent: vnde si mater pupilli det tutori filij sui, valebit donatio, nec hinc annullatur, nisi donatio filij in fauorẽ sui tutoris, quia in alia persona non habet locũ rationes tex. & quia iste tex. in minore loquitur, & nõ in maiore, & in pupillo, nõ in alio. & vbi tex. in vna persona loquitur, non extenditur ad aliam. l. j. ff. de const. princi. nec effectus est ob hæc tutor inhabilis ad recipienda dona, nisi ab ipso pupillo, quẽ regit, aliàs suum officiũ esset sibi damnosum, contra l. sed si quis. ff. quemad. test. aper.

Ab alijs quæ enumeratis in hac ordinatione donationes facta valent

Et sic non haberet locũ in substitutionibus pupillaribus vel fideic. quia nõ fiunt à pupillis tutorib. Et sic requiritur, quod sint factæ à donatoribus, tutoribus. Et vbi verba nõ cõueniunt, nec dispositio. l. iij. §. toties. ff. de dam. inf. Et quia superiores rationes deficiunt in his, igitur & dispositio, vt dixi: & est potius dispositio testatoris quàm filij pupilli. l. Papin. §. sed nec impube. ff. de inoffi. test. & est prouisio patris, magis quàm donatio filij, in l. patris. ff. de vul. & sic substitutio valebit vel fideicomisũ. c. si pater. de test. vbi doct.

Substitutio nes pupillares an valeant.

Tamen si donaretur consanguineo tutoris, filio fortè, aut filia, vel nepti tutoris à pupillo, etiam non valebit donatio, quia fieret fraus de persona ad personam. l. pupillus. §. sed & si per interpositam. ff. de administr. tut. Et ita in ordin. Imperator. exprimitur. & doct. in l. fraus. de legib. & in reg. quæ in fraudem. de reg. iur. in vj.

Consanguineo tutoris donatio facta non valet.

Ou testateurs.

GLOSSA VI.

ERGO non valet testamentum in fauorem curatoris, vel aliorum administratorum, ab adolescente factum, quia non liberè videtur factum, vt decet, l. j. C. de sacrosan. ecclesi. l. j. & per totum. si quis aliquem test. prohib. quanuis si alius non prohibitus fuisset institutus, valeret, per l. qua ætate. ff. de testa. imò etiam non valeret donatio tutori facta inter viuos, si fieret in testamento, vt fieri potest etiam contra. l. hæredes palam. §. si. ff. de test.

Testamentum in fauorem administratorum factum non valet.

An prouffit de leurs tuteurs.

GLOSSA VII.

Ad vtilitatem ergo pupillorum valebit etiam sine autoritate tutoris, quia hoc est introductum in fauorem pupillorum, ne decipiantur, & bonis suis priuentur. igitur in fauorem ipsorum valebit, quia vtilitatem suam facere possunt. §. j. de author. tut. in instit. l. non eò minus. C. de curat. gloss. in l. ij. ff. de accep. vt scilicet alius ei obligetur, nõ ipse. l. obligari. ff. de act. & oblig. nisi vbi ex re nascitur actio. l. furiosus. ibidem. & superius in gl. ij. dixi hinc non cõtineri contractus.

Contractus facti cū pupillo quando valeant.

Imò si tutor haberet ex hoc vtilitatem, & pupillus etiã, hoc valeret, quia hïc dicit, *ou proffit de leurs tuteurs.* ergo si commodum esset commune valeret, nec contineretur in ista lege: quia nõ vult iste tex. prohibere vtilitatem pupilli, sed augere: & contrarium operaretur effectum, si pupillo acquiri nõ posset, quod esset contra l. legata. ff. de lega. j. nec pro parte valebit actus, & pro parte non: ideo si tutor daret sua bona pupillo, si ei daret centũ aureos, illa donatio pupilli facta tantũ cum autoritate alterius tutoris, curatoris, vel iudicis valeret, si magis esset ad vtilitatem pupilli, quã curatoris, per istum tex. quia fortẽ bona tutoris valent mille.

Si tamen pupillus mutuaret suam pecuniam tutori, vel tutor acciperet mutuò pecuniam sui pupilli, si palãm & bona fide faceret, obligaretur tutor ex sua scriptura, per tex. in l. nõ existimo. ff. de admi. tuto. & melius in l. quoties. §. non tantũ, ibidem. Et tunc cessat exceptio nõ numeratã pecuniã, etiam ante biennium, quia non est verisimile quòd scripsisset se accepisse, si verum nõ esset. arg. l. si. C. arbit. tutel. Ias. & Purpur. in l. singularia. ff. si cert. pet. scripsi in tract. de chirograph. recognit. in j. tomo. si autẽ clãm recipiat, prãdo dicitur, & teneretur ad restitutionem, & in pœnam incideret. arg. l. Pomponius. §. ex facto. ff. de acquir. pos. vbi Ang. no. & glos. in l. actio. & in l. actione. & l. si tutor. ff. de tutel. & ratio. distr. Soci. consil. cclix. in prãsentì, col. iij. vers. quarto. in ij. vol. vide doct. in d. l. singularia.

Curateurs, Gardiens: Baillistres.

GLOSSA IX.

*Baillistre
& gardien
quis dicitur.*

DICET ista vocabula videantur synonyma, tamen ex consuetudine aliquarum prouinciarum, bail, respicit nobiles. nam cùm nobili defertur tutela sui consanguinei, ipse vocatur communi idiomate, Baillistre, quia solent isti tutores nobilium in pluribus locis facere fructus bonorum pupilli suos, postquam eum auerint, debitãque soluerint. Et sic consuetudo vocat baillistres per effectũ sequentẽ, quòd ex ipsis multi pupillos suos *bellitres* & pauperes faciant, vt quidã dicunt. Multi alij vocant *gardiens*, hoc pro consuetudine locorum melius cognoscitur: nam. Paris. *Guarde*, vocatur inter patrẽ & matrem, auũ, auiam, & superiores, in recta linea: inter verò collaterales dicitur, bail, vnde frater dicitur *baillistre, ou frere*, & idem in patruis & aliis, & inter extraneos tutor: tamen quo ad effectum omnes isti sunt tutores, & hoc, vt dixi, intelligitur, & accipitur pro diuersitate locorum, vt docet Chass. in consuetud. Burgund. in rubr. *des enfans de plusieurs lits.* §. iij. gl. *baillistre*, & donatio facta istis, vel alicui ipsorum prohibetur hïc.

*Custodiens
personã non
valet donare.*

Imò per hoc verbum *gardiens*, dixi etiam custodi personã nõ valere donationem factã à custodita persona: vnde cùm in c. cùm locum. de sponsal. dicatur, quando agitur super matrimonij fœdere, debet custodiri mulier in loco tuto, si ista filia minor custodita daret custodi, nõ valeret per hïc tex. quia ratione metus videretur facere. l. j. §. quã ònerandã. ff. quarũ rer. actio non detur. idẽ si carceri mancipatus daret cõmentariensi, quia custodi à custodito nõ valet facta donatio hïc: quod est notandũ, nec etiã valeret, si custoditus

Et autres leurs administrateurs.

G L O S S A IX.

- S**IVE sint administratores personæ, siue bonorū: cū hic tex. loquatur de administratoribus indefinitè, & indefinita æquipolet vniuersali, l. si pluribus. ff. de leg. ij. c. vt circa. de elec. in vj. & iura loquentia in tutore, habent locum in quolibet administratore, quando in illis est eadem ratio: vt probatur in l. si emptione. §. si. de contr. emp. Bart. & alij in l. singularia. ff. si cer. pet. & Alexand. in l. principalibus. vij. fallent. ibidem. doct. in l. præses. C. de transact. & verbum ministrer seu administrator comprehendit omnem gubernatorem. Archi. in c. præsentī. in si. de offi. ord. doct. in cle. j. de rescript.
- 2 Regula ergo est non valere donationem vel aliam dispositionem minoris factam ad vtilitatem tutoris, vel curatoris, seu alterius administratoris, per rationes in gloss. ij. scriptas superius. *Regula vt non valeat donatio cū limitationi bus & ampliat.*
- 3 Idem in testamento, donatione causa mortis, legatis, & fideicommissis, vt superius dixi in gloss. iij.
- 4 Idem in procuratore, qui mandato domini administrat. l. j. ff. de procur. quia rationes suprædictæ, vel saltem vna illarum habet locū in istis, & quia administratores vocantur. *Donatio procuratori facta, an valeat.*
- 5 Idem declaratur in ordinatione Imperatoris, in donatione facta filiis, vel filio administratoris, seu vstrico, nouerca, vel concubinæ istius administratoris, & multò fortius si illius vxori. arg. l. pen. C. de in ius voc. & quia maritus & vxor dicuntur vna caro. l. aduersus. C. de crimi. expil. hæred. & idem si per interpositam personam vtilitas proueniret ad tutorem vel administratorem, vt in gloss. v. superius docui. *Vxori tutoris concubina vel filio tutoris nō potest donari a pupillo.*
- 6 Idem dicerè si daret famulo tutoris in cōpensationem seruitij facti à tutore ipsi pupillo, quia domino dare videtur, si tantū haberet de salario soluere: & breui nō valet donatio in omnibus personis per quas emolumentū sentiret tutor, vel administrator. † Et habet locū hæc ordinatio tam in donatione bonorū mobiliū quàm immobiliū: quia per immobilia peruenire posset pupillus ad paupertatē, & quia pecunia donaretur, quæ omnes res æstimat, l. si ita. ff. de fide iuss. ideo habent locū rationes præscriptæ, quæ uis Imperator in d. sua ordinatione loquat de bonis immobilibus, & in terris Imperij prohibetur donatio immobiliū, facta à pupillo tutori, & alteri administratori, sed non donatio mobiliū. Diuersum est in ista ordinatione, quæ generaliter loquitur, *toutes dispositions*, ergo generaliter intelligetur. l. j. §. & generaliter. ff. de leg. præst. & bonorū nomine cōprehenduntur tā mobilia, quàm immobilia. l. bonorum. vbi dixi, & in l. mobilia. ff. de verb. sig. *Etiamsi donatio facta sit in præsentia amicorū nō magis valet. Iudex non permittit donari tutori à pupillo.*
- 7 Etiam si donaret in præsentia amicorū, cū hic generaliter prohibeatur: & præsentia amicorū tollit suspensionē, quæ aliàs esset. l. transactionē. C. de transac. Sed nō tollit prohibitionē, imò nec posset donare tutori, vel alij hic prohibito, etiā in præsentia iudicis, & cū hic prohibeatur, non potest iudex huic articulo derogare, quia inferior non tollit legem superioris, male.
- ij. To. Comment. Do. Rebus. H ij

ximè prohibitiuam. l. j. C. ne fideiussor. dotium dentur. cle. ne Romani. de elect. aliàs nunquam haberent locum constitutiones, vel ordinationes prohibentes aliquid fieri, contra l. nemo. vbi doct. ff. de leg. j. nisi iudex ex magna causa approbaret, quia fortè esset vtile pupillo, vel aliàs, vt in l. si hominem. ff. manda. vide infra in vj. limitat.

*Limitatio-
nes ad hanc
ordinationē
quibus casu-
bus valet do-
natio.*

Limitarem non procedere, quando finita cura, & eo existente maiore 10 donaret, cum hīc prohibeatur donare administratori: & tunc ille non admistrat. Et qualitas iuncta verbo, debet intelligi secundum tempus verbi. l. in delictis. §. si detracta. ff. si de noxal. Alioqui officium esset alicui damnosum, contra l. si quis ex signatoribus. ff. quemadmod. testa. aperiant. & cessat ratio huius constitutionis: vt scripsi supra, in glo. quod est verum ex interuallo: vt superius scripsi. † Secundo, non procedit in patre substituente 11 tutorem pupillo: vt superius dixi in gloss. v.

Tertio, quando vtile esset pupillo, vt superius docui in gloss. vij. 12

Quarto, quando factus maior approbaret. Dixi in gl. ij. supra. 13

Quinto, non haberet locum in maiore donante suo administratori, nisi 14 aliàs reprobaretur à lege, vt pote si æger donaret medico durate infirmitate, non valeret. l. medicus. ff. de var. & extraor. cognitio. vel si esset prodigus furiosus, vel demens, tunc non valeret donatio illorum, non quod hīc prohibeatur, sed à iure: nam hæ personæ de bonis suis disponere non possunt. l. is cui bonis. ff. de verb. obli. & idem in aliis qui curatorum ope iuuantur. l. Fulcinius. §. planè. ff. quib. ex caus. in posses. eatur.

*Donatio cū
authoritate
iudicis fa-
cta admini-
stratori an
valeat.*

Sexto, non procederet text. quando hoc fieret cum autoritate iudicis 15 ex aliqua causa, vt probat Io. Durant. in tract. de arte testandi cautel. j. arg. l. si furiosi. C. de nup. vbi Bal. sed hoc vt superius dixi in hac gl. ex maxima causa, & iuri cōueniente. non aliàs: nā regulariter non potest minori donare, etiā cū decreto. l. si. vbi etiā Bal. C. si maior fact. alienat. quē tex. singul. not. Barb. cons. lx. illud. co. xv. ij. vers. capio aliud dubium. in iij. vol. vbi dicit dīctā donationē nullā, etiā si minor iurauerit, & idem firmat in consil. lxxix. illud. col. v. ibidem. vbi allegat Bal. in l. j. C. si aduers. donat. & idem Barba. consil. xlj. immortalitatem. in iij. volumi. consuluit de statuto prohibente minori contrahere, vt non possit donare, etiā cum autoritate iudicis.

*Admini-
strator, &
tutor pupil-
lo donare pos-
sunt.*

Septimo, non procedit econtrario: nam tutor vel alius administrator po 16 test donare suo pupillo, quia pupillus & minor prohibetur tantum, ne rem suam faciat deteriorem. §. j. de auctori. tutor. sed meliorem facere poterit. Ideo poterit tutor donare suo pupillo: quia non prohibitum, ergo permis- sum. l. cum prætor. ff. de iudic. & superius dixi in glo. vij.

Octauo, non habet locum si filius iussu patris donauerit, aut illius volun 17 tate, quia tunc pater donare videtur. l. Modestinus. §. quod filiusfamil. ff. de dona. Soci. consil. cxiiiij. in fi. vol. j. quod est verū si ex bonis patris donaret: secus si filius bona donaret aduētitia: nā illa donatio re probaretur hīceadē

*Anā pupil-
lo donatio
patri facta
ualeat.*

ratione. † Nonò, iste tex. nō haberet locum in filio donate patri, quia cessant 18 rationes supradictæ, & nō minus debetur à natura filiorū hereditas patri- bus, quā patrū filiis. l. nā & si parētibus. ff. de inofficio. testa. vñ etiā quia pater nō dicitur propriè administrator filij, sed pater, & lex tribuit ei admia- strationē bonorū aduētitorū filij. l. cū oportet. C. de bo. quæ libe. & nō est verissimi

rifimile quòd pater eum cogat donare, vel quòd velit spoliare suum filiù, cum eum ditare cupiat, licet multi inhumani patres hoc faciant.

19 Vnde licet doct. sint in hoc contrarij, quando filius donat causa mortis patri, an pater ei consentire possit? & dicunt generaliter hoc posse, dando ei potestatem donandi, quibus velit, tunc & patri donare poterit: diuersum est, si consentiret tantum, vt eidem patri donaret, tunc non valeret. & ita consuluit Deci. consil. 255. in causa. col. 2. & allegat Soci. idem tenere consilio 112. multum abunde colum. 2. in tertio volumine. & Corneus consilio 242. circa primum. col. ij. in quarto volumi. sed non faciunt dubium an filius dare patri possit? & dicerem ex causa emancipatum filium posse. Sed quando rationes, vel vna ex supradictis rationibus haberent locum in eo, tunc annullandam donationem maximè inter viuos per identitatem rationis, vt doct. dicunt in authen. quas actiones. C. de sacrosanct. eccles.

Pater filio sibi donanti an possit consentire.

20 Decimò non procedit in minore 25. annis, sed maiore 14. qui si donauerit pio loco, dum ibi custodiebatur professionis voluntariae faciendae causa, tunc valebit. glos. in l. si quis Titio. ff. de lega. 2. Bald. in l. generali. C. de sacrosanct. eccles. Panormit. & alij per illum text. in ca. relatum. j. de testamen. & Alex. consil. 105. viso. col. 3. in 4. vol. plenè Ludo. Roma. in repet. authent. similiter. C. ad legem Falcid.

Donatio minoris facta loco pio valet.

21 Vndecimò, non procedit in negotiorum gestore, qui administrat negotia sine mandato domini, per totum tit. ff. de neg. gest. quia bona fides non debet ei obesse in administrando negotia absentis, secus si praesentis administrasset negotia, & sic sciente pupillo: quia tunc posset habere locum aliqua ratio ex praedictis, quod non habet quando ignorantibus minoribus administrant: alioqui nullus vellet illorum negotia gerere, & officium illorum qui gererent esset eis damnosum, & pupilli bona periclitarentur. Ideo vtile est in hoc casu, quòd possit donare tanquam alteri extraneo.

An negotiorum gestoris donatio facta valet.

22 Duodecimò, non comprehenderetur praceptor, qui non administrat negotia domini, sed docet & instruit. l. quibus. ff. de verb. sign. Tamen ratio videtur esse in eo scilicet metus, & libera debet esse iudicia, & dispositiones. l. j. C. de sacrosanct. eccles. Procuraret enim praceptor, vt pupillus valetudine affectus ei omnia bona donaret, & priuaret parentes & consanguineos bonis, ob id res esset mali exempli: vnde putare non valere: quia hic tex. dicit *guardians*, & praceptor custodit & tuatur personam pupilli, ob id & res illius custodire debet consanguineis, ad quos lege peruenturae sunt, nisi disponderet quod vult praceptor suum compensare de tali re, arbitrio tamen boni viri: nam praceptor iuste est compensandus. l. Aquilius Regulus. ff. de do. cum in officiis charitatis primo loco illis teneamur obnoxij, à quibus beneficium nos cognoscimus recepisse. c. cum in officiis. de test. glo. in l. si. C. si maior factus. Ob id arbitrio iudicum relinqueretur in hoc casu, vt ratione moderatae compensationis donatio approbetur. per d. l. Aquilius. & §. eadē. quibus. ex cau. manu mit. lic. l. cum plures. §. fin. ff. de administ. tut. & donatio remuneratoria est quoddam genus permutationis. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de pet. hered.

Præceptoris donari non potest à minore.

Vltimò, limitarem quando pupillus ditissimus modicum tutori donaret: de modicis enim non curat praetor. l. scio. ff. de in integr. rest. dict. l. cum plures. in fi. de adm. tut. alias limitationes poteris hic addere.

Modici donatio facta valet à pupillo.

Estre nulles & de nul effect & valeur.

G L O S S A V L T I M A.

*Confirmata
donatio non
retrotrahi-
tur.*

T sic istæ minornm dispositiones sunt nullæ & nullius effectus & valoris, adeò quòd confirmatæ postea non prodesse: quia quod nullius est valoris, approbari non potest: regul. non firmatur. de reg. iur. in 6. & ideo dixi supra in glo. 2. tutorem nō lucrari fructus, ex illa donatione nulla: sed verum est quòd non trahitur retro ad diem donationis, sed valebit à die confirmationis tantum & approbationis, per l. fi. C. si maior factus.

*Praxis ad
donationem
hanc annul-
landam vel
declarendā
nullam.*

Quæro cum iste contractus sit nullus, quomodo agi debet? Respon. videtur quòd coram iudice, ad declarandum illum actum nullum: vt dicitur in l. & eleganter. ff. de dolo.

Sed contrariū seruat praxis Franciæ, videlicet, vt pupullus impetret literas Regias à cancellaria. in quibus narret se dedisse talē rem suo tutori, vel administratori id temporis quo erat minor, & is erat eius curator & administrator, ideo supplicat vt concedatur ei petere declarari dictam donationem nullam, & quatenus de facto processit, cassari, & annullari, & rem donatam sibi restitui: hoc Rex ei concedit, & literæ diriguntur iudici Regio domicilij vtriusque, si eius sint: vt dixi in tract. de rescission. contract. vbi alia vide.

Alia nunc, vt reliquas ordinationes prosequar, missa faciā, de his tamen Deo Optimo Maximo gratias agens immensas. Amen.

TRACTATUS DE DONATIONIBVS INSINUANDIS.

Que toutes donations seront insinuées.

1

2

VM HIC de insinuationibus loquamur, videndum est, quid sit insinuatio? Respond. ^{Insinuatio quid.} quantum ad materiam attinet, est donationis factæ & scriptæ coram iudice competente rite facta exhibitio, seu intimatio, licet de Canaro in tract. de insinuatio. aliter definiat. Et aliam definitionem dedi insinuationi nominationū in tract. de nominatio. q. 14. † Primò in definitione dicitur donationis, quia de iure cōmuni ^{Insinuatio. que de iure requirebatur.} donatio ultra quingentos aureos facta solum

insinuationem requirit, per l. sancimus. C. de donatio. Et sic ista ordinatio est partim secundum ius commune, partim præter ius, videlicet quia consuetudo inualuerat in Francia contra ius commune, eò quòd nulla insinubatur donatio quantumcunque magna. Ideo etiam multæ clandestinæ fiebant donationes, & postea res donatæ vendebantur, & emptor sic fraudabatur: vnde necesse fuit per hanc constitutionem providere, qua statuitur vt non solum donationes excedentes quingentos aureos insinuentur, sed omnes donationes, vt dicitur in prin. huius ordinat. *Toutes donations.* De hoc verbo dixi in §. j. in gl. j. tract. de liter. obligator. in j. Tomo constit. Regiar.

3 *Facta*, in definitione scribitur, quia ea quæ non est, insinuari non potest. Ideo requiritur quòd facta sit, arg. l. decem. ff. de verborum obligatio. §. seruus. de capit. diminut. in instit. & quòd sit perfecta, l. nominis. in fi. ff. de verborum significatio. ^{Donatio requirit scripturam.}

4 *Scripta*, etiam ponitur, quia in donatione hac insinuanda requiritur scriptura: vt inferius dicitur artic. ij. & tertio, cum in acta redigi debeat. l. sancimus. & l. penul. C. de donatio. quod nõ posset fieri nisi esset scripta, licet de iure nõ requiratur, quia sufficit pacto nudo donare. l. si quis argentum. §. penulti. C. donat. & §. fin. vbi glo. in authen. vt fiant pignor. colla. quinta. nec crederetur parti donationem factam asserenti, si de ea nõ constaret, nec donatio posset per testes probari: cum illius instrumentum registrari debeat, ^{Donatio nõ scripta insinuari quomodo poterit.} hinc, & ideo requirit scripturam. Bald. in l. 2. C. de edendo. † Si tamen aliquis coram testibus donauerit alicui præsentem bona sua, tunc is donatarius poterit vti praxi conscripta in capitu. significauit. de testib. vt citetur donans coram iudice, & interrogetur, si donauerit: & si dicat se donasse, conscribetur sua donatio, & donatarius petat eam sic insinuari, & in acta redigi, vt probet: vt ibi. vel citabuntur testes, & donatarius petet vt audiantur, & de hoc fiet instrumentum ad æternam rei memoriã, & iudex audiet testes, & rediget in monumenta, & in scripturam publicam. Et tunc poterit insinuari, quia iam est in registris posita. Vel si semel sit facta donationis scriptura, & ea insinuata, si postea amissa fuerit, poterit postea per testes probari, per text. in l. testium. in fi. C. de testibus. & doc. in authen. si quis in aliquo. de edendo.

*Insinuatio
partis nõ re
quirit præ
sentiam.*

Coram iudice, ergo coram apparitore vel notario fieri non potest insinuatione, quia non dicitur iudex, ut in cap. forus. de verb. sig. nec requiritur citatio partis ad faciendam istam insinuationem, cum ea etiam inuita fieri possit, ergo & absente, & non vocata. l. qui inuitis. ff. de reg. iu. Bald. in authentica eodem cursu. in prin. C. de donation. ante nupt. & in l. illud. col. 3. C. de sacrosanct. eccles.

*Competens
iudex quis
dicatur.*

Competente. Quis dicatur iudex competens? respon. de iure in vrbe Rom. Magister census, in ciuitatibus aliis defensor ciuitatis. l. consulta. l. testamta. & l. omnium. C. de test. l. repetita. de episc. & cle. l. in hac. eod. dicam art. j. & dico competente, quia iudex competens adiri debet. l. j. ibi, aditus iudex competens. C. de præd. min. l. bonorum. qui admitti. & quamuis Bart. in l. Modestinus. de don. dicat insinuationem posse fieri apud quemcunque iudicem, etiam cui non subest donator, nec res donata: tamen contrarium est verum per tex. in l. secundum diui. C. de don. Imol. in dict. l. Modestinus. & Guid. conf. 57. omiffa. tex. in auth. ut non fiant pigno. §. illud. vbi glo. coll. 5.

Rite facta, quia in iudicio fieri debet, & alia solennia interuenire, quæ inferius tractabo.

Exhibitio. ergo donatio intimari debet, & exhiberi coram iudice: & ista exhibitio vocatur insinuatione, de qua in hoc tract. dicitur. & text. iuncta glo. in l. sancimus. C. de diuer. rescr. dicit originalia insinuentur, & glos. exponit, id est, in iudicio ostendantur & publicentur: alia inferius dicentur. hætenus de prima quaestione.

*Articulus
primus.*

Nous voulons que toutes donations.

G L O S S A P R I M A.

*Insinuatio-
nem quare
curant.*

QUAE requirant insinuationem? hic tex. respondet, *toutes donations.* donationis enim verbum simpliciter loquendo, omnem donationem comprehendere videtur, siue mortis causa, siue non mortis causa fuerit. l. alienatum. §. j. ff. de verb. signif. vbi multa scripsi. Sed non hic mortis causa donationes comprehenduntur, ut inferius dicitur.

*Rationes
cur donatio
nes insinua-
ri debeant.*

Rationes quatuor describit Ioannes Andreas in additio. ad Speculat. in 2 titul. de instrument. edition. §. porro. versicul. donatio. quare hæc insinuatione fieri debeat.

Prima est, ut inter insinuationem & donationem possit deliberare. donas, 3 an sibi expediat donationem perficere. text. in authent. de appell. post prin. vers. ut liceat. coll. 4. ergo ante insinuationem non est perfecta donatio.

Secunda, ut iteratio actus ostendat mentis perduratiõnem. C. de plus 4 petitio. l. vna. Sicut dicitur de geminato actu, in l. Balista. ff. ad Tre. & Corfe. plura scribit in trac. suo de geminatis. sub tract. de potest. Reg.

Tertia, ut tollatur deceptionis suspicio. l. si decipiendi. ff. ad Velleia. nam 5 sicut præsentia amicorum tollit suspensionem fraudis: ita & præsentia iudicis. l. transactionem. & l. siue apud. C. de transact. Guid. Pap. consil. 57. omiffa. colum. secunda.

Quarta, ut occurratur falsis probationum modis. l. si. C. de fideicõ. Bart. 6 in l.

in l. Modestinus. duas addit, videlicet ne si clàm fiant, homines fraudentur, vt l. data. C. de donatio. Et quia in magnis quantitatibus magna exigitur obseruatio. l. si. & authent. ibi posita. C. si certum petatur. Anto. de Cana. in tract. de insinua. quæstio. ix. dicit has rationes magistrales nec necessarias, dempta illa quæ ponitur in l. data. C. de donatio. vbi dicitur, causa fraudis cuitandæ inuentum esse. Et quia reipub. interest, ne quis re sua malè vtatur, §. si. in insti. de his qui sunt vel alieni iuris.

6 Item ad vitandum falsum inuenta est insinuatio. Nam donatarius poterit post mortē alicuius prætere donatorem sibi esse factam, quod non fecisset in vita donantis, ob id bona est insinuatio ad hoc vitandum, sicut de testamento dicitur in l. fina. C. de fideicom. Et vt omnis via malignandi præcludatur, ibidem, & propter incognitam hominum infidelitatem, equū est quòd publicentur ad perpetuam, & irrefragabilem memoriam. l. gesta. C. de re iudic. ac propter fidem sinceram. §. nulla. in authen. de defensorib. ciuit. coll. ij. Hoc docet Bald. consil. clxxxiiij. municipale. colla. penult. in v. vol. & vt quod actum est facilius probari possit, l. contrahitur. in fi. ff. de pignor. nam poterit volens emere talem domum, videre an donata prius sit necne in curiæ regeftis.

Insinuatio inuenta ad vitandum falsum.

7 Et sic iste tex. generaliter loquens *toutes donations* habebit etiam locū in creditore, qui remisit præteritum, vel domum sibi debitam, quia remissio donatio est, l. si mulier. ff. de condi& causa data. Et in remissione facta causa donationis requiritur insinuatio. gloss. Dec. & Caignol. in l. si quis obligatione. ff. de reg. iur. Bar. in l. Modestinus. de dona. & Bal. in l. pactum. q. xvij. C. de colla. & est communis opinio secundum Alexan. & Dec. in l. creditorib. C. de pac. & consilio cxxxvij. in causa. circa fin. in ij. volumi. & Barba. consil. xli. colum. j. in j. vol. & hoc verum quando quis rem vel debitum remittit liquidum, tunc requiritur insinuatio. doct. in l. j. ff. de transactio. & l. contra. §. si. de pact. nisi odio vsurarum: dicta l. Modestinus. Feli. in c. veniēs. j. de testi. Iaf. in d. l. si mulier.

Remissio an dicatur donatio.

8 Siue donatio facta fuerit extraneis, siue coniunctis. Bal. in l. data opera. C. de dona. quia eadem ratio & maior videtur inter coniunctos, vt dicit Barba. consilio xxij. sapientissimus. col. iij. numer. 14. in ij. volumi.

Donatio nam extraneis quam coniunctis facta est insinuanda.

9 Idem in donatione reciproca, licet de iure secus, l. Aquilius. ff. de donatio. Alexand. consilio xx. ponderatis. colum. ij. in ij. volumi. tum propter text. generalitatem, tum etiam vt iste tex. iuri aliquid addat, vt dicunt doct. in l. iij. §. prætor. ff. de damno infecto.

Donatio reciproca insinuanda.

10 Item procedit in donatione perfecta, quia antea nihil censetur actum quando aliquid superest agendū. l. si. C. de his quib. vt indig. Ideo oportet qd donatio sit scripta, munda, & absoluta, aliàs non potest insinuari. l. contractus. C. de fide instr. vt Anto. de Canaro testatur, quæst. ij. in suo tract.

11 Et ab ista insinuatione non possunt consanguinei donantis appellare, quia non grauatur. l. j. in princip. ff. de appellatio. recipien. nam quilibet potest liberè de re sua disponere. l. in re madata. C. mada. etiam abutèdo. l. sed & si lege. §. cōsuluit. ff. de petit. hæredit. & iudex ex illa ostensione donationis nihil cōtra partē agit, ergo non videtur eā grauare: ideo cessabit appellatio, & qui appellaret, perperā appellasse diceretur. Nec donans appellabit,

Appellandum non est ab insinuatione.

bit, quia donādo consensit. l. generaliter. §. j. C. de reb. credi. Canar. q. x. in fi.

*Donatio
simplex in-
sinuanda.*

Præterea donatio simplex, quæ ea mente fit, ut statim velit donans accipi-
pientis fieri, nec vllō casu ad se reuerti, & propter nullā aliam causam facit
quàm ut liberalitatem & munificentiam exercent, & hæc propriè donatio
appellatur. l. j. l. Aristo. & l. hoc iure. §. j. ff. de donat. Ideo insinuanda est.

*Donationes
pura & in
diem ac sub
cōditione sūt
insinuanda.
Sponsalitia
largitas in-
sinuanda.*

Siue fiat purè, siue in diem vel sub cōditione. l. sancimus. C. de donatio. 13
vbi gl. & in authen. ut fratrum filij. §. illud. iuncta gl. vlt. colla. ix. l. donatio. C.
de donat. †. Vnde sponsalitia largitas, id est donatio quam sponsus sponsæ 14
facit, vel è contrario: licet tacitè intelligatur, si matrimonium sequatur, l.
si extraneus. ff. de condi. caus. dat. & dicta l. j. in fi. tamen insinuationem
requirit. Canar. q. xxxv. per hoc verb. *toutes*. si in rebus consistat immobili-
bus, quod rarum est, ut inferius dicitur.

*Tacita do-
natio est in-
sinuanda.*

Idem in donatione tacita, ut si sciens soluero indebitum, etenim donare 15
videor. l. j. ff. de condi. indeb. l. cuius per errorem. de reg. iur. vbi dicit, dona-
tio est. Et hic tex. dicit omnes donationes insinuandas. Sic & ista, alioqui
posset fieri fraus huic cōstitutioni: & qui nō potest donare, diceret se sol-
uere, intellige quādo soluitur indebitum omni iure utroque sciente, secus
si debitum naturaliter, tunc non videtur propriè donatio, & sic nec requi-
ritur insinuatio. l. hoc iure. §. si quis seruo. ff. de donatio. & Idē si recipiens
causam putabat subesse. l. as. in l. cum quis. C. de iuris & facti. ignoran.

Idem, si solvam tuo creditori animo donandi, per text. in l. fina. C. de 16
iure dot. l. si quis delegauerit. ff. de nouatio. Ista tamen inferius limitabo in
mobilibus, in quibus non requiritur insinuatio.

*Simplex &
ob causam
donatio in-
sinuatur.*

Item, quia tex. dixit, *toutes donations*, ergo intelligitur tam de donatione 17
simplici, quàm ob causam: licet donatio ob causam propriè non dicatur
donatio. l. j. ff. de donatio. tamen ratione generalitatis comprehendetur
in hoc text. videbimus tamen declarationem Henrici super hoc.

Vnde in quibus casibus valet donatio inter virum & uxorem, erit tunc 18
insinuanda. l. donationes quas parentes. C. de dona. inter vir. & vxor. quia
in illis debet esse æqualitas, authen. æqualitas. C. de pact. conuen. ideo de-
bet hoc iudici notificari, an ita sit, & insinuari, sicut olim insinuabantur hæ
donationes, si excedebant quantitatem. d. l. donationes. Sic & hodie, licet
non excedant per istum text. Ioan. Lupus in repeti. cap. per vestras. in fi. ta-
men rubri. de dona. inter virum & vxor.

*Dotis dona-
tio an sit in-
sinuanda.*

Limitemus non procedere in dote l. fi. §. j. C. de iure dotium. l. fi. de do- 19
na. ante nupt. & hoc fauore dotis statutum est, sicut multa alia, in l. j. ff. solu-
matrim. hodie tamen declaratum fuit per Regem Henricum hanc etiam
donationem fauore matrimonij, vel in tractatu matrimonij factam esse in-
sinuandam, anno 1549. in mense Februa. ut in edicto eius patet: quod infe-
rius describetur, saltem quantum ad hanc pertinet materiam.

*Quid in do-
natione pro-
pter nuptias*

Secundò, nō procedit in donatione propter nuptias, quæ non est mino- 20
ris fauoris, quàm dos. d. l. fi. C. de donatio. ante nupt. Imò dicitur q̄ in sub-
stantia nil distat à dote, & facit authen. eo decursum. ibid. ita cēsuit senatus
Parisi. in magna camera, videlicet ut donatarius sine insinuatione gaude-
ret re donata donatione propter nuptias quo ad vsum fructum, per text. in
authen. ut sponsalit. largitas. in princip. colla. ix. licet de iure C. esset insi-
nuanda,

manda, si summam à iure taxatam excedebat. l. sancimus. C. de dona. & l. fina. de donatio. ante nupt. ac l. donationes. de dona. inter vir. & vxor. Guido Pape in decis. cccxxv. hodie etiam per dictam declarationem Regis insinuari debet, vt proximè scripsi.

- 21 Tertiò, vitiat in donatione in feudū, vt si Rex vel alius det castrū, aut aliam rem in feudū, valebit sine insinuatione, teste Bald. in c. peruenit. ij. de iureiur. idem in alia donatione à principe facta. l. illud. C. de sacrosanc. eccl. l. penul. de donatio. §. si. in authent. vt non fiant pignora. colla. v. quia multa priuilegia imperialibus donationibus præstita sunt, dignum incrementum & his conferre dignata est nostra clementia, vt scribit Imperator in l. cum multa. C. de bonis quæ lib. vt enim Imperialis fortuna omnes supereminet, ita oportet & principales liberalitates culmen habere præcipuum. ibidem.
- 22 Quartò, non procedit in donatione remuneratoria, & mutua. l. si pater. in fi. & l. Aquilius. vbi etiã gl. ff. de dona. l. si. vbi gl. & Ang. C. de iure dotiū. quia vim permutationis habet. l. sed & si lege. §. consuluit. ff. de petit. hered. & non subiicitur regulis donationis, nec reuocabitur prætextu ingratiudinis. d. l. si pater. in fi. ff. de donatio. Et donatio remuneratoria valet inter patrem & filium. in l. si donatione. C. de collatio. & inter virum & vxorem. l. quod autem. §. si vir. de dona. inter virum & vxor. hoc docet Anto. Capit. in decis. Neapolita. quæstio. ccij. in iij. dubio.
- 23 Item nõ reuocatur per natiuitatem liberorum. Bal. & alij in l. si vnquam. C. de reuocan. donat. & alienata ob remunerationem etiam si in fraudem, non reuocantur. l. vnus libertus. ff. si quid in fraud. patro. Ias. in l. si non sortem. §. libertus. col. v. ff. de conditio. indeb. & bona quæ veniunt ad fiscum propter remunerationē possunt alienari. l. diui. ff. de poenis. & res ecclesiæ. liubemus. C. de sacrosanc. eccl. c. cum in officiis. de test. c. quicumque. in ij. & c. ecclesiasticis. xij. q. ij. Benemerita tamen debent esse vera, non ficta, aut asserta. l. etiam. §. ex præterito. ff. de manumis. vind. & iuxta seruitij meritum valet donatio nõ vltra, c. cum ex officij. & c. requisisti. de test. probatio ergo meritorum est necessaria donatario. Bald. in l. j. C. ne liceat potentior. Doct. in d. l. si donatione. Nec probarentur benemerita per instrumentum etiam insinuatam, quicquid dicat Bald. in c. edoceri. nu. 7. de rescrip.
- 24 Tamen cum hic tex. generaliter loquatur, *Toutes*, putarem hanc comprehendere, tum quòd rationes prædictæ saltem aliquæ in eadem videntur habere locum. Nam in his donationibus fieri solent maximæ fraudes, præcipuè inter personas coniunctas merita nominantur, etiam si non interuenerint. l. data. C. de don. & assertio meritorum non probat merita, nisi aliter probetur. gl. & doct. in l. si donatione. C. de colla. Bar. in l. si fortè. ff. de castr. pecul. Alioqui semper possèt fieri fraus huic legi, adiiciendo quòd propter benemerita donauit, vt docet Ludovic. Rom. in l. Aquilius. ff. de donatio. Sic cõsuluit Barba. conf. ij. illud. in tertio volu. vbi agitur de simili statuto, quia donatarius nihil habet detrimenti sequendo legem. Vnde sibi debet imputari, si illam neglexit: hodie habemus declarationem Henrici Regis factam anno 1549. in mense Februario, vbi istam donationem remuneratorem vult esse insinuandam, alioqui non valebit.
- 25 Quintò nõ procedit in bonis donatis in testamētis: quia donationis nomine

Donatio in feudum nõ insinuat, nec quando à principe fit.

Remuneratoria donatio & mutua.

Remuneratoria per natiuitatem liberorum nõ reuocatur.

Donatio in testamento facta nõ insinuat.

mine non venit testamentum. l. alienatum. §. fin. ff. de verborum significat. & sic institutus in testamento non tenetur insinuare, licet si testamenta facta sint coram Curato, & testibus, iuxta c. relatum. & capit. cum esses. de testam. oporteat quod publicentur, & in publicam redigantur formam, ad hoc ut probent. text. in l. publicari. C. de testament. tamen hic non agitur de illa publicatione, nec de illa quæ ad aperturam testamentorum fieri solebat. l. j. & ij. ff. quemadmod. test. aperian. unde si lex Regia diceret istam donationem insinuandam, aliàs non valere, & curia ecclesiastica statueret, quod donationes istæ exequerentur, licet non sint insinuata, non exequentur. Nam postquam hoc statutum est bonum & æquum, & est sanctio sancta, ideo seruanda etiam in foro conscientiæ. Et ideo curia ecclesiastica si diceret, sine insinuatione valere, abuteretur, ut consuluit pulchrè Baldus consilio clxxxiiiij. municipali. in v. vol. licet Cana. q. lvj. dicat statutum de insinuatione non ligare clericos, nec ecclesiasticas personas. Sed hoc est falsum, ut etiam docet Alex. consil. lxxv. quoniam. nu. 16. in vj. vol. prout scripsi in proem. constit. Regia. in primo tomo.

Sextò, limitatur in l. vna. in fin. C. de plus petitio. ibi siue insinuata sint, 26 siue non.

Septimò, non procedit in contractibus, qui donationis nomine nõ continentur. Ideo venditio & alij contractus non insinuantur. l. Labeo. §. contractum. ff. de verb. sig. vbi plenè scripsi.

Donatio causa mortis non indiget insinuatione. Octauò, in donatione causa mortis. text. in l. fina. C. de don. caus. mortis. 28 vbi hæc donatio omnes effectus sortitur, quos vltimæ habent voluntates. Ibidem. Et hoc docet Gui. Papa decis. cccccc. item etiam. & quæst. cccxv. potest. & ita declaratum fuit per Regem Henricum secundum, siue donando causa mortis, vel legando, quia legatum donatio est & causa mortis. §. legatum. de leg. in instit.

Donatio mobilium non insinuatur. Nonò, non habet locum in rebus mobilibus donatis. vilis enim & abiecta est illarum possessio. l. si rem. ff. de acqui. possi. & regulariter minimi sunt emolumenti. Ideo de his nõ videtur lex ista scripta. l. scio. ff. de integ. rest. & quia fortè plus in insinuatione interdum exponeretur, quàm res esset. l. mediterraneæ. C. de ann. & trib. lib. x. & quia ordinatio dicit faciendam in insinuationem in ea iurisdictione, in qua res sitæ, sunt, quod non diceret in rebus mobilibus, ideo de illis noluit intelligere. & ita accepi, ut dicit text. in l. si negotium. ff. de priuile. cred. vbi de Ripa notat doctorem habere facultatem interpretandi iura & extendendi. scripsi in proem. ord. in j. Tomo.

Renunciatio successio nis non acquisita non indiget insinuatione. Decimò, si filia renunciât futuræ successioni, non requiritur in hoc insinuatio, secus si iam esset quæsitæ hæreditas, & filia remitteret, quia tunc donatio est. Bal. in d. l. illud. C. de sacros. eccles. Cana. q. xlix. & q. ij. & superius scripsi. Idem si fiat pactum, quod vnus succedet alteri. l. licet. C. de pacta quia potius dicitur contractus, quàm donatio. ob id non requiritur insinuatio. Io. Andr. in d. §. porrò, in add. ad Spec. & plenè Cana. q. liij.

Confessio an insinuationem requirat. Vndecimò, confessio facta in iudicio animo donandi insinuationem nõ requirit. l. quidam in iure. ff. de don. vbi Bart. & Bald. in dicta l. illud. quæst. viij. C. de sacrosan. eccles. quia pro insinuata habetur, postquam in iudicio facta est l. cura. C. de omni agro deserto. lib. xj. Cana. q. xlviij. ego tamè huic deci

decisi
rantu
mo de
nuati
testa.
iudici
donat
ne vel
tioner
nuata
32 Du
tudini
omnia
insinu
vxo r
tionib
trum f
est ver
33 Ide
tione
tamen
stuum,
riti no
hi mat
lex dis
nanren
34 Dec
videtu
Bartol
rial. lib
net co
ptio. &
dicas t
solenn
35 Dec
bit, vt
scripsi.
vtrum
nitaten
lud. qu
nuncia
gloss. d
36 Dec
captiuo
sacrofa
malefi.

decifioni facile non acquiescerem: quia ad vnum finem inducta, non operantur alium effectum. l. legata inutiliter. ff. de leg. j. Sed ista confessio fit animo donandi, ergo ad donationem tantum valere poterit, sed non ad insinuationem de qua non fuit dictum, nec cogitatum. arg. l. mater. ff. de inoff. testa. unde qui confitetur animo donandi debere praedium alicui, licet in iudicio fiat si alias non insinuetur: nisi per hanc confessionem, dicerem hanc donationem non valere: quia iudex falli potest, credens forte ex venditione vel ex alio contractu debitam rem, ideo nullam super hoc facit inquisitionem ad insinuationem necessariam nec interrogationem: ergo pro insinuata non habebitur.

32 Duodecimò, limitatur in lucro, quod quis acquirit, ex legis vel consuetudinis dispositione: unde si maritus lucretur ex consuetudine, ut Tholosæ omnia bona vxoris dotalia, si praecedat vxor: non requiritur in hoc aliqua insinuatio. Bal. in authent. eodem cursu. in fin. C. de donat. ante nupt. quia vxor non donat, sed lex. Et iste tex. dicens *donations*, debet intelligi de donationibus ab homine factis, non à iure, quanuis in §. illud. in authenti. ut fratrum filij, colla. ix. dicatur hoc lucrum requirere insinuationem. quod forte est verum, quando ex solo pacto veniret: secus si à lege, vel consuetudine.

Lucrum ex lege provenies non requirit insinuationem.

33 Ideo dum vxor lucretur mediam partem conquestuum, in illa acquisitione non requiritur insinuatio: quia ipso iure acquiritur vi consuetudinis. si tamen maritus donaret vxori inter viuos dimidiam illam partem conquestuum, non poterit ob hoc grauari vxor insinuatione: quia donationem mariti non acceptabit: sed legis id est consuetudinis. itaque debent esse cauti hi matrimonium contrahentes, ne aliquas donationes recipiant, de quibus lex disponit: alioqui insinuatione indigerent, si sola donatione hominis iuranrentur.

34 Decimotertiò, limitatur si donatio facta esset coram iudice: quia eo ipso videtur insinuata, l. omnium. vbi doct. C. de testa. l. sancimus. C. de dona. Bartol. in l. Modestinus. ff. de donatio. & doctor. in l. fina. C. de praedijs curial. lib. x. Alexand. consi. xx. ponderatis, col. ij. in tertio vol. & an si iudex donet coram se, possit insinuatio fieri. vide Bart. & alios in l. si consul. ff. de adoptio. & Anto. Capit. in decis. Neapol. quaestio. ccij. in quarto dubio, & seq. dicas tamè ut proximè dixi non esse ob hoc insinuationem factam, si nulla solennia interuenerint.

Donatio coram iudice an insinuationem requirat.

35 Decimoquartò, si insinuationi fuerit renunciatum cum iuramento valebit, ut Bar. & alij videntur tenere, in l. si quis pro eod. ff. de fideiussor. & ibi scripsi. & doct. in c. cum contingat. de iureiuran. Guido Papæ in decis. cccl. vtrum renunciatio. Hoc tamen non probarem: quia legi inducenti solennitatem renunciari non potest. l. nemo potest. ff. de lega. j. Bald. in dicta l. illud. quaestio. v. nec valeret donatio non insinuata, quantuncunque esset renunciatum insinuationi, cui non est liberum partibus renunciare, ut ibi, & gloss. docet in c. j. de verbo. signi. in sexto, ut dixi inferius nu. 41.

Renunciari an possit insinuationi.

36 Decimoquintò, non habet locum in donatione facta in redemptionem captiuorum. l. si quis pro redemptione. C. de donatio. facit l. sancimus. C. de sacrosanc. eccle. Etiam pro redemptione eorum, qui sunt intra carceres pro malef. gl. in c. sacrorum. xij. q. ij. Bal. in l. illud. col. j. C. de sacrosan. eccle.

Pia donatio non insinuat.

Idem si relinquatur ecclesiæ, vel aliis piis locis dicta l. illud. nam cum 37
ista ordinatio non sit fauorabilis ecclesiis, nec piis locis, quoad hoc non
recipitur. c. ecclesia. de consti. vnde docet Panor. in c. clericis. col. iij. de foro
competen. quod statuta de insinuationibus requirentia certas solennitates
non seruantur in causis ecclesiarum, etiam in foro ciuili. refert & sequitur
Anto. Capit. in decis. Neapol. quæstio. ccj. Sed non præsumitur relictum ad
pias causas, nisi probetur quod relictum sit pauperi, vel religioso, vel aliâs
congruæ personæ. gloss. in l. si quis Titio. ff. de lega. ij. vbi multa addidi, Bal.
in d. l. illud. vbi etiam dicit relictum fraternitatibus esse pium, per illum tex.
scripsi in tractatu de confratr.

*Confirmatio
principis
vni insinua
tionis habet.*

Decimosextò limita, quando princeps non obstante hac constitutione, 38
confirmaret donationem non insinuatam, tunc valeret, vt consuluit Panor.
confi. lxxxiiij. illud in summa, in j. vol. vbi consuluit rescriptum principis ex
certa scientia confirmans donationem nõ insinuatam valere, etiam in præ
iudicium filiorum, quibus erat ius quæsitum spe probabili: quia ista insinua
tio est solennitas quædam de mero iure positiuo introducta: quamobrem
est in arbitrio principis, Alex. in l. quanquam. C. de testa. mili. probat Alcia.
in tract. præsump. reg. iij. in xj. præsump. & doct. in rubr. de confirma. vtil. &
per totum illum titu. quia cessant rationes superscriptæ post confirmatio
nem ex certa scientia factam.

*Iurata do
natio etiam
insinuat.*

Decimosseptimò limitant quidam in donatione iurata, vt Ioan. Andr. in 39
additio. ad Spec. in titu. de instru. editio. §. porro. versi. donatio. Et hanc sen
tentiam plenè prosequitur Io. Imol. in c. cum contingat. de iureiurâ. in de
cimo membro. & Soci. confi. lxxvij. & alij multi. Sed tamen ego in contra
rium inclino, vt non valeat donatio etiam iurata, si non sit insinuata, tum
quod dicat, *toutes*. † Secundo, quod iuramentum ad hoc vt aliquid operetur 40
requirit tria. Primò, quod persona sit habilis, vel per iuramentum habilitetur.
Secundò, quod sit generalis forma obseruata. Tertiò, quod res non sit
prohibita, l. si quis inquilinos, in fi. ff. de lega. j. Bal. in l. illud. C. de sacrosan.
eccles. Sed quando insinuatio omittitur, generalis forma huius legis non
seruatur, ergo non valet, siue simpliciter iurauerit super contractu, siue iu
rauerit tenere ratam non obstante insinuatione: quia in vtroque casu re
quiritur insinuatio.

*Iuramentum
tria requi
rit.*

Primò, quia non potest renunciari legi disponenti insinuationem esse fa 41
ciendam: quia non est introducta in fauorem donantium, sed in odium re
cipiētium clādestinas donationes, & ne quis prodigaliter sua substantia vta
tur. argu. l. Imperator. ff. ad Trebel. Et legi ponenti solēnitates nõ potest re
nunciari. l. nemo potest, vbi plenè doct. ff. de lega. j. Bartol. in l. si qui pro eo,
de fideiuf. & ibi scripsi, & multos hinc inde adducit Bertrā. cōf. xxx. ex casu.
colum. ij. in iij. vo. ex nouis editio. plus dicēs. colum. iij. quod si quis pluries
donauerit vnam rē, valebit donatio sine insinuatione: quia sic iterata caret
omni fraude, & suspitione allegat l. si mulier. C. ad Velleia. & glo. in l. in con
tractibus. §. illo. C. de non num. pecu. multa poterat alia adducere quæ Ias.
scribit in l. iurifgentium §. sed cum nulla. ff. de pact. & per Corset. in tract. de
gemina. Ego verò puto, quod si donator repeteret centies donationem, &
eam non insinuarēt, quod nõ ob hoc donatio valeret: aliâs esset in potesta
te do

te don
renunc
nunqu
iura: &
ciorū o

pet id et
quod ef
ad hoc l
lj. C. de
hæc veri
mentum
includit
talis insin
se debet
dum test
hoc enir
rio instru
præsi. Et
uari in lo
l. iij. in fi
tatis. c. q
confil. lij.
tertio vo
non esse
bona non
statuenti
citer stat
tia: vel q
statuit in
neos extr
bi extra r

te donatoris tollere legem iterando actum. & sic non potest expresse, nec tacite renunciare legi, videlicet per actus iterationem, alioqui fieret fraus legi, & nunquam insinuatio fieret, quod reprobatur l. fraus. ff. de legib. & alia multa iura: & quotidie fieret una donatio, sicut impiorum ordinarij collationes beneficiorum opimorum faciunt, ut abunde scripsi in praxi beneficia. in prima parte.

Qui seront faites ey apres.

GLOSSA II.

ERG O facta ante istam ordinationem valent sine insinuatione, siue sint in magna quantitate, siue in parua, ratione consuetudinis Franciae, quae non requirebat insinuationem. Et sine hoc verbo idem dici debebat: quia lex non extenditur ad praeterita, sed ad futura. l. leges futuris. C. de leg. & c. fi. de const.

Donationes non insinuatae valent ante hanc ordinationem facta.

Par & entre nos subiects.

GLOSSA III.

XG I T V R si exterus donaret hic Paris. bona sita Mediolani, valeret donatio: quia hic tantum vult donationes insinuari, quae a subditis fiunt, & inter Regis subditos. subditos autem hic voco ratione domicilij, ut dicit glo. sing. in clem. vna. de foro compet. id est omnes qui in regno degunt: quia legibus Regni subiacent. quod est verum in bonis sitis in Regno, sed si alibi sita sint, seruabuntur quo ad hoc leges sitae in illo loco, vbi res sunt, per ea quae tradit Bartol. & alij in l. j. C. de summa trinita. & Panor. in ca. quod clericis. de foro competen. Ita haec verba addita sunt ad tollendum dubium a docto. motum, quod testamentum, vel donatio debeat insinuari, & registrari, alias non valeat: tunc includit etiam externos, & forenses in loco statuti donantes, vel testantes: quia talis insinuatio concernit solennitatem actus illius loci, in quo fit: ideo adesse debet etiam quo ad extraneos. l. si fundus. ff. de euctio. l. ij. C. quemadmodum testamen. aperian. Bartol. & alij in l. cunctos populos. C. de summa trinita. hoc enim fit, ut fraus euitetur, & spectat ad officium eius in cuius territorio instrumentum conficitur, ut fraus non adsit. arg. l. congruit. ff. de offic. praefi. Et quando consuetudo vel statutum respicit solennitatem, debet seruari in loco in quo actus geritur. l. j. C. de emancipa. l. si non speciali. de test. l. iij. in fin. ff. de testib. non enim debent exteri violare statuta, & leges ciuitatis. c. quo iure, & ca. quae contra. viij. distinctio. Sic plene consuluit Panor. consil. l. ij. in quaestione j. dubio. volu. ij. & Barba. consil. ij. illud. colum. vj. in tertio volu. Ego tamen dicerem per haec verba, *entre nos subiects*, hic posita, non esse de mente condentis, ut ligaret externos ad hanc insinuationem, si bona non sint in regno sita. Ergo lex non debet extendi contra voluntatem statuentis, quicquid doct. teneant, quae possunt intelligi, quando Rex simpliciter statuisset, non adiectis his verbis: & sic conciliabuntur diuersae sententiae: vel quando instrumentum contractus esset tantum insinuandum, sed hic statuit insinuandum in loco vbi res sitae sunt, ergo non comprehendit extraneos extra regnum bona habentes, sed bene ipsos subditos in Anglia: vel alibi extra regnum bona in regno uti donantes. itaque si Italus bona in hoc re-

Bona sita extra regnum donantur etiam sine insinuatione possunt. Subditus quis. Exteri an donationem insinuare debeant.

igno sita donaret, requireretur insinuatio per hunc text. quia subditus dicitur respectu bonorum, quæ in regno habet. Bald. in cap. cum venissent. de eo qui mittitur in possess. causa rei seruan. diuersum putarem si donaret bona extra regnum sita.

Soyent insinuées ou enregistrées.

GLOSSA IIII.

*Registrari
cur donatio
nes debeant*

T SIC donationes non solum debent in iudicio ostendi & insinuari: sed & registrari, & in actis curiæ describi. alioqui non valent, vt hic. fiunt enim hæ scripturæ, vt quod actum est, facilius probari possit. l. contrahitur, in fine. ff. de pignor. Per librum enim registri validior & efficacior fit probatio, quàm per aliud probationis genus. l. census. ff. de probatio. Ludo uic. Roma. consilio cccv. duo, & vt volens rem emere, possit perquirere curiæ libros, & sic videre an sit alteri donata necne, & vt sibi prouideat.

*Insinuatio
à quo peten-
da sit.*

Sed quis hanc petere debeat insinuationem? Resp. is cuius principaliter interest. l. de vnoquoque. ff. de re iudica. §. legatarius. de testamen. in institut. facit. l. si quis nec causam. ff. de rebus creditis. Ideo donatarius eam petere debet: quia sua principaliter interest, vt donatio valeat: alioqui nil consequi ex ea poterit. Et si is omittat, potest quilibet præterdendus interesse eam petere insinuationem, vt docet Barto. in l. si res. ff. quibus modis pignus soluit. Vnde si insinuatio testamenti non fuerit ab hærede facta in casibus, quibus fieri debebat, nocebit substitutis & legatariis, qui eam debebant petere, vt probat Alexand. consilio lxx. quoniam, nume. 28. in sexto volum. & facta his proderit, & aliis ius ex testamento præterdendis. l. fin. §. simili modo. C. de iure dotium. l. in hac. de donatio.

Item donator insinuationem petere poterit. l. in hac, ibi, donator habeat liberam facultatem donationis rerum suarum vbicunque positarum, &c. prout maluerit publicare. C. de donatio. §. illud. in authentic. vt fratrum filij succedant. collatio. nona, etiam donatario absente: quia nemo potest impedire, ne quis voluntatem suam declaret, l. Lucius. in fine. ff. de legatis primo, Bald. in l. prima. C. de litis contestatio.

Et ipse testator insinuationem testamenti petere poterit, in quibus casibus requireretur, dum viuit. l. omnium, & ibi Bald. C. de testamen. non autem hæres viuente testatore: quia nil adhuc iuris habet eo superstite, cum deambulatoria sit vltima voluntas vsque ad extremum vitæ exitum, l. prima. C. de sacrosanctis ecclesiis. & testamentum morte confirmatur. l. cum hic status. ff. de donatio. inter virum & vxorem. cap. cum marte. de celebratio. missarum.

*Excommu-
nicatus non
petit insinua-
tionem.*

Excommunicatus tamen insinuationem coram iudice petere non poterit, nec iudex ei assidere, teste Bald. in cap. cum inter. in fine. de exceptio. vt scripsi in rubric. de excommunica. vitand. in trigesimosseptima pœna excommunicatorum. Si tamen peteret insinuationem, non esset ob hoc nulla, sed iudici datur facultas illum repellendi, quando præsentabitur ab excommunicato, vt docto. docent per illum textum, in cap. intelleximus. de iudiciis.

En nos

En nos cours & iurisdictiones ordinaires des parties & choses donnees.

G L O S S A V.

XSTE tex. declarat coram quo iudice insinuatio fieri debeat: & primò dicit in curiis nostris, *en nos cours.* ergo coram iudicibus Regiis, & sic non valeret insinuatio facta coram iudicibus Baronum, vel aliorum dominorum, licet quidam interpretes dicant, quòd insinuatio possit geri coram quocunque iudice: etiam si non sit iudex partium, rei vel loci, per l. data. C. de donatio. l. in hac. ibidem. & §. illud. in authentica vt fratrum filij. colla. ix. ibi, aut apud quos omnia talia documenta fieri possunt, quoniam insinuatio est actus voluntariæ iurisdictionis, qui fit inter volentes. §. nulla. in authen. de defensor. ciuita. coll. iij. & ibi gl. & ita tenet Ioan. Andr. in additio. ad Specul. in tit. de instrumen. editio. §. porrò. Bald. in cap. fina. in fin. de offic. iudic. quem refert & sequitur Guido Papæ consil. xxij. viso facto. col. v. & q. cccxxv. tamen ad euitandas opiniones hîc statuitur, quòd coram iudicibus Regiis. Et hodie est contentiosæ iurisdictionis, quia poterunt opponere consanguinei dicentes donantem esse furiosum, tempore quo donauit. Quauis Cana. contra. q. xij. nec valeret nisi donatio sit insinuata coram iudicibus Regiis.

Insinuatio coram quo iudice fieri debeat.

2 Et sic ex hoc tex. habes requisita. Primò, requiritur quòd donatio facta sit. Secundò, quòd capaci, aliàs non valeret etiam cû insinuatione: vtpote si facta esset extero, qui sine literis naturalitatis bona sibi in Regno acquirere non potest, vt scripsi in tract. de liter. naturalit. Tertio, quòd insinuata sit donatio, ibi *insinues.* Quarto, quòd coram iudicibus Regiis illius loci, vbi res sita est, vt superius dictum fuit. Quintò, requiritur qd sit iudex ordinarius, vnde si Paris. donet rem, quæ sit in iurisdictione Paris. sita, debet insinuari Paris. coram iudice Regio, qui erit dominus partium & rerum, id est, si sit res sita in bailliua, & domicilium, etiam non poterit fieri insinuatio coram alio iudice, quàm ordinario iudice casteleti. Imò non sufficeret si esset iudex, nisi sit ordinarius loci: ergo iudex appellationum, aut conseruator, aut iudex criminum non posset approbare: & approbatio non valeret per hoc verbum, *iurisdictiones ordinaires.* Etiam non sufficeret, si esset iudex ordinarius, nisi sit itidem iudex ordinarius partium, vt hîc *des parties.* & iudex ordinarius dicitur, qui iure suo, vel principis beneficio vniuersaliter iurisdictionem exercere potest. l. more, & seq. ff. de iurisd. omn. iud. Spec. in tit. de offic. ordi.

Requisita in hoc tex.

Iudex ordinarius partium & rerum, quis dicitur.

3 Nec valeret prorogatio partiû in alium iudicem: tum quia hoc datur hic pro forma, quæ si nõ seruetur, vitiat actum. l. cûm hi. §. si prætor. ff. de transactio. cap. cum dilecta. de rescript. tum etiam quia in hoc Regno iurisdictiones sunt patrimoniales, ob id non facilè prorogantur, vt scripsi in tit. de causis in concord. & aliis iudex ignorare posset conditionem donantis: nec requireret vtrum donans fuerit deceptus necne, aut dolo inductus ad donandum, teste Guid. Papæ in decis. cccxxv. potest fieri.

4 Sed si Paris. ciuis rem vendat Aureliæ sitam, debet insinuatio fieri Aureliæ. quia ille iudex est iudex partium & rerum quo ad illam rem: & sic

ij. To. comment. Do. Rebuf.

l. iij

quo ad insinuationem, vt per totum titulum C. vbi in rem actio exerceri debeat.

Duplex in-
insinuatio
est faciēda.

Nec refragatur, quod quidam dicunt faciendam esse insinuationem & 6 Aureliæ, vbi res est sita: & Paris. vbi est domicilium, per istum text. cui respon. verum esse, quando res est sita in loco domicilij, tunc opus est vt insinuetur coram iudice partium & rerum. diuersum est, si res sit alibi sita: quia tunc sufficit quod in loco, in quo res est sita, insinuatio fiat coram iudice Regio illius loci. Nam ille iudex dicitur quo ad hoc iudex partium & rerum, nec iste text. adstringit nos ad duplicem insinuationem. Imò hodie declaratum est per Regem Henricum insinuationem esse faciendam in iurisdictione Regia, vbi bona donata sita sunt, & sic sufficit.

Insinuatio
in iudicio
fit.

Sextò requiritur, quòd fiat in curia, & in iudicio, ibi, *en nos cours & iuris- 7 dictions ordinaires*, & sic domi facta nō valeret: quia non esset facta in curia, & non conuenit constitutioni, vt scripsi in §. cūm verò. de colla. in concor.

Instrumentum
donationis
ad verbum in
iudicio con-
scribi debet
& in actis
redigi.
Iudex insi-
nuationē re-
cusans quo-
modo pu-
niatur.

Septimò requiritur, quòd instrumentum donationis sit in actis curiæ 8 conscriptum, & ad verbum, ibi, *en registrees*, si tamen aliquod verbum omis- sum esset, non vitaretur ob hoc insinuatio, per not. in l. edita actio. C. de edendo. Et eo ipso quod iudex est præsens. & approbat donationem, ex ipsa insinuatione ius donatario acquiritur: per istum text. & probat Canar. q. iij. debet tamē iudex eam suscipere. l. secundum diui. C. de donatio. aliās non sufficeret præsens, si nihil diceret. Sed si dicat eam in actis de- scribendam, eo videtur illam recipere, teste Bal. in l. i. l. iud. C. de sacros. eccl. etiam sufficit si dicat, Recipimus dictam donationem, si & in quantum de iure valet, & recipi debet. † Et si nollet recipere, posset pars à denegatione 9 appellare, & iudex appellationis reciperet: vel cogeret primum iudicem ad recipiendū. Imò posset illum ad multam condemnare, si absque causa recusaret, & duplum parti refarcire ille iudex teneretur. §. & hoc peruenit. in authen. vt nulli iudic. colla. ix. Canar. q. xv. & effectus computaretur à die insinuationis perperam denegatæ, vt in glo. seq. Nam quod per me non stat, mihi non est imputandum. l. in iure ciuili. ff. de reg. iur.

Autrement seront reputees nulles.

GLOSSA VI.

Donatio est
imperfecta
ante insi-
nuationem.

Donatio se-
cunda ante
insinuatio-
nem valet.

PRIMUM hic annullatur donatio sine insinuatione, pro- batur in l. sancimus. in princ. ibi, sed hoc pro non scripto, vel intellecto esse credatur. C. de donatio. Et in effectu donatio ante insinuationem est imperfecta, & non completa, ac pro non facta. l. fin. C. de donatio. ante nupt. Ideo nullum effectum habet ante insinuationem, sed ab eo die incipit effectum habere, quo insinuatur, vel recusatur sine causa, vt superius scripsi: vnde non poterit donans cogi ad ad petendum insinuationem cūm donatio non habeat effectum, & non sit perfecta nec completa antea: † Imò poterit donans postea alteri donare, cūm pro non scripta sit, & non perfecta donatio ante insinuationem: etiam rem traditam repetere conditione sine causa. gl. & doct. in l. j. ff. de donatio. & in l. contractus. C. de fide instrumento. Ego teneo, quòd per dona- tionem, & traditionem dominium est in pendēti. arg. §. si filiusfam. ff. quib. mod.

mod. ius pat. pot. soluit. Quamuis Can. q. xxvj. teneat transferre dominium, si res tradatur: quia talis donatio non est contra legem. l. non dubium. C. de legib. Sed fac esse, tamen quia pendet an insinuatio fiet, vel non, interim non potest transferri dominium: quia si non fiat insinuatio, donatio habetur pro non scripta, ideo interim dominium non transfertur.

Non refragatur l. traditionibus. C. de pactis. quia loquitur quando præcessit causa habilis ad transferendum dominium. doct. ibi. sed ista donatio non insinuata non est causa habilis ante insinuationem: ergo non transfert dominium. Et quia ipso iure hic annullatur, ideo dominium interim transferri non potest irrevocabiliter. Bar. & alij in l. si ita quis. §. ea lege. ff. de ver. obl. & in l. cū lex. de fideiuss. Bal. in l. ij. qui. C. de appel. & in l. vniuersa. C. de precib. Imper. offer. Nā sicut ex imperfecto testamento nil debetur etiam Imperatori. l. ex imperfecto. ff. de leg. iij. l. ex imperfecto. C. de testa. Sic nec ex donatione imperfecta, nec ex ipsa venditione. l. j. ff. de peric. & commo. rei vend. Ideo dicit hīc text. *autrement seront reputees nulles, & ne commenceront à auoir leur effect, que du iour de ladite insinuation, vt sequitur.*

Et ne commenceront à auoir leur effect, que du iour de ladite insinuation.

GLOSSA VII.

SECUNDO est, quod effectus donationis ab insinuatione incipit. ergo antea, si res fuerit donata alteri valebit cū insinuatione: quia prima donatio non habet effectum ante insinuationem: ideo si tradita sit secundo cum insinuatione in eum dominium transfertur, per l. quoties. C. de rei vend.

*Donatio
quis an possit
secundo
ante insinua-
tionem.*

Tertio, non lucratur fructus donatarius ante insinuationem: quia donatio non habet antea effectum: per istum tex. & haberet effectum donatio, si interim donatarius lucraretur fructus, nec ex imperfecta donatione & nulla, potest quis aliquid emolumenti consequi. capit. ad dissoluendum. de despon. impuber.

*Lucratur
an donatarius
fructus
ante insinua-
tionem.*

Quarto, si interim donans obliget omnia sua bona, videtur istam rem donatam non insinuatam obligare: quia dominus remansit ante insinuationem, ideo præfertur habens hypothecam donatario posterioris, per reg. qui prior.

*Obligari res
donata an
possit ante
insinuationem
Veditio an
te insinua-
tionem an
valeat.*

Quinto, si donatarius illam rem donatam vendiderit ante insinuationem, vel obligauerit, & donans moriatur non facta insinuatione, nulla est donationis, & emptio resoluta censetur, vt docet Bar. & Bal. in l. ij. C. de rescinden. venditio. q. xij. facit l. si domus. §. si fundus. ff. de lega. j. & l. vxor patri. C. de lega. l. lex vectigali. ff. de pigno. Bal. & Alex. in l. si res. de lega. j. Et istud tenendum est, quando voluntas eius qui non insinuauit, non fuit ad hoc directè ordinata, vt donatio resolveretur, vt non insinuare, vel non soluere canonem, tunc resoluitur: alioqui contra, vt not. Bar. in l. in diem. ff. de aqua pluuiæ arc. Anto. Negus. in tract. de pignor. in primo membro quintæ partis, nu. 45. diuersum in pignore scribit Bar. in l. si res. ff. de pign. & Alex. confi. lxx. quoniam. nu. 20.

Sexto, si donauerim alicui rem, nec tradidero, tamen ille cui donauimus non tradita possessione in eo loco ædificauerit me sciente: & cū ædificauerit

ij. To. Comment. Do. Rebus.

I iiij

*Edifican
ti in loco do
nato ante
insinuatio-
nem quomo
do succur-
ratur.* nactus sim ego eam possessionē, & petat à me rem donatam, & ego exci-
piam, quòd supra legitimum modum facta est, & non insinuata, de dolo
replicandū est dolo enim feci: quia passus sum eū ædificare, & non reddidi
impensas. l. pure. §. si donau. ff. de doli exceptio. Ideo teneor vel donatio-
nem perficere, vel expensas ædificiorum reddere. l. infundo. ff. de rei vendi.

*Et ce quant aux donations faites en la presence des donataires, & pour
eux acceptees.*

GLOSSA VLTIMA.

HIC finis declarat præcedentia, ad donationes factas in
in præsentia donatariorum, videlicet donationes factæ in
præsentia illorum, & acceptatæ non habeant robur, nec ef-
fectum ante insinuationem: quia ex donatione imperfecta
non potest acquiri: & imperfecta dicitur ante insinuationē:
vt superius probatum fuit: etiam si fuerit acceptata, de qua acceptatione
multa scripsi in tract. de Regia accepta. in concord.

*Insinuatio
intra quod
tempus fie-
ri debeat.* Sed intra quod tempus debeat ista donatio insinuari? Respon hinc non
apponitur tempus, ergo est in electione partis, ideo etiam ex interuallo fie-
ri poterit. l. si. §. similique modo. C. de dona. ante nupt. & authen. ibi posi-
ta. Ludo. Roma. consi. ccxv. duo sunt. quia est meræ facultatis, & volunta-
riæ iurisdictionis, quandiu tempus insinuationis durat, tex. iuncta gl. in §.
nulla. in authent. de defenso. ciuit. coll. iij. Ideo intra triginta annos fieri
poterit. l. licet. C. de iure delib. l. cum acutissimi. C. de præscript. xxx. anno.
Et sicut donare à principio est voluntarium. l. sicut. C. de actio. & oblig. sic
& insinuare: nam donatarius agere potest contra donantem, vt tradat rei
donatæ possessionem, vsque ad triginta annos. Bal. in d. l. illud. q. vij.

*Donatio an
reuocanda
sit ante in-
sinuationē.* Aliqui verò dicebant in hoc regno insinuationem esse faciendam in-
tra decem annos per ordinationem Regiam, & quia obliuio præsumitur
per decem annos. l. peregrè. ff. de acq. poss. Ego dicerem insinuationem do-
nationis inter viuos fieri posse, quādiu donans viuit, & in eadem perseue-
rat volūtate: quia omnia sunt integra, probatur in d. §. similique modo. Sed
post mortem fieri insinuatio nō poterit: quia nec donatio, & sic post mor-
tem duo extrema nō sunt habilia, vt docet Bar. in l. si is qui. ff. de vsucap. &
bonū esset constituere tempus ad hanc insinuationē faciendam. † nec est
neccesse reuocare donationē: quia sine insinuatione in isto text. annullatur:
sed impedire potest donans, ne notarius instrumentum donationis do-
natario tradat, si eū pœniteat, & postea insinuari non poterit, & si notarius
cōueniatur, & ab eo petatur donationis instrumentū, tunc donans decla-
rabit nolle donationē perficere. hoc probatur per doct. in c. ex parte deca-
ni. de rescrip. & in cle. vna. de renunc. donatio verò causa mortis, nec ante
mortem nec post est insinuanda: vt superius scripsi. & ita declarauit Rex
Henric. vt in sua declaratione patet. si tamen donans eam reuocauerit, va-
let reuocatio in casibus vbi potest reuocari: quia si facta esset fauore ma-
trimonij, reuocare eam non posset donans facto matrimonio, vt censuit se-
natus in publica prouincia natiuitatis do. anno 1551. sed insinuatio fieri
poterit, quandiu viuent partes.

*Si nullus sit
index eo lo-
co vbi insi-
nuatio fieri
debeat.*

Si tamen fuerit impedita insinuatio, fortè ad bellum nullus erat iu-
dex,

dex, tunc poterit insinuatio fieri, quando ius reddetur, argumen. l. facta. §. bonorum. ff. ad Trebellia. vel coram superiore illius iudicis fieri poterit, aut in proximo loco, in quo ius dicitur, licet res non sit in eo loco, vel si donatarius non petierit putans statim iudicem ius redditurum, forte à Rege releuaretur, etiam si non petiisset intra tempus à statuto præstitutum, vt ibi. vidi tamen, & melius est, tempore quo bellum erat Bologniæ, insinuationem fieri in iurisdictione proxima locorum, impetratis tamen literis Regiis, in quibus hoc permittebatur. Et quòd ita valeret sicut si esset facta in eo loco, in quo bona erant sita.

Idem putarem in minore, qui nõ petiit insinuationem, vt restitui ex hoc possit, vt consuluit Alexan. confi. lxxv. quoniam, in sexto vol. quem sequitur Mauri. in tract. de restit. c. clix. Nam regula est, quòd restitui minor potest si sit læsus, & per suam facilitatem, vt hic. l. nam postea. §. si minor. ff. de iure iuran. scripsi in tract. de restit. artic. j. supra.

Minor releuari potest ab insinuatione omiſſa

7 Qualiter fiat insinuatio? Respon. Ioann. Andr. in dicto §. porro. oportere quòd subscribatur donatio, & publicetur coram iudice, nec requiritur alia scriptura. Etiam non requiritur decretum, teste Bartol. per l. Modestinus. ff. de donatio. quia iura hoc non requirunt: sed quòd in præsentia iudicis ostē datur. pro hoc est text. in l. fin. C. de præd. curial. lib. x. licet Guliel. de Cuneo teneat contrà, in l. illud. C. de sacrosanct. eccle. per glos. in §. si. in verbo nisi, in authen. vt non fiant pignora. colla. v. & idem docet Alfon. de Montaluo in foro Regal. rub. de las mandas. in l. xiiij. Et hæc opinio est vera, & tutior: quid dixerit Bar. vt docet Guido Papæ in decis. Delphina. quæst. cccxxv. potest fieri, & consil. xxiiij. viso facto. nume. 6. vbi plus dicit, quòd si decretum fuerit appositum, per decreti appositionem insinuatio facta dicitur, per l. primam. C. de prædiis curial. lib. x.

Qualiter insinuatio fieri debeat.

8 Alij dicunt, quòd necesse est donationē fieri in præsentia iudicis, vt Bar. in dicta l. Modestinus. ff. de donatio. & de Cana. in tracta. de insinua. quæst. ij. Ego arbitror hoc non esse necesse, imò coram duobus notariis in hac patria fieri poterit, extra iudicis præsentiam, & in aliis locis coram notario & testibus, & postea donationis instrumentum iudici præsentabitur, & petetur vt eā approbare dignetur, vel supplicatio adiungetur donationis instrumento, & iudex præcipiet scribæ seu grapherio, vt illud instrumentum legat: demum cum nulli sint opposites, interrogabit donantem, qua de causa donet, an dolo inductus sit, vel fraude. Et si respõdeat nõ se esse inductũ, iudex approbabit, & recipiet dictam donationem sine præiudicio alterius, & hæc approbatio etiam in actis describitur, locus, tempus, annus, & dies: & ad verbum debet inseri donatio in actis. & sic dicitur registrari, & facilius erit probatio ex dictis actis volentibus donationem habere.

Praxis insinuationis faciendæ.

Et oportet quòd hæc insinuatio probetur per scripturam: alioqui non credetur insinuationem factam, etiam si donans, & donatarius confiterentur, teste Ioan. Fabr. in l. final. §. primo. C. de donatio. ante nupt. Nam vbi oportet quòd solennitas interueniat, non sufficit confessio solennitatis, sed ipsa solennitas opus est quòd probetur: vt plenè Feli. docet in c. cum dilect. de rescrip. alioqui donas & donatarius possent legē circũuenire, cõfitendo

Confessio partium nõ probat insinuationem.

insinua

inunuationem factam. sicut dico de collatoribus, vt nō credatur illis super insinuatione nominatorum, aut graduatorum: quia multi iniqui collatores, vt non perderent collationem, dicerent insinuationem factam esse, quanuis hoc verum non esset. §. teneantur. de colla. in concord. vbi scripsi.

*Citatio in
insinuatio-
ne non re-
quiritur.*

Et quando fit insinuatio, non requiritur, quōd aliquis citetur, nempe in agnitione bonorum aduersarij non requiritur citatio: quia actus non consistit in cōtradictione. Bar. in l. in hac. C. de donatio. Bal. in l. si. C. qui admitti. Cana. quæstio. iiii. nemo enim impedire potest, vt quis voluntatem suā non declaret. glo. in l. Lucius. in fin. ff. de leg. j. & l. fin. de cura. fur. Bal. in l. j. C. de litis contesta. etiam quia nulli fit præiudicium nisi donanti: ergo sufficit illius habere consensum. l. si auia. C. de donatio. Bald. in dicta l. illud.

*Causa co-
gnitio an in
insinuatio-
ne requira-
tur.*

Et ideo non requiritur causæ cognitio in insinuatione: quia indonantis facultate consistit, & sic quolibet die & loco fieri poterit. l. in hac. C. de donat. etiā extra territorium, cū sit voluntariæ iurisdictionis. l. emancipari. ff. de adop. & potest iudex eam non admittere, sed si absque causa recusaret, faceret litem suam, per §. & hoc peruenit. in authen. vt nulli iudi. colla. ix. Oldra. consil. cclij. factum tale. Ego cōtrarium teneo: quia requiritur, quōd fiat in curia, ergo nō extra, nec in quolibet loco, nec domi, vt scribit Oldra. & superius tractaui.

*Feriatas die
bus an insi-
nuatio fieri
possit.*

Item non potest fieri die feriata, in qua omnes clauduntur actus. l. si. C. de feriis, quanuis Cana. quæstio. vj. contrā teneat, & Oldra. vbi suprā. Et iudex potest eam insinuationem recusare, si videat donantem fortē dolo inductum, & blanditiis bonis suis spoliari. Ideo iudex debet interrogare donantem de causa, quare donat, vt Bald. dicit in l. si consul. ff. de adop. arg. l. penult. in fin. C. de præd. curial. lib. x. alioqui cur præsentia iudicis require retur, si non posset eam recusare? Certē lex Regia istam non introduxisset insinuationem sine effecto, scilicet vt quilibet possit scire, an res pertineat ad donantem, ex rationibus superius adductis.

*Scribere in
insinuatio-
ne iudex non
potest.*

Et sic potest iudex etiam esse tabellio, cū hic actus sit voluntariæ iurisdictionis, & in quibus de plano proceditur, potest quis esse & iudex & tabellio. l. iubemus. §. his quoque. C. de sacrosan. eccle. docet Bald. in dicta l. si consul. quæstio. vij. Cana. q. viij. Quod non puto verum: quia officia nō debent commisceri, & scripta donatio debet iudici insinuari, & Iudici nō datur, ratione officij, vt scribat, sed scribam habere debet. c. quoniam contra. de proba. Ideo ipse debet authoritatem suam interponere, quam scriba, seu Grapherius aut actuarius rediget in acta, & donationem, & alia coram iudice facta in regestum describet, quæ non posset iudex, imò notarius seu grapherius posset contradicere: quia suum vsurparet officium.

*Opponi
quid potest
contra in-
strumentū
insinuatū*

Vltimò an contra instrumentum insinuatū possit opponi, & quid? Respon. Cū in insinuatione nullus vocetur, ideo postea non tollitur facultas opponendi cōtra instrumentū, vnde poterit opponi quōd est falsum, quōd in fraudem fisci factum, vel simulatum. Bald. in l. illud. q. vij. C. de sacros. eccle. Cana. quæstio. lx. & alia quæ contra instrumentum opponi possunt, scribit Nepos de mōte Alba. in suo tract. in forma oppositio. cōtra instrumenta, vel quōd sit facta hæc donatio à prodigo, cui bonis interdictū erat. l. is cui. ff. de verborum obligatio. vel ab infante, & furioso, & aliis, qui donare non possunt

possunt. l. filiusfamil. ff. de dona. l. si quæramus. de testa. alia iusta opponi poterunt, si competant: alioqui caue animæ tuæ ne opponas, quod verum nõ est, vel probare non potes, & tutius facies, si te inanibus sumptibus, vel partem tuam non vexes. l. j. ff. de inoffi. testa.

Et quant à celles qui seront faites en absence desdits donataires: les notaires stipulans pour eux, commenceront leur effect, du temps qu'elles auront esté acceptées par lesdits donataires en la presence des donateurs, & des notaires, & insinuées comme dessus: autrement elles seront réputées nulles.

Articulus
secundus.

G L O S S A I.

I **V**PERIVS dictum fuit omnes donationes insinuandas, alioqui nullas existere. hæc de donationibus intelliguntur, quæ in presentia donatariorum fiunt: sed nunc decidit, quid in donationibus, quæ fiunt in absentibus, ut in l. absent. ff. de donatio. & dicit habere effectum à die quo fuerint acceptatæ & insinuatæ, & non antè.

Requisita
ut donatio
absenti va-
leat.

2 Et sic sequentia est isto text. requisita eliciuntur. Primum, quòd donatio fuerit facta, ibi *qui seront faites*. si ergo quis promiserit donare, non habet locum iste tex. quia non est donatio, sed promissio de donando, & aliud est promittere donare, & aliud est donare. l. j. C. de pact. pigno. doct. in l. aliud est vendere. ff. de reg. iur.

3 Secundò requiritur, quòd donatio fuerit facta absentem, per l. absent. ff. de dona. alioqui si præsentem, haberet locum præcedens articulus. Absentem eum reputamus, si non adfit in loco, in quo est donans, etiã si in hortis sit, quantumvis ille aliquando dicatur præsentem. l. præsentem. ff. de procur. Absentem eum etiam dicimus, qui nescierit donationem sibi fieri: & sic dormiens, furiosus, & alij id genus absentes dicuntur. l. absentem. vbi dixi. ff. de verb. sig. & curator eorum acceptare donationem poterit, ut inferius dicitur.

Absens
quis dica-
tur quo ad
donationem.

4 Tertiò, requiritur, quòd notarius stipuletur pro absentem, ibi, *les notaires stipulans*. Alioqui non valeret. nam publica persona, ut notarius, alteri stipulari potest. §. alteri. de inutil. stipu. in instit. & l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verbo. oblig. Sed qualiter debet concipere verba, vel Promittis mihi stipulanti nomine talis, vel Promittis mihi quòd dabis illi, primum frequentius est, ut Barto. docet in l. nõ aliter. ff. de adoption. & in l. ij. rem pupilli saluam fore, abundè Anto. Capit. in decis. Neapol. q. lxxiiij.

Notarius
stipulando
alteri quali-
ter verba
cõcipere de-
beat.

5 Quartò, donatio dabet acceptari, & antea nõ habet effectum. nam beneficium non acquiritur absentem, donec is acceptauerit, ut suum dici valeat, c. si tibi absentem. de præben. in vj. Et qui non acceptat aduersarij verba, non potest se illis iuuare, ut docet Bal. in l. iij. C. de repub. hæred. & renunciatio non nocet renuncianti, si non fuerit per partem acceptata. Bar. & Ias. in l. postquam liti. C. de pac. & Ias. in l. error. col. ij. de iuris & fac. ign. plura scripti de acceptatione in rubri. de Regia acceptatio. in concor.

Acceptari
donatio de-
bet & quo-
modo.

Quintò requiritur, quòd hæc acceptatio fiat in presentia donantis, & notario

notariorum ibi, *en la presence des donateurs & des notaires*. Hoc tamen est declaratum artic. seq. quod hæc donatio possit acceptari per donatarium, vel per ipsius procuratorem specialem.

Praxis donatione acceptandi.

Item sufficit acceptatio facta in præsentia donantis, vel procuratoris 7 ipsius specialiter ad hoc cõstituti. Sed declaravit Rex Hêricus anno 1549. in mēse Februario, quòd donatarij possunt acceptare donationes, etiam in absentia donatoris, dummodò fiat acceptatio coram notario & testibus: aut coram duobus notariis, & quod fuerit acceptata superstitite donante, & quòd instrumento acceptationis inferatur ad verbum donatio sibi facta, & notarius scribat, quòd tali anno & die fuit facta donatio tali, qui certior factus de ea per instrumentum donationis in præsentia sua eam acceptavit: donationis tenor talis est, transcribat donationem, & dicat talem donatarium acceptasse talem donationem, & omnes eius qualitates, & clausulas. Poterit etiam hæc acceptatio fieri in iudicio, dum insinuatur: nempe absens cui fuit donatio facta, poterit instrumentum donationis ostendere iudici, dicens sibi fuisse factam donationem absenti, quam nunc acceptat, petítq; eam insinuari, & in actis describi, & iudex eam recitari coram se faciet, & approbabit: demum actarius annum & diem insinuationis & acceptationis scribet, donationisque instrumentum & actum in iudicio dicet, & postea parti ista tradentur: & sic erit facta & insinuatio & acceptatio.

Acceptatio donationis fieri potest coram quibuscunque notariis.

Effectus nõ habet donatio ante acceptationem.

Etiam vult artic. sequens, quòd hæc acceptatio fiat coram notariis, qui 8 confecerunt donationem, vel coram aliis, seu tabellionibus aut personis publicis, etiam per interpositam personam donatio consummari potest. Pomp. in l. etiam. ff. de donatio.

Sextò, requiritur quòd donatio sit insinuata, ibi *& insinúées comme dessus*, 9 unde si donatio facta sit absenti, non dubium est de iure valere, l. absenti. ff. de donatio. Tamen non habet effectum ante acceptationem. & sic si interim vendatur illa res donata, dominium transit in emptorem facta traditione, cum interim non habeat effectum, per istum tex. † Item cum hic tex. dicat acceptationem & insinuationem necessarias, quæ nam istarum præcedere debeat? Respon. cum hic tex. nõ dicat, potest quis acceptare, & postea insinuare, vel contrà, per tex. in l. j. in fi. ff. de vulg. vbi ordo non necessarius omitti potest, & insinuando acceptare potest, vt superius dixi. † Ista tamen 11 insinuatio sufficit, quòd fiat in iudicio corã iudice, seu eius locum tenente: nec requiritur quòd sedeat pro tribunali, sicut quando iudex tractat causas iurisdictionis contentiosæ, vt in l. j. ff. de iudic.

Coram iudice non sedente pro tribunali fieri potest insinuatio.

Posthumus quomodo acceptare poterit.

Quomodo posthumus acceptabit? Resp. curatorem ventri constitutum, qui posthumi nomine acceptet, & idem in furioso, prodigo, & similibus: vt patet per totum tit. ff. de curato. bonis dando. Et si non fuerit datus curator, poterit posthumus postea per restitutionem petere insinuationem, & acceptare. Nam silentium his personis imputari non potest. l. si hæres. in fi. ff. famil. eriscun. Et potest quis stipulari filiis etiam nascituris, Bartol. in l. quod dicitur. ff. de verborum obligatio. Guido Papæ quæstione cclxvij. pactum, & Deci. consilio cclxlv. in causa. Et notarius poterit illis stipulari, glos. in l. huiusmodi. ff. de legatis primo. Bartol. & alij. in l. si pupillus rem pupilli saluam fore. Bertrand. cõsilio cxxxviii. ex themate. column. j. in secundo volum. ex

lumi. ex noua editione. & consil. cxi. num. 17. ibidem. Et sic per istum text. oportet vt curator vel constituatur, vel mater aut consanguineus acceptet, & insinuet nomine infantis, aut posthumi: & curator nomine furiosi, prodigi, aut dementis.

Quæro quando ista acceptatio fieri debeat? Respon. gloss. in l. consensu. ff. de act. & oblig. & in l. j. de contr. emp. quam sequitur Panorm. in c. dilectus. de spons. & Hipp. Marfi. in pract. sua criminal. §. postquam. nu. 29. & seq. vbi dicunt acceptationem fieri debere eo tempore, quo fit renuntiatio, vel donatio, sed contrariū est verum, vt in art. seq. patet, & per l. etiam per interpositam. ff. de donatio. Et superius abundantius scripsi artic. j. glo. vlti. potest enim fieri quamdiu viuit donans, & in eadem perseuerat voluntate, poterit etiam hæc acceptatio donatarij fieri per procuratorem specialem in absentia donantis. Nam ea quæ per nos facere possumus, & per alios fieri possunt, nisi à iure prohibeantur. §. j. de his per quos agere possumus. in instit. hîc cum non prohibeatur, ergo sic fieri poterit.

Acceptatio quando fieri debeat.

Encores que par les lettres & instrumens d'icelles y eust clause de retention d'vsufruct.

GLOSSA II.

HIC declaratur l. quisquis. C. de donatio. vbi si donans rem retineat sibi illius rei vsufructum, videtur eam tradere: & transfertur dominium, & possessio in donatarium, non tamen hîc, nisi donatio fuerit acceptata, & insinuata, cum iste textus hoc prohibeat. Licet aliàs donans domum, vel aliam rem Titio cum retentione vsufructus, videatur rem tradere & possessionem, adeo quod donatarius potest vti interdicto vti possidetis, & dicere se saisitum, teste Masuer. in sua pract. rubric. de possessio. §. item cum quis dat rem immobilem, sed hodie non per istam legem Regiam, antequam sit acceptata, tradita & insinuata alij, dicam in tract. de mater. possess. in iij. Tomo consti. Regiar.

L. quisquis declaratur.

Ou constitution de precaire.

GLOSSA III.

NOTANDVM est, quod donans pratum, vel aliam rem alteri, si in instrumento constituat se illud possidere nomine precarij donatarij, transfertur possessio in donatarium. l. in rebus. ff. de precario. Nam quod meo nomine possideo, possum & alieno nomine possidere: nec enim muto causam possessionis, sed desino possidere, & alium possessorem ministerio meo facio: nec idem est possidere, & alieno nomine possidere: nam is possidet, cuius nomine possidetur. l. quod meo. ff. de acquir. poss.

Constitutio precarij an transferat possessionem & quam.

² Sed videtur obstare l. & habet. §. eum qui precario. ff. de prec. vbi rogatus & qui rogat vterque possidet. Ergo non transfertur possessio. respond. aliquando quis rogat me vt precario concedam ei domum, si concedam, possidet naturaliter & corpore, vt dicit ille §. & ego ciuilitur animo. nec enim cocedendo admitto possessionem ciuilem. l. clam possidere. §. j. ff.

Noua declaratio in constitutione precarij contra doc.

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

K

de acquir. possess. sed si donem domum alicui, & constituam me possidere precario nomine ipsius, tunc & naturalis & civilis possessio in donatariū transfertur. ratio est in hoc ultimo casu, quia constituendo me precario nomine ipsius possidere, illam possessionem naturalem quam habebam transfero in illum, & sic confiteor me possidere suo nomine, tam naturaliter quàm civiliter. l. non solum. in fi. ff. de vsuc. diuersum est, quando meam domum concedo, non præcedente titulo, alicui nomine precario, quia tunc ipse quamdiu voluero possidet naturaliter, & mea voluntate, & ego civiliter. Et ita videtur dicendum: quamuis doct. non animaduertent, licet tradant differentiam, an quis constituat se possidere nomine alterius, an nomine precario alterius, quia constituendo se possidere nomine alterius, transfertur possessio vtraque, si nomine precario naturalis tantum. dixi hoc non esse verum: quamuis D. Tiraq. in suo tract. de iur. constit. poss. multos ad hoc adduxit comites. Sed non aduerterunt: quia siue quis se constituat nomine alterius possidere simpliciter, siue precario nomine, is qui sic constituit, non possidet, si præcesserit titulus habilis. alioqui esset contrarietas in eodem subiecto, quod quis possideret per se, & nomine alterius, quod non potest esse. d. l. quod meo. Ergo illa doct. doctrina non est vera: sed est intelligenda, vt superius distinximus. Nam si absque titulo rogem, vt des precario, & dederis, vterque nostrum possidet: si verò rem à te mihi donatam precario possides, vtraque possessio est apud me dominum rei: quia ille qui habet, mihi, & non sibi possidet, dicta l. quod meo. & l. non solum. §. fi. de vsucap.

*Effectus
singulares
constituti.*

Notandi sunt effectus singulares constituti. Nam is in cuius fauorem ³ fuit constitutum, potest ingredi possessionem sua autoritate, quod aliàs non faceret, nisi vellet esse prædo. l. si ex stipulatione. ff. de acquir. poss. vbi Vinc. Hercula. & alij. hoc notant.

Etiam est utile, quia si hic inueniat resistentes in capienda possessione, poterit eos repellere, suam defendendo possessionem per constitutum ⁴ acquisitam, secus si data fuerit tantum facultas possessionem apprehendendi. Bart. in l. creditores. C. de pign. Aret. in d. l. si ex stipulatione. Alexan. d. consil. lxxxij. perspectis. col. ij. in ij. volum.

*Cautela pro
creditore.*

Item utile est ad hoc, vt si debitor constituat se omnia bona sua tenere, & ⁵ possidere nomine creditoris, vel nomine precario dicti creditoris, tunc si postea debitor alienet aliquam rem suam, poterit creditor agere contra possessorem nulla excusatione debitoris præcedente: & aget non hypothecaria, sed conditione ex l. fi. C. de acq. poss. doct. in authen. hoc si debitor. C. de pign. Capol. cautel. xxxj. regulariter. Ang. in §. item si quis in fraudem. col. v. de actio. in inst. Alexan. consil. lxxxv. ponderatis. col. j. in vj. volu. ideo ⁵ sis cautus, vt in instrumento obligatorio facias apponere istam clausulam, quod dictus debitor constituit se tenere omnia bona sua, & singula nomine creditoris precario, vsque ad plenam debiti satisfactionem & integram. Sed contrarium consuluit Barb. consil. xxvij. scripsit bellissime. in primo volum. has opiniones conciliat Io. Crot. in repet. l. si is qui pro emptore. col. lxxv. vers. tertio quæritur. ff. de vsuc. vbi tres casus distinguit, vide illos inibi. Plura non scribam nunc, sed reuicio ad tract. de mater. possessor. in iij.

in iij. Tomo const. Regiar. vbi alia multa, si per Deum liceat, & vtilia quotidiana conscribam in hac possessoria materia.

Dont ne s'ensuyura aucun effect, sinon depuis que lesdites acceptations, ou insinuation aurot esté faites comme dessus.

G L O S S A I I I .

ERGO aliquis effectus donationis factæ absenti, non habet locum ante acceptationem, & insinuationem: nec obest iste text. dicens, *ou.* quia sæpe alternatiua ponitur pro coniuncta, & contra, vt in l. sæpe. ff. de verb. sign. fic. vbi abundè scripsi, vel possumus dicere alternatiuam propriè poni: sed vult text. dicere nõ valere donationē, nisi & acceptatio & insinuatio interuenerit: nec habet effectū ante acceptationem, quia antè nõ acquiritur dominiū, per cap. si tibi absenti. de præben. in vj. sed facta acceptatione dicunt quidam acquiri dominiū, licet insinuatio nõdum facta sit. quæ si postea fiat, à die acceptationis fructus debentur, tanquàm à tempore litis contestatæ in stricti iuris iudiciis. l. cum fundus. ff. si cert. pet. tamen ego dicerem duo copulatiuè esse necessaria, & acceptationem & insinuationem: quod si alterum desit, non transfertur dominium nec fructus acquirit donatarius, per ea quæ superius scripsi.

An in ecclesia itidem procedat, multa dixi in j. To. in proce. & superius scripsi de iure locum nõ habere, tamen anno 1543. in vigilia Assumptionis fuit prolatum Arrestum etiam in ecclesia hanc constitutionem seruandam.

Ecclesia an insinuare teneatur. Arrestum.

ERANCOIS par la grace de Dieu Roy de France, à tous ceux qui ces presentes lettres verront, salut. Comme par les articles cent trentedeuxième, & troisième des ordonnances par nous dernièrement faites, soit expressement dit que quant aux donations qui seront cy apres faites par & entre nos subiets en l'absence des donataires, les notaires stipulans pour eux, elles ne commenceront leur effet, sinon du temps qu'elles auront esté acceptées par lesdits notaires en la presence des donateurs & des notaires, & insinuées en nos autres cours & iurisdicions ordinaires des parties, & des choses données: autrement elles seront reputées nulles, encores que par les lettres, & instrumens d'icelles y eust clause de retention d'usufruit, ou constitution de precaire, dont ne s'ensuyura aucun effect: sinon depuis que les dites acceptations, ou insinuations auront esté faites comme dessus. Et pource qu'à l'interpretation dudit article lon pourroit mettre en doubte, ou difficulté si nous auons entendu que la presence des notaires soit requise ausdites acceptations d'icelles donations, sans ce que tel acte se puisse faire par procureur.

Articulus tertius.

REX declarat articulum præcedentem in quibus casibus procedat.

A ceste cause voulans esclaircir l'intelligence du contenu en iceluy article, affin que en l'aduenir l'on n'en soit en peine, auons dit, declairé, & ordonné: Disons, declairons, & ordonnons, que les donations faites despuis la publication de nosdites nouvelles ordonnances

GLOSSA II.

ET SIC hæc constitutio cum sit declaratoria iuris, trahitur etiam ad præterita, vt doct. no. in c. fi. de constit.

Et qui se feront apres.

GLOSSA III.

ETIAM declaratio ad futura extenditur, vt hîc, sicut constitutio, l. leges futuris. C. de legib.

Valent & ayent leur effect du iour qu'elles auront esté, & seront acceptées par les donataires en personne, ou par procureur pour eux.

GLOSSA IIII.

HIC addit ad articulum quòd acceptatio possit per procuratorem fieri: & tamen in articulo præcedenti dicebatur per donatarium fieri debere. Sed potest quis per alium, quod potest facere per seipsum, reg. iur. potest quis. de reg. iur. in vj.

Specialement fondé.

GLOSSA V.

Procurator specialis requiritur in acceptatione donationis.

Procurator debet instrumentum exhibere procuratorij.

ET SIC non sufficeret procurator generalis, cum hîc dicat *specialement fondé*, id est specialiter constitutus. item oportet quod de mandato illius procuratoris constet, alioqui acceptatio facta per eum non valebit, nec alius actus, vt docet Bar. in l. si quis inficiatus. ff. de positi. in decisio. Neapol. q. cccxvj. Galiotus. nu. 3. & in acceptando debet procuratorium exhiberi, etiam si non petatur ab aduersa parte, teste Bald. in rubr. C. de positi. quæstio. iij. & hoc in actu extraiudiciali: aliàs quis non constituitur in mora, vt docet Alexand. consil. lxxvij. viso colum. ij. volumi. v. & in acceptatione bonum est, quòd ad verbum inseratur instrumentum procuratorij, sicut de instrumento donationis dicitur in declaratio. Henric. sequent. & dixi in tract. nominatio. q. xiiij. Et debet esse procuratorium in publicam formam redactum, teste Alexand. in additio. ad Bart. in d. l. si quis inficiatus. facit cle. causam. de elect. Anto. Canar. quæstio. xxiiij. & Hippol. in l. si quis ne. ff. de quæstio. & hoc iure vtimur.

Item

Item debet (vt dixi) esse procurator specialis ad acceptandum rem donatam, nec sufficeret generalis. Nam qui generale mandatum habet, & gerit actum requirentem speciale mandatum, dicitur falsus procurator, vt dicit Bal. in c. nonnulli. col. j. de rescr. Fel. in c. ex parte decani. col. iij. ibidem. Ias. in l. iij. §. si procurator. col. ij. in v. not. ff. quod quisq; iuris. & casus requirentes speciale mandatum describunt Bald. & Ang. in tit. de his per quos agere possumus, in instit. & ego xlvij. congesi in tit. de elect. derog. in fi. concord.

Poterit tamen donatarius acceptationem factam per non habentem potestatem ratam habere: & ab illo tempore donatio habet effectum, teste *Rata an possit haberi acceptatio.* Chas. in consuet. Burg. in rub. *des droits*, §. quinto. gl. *sans procuration*. Quia rati habitio retrotrahitur, & mandato comparatur. reg. rati habitio. de reg. iur. in vj. quod est verum, si viuo donante fieret, & in eadem perseverante voluntate. argu. l. bonorum. ff. rem ratam ha. quia duo extrema tunc sunt habilia. de quibus Bar. in l. si is qui. ff. de vsucap.

*En la presence des donateurs, ou du procureur pour eux
specialement fondé quant à ce.*

GLOSSA VI.

ETIAM declaratur articulus præcedens in hoc, dum volebat, vt in præsentia donantium acceptatio fieri debeat. Nam ea etiam fieri poterit in præsentia procuratoris illius ad hoc constituti, vt superius dictum fuit. *Acceptatio fieri potest etiam in præsentia procuratoris donantis.*

Et des notaires qui auront passé lesdittes donations, ou autres notaires tabellions.

GLOSSA VII.

ET SIC ostendit hîc istam donationis acceptationem fieri posse etiam per alios notarios, nempe si illi qui donationem conscripserunt mortui erant, vel non inueniebantur, cur acceptatio fieri per alios non possit, ob id optima est declaratio. Et antequam vidissem declarationem, ista scripseram in l. detestatio. de verb. signific. *Acceptatio potest fieri coram quibuscunque notariis.*

Ou personnes publiques.

GLOSSA VIII.

ETIAM potest fieri acceptatio coram personis publicis, id est, iudicibus, si notarij non inueniantur, & quando appellatio fieri non potest coram iudice à quo est appellatum, poterit fieri coram personis publicis. l. vt perfectius. C. de anna. except. & sic ista acceptatio, *Coram publicis personis acceptatio facienda est & qua dicuntur persone publicæ*

si non inueniretur notarius posset fieri coram quocunque iudice, etiam ecclesiastico, dummodo is per suum scribam & Grapharium acceptationem scribere faciat, & instrumenti donationem inserere, & alia facere quæ notarius fecisset, per hunc text. *Personnes publiques*, & ista acceptatio facta in quocunque loco, quocunque die, etiam feriata valebit, quia non est actus iurisdictionis contentiosæ, sed voluntariæ, quæ diebus etiam festis exerceri potest. l. ij. & l. actus. C. de feriis. & publicæ personæ dicuntur quæ munere funguntur publico. l. pupillus. §. munus. ff. de verbo. signifi. vbi abundè scripsi.

Si donnons en mandement à noz amez & feaux, les gens de nos cours de parlement, Baillifs, Seneschaux, Preuost, Iuges, ou à leurs lieutenans, & chacun d'eux endroit soy, & si comme à luy appartiendra, que nos presents declaration, & ordonnance ils entretiennent, gardent, & obseruent: facent entretenir, garder, & obseruer, lire, publier, & enregistrer, avec nos dessusdites autres ordonnances. Car tel est nostre vouloir, & plaisir: nonobstans quelconques autres ordonnances, restrictions, mandemens, ou defences à ce contraires. Et en tesmoing de ce nous auons fait mettre nostre seel à cesdites presentes. Donnè à Noyon le vij. iour de Mars: l'an de grace mil cinq cenqs trenteneuf, & de nostre regne le xxvj. Ainsi signé sur le reply, par le Roy en son conseil. Bayard. Et seellé sur double queue de cire iaune.

HENRY II. des publiées 1549.

Articu-
lus quar-
tus. *Nous declairons & ordonnons que sous le nom de donation seront comprises & subiectes à insinuation les donations faites entre vifz, combien qu'elles ne soient simples, ains remuneratoires, ou autrement causées; & non les donations faites pour cause de mort, qui se peuuent reuocquer par le donateur iusques à la mort: lesquelles ne seront subiectes à aucune insinuation. Et en ce que ledit article porte que les donations seront insinuées es cours, & iurisdicions des choses données, nous entendons que ladite insinuation se face à la iurisdiction Royale des lieux, ou lesdites choses seront assises, sans preiudice toutesfois des proces pendans, & indecis sur l'intelligence & interpretation de ladite ordonnance.*

ISTA est noua Henrici Regis declaratio, quam superius eludauimus: non vult tamen quòd ad præterita extendatur, sicut nec lex solet. l. leges futuris. C. de legib. vide ipsius aliam declarationem sequentem.

Idem,

Articu-
lus quin-
tus. *Et quant aux six vingttrezieme article touchant encores lesdites donations, Nous voulons & ordonnons, en interpretant, & modifiant ledit article, que les donations*

nations faictes à personnes absentes, se puissent accepter par les donataires en l'absence du donateur, pourueu que icelle donation soit acceptée du viuant du dit donateur: & que icelle acceptation soit faite en presence des personnes publiques & tesmoins ou de deux notaires, & que l'instrument de la donation soit inseré en la note, acte & instrument de ladite acceptation.

ISTE articulus addit ad præcedentes, vt donatio possit etiam in absentia donatoris acceptari, quamuis per artic. ij. supra non posset, alia ibi scripsi. Nec alia donare lector beneuole nunc decreui: ista autem (si lubet) boni consula, & ego Deo optimo maximo de præmissis gratias agam immensas. Amen.

TRACTATUS, VT CON-

TRACTVS, TESTAMENTA, SENTEN-

TIAE, ET ALII OMNES ACTVS

Gallicis concipiantur verbis.

*Que contractz, testamens, sentences, & tous autres actes
seront faits en François.*

FRANÇOIS des publiées 1539. artic.cxxj.

Articu-
lus pri-
mus.*Et pource que incertitude, & ambiguité sont souuentefois aduenues sur l'intelligence
des mots latins contenus es arrest, & autres actes, nous voulons dorefnauant.*

GLOSSA PRIMA.

Ratio con-
stitutionis.De Tiberio
Caesare.Lingua ver-
nacula &
materna
que sit.Linguarum
varietas nō
nunquam
vltio est di-
uisa.

QVEMADMODVM olim Apollo, vt poëta fingunt, i
Deus Latinum recusabat oraculum: & Tiberius Cæsar mi-
litem Græcè testimonium interrogatū, nisi Latinè respon-
dere vetuit. Imò ipse quanquàm sermone Græco aliàs
promptus & facilis: non tamen vsquequaque vsus est, ab-
stinuitq; maximè in senatu: adeò quidem vt monopolium
nominaturus, veniam prius postularit: quòd sibi verbo peregrino vtendum
esset, vt refert Suet. in vita Tiberij, de peritia sermonis Græci. Sic & hic Rex
ppter ambiguitates & obscuritates vitandas, quæ in sermone Latino erāt,
tum q; multis modis vnū & idem verbū acciperetur, tum etiā quòd Latinè
loqui volentes, & elegāter, totā obtenebrabant sententiam, verbū aliò ten-
dens cōscribentes: adhæc q; etiam quidam veterani iudices linguæ Latinæ
obliti, vocabula iuxta Gallicum sermonē sibi confingebant, & illa nō intel-
ligebātur, quòd nō essent Græca. Latina, nec vulgaria: ideo sup̄ interpreta-
tione istorū verborū diu litigabatur: ob id Rex hic statuit. vt deinceps ver-
bis vulgaribus patriæ concipiantur tam contractus, processus, sententiæ,
Arresta: quàm alia omnia, vt in tex. scribitur. † *en langage maternel.* & sic ver-
naculo & materno idiomate, vnde Galli Gallicis verbis debent cōscribere
re instrumenta: Occitani verbis vulgaribus, & idiomate cōmuni patriæ,
alioqui si Gallicis verbis ibidē instrumenta concipi deberent, maior esset
obscuritas. Quia Vascones multi, & alij rustici sub senatu Burdeg. degen-
tes, & Tholosano, nō intelligerent illud idioma Gallicum. Et si sic instru-
mēta cōcipi deberent, nō tolleret hæc ordinatio ambiguitates, sed potius
induceret. Igitur quæ inducta sunt ad tollendum ambiguitates, eas indu-
cerent, contra l. legata. ff. de leg. j. vnde Rex statuit quòd vulgari sermone
& patrio hæc cōficiantur, ideo dicit, *Maternel François*, quia non Italo ser-
mone, vel Hispano: nam mater cōmuniter est nata in Francia, ideo ma-
ternum sermonē vocat, quo vtitur patria: sed dicit *Maternel François*, non
simpliciter, *François*, vt declaret nolle astringere quemcunque vti Galli-
co sermone, sed vulgari patriæ, prout ea Regio Gallia vtitur, in qua re-
gione ista instrumenta, & alia fiunt. declaratur in rub. *des informations. art.*
q. si. ibi. *en vulgaire & langage du pays*, & inferius dicam.

Deus enim aliquādo in pœnā gentis induxit idioma diuersum, & con-
fudit,

fudit, vt in turri Babel patet Genes. xj. & Hierem. v. scribitur, Adducam super vos gentem de longinquo, cuius ignorabitis linguam, nec intelligetis quid loquatur. Et Deuter. c. xxviii. Adducet Dominus super te gentem de longinquo, cuius linguam intelligere non possis.

- 4 Ob id vt istud euitaret pontifex summus, voluit vt nulli conferretur ecclesia parochialis, qui non intelligeret idioma, & loqueretur, vt prædicare possit. c. sit rector. xliij. dist. alioqui collatio non valebit. regu. Cancell. xix. quomodo enim is concionari, & populi confessions audire poterit, vt tenetur, qui idioma non intelligit, nec loquitur? cap. inter. de offi. ordi. eo enim sermone vti debemus, qui notus est nobis: vt ait Cicero, de offic.
- 5 † Vnde Albinum à Catone derisum legimus, quòd cum Latinus esset, & inter Latinos historiam cōscriberet, Græcè tamen scribere conatus fuisset, vt Plutarch. & alij referunt: & de Albutio idem quidam censent, qui cum à Scæuola proprio esset idiomate salutatus Athenis, Græcè tamen respondit, vt refert Cicero de finib. bonor. & malor.
- 6 Itaque proclamationes, quæ apud vulgus fiunt. verbis debent fieri vulgaribus. l. sed & si. §. proscribere. ff. de institor. actio. Et clericus, quâdo agit contra laicum, vulgariter loqui debet. gl. in c. odi. xxiii. q. j. & leges quæ dantur populis sub vsitato eiusdem populi idiomate dictari, & publicari debent, vt & magis intelligantur, placeant, & obseruentur. §. alienationis. in auth. de non alienand. rebus ecclesiæ. colla. ij. ibi, propterea hanc proponimus legem, & protulimus, & non paterna voce, sed hac communi & Græca, vt omnibus sit nota propter facilem interpretationem. facit §. si. in auth. vt præponatur nomen Imperator. colla. v. & doct. in l. j. in fi. ff. de verb. oblig. & Feli. rubr. de constitu. Bened. in repet. c. Raynutius. in verbo & vxorem. nu. 230. de testamen.

Nulli confes-
rendum be-
neficium cu-
raturum nisi
idioma in-
telligenti.

De Albino.

De Albu-
tio

Proclama-
tiones ser-
mone pa-
trio fieri de-
bent & le-
ges.

Que tous Arrestz

GLOSSA II.

ARESTVM dicit Budæ. esse placitum: vt scripsi in tract. de liter. ciul. in princ. primi Tomi ordi. Regiar. sed diligentius intuens vix hoc sequendum arbitror: quia placitum non magis cōuenit parlamentis, quàm curiis inferioribus: vnde etiam sententiæ inferiorum iudicum Aresta, id est placita dici possent, nisi per Antonomasiam dicas, sed ita de omnibus rebus dici possent, quòd citatio, litis cōtestatio, & omnia quæ parlamentis & curiis cōueniunt, per antonomasiam de parlamētis intelligerentur. Quamobrem verius dici arbitror Arestū esse Gallicum vocabulū, & duplici R. conscribendū, quia postquā prolatū est ibi sistendū est. *là se faut arrestez*. vel fortè à Græco ἀρῆσαι, quod significat incorruptum, inuiolatum: quæ ex illis supremis curiis sententiæ incorruptæ exeant & inuiolatæ maneant, nec appellatione infirmari possint, cum sint supremæ sententiæ l. j. ff. à quib. app. non licet. ista ergo decreta senatus Gallico sermone scribi debent, ne quid incertitudinis, aut ambiguitatis in illis remaneat, quāuis decreta à prætoribus Latine olim interponi deberēt: per l. decreta. ff. de re iud. vbi gl. ait decreta inter Latinos debere Latine proferri, & inter alios, eorū lingua, & hoc pro cuius

Arestum
quid sit, &
vnde discat-
tur.

Rom. vsus
quo ad ser-
monem la-
tinum.

cuiusq; fori cōsuetudine, dicit ibi Bar. & alij. Sed in Francia per hāc legem Regiam, omittitur in curiis supremis, & Seneschallorū ac bailliuorū foris Latinus ille vsus primæuus. Et quælibet curia sermone Gallico pro virili vtitur per hunc tex. † Prædicta ratione incertitudinis vitandæ, nō verò propagandę linguę gratia: sicut olim Romani, qui nec Græcis vnquā nisi Latinè respōsa dabant, cū etiā ipsa linguæ volubilitate postquā plurimum valent excussa, per interpretem loqui cogebant, non in vrbe tantū, sed etiā in Græcia & Asia, vt scilicet Latinæ vocis honos per omnes gentes venerabilior diffunderetur, testis est Vale. lib. ij. insti. ant. c. cxlv.

Sententia
quibus ver-
bis profer-
tur.

Et sic limitatur l. iudices. C. de sent. vbi iudices tam Latina, quā Græca lingua sentētiās proferre possunt: quod est verū apud Græcos & Latinos, sed in Frācia vulgari sermone patriæ vel Gallico sentētia pferetur, vt hīc.

Stipulatio
quibus ver-
bis concepi-
tur.

Stipulatio etiā fieri Græcè, Latinè, Hebraicè, & quibuscunq; ver bis postest. dummodo partes se intelligant per se, aut per interpretem. l. j. in fi. ff. de verb. oblig. in Francia tamen si conficiatur instrumentum à notariis Regiis, materna lingua conficietur, alioqui notarius puniri debet, quia facit contra hanc legem quamuis olim omnia instrumenta notarij conficere solerent verbis Latinis, incultis & barbaris, quæ ne ipsi quidem intelligebant, sed erant tanquā pica, psitachus, & gallus, qui loquuntur in palatiis dominorum, sine intellectu, vt dicit Rom. sing. l. j. quid operatur.

Processus
criminalis
lingua pa-
trisa fieri
debet.

Item Lud. xij. statuit processus criminales communi patriæ idiomate concipiendos esse, vt defensio relinquatur captis, & in carcere detentis, & accusatis, quam habere non possent, si non intelligerent, vt patet in rub. des informat. art. vlt. nec per istum tex. corrigitur ille text. in specie loquens. Imò declaratur per hunc text. generaliter loquentem, vt doct. not. in c. j. de consti. in vj. & c. j. c. pastoralis. §. fi. de rescript. scripsi in proce. ordi. in j. Tomo, in gl. v. nu. 128.

Attestatio-
nes sermo-
ne patrio
concepi de-
beant.

Etiā statuit idē Rex ibidem, vt omnes testificationes, testimonia, attestationes, tam in ciuilibus, quā in criminalibus, verbis vulgaribus, & cōmuni idiomate patriæ fiant, vt testes possint intelligere quæ deponūt, ne postea falsi arguantur. l. eos, ff. de fals. & illa ordinatio vult. q̄ aliter factæ nullius sint effectus, & roboris. hic tamen nō annullat acta in cōtrarium: ideo dicerem testamentū, sententiā, arrestum, vel alia acta nō esse nulla. si aliās quā hic statuatur, scripta sint, sed illum puniendū, qui illa fecit, & seruabitur art. annullans in suis casibus tantū, videlicet in informatiōibus, & attestatiōibus, & processibus criminalibus. vide tamē super hoc Bart. in l. cū lex. ff. de fideiuss. Bal. & Ias. in l. non dubium. C. de legibus.

Libellus
qua lingua
concepi de-
beat.

Hic nihil dicitur de libello, quibus verbis debeat cōcipi, & offerri. vnde tex. ait, literis vtrū Græcis, an Latinis, & puto fieri secundū loci cōditionē ne quis excusari possit ignorātia literarū. l. sed & si pupillus. §. proscribere. ff. de inst. ac. Nā postquā de sequēt. statuit, videlicet de arrestis, & sententiā, igitur & ita antecedētia esse voluit. l. ad rem. & l. ad legatum. ff. de proc. ideo cōsuetudo fori est inspiciēda. l. iij. in fi. ff. de testib. doc. in l. j. ff. de edēd. & in c. j. & ij. de libel. oblatio. Et quia inferius dicit, toutes procedures. ergo & in libello, qui est de la procedure iudiciale, & qui totū dicit nihil excipit. l. a pcuratore. C. mād. vnde libellus vulgari sermone patriæ, vel Gallico inter Gallos

los concipi debet in parlamentis Gallicè, idem in curiis bailliuorum, in aliis eo sermone quo vtuntur.

Ensemble toutes autres procedures, soyent de nos cours souueraines ou autres subalternes & inferieures.

G L O S S A III.

ADDIT prædictis, aresta non solùm concipienda verbis Gallicis, sed etiam omnes processus, siue fiant in parlamentis siue in aliis curiis quibuscunque, videlicet subalternis, à quibus immediatè appellatur ad curiam: siue etiam sint aliæ inferiores, vt hîc probatur. Et hîc nomine processus veniunt omnes scripturæ, & actus tam partis, quàm iudicis à citatione vsque ad sententiam. Bal. in c. consuluit. col. iij. de offic. dele. scripsi in tract. nomi. q. vlt. & sic tam illæ scripturæ partium, quàm iudicis vulgari sermone concipi debent, & cum hîc non loquatur *de nos cours subalternes & inferieures*, in omnibus aliis iudicibus etiam dominorum procedet, nisi dicas illud verbum, *nos cours*, superiùs adiectum repetendum. Sed de communi vsu curiarum secularium, baronum, & aliorum dominorum est, vt etiam vulgari sermone vtantur. Et sic minimè mutanda sunt, quæ certam interpretationem habuerunt, l. minimè. ff. de legib.

Processus quibus fiant verbis.

Processus nomine hîc quid veniat

Non tamen habebit locû in iudicibus ecclesiasticis, quibus legem conditor hîc imponere non potest, vt not. doct. in c. ecclesia. de consti. dixi in procem. supra in j. Tom. vnde omnes scripturæ coram illis Latinè conficiuntur. item in curiis conseruatoris apostolici, in quibus hæc ordinatio etiam nõ est recepta, nec inferior potest tollere legem Papæ superioris. cle. ne Romani. de elect. ideo valebunt insinuationes mandatorû & nominationum Latinis aut Gallicis cõceptæ verbis, vt etiam scripsi in tract. nomin. q. xiiij. nu. 57. q. viij. in fin. vidi in curiis ecclesiasticis attestationses, quas inquestas dicunt, vulgari sermone fieri, & in hoc consuetudo fori est inspicienda.

Hæc cõstitutio in foro ecclesiastico locum non habet.

Potest tamen dici habere locû non solùm in parlamentis sed etiam in omnibus aliis curiis supremis, per hoc verbû *souueraines*, de quibus scripsi in proce. cõcor. in verb. summas & sic habebit locû in cõsilio Regis priuo & intimo, & suo magno cõsilio: ac in curiis generalium iustitiæ, computorum, & aliis supremis, quæ normam parlamentorum sequuntur.

In omnibus curiis habet locum hæc ordinatio.

Soyent de registres, enquestes.

G L O S S A IIII.

EXEMPLA tradit eorum, quæ generaliter dixerat, videlicet vt omnis processus debeat Gallicè confici, siue sint Regesta, & acta diurna curiæ. Est autem Regestum liber, in quo acta publica conscribuntur ad memoriam publicam, & perpetuam, & posteritati ostendendam, vt ait Bud. in annotat. in Pand. & hîc liber qui in curiis fit, debet dictari Gallicè, vt hîc.

Regestum, quid.

Vnde si semel produxero literas tonsuræ, vel alias, & fuerint perditæ, postea potero eas habere ex Regesto, & facient fidem, quia de actis processus videntur, pro quo l. j. ff. si tab. testa. nullæ extab. l. publicati. C. de testam. & l. gesta. de re iudic. Bald. in l. fin. C. de edic. diui. A. dr. tollend. refert

Litera tonsuræ extrahæ ex actis probant.

& seq

& sequitur Guido Papæ in statuto, Si quis. in verbo, per literas, versu. quæro obtinui, allegat Inno. in c. j. de probation.

Contrats.

GLOSSA V.

*Contractus
nomen quo-
modo hic
capiatur.*

*Recitare
debet nota-
rius actum
coram eo ge-
sum.*

CONTRACTVS hîc generaliter accipimus non solum pro actu vltro citroque obligatorio, sed etiam pro quasi contractu & distractu, vt sunt transactiones, quæ hic etiam comprehenduntur per hæc verba, *Et autres quelconques actes*, licet regulariter distractus non veniat contractus nomine, per l. Labeo. §. contractum, vbi scripsi. ff. de verb. sign. per illum text. Item notarij postquam contractum conscripserint in scheda, siue protocollo, debent illum partibus recitare coram testibus, aliàs non valeret contractus, nec actus, per gloss. sing. in l. fideicommissa. in prin. ff. de leg. iij.

Commissions.

GLOSSA VI.

*Delegatio-
nes & man-
data iudicu
comprehen-
duntur hac
ordinatione*

ETIAM delegationes & mandata iudicum vulgariter scribi debent, & sub hoc verbo continentur: siue constituentur commissarij, seu conquisitores pro audiendis testibus, vt in l. iudices. cum authen. ibi posita. C. de fide instru. siue audiant partes, siue in curia suprema. vel in aliis curiis inferioribus. de his scripsi in tract. de inquisit. seu commil. in iij. Tomo Comment. in has consti. Regias.

Sentences.

GLOSSA VII.

*Appellatio-
ne sententiæ
quid hic
veniat.*

QVAMVIS appellatione sententiæ veniat definitiua per antonomasiam, l. quod iussit. ff. de re iudi. tamen hîc comprehenditur etiam interlocutoria. Nam quando est eadem ratio, vel maior, in interlocutoria, quam indefinitiua, tunc sententiæ nomine comprehenditur etiam interlocutoria. gloss. in l. j. in verb. noui iuris. ff. quod quisque iuris. Pan. in ca. causam matrimonij. de offic. deleg. & Ias. in rubr. ff. de re iudi. scripsi in rep. l. quod iussit. in vlt. not. & ibi sustinui appellatione sententiæ non venire definitiuam, nec interlocutoriam: quid ergo veniat ibidem videre licet, quia ibi triginta conclusiones conscripsi, quas sustinui publicè, dum apud Bitur. d. Alcia. & ego ad munus Regentiæ fuimus recepti: ipse me præsentem interpretatus fuit perdoctè, & acutissimè l. quinque pedum. C. fini. regun. & in crastinum itidem ego eo præsentem, & alia innumerosa multitudine illam l. quod iussit. professus sum, & omnibus argumentari volentibus respondi, eamque interpretationem euulgavi an-

no 1531.

Testaments.

GLOSSA VIII.

*Testamenta
vulgari ser-
mone debet
concipi.*

TSIC testamenta vulgaribus confici debent vocabulis, vt ea testator intelligere possit, & hoc ideo expressit, quia appellatione cōtractus nō venit testamentū. l. verba cōtraxerunt. ff. de verb. sign. vbi scripsi. & p hoc verbū intelligemus etiam codicillos, donationē causa mortis, & quālibet aliam vltimam

ultimam voluntatem, de qua in l. licet. per glossam. C. de pactis, quamuis testamentum ista non comprehendat: sed quia eadem ratio est in alia ultima voluntate: & si conditor interrogatus fuisset, idem respondisset, sic & nos: ut dicit text. in l. Titius. §. Lucius. ff. de liberis & posth. gloss. in l. tale pactum, in fin. de pactis. ac satis apparet per verba sequentia generalia ut sequitur.

Et autres quelconques actes & exploits de iustice.

GLOSSA IX.

ACTVS verbum generale est, siue verbis quid agatur, ut in stipulatione, siue re, ut in numeratione pecuniæ. l. Labeo. ij. ff. de verb. signific. vbi abundè scripsi: ideo hinc quicumque actus intelliguntur, adeò quòd locationes, & omnes, tam iudiciales, quàm extra iudiciales actus sic concipientur. vnde dicit Paul. in l. sed & si §. de quo. ff. de instito. actio. quòd in curia Regis Franciæ omnia acta sunt in vulgari sermone, & verum dicit secundum hanc hodiernam constitutionem.

Exploit de iustice, dicuntur executiones, ab explendo, quæ etiam per apparitores verbis conscribi debent vulgaribus. de his scripsi in primo Tomo cõment. in consli. reg. tract. de senten. execut. art. vij. Ideo quæcunque executiones, quæ fiunt siue à consiliariis, siue à iudicibus, vel apparitoribus, sic vulgariter dictari & conscribi, ut intelligantur, debent.

Ou qui dependent.

GLOSSA X.

NEGOTIVM, vel actus dicitur dependens, quãdo aliquid habet accessorij, aut qualitatis ad alium actum, ut plenè declarat Signo. de Homed. in consli. suo, quod transcribit Boer. post consuet. Bituricen. Quia idem iudicium debet esse de rebus dependentibus, tangentibus, & connexis, quod de principali, per tex. in clem. dispendiosam. de iudi. Et quod in vno connexorum statuitur, extenditur ad reliquum, cap. translato. vbi plenè iuriũ interpretes docent. de constit. Et sic omnia connexa & accessoria ad supradictos actus vulgariter conficiuntur: quia accessorium sequi debet naturam principalis, l. cum principalis. ff. de reg. iur. & regu. accessorium. in vj.

Soyent prononcez enregistrez, & deliurez aux parties en langaige maternel François, & non autrement.

GLOSSA VLTIMA.

VERBVM, prononcez, refertur ad aresta, & sententias, l. pronũciatum, vbi scripsi. ff. de verb. signific. & in rubri. de senten. quæ pro eo quod interest proferuntur, vbi etiam scripsi: ergo ista & scribi & proferri vulgariter debent, & moris est ut aresta ita proferantur à præsidibus, & sententiæ à iudicibus. Sit tamen intermedia quædam fuerint verba Latina, non ob hoc contrauentum est huic ordinationi: quia sufficit quòd plura sint Gallica, quàm Latina. Et ut pluri-

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

L

mum Gallica, arg. c. significatum. de preben. & in l. j. ff. de contrah. emp. vbi Græca Latinis immiscentur à iure consulto, & alibi sapius.

Et ideo ponderavi tex. in glo. vlt. dictæ l. quod iussit. de re iudic. ff. in eo quod sicut verbis vulgaribus sententia debet proferri, vt hîc, ita contrario Imperio reuocari. Et sic reuocatio etiam fieri debet vulgaribus verbis, quibus concepta est, vt ibi scripsi, & ita seruatur.

Verbum en
registrees,
ad quid re-
feratur.

Item verbum *enregistrees* referri potest, tam ad ea quæ in iudicio fiunt, quàm quæ extra iudicium: omnia enim debent describi in commentariis, seu regeftis, gallicè aut vulgaribus verbis, siue sint testamenta, cōtractus, necnon etiam alia omnia acta, vt intelligantur faciliùs, prout superiùs est expressum.

Regula re-
ligiosis vul-
gariter ex-
ponenda.

Præterea etiã vult iste text. quòd sic concedantur partibus, ibi, *deliurées*, videlicet vulgariter, tam ea quæ in iudicio fiunt, quàm quæ extra iudicium: ideo tam acta, quàm sententiæ, & aliæ curiæ scripturæ, ita partibus expediendi debent. Et idem in contractibus, & testamentis. Quod est notandum. etiam regula religiosis vulgariter exponi debet, vt ipsi eam intelligant. clemen. ne in agro. §. sanè. j. de statu monacho. Nam Cicero ait lib. v. Tuscul. quæst. in his linguis, quas non intelligimus, surdi profecto sumus. ex quo dicunt doct. notarium non debere in instrumento referre præsentem illum, qui non intelligit. l. diem proferre. §. coram. ff. de arbitr. & scripsi in l. coram, de verb. signific.

An hæc constitutio sit localis? quòd videtur per verba ordinationis dicentis, *en langaige maternel François*, ergo vbi lingua materna est, Galligus sermo ibi locum habebit, & nõ alibi. Contrarium arbitror, vt generalis sit: quia leges in dubio generales esse videntur, l. iij. C. de legib.

Sermo Gal-
licus multi-
plex.

Nec refragatur hîc: quia causam declarationis expressit. nam multiplex est Gallicus sermo, videlicet sermo Gallicus Paris. inter curiales exactus, inter populares non ita: apud Pictones, Xantones, Normannos, & Picardos est Gallicus vsus, sed aliquantum rudis, ob id iste text. elucidat sufficere actum conceptum esse vulgaribus verbis, secundum sermonem maternum, & sufficit quòd sit maternus, licet non Gallicus. Sed tex. dicit *Maternel François, non François*, simpliciter, quia in tota Francia, Aruernia, Vasconia, & lingua Occitana homines loquuntur *François Maternel, non Espagnol Maternel, ne Anglois Maternel*, vt superius dixi. Et ita intelligetur hæc ordinatio.

Vltimò etiam mercatores volentes reuocare suos institores, in Francia vulgaribus verbis vti debent, secundum loci conditionem. l. sed & si. §. pro scribere. ff. de instito. actio. aliique omnes actus sic fieri debent. & cum his finem faciam, de his gratias Deo agens. Amen.

T

paçt
2 tium
caui
pos
ad ra
Et q
quer
tria i
3 conc
tract
sit m
stran
nos,
cont
4 S
tra i
dinis
nens
vel c
prob
in vr
conf
in cõ
pern

TRACTATUS DE CONSTITUTIONIBVS REDITVVM, ET VT NON POSSINT NISI A quinquennio peti.

Des constitutions des rentes à pris d'argent, & que l'on ne les pourra demander que de cinq ans.

Articulus primus.

LOYS xij. artic. lxxj. des pub. 1512.

Item la pluspart de nos subiets au temps present usent d'achaps, & ventes de rentes.

GLOSSA PRIMA

NEMPTIO istorum reditum sit approbata, olim concertabatur, hodie verò non est dubium post declarationem Martini quinti, olim Pontificis maximi: cuius declarationem secutus est Calixtus, vt patet in extrauagan. j. & ij. de emptio. & vendi. in communib. vbi dicit hos contractus licitos, & approbatos, & cogendos venditores redituum, ad soluendù reditus, ob id de hoc alia non dicam, cum ibi etiam approbentur, quamuis appositum sit

Emptio redituum an sit approbata.

1 pactum de retrouendendo dictos reditus, quoties venditor offerret pretium, quod ab emptore recepit. † Hodie Franciscus Franciæ Rex edicto cauuit, vt omnes reditus impositi super domibus ciuitatum sui regni, redimi possint, pro eadem pecunia qua fuerunt constituti, quòd si non appareat, ad rationem quindecim pro vno redimentur, quod dicunt au denier quinze.

Reditus hodie super domibus impositi redimi possunt.

2 Et quamuis in Germaniæ finibus hoc fieret, tamen etiam in Francia frequentantur hi reditus, maximè in patria consuetudinaria, rarò tamen in patria iuris scripti, quamuis iure fieri possit post Papæ declarationem. Et sic 3 concludit Panor. in cap. in ciuitate. in fine. de vsur. † Et tria solent istum contractum vsurarium reddere. Primò si pactum de retrouendendo appositum sit modicitas pretij, & quòd pars sit consueta foenerari. doct. in cap. ad nostram. de emp. Quartò, etiam si non possit redimi intra sex vel septem annos, seu aliud tempus, per illum text. alia possunt videri in tract. de simula. contract. per Cæpol.

Tria faciunt contractum vsurarium.

4 Super hoc tamen notandù est, quòd consuetudo non potest aliquid contra ius diuinum disponere. c. fin. de consuetud. l. eos. §. j. in verbo consuetudinis. C. de vsuris ideo non valet consuetudo, nec statutum, vel lex dispiciens cõtra ipsum ius. cap. quia in omnibus. de vsur. & sic communis vsus, vel obseruãtia non facit licitam vsurarum exactionem, quæ à iure diuino prohibita est. Bald. in tit. de pace Const. in versicul. nos Romanorù. etiam in vno nummo. Bald. in rubr. de consuetud. colum. iij. numero 24. Si ergo consuetudo, quæ vim legis habet, non hoc potest, sic nec princeps. Alex. in cõsil. cvij. pro inuestigatione. col. j. in secundo volum. Imò omnes leges permittentes vsuram non valent: quia sunt contra legẽ Dei, & inferior non

Consuetudo non potest vsuras permittere nec princeps.

potest legi superioris derogare. clemen. ne Romani. de electio. gloss. in authent. adhæc. C. de vsuris, Panorm. in cap. cum sit generale. col. vj. de foro compe, & Ambrosi. de Vignate in repet. cap. salubriter. nu. 31. cum seq. de vsur. dicam in tract. de vsuris. vbi opportunum erit.

Que les aucuns appellent rentes à pris d'argent. les autres rentes volans pensions, hypotheques, ou rentes à reachapt, selon la diuersité les lieux & pays ou se font iceux contrats.

GLOSSA I I.

*Reditus
multis vo-
catur nomi-
nibus.*

QUO nomine vocetur reditus, Galli, *rente*: Veneti, *pension*, & Lugdun. vel alio nomine, non est curandum: sed pertinacibus relinquendum est, vt dicit gl. in rubr. ff. solut. matrimo. & Imperator ridet eos, qui non sensum, sed vana nominum vocabula amplecti desiderant, in l. ij. circa finem. C. de consti. pecu. pensio tamen est nomē generale siue pro censu perpetuo, siue pro locatione temporali, vel alia ex causa debeat. l. æde. cum aliis. C. loca. scripsi in trac. de pacifi. possessio. interdum vocatur pensitatio, quæ propriè dicitur census, siue tributum quod principi præbetur, maxime si adiiciatur publica: vt in tit. C. si propter publ. pensita. Et est triplex, vnū dicitur ca. non, quod Domanium vocat Budæ. in annota. ad Pandect. in l. vna. ff. de offic. quæsto. vt vectigalia, & portoria, quæ tamen non possunt vocari domanium: quia iure regaliorū debentur, & non domanij. c. vno. quæ sint regal. in feud. Oblatio dicitur pensitatio, quæ auxilia, *aydes*, Gallicè dicimus: vt octaua vini heminatim diuenditi, & vicesima eius, quod cupatim, culeatimque venit: & pensio quæ de mercibus recipitur. Et de istis generales iustitiæ cognoscunt, vt dicam in tit. *des aydes*. Item indictio, quam talem vocamus, antiqui collationem, vt in tit. de colla. donato. & releua. lib. xj. alia vide per glo. & doct. in rub. C. de anno. & tribu. lib. x. dicemus in titulo, *des aydes*.

*Pensio pen-
satio cano-
& alia no-
mina.*

A cause desquels contrats plusieurs sont mis à paoureté, & destruction.

GLOSSA I I I.

CAUSAM impulsuam ordinationis faciendæ declarat. Nam ex his contractibus plures fiunt pauperes, & omnibus destituti bonis. Sed cessante hac causa non cessabit effectus: & vt in l. j. §. sextū. ff. de postulan. sed quare sic pauperes fiebant, postea tradit, vt sequitur.

Pour les grans arreraiges, que les acheteurs laissent courir sur eux: qui montent souuent plus que le principal.

GLOSSA I I I I.

*Pauperes
ex reliquis
redituū suū
homines, si-
de bonis et
ne plures an-
ni cumula-
rentur.*

DECLARAT vnde veniat paupertas ista: quia emptores redituum permittunt longum tempus labi, & quod illa cumualtio redituum plus interdum ascendit, quam debitum principale: ideo opus est, vt debitores omnia vendant bona ad soluendū istos reditus, & pēiones, ac reliqua, quæ *arreraiges* vocantur.

vocantur:ideo bonum in his effe statuere, vt nō possent duo anni cumulari, nisi debitor post petitionem effe in mora, quæ semper nocere debet. l. mora. ff. de vsur. & l. quod te si certum petatur.

Pour le payement desquels faut vendre, & distraire tous leurs biens, & tombent eux, & leurs enfants en mendicité, & misere.

GLOSSA V.

ECCĒ incōueniens ex parte debitoris, quod venit in paupertatem, miseriam, & mēdicitatem, & cogitur omnia bona sua vendere, vt reliqua soluat, & si non possent plures cumulari anni hoc nō effe. Et in quibusdam pactis matrimonialibus vidi conuentum, vt nunquam duæ solutiones possent congeri, quod procedit quando summa nō fuit à creditore petita, sed post petitionem sic. l. lecta. & l. eius. ff. si certum petatur.

Ex qua causa possunt isti redditus constitui? Respon. in extrauag. regimini. disponitur, quod ex pecunia recepta, quæ si non interuenerit contractus est nullus: ideo allegatur arrestum de Rollequin, per quod fuerunt redditus reprobati, constituti propter merces receptas, quia mercatores duplex haberent lucrum. Primò, lucrum venditarum mercium, & reddituum. quod est prohibitum in l. bona fides. ff. de reg. iur. Et talis constitutio reddituum est vera emptio, quæ exigit pretium. l. j. ff. de contrah. empt. & in his redditibus constituendis est vsus patriæ obseruandus. d. extrauag. regimini. Secundò, quod consensus vtriusque partis interueniat. Tertiò, quod fit ibi præmium, non merx sola: vt videtur decidere Guido Papæ quæstio. cccccxvj. an per confessionem.

Item ex redditibus reddituum, seu ex reliquis imponi redditus nō possunt, imò dicitur improbum fœnus. l. improbum. C. ex quibus causis infami. irroga. & quotidie à Senatu solet annullari sic impositus redditus: vt audiui sæpius pronuntari.

Non valet etiam redditus impositus in mutui cōcessione, si tale mutuum mihi in festo natiuitatis non redideris, cōstituis mihi talem redditum, quem nunc emo: quia emptio est in fraudem vsurarum, vt palliet vsuram, ergo non valet, & sic iudicauit Senatus anno 1533. die viij. Decemb. in magna inquisitionum camera.

Et aussi souuent les acheteurs perdent leur principal & arreraiges.

GLOSSA VI.

ECCĒ aliud inconueniens ex parte creditoris: quia interdum ipse perdit debitum principale, id est pecuniam, quam dederat pro redditibus emendis, & etiam amittit reliqua sibi debita. rationem reddit text. in sequentibus.

Pource que leur vendeur au parauant auoit vendu à plusieurs autres semblables rentes, & les payemens desquels & des arreraiges surmontent les biens du vendeur,

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

L iij

GLOSSA VII.

IDES qua de causa creditor amittit debitum, & reliqua: quia debitor constituerat alios reditus super suis bonis, & priores creditores praeferrunt debent, ut sequitur, etiam tam super principali, quam super reliquis, l. Lucius. ff. qui pot. in pig. hab. & inferius dicitur in regu. ampliat.

Et le dernier perd son principal & arreraiges.

GLOSSA VIII.

Regula qui prior, cum ampliat. & limitationibus.

AM qui prior est tempore, id est, cui prius obligata sunt bona, is potior est iure, & praefertur aliis: per reg. qui prior. de regul. iur. in vj. verum quia haec materia est utilis, & in forensi iudicio frequentissima, in oreque omnium pragmaticorum, ideo ponam regulam cum ampliationibus, & limitationibus, insequens Anto. Negusan. in tracta. de pigno. in secundo membro quintae partis, regula ergo est. *Qui est prior in tempore, potior est iure*, l. qui balneum. & l. potior. ff. qui potior. in pignor. habean. & l. quoties utriusque. de regulis iuris.

Extende procedere non solum agendo, & opponendo: sed & excipiendo, vel replicando. text. in l. creditor. in princ. ff. qui potior. in pign. hab. Unde si prior creditor possideat rem sibi hypothecatam, & a secundo creditore petatur: is poterit excipere: vel si non possideat, agere poterit.

Secundo, praefertur prior creditor in re etiam empta ex pecunia secundi creditoris, l. quod quis. ff. de privileg. creditor. auth. quo iure. C. qui potior. in pigno. habean.

Tertio, procedit etiam si secundus creditor mutuasset ad rem emendam, vel reficiendam, tunc mutuans habentibus actionem personalem praefertur, sed non quo ad hypothecam, quam non habet, nisi expressè hoc dicatur, l. creditor. ij. ff. si cert. petat. l. interdum. qui potior. in pign. habean. ubi Bart. & dicta l. quod quis. & ista communiter tenetur, teste Salice. in dicta authen. quo iure. licet contrarium ibi teneat glos. quae reprobatur. Nam mutuando etiam ad refectioem, non possum derogare iuri iam acquisito tertio per hypothecam, ergo ille secundus non praefertur, etiam in illa re, nisi quo ad actiones personales, ut dicta l. creditor.

Quarto, etiam si res fuisset tradita secundo, adhuc is, qui est primus praefertur. l. si prior. §. si. ff. qui pot. in pig. habean. quia res cum sua causa transit. l. alienatio. ff. de contrahen. emptio.

Quinto, etiam si prior hypothecam habeat ex scriptura priuata trino teste notata, alter vero ex instrumento publico, per l. scripturas. C. qui potior. in pign. hab. scripsi arti. fin. de chirograph. recogn. in primo Tomo commenta. in consti. Regias. quia vndecunque sit hypotheca, dummodo valeat, attenditur.

Sexto etiam praefertur, & in sorte, & in usuris. text. in l. Lucius. ff. qui pot. in pig. hab. sed cum hodie non exigantur usurae in reliquis, quae arreraiges, vocant, praefertur prior creditor. plenè Soci. consi. xlj. in praesenti. volu. iij. & de Ripa in l. privilegia. ff. de privileg. credi.

- 8 Septimò, etiam si hypotheca cōstituta sit à nō domino, qui illam rē bona fide emerat, adhuc prior præfertur: secus si à diuersis non dominis, quia tūc possessor melioris est conditionis, per l. si nō dñs. ff. qui pot. in pig. hab.
- 9 Octauò, etiam habet locū in creditore conditionali: quia post euentum conditionis hypotheca trahitur retro ad diem cōtractus, l. qui balneum. §. j. & l. potior. §. j. ff. qui pot. in pig. hab. Idem in dote scribit Alex. in l. si constante. §. j. ff. solu. mat. & Bald. nouel. in trac. dotis. in x. parte princ. in xvj. limita. quod procedit in conditione casuali, vel mista, secus in potestatiua: quia in hac non subest æquitas, cū pars implere eā statim possit, c. si propter. de rescri. in vj. vbi Io. And. Nam contractus non videtur solidus ante consensum partis: secus in cōditione casuali. l. j. & ibi glo. & doc. ff. qui pot. in pig. hab. & l. pen. quæ res pignori obligari possunt. Alex. & Ias. in l. si filius, in prin. ff. de verb. obl. & Soci. in consi. xlvj. in præsent. col. j. vol. iij. Sed in legatis non trahitur retro, sicut nec in conditione potestatiua. l. si mater. §. eandem. ff. de excep. rei iud. Ias. in l. si is qui in materia fictio. transla. de vsuc. vbi alia videri poterunt, & per Anto. de Fano in tract. de pigno. in ij. membro quintæ partis. nu. 9. Vnde si constitui procuratorem ad recognoscendū & cōfitendū tale debitum, & ad obligandū bona mea: sed antequā procurator recognosceret, & obligaret bona mea, ego ea alienaui, vtrum postea procurator potuerit ea obligare bona. & Bald. in rub. de sum. tri. & fide cath. col. iij. in decret. firmat potuisse, si dominus in instrumento procurationis promiserat habere ratū sub hypotheca bonorū suorum gestum per procuratorē: quia postea bonorū alienatio facta per dominum non nocuit ei, qui prius de hypotheca conuenit. † Nam retrotrahitur quod iam hypothecæ vinculo continetur. vinculū enim cōtractus est, nō posse pœnitere in præiudiciū alterius. l. j. & ij. C. quādo lic. ab em. discede. l. sicut. C. de act. & obl. vinculū etiā obligationis actionem parit. l. licet. §. ea obligatio. ff. de proc. Et sic ex cōtractu nascuntur duo ligamina, teste Bal. in d. rub. vbi dicit diuersum esse, si non conuenit de hypotheca tēpore mandati. Idē in eo, qui constituit procuratorē ad resignandū corā Papa, vt interim non possit coram ordinario resignare, teste Boër. in decis. Burdega. q. ccvij. ad secundam. scripsi in §. j. de nominat. Reg. in verb. etiam, in concord. Franc.
- 10
- 11 Nonò præfertur creditor anterior in hypotheca: etiā fisco posteriori. l. si pignus. & l. si. in fin. vbi Bart. ff. qui pot. in pig. hab. & l. si fundū. vbi gloss. C. illo tit. & in l. iij. C. de remis. pigno. vbi ius priuati non læditur per obligationem fisco postea factam.
- 12 Nonò etiam procedit in duabus dotibus restituendis, vt prior præferatur posteriori. l. si. C. qui potio. in pign. habeant. quia dos licet sit priuilegiata, tamen non vtetur priuilegio contra aliam dotem auth. quas actiones. C. de sacrosanct. eccle.
- 13 Decimò habet locum etiam si prior haberet generalē hypothecam super omnibus bonis, & posterior super vna domo: in illa autē domo etiam prior præfertur ratione prioris hypothecæ generalis, quamuis ex cæteris pecuniam suam redimere possit. l. ij. ff. qui pot. in pig. hab. l. si generaliter. vbi etiam doct. C. illo tit. Nam ius ex prima obligatione priori acquisitum, sine suo facto à se auelli non potest. l. id quod nostrum. ff. de regu. iur.

Conditio
multiplex.

Vinculum
contractus
quid sit.

Fisco præfer-
tur creditor
anterior.

Creditor ge-
neralis præ-
feratur
speciali
posteriori.

Vndecimò, quando nouetum esset debitum cum repetitione expressæ hypothecæ, tunc censetur esse repetita cum priuilegio prioritatis. Bar. per illum text. in l. iij. ff. qui potio. in pignor. hab.

In bonis post obligationem quaesitis praefertur prior. Duodecimò creditor prior, cui omnia bona sunt obligata praesentia & 14 futura, praefertur etiam in bonis post obligationem quaesitis à debitore, ut dicit Bar. in l. si is qui. & l. fin. ff. qui potio. in pigno. habeant. per l. hac editali. §. omnibus. C. de secun. nupt. Bald. illum text. dicit fing. ad hoc. Et communis hæc opinio est, ac veritas, licet ibi Salic. contra asserat, quod prior & posterior concurrunt in bonis quaesitis post obligationem, quod non videtur verum. Nam vna res non debet diuerso iure censi. l. eum qui ædes. ff. de vfucapio. Ideo ista obligatio praesentium & futurorum non censetur diuerso iure, & ad contraria Salicet. Respond. Neguisan. in tract. de pigno. in secundo membro quintæ partis nu. 39. & seq. quæ limitantur in fisco qui praefertur priuato in bonis post obligationem quaesitis, dicta l. si is qui. ff. de iure fisci. & inferius dicam.

Emptor pro suo hypotheca anteriori rem potest reuocare. Decimotertiò habet locum etiam si prior creditor emit rem hypothe- 15 catam à debitore, ut postea si hypothecaria conueniatur à creditore secundo, possit rem retinere pro sua anteriori hypotheca, quæ non censetur quo ad effectum sublata, nec cõfusa per acquisitionem rei. l. j. in fi. C. si antiquior creditor. Alberic. in l. j. C. de his qui in prio. loco succedunt. vide Bal. consi. xxv. q. v. in primo volu. & Mathe. Afflict. in decisi. Neap. quæst. xvj. fuit in relatione. & Ant. Capit. decisi. xliij. Paul. in l. debitor. ad Trebel. gloss. & doct. in l. qui à debitore. ff. quibus modis pignus soluitur. & in l. libera. C. de senten.

Casus in quibus posteriori priori praefertur. Limitatur, quando secundo creditori obligata essent bona, priori verò 16 non. Nam tunc secundus habens hypothecam praefertur priori. l. creditor. §. si primus. ff. qui potior. in pigno. habeant. nam cum primus nihil iuris habeat in re, non praefertur secundo habenti hypothecam: ideo facias tibi semper res obligari, si praeferri velis.

Mutans ad rei refectionem praefertur creditori priori, si eadem res fuerit obligata. Secundò limita, quando quis mutuasset ad domus refectionem, vel na- 17 uis, vel alterius ædificij, seu pro alimētis nautarum: quia tunc posterior praefertur priori in illa re sibi hypothecata, etiam si prior expressam habeat hypothecam. l. interdum. cum l. seq. ff. qui potior. in pigno. habeant. l. creditor qui ob refectionem. ff. si cert. pet. facit l. licet. C. qui potio. huius enim mutuantis pecunia saluam facit totius pignoris causam. l. huius. ff. eodem. etiam si fuerit factum mutuum pro reparatione ædificiorum rusticorum, tum quòd eadem videatur ratio in illis, sicut in prædiis vrbans, ut dicta l. interdum, quæ loquitur in nauis. & l. huius. ibidem. ergo etiam habebit locum in stabulo, & aliis prædiis rusticis: quia hæc pecunia saluam fecit rem. quamuis contrarium teneat Dec. in d. l. creditor. si cert. petat. dicens hoc priuilegium fauore publico introductum, videlicet ut publicus aspectus ciuitatis reparetur, quæ ratio in rusticis cessat, l. ij. C. de ædificiis priuat. Sed non est ista ratio sed illa quam superius dixi, dicta l. huius, & huius sententiæ est de Ripa in l. j. colum. ij. ff. in quibus causis pignus. quod est verum, si pecunia ad refectionem expressè fuerit mutuata, & expressè res hypothecata: secus si simpliciter pecunia fuerit numerata
fine

sine hypotheca: tunc non haberet priuilegium prælationis. text. in l. procuratoris. §. planè. ff. de tributor. actio. ibi, nisi fuerint creditori pignoratæ. l. si ventri. §. in bonis. de priuileg. credito.

- 19 Etiam requiritur, quòd pecunia sit in illa re impensa, aliàs cessaret ratio dictæ l. interdum. ibi, si in istam rem conseruandam impensum est, quatenus fuit pecunia necessaria pro dicta refectione. Nam quod superest nullum habet priuilegium. arg. l. ult. in fi. ff. de exercito. actio. & hoc docet Ant. Neuisan. in tract. de pign. in secundo membro quintæ partis. nu. 15. facit c. relatum. ibi, iuxta seruitij meritum, de testa. c. quod quibusdam. de fideiusso.
- 20 Et sic quo ad pœnam appositam in contractu, non haberet locum, vt in ea posterior præferri debeat priori, cum tacita esset hypotheca. & sic prælationis priuilegium. Paul. in l. ideo. per illum text. ff. de compensa. & idem si ad voluptatem magis, quàm vtilitatem impensum est. l. iij. §. sed & si mutua. ff. de in rem verso.
- 21 Item quando alter creditor esset priuilegiatus inter personales actiones, vt est fiscus. glo. & Salic. in d. l. interdum. quia tunc duo concurrunt, & priuilegium, & tempus: ob id mutuans in refectionem non præfertur: quia priuilegiatus, & c. authen. quas actiones. C. de sacros. eccl. vel quando concurreret cum vxore repetente dotem. l. asiduis. C. qui potio. in pign. hab. quia in ambiguis pro dote melius est respondere. l. in ambiguis. ff. de iure dotium. quia mulier habet cum hypotheca priuilegium prælationis, & est priuilegiata: ergo hic creditor illi non præferetur. Ias. in d. l. creditor. quamuis multi contrarium teneant. & de Ripa in d. l. j. ff. ex quibus cau. num. 9. col. iij. Et hæc hypotheca durat quandiu res extat, diutius non, text. iuncta gl. in l. si. ff. de cessio. bono. Ias. in d. l. creditor. ff. si cert. pet. Anch. in c. quod quibusdam. in fi. de fideiussor.
- 22 Tertiò vitiatur regula in re empta ex pecunia pupilli. ea enim erit hypothecata pupillo cum priuilegio prælationis, & qui prior est tempore, non erit potior iure. l. idemque. vbi gl. & doct. ff. qui potior. in pigno. habeant. quòd est verum, si ab alio quàm tutore: quia si à tutore empta sit, tunc electio datur pupillo quo ad hypothecam, vel potest rem suam pecunia emptam vindicare. l. curator. C. arbit. tutel. l. ij. ff. quando ex facto tutor.
- 23 Idem in milite statutum est obtentu militiæ. in l. si vt proponis. C. de rei vindicatio.
- 24 Etiam idem in militia empta ex pecunia: quia licet non fuerit specialiter appositum pactum, quod sit specialiter obligata, tamen iure hypothecata erit, & præfertur aliis creditoribus in illa militia. l. si. & authen. ibi posita. C. de pignor. & authent. quo iure. qui potior. in pignor. habeant. licet regulariter res empta ex pecunia mea non sit mihi obligata, nisi expressè obligetur. l. licet. qui potior. dicta l. si vt proponis. C. de rei vend. & dicta l. quamuis. & in socio omnium bonorum, vt teneatur communicare suis sociis rem emptam suo nomine. probat l. si quis societatem. ff. pro socio. Iaso. in l. si socius, in fine. si cert. pet. & Alex. confi. xlix. mature. primo volumine.
- 25 Quartò non procedit, quando quis mutuaret ad rem emendam hoc expresso, vt illa res empta sit ei specialiter pro illa pecunia obligata. Tunc iste

An mutuans in refectionem si socio præferatur.

In re empta pupillo pecunia ipsa præferitur.

Res empta pecunia mea non est mihi obligata.

Mutuans ad emptionem rei an illam rem habeat obligatam.

iste creditor in illa re præfertur aliis creditoribus, habentibus etiam priorē hypothecam generalem, per l. licet. C. qui potior. & Matthe. de Afflictis in decisi. Neap. q. cccvj. vir & vxor.

Etiam de dote dicit Capol. cautel. cxxiiij. vulgaris, quia res isti est affecta, ergo etiam doti anteriori præfertur, vt dicit Neuisan. vbi supra, licet Bart. contrarium teneat in d. l. interdum, adhærendo gloss. in §. hic consequens, in auth. de æquali. dotis, cui opinioni non subscriberem, eò quòd iste sua pecunia rem acquisiuit, ob id nisi ille mutuasset, res non fuisset acquisita: ideo sibi prospicere potuit. Nec potest dos cõquiri: quia illam rem non habebat, antequàm is mutuaret, qui sibi mutuauit, & sibi prouidit, nec est quod sibi imputari debeat.

*Cautelapro
venderē
habita fide
de pretio &
emptore.*

Nota tamen, quòd si vendas rem habita fide pretij, debes apponere pactum, vt dicta res sit tibi obligata pro pretio: & tunc eris potior in illa re vendita, secus si illam traderes sine hoc pacto, per dictam l. licet. hoc dicit Alber. ibidem. Nam translatum est dominium per rei traditionem, §. venditæ. de rerum diui. in insti. l. procuratoris. §. si dedi. ff. de tribut. actio. Erit tamen tutior cautela, vt si res tradatur, quòd venditor ex consensu emptoris retineat rei illius dominium, & emptor rem illam possideat nomine venditoris, donec integrum fuerit solutum pretium.

Etiam quando emptor dubitat de re emptā, ne euincatur, vel super ea molestetur, potest in solutione pretij dicere, quòd pretium conuertatur in emptionem aliorum bonorum, quæ erunt prius obligata pro defensione rei venditæ, & tale pactum valebit. Alex. in l. si fideiussor. §. si necessaria. col. j. ff. qui satis. cog. & si res postea emptā fuerit, in illa præferetur emptor alterius rei, dummodo probetur emptam illa pecunia à me data: quod difficile est.

*Filij in re-
bus datis do-
tibus priori-
bus præfe-
runtur.*

Quintò limitatur in duabus dotibus. Nam filij vel alij repetentes res dotales, in illis datis præferentur aliis dotibus etiam prioribus. text. in l. si cum authen. ibi posita. C. qui pot. in pig. habeant. vbi plenè Bal. & alij.

Sextò, non procedit in pluribus misis in possessionem fundi, vel alterius rei ex iudicato, tunc illi sunt æquales, vt per Alex. & alios in l. si finita. §. si plures. ff. de damno infecto.

Septimò non habet locum in debito primipili. Nam fiscus omnibus creditoribus in hoc casu antefertur, quantumcunque prioribus. l. satis notum. C. in quibus causis pign. l. penul. de primipilo. lib. duodecimo. Anto. Capit. in decisi. Neap. q. cxxix. in tertio dubio, vbi dicit intelligi primipilum, id est, generalem Thesaurarium principis, dico abundantius infra.

Octauò perdit officium regula in creditore priore possidente rem debitoris, qui si conuentus neget rem debitoris esse, transfertur possessio in posteriorem creditorem, & ipse prior propter mendacium, sua priuatur possessione, quæ in posteriorem creditorem transfertur, authentic. item possessor. C. qui potior. in pignor. facit l. fin. C. de rei vindicatio. propter mendacium enim quis perdit beneficium. l. sed hoc ita. in fine. ff. de re iudic. facit auth. contra qui propriam. C. de non numerata pecun. & sic consuluit Bald. consil. clxxxix. dominus, col. iij. in secunda quæst. volu. iij. parum tamen conuenit regulæ hæc limitatio.

Nonò

- 34 Nonò in expensâ funeris præfertur is, qui eam fecit, etiã omni æri alieno. l. fi. §. in cõputatione. C. de iure delib. & præfertur omni creditori, etiam in dote habenti tacitam hypothecam. l. at si quis. §. sed & si res, & l. pen. ff. de relig. & sumpt. fune. sed non habenti expressam. gl. in dicta l. pen. Bart. in l. j. iij. col. iij. opposi. ff. solu. matri. vide tamen quæ scripsi in præfa. ad tracta. de sent. prouisional. in primo Tomo comment. in const. reg. gallic.
- 35 Decimò quando secundus creditor soluit, vel offert soluere priori, & signat debitum primi, tunc efficitur anterior. l. j. C. qui potio. in pigno. habeã. & l. potior. in fi. illo tit. ff. & idẽ dicimus in tertio respectu secundi. l. si prior. §. à Titio. ibide n. vnde cogi potest primus creditor tradere rem obligatam secundo creditori sic soluenti, nisi primus itidem creditor offerret soluere secundo. Et ita iudicatum fuit Neapo. vt Matthe. Afflictus scribit decis. cclix. per text. in l. Paulus, in fin. ff. quib. mod. pignus vel hypoth. sol. qui text. singul. est secundum Ange. & Ias. in §. item si quis in fraudem. in gloss. vlt. de actio. in insti.
- 36 Vndecimò si ex voluntate primi creditoris obligetur secundo, tunc secundus erit potior, & priori præfertur: quia ius suum videtur illi remisisse, l. creditor. §. fi. vbi Bar. ff. qui potior. & cum ille text. loquatur de voluntate, requiritur voluntas expressa, & sic sola præsentia non sufficeret. l. ij. §. voluntatem, vbi doct. ff. soluto matrimo.
- 37 Duodecimò, quãdo primus est creditor ex chirographo non subscripto tribus testibus: tunc creditor posterior ex publico instrumento præfertur. l. scripturas. C. qui potior. in pign. habeãt. Quod non procedit hodie ex lege Regia, ex qua post recognitionem habent hypothecam, quæ retro trahitur ad diem contractus, vt scripsi in tract. de chirograph. recog. arti. ij. in primo Tomo constit. Regia. quia ille articulus non requirit subscriptionem: ergo non est in hoc Regno expetenda. vide Iacob, in l. in re. ff. de fide instrumentorum.
- 38 Decimotertiò limitatur in obligatione fructuũ, quos si debitor vendat, & emptor recipiat, in illis præfertur priori creditori. l. j. §. cum prædium. ff. de pigno. & l. Paulus. §. j. ibidem. l. potior. §. si de futura. qui potior. quia mobilia non habent sequelam, teste Boër. in §. ij. de consuetud. hypoth. in consuetud. Bitur. scripsi in primo Tomo commenta. in constit. Reg. tract. de liter. obligat. artic. iij. gloss. secunda.
- 39 Decimoquartò, non procedit in fisco, qui licet sit tempore posterior, tamen in bonis acquisitis post obligationem suam, & creditorum præfertur alijs creditoribus, etiam anterioribus, quibus fuerunt bona generaliter obligata, præsentia & futura. text. in l. si is qui. ff. de iure fisci. vbi gloss. Bar. & Alberi. & plenè Bald. confi. clix. dominus. in tertio volumi. Nisi primus creditor esset priuilegiatus, vt pupillus pro debito tutelæ: nam is fisco præfertur, si prior sit, etiam in bonis postea quæsitis, l. fin. vbi gloss. C. qui potior. in pigno. habeãt. Nam priuilegiatus non debet vti priuilegio contra priuilegiatum. l. priuilegia. ff. de priuileg. credi. vbi plenè de Ripa. Ant. Capit. in decis. Neapol. quæstio. cxxxix. in tertio dubio.
- 40 Limitatur in primipilari administratione, in qua fisco omnibus præfertur, per l. vtilitas. C. de primipi. li. xij. l. ij. de priuil. fis. vnde etiam Regina præfer

Creditor funeris præfertur alijs.

Soluens prior in eius locum subrogatur.

De credito re chirographario.

Emptor fructuum alius præfertur.

Fiscus in bonis quæsitis post obligationem præfertur.

Primipilari officium.

præferendam in bonis Theſaurarij generalis, concludit idem Capit. in dicta decifio. in tertio dubio, quia ſecundum eum primipilarij dicuntur primi adminiſtratores. l. ſolita. & l. ordinariorum. C. de cohortal. lib. xij. gl. in l. officiales. C. de episcop. & cleri. licet alijs poſſint etiam exponi modis, vt per eum. & in rubr. ad illius tit. iurium interpretes ſic exponunt.

Obligans ſecundo. debet prædicere.

Decimoquintò, qui res ſuas iam obligarunt, & alij ſecundo obligant creditori, vt effugiant periculũ, quod ſolent pati, qui ſæpius eaſdem res obligant, prædicere ſolent alij nulli rem eſſe obligatã, quã fortè Lucio Titio, vt in id quod excedit priorem obligationem, res ſit obligata. vt ſit pignori hypothecæve id, quod pluris eſt, aut inſolidum cum primo debito liberata res fuerit. l. & quæ nondum. §. ſi. ff. de pigno. per quem text. datur regula, Quod obligans rem ſuã duobus, debet prædicere ſecundo, & ſi non prædixerit, crimine ſtelligionatus tenetur. l. iij. ff. de crimi. ſtelligio. gl. in d. §. ſi. quod intelligerem verum, ſi debitor interrogatus eſſet, alioqui non. aliã magna pars hominũ, qui res ſuas obligant paſſim hoc tenerentur crimine, quod non eſt dicendum: vnde bonum eſſet, ſi creditor timet rem alij prius fuiſſe obligatam, vt interroget tempore contractus debitorem, & tunc ſi per caliditatem aliquid fecerit, tenebitur, vt habetur in dicta l. iij.

Obligans ſecundo. quæ obligare cenſentur.

Item datur regula, quòd dum quis obligat rem diuerſis tẽporibus, duobus, vel pluribus: ſiue dixerit eam obligatam, ſiue non, cenſetur ſecundo obligare, quod ſuper eſt detracto primo debito, ideo prius debet diſtrahi primum debitum. l. ſi debitor. ff. qui potio. in pigno. habeant. Siue obligetur vna tantum res, ſiue omnia bona, vt in l. ſi. C. quæ res pign. oblig. poſſunt. Sed ſi obligata res ſit duobus eodẽ tempore, vt Lucio & Titio obligo res meas: tunc pro dimidia vtrique obligatæ cenſentur. l. ſi fundus. §. ſi duo. ff. de pig. Si verò in diuerſis inſtrumentis, & diuerſis perſonis facta ſit obligatio, eodem tamen die, nec apparet cui prius, tunc melior erit occupantis cõditio. Bart. & alij in d. §. ſi duo. facit l. ſi quis à multis. ff. de noxal. per dictam l. ſi debitor. doct. in l. priuilegio. ff. de priuileg. credito.

Debita & credita à iure re diuiduntur inter hæredes non hypotheca.

Decimoſextò, licet debita & credita pro hæreditarijs portionibus diuidantur à iure reſpectu actionis perſonalis. l. j. C. de rebus creditis. & l. j. de hæredit. actio. & l. j. C. ſi vnus ex plurib. hæredib. vnde his verbis ait Imperator, quæ in nominibus ſunt, non recipiunt diuiſionem, cùm ipſo iure in portiones hæreditarias, ex lege duodecim tabularum diuiſa ſunt, in l. ea quæ. C. famil. erciſc. Tamen actio hypothecaria remanet communis apud quemlibet hæredem, & contra quemlibet datur inſolidum, niſi diuidatur inter hæredes. l. iij. & l. ſi pignori. ff. fami. erciſc. vbi Bart. & Flo. vide Franc. de Ripa in l. priuilegia. ff. de priuileg. credi. vbi xxvj. limitationes conſcribit.

Prioritatẽ quis probare debeat.

Quæro quis prioritatem probare debeat? Reſpond. is, qui ſe priorem dicit, & ſic qui agit, l. ei qui. & l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio. Bart. in d. l. ſi is qui.

Limitatur in fiſco, contra quem ſi quis agat, is debet probare acquisitionem factam, priuſquã cum fiſco eſſet contractum. argu. l. quoties. C. de rei vendicatio. Sed ſi fiſcus agat, debet ipſe probare ſuam acquisitionem, vel obligationem priorem, per l. qui accuſare. C. de edendo. l. mater. C. de rei vendicat. Bart. & alij per illum textum, in l. j. C. de iure fiſci. libro x. Idem

decimo. Idem dicendum in creditore agente contra emptorem, qui emit ipso die, quo res creditori obligata fuit, ut ipse creditor probare prioritatem debeat, aliàs succumbet, per l. de rebus. C. de dona. ante nupt. Corf. in singul. incipient. actio hypothecaria, Barba. in repet. rub. qui admitti. colum. ij.

46 Etiam si creditor conueniretur, quia ipse creditor fundat se in tempore: videlicet quòd ipsi prius sit obligata, quàm empta, ergo illam qualitatem probare debet. l. non solum. §. sed ut probari. ff. de noui oper nunciat. l. eum actum. de negot. gest. Baldus hoc expressè docet. C. de probat. in l. matrem. vbi etiam Paulus & Salicetus ac Barbat. in addit. ad Bal. in l. cum res. C. de probationib.

Quæro, quomodo ista prioritatis probatio fieri debeat? Respond. hoc probari ex instrumentis obligatoriis. Nam si quilibet diem suæ obligationis tradat & producat: ex tali productione colligetur prioritatis, & posterioritatis ratio, & probatio. l. in re. ff. de fide instrumentorum. & ibi Iacobus. sed si duo vel plures reperiantur eiusdem diei, in hypotheca melior erit conditio rei. l. fin. C. de rei vendic. nisi per actorem prioritas probetur ratione horæ, vel alterius temporis, vel ex libro notarij, in quo suum instrumentum est prius conscriptum. argu. l. si seruus communis. vbi Bal. ff. de stipul. seruo. & Bal. in l. aduersus. C. de furt. Felin. plenè in cap. pastoralis. & c. Rodolphus. de rescr.

*Prioritas
quomodo sit
probanda.*

47 Limitatur in causa priuilegiata, pro qua præsumitur, ut in dote. l. in ambiguis. ff. de reg. iur. & l. j. vbi doctor. soluto matrimonio. & idem in causa pia. Roma. in authent. similiter. in decimotertio priuileg. C. ad leg. Falcid. & idem in aliis causis priuilegiatis, ut studij, prout scripsi in scholastico. priuilegio. sed si vnus creditor probet de die suæ obligationis: possessor autem nihil probat de tempore suæ acquisitionis, quia fortè videt alium priorem, probat tamen emisse, sed quo die, non: tunc is qui probat diem obligationis obtinebit, quia certius probat, ut docent Cyn. & Bald. in l. de rebus. C. de dona. ante nupt. & doct. in l. j. ff. solut. matrimo. plura scripsi in tract. de pacifi. poss. in xvij. limit.

*Probans diem
obligationis
alijs præfer-
tur.*

Vltimò notandum est, quòd actio hypothecaria nunquàm tollitur nisi secuta solutione, etiam si super debito fuerit iudicatum. l. grege. §. etiam. ff. de pignor. l. quamuis. ij. C. illo titu. tamen. si aliquis obtinuerit sententiam super appreciatione quorundam bonorum captorum, non poterit variare: & capere alia bona, donec visum fuerit an bona electa sufficiant. Nam postquàm lis est contestata super aliquibus bonis, non poterit creditor variare, per l. si quis stipulatus sit Stichum. ff. de verbor. oblig. facit text. in l. j. §. fin. ff. si famil. furtum fecisse dic. Bart. in l. eum qui certarum. §. j. col. iij. ff. de verb. oblig. sic fuit iudicatum Neapoli, ut refert Anto. Capit. in decisi. xxxiiij. & xlj. & xlvj. in fin. Et sic habetis hanc regulam planè & diffusè expeditam. Laus Deo.

*Hypotheca-
ria ante so-
lutionē non
tollitur.*

*Moyennant lesquels contrats se font plusieurs fauses ventes, fraudes
& tromperies.*

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

M

S ENIM qui nouissimè vendit reditus, non inuenit facile emptorem, nisi repetito die vendat, id est si hoc anno l. vendat, fiet instrumentum, q̄ vendiderat anno vigesimo. l. repetita. ff. de fid. instru. explicui in l. quos nos. §. j. ff. de verb. sig. Et sic venditio falsa est, & aliæ innumeræ fraudes & deceptiones fiebant. Et quamuis hæc venditio non valeret, quia venditio falsa, venditio non est. l. Paulus. vbi scripsi, ff. de verb. sig. tamen quia hoc ignorabatur, pro venditione habebatur, donec talis declarata fuerit.

*Reditus
vendi pos-
sunt.*

Dubium est, postquam isti reditus sunt constituti, vtrum possint alteri vendi? Respon. sic prout immobilia, inter quæ computantur. cle. exiui. §. cumque. de verb. sig. l. commodis. ff. de re iud. & speciale est in ecclesia, vt hos vendere non possit, ergo aliis permittitur. l. iubemus. C. de sacrosan. eccle. sic consuluit Bal. conf. ccx. quæritur. in iij. vol.

Desquelles sortent plusieurs proces, tant criminels, que ciuils.

*Processus
ciuilis &
criminalis
ex vno fa-
cto oriri po-
test quid sit.*

X VNO facto processus criminalis, & ciuilis oriri potest. Primò ex illa venditione repetita die facta, id est vt practici dicunt, ex antidata, & sic falsa oritur processus criminalis: quia falsum est ipsa immutatio veritatis. §. j. in authen. de instr. caut. & fid. §. j. coll. vj. Ideo si procurator Regis concludat, vt illius bona publicentur fisco, & vt ipse corporaliter puniatur, vel ad emendam Regi applicandam condemnatur, tunc dicetur criminaliter agere, vt inferius dicitur.

Secundò, etiam processus ciuilis oritur, videlicet vt emptori soluantur reditus præteriti, & ad perpetuò soluendum futuros condemnatur. Et sic dicitur processus criminalis, quando agitur de puniendo crimine, siue in pœna corporali, siue in pœna fisco applicanda consistat. gloss. sin. in l. iij. in verb. aureorum. ff. de sepulchr. viola. & in l. venia. C. de in ius voc. Bald. in ver. causa. in Marg. ij. q. Ang. in tract. de malef. in gloss. necnon ad querelam. col. iij. doc. in rub. de iud. Ciuilis quando agitur de ipsa re, vel de pœna parti applicanda. gloss. in l. aut damnum. in prin. ff. de pœnis. & l. iij. C. de sepulchr. viol. Barb. in repet. cap. testimonium. in iij. parte. in prin. de testib. & consil. xj. col. ij. in iij. vol. & Gaspar. Valac. in repet. l. Imperium. col. ij. ff. de iuris. om. iud.

Et sic vides, quòd per hos processus consumit quis ea, quæ habet, & per lites quis efficitur pauper. tex. & ibi glo. in authen. vt differ. iud. coll. ix. Plura de hoc scripsi in glos. lites. & seq. in proce. concor. & in proce. harum cõst. Regiar. in fi. in j. T. ibidem quilibet videre, si lubet, potest.

Pource nous desirans pourueoir à l'indemnité de nos subiets.

*Princeps in
demnitati
subditorum
laborare de-
bet.*

P RINCEPS quàm potest indemnitati subditorum laborare debet, vt patet in prin. vol. de hæc. & Fal. & in j. const. C. ac in pro- oem. Decr. & sexti. Et hodie quidam optimè verbis puidet, sed de fa- &c. an

cto, an hoc fiat, videat qui potest.

Considerans tels & semblables contrats estre odieux & à restaindre.

GLOSSA XII.

STI ergo contractus odiosi sunt, ergo restringendi: nam odia restringi, & fauores cōuenit ampliari. l. cūm quidam. ff. de libe. posth. & regul. odia. de reg. iur. in vj. & sic isti contractus, & quæstiones super eisdem suscitatae restringentur: quod seruiet ad sequentia.

Sed nunquid venditio sit odiosa? Respon. non de se, sed ratione rei, vt si res ematur sacra, etiam si adiiciatur, dum fiet prophana. l. inter stipulantem. §. sacram. ff. de verb. obli. *Venditio quando odio sa dicatur.*

Vel si ematur redditus super bonis alicuius, hoc est odiosum: quia pecunia non potest parere pecuniam, nec emi pecunia debet: ideo quando emitur odiosus est contractus, vt hīc dicitur, & in l. rogasti. §. si tibi. ff. si certum petat.

Auons ordonné & ordonnons que les acheteurs de telles rentes.

GLOSSA XIII.

IC statuit Rex, ne emptores reddituum petant reliqua, nisi quinque annorum, quæ vocat, *les arrerages de cinq ans.* de quo statim dicitur, & hīc vocat redditus, siue hypothecam, quia obligantur bona debitoris ad soluendum singulis annis redditus impositos, vt sequitur.

Et hypothèques.

GLOSSA XIII.

ET NOTANDUM est, quod hypotheca nihil aliud est quàm bonorum obligatio. & tradidi differentiam inter pignus & hypothecam in l. plebs. §. inter. ff. de verb. & rer. sign. † Et quædam est expressa, quædam verò tacita. Expressa est quæ partium conuentione inducitur. Tacita autem, quæ ex legis dispositione, statuti, seu consuetudinis, vt per totum titul. ff. in quib. caus. pignus. Expressa quædam est generalis: altera specialis.

Hypotheca quid.

Hypotheca expressa al- vera tacita.

Expressa generalis est, quādo generaliter omnia bona obligantur, tam præsentia quàm futura, quod fieri potest. l. fin. C. quæ res pign. oblig. poss. quod nō est in donatione omnium bonorum, sub qua non comprehenduntur bona futura, quia est magni præiudicij. doc. in l. fi. C. de pact. & dixi alibi. Specialis seu expressa est quando vna res specialiter obligatur. gl. in verb. recepta. l. j. in prin. ff. de pig. vel quando plures res in specie obligantur, non tamen omnes: Bart. in l. licet. ff. in quib. caus. pig. vel. quando obligantur bona præsentia tantum, non futura. l. quæ nondum. §. j. ff. de pign. vbi gloss. & doct.

Generalis hypotheca & specialis.

Et est differentia: quia res non potest specialiter obligari, quæ non est mea tempore obligationis specialis, sed in hypotheca generali etiam veniunt futura. l. j. in princ. ff. de pign. & d. l. & quæ nondum. ibid. & ibi Bart.

Differentia inter hypo- thecam ge- neralem & specialem.

post gl. & l. fin. C. quæ res pign. oblig. possunt.

*Rem hypo-
thecata non
debitor sua
probare de-
beat.*

Secundò differunt, quia post obligationem generalem potest debitor excipere illam rem de qua agitur, nõ esse vel fuisse suam, sed alterius quem nominare debet, pro quo possidet: & sic creditor debet probare rem illam esse debitoris, secus si agatur de speciali hypotheca: quia debitor illam rem non debebat hypothecare si sua non erat. nam sic conuincetur de mendacio, si dicat nunc non esse suam. l. si inter colonum. §. j. ff. de pign. & l. rem alienam. de pignorat. actio. Sali. in l. cum res. col. pe. C. si res ali. pign. data sit. Alex. in l. si pignore. §. j. ff. de pign. actio. in additio. ad Bar.

Tertiò differunt, quia donatio facta vxori non confirmatur morte, si post donationem maritus eam rem obligauit specialiter. l. iij. & ibi not. C. de lega. l. cum hic status. §. si maritus. ff. de donatio. inter vir. & vxor. secus est si obligauit suas res generaliter: quia post illam non reuocatur præcedens donatio. Bar. in d. l. rem legatam. in fi. ff. de alimen. lega. Bald. in l. si non virum. C. de donat. inter vir. & vxor. Ias. in d. l. iij. in ij. limitatione: quia obligatio generalis non ita afficit rem, sicut specialis. arg. l. est differentia. ff. in quib. caus. pignus. gl. in l. licet. ibidem.

Quartò, hypotheca specialis plus afficit, & plus iuris transfert, quàm generalis. gl. in auth. de non alienan. in §. nos igitur. in fi. colla. ij. nam debitor potest manumittere mancipia generaliter obligata, sed si specialiter obligata sint, non l. iij. C. de ser. pign. dat. manu. l. licet. & l. penult. ff. in quib. caus. pig. vel hypothe. tacite contrah. faciunt nota. in gloss. cap. quanquam. xxij. dist. vbi numerantur casus in quibus operatur plus prouisio specialis, quàm generalis. & per Ias. in l. cum quid. ff. si cert. pet.

Quintò, pactum de non alienando, seu conuentio reddit nullam alienationem, quando res specialiter obligatur, secus si generaliter. text. sing. in l. si creditor. §. si. ff. de distra. pign. vbi hoc etiam tenent Bart. & Bal. in l. si ita quis. §. ea lege. de verb. oblig. & ibi Ias. & in l. filius familiã. §. diui. in iij. q. de lega. j. quia postquam exorbitat à iure communi, ideo non debet extendi ad generalem hypothecam, licet multi contrarium teneant.

Sextò prælatus non potest res ecclesiæ specialiter obligare, secus in obligatione generali. c. nulli. & ibi doct. de rebus eccles. non alienand. Pannormi. in cap. iij. de precar. glo. in §. nos igitur. in verbo specialis. in auth. de non alienand. reb. ecclesiæ. colla. ij. Alex. consil. cxviiij. col. pe. ver. in super. in v. volu. & ista est magis communis, teste Negusan. in tract. de pign. ij. parte. & in prin. quamuis hodie mala pars prælatorum non solum obliget, sed & alienet, & consumat, & deglutiat.

Septimò, si dominus locauerit domum ad triennium, & eam specialiter pro illa locatione obligauerit, si interim vendat domum, emptor tenebitur stare locationi, secus si generaliter essent obligata omnia bona. Bart. in l. emptorem. C. loca. & in l. si filiofa. vbi Alex. ff. sol. mat. sic censuit senatus Parisi. anno 1543. die ix. ante Pascha. in solita pronuntiatione arestorum. aliæ sunt multæ differentia quæ hinc poterunt addi.

*Emptor
quando lo-
cationi fa-
cta stare te-
neatur.
Arestum.*

Notandi sunt tamen casus, in quibus tacita hypotheca contrahitur iure ipso, sine expressa obligatione.

Primº ergo casus, in quo à iure tacite cõtrahitur pignus, est in inuectis, & illatis.

- illatis, vt l. certi iuris. C. loc. §. item Seruiana. instit. de act. de quibus abundè scripsi in tract. de lit. oblig. art. iij. in j. Tomo constit. Regiar. in comment.
- 12 Secundò, hypotheca tacitè contrahitur in re refecta, vel constructa ex pecunia mutua, & creditori datur in hoc priuilegium exigendi. l. j. ff. in qui. caus. pig. & l. creditor. ij. si cer. pet. l. j. de cess. bon. idem in nau. l. interdum. ff. qui pot. in pig. hab. Alex. consi. ccxvij. viso. vj. vol.
- 13 Tertiò, res empta pecunia pupilli est tacitè hypothecata pupillo, etiam priuilegio prælationis pro restitutione pecuniæ. l. idemque. ff. qui pot. in pig. hab. & ibi Bart. & alij. quod est verum, vt in actione personali tantùm præferatur in dictis rebus aliis creditoribus non priuilegiatis, solam actionem personalem prætendentibus. l. quod quis. & ibi glo. ff. de priuileg. creditor. Bald. in l. quamuis. C. de pig. & in l. licet. qui pot. in pig. hab. Salic. in authent. quo iure. q. ij. ibidem, reprobando gloss. contrarium tenentem. & Alex. in l. si cum dotem. §. si. col. pe. ff. sol. matrim. quod intellige quando res fuit empta per alium, quàm per tutorem, quia si per tutorem, tunc est in pupilli electione, an velit rem, vel pecuniam sibi restitui. Bald. in l. si tutor. C. de seruo pigno. dato manumiss. gl. in l. ij. C. quando ex fact. tutor. l. si vt proponis. de rei vend. vbi doct. distinguunt, dixi superius in gl. viij.
- 14 Quartò, res empta pecunia militis, est ei tacitè hypothecata pro illius restitutione. gl. in l. quamuis. C. de pign. & ibi Bart. & alij. Salic. in l. licet. in j. & ij. opposit. C. qui pot. in pign. hab.
- 15 Quintò, militia empta pecunia mutua, est tacitè hypothecata mutuanti cum priuilegio prælationis. l. si. C. de pign. & præfertur iste creditor etiam vxori repetenti dotem, vel filiis, quando dos esset posterior: aliàs habebit locum regula, qui prior, vt in authen. posita. in d. l. si. & Bald. nouell. in trac. de dote in x. parte, xij. limit. & ille qui specialiter mutuauit ad emendam domum, habet in illa priuilegium. l. quod quis. vbi Bar. ff. de priuileg. cred. se. cus si pecunia sit in genere credita. l. procuratoris. §. planè. ff. de tribu. act. Bart. in l. interdum. qui pot. in pig. hab. de Ripa, in l. Sabinus. §. si quis cum tutor. nu. 15. de priuileg. creditorum. dixi superius in gl. octaua, quado esset specialiter obligata.
- 16 Sextò, bona tutorum & curatorum, necnon eorum, qui se gerunt pro tutoribus, vel curatoribus sunt tacitè obligata pupillo pro mala administratione & negligentia, ab eo die quo incipit esse tutor, vel gerere negotia. l. pro officio. C. de administr. tuto. & ibi gl. Bart. & alij in d. l. Sabinus. §. si. cum l. seq. vbi de Ripa. ff. de priuileg. cred. idem in curatoribus ad lites. l. properandum. §. si. C. de iudic. & in actoribus datis, & curatoribus, vel tutoribus. Bart. in l. actor. col. ij. ff. rem ratam hab. Fallit in actore dato à iudice loco tutoris, vel curatoris. Barto. vbi suprà. & Ias. in d. §. final. l. properandum. vbi etiam non procedere in bonis hæredum tutorum asserit. & Cuma. consi. lvij. quæritur. Negusantius in iij. membro ij. partis, tract. de pigno. Etiam in tacita hypotheca erunt bona pro tutoris. gloss. in l. dabimus. in verb. priuilegio. ff. de priuileg. cred. non enim debet esse melioris conditionis hic pro tutor, qui nulliter administrat, & qui non est tutor, quàm ille qui verè est, vt in c. eum qui. de præbend. in vj. Aret. consilio xxix. diligenter col. j. & in c. decisi. cxxix. nu. 3.

*Res empta
pecunia pu-
pilli ipsi est
tacite obli-
gata.*

*Bona tuto-
rum sunt ta-
cite obli-
gata pupillis.*

Bona patris male administrata sunt tacite obligata. Septimò inducitur tacita hypotheca in bonis patris administrantis bona filij fraudulenter, vel malè alienantis, in casu quo est legitimus administrator. l. cum oportet. §. si. C. de bonis quæ liber. quod secus est, si bona filij malè sua culpa, non tamen polo administrauerit, quia tunc non tenetur §. non autem. ibidem. De his verò quæ gessit non tanquam legitimus administrator tenetur reddere rationem administrationis filio, & reliqua. Bald. in l. filia cuius. C. famil. ercisc. Soci. cõsil. xxxiiij. prosequendo. col. vlt. in primo vol. & tunc sunt bona tacite obligata. Bal. nouell. in tract. de dote. in j. parte. viij. priuileg. & incipit, hæc tacita hypotheca à die inchoatæ administrationis. gl. Bar. & alij in d. §. fin.

Nec refragatur quòd hypotheca non possit nasci ante principalem obligationem. l. si debitor. C. de priuileg. fisci. quia duplex potest considerari obligatio: vna generalis, ac primæua, qua pater simul atque incipit administrare, tenetur & obligatur res filij saluas facere, & absque dolo, & fraude administrare, & ista præcedit hypothecam. Altera est obligatio specialis & secundaria, quæ nascitur ex mala administratione patris. l. j. §. est autem. & §. si apud. & l. si duo. ff. depositi. & licet ante istam secundam oriatur hypotheca, tamen satis est quòd non oriatur ante primam generalem. Bal. & Salic. in d. §. si. d. l. officio.

Virrici bona sunt tacite obligata pro uxoris administratione. Octauò in bonis virrici, quando non reddita ratione mater & pupillarum tutrix illi secundo nupsit, tunc pro tutelæ redditione, & restitutione reliquorum, bona secundi mariti sunt tacite obligata filiis primi matrimonij siue priuignis. l. penult. C. in quibus caus. pignus vel hypothec. & hoc dicit Soci. in consi. clxxx. diligenter. col. ij. vol. ij.

Bona transeuntis ad secundas nuptias quando sunt specialiter obligata. Nonò inducitur tacita hypotheca in bonis paternis, quando pater transeuntis ad secundas nuptias, tunc pro lucris & aliis bonis peruentis ad patrem ex primo matrimonio, & dolosa administratione illorum bonorum, filij habent in bonis patris tacitam hypothecam. l. si quis prioris. §. in illo. C. de secund. nup. & ibi doct. & Soci. d. consi. xxxiiij. in j. vol.

Idem in matre transeunte ad secundas nuptias, vt bona eius sint filiis primi matrimonij obligata tacite pro conseruandis lucris, & aliis bonis, quæ ad eam à primo marito deuenierant. l. hac edictali. §. omnibus. C. de secund. nupt.

Fiscus quando tacite habeat bona obligata. Decimò in fisco: nam maior emens rem à fisco, tacite obligat bona sua fisco pro pretio rei. l. ij. C. de priuileg. fisci. nam fiscus semper habet ius pignoris. l. aufertur. §. fiscus. ff. de iure fisci. secus in minore contra maiorem: quia tunc sola res empta minori obligatur. l. j. in fi. iuncta. glos. in verb. emerit. ff. de rebus eor. Ias. in repeti. l. si constante. in ij. q. iij. partis principal. ff. solut. matri. & præfertur fisco priuato habenti expressam, etiam anteriorem, in bonis quæ sitis post obligationem contractam. tex. & ibi Bart. in l. si is qui. ff. de iure fisci: vt superius scripsi in gl. octaua.

In delictis bona quando sunt fisco tacite obligata. In delictis verò communis est opinio, quæ ante inchoatum iudicium criminale fiscus nullam habet hypothecam in bonis delinquentis: nec etiam post iudicium inchoatum ante sententiam. l. ex iudiciorum. ff. de accus. post sententiam. sic Bal. & Alexander in l. rescripto. in prin. ff. de pact. sed Ang. Fulg. & Paul. tenent quòd à die litis contestationis incipit ista hypotheca, quia

quia ab illo die quasi contrahitur. l. iij. §. idem scribit. ff. de pecul. & pro quasi contractu fiscus habet tacitam hypothecam. d. l. aufertur. §. fiscus. ff. de iure fisci, & hæc hypotheca in delictis non nocet creditoribus ex alia causa, sed solum operatur contra delinquentes, vel tertios possessores sine tit. Alex. in d. l. tertia. §. idem scribit. Hoc die dicerem esse tacitam hypothecam à die manus iniectionis, id est ab eo tempore, quo res saisitæ sunt: vt solet in Francia fieri, si postea delictum probatum fuerit, etiam si lis contestata non sit. & in quibus casibus res delinquentis non saisuntur ante sententiam, tenemus opinionem Ang. & Fulg. vt à die litis contestatæ incipiat ista tacita hypotheca.

24 Item contrahens cum regina etiam tacite videtur obligare illi res suas pro contractu, sicut fisco. l. ij. C. in quibus causis pignus tacite contrahitur. quæ licet loquatur tantum in fisco, tamen etiam in Augusta locum habebit, quia princeps dat ei, quæ habet priuilegia. l. princeps. ff. de legi. l. j. in fi. ff. de iure fisci. & hoc probat Cap. in decis. Neap. q. cxxix. & ann. 1549. hoc Rex Henricus cauit suo edicto: vt eisdem priuilegiis Regina vteretur quibus Rex. *Regina eisdem priuilegiis quibus Rex vtitur.*

25 Vndecimò tacite inducitur hypotheca in decimis: nam prædia, pro quibus debent solui, sunt tacite obligata pro illis: vt docet Io. And. & Pa. normi. in c. cum homines. & cap. pastoralis. de deci. arg. l. Imperatores. ff. de publica. Feder. consi. lxxxj. latius sumendo argu. decimarum ad collectas, de quibus statim dicitur. & ego scripsi in tract. de decim. *Bona pro decimis & collectis sunt tacite obligata.*

26 Duodecimò, pro collectis soluendis bona sunt tacite hypothecata. gl. in l. j. C. in quibus causis. & ibi Bar. & in l. fi. C. sine censu vel reliquis. & nisi soluantur collectæ, possunt illa bona vendi. gl. in verbo, distrahatur. in l. j. C. de vendend. rebus ciuita. l. libro vndecimo. etiam poterunt vendi pro pœnis impositis contra non soluentes. Alexander. in additio. ad Bart. in l. creditor. in prin. ff. de act. emp. Alexander, & Ias. in l. apud Iulianum. §. hæres. ff. de leg. j. Soci. in consi. ccxliij. col. ij. in ij. vol. & perfecta venditio non

27 retractabitur postea. Bald. in l. j. C. si proptet publ. pensita. † Pro canone tamen debito non sunt obligata bona emphyteotica, teste Bart. in l. fin. C. de iure emphyteo. Tum quia hoc non reperitur cautum, etiam si esset emphyteosis ecclesiastica: tum quia etiam pro canone alio prouidetur modo, vt per amissionem rei, in d. l. ij. & cap. potuit. de locato. Ergo non erant bona tacite hypothecata. & ita tenet Ang. in l. vniuersas. C. ne rei domi. vel templo. post Anto. & Imol. in dict. cap. potuit. Alex. in l. quod dicimus. col. viij. versu. & sic ex prædictis patet. ff. de verb. oblig. licet Bal. teneat contra, in authent. si quas. C. de sacros. eccles. & in l. certi iuris. locati. quæ opinio fortè posset procedere, quando res essent inuectæ in prædiu emphyteoticarium, aliàs obligatæ tacite non censentur. *Bona emphyteotica non sunt pro canone tacite obligata.*

28 Decimotertiò, bona delinquentis, vtpote furis, sunt tacite hypothecata pro restitutione rerum ablatarum, etiam contra hæredes delinquentis, vel contra quemcunque alium bona rei possidentem. Et hoc ex æquitate iuris canonici tenet Bal. & Sali. in l. furti. C. de furtis. arg. c. parochiano. de sepul. licet de iure ciuili non inueniatur hæc obligatio, vt scribit Negufan. in tract. de pig. in iij. memb. ij. partis, in ix. casu. nu. 124. sed hoc parum

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

M iij

prodest, quia regulariter nihil vel parum habentes furantur, & sic nil obligare possunt, cum nil habeant.

att *Scabinorum & consulum bona sunt tacite obligata.* Decimoquarto, consulum bona, Scabinorum, & aliorum administrato- 29
rum civitatis sunt pro mala administratione tacite civitati hypothecata. l. fi. C. quo quis ord. conuenia. lib. xj. & l. ij. de debitor. ciuit. ibidem. Alex. & lafon in l. j. §. si hæres. ff. ad Trebel. licet ciuitas non habeat tacitam hypothecam in bonis sui debitoris, qui bona civitatis non administravit. l. ij. C. de iure reipub. eod. lib.

Praelati bona sunt ecclesie tacite obligata. Decimoquinto bona praelati pro mala administratione bonorum eccle- 30
clesiæ, sunt tacite ecclesiæ obligata instar tutoris. gl. in c. ex literis. de pig. Panormit. in cap. episcopus. de præbend. Panormit. Felin. in c. cum deputati. de iudic. Alex. consil. ciiiij. plura. in fin. vol. vj. & l. si filiofamiliās. §. final. col. iij. ff. solut. matr. quod hodie nobis vsui esse potest contra nostros prothonotarios destructores episcopatum, abbatiarum. & prioratum, & alios praelatos: quod est dolendum, quod ad destructionem mala pars tendat. bonam enim partem illam nisi pro maiori non audeo appellare, nec isti praelati habent hæredes, quia in vita bona sua & aliena consumpserunt: & vix inuenitur qui eos sepulturæ tradere velit, tanta est in praelatis hodiernis infelicitas.

Decimosexto, bona hospitalarij, seu orphanotrophi sunt tacite obligata 31
pro mala administratione, quia tutoribus æquiparantur. l. orphanotrophos. C. de episc. & cler. B. al. in l. si quis presbyter. in princ. ibid.

Decimosextimo, bona vsurarij pro vsurarum restitutione. Bal. in l. pen. 32
C. de seruo pign. dato manumi. & in l. executorem. col. j. de execut. rei iud. per cap. cum tu. de vsuris, & c. quamquam. illo tit. in vj. contrarium tamen tenent cõmuniter doct. in dicto c. quamquam. & Anto. in c. tua nos. de vsuris. Panormit. & alij in d. c. cum tu. Ambros. de vignet. in rep. cap. salubriter. nu. 231. de vsur.

Decimo octavo, in clerico coniugato obligato ecclesiæ. Nam bona eius 33
sunt ipsi ecclesiæ tacite hypothecata. l. fi. C. de sacros. eccles. Vital. de Cam. in tract. clausul. Clausul. & specialiter obligavit. in fin. videte Panormit. in consil. lxxxix. ij. volu.

Bona testatoris pro legatis soluendis sunt tacite obligata. Decimonono, in bonis testatoris, quæ ad hæredem perueniunt, inducitur 34
tacita hypotheca pro legatis soluendis: etiã quãdo solùm competit iudicis officium. l. j. C. communia de leg. etiam si testator obligauerit expressè vnam rem. Bal. in d. l. j. col. iij. versi. quæro si testator. etiã in rebus, quæ non erant testatoris, sed ad hæredem peruenerunt: quia hypotheca legalis bene contrahitur in alienis rebus. l. satis notum. C. in quib. cau. pignus tacite contrahat. Bal. in l. cum res. in fi. si res aliena data sit pign. & hæc hypotheca in rebus testatoris procedit, non in rebus: legatis, cum legatorum dominium transeat in legatarium à morte testatoris. l. à Titio. ff. de fur. & res sua non potest esse hypothecata. l. neque pignus. ff. de reg. iur. gl. in d. l. j. & ibi Bart. & gl. in §. nostra. in verb. hypothecaria. inst. de leg. & sic hypotheca cõpetit cõtra quemlibet hæredem. Bar. in d. l. j. licet aliæ hypothecæ contra quemlibet in solidum dentur. l. j. C. si vnus ex plur. hære. cre. & pro minima pecunia rota res remaneat obligata. l. si residuum. & l. quãdiu. C. de distr. pign.

Tamen

- 35 Tamen res hæredum non sunt tacite obligatæ, teste Ang. in §. j. in iij. nota. institu. de lega. sed si post sex menses hæres non soluerit legatum à die aditæ hæreditatis, tunc fieri potest immisio ad instantiam legatarij in bonis etiam hæredis pro tali legato, & per talem immisisionem constituitur pignus prætorium. l. certa. C. vt in possess. legator. doct. in d. l. j. quod non vidi seruari.
- 36 Et hanc tacitam hypothecam testator remittere potest. gl. in l. secunda. ff. vt in possess. legator. Bart. & Alex. in l. nemo potest. de lega. j. nec ista hypotheca habebit locum pro rebus donatis etiam causa mortis, cum non reperiatur expressum. Alex. & alij in d. l. ij. Ang. in §. j. institu. de donatio. in prin. licet regulariter æquiparentur, in l. ij. ff. de leg. j. sed hoc in casibus à iure expressis.
- 37 Vigesimo bona transigentis, & non seruantis trāsactionem quando non erat inducta nouatio, remanent tacite hypothecata pro illa veteri & prima actione. l. fi. & ibi Bar. ff. in quib. caus. pignus. licet glo. & malè contrarium teneat ibi. idem quando transactio fuit facta animo nouandi, sed transigens dolo non seruat transactionem, tunc agetur prima actione in odium committentis dolum. l. actione. C. de transactio. & bona illius dolosi erunt tacite obligata, teste Bart. in d. l. fi. & Negusan. in tract. de pig. in iij. membro. ij. partis tract. de pign.
- 38 Vigesimo primo quando res aliqua designatur pro alimentis præstandis, vel pro alia annua præstatione, tunc illa res specialiter designata censetur ad illud onus specialiter, & tacite obligata. Bart. in l. Lucius. ff. de aliment. & cibar. lega. l. ij. illo tit. Bar. in l. fundus. de annuis lega. & l. codicillis. §. instituto. ff. de legat. ij. Guido Papæ quæstio. xxij. in fin. Corne. consilio ccxcvj. in primo volumi. licet Ludouic. Roma. confi. ccclxxxvij. in casu. dicat speciale esse in alimentis.
- 39 Vigesimo secundo bona testatoris, qui reliquit minus legitima filio, sunt tacite ei hypothecata pro legitime supplemento iuxta terminos. l. omni modo. C. de in officio. testamen. quia quod debet suppleri, censetur relictum. Bar. in l. hac edictali. col. iij. vers. & j. quæro. C. de secund. nup. & pro relictis inest tacita hypotheca. l. j. C. communia de leg. ergo & pro isto supplemento. sic concludit Dec. consil. ccxxxv. in casu. in vlti. col. Licet secus quando legitima fuisset relicta: vt docet Alex. in l. in quartâ. ff. ad l. Falc. & in cõs. lxxvij. clarissimè. in iij. vol. col. ij. & cõs. cxvij. viso. nu. 18. in vj. vol. & confi. cliij. in vij. vol. sed fortè idem erit vtroque casu: vt alibi ostendam.
- 40 Vltimo istam tacitam hypothecam habet mulier pro dote data, siue sit aduentitia, siue profectitia. l. vna. §. & vt plenius. C. de rei vxor. actio. Etiam si res dotalis sit euicta. d. §. & vt plenius. & ex ista hypotheca transit ad quemunque actio de dote. Bart. in l. j. in j. priuilegio. ff. sol. matr. per tex. in §. fuerat. in fi. institu. de actio. etiam in extraneum hæredem, vel in cessionarium, per l. ex pluribus. ff. de administrat. tutor. quia quicquid est transmissibile, est cessibile. Alexander in l. si verò. ff. solu. matri. Etiam competit tacita hypotheca pro alienatione rerum alienatarum per maritum, & pro pretio illarum: in quibus casibus permessa erat alienatio, puta in vtilitatem vxoris. l. si constante. §. finali. de iure dotium. Aretin. in l. j. columna tertia. ff. soluto

Transigentis bona quæ do sunt tacite obligata.

Bona patris pro legitima sunt tacite obligata.

Pro dote mulier habet tacitam hypothecam.

solutio matrim. Bar. consil. cxxiiij. videte etiam de tacito pignore text. in l.ij. C. de captiuis.

Effectus ta-
cita hypo-
theca qui.

Notandum est quod effectus tacitæ hypothecæ non est minor quàm expressæ. Dyn. in reg. qui prior. de reg. iur. in vj. Bart. in l. is qui. ff. de iure fisci. & in l. vna. C. rem alienam gerent. facit gl. in l. item quia. in fine. ff. de pact. & in l. ij. in fine. de rebus cred.

Empor
quando pre-
tium soluere
nō tenentur

Item quando quis emit rem hypothecatam alteri, non tenetur emptor soluere pretiū venditori, etiā si res fuerit sibi tradita, nisi res prius obligatione liberetur. tex. & ibi Bar. Bal. & alij in l. ex prædiis. C. de euic. Imò poterit agere quantum sua interest alteri nō fuisse obligatam. l. si rem meam. & ibi Bart. ff. de solutio. Ang. & Alex. in l. j. §. si hæres. ad Trebellian.

Vxor quan-
do executio
nē in bonis
mariti impe-
dire possit.

Item poterit vxor impedire executionē factam in bonis mariti, probando virū vergere ad inopiam. l. si cōstante. ff. sol. matr. Bal. nouel. in tract. de dote. in vij. parte priui. xvij. in fi. & priuil. xxiiij. etiam antequàm egerint, & discusserint bona mariti debitoris, non obstante auth. hoc si debitor. C. de pign. quæ loquitur quando quis vellet agere contra tertium possessorem, secus si vellet se opponere. Imol. in l. à Diuo Pio §. sed illud. ff. de re iudic.

Hypotheca per suc-
cessionē an-
confundatur.

Nec possent creditores hoc casu offerre dotem in pecunia, & relaxationem bonorum petere. Bart. in d. l. si constante. vij. q. iij. partis. & in l. cū tibi. C. qui potio. in pig. hab. Socy. consil. cxj. visa. in iij. vol. sed poterit vxor vnā prædium ex melioribus eligere vsque ad concurrentem æstimationem dotis. l. creditoris. ff. de distract. pig. Bar. & Alex. in d. l. si constante.

Item licet creditor succedat debitori, tamen hypotheca non confunditur. l. debitor. & ibi Bart. & Alex. ff. ad Trebel. l. cū quis. §. si. iuncta ratione gl. de solut. quia hypothecaria durat donec debitum sit solutum. l. grege. §. etiam. ff. de pigno. facit l. ex sextante. §. Latinus. de excep. rei iud. & l. Vranus. ff. de fideiussorib.

Item sicut is, qui expressam habet hypothecam, habet ius persequendi rem sibi hypothecatā expressè: ita & qui habet tacitā, d. §. item Seruiana.

In tacita hy-
potheca ha-
bet bonum
regula qui
prior.

Præterea sicut in expressa hypotheca, qui prior est tēpore, est in iure prior: reg. qui prior. de reg. iur. in vj. ita in tacita prior præfertur posteriori. l. hac edictali. §. his illud. C. de secun. nup. & ibi Bal. col. vi. etiā in rebus post tacitā obligationē quæsitis, vt ibi dicit Bal. & præfertur habens tacitam hypothecā anteriore, etiā fisco posteriori, vt l. j. C. rem alienā gerent. Dyn. in d. reg. qui prior. Negufan. in ij. memb. v. partis. nu. 9. intellige in quæsitis ante hypothecam fisci, secus si post. Bart. in l. is qui. & l. fin. ff. de iur. fisci, prout superius scripsi in gl. viij. & in hac tacita concludi debet sicut in expressa.

Tacita hypo-
theca non
auertur per
arrestum an-
te executio-
nem.

Vltimò notandū est, quod post arrestum latum, vel sententiam non inducitur hypotheca ante executionē, ad hoc vt obtines arrestū possit dicere bona debitoris sibi à tēpore sententiæ obligata, & hypothecata, ideo executio facienda est. l. nō est mirum. ff. de pign. act. doct. in l. à Diuo Pio. de re iud. vide Ant. Neguf. in tract. de pign. in ij. membro iij. partis. & doct. in c. cū aliquibus. de re iud. & de his hæctenus, ne vltra mortem solutum sim prior, postquàm dixerō, quod exterus tenetur in Regno respondere super hypothecaria, licet non super actione personali, vt censuit Senatus contra March. Salutarū, vt refert Aufre. in sty. parla. arresto lxxvij. item dictum fuit.

Ne

Ne pourront demander que les arrerages.

G L O S S A X V.

RELIQUA, quæ nos *arrerages* vocamus: nempe reliquum dicitur debitum restans, siue ex censu, vt in rub. sine censu vel reliq. fundum compa. non poss. vbi in l. ij. maximè prohibetur, ne quis emat fundum ea conuentione, ne censum & reliqua præstet: quia sine censu fundus comparari non potest, quando fundus est censualis, secus si alaudialis est, & francus, tunc potest emi fundus sine censu. De hoc verbo reliqua, & reliquatores scripsi abundè in l. potest reliquorum. ff. de verborum sign.

Rubr. sine censu &c. hic elucidatur.

An reditus per modum prouisionis solui debeant pendente processu? Respon. sic, si erant consueti solui, & de his erat obligatorium instrumentum, alioqui non, vt fuit decisum anno 1513. die xix. Iulij in hoc supremo senatu Paris. etiam probat Aufr. in styl. parl. arresto ccclxviij.

Reditus pendente processu prouisionis sunt soluendi.

Et sic is cui reditus debetur, debet eum petere singulis annis, alioqui non poterit petere, nisi reditus quinque annorum, etiam si plures anni fuerint debiti, per istum text. & per rationes positas superiùs in prin. huius ordin. Ideo si solutio petatur pro quinque annis, debet reus probare soluisse: alioqui ad istos quinque annos condemnabitur per l. j. ff. de exce. & l. j. C. de prob. nec sufficeret probare se exoluisse pro tribus annis, quia adhuc alij duo anni possent peti nouissimi, non obstante l. quicumque. C. de apoch. pub. libr. x. qui docet se soluisse pro tribus annis proximis, præsumitur soluisse pro anteriore tempore trium annorum, sed non postea: vnde qui probaret soluisse tribus annis proximè præteritis, præsumitur quòd soluit etiam pro aliis annis lapsis ante tres annos: quia non est verisimile, quòd creditor acceptilationem nouissimorum annorum dedisset, si non fuisset antea pro illis annis solutum, vt etiam docet Ias. in l. ij. nume. 135. C. de iur. emphy. quod est verum, si probaret se soluisse tribus separatis annis, secus si acceptilatio facta esset simul pro tribus annis, vt docet Bald. in l. j. C. de dot. promiss. refert Francif. Crem. sing. lxxviij. tu scis. & Ioan. Francif. Balb. in tract. de præscript. in iij. parte. quæst. x. colum. xj.

*Arrestum. Reditus quinque annorum petendus.**L. quicumque. declaratur.*

Et si outre iceux cinq ans, aucune année des arrerages estoit escheüe, dont n'eussent fait question ne demande en iugement, ne seront receus à la demander, ains en seront deboutez par fin de non receuoir.

G L O S S A X V I.

RG O à contrario si quis probet in iudicio se petiisse illos reditus, debet etiam in pluribus annis obtinere: alioqui etiã si extra iudiciũ petiisset non recipitur, vt hîc: licet interdũ extra iudicialis petitio profit, vt scripsi in tract. de mer. min. ven. in fi. s. eo. lib. non prodest hîc. Quid in conscientia? scripsi in trac. de fam. salar. glo. x. Secũdò non proccedit, si pendente iudicio super solutione vnus anni debita aliorum annorum cedant & veniant, tunc peti poterunt, etiam si per decem annos non sint petita, quia sufficit interpellatio iudicialis illius anni, per hunc text.

Casus in quibus ultra quinquennium reditus peti possunt.

& tunc

& tunc semper tenetur vsque ad diem supremi iudicij, quia dicitur esse in mora, vt in l. cum fundus, vbi Ias. ff. de rebus cred. etiam si fuisset conuentum quòd solutiones cumulari non possint, vt scripsi supra.

Petens ab vno ex duobus reis debendi an ab altero petere possit.

Quid si duo erant rei debendi, qui eisdem reditus promiserant, ab vno creditor petiit, vtum ab alio, si hic soluendo non sit, vel aliàs, petere possit? tex. in l. fi. C. de duob. reis. respondet posse, cum ex vno fonte vnus effluit contractus, vel debiti causa ex eadem actione apparuit. facit quod scribit Iason in l. ij. q. xvij. nu. 57, & seq. C. de iur. emphyt.

De exceptione ad fines non recipiendi, & quid differat ab exceptione peremptoria, plenè scripsi in tract. de except.

Et en ce ne sont comprises les rentes foncieres portans directe ou censue.

G L O S S A X V I I.

Reditus sui in duplici differentia.

NO T A N D V M est quòd reditus in duplici constituuntur in differentia: quidam sunt reditus fundatarij, quos vulgus *Rentes foncieres* vocat, à fundo dicti. Olim enim domini locorum videbant fundos steriles, & incitabant subditos, vt eos colerēt, & paruo censu dominos recognoscerent, & in signum protectionis illis aliquid soluerent, vt in c. recepimus, de priui. Boer. in §. xvij. de cōsue. in feu. in cōsue. Bitur. & hi domini cōmuniter cēsū percipiūt minutum, non magnā pensitationē, seu reditum, vt decem vel duodecim librarū singulis annis, sed capones vel alias res paruas, vtpote denarios aut solidos pro annuo censu. Ex quantitate ergo pretij cognoscitur, vt docet glos. in verb. agendo. in l. j. ff. de superficie, Barb. in l. cotem ferro. §. qui maximos. de pub. & Soc. cōf. cclxvj. in causa. col. iij. vers. nec videtur obstare. in ij. vol.

Alij sunt magni reditus, & hi causa necessitatis inuenti sunt. cum enim multi olim pecuniis, vt nunc, indigerent, & neminem inuenirent, qui eis mutaret, nec bona sua vendere erat in animo, hypothecæ dare suas domos & fundos, ac alia bona coacti sunt, & super illis reditus constituere, vtpote quindecim libris receptis vnam: & super triginta, duas constituunt singulis annis soluendas, donec pecunia sortis restituta fuerit. Et inter istos reditus multæ sunt differentia,

Differentia inter reditus fundarios & alios.

Prima est, quia fundarius reditus est paruus, hic verò emptitius magnus, pro quantitate pecuniæ receptæ, vt in extrauag. Regimini. de empt. vt in prin. superius dixi.

Secunda, æstimatur vnus solidus reditus fundarij triginta, alter verò emptitius, quindecim, per d. extrauag. Regimini. & Molin. plenè docet in tract. suo commer. & vsurarum.

Tertia differentia hunc censum minutum imponit regulariter dominus loci, iustitiā obtinens: aliū verò quilibet habēs bona, & illorum administrationem, cum quilibet de re sua disponere possit. l. in re mandata. C. mand.

Quarta ex non solutione census fundarij debetur emenda domino, idque variè secundum consuetudines locorum, sed non ex altero, vt scribit Pyrrhus in consuet. Aure. rub. de censib. c. ij. & c. v. Chas. in §. ij. & iij. in gl. j. titul. des censés, in consuet. Burg.

Non solues censum non priuatur in re.

Quinta si is qui debet cēsū, illū nō soluerit per trienniū, nō cadit iure suo.

fuo gl.in c. constitutus. de relig. domib. Alex. consi. xiiij. col. iij. in secundo vol. Do. Capit. in decis. Neapol. quæst. cxcvj. Soci. d. conf. cclxvj. col. iij. sed de cõsuetudine est, quòd priuetur sicut in emphyteosi, vt asserit Io. Fab. in §. adeò. col. vlt. de locato. in instit. vt refert Boër. in §. xxiiij. de consuet. feud. Ego tamen vidi contrariam consuetudinem, vt non priuetur saltem in multis locis, & maximè in Montepessulano propter statutum hoc disponens, de quo scribit patruus meus magnus in l. fundi. C. de fund. patrimonialib. vndecimo.

8 Sexta, dominus fundiarius potest apparitorem habere, qui colligat hos census, & compellet sua auctoritate soluere: alius non, nisi per iudicem, vt docet Chaffa. vbi suprà. §. iij. in glo. j. quia est contra ius, vt quis sua auctoritate ius sibi dicat. l. extat. ff. quod metus causa.

9 Septima, Laudimia habet hîc dominus census, non alius. l. fi. C. de iure emphyt. l. j. de fund. patrimonialib. xj. Boër. in §. xxij. de consue. feud. in consuet. Bitur. recipit etiam *saisines & desaisines*, vt vulgus dicit, nisi in fisco, qui pro alienatione rei censualis recipit duplû census, & non alia laudimia, vt si quis debeat quinque denarios fisco singulis annis pro domo sua, si illâ alienet, duplum census dabit emptor pro laudimio, id est decem denarios primo anno, vt testatur Boër. in §. xvij. de consue. feu. non vult enim princeps ex subditorum præiudicio ditari. quod vtinam bene obseruaret eius ministri.

Laudimia dominus fundiarius habet.

10 Octaua differentia, dominus qui habet minutum censum, recipit multas & emendas, licet alter dominus habeat magnos redditus: quia paruus census dicitur capitalis, & respicit fundum, & non ædificium. l. iij. cum seq. ff. de censib. not. in §. illud. de prohibita feudi alienat. per Federic.

Habens minutum censum multas capit.

11 Nona, dominus fundiarius non perdit censum suum, licet se non opposuerit venditioni rei per præconia factæ: secus in alio habente redditus emptios: quia paruus census est onus paruum, & ab ipsa rei institutione impositum, ideo sic transit ad alium, sed magnus non: quia est magni præiudicij. Ideo oportet quòd is opponat, & declaret suum magnum censum, vt hîc, & superius dictum fuit, & abundè in tract. de præco.

Dominus fundiarius non perdit censum, etiam si venditioni rei non se opposuerit.

12 Decima, dominus fundiarius re liberâ facere potest, & (vt dicunt) *amortir* etiam sine cõsensu alti iustitiarj, & hoc quantum ad suum reddituum: quod non facit is, qui habet hos magnos redditus emptos, & post istam liberationem & admortisationem ecclesia illum fundum possidere poterit perpetuò. aliàs extra magnum teneretur intra annum ponere. c. vno. de reli. domib. in vj. dicam in rub. *des amortissementens*. vide Aufr. in stylo parlamen. aresto ccxcix. ordinatum, & seruatur quòd dominus compellit intra annum extra manuum ponere, postea non: nisi à Rege qui semper compellit.

Admortir rem quis possit.

13 Vndecima, fundiarius non potest prohibere dominum, si domum demoliri velit, & ibi hortum facere, secus est in eo qui habet magnos redditus super domo. nam sua magis interest: quia fortè sibi postea non posset exolui redditus ex illo viridario: vt doct. in c. commissum. de decim. dicunt de eo, qui habet vineam, an possit eam in prædium mutare sine curati consensu. scripsi in tract. de decimis. q. vj. in fin.

Fundiarius non prohibet dominum, nisi si domum demoliri affectet.

Duodecimò, differunt si res in annum censum cõcedatur, dominus nõ debet aliquid exigere pro ingressu, vt scribit Boër. in §. xvij. in fi. de consue.

Dominus quando pro ingressu aliquid exigere possit.

feu. in consuet. Bitur. & allegat multa, sed corruptè, secus in emptio cē-
su. In cuius constitutione & ingressu præcipuum interuenerit pretium. ho-
die tamen etiam pro illo minuto censu imponendo solent aliquid domini
recipere, saltem capones, & id quod possunt extorquere à subditis.

*Ius prelatio
nis do. habet* Decimotertio, dominus fundiarius habet ius prelationis pro eodē pre- 15
tio. l. fi. C. de iure emphy. etiam si inferior dominus venderet reditum, quē
dominus superior poterit pro eodem pretio retinere, vt fuit dictū pro do.

Arrestum de Montmorenci contra viduam Arnaudi deffriches. ann. 1528. die vij. Septēb. 16
*Irrequisito
domino res
vendit aquā
do amitta-
tur.* Decimoquarto, censuarius vendens rem irrequisito domino non priua-
tur illa re: qui postquam translatum est etiam directum dominium in eum,
liberè potest de re sua disponere. l. in re mandata. C. mandat. Bartolus in l.
j. §. j. ff. de public. c. q. c. iij. & Carol. Ruyn. confi. xliij. promittitur. col. iij. in pri-
mo volu. Dec. confi. clxiiij. non fuisset. quicquid dicat Aret. in §. adeò. loca.
in insti. & Bar. in l. j. §. quid autem, ff. de superficie. qui intelligi debent in
superficiario, qui habet vtile tantum dominium, secus hic in censuario, qui
etiam directum habet dominium.

Præterea non omittendum, si quis vendat rem censualem pro libera, ad 17
id quod interest tenetur. l. j. in fi. ff. de actio. emp. vide quæ habentur in con-
stit. reg. rub. de nota. art. xiiij. vbi statuitur vt contrahens vendens rem, hoc
habeat exprimere sub pœna perditionis rei. ibi dicam.

*Manus in-
sectio & sai-
simentū ad
quē do. spe-
ctet.* Interdum hic dominus fundiarius habet censum cum iurisdictione & 18
mero imperio: interdum nō habet, sed alius habet merum Imperium, id est
altam iurisdictionem, & tūc ad altum iustitiarium pertinet manus iniectio:
vnde si non solutus fuerit census, non potest fundiarius capere rem, &
eam ob non solutum censum proclamare, sed iustitiarium altum in hoc
requirere debet.

Item non potest conuenire censitos ad soluendum reliqua, & dimitten- 19
dum fundos, vt vulgò dicitur, *affin de garnir ou quitter.*

*Altus iusti-
tarius re-
quiri debet* Præterea in aliis casibus ad se non pertinētibus debet requiri dominus 20
altus iustitarius, & hoc vidi seruari ex consuetudine.

*Differentia
inter contra-
ctum emphy-
teoticū & cē-
sualem.* Doctores constituunt differentiam inter contractum censualem, & em- 21
phyteoticum, & feudalem. Nam censualem dicunt, quando translatum est
vtrunque dominium, & directum & vtile in accipientem, & quicquid iuris
habebat concedens, retento sibi tantum censu. In emphyteosi autem &
feudo concedens, retinet sibi directum dominium. text. & ibi gl. in c. confi-
tutus. de religio. domib. l. j. & ij. ff. si ager vectig. vel emphyteo. peta. Bart. in
l. j. §. j. ff. de public. Imol. in c. ad audientiam. de reb. eccl. non alienan. Alex.
confi. xiiij. col. iij. in ij. vol. Ias. in l. j. col. vij. & seq. C. de iure emphyt. nu. 48.
& seq. & confi. lxiiij. vidi motiua. col. j. & ij. in primo volu.

*Ex consuetu-
dine fundia-
rius habet
directam do-
minium.* Ideo si dominus dicat concedendo rem, Quicquid iuris in tali re habeo 22
concedo, etiā si dicat in emphyteosim do: tamen erit contractus censualis,
non emphyteoticus, per tex. sing. in d. c. constitutus. Barba. in c. ad audien-
tiam. not. iij. de reb. eccl. non alienan. & Ias. in d. l. j. in Francia tamen domi-
nus fundiarius & censualis retinet de consuetudine directum dominium,
& dominus directus vocatur, vt docet Io. Fab. in §. adeò. in fin. de locato. in
insti. & Boër. in dicto. §. xxiiij. de consuet. feud. in consuet. Bitur. & Chassa.
in §.

in §. j. gl. *Seigneurie. tit. des censés. in consue. Burgun. & in §. iij. in gl. j. ibidem.*
 Et in dubio præsumitur potius contractus censualis, quàm emphyteuti-
 cus. gl. & doct. in dicto c. constitutus. Soci. confi. cclxvj. in causa. col. iij. ver.
 sed in contrarium. in secundo volu. Chassa. in consuet. Burgund. in rubri.
des censés. Et vide differentias inter contractum censualem, emphyteoti-
 cum, libellarium, precarium, & alios per Ias. in l. j. C. de iure emphyt. post
 Ioan. Raynaud. in §. j. de prohib. feud. alienat. per Feder. & Felin. in c. cæ-
 terum. de iudic.

23 Item omnes redditus constituti pecunia possunt hodie redimi ea pecu- *Redimi pos-*
 cunia, qua fuere constituti, per ordinat. Reg. Francisci positam in rubric. *sunt omnes*
des rachapts des rentes. in ordina. Paris. & si non appareat de pecunia, pro qua *redimns pe-*
 fuerunt constituti, redimentur habita ratione vnus ad quindecim iuxta *cunia costi-*
 dict. extrauag. regimini. facit l. si quis argentum. §. si autem donator. C. *tuti, etiam si*
 de dona. *alind à par-*
ibus connē-
no fuerit.

Imò plus censuit Senatus anno 1549. die ij. Aprilis ante pascha in pu- *Arestum.*
 blica pronunciatione, redditus non fundiarios posse redimi, etiam si par-
 tes in constitutione dixerint non posse redimi: quia nemo potest facere
 quin leges habeant locum in sua dispositione, l. nemo. ff. de leg. j. quod
 non procedit in ecclesia, vel in pia causa, quia mens donantis est, vt per-
 petuò illius ecclesiæ sint, vt docet Ioan. Pyrrhus in consuetud. Aurelia. tit.
 de retrahen. vendi. cap. fin. dic vt in edicto Regio Francisc. quod hîc duxi
 transcribendum. est enim in ordinat. Reg. Paris. in rubric. *des rachapts des*
rentes.

EDICT DV ROY FRAN-

COYS SVR LE RACHAPT

DES RENTES.

FRANCOIS par la grace de Dieu Roy de France, à tous
 presens & aduenir salut. Comme nous soyons bien & deuement in-
 formez & aduertis, qu'en plusieurs bonnes & grosses villes de no-
 stre Royaume & fauxbourgs d'icelles, y a plusieurs maisons, ma-
 noirs & edifices, lesquels sont demourez & demourent inhabitez &
 en ruine, places vuides & vacans, a cause des rentes, dont elles sont chargees, & qui
 de long temps ont esté constituees sur icelles, & que à ceste cause, tant pour les arre-
 rages qui en sont deus, que pour lesdites rentes, qui excedent, & pourroyent exceder
 sur les aucunes les louages d'icelles, ne se trouuent aucuns qui les veulent acquerir,
 bastir n'edifier, à la grande ruyne, diminution desdites villes & deterioration d'icel-
 les, interest, preiudice & dommage de nous, & de la chose publique de nostre Ro-
 yaume.

S A V O I R faisons, que nous voulans à ce pourvoir, & obuier à la de-
 cadence & euersion desdites villes, desirans singulierement la conuersation, entre-

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

N ij

tonement & accroissement d'icelles: pour ces causes, & autres bonnes & grandes considerations à ce nous mouuans, auons par l'aduis & deliberation des gens de nostre conseil priué, par edit statut & ordonnance irrenocable, dit, statué & ordonné, & par ces mesmes presentes nous disons, statuons & ordonnons, que toutes rentes constituées sur les maisons & places des citez, villes & fauxbourgs de nostredict Royau-me, pays, terres & seigneuries, quels qu'ils soyent, soit à gens d'Eglise ou autres, soyent rachaptables à toutes personnes pour le pris qu'elles auront esté constituées, s'il en appert, & s'il n'en appert, au pris du denier quinze: auquel cas seront lesdites rentes esteintes & admorties, en remboursant pour le rachapt d'icelles au feur & ainsi que dessus est dit: sauf & excepté toutesfoys es villes & lieux qui ont priuilege ou coustume: contenant la forme, maniere & le pris pour lequel se deuroit faire ledit rachapt autrement que par ce present edit: par lequel nous n'entendons aucunement deroguer à leursdits priuileges ou coustumes.

SI DONNONS en mandement par ces mesmes presentes, à nos amez & feaux les gens tenans nos cours de parlemens, & à tous nos autres Iusticiers & officiers qu'il appartiendra, ou à leurs lieutenans, que nos presens edit, statut & ordonnance ils facent lire, publier & enregistrer, en leurs greffes & iurisdicions, & icelles entretenir, garder & obseruer inuiolablement & sans enfreindre: en contrei-gnant & faisant contraindre à ce faire & souffrir tous ceux qu'il appartiendra, & qui pour ce seront à contraindre, par toutes voyes & manieres deües & raisonnables: car tel est nostre plaisir.

ET affin que ce soit chose ferme & stable à tousiours, nous auons à cesdites presentes fait mettre & apposer nostre seel, sauf en autres choses nostre droit, & l'autruy en toutes.

Donné à Compiègne au mois d'Octobre, l'an de grace mil cinq cens trenteneuf,
Et de nostre regne, le vingtcinquieme.

Sic signatum supra plicam:

Par le Roy en son conseil.

Bochetel.

Visa, lecta, publicata & registrata, audito procuratore generali Regis hoc requirente, sublimitationibus tamen, restrictionibus, modificationibus & declarationibus contentis in registro publicationis harum presentium literarum, Parisijs in parlamento, quinta die Februarij, anno Domini millesimo quingentesimo tricesimonono.

Sic signatum,

Du Tillet.

MODI

ARTIC. II. GLOSS. VNA. 425
MODIFICATIONS DE
LA COUR, SUR LE RACHAPT
DES DESSUSDITES RENTES
constituees.

Des publiées mil cinq cent trenteneuf.

Et sont les modifications, restrictions & limitations, que la cour a ordonné estre enregistrees au greffe d'icelle, faites sur la verification de l'edit du Roy, touchât les rétes constituees sur les maisons alsises es villes & fauxbourgs de ce Royaume, conformement en la plus part, aux limitations & modifications contenues aux anciës registres de ladite cour, sur le priuilege du rachapt desdites rentes, ottroyé par les Roys predecesseurs à la ville de Paris.

PREMIEREMENT,

Qu'és rachapts desdites rentes ne seront comprinses les rentes deüement admorties.

Item si aucun propriétaire veut rachapter rentes appartenans à Eglises, colleges, hospitaux, hostels Dieu & maladeries, margueilleries, communautez ou autres personnes qui ne seroyent admorties, le propriétaire fera appeller pardeuant les Iuges desdites Eglises, colleges & autres dessusdits (si la rente appartient à benefice intitulé) le detenteur de ladite rente, avec le patron ou collateur, & (si ledit benefice n'est intitulé) le donateur, ou ceux qui de luy auront cause: si commodeement, & sans trop grands frais (eu regard à la rente rachaptable) y peuuent estre conuenuz & adiournez, sinon par edit fait en l'auditoire de iuge, par quatre iours, & signifié au lieu dudit benefice, pour aduiser en quoy l'argent desdites rentes pourra estre conuerti & employé: & s'ils ne comparent, ledit propriétaire consignera en main de iustice, & en ce faisant demourera deschargé de ladite rente. Et aussi s'aucun propriétaire veut rachapter rentes appartenans à colleges & hospitaux, hostels Dieu maladeries, margueilleries, confrairies, ou autres communautez, qui ne seroyent admorties, ledit propriétaire fera semblablement appeller pardeuant ledit Iuge les gardiens, gouuerneurs ou maistres desdits colleges, hospitaux, hostels Dieu, maladeries, confrairies ou autres communautez, & aussi le donateur de ladite rente, ou ses ayants cause,

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

N iij

si commodement, & sans trop grands fraiz, eu regard à la valeur de ladite rente rachaptable, y peuuent estre conuenus & adiournez: sinon par edit general fait comme dessus, & signifie au lieu desdits colleges, hospitaux, hostels Dieu & maladeries, marguilleries, confrairies & communautez, pour estre aduisé en quoy l'argent desdites rentes rachaptables pourra estre conuertit. Et si iceux appelez ne comparent par deuant lesdits Iuges, ledit propriétaire consignera son argent en main de iustice, & demourera en ce faisant deschargé de ladite rente: & lesdits deniers procedans du rachapt desdites rentes seront employez (appelez lesdits fondateur, donateur, patron, collateur, gardiens, gouuerneurs, & maistres dessus nommez, si aucuns y comparent, & en leur defect seront par les Iuges ordinaires des lieux, appelez le procureur du Roy, & deux notables personnages ecclesiastiques) en autres rentes, au proffit desdites Eglises, colleges, hospitaux, hostels Dieu, maladeries, marguilleries, confrairies, & communautez dessusdites, le plus commodement que faire se pourra, sans ce que lesdits deniers prouenans du rachapt desdites rentes, puissent estre deliurez, ni baillez aux titulaires desdits benefices.

ET affin que lesdits deniers puissent estre bien employez, & qu'ils ne soient perdus, ni esgarez, seront mis par ledit Iuge ordinaire entre les mains de quel que bon & notable Bourgeois, bien reseant, & ayant immeubles suffisans, pour la seureté desdits deniers, qui s'obligera comme depositaire de Iustice, & obligera pareillement, specialement & generalement tous & chascuns ses biens immeubles & meubles, pour lesdites sommes, lesquelles seront employees en la maniere deuant dite, & le plus tost quil sera possible.

ET ou on ne les pourroit employer promptement en fons d'heritage, ou en rente fonciere, seront employez (affin que les deniers ne demeurent oyseux, & que les seruices des fondations puissent estre entretenus) en rentes constituees rachaptables, ou non rachaptables, ainsi que plus commodement faire se pourra: & le semblable que dessus sera garde, pour le regard des rentes, qui appartiendront aux enfans mineurs d'ans, ou autres personnes, ou qui doiuent estre sous la charge de tuteurs & curateurs.

ET seront les deniers prouenans des rachapts d'icelles baillez ausdits tuteurs & curateurs, pour les employer en la maniere deuant dite: ce qu'ils seront tenus faire.

PAREIL

PAREILLEMENT Les rentes qui appartiendront aux femmes mariées, si elles estoient rachaptables de leur nature, & qu'elles fussent propres ausdites femmes, les deniers prouenans du rachapt d'icelles, seront baillez & deliurez au mari, pour les employer, le plus tost que faire se pourra, en acquisition d'heritage de semblable qualité & nature.

Fait en parlement le cinquieme iour de Feburier, mil cinq cens trenteneuf.

Ainsi signé,

Du Tillet.

I

ADVERTENDVM est, quòd omnis solutio census est ^{Census omnis præscriptibilis nisi in certis casibus.} præscriptibilis. l. plures. C. de fide instrumen. glo. in cap. tua. ij. de decimis. nisi quæ datur in signum subiectionis, quando subiectio non est præscriptibilis. Panormit. in cap. cum contingat. col. iij. de foro competen. & in cap. ad audientiam. vbi Felin. nu. 20. de præscript. & Panormit. in cap. significauit. de censibus. per text. in dicto capitulo constitutus. de religio. domib. vbi census in signum subiectionis debitus non præscribitur. Boër. in §. iij. de præscript. in consuetud. Bitur. Cuma. consil. cxlix. in quodam. & Fulgosi. consil. clxvj. in quæstione col. ij. Ioan. Francif. in secunda parte quintæ partis quæstione prima. tractat. præscr. ac Paulus Paris. consil. xij. circa. columna vltima in iij. vol. Chassa.

2 in tit. des censés. §. ij. in consuet. Burgund.

Hodie census qui datur principi supremo. c. magnum. xj. quæst. j. non præscribitur, per l. comperit. C. de præscripti. xxx. ann. Nempe apud Romanos census erat æstimatio facultatum cuiuslibet ciuis Romani, quantum quisque bonorum haberet, vt inde pro modo facultatum viritum tributum penderetur: huic rei præerat censor, de quo per Fenestellam in tract. de magistra. Roma. & in tit. de censib. ff. ac etiam per Budæ. & sic accipiendo censum, non differt à tributo & publica pensatione, vt in l. ætatem. ff. de censib. gl. & Bart. in l. j. de publica. l. ij. C. de censibus. lib. xj. & hoc datur principi in signum subiectionis & recognitionis, & in locum huius collectæ, quas tales dicimus, successerunt.

3 Interdum verò census est pensio, quæ debetur etiam priuato annuæ præstationis titulo, ob fundos in censum ab eo acceptos aut ecclesiæ, aut ciuitati: est enim reale onus rei causa debitum, rei que incumbens. l. j. C. sine censu vel reliq. & iste census qui aliis datur, quàm Papæ, aut aliis non recognoscentibus superiorem, præscribi potest, vt superius scripsi.

4 Quæro an si aliquis semel recognouerit tenere fundum à tali domino, an illa recognitio sola probet illum dominum. Respon. duas ex hoc facto pendere quæstiones. Prima an ista recognitio profit domino, ad eò vt sola probet eum dominum directum: & non prodesse solam ad dominij translationem, scribunt iuris interpretes, per illum text. in c. peruenit. de censib. Berber. in viator. iuris. tit. de loca. §. quia solet. Sed agendo possessorio manutenebitur in possessione percipiendi prouentus, si aliquot antea percepisset. c. querelam. de elect. & Aufre. in decis. Thol. q. lix. & si concurrat præscriptio, tunc probabitur dominium directum. ar. l. litibus. C. de agri. & censu. lib. xj. alioqui non.

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

N iij

Etiam si venditor dixerit rem teneri sub tali censu annuo à tali domino, non tamen ex hoc instrumento probabit dominus directum dominum, l. fin. in fi. ff. de contrah. emp. quia nudis conventionibus dominia rerum non transferuntur in aliquem, l. traditionibus. C. de pact. Et sic iste emptor non tenebitur recognoscere, nisi dominus probet: quia alteri per alterum non quæritur obligatio. l. stipulatio ista. §. alteri. ff. de verb. oblig. l. j. C. per quas personas. Berber. vbi supra. §. quæritur. etiam nisi aliis adminiculis probetur dominium, Benedic. in repeti. cap. Raynutius. in verb. & uxorem. nu. 1006. de testamen. cum seq. Sed quamuis etiam Guido Papæ in decisi. cclxxij. vtrum dominum. dicat ex tali recognitione non transferri dominium per prædicta, tamen ex ea inducitur probatio dominij. l. censualis. C. de donatio. Sicut in confessione extra iudiciali, quæ probationem inducit, per l. publica. in fi. ff. de positi. & gl. in l. j. de interrogato. actio. vide eundem Guid. q. cccxv. sed iuxta. & seq. & consi. cxlvij. consilium. col. ij. & consi. clxxvij. nobilis. ac fing. Dccclxxvj.

Praxis illius qui per errorem recognouit.

Tamen ista assertio venditoris sola non sufficiet, imò si is qui recognouit se errasse in illa confessione, impetret literas vt talis recognitio erronea ei non noceat: non poterit se iuuare dominus illa recognitione facta per censuarium, sed aliis debet probare modis dominium, l. cum res. C. de proba. & hoc solet exerceri in Francia.

Recognitio an noceat recognoscenti.

Secunda quæstio est, an vna recognitio noceat recognoscenti: & non nocere concluditur, si non sint duæ, vel alia concurrant adminicula, vt solutio census longæua, l. cum scimus. C. de agricol. & censit. lib. xj. & doct. supra adducti.

Etiam recognitio facta aliter, quàm solitum esset, non valet, nec nocet 9 ipsi, nec quidem posteris: quia per errorem, & impressionem extorta censetur, nisi esset ex certa scientia, teste Bal. in cap. j. in fi. tit. de feudo guardia, refert Iacob. in tract. de feudis. in verbo dictiq; vassalli. ti. col. v. versic. item in materia recognitionis.

Recognitio vni facta non nocet domino.

Item recognitio facta vni non nocet vero domino, allegatur l. in concedendo. in princ. ff. de aqua pluuiæ arcenda. Panormi. & alij in c. verum de foro compet. & in c. cæterum. de iudi. Bart. & alij in l. j. §. & post operis. ff. de noui oper. nuncia. Chassa. in §. iij. rubri. des fences.

Si tamen emphyteota vel vassallus possit, illis duobus dominis, quos recognouit, satisfacere tenetur: & illa nouissima recognitio valebit quantum ad obligationem personalem, sed non quantum ad realem: quia cum hic sit homo vnus, non potest esse alterius, sed soluet pensionem quæ recognouit secundo, teste Iacob. vbi supra. versic. dubitatur etiam, quia duo non possunt esse domini in solidum, per l. si vt certo. §. si duobus. ff. commoda.

Probare quis debeat dominus an emphyteota.

Quid si dominus agat contra emphyteotam, & is negat se emphyteotam, vel censuarium, dicens se nullum alicui debere censum, an dominus probare debeat, & ostendere ex qua causa? Respon. tenetur, non verò emphyteota, qui est possessor, & nemo tenetur ostendere titulum suæ possessionis. l. cogi. C. de petitio. hæredit. Boër. in §. duodecimo. de consuet. feud. & §. xiiij. ibidem. diuersum esset si is confiteretur se vassallum, vel emphyteotam, vt doct. probant in c. cæterum. de iudic.

Sed si

13 Sed si dominus erat in possessione exigendi, & censuarius neget debere, interim dominus in possessione remanebit, & cogetur censuarius ad soluendum per modum prouisionis: quia ista quæstio, vt ostendatur, ex qua causa census debetur, est magis petitoria quàm possessoria, ideo in fine referuatur.

14 Item non valeret præceptum Baronis, vel alterius domini præcipientis singulis subiectis, vt recognoscerent terras omnes, quas in territorio habent: quia fortè sunt francae, & alaudiales, vt per totum tit. de alaud. & omnis res præsumitur libera, l. altius. C. de seruit. & aqua. prob. c. nimis. de iureiuran. vbi Panorm. & alij dicunt Reges non habere fundatam intentionem de iure communi super rebus sitis in eorum iurisdictione, quod plenè probat Iacobi. in tract. de feud. in verb. dictique vasalli. ij. col. iij. ver. subsequenter. Boër. in §. xxiiij. de consuet. feud. in consue. Bitur. in fi. & ego hoc plenius tradidi in tract. de cong. portio. in fi. vbi etiam hoc iure diuino probaui. ibi quilibet videre poterit, ne plura.

Præceptum domini vt omnes recognoscant nõ ualet.

Alia multa essent hîc de reatibus prosequenda, verùm quia ista materia diffusè est tradita per Chassa. in titul. *des censés.* & per Molinæ. in suo tract. commerciorum & vsurarum: ideo ad eos te reiicio, ista ratus nunc sufficere, gratias Deo Optimo Maximo agens.

TRACTATUS DE PRÆCONIIS, LICITATIONIBVS, ET SVBHA- STATIONIBVS.

Rubri. Des criees, & subhastations.

*Præconium
quid & præ-
conis effi-
cium.*

SCIENDVM est in hac materia plures esse terminos, ¹ quos Budæ. in Foren. tradit. Primò præconium est in- clamatio. Galli *criees* vel *encant*, vocant. † Et præco est, qui hæc ² programmata inclamat: cuius etiam officium est leges, edicta Regis, & præcepta magistratuum publicare: & ma- ximè citare ad tres (vt dicunt) breues dies, per l. inter. ff. de publi. iudi. l. fi. C. de feriis. scripsi in tract. de citatio. in præfa. nu. 67. & seq.

Proscriptio

Proscriptio idem est, quod præconium in l. creditor. ij. C. de distract. ³ pign. licet alibi accipiatur aliter, vt in tit. de bonis proscripto.

*Program-
ma quid.*

Secundò, programma dicitur edictū publicum, vt in rub. comminatio. ⁴ epistolas, programmata, subscriptiones authori. rei iudi. non habere. & l. programma. ibidem. vbi glos. dicit, Progrāma est præcedens scriptura, quæ per plures prouincias, & loca destinatur: vel quādo idem diuersis traditur libellis: vel scriptura publicè in albo posita, seu inscriptio alicuius rei vā- nalis. l. pen. ibid. etiam programata vocant ea, quæ per compita publican- tur: *attachés par les carrefours, & lieux publics*, Gallicè vocamus.

*Auctio vn-
de & quid.*

Ita habemus auctionem quæ ab augendo deducitur, & dicitur interdū ⁵ venditio in publico, ac celebri loco facta, & aliquando idē penè significat licitatio. l. licitatio. ff. de public. & vectig. & dicitur propriè *l'encherer*, & lici-

*Subhastatio
qua.*

tari, *encherir*. † Subhastatio etiam vocatur illa vēditio in publico loco facta ⁶ quia olim ea quæ publicè vendebantur, veteres hastæ supponebant: & ha- sta in auctionibus ponebatur, ob id vocata est subhastatio, & fortè eo poni solebat ad terrorem debitorum, quorum bona vendebantur, ne vendere ea impedirent: & idem fiebat, quando illa ad fisci vtilitatem venundabātur,

*Licitator
quis.*

vel bona debitorū fisci, vt in tit. C. de fid. instr. & iure hastæ fis. † Licitator, ⁷ qui pretiū in licitatione auget, & offert, vulgò *encherisseur* vocamus. l. licita-

*Auctionē
vincere.*

tio. §. j. ff. de pub. in antiq. exemplaribus, licet in nouis aliter legatur. † Au- ⁸ ctionem vincere, superare, est maius pretiū in licitatione offerre. Bud. in

*Promulga-
re auctionē.*

Foren. † Promulgare auctionem, est publicare, vulgare, & moribus proscri- ⁹ here, *crier & publier par attaches, selon les vs & costumes du pays*. † Auctionis ¹⁰

*Auctionis
caput seu in-
fitor.*

caput, seu institor dicitur is, qui præconia psequitur, *le poursuivant en criees*. ¹¹ Auctionem facere, est vendere plus offerenti.

*Auctiona-
rij.*

Auctionarij intercessores, qui se præconiis opponūt. *les opposans en criees*. ¹² Quartò trinundino auctio inclamata, & ad iustos dies proscripta, *Criees* ¹³

*Trinundino
auctio incla-
mata.*

à iour de marché deuement faites & publiees. Ego quantū potero insequar cōmunes terminos pragmaticorū Gallia,

*Seruande
consuetudi-
nes in subha-
statiōe.*

& passim istis terminis vtar, ne verbis obscurioribus vtēdo, materiā ipsam ¹⁴ obscuram & confusam reddam, si lubet lector beneuole, boni consules.

Notādū est, q̄ in subhastationib. & licitationi. cōsuetudines & statuta lo-
corum

corum sunt ad vnguē seruandæ, tã in tempore, quã in forma. Bal. in l. ordo. C. de executio. rei iud. Et primò, in hac materia ad stylū curiarum recurritur. Secundò, ad cōsuetudines. Tertiò, ad iuris dispositionē. Barber. in viat. iuris rubr. de iud. versi. quicquid tamen sit. & quia sic vendere res non est leuis solēnitas. gl. in l. j. C. de fide instr. lib. x. Quppe auctioes factæ nō seruato ordine, & forma inducta à lege, consuetudine, statuto, seu stylo sunt ipso iure nullæ. Nec improba alienatio ius pprietatis auferret. l. si residuū. C. de distract. pigno. auth. hoc ius porrectum. C. de sacros. eccle. Ludo. Roma. consil. ccij. quo ad primum. col. j. Nec etiam mala fides creditoris vendentis rem nocebit emptori, si ipse non fuerit fraudis conscius. l. creditor. ij. & l. si cessante. C. de distract. pig. & l. j. si vendi. pign. aga.

15 Imò ordo propriè non est ordo, si possit prætermitti. Nam ordo est propriè ductio alicuius rei ad substantiam suam secundum prius & posterius, quia nihil cōstat sine ordinis cōpositione. Et est duplex ordo, scilicet permanens, & ordo coniunctionis formæ, & materiæ: & ordo trāsfiens. vtor verbis Bal. in l. ordo. C. de execu. rei iudic.

*Ordo quid,
& quatuorplex.*

16 Itaque factū contra ordinem & formam dicitur per iniuriã fieri, l. ait prætor. §. permittitur. ff. de mino. & præsumitur dolus in iudice, qui auctoritatem suam interponit contra legis auctoritatē. l. j. C. de fide instr. lib. x. Bal. in c. cū dilecta. in prin. de rescrip. & propter nullitatem condemnabitur creditor, qui in auctioibus ordinem non seruauit. quanti ea res erit, vt dicit Imber. in institu. Foren. §. cū autē. lib. j. & ista est praxis Regni, quã præscribere hīc oportet, postquam dixerō vobis, quid antiqui super his statuerint.

Factum cōtra ordinē est nullum.

17 Theophrastus sic ait, sunt qui per præconē rem vendi iubeant, & plures antea dies pronūciari. Alij apud magistratum aliquē, vt Pittacus apud Reges & principē, alij prius venditionem futurā describi apud magistratū curant, ante dies non pauciores quàm sexaginta, vt Athenis: & qui emit, centesimā pretij partē deponere solet, vt ei qui voluerit causam agere, & protestari liceat, & is qui iustē rem emit, ex impensis manifestē cognoscatur. Quibusdam in locis antequā cōfirmetur cōtractus, quinque dies cōtinuos per præconem diuulgari iubent, si quis fortē obsistat, aut possessionem, domūve sibi vendicat. Similiter in pignoribus accidit, vt apud Cyzicenos. Thuriaci verò ista omnia negligunt, neq; in foro sicut alij præcipiunt, sed tribus proximus vicinis paruum aliquod numisma vnà dari iubent memoriæ testimoniūque causa. Itaq; necessariū fit his vicinos, illis magistratū incusare, si rem non acceperint, aut bis ab eodē acceperint, aut habentes non esse de rebus emptis dicāt. Alia licet videre per Stobæum in tit. de legib. & consue. ferm. l. ij. Et ex istis sumpta est praxis Galliæ, vt inferiùs apparebit.

Quid antiqui seruabant in auctioibus.

18 Nec possunt hæ solennitates præconiorum à partibus remitti: tum quia publici iuris sunt, quæ à partibus remitti nō possunt, l. nemo. ff. de leg. j. & l. ius publicum. de pact. Tum quia ista solennitas est introducta in fauorem & vtilitatem omnium & singulorum creditorum. l. si eo tempore. C. de pact. sic nec episcopo matrimoniorum præconia tradita in c. cum inhi-

Solennitas in actione remitti non potest, nec in matrimonio.

bitio. de clan. despon. vt alibi abundantius dicam. Hodie apparitor debet in præconiis declarare, ad cuius petitionem bona capta sint, & cuius bona, & pro qua summa, & vbi bona sita sint, cum duobus vicinis con-

Apparitor in auctioibus officium.

finibus

finibus, iuxta l. forma. ff. de censib. & is nunciare debet: quod si fuerit aliquis volens offerre vel opponere, veniat ad eum, & ipse eos recipiet: & in fine hoc esse pro primo praeconio, & nunciavit die secundi tertij & quarti. Ista est praxis quam viator servare debet, si sapit, alioqui programmata, seu inclamationes non valebunt. alia dicentur in seq.

FRANÇOYS premier Artic. 76. des publiés 1539.

Articulus primus.

Que par faute de payement des moissons de grain, ou autres especes deues par obligation, ou iugemens executoire, l'on pourra saisir & faire criees.

GLOSSA PRIMA.

Instrumentum signatum Regio sigillo est executivum.

SCIENDVM est, quod instrumentum sigillo Regis signatum executionem habet, vt dixi ar. j. & ij. in tract. de lit. obliga. in primo Tomo commen. in consti. reg. Idem si quis sit condemnatus, & non appellavit. Nam in quibus casibus executio fieri potest, tunc executor praecipit parti, vt soluat, quae si recuset, tunc bona mobilia capit. De quorum forma venditionis dixi in d. tra. de lite. oblig. & de sen. executo. Verum quia interim, dum bona vendebantur mobilia, debitor repetita die, id est cum antidata vendebat, seu alio modo distrahebat immobilia, ob id statuitur hic, vt capi etiam immobilia possint, quae tunc debent subhastari, & per commissarios regi, vt dicit gl. in l. j. C. de fide inst. & iure hastae fisca. lib. x. vbi dicit in harum venditione rerum primo requiri, quod debitum subsit secundo, quod sit a solutione cessatum, facta prius coram praeside interpellatione. l. ij. & seq. C. si propter publ. pensita. alia dicentur inferius. & venditionem non potest impedire debitor, vt patet in rubr. debitorem venditionem pignoris impedire non posse. Etiam quia interdum res mobiles non sunt, vel non sufficiunt debito, & tunc apparitor capere, & manum iniicere in res immobiles & saisire poterit, & proclamata facere: sed ante debet denunciare debitori, quo die quove loco praeconia incepturus sit, & quod alia octavo, vel alio quoque die celebraturus sit, vsque ad quartam inclamationem, si tot requirantur, & illis factis, licitator ultimo offerenti plus se rem additurum. l. creditor. ij. C. de distrac. pigno. vt debito vel soluat interim, vel cum creditore conueniat. debet etiam seruiens denunciare debitori singula praeconia, & pretium pro re licita oblatum, vt probatur. in l. j. C. de fide instru. lib. xj.

Proclamata debitori nuncianda.

Quis hac praeconia exequatur.

Et si haec praeconia facienda sint ex curiae supremae mandato, vel executione, tunc fiet per curiae apparitorem, quem *huissier* vocamus, vel per alium apparitorem Regium. Idem si executio fiat in vim literarum de debitis, vel ex sententia iudicis Regij, sed si fiat ratione sententiae latae per iudicem Baronis, vel alterius domini, fiet executio per seruientem eiusdem domini, & loci, & incepta per vnum debent perfici per illum, & non est alius quaerendus si ille hoc facere possit. text. in l. j. C. de sportul. & ibi doct.

Solutio facta ex pluribus causis est in electio ne soluentis.

Item si quis debebat ex pluribus summis, & soluerit simpliciter, potest eligere in qua velit summam soluere, l. j. ff. de solutio. Ideo si aestimatio vnus rei creuerit, poterit in illa computari, l. iij. & seq. ibi. Sitamē debitor tradiderit fundū creditori pignori, si creditor ex fructibus debitū cōsecutus est, fundus distrahi non poterit, l. j. C. de distrac. pig. & in dubio res praesumitur potius

tius

tius data in pignus, quàm in solutum: quia non videtur quis iactare suum, l. cum de indebito. ff. de probat. Sic concludit Matth. de afflictis in decif. Neap. ccclxxij. fuit determinatum: quia in obscuris quod minimum est se- ^{In dubio res videtur pignori data.} quimur, l. semper in obscuris. ff. de reg. iur. facit l. atqui. C. de distract. pign. vbi si creditor per interpositam personam semper possederit rem captam per executorem: tamen nisi emptio probetur res vendicari poterit. quod est bene notandum: quia vidi aliàs hanc quæstionem in foro, in patre debitoris, qui conuenerat vt creditor possideret talem fundum, quem post quadraginta annos filij vendicabant, & fuerunt admissi impetratis literis Regiis, & non obstante aliqua præscriptione.

Etiã clericus fructus sui beneficij licitare potest, si ex re sua esse videat, ^{Clericus potest fructus sui beneficij licitare.} vel ecclesiæ: tum quia ibi multoties vitatur fraus, cum publicè fiat. arg. l. si ff. de ritu nuptiar. hoc probat gl. in extrauag. j. in verbo nulla subhastatione, de elect. in extrauag. Io. xxij. vbi in illo casu prohibetur: ergo in aliis permittitur. arg. l. ius singulare. ff. de legib. & quod non prohibetur, permittitur. l. statuas. C. de religios. l. præcipimus. C. de appellatio.

Encores qu'ils n'y aye point eu appreciation precedente: laquelle se pourra faire aussi bien apres lesdites saisies & criees, comme deuant.

GLOSSA II.

I T SIC res potest capi antequàm sit æstimata, & vt dicunt appretiata, quæ æstimatio & appretiatio fieri poterit, etiam postquàm res capta erit, & sayita. Nam si quis debebat decem sextaria frumenti per instrumentum Regio signatum sigillo, si non soluat, fieri poterit executio, licet non appareat de valore frumenti, quia postea apparere poterit.

2 Ex quo infertur quòd executor potest manum iniicere in res debitoris ^{Executor res sayitas tradit custodiendas.} immobiles, & eas viris probis publicè possidendas tradere, tempore quo præconia fient, ne debitor eas alienare vel fructus dissipare interim possit, arg. l. Imperator. ff. ad Trebellia. & vt ex fructibus debitum exolui possit, quos deuoraret debitor.

3 + Secundò si dominus sit absens, debet ei hæc manus iniectio, seu sayfr- ^{Domino absenti sayfrumentum denuncian- dum.} mentem intimari, & significari. Nam omnis actus in absentia partis factus illi debet intimari, cuius interest. c. si tibi absenti. vbi Perus. de prebend. in vj. Bar. in l. pe. ff. de iureiur. Bal. in l. eos. §. apostolos. C. de appellatio. scripsi in tract. nominatio. q. xiiii. nu. 2. si tamen ista denuntiatio non interuenerit, venditio non erit nulla, sed venditor ad id quod interest tenetur, l. creditor. C. de distract. pig. Bar. in l. si. col. j. ff. illo tit. ego verò putarem saltem de iure Gallia nullam esse venditionem, quia forma data est, vt domino venditio nuntietur, ergo omisio formæ reddet actum nullum, l. cum hi. §. si prætor. ff. de transactio.

4 Tertiò apparitor debet partibus diem dicere coram iudice, ad conueniendum de appreciatoribus, qui iudex, si absque partium consensu appreciatores dederit, nõ valebit appreciatio: vt censuit senatus anno 1534. die xij. Maij. vbi etiam eodem aresto appreciatio fuit reprobata de bonis mobilibus, quæ fuit de duobus annis facta pro simili pretio. Nam pretia ^{Apparitor diem dicit partibus, vt conueniant de appreciatoribus. Arrestum.}

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

O

rerum variantur ex tempore, l. pretia rerum. ff. ad l. Falcid.

Arestum. Et anno 1523. die xix. Nouembris, cum quidam post rei suae interpositum decretum appellasset, offerens pretium soluere: senatus ex gratia eum appellansem recepit, & fuit ei data facultas intra certum tempus rehabedi suam rem ex decreto iam venditam, si tamen restituerit ultimo licitanti pretium rei, & expensas in praeconiis factas. Quamuis regulariter post venditionem factam, si pars offerat pretium, non audietur, etiam si duplum offerret. l. non est probabilis. C. de rescinden. vend. secus si ante venditionem oblatum fuerit pretium, & nihilominus res fuerit vendita, venditio erit nulla, per text. in l. si priusquam. C. de distract. pigno. si tamen vnus haeres rei proclamatae partem pretij soluerit, venditio tamen totius rei non impeditur, per text. in l. vnus ex multis. C. de distract. pign.

Inclamatio nes ubi fieri debent. Et sic istae inclamationes debent fieri eo loci, vbi res sitae sunt. nam verisimile est, quod ibi facilius inuenient emptorem, quam alibi propter affectiones vicinorum, quia saepe confines fundos, etiam supra iusta aestimationem interest nostra acquirere. l. si cui. ff. de lega. ij. l. j. §. sed si alij. ff. si quid in frau. patr.

Inclamatio super fundo fieri debet in ciuitate. Non tamen intelligo quod super fundo, vel re inclamata debeat praeconium fieri: sed in ciuitate & loco proximo, ac consueto. l. vna. in si. ibi, edictis ex more propositis. C. de Iustin. Cod. confir. & in locis frequentioribus ciuitatis, per text. in l. iubemus. ibi, in frequentioribus ciuitatum locis proponendi. C. de defensorib. ciuita. Ang. in §. hoc etiam. in auth. de alienatio. & emphyteo. collat. ij. Barb. in cle. causam, col. xij. de elect. Fely. in c. ij. vlt. de consti. vt in populi notitiam venire possit. c. vlt. de elect. in vj. sed si locus ciuitatis publicus esset peste impeditus, in alio proximo loco fieri debet praeconium, & multiplicari, vt doct. not. in l. j. §. si iusserim. ff. de acq. possess. quae enim proximae sunt, inesse videntur. l. lecta. ff. si cer. pet.

Inclamatio res iurare debent. Quartò requiritur, quod isti aestimatores iurent, quod bene & fideliter aestimabunt, & referent, alias non valebit aestimatio, vel relatio eorum: vt censuit senatus anno 1534. die xvj. Iulij: quod probatur in l. hac edictali. §. his illud. C. de secund. nup. vbi doct. vnde si res mobilis sit, quae vendi debeat, dicitur dies debitori ad vendendum illas res in foro publico, & in loco consueto. l. septem. C. de erogat. militar. anno. li. xij. l. & si sine. §. quæsitum. ff. de minorib. Bald. in l. j. C. si propter public. pensita. scripsi in interpretatio. l. vnica. C. de senten. quae pro eo quod interest profer. in gl. subtilitatem.

Qui commissarij eligi debeant. Quintò dubitari potest, qui commissarij eligi debeant? Respō. non ministri Regis: quia ab illis vix recepta extorqueri possent, etiam si alias idonei sint, sed alij probi viri, vt conscripsit Aufrer. in stylo Parla. rub. de sequestra. per ordinatio. ij. quae est Philippi vj. edita ann. 1438. in haec verba. Cum bona vel res aliquas ad manum nostram, ad instantiam procuratoris nostri, vel alterius cuiuscunque, aut propter partium debitum poni contigerit, ordinamus & praecipimus, ea non officiariis, ministris, aut seruiens nostris, vel eorum alteri, sed alicui probo viro priuato tradi custodienda, & regenda, competentem salario mediante, qui de eisdem debeat loco, & tempore reddere rationem, deductis rationabilibus expensis: & si quis officarius, minister, seu seruiens noster ea recipere praesumpserit, etiam partium accedente consensu, recipientem compelli iubemus ad restituendum leuata absque salario, & expensis.

Sextò

- 10 Sextò, non possunt permitttere hi commissarij, vt altera pars illa re capta fruatur, velut apud alteram partem sit res saisita, alioqui fieret fraus præcepto, & executioni: & ita fuit iudicatum à senatu, & præceptum factum commissariis sub pœna arbitraria, vt hoc seruarent anno 1536. die ix. Ianuarij in magna camera. etiam filij debitoris, nepotes & conductores solent reiici de consuetudine, vt ista his non tradantur. & an vendens ex necessitate decreti vnam domum, possit sibi reseruare ius hauriendi aquam ex fonte, vel aquam, vt fluat in alias domos, plura scribit Anto. Capit. nil concludens in decis. Neap. q. clxxxvij. Sed videtur posse cum authoritate iudicis, & quando sic fuit à iudice decretum, per l. binas. ff. de serui. vrba. prædio. & l. j. de serui. lega.
- 11 Septimò, quot eligi debeant sequestri seu commissarij, non aperit text. hîc, sed ad vitendos sumptus sufficet vnus. cle. vna. de sequestra. pos. & fruât. scripsi plenè in l. sequester. ff. de verb. sign. nisi bona in diuersis essent locis, tunc duo dari poterunt, vt ibi dixi: sed quanta locorum debeat esse distantia, antequam plures dentur? Respon. in consue. Biturg. nouis dicitur, quòd per sex leucas. Ego verò relinquo arbitrio iudicis, qui hanc distantiam æstimabit, & an vnus possit regere hæc bona in diuersis sita locis, & in hoc exquiret consensum sequestri. arg. l. j. ff. de iure deliber.
- 12 Octauò, si commissarius datus alleget iustam excusationis causam, quòd non solent in recipiendo facere: executor alium dare debet: sed si apparitor nullum alium inueniret, diem dicet isti coram iudice ad dicendum excusationis causas: qui si iustas allegauerit, & probauerit, excusabitur: & alius dabitur, sicut dicitur in tutore se excusante, per totum tit. de excusatio. tutor. alioqui si non compareat, defectus concedetur contra eum, & remanebit in officio, vt in consue. no. Biturig. scribitur artic. lxxviij. eo. tit.
- 13 Nonò, iste seruiens, qui sequestros præfecit ad bonorum regimen, tenetur, si soluendo non sint, per l. j. ff. de magistratib. conue. † testes verò qui dixerint commissarios sufficientes, non tanquam certificatores tutorum, sed tantum in subsidium tenentur. l. cum ostendimus. ff. de fideius. tuto. & sic censuit Senatus ann. 1524. die xj. August. in magna camera. vide quæ scripsi in tract. de sent. exec. artic. j. gl. xvj. in j. Tomo Comment. in constit. Regia. De his certicatoribus, seu affirmatoribus, vt vocat eos iureconsult. in d. l. cum ostendimus. in fine. & primò hi certificatores tenentur, quam apparitor vel magistratus, vt dixi.
- 14 Decimò, quamuis de iure, vt Io. Fab. firmat in l. si eo tempore. C. de remis. pig. pretium possit debitor tradere apparitori executori, per l. à diuo Pio. §. sed si emptor. ff. de re iudi. & si ipse illud acceperit, liberatus est debitor, per l. quæsitum. ff. de distrac. pig. sed apparitor creditori tenetur. l. si pignora de euctio. Tamen per hunc text. seruiens potestatem habet eligendi commissarios, qui recipiant pecuniam, non ipse: & ideo non liberaretur pars illi soluens: quia ad hoc non est præpositus: nam de manibus illorum non posset quispiam aliquid eripere. habent enim manus καμώλας, & aduncas.
- 15 Vndecimò, si dominus velit præconiis pendentibus rem inclamata vendere, hoc ex permisso curiæ debet agere, non aliàs, nec dicitur res esse litigiosa. l. ij. C. de distr. pign. & rei venditæ debet pretium tradere commissario.
- 16

riis vel apud actuarium deponere, seu Grapharium, prout aliàs decreuit senatus in quodā debitore, qui volebat vēdere ligna nemorum pendentibus proclamatibus: & curia eidem permisit: ita tamen vt pecuniam traderet commissariis, & interim praeconia cessabunt, & adiudicatio rerum proclamatarum, vt censuit idē senatus pro domino Antonio de Mailli contra Robertum de Mailli proclamata prosequentem, ann. 1518. die iij. Martij: quia nullum fit creditoribus praedudicium, cum pecuniam rei subhastatae habeant, imò expensae vitantur, & finis litibus imponitur: vt habetur in stylo parla.

Arestum.

*Praeconia
debitor fa-
cit cessare
offerendo de-
bitum.*

aresto ccccxxiiij. † Etiam si dominus rei proclamatae soluere velit debitum, cessabunt praeconia, quamuis non soluat expensas, quas poteris postea creditor per viam actionis petere, & tenebitur reus soluere eas expensas factas in praeconiorum prosecutione, sed non tenebitur soluere expensas, quas contra oppositos creditor fecit hoc casu: secus si res fuerit per decretum adiudicata, vt inferius scripsi. Et hoc vidi in quibusdam curiis seruari, quamuis regulariter tota res vendi possit, quamdiu nondum integra soluta est pecunia. l. quamdiu. & l. quae specialiter. C. de distra. pigne. Soci.

*Locari res
suisita po-
rest.*

confi. cccxxiiij. in ij. volu. † Sed ipsi commissarii recipere fructus poterunt, vel aliis si expedierit, locare, per l. in venditione. §. si quis fructus. ff. de bonis auctori. iudi. possidend. quia per alium recipiens perinde est ac si ipse reciperet. l. j. §. videor. ff. de vi & vi ar. debet tamen ista locatio iudicis au-

*Arestum.
Sequester
coram quo
ratione red-
dere cogatur.*

thoritate fieri, & vocatis domino, & licitatore, & quorum interest: atque plus offerenti tradi, & adiudicari non suspecto nec fauorabili alteri parti: vt censuit senatus: de quo in stylo parlamenti aresto ccccxxvij. † Item si commissarii sint à senatu deputati, in curia possunt conueniri finita lite.

Arestum.

Bart. in l. si oleum. ff. de dolo. tam pro rei restitutione, quam pro reddendis rationibus, & reliquis. Et in illa curia respondere tenentur, à qua habent rem, & cuius auctoritate administrationem receperunt. Et si condemnati fuerint ad restituendum reliqua, non obstante appellatione exequentur per personae prehensionem: & si nolit commissarius rationem reddere trino edicto monitus, si contumax existat, nullis sumptibus deductis, & nulla etiam recepta mercede rationem reddere compelletur, vt curia suprema

*Iuramento
commissarij
an standum
sit.*

statuit: prout refert Imber. in insti. foren. §. atque venundatis. vbi plus affirmat, teneri iurare, à libro rationum, fraudem, dolū, malūque abesse, & ita inualuit vsus secundum eum: sed de expensis minutis, stabitur iuramento commissarij, per l. si quis. §. vlt. C. de dona. vbi doct. plenè scripsi in l. boues. §. inter. ff. de verb. sign. potest tamē probari contrarium per aduersam partem, quicquid dicat Imbertus: vt plenè scribo in art. iij. trac. de fruct. in iij. Tomo Cōment. in cōsti. reg. & hoc seruatur in curiis Franciæ, sed si sequester dilationē petierit ad probandū, & probare non poterit, poterit tamen ex æquitate petere vt iuramentum eidem deferatur, arg. l. si quis iusiuran-

*Datis semel
commissa-
rijs alij an
dari possint*

dum. C. de rebus creditis. Feli. in rub. de prob. in fi. † Præterea si commissarii sint deputati à iudice laico super beneficio litigioso, si postea archidiaconus dicens se habere fructus primi anni, alios commissarios dederit, fuit iudicatum à senatu abusiue processum, ann. 1534. die xj. Februarij contra Archid. Blesen. quia impediuit iurisdictionē secularem, sed debet Archidiaconus vel alius appellare, vel opponere contra dationem illorum com-

missario

20 missariorū. † Item si plures sint sequestri seu cōmissarij, quilibet insolidum tenetur. nam sic solent obligari in prima receptione, & si simpliciter essent obligati, adhuc tenerentur insolidum, cū ex munere publico teneantur: alioqui contra. tex. in l. j. §. fi. ff. de exerci. actio. & Bart. in §. si plures. ibidem.

Commissarij insolidū tenentur.

Idem, articulo XXVII.

Que toutes choses criees seront mises en main de iustice, & regies par commissaires, qui seront commis par le sergent executeur desdites criees, lors qu'il commencera à faire lesdites criees, non obstant les coustumes contraires.

Articulus secundus.

GLOSSA VNICA.

1 **X**N superiore articulo dictum fuit res debitoris capi, & sayfiri posse pro executione etiam ante appretiationem, sed non dixit, quid postea faciendum sit. Ideo hīc statuit, quod illa bona in manu iustitiæ ponantur, & per commissarios regantur, qui ab apparitore committi debent; & hoc fieri ab initio præconiorum debet,

2 non obstantibus consuetudinibus contrariis. † Vnde ex hoc tex. sequentia eliciuntur, primum quod statim ubi res debitoris capta & sayfita est per executorem, debet poni in manibus iustitiæ, & sequester seu curator bonorum captorum dari, quem hīc commissarium vocat: & hoc iuste introductum est: quia debitor postquam res erat capta interim recipiebat fructus, & differebat quantum poterat, & interdum repetita die vendebat, & multos qui his præconiis obfistebant inducebat, vt art. j. dictum fuit. Prætereā fuit statutum, vt res sequestretur, & apud commissarios deponatur, licet regulariter sequestratio sit de iure prohibita. l. vna. C. de prohib. seques. pecu. scripsi abundē in l. sequester. ff. de verb. signific. & in tract. de seque. in ord. Reg. in iij. Tomo Comment.

Sayfita res ab apparitore debet poni in manibus iustitiæ.

3 Et sic, quāuis de iure sequestratio fieri nō debeat, si detur idonea cautio. l. senatusconsulto. in fi. ff. de offic. præsi. & l. fi. de ord. cogn. C. ac in l. litibus. C. de agri. & censit. lib. xj. tamen hīc non obstante quacunque idonea cautione oblata fiet sequestratio: quia lex seruanda est, l. leges. C. de legib. Etiā post sententiam satisfactio non releuat. gl. in l. fi. C. qui ad liber. procla. non licet. Bart. & alij in l. si cum dotem. §. si verò. ff. solu. mat. & hīc fit executio post sententiā, vel post obligatorium instrumentum, quod vim sententiæ habet: vt plenē scripsi in tract. de lite. oblig. in primò Tomo constitu. Regia. ne obligationes ex obligationibus fiant, l. iij. §. ait prætor. ff. de re iud.

Sequestro locus est, licet offeratur idonea cautio.

4 Secundò decidit hic text. à quo debeat commissarius dari, videlicet per apparitorem executore præconiorū, ibi, *qui seront commis par le sergent executeur desdites criees*, & ideo cū ab ipso cōmittatur, si soluendo non sint commissarij dati, tenetur hic seruiens, vt superius art. j. diximus, quia interdum pecuniam ob hoc multi recipere solent, quæ eis in perniciem esse debet.

Apparitor dat commissarium.

5 Tertiò quando debeant hi commissarij eligi? Respondet hic text. simul atque apparitor inchoabit proclamata & præconia, ibi, *lors qu'ils commencent à faire lesdites criees*, & hoc propter rationes quas superius adduxi.

Commissarij quando dantur post rem sayfiam.

6 Quartò reprobatur tex. cōsuetudines cōtrarias, ibi, *non obstant coustumes contraires*. Et sic non videtur tolli consuetudo, nisi de ea fit mentio: quia est facti: & princeps ea quæ facti sunt, ignorare censetur, ca. j. de const. in vj. Nisi

Consuetudines an princeps censetur tollere.

consuetudo esset incerta in iure, vt consuetudines feudorum, tunc censentur sublatae, etiam non facta illarum mentione, sicut ius, quia eas scit princeps. Bald. in c. cum ordinem. col. v. nu. 17. de rescrip. Perus. & alij in d. c. j. & Ias. in l. ij. col. ij. C. si contra ius. Idem dicunt doct. in consuetudine notoria, vt mortuus say sit viuum, cum eam princeps scire praesumatur. c. scribam. & c. quanto. de praesumpt. Bald. in l. ij. in fin. C. quae sit long. consue. Ias. in l. ij. col. j. C. si contra ius. Feli. in c. super literis, col. iij. de rescri. & in c. fin. col. j. de iudi. & in c. à nobis. in prin. de excep. facit quod not. Ioã. Fabr. in §. j. de offic. iudic. vbi non valet sententia lata contra consuetudinem notoriam, quia iudex eam ignorare non praesumitur. alias limitationes vide per doct. in c. j. de const. in vj. & quae scripsi in trac. de consuet. in iij. de Tomo Commenta. in constit. reg. † Et ideo dicit hic text. *contraires*: quia si consuetudines sint conuenientes, eas non vult tollere, sed seruare. c. fi. de consuetu. in vj. cle. dudum. §. penul. de sepul. scripsi in forma mand. in verb. contrariis, in concord. Franciæ.

Idem, articulo lxxviij.

Articulus
tertius.

*Et defendons aux propriétaires & possesseurs sur lesquels se feront lesdites
crites, & tous autres, de non troubler, ne empescher lesdits commissaires,
sur peine de priuation de droit & autre amende arbitraire, à l'arbitra-
tion de iustice.*

Vis sequestro
feri non de-
bet.

HIC prohibetur ne sequestro vis fiat sub poena priuationis iuris, I quod probatur in cle. vna. de sequest. pos. & fruct. & facit rub. ff. ne vis fiat ei. Sed ista verba text. *sur peine*, magis denotant quamdam comminationem, quam iuris priuationem. glos. in c. vno. de sagittar. vnde apparitor cum denuntiat condemnato bona in executione capta, praecipere debet vt ab earum rerum possessione absteat, & commissariis vim non faciat, quominus his rebus fruantur: qui si opponat, vel appellet, eo non obstante, administrationem sequestri recipient, quia viator non habet causae cognitionem, vt dicit Imber. fuisse in Senatu iudicatum. lib. j. §. atque venundatis. Ideo isti commissarij, si eis vis inferatur, debent denuntiare creditori in iudicio: & ipse creditor debet à iudice petere, vt pro qualitate personarum impediens, condemnentur: si verò fuerit pars inobediens, ad id quod partis interest, & ad multam condemnabitur: & si magnam iudex inueniat in parte proteruiam, & inobedientiam, iure eam priuabit: vt hinc & in l. j. & per totum. ff. ne vis fiat ei. † Si tamen domi- 2 nus antea locasset rem captam ad tres annos, executor non poterit ab illo conductore remouere, dummodo soluendo sit, & non sit facta ultra triennium, nec in fraudem: sed is conductor tenebitur reparationes necessarias facere, & pecunias dare commissario per iudicem dato, vt est in consuet. not. Bitur. art. lxxij. † Item si domus sit indiuidua, est licitanda, vel vni adiu- 3 dicanda. §. eadem. de offi. iudi. in instit. ideo si is qui habet partem alteram ex licitatione emat, non tenetur laudimium soluere ex illa parte, quia ex necessitate res vendita fuit. arg. l. Caesar. ff. de publica. & l. nauigia. C. de fur. & ita censuit senatus, & hoc publicè protulit die Mercurij hebdomadae sanctae

Conductor ve
conducta say
sita an possit
expelli, &
ad quid te-
neatur.

Laudimium
non soluitur
ex emptione
necessaria.

Arbitra.

sanct
4 con
est p
mus
pro

ri. l. fi.
2 Se
cta eff
graph
& pra
3 Te
aduoc
solenn
rogab
cundu
dum o
esse de
tu hon
4 Qu
iudicis
terit cr
inclam
concep
ita sena
5 Qui
primus
ne, sec
in locu
ex pen
contra
obau

sanctæ Do. à sancto Andrea, præses excellēs Paris. anno 1538. ante Pascha
 4 contra procuratorem Regium in camera Thesauri. † Imò quando domus
 est plurium, & non possunt simul inibi commodè morari, debet locari do-
 mus per præconium, & plus offerenti tradi, & illa pecunia singulis dominis
 pro rata dari, vt fuit in senatu iudicatum anno 1542. die xxvj. Septembris.

Idem, articulo LXXIX.

*Que le poursuyuant criees sera tenu incontinent apres icelles faites, les faire
 certifier bien & deuement, selon nos anciennes ordonnances, & faire atta-
 cher la lettre de la certification à l'exploit des criees, & sous le seel du Iuge,
 qui l'aura faite, au parauant que s'en pouoir ayder, ne faire aucune pour-
 suite desdites criees: & ce sur peine de nullité d'icelles.*

Articulus
 quartus.

GLOSSA VNICA.

1 **H**OC text. sequentia habemus. Primò quòd auctio- Principalle
 pars profe-
 quens præ-
 conia quo-
 modo debeat
 procedere.
 nis caput factis præconiis, & proclamatibus, ea denuntiat
 iudici pro tribunali sedēti, dicitque se compleuisse omnes
 auctiones, & toutes les criees & autres solennités requises, quæ
 inclamationes non debent communiter die dominico fie-
 ri. l. fi. C. de feriis.

2 Secundò, debet pars requirere, vt hæc præconia certificentur debite fa-
 cta esse, & secundum iuris & cōsuetudinis scita, & debet iudici tradere vel
 graphario ea videnda: & iudex præcipit, vt legantur in iudicio coram eo,
 & pragmaticis, vt ipsi dignoscere possint, an rite facta sint.

3 Tertiò, facta auctiōnū lectione, is qui ea prosequitur præconia, vel eius Iudex præ-
 conia rite
 facta decla-
 rat.
 aduocatus debet postulare à iudice, vt declaret præconia rite concepta, &
 solennitates assuetas interuenisse: qui iudex sigillatim pragmaticos inter-
 rogabit an rite absoluta, & facta sint: qui si rite facta respondeant, & se-
 cundum consuetudinem, & stylum in illa curia seruari solitum, & secun-
 dum ord. Regias: tunc iudex confirmabit has auctiones, & declarabit eas
 esse debite & rite factas. & hæc sententia facit ius, l. ingenuum. ff. de sta-
 tu homi.

4 Quartò, oportet illis præconiis certificationem iudicis adiungere sub Probari an
 possit contra
 sententiam
 certificationis
 iudicis.
 Arrestum.
 iudicis sigillo certificantis ea debite facta: alioqui sunt nulla, nec illis po-
 terit creditor iuari: vt in hoc tex. patet. Et si semel fuerint certifi-
 cationes, non potest contrarium probari, videlicet, quòd non rite
 conceptæ sint; nisi pars aduersa appellaret ab illa sententia certificationis.
 ita senatus censuit ann. 1520. die xix. Iulij.

5 Quintò, quòd si plures sint prosequentes, primus præfertur, & quandiu Primus pro-
 sequens au-
 ctiones præ-
 fertur.
 primus prosequitur, secūdus nō potest. Sed si primus cesset à prosequutio-
 ne, secūdus persequi eas auctiones poterit: debet tamē facere se subrogari
 in locū primi, alioqui non recipietur, nisi negligentia adsit, vel nisi soluat
 ex pensas factas à primo, Sic censuit senatus pro magistro Martio Fuset,
 contra magistrum Ioannē Ragueneau, anno 1354. die xj. Decembr. & si
 ij. To. Comment. Do. Rebuff. O iij

secundus desistat, poterit tertius sic prosequi, & is qui desistit, tenetur dare processum verbalem, & omnia quae seruiunt ad praedictam executionem, aliàs *criees sur criees ne valent rien*. Nempe si quilibet creditor vellet praeconia rei facere, plus exponeretur, quam res esset, ob id postquam res semel inclamata est ad instantiam vnus, alter creditor se opponere poterit, & non facere nouum praeconium: nisi, vt dixi, primus cesset, quia tunc secundus prosequi poterit, & cessante secundo tertius, & deinceps hoc fieri solet, impetrando literas Regias subrogationis, vt vidi fieri in curia. † Item si prosequens praeconia negligens, vel tardus sit ad prosequendum, oppositentes, vel aliquis ipsorum poterit petere, vt assignetur ei terminus ad prosequendum, & finiendum dicta praeconia: & iudex illi assignabit terminum competentem, & idem secundo subrogato, vel tertio, ac praecipietur ne colludant cum proprietario: imò dicetur, qd si perfecta intra tale tempus non fuerint praeconia, qd secundus subrogabitur: & ista seruari solent in iudicio forensi, quae sunt notanda pro his facit l. mancipiorum. ff. de opti. leg. & c. si tibi absent. de praeb. in vj.

Primo negligente prosequi praeconia quid agendum.

Auctionis primum omnium recuperantur expensa.

Sexto, auctionis caput, qui prosequutus est auctiones, in primis debet auctionum expensas recuperare, & postea ad contributionem cum aliis venire, l. fin. vers. quid enim. C. de bon. auth. iud. possid. Iab. in l. si eo tempore. C. de remis. pign. & si prior tempore fuerit in hypotheca, omnibus praefertur, per regu. iur. qui prior est tempore, in vj. quam ampliaui & limitaui in tract. de consti. reddituum.

Verum quia super his solennitatibus, & certificationibus quotidie noua oriebantur dubia, ob id curia suprema Paris. ita super his decreuit.

Ordinatio curiae vniuersalis solennitates omnes auctionum breuiter perstringens.

La cour a ordonné, & ordonne, que desormais, quand aucunes criees seront presentees pour certifier à aucuns iuges, ils seront tenus les faire lire en iugement, en iour de plaid, & durant iceux, & icelles ainsi leues, par l'aduis, & deliberation des practiciens estans esdits: plaid, certifier, si elles sont bien & deuement faites, selon les vs & coustumes des lieux, ou les choses criees sont situees, & assises, ou non: & de tout ce sera faite mention en l'acte de ladite certification: sans ce que pour faire ladite certification, lesdits iuges & practiciens prennent aucune chose des parties poursuiuans lesdites criees, si n'est le Greffier, raisonnablement, pour son salaire: & à ce que cy apres aucuns n'en puissent pretendre ignorance, la cour ordonne que ceste presente ordonnance sera enuoyee, & publiee es sieges des Baillifs, Seneschaux, preuosts, & autres iuges de ce Royaume. Fait en parlement le iij. iour de Ianuier l'an 1512.

Requisita ad praeconia rite peragenda.

Inclamatio nes tres vel quatuor pro locorum diuersitate.

PTIMUM senatusconsultum describens requisita ad certificandum praeconia, an sint rite concepta necne. Primò requiritur quòd antea facta sint praeconia: aliàs quomodo posset ea iudex rite concepta declarare? arg. cap. ad dissoluendum. de despon. impu. † Sed quot requirantur? pro consuetudine & stylo locorum hoc sciri potest, videlicet tria vel quatuor: nec debent singula certificari praeconia, sed omnia simul facta, ne impediatur auditorium super his. Secundò

12 scrib
tant
C. d
scri
phy
pta.
13 T
nia a
offe
tur.
14 C
vel C
iuges
diuc
nens
dice
15 C
iudic
Iaso
ad g
16 S
de pl
quo
ta ef
17 S
æqu
tialia
18 C
de v
haut
cause
tels,
19 N
prag
& d
patr
delib
con
xim
esdit
exp
20 I
facta
sunt
stum

- 12 Secundò, requiritur q̄ illa præconia sint scripta: saltem apparitor debet scribere se fecisse, nec sufficeret solo verbo referre curiæ licet aliàs actus tantum valet sine scriptura, quantum cū scriptura, l. pactū quod bona fide. C. de pact. verū quia apparitor, vel pars posset postea contradicere, ob id scribenda sunt, vt dicitur de contractu emphyteotico, in l. j. C. de iure emphyteo. alioqui præsentari, & in iudicio legi non possent, si non essent scripta. l. j. ff. de his quæ in testa. delent. & tamē iste tex. vult vt in curia legantur.
- 13 Tertio requiritur, quòd præsententur iudici, & offerantur dicta præconia approbanda, ibi, *presentees pour certifier*: ergo pars præsentando debeat ea offerre ad certificandum. & ista est causa finalis propter quam præsententur. de qua in l. fi. ff. de hæred. insti.
- 14 Quarto requiritur quòd iudici præsententur, nec sufficeret, quòd scribere vel Graphario præsentarentur, quia nō est iudex. & hic text. dicit à *aucuns iuges*. ergo sufficit præsentare iudici illius curiæ, à qua emanat executio. l. à diuo Pio. ff. de re iudi. vbi doct. siue sit iudex primarius, vel eius locum tenens, seu ad uocatus antiquior, dummodò pro tribunali sedeat: vt inferius dicitur: & id temporis quo præconia præsentantur.
- 15 Quintò, quòd in iudicio legantur, ibi, *en iugement*: multa enim valent in iudicio facta, quæ aliàs non valerent. l. siue apud acta. C. de transactio. vbi Iason adducit sex casus: & probatio nobilitatis in iudicio fieri debet, quo ad gradus & nominationes. §. cū verò. de collatio. in concord. vbi scripsi.
- 16 Sextò requiritur, quòd legantur eo die, quo causæ agitantur. ibi, *en iour de plaid*, & eis durantibus, ibi, *& durant iceux*. quia possent legi tempore quo nullus adesset: vnde hoc tollit tex. ipsius placiti senatus. quare si deleta essent vel superinducta, non probarent. l. j. ff. de his quæ in testa. delent.
- 17 Septimò, quòd in iudicio ista proclamata legantur tota, quia indefinita æquipollet vniuersali. l. si pluribus. ff. de leg. ij. sufficit tamen verba substantialia lecta fuisse, licet alia verba parum ad rem pertinentia omissa fuerint.
- 18 Octauò requiritur, quòd ea quæ leguntur, intelligantur, l. j. vbi doct. ff. de verb. oblig. & hoc solet iudex testari sic, *Auons fait lire de mot à mot, à haute voix en iugement, durant les plaid de ladite preuosté, & en expediant les causes d'icelle, par tel greffier iuré d'icelle preuosté, en la presence des maistres tels & tels, & c. aduocats & practiciens audit siege, & c.*
- 19 Nonò lectis præconiis iudex debet petere sententiam aduocatorum, & pragmaticorum, qui audierunt dicta proclamata, & eos integrare, an ritè, & debitè facta sunt, vel non, & secundum vsum, stylum, & consuetudinem patriæ & regionis, in qua facta fuerunt, & vbi res sitæ sunt, ibi, *par l'aduis, & deliberation des practiciens*: & coguntur aduocati & practici dicere, & consulere iudici, per tex. iuncta gl. vbi etiam Rebuf. & alij in l. iij. C. de proximis sacro. scrinior. li. xij. Panor. in c. in veteri. nu. 13. de elect. & dicit, *estans esdits plaid*: ergo si non sint ibi, eos ad hoc non conuocabit, nec ad hoc expressè tenerentur venire, cū nil lucri habeant.
- 20 Decimò, debent aduocati & practici dicere præconia esse ritè & debitè facta, & secundum vsum & consuetudinem patriæ locorum, vbi bona sita sunt, necne, ibi, *certifient si elles sont bien & deuement faites, selon les vz & coutumes des lieux, ou les choses sont situees & assises, ou non.*

Vndecimò, quòd in instrumento certificationis ista contineri debent 21
 ibi, *Et de tout ce sera faite mention en l'acte de ladite certification.* Ideo de præ-
 missis iudex debet facere mentionē, videlicet quod dicti curiæ practican-
 tes, postquam audiuerunt lecta in iudicio præconia, dicunt esse debire fa-
 cta, secundum vsū & consuetudinem patriæ, in qua bona sita sunt, imò
 etiam ipsi certificant bona esse sita in iurisdictione iudicis: quod dicunt
 patere ex nominatione locorum, & ex vicinis, l. forma. ff. de censib.

*Vbi certifi-
 catio fieri
 debent.*

Duodecimò, iudex debet declarare illa bona licitata esse sita in sua iu- 22
 risdictione, & quòd ideo ad eum spectet hoc certificare, & decretum inter-
 ponere: sed si in diuersis iurisdictionibus sita sint, in vtraque iurisdictione
 certificari debent. Et sic solet iudex dicere, *Nous au rapport desdits praticiens
 certifions lesdites criees estre bien & deuement faites selon les us & costumes des
 pays, & telles que sur icelles on peut interposer le decret, & adiudication, dont ledit
 tel comparant nous a requis ces pesentes, que luy auons otroyées, signees de nostredit
 greffier, & seellées du seel de nostre preuosté, pour luy seruir, &c. donné, &c.*

Arestum.

Decimotertiò, quod iudices & pragmatici nihil debēt pro his certifica- 23
 toriis accipere à parte prosequēte dictas inclamationes certificari, vt hīc;
 & sic etiam cēsuit Senatus ann. 1524. die xij. Aprilis, ante Pascha. facit glos.
 fing. in l. in sacris. iij. in verbo ex dispositione. C. de proxi. sacro. scrinio. vbi
 dicit quòd iudex nihil debet accipere, quando extraordinariè agitur. pro-
 bat Corset. in fing. incip. libellus. in ij. quod est bene notandum, licet non
 sit gratum iudicibus, nec pragmaticis, qui ad lucrum non claudicant.

*Iudex qua-
 do mi acci-
 pere, acbeat*

Quamuis iudex, & pragmatici nihil pro his certificationibus recipere 24
 debeant, actuarius tamen sine grapharius poterit iustum salarium recipere:
 quia nemo suis stipendiis militare debet cap. precaria. x. q. ij. & rationale
 ob id dicit: quia hi solent excedere metas rationis in exigendo, vt Papa te-
 statur, in cap. statutum. §. notarium. de rescrip. in sexto.

Decimoquartò, si præconia fiebant ex aresto curiæ supremæ, his præ- 25
 missis factis pars prosequens inclamationes, impetrabit literas Regias, ad
 citandum dominum rei proclamata, & ad videndum interponi decretum
 super re licitata.

Item oppositantes citabuntur ad dicendum causas oppositionum, & ad 26
 fines distrahendi.

*Impediri
 potest inter
 posuio de-
 creti.*

Adhæc auctionarius etiam in ius vocabitur ad tradendum pretium 27
 oblatum, & vt dicunt, *faut adiourner lencherisseur pour ruyder ses mains des
 deniers de l'enchere.*

Decimoquintò, parti solent dari duæ dilationes ad impediendum de- 28
 cretum, & ad dicendum causas, ob quas decretum impediri debet. idem in
 oppositibus ad dicendum causas oppositionis, tradendum literas & ti-
 tulos quibus iuuari volunt.

Decimosextò, si parlamentū vel alius iudex videat partem opponentem 29
 nō posse iure impedire, quin res ista vendatur, dicet præconia rectè & ritè
 facta, & non obstantibus in contrarium allegatis, quæ reicit, pronuntiabit
 decretum adiudicandū plus offerenti, & condēnabit illā partem contradi-
 centem in expensis. Si verò iustā habeat causam pars rea, dicetur q̄ iustè se
 opposuit, & decreti adiudicationē impediuit, & q̄ iniustè actor illā requi-
 siuit

fuit, ob id illum actorem condemnabit ad impensas, damna, & interesse, ratione executionis præcedentis: sic seruant iusti pragmat'ci. Bartol. in l. si aleum. ff. de dolo.

30 Decimosseptimò, si error, vel omisio inueniatur in his auct'ionibus, qui non interueniat ex persona debitoris, sed executoris, vel alterius, poterit pars per literas Regias releuari: solet tamen adiici in literis regiis, *Et faisant pour le poursuivant une crie d'abondant.* Si verò ex persona actoris prosequenti hęc præconia, defectus euenerit, pronuntiabuntur nulla cū expensis, & dicetur denuo præconia facienda. *Error in solemnitate quomodo purgetur.*

31 Decimooctauò, de iure requiritur quòd res viginti diebus publicè vendenda sit. gl. in l. j. C. de fide instr. quod obseruari in rebus ecclesiæ, & fiscali debet, & ciuitatū, & minoris. Bart. in l. licitatio. ff. de public. nec potest minui, nec augeri hoc tēpus. Bal. in auth. hoc ius porrectū. C. de sacros. eccle. col. iij. Ego tamen vidi augeri & minui secundū consuetudinem curiarum. *Tria requiruntur in rebus fiscalibus.*

Et in his rebus fiscalibus tria præcipuè requiruntur. Primò, quòd constet de debito. Secūdo, quòd in solutione fuerit cessatū. Tertio, quòd venditio fiat solenniter, & iusto pretio. l. quicūque. vbi Io. de Platea. C. de fide instr. lib. x. gl. in l. si aduersus fiscū, & in §. pe. de vsucap. in instit. in rebus verò priuatorū tempus subhastationis est in arbitrio iudicis, teste Luca de Pen- na in rub. C. de decre. decurio. lib. x. quod est verum si per consuetudines, statuta vel stylos curiarum non sit expressè statutum. Et hodie tam in rebus publicis quàm priuatis est certum ex stylo præstitum tempus, & illud seruandum est, & aliæ solēnitates statutz in illis curiis, in quibus hęc fiunt præconia. Lud. Roma. consil. ccij. quo ad primum.

32 Decimononò in locationibus nō requiritur subhastatio. gl. in l. quāuis, in verbo prædij. C. de vendit. rer. ciuita. li. xj. & l. iij. in verbo licitatio. C. de fund. patrimo. libr. xj. quod est verū in rebus priuatorum, secus si locentur res publicæ, teste Bertach. in tract. de gabell. in ij. parte. q. vj. & seq. per l. pe- nes. C. de vectig. & commif. quod patet in rub. *des eaux & forests*, in his or- dinatio. Etiam in rebus priuatorum commissarius quando fructus locat, plus offerenti debet tradere, vt supra dictum fuit.

33 Vigestimò, etiā quolibet tempore recipitur quis ad plus offerendū, do- nec decretum fuerit interpositum, & sigillatum. l. si. C. de fide instr. lib. x. & sic censuit senatus Paris. vt citat Io. Gallus in q. ij. postea non, nisi à decreti interpositione fuerit appellatum, quia appellatio extinguit iudicatum, l. j. in fin. ff. ad Turpill. ideo interim recipitur pars offerens debitum cum expensis. Capit. in decis. Neap. q. ccij. vbi plenè disputat. eum vide, si lubet. *Decreto interposito nisi recipitur ad licitandum. Arrestum.*

34 Tamen postquàm aliquis pecuniam certam obtulerit, etiam præconi obligatur, teste Bart. in l. licitatio. ff. de publica. & Bertach. in tract. de gabell. in ij. parte. quæstio. x.

35 Vigesimoprímò, is qui opposuit, non recipitur ad licitationem, nec ad augendum pretium rei captæ & saylitz, per l. ij. C. si in caus. iudic. & sic iudicauit senatus anno 1537. die xxix. Nouembris, hodie tamen permittitur, vt inferius dicetur. *Arrestum.*

Vigesimosecundò, postquàm vna res capta & saylita est pro vno debito, debitor offerēdo aliā rem pro eodem debito nō liberat istā rem captā, nisi pecu

pecuniā offerat. probatur in l. iij. §. ait prætor. ibi, pecuniam soluat. ff. de re iudi. l. si rem. in fi. cū l. seq. de pigno. actio. Pet. Ferr. in practica sua in forma respon. libelli. in actio. hypotheca. in glos. satisfacere. alia dicentur artic. seq. solennitates in rebus minorum docet curiæ placitū, quod transcripti, in tract. de liter. oblig. artic. xj. gl. iij. ibidem, videlicet ne plura.

Idem artic. 80.

Articu-
lus quin-
tus,

Tous opposans calomnieusement à criées deboutés de leurs oppositions, seront con-
damnés en l'amende ordinaire telle que du fol appel en nos cours souverai-
nes, & de vingt liures Parisiés es autres iurisdiccions inferieures, & plus
grandes à la discretion de iustice, si la matiere y est trouuee disposée, & au-
tant enuers les parties.

G L O S S A V N I C A.

Requisita
ut per calū-
niam oppo-
nēs multet-
tur.

QUIA nullus debet iniuste opponere præconiis ne retardetur, 1
sed cito fiant, & ne ex litibus lites oriantur. l. iij. §. ait prætor.
ff. de re iudi. & quia id quotidie exercebatur, ideo statuit mul-
ctam opponentibus per calumniam. Et nota requisita in hoc

text. ut scilicet per calumniam opponens multetur.
Primò requiritur quòd quis se opponat, & potest se opponere per se aut 2
per procuratorem habentem ad hoc speciale mandatū. Et in hanc incidet
multam etiam opponendo se per alium. facit l. & hab. et. §. j. ff. de precat. &
reg. iur. sed si aliquis opponeret se sine mādato, is esset ad multam cōdem-
nandus nomine proprio, non alius cuius nomine se opposuit, si ratam op-
positionem non haberet. c. cū quis. & ibi doct. de senten. excōmunic. in vj.

Secundò quòd se opponat actionibus, seu subhastationibus, ibi à criées, 3
secus si opponeret alteri actui, cum in aliis oppositionibus non sit statuta
multa, ideo imponi non debet. l. si quis sepulchrum. §. funus. ff. de religiof.
ibi, nullam esse huius rei pœnam: & quia pœnæ sunt restringendæ, non ex-
tendendæ. l. interpretatione. ff. de pœnis.

Calumniōse
se opposuit
se præconis
quis dicitur.

Tertiò quòd per calumniam se opposuerit, ibi, calomnieusement, præsumi- 4
tur calumnie causa hoc fecisse, si de iure suo nō ostendat, & succumbat. arg.
l. eum quem temere. ff. de iud. nisi iudex videret eū fuisse deceptū, & iustam
habuisse causam, ut pote quia testes, qui promiserant de ponere, sunt mor-
tui, ut dicit gl. in c. j. in gl. vlt. de elect. in vj. vel quia ostēderet publicum in-
strumentum. Sed acceptilatio fuit producta, quam pars ignorabat, quia erat
hæres, quia ignorare præsumitur facta defuncti. l. eius. ff. de rebus cred. in a-
lieno enim facto tolerabilis est error, l. fin. ff. pro socio.

Quartò requiritur quod repulsus sit ab oppositione per sententiā, vel a- 5
restum, ibi, deboutez de leurs oppositions. Si ergo desisteret ante sententiā, non
cōdemnaretur per hunc tex. idē si in parte repelleretur, fortè quia opposuit
pro centū aureis, & postea probatū fuit quinquaginta tantū debitos: tunc
nō censetur calumnia, maximè si successit in locū alterius, & postea ostēsa
est eidem acceptilatio partis, quam nesciebat. l. qui in alterius. ff. de reg. iur.

Appellan-
tium perpe-
ram emēda
ordinariā in
cursis supre-
mis.

Quintò condēnabitur in curiis supremis ad multam ordinariam teme- 6
re appellantium, quæ est sexaginta librarū in parlamenti, & in magno cō-
cilio, & ideo in illis condēnabitur ad illam summam: quia illa est emēda
ordinaria

ordinaria temere appellantium in illa curia, & in dimidia summa quo ad partē, quā suis molestauit oppositionibus. Nā clausula in fine posita refertur ad præcedētia, l. talis scriptura. in fi. ff. de leg. j. c. secūdo requiris. de app.

7 Sextò, in curiis inferiorū opponēs per calumniā, quia à sua oppositione repulsus fuerit, cōdemnatur ad viginti libras Paris. Regi applicandas, & viginti parti, & ad plus secūdam discretionem iustitiæ: ideo quia discretioni relictum est, ab ista cōdemnatione poterit appellari, nō si dixisset cōscientiæ eius relinquatur. gl. in c. statutum. §. notarium. de rescr. in vj. vbi addidi.

8 Si tamen iudex videat leuiorem culpā, ad minus cōdemnabit, licet hīc non dicatur: quia tantū operatur propositū in proposito, quantū oppositum in opposito. l. fin. ff. de leg. iij. & bonum est argumentum de augmento ad diminutionem, & quia discretioni iudicis relinquatur & hoc seruetur.

Iudex an possit minorem multā imponere.

9 Septimò debet citari debitor ad videndū interponi decretum, & rē ad iudicari licitatori, nisi procurator opposuerit nomine domini: tunc sufficiet procuratorem citari, vt est styl. Bitur. pro quo facit text. in l. seruum. §. æquum prætori visum est, eum qui alicuius nomine vt procurator experitur, eundem etiam defensionem suscipere, & §. prætor ait. ff. de proc. & l. qui procuratorem. ibidem. & qui habet mandatum ad excipiendum & opponendum, contra electionē potest litem contestari, & omnia facere quæ tangunt electionem, teste Spec. in tit. de proc. §. ratione autem formæ. in prin. hīc. & qui potest opponere, tenebitur super his defendere.

Procurator an debeat citari, an dominus.

10 Octauò, omnes admitti debent ad oppositionem ante iudiciū & sententiā discussionis, postea non, vt fuit ordinatum per curiam ann. 1492. die vij. Ianuarij. In hæc verba: *La cour a ordonné, q̄ nul ne sera receu à soy opposer à aucunes criees faites par l'ordonnance d'icelle cour, ou en executant les arrests d'icelle, apres ce qu'elle aura cogneu, & discuté des oppositions mises en icelles criees, & de la priorité & posteriorité. Mais sera l'on receu seulement à encherir usques à ce que le decret des criees soit seellé.* Et postea aresto fuit cōfirmata hæc ordinatio ann. 1522. die vj. Iunij pro Io. de la Roche contra Renatū Souleau. facit tex. in l. si priusquam. C. de distract. pig. vbi etiam doct.

Opponens non recipitur post sententiā discussionis. Ordinatio curia.

11 Nonò, iudex procedit ad iudiciū discussionis sic: disquiret prius an præconia & incantus ritè facti sint. quòd si iustè omnia facta inuenerit, statuet hæreditatem, vel rem captam vendendam per decretum, & adiudicandam amplius offerenti, & tunc disquiretur de singulis creditoribus, qui locabuntur pro antiquitate temporis, & secundum illorum ordinem: nam qui prior erit tempore, priorem & potissimam obtinebit prærogatiuam, per regulam qui prior. de qua scripsi. in tract. de consti. red. in hoc Tomo.

Discussionis sententia quomodo feratur.

12 † Et si semel fuerit sigillatum decretum, non recipietur aliquis opponens, etiam augere volens pretium, nec quidem prætextu cōsuetudinis per Regem nō approbatā, vt censuit Senatus ann. 1533. die j. Febr. inter Io. Burgalet, & Petr. Charuerie, ac Benedictum Martinet. idem censuit ann. 1547. die vij. Iunij, facit l. si priusquam. C. de distr. pig. & ibi doct.

Decretum sigillatum impedit opponentem.

13 Decimò, si quis augere pecuniā velit, debet dicere actuario seu Graphario curiæ, in qua augetur pretiū, & postea illa auctio describetur, & in auditorio promulgabitur, ac debitori executor nūciare debet, atque affigitur curiæ illius iudicis, cuius autoritate res venduntur, & per quidecim dies

Augenda pecuniā in licitatione modus.

debet sic remanere, vt dictum fuit, & postea obtinebitur decretum, sed non antequam is, qui maius obtulerit pretium, de posuerit pecuniam apud Grapherium, l. vlti. C. de bon. autho. iudi. possid. qua si differat, vel nolit deponere intra tempus praestitutum, potest compelli per suae prehensionem personae, & si adhuc differat tradere, recipietur secundus, qui pretium obtulerat, & pro pretio oblato a se, si velit, alioqui alius. Et iste primus stolidus & temerarius licitator condemnabitur tam parti ad reliquum pretium, quam ad emendam ratione abusus commissi, nisi repentina successisset illi causa, vt videlicet ignis, si combusta fuerit eius domus praecipua: vbi erant vtenilia pretiosa, argentum, & alia mobilia, vel si alia iusta causa subsit, per quam excusatione mereatur, vt censuit Senatus ann. 1517. die xiiij. Iulij: condemnauitque eum, qui maius obtulerat pretium, ad illud dandum & tradendum intra mensem, alioqui ad multam centum librarum Regi applicandam, & ad expensas, damna & interesse partis, vt patet in stylo Parl. aresto cccxcvij.

Arestum.

Procuratorium ad offerendum pretium que continere debeat.

Auctionarius que debeat declarare ad augendum pretium.

Proprietarius fraudulenter instigans aliquos ad licitandum.

Auctionarius an integram pecuniam deponere teneatur.

Liberares in praconiis quando per decretum clarificatur.

Opponens nullus recipitur post decretum interpositum.

Ideo notandum est non recipiendum licitorem offerentem pretium per alium, nisi procuratorium speciale miserit, in quo continebuntur sequentia. Primum annus & dies constituti procuratorij, sicut in aliis instrumentis. l. generali. C. de tabul. lib. x.

Secundo, debet licitator, siue auctionarius declarare locum suae habitationis, vt alibi dicam in rub. des nota. Nam plerunque natio prouocat, aut deterret. l. quod si nolit. §. qui mancipia. ff. de aedil. edic.

Tertio, statum & qualitatem suae personae: quia sunt quidam prohibiti, ob id oportet habitationem inferere, vt id sciamus, an is offerre prohibitus sit, & an frugi vir sit, necne, l. j. ff. de ser. fug.

Quarto, iudex interrogabit vltimum auctionarium, si fraude vel malitia fuit instigatus per proprietarium, vel alium ad offerendum hoc pretium: quia dolus & fraus non debet alicui patrocinari, cap. sedes. & seq. de rescri.

Quinto, si pecuniam praesentem habeat ad satisfaciendum pretio iam oblato: quia executor non potest habere fidem de pretio, vt artic. vlti. inferius dicitur.

Sexto, non tenetur pecuniam, quam in praconiis obtulit deponere integram, sed potest retinere sibi debitam, & reliquum tradere, vt in consue. Bituricen. §. lxxix. rubr. des executions. & compensare sibi debitum potest, vt patet in tit. de compens.

Vltimo, res sic per decretum adiudicata, libera tradi solet ab omni aere alieno, ab hypotheca, & alio iure: quia res libera praesumitur, nisi probetur seruitus constituta, l. altius. C. de seruit. & aqua. quod non fuit in praconiis probatum: ob id libera res remanebit: vel nisi fuerit per sententiam adiudicationis reseruatum aliquod ius, vel si fuerit reale, & iuris directi dominij reseruatum censetur, etiam si dominus non opposuerit: quia est rei affixum, & res transit cum sua causa. l. alienatio. ff. de contrah. empt. Sed reditus ex nummis prouenientes, solet iudex decernere redimendos, ex pecunia rei subhastata, si sufficiat.

Vndecimo, haec adiudicatio per decretum ita firma existit, vt nullus post decretum recipi possit: quia pignus remittere videtur, quando non se opponit. l. si eo tempore. C. de distract. pign. aliis ista forma, & solennis conuocatio

catio e
doct. in
1 - Qu
- no
- illo
- oib
- ma
1
de pr
num.
2 rare
para
adiu
ferat
puta
nos,
nec
3 S
sibi
pro
inte
bus
re,
pro
die
fori
4
uet
iur
lic
res
iud
du
de
xxl
ou
nob

catio esset superflua, & inutilis, vt etiam no. Paul. in l. vlt. C. si aduer. fiscum. doct. in auth. si omnes. C. si minor se ab hered. abstineat.

Idem, article LXXXI.

Que pour les oppositions à fin de distraire, ne sera retardé à l'adiudication par decret, s'ils ont esté six ans au parauant que d'intenter leurs actions, sur lesquelles ils fondent leurs distractions: à commencer depuis le temps que prescription aura peu courir: & neantmoins en verifiant leurs droits seront payez de leursdits droits sus le pris de l'enchere, selon leur ordre de priorité & posteriorité.

Articulus sextus.

GLOSSA VNICA.

DVOBVS modis opponi præconiis potest. Primò, vt res nõ vendantur: quia prætenditur esse vel tota, vel pars opponentis. Et tunc is debet probare rem suã esse, si eam nõ possideat, l. fi. C. de rei ven. dicenti enim incumbit onus probandi, l. ij. ff. de prob. & huic opponenti debet exemplum auctiõnũ dari, & inclamationum, vt possit præcidere & notare, quam rem, quãvve partem vult separare à licitatione: † & hæc oppositio dicitur ad fines distrahendi, id est, separandi. Verùm quia iudices olim ad oppositionem istius differebant rem adiudicare, & interponere decretũ, ob id statuitur, ne retardetur, nec differatur decreti adiudicatio, si steterit sex annis ad petendum: qui anni computantur à die quo præscriptio currere potuit. ergo si stetit per decem annos, & nouem annis fuit minor, illo tempore non est inchoata præscriptio, nec currit. l. j. & per totum. C. de temp. in integr. restit. peten.

Opponere præconiis quis multo modis potest.

In oppositioe ad fines distrahendi quomodo procedatur.

3 Secundò, si quis opponit, eo quòd res est sibi hypothecata, vt debitum sibi exoluatur, his opponentibus non datur exemplum, sed dilatio datur pro distantia locorum ad tradendum causas oppositionis: quia eorum non interest, vt res vendatur, imò ad hoc tantũ tendunt, vt ipsis soluantur, quibus potest prosequens subhastationes respondere, & opponentes replicare, & prosequens duplicare intra octo dies ex curiæ ordinatione, postea datur dies ad producendum, & ad dicendum ius, sed in hoc consuetudinem fori serues.

Opponenti bus vti debitum eis exoluatur non datur exemplum auctiõnũ sed dilatio.

4 Tamen his opponentibus, si ostendant ius se habuisse opponendi, soluetur illis ex pretio auctiõnis pro ordine suo, vt qui prior erit tempore, iure sit potior, per reg. iur. vt superiùs dictum fuit.

5 Item si plures sint opponentes, non tamen ob hoc iudex cessabit à rei licitata venditione, & adiudicatione, per l. fi. C. de iur. dom. impetr. quando res venditur ex causa iudicati, vt in l. à diuo Pio. §. quod si res. in ff. de re iud. aliàs erit supersedendum, & res tradenda primo creditori, nisi secundus offerat. l. diuersis. C. qui pot. in pig. hab. Io. Fabri. in l. si eo tempore. C. de remiss. pig. alia poteris hinc addere bone lector, quæ tibi grata erunt.

Idem, article. 85. des publiées M.CCCXXXIX.

Que les arrests ou sentences de adiudication de decret ne seront d'oresnauant in- serez les exploits des criées, ni autres pieces, qu'on a accoustumé par cy deuant
ij. To. Comment. Do. Rebus. P ij

Articulus septimus.

dy estre inferees: mais seulement fait con recit. sommaire des pieces necessaires, comme il se doit faire es arrests, & sentences donnees en autres matieres.

G L O S S A VAN I C H A I

*Summaria
recitatio in
decreto fieri
debet, &
quomodo.*

L I M solebant notarij omnia praeconia, executiones, opposi-
tiones, & alia in decreti sententia inscribere, sed hic prohibetur,
sed solum debet fieri quaedam recitatio summaria, vt in senten-
tia, vel aresto fieri solet: sic, Viso instrumento obligatorio talis, & opposi-
tione sua, & chirographo Titij, & eius oppositione, ac deinceps praeconiis
quadrinundinis siue quatuor, & certificatione, ac aliis, &c. & multis auctio-
nibus: & quia nobis constitit talem alios in licitatione vicisse: per nostram
sententiam illi adiudicamus talem rem, &c.

*Minori
nec ecclesie
succurritur
post decre-
tum.*

Item post interpositum decretum nulli succurritur, etiã minori. l. qua-
cũque. C. de fide instr. & iur. hastae fisca, &c. li. x. vel ecclesiae, quae ius suum
non deduxit, nec quidem per literas Regias: quia amissum non potest re-
stitui, l. qui res. §. aream. ff. de solutio. & quia ex consensu pignus remisisse
videntur, dicta l. si eo tempore. C. de distract. pigno.

*Minor ali-
quando re-
stituitur ob
decretum de
re sua ven-
denda inter-
positum.*

Si verò bona minoris sic vendita fuerint, restitui à principe aliquando
vidi, quod probatur per l. j. C. de praediis mino. & hoc literis impetratis à
Rege, quando authoritate Senatus: sed si à iudice inferiore decretum inter-
positum fuerit, tunc liberum est ab illa decreti interpositione appellare,
& curia probata re sua, vel pretij exiguitate, sine aliis literis restituendum
eum pronuntiabit, & rem ei reddendam soluto pretio, quod receperat
cum expensis legitimis: non tamen solet in curia condemnare minorem
ad expensas huius causae appellationis. & anno 1525. die ij. Maij post ven-
ditionem per decretum factam curia certum tempus minori ex gratia
concessit.

Arestum.

*Decretum
à quo iudice
interpona-
tur.*

Item decretum solet is iudex interponere, in cuius iurisdictione res sita
est, l. cum vnus. §. qui possidet. ff. de bonis author. iudi. possiden. Io. Gallus
in q. per aresta. q. cxxxij. Item per arestum. Quod est verum, si vendatur ex
obligatione instrumenti Regio sigillo signati secus est si ex sententia iudicis
fiat distractio, tunc is qui sententiam dixit rem licitare potest, & decretum
interponere, licet non sit res in eius territorio: ad eum enim pertinet suam
exequi sententiam, l. ij. C. si in causa iudica. pignus captum sit. Io. Fab. in l. j.
ibidem. & superius dictum fuit.

*Locorum
diuersitas in
praeconijs quo-
modo atten-
denda.*

Debent tamen praeconia fieri in eo loco, vbi res sitae sunt, vel in proxi-
mo: & si in pluribus locis sitae sunt, in quolibet loco, & in ecclesia parochiali
dictorum locorum die dominico, vel festo post exitum missae, secundum
locorum consuetudines, & stylum curiarum, quando in pago fiunt: quia
alias ignorarentur praeconia, cum rustici non soleant convenire nisi diebus
dominici, & festis: sed in ciuitatibus & oppidis haec inclamationes die do-
minico non solent, nec debent fieri, per l. si. C. de feriis.

*Decretum
nō debet in-
terponi cum
onere impē-
sarum.*

Præterea decretum nō debet interponi super aliqua re cum onere im-
pensarum, à la charge des despens. Sed potest dici, à la charge des droits seigneur-
iaux, vt in consuet. Bituri. no. statutum fuit rubric. des exécuteurs, artic. lxx.
Imò purè debet decretum adiici, si possit, & non cum pacto de retro
venden

vendendo, vt iudicauit Senatus, prout refert Aufrer, in stylo Parlamen-
aresto ccelxix.

- 7 Insuper, quando res nō recipit commodam diuisionē, vt molendinum, ^{Arestum.} tunc deueniendum est ad licitationem, & is in licitando obtinebit, qui ma- ^{Indiuidua} iorem habet partem, si æquale offerat pretium, l. sancimus. §. sin autem. vbi ^{res inducit} glo. C. de dona. l. ij. quando & quib. quarta pars debe. lib. x. l. ij. de metalla. ^{licitationē.} lib. xj. Pet. de Vbal. in tract. societa. in xij. parte quæstio. xij. Et si creditores hinc inde sint æquales, præualebit numerus personarum, l. maiorem. ff. de pact. Aret. consi. clvij. col. iij. ac Ant. Capit. in decis. Neap. q. xxxvj. Hic. ta-
men obtinere debet, qui plus offert, & qui licitationē vicerit, vt dicit l. lici-
tatio. in prin. ff. de publica. & veſtig. nisi fuerit leno vel meretrix, qui non ^{Qui repel-} sunt recipiendi, vt ex decreto Senatus constat anno 1544. die x. Februarij ^{lēis sunt ab} contra *Marion du Tron*: quia expelli possunt, quando inhabitant, l. si qua. C. ^{auctione.} de specta. lib. xj. vbi Rebuffi, multò minus recipiendi sunt ad inhabitandū: ^{Arestum.} quia turpius eiicitur, quàm non admittitur hospes, l. quemadmodum. de iureiur. quod est verum in domibus, secus in pratis & fundis, vt scripsi in l.
8 Massurius. ff. de verb. signi. † Colligere ex hoc titulo possumus sequentia. ^{Requisita} Primò, quòd antequàm perueniamus ad hæc præconia, & subhastationes, ^{antiquam} requiritur esse debitum. gl. in l. j. C. de fide instrumen. lib. x. ^{præconia fie-}
9 Secundò requiritur, quòd illud debitū sit executoriū, vtpotè ex instru- ^{ri possint.} mento obligatorio, vel ex iudicato. Nam si quis esset debitor chirogra- pharius, ante recognitionem cedulae, & condemnationem à iudice factam non posset executio fieri, vt scripsi in tract. de chirograph. recogni. in pri- mo Tomo ordin.
10 Tertiò, opus est vt apparitor à iudice potestatem capiendi rem debitoris, ^{Apparitor} & iniiciendi manus habeat, alioqui ad solam partis requisitionē rem debi- ^{quomodo de} toris capere, & saisire non potest. l. non est singulis. ff. de reg. iur. l. ij. C. si in ^{beat habere} causa iudic. & ibi Cyn. & alij & in l. iustè. ff. de acq. poss. & l. meminerint. C. ^{potestatem} vnde vi. Et tunc habet potestatem, quando debitum est executorium, & ^{capienti re} sententia in forma, vel instrumentum obligatorium sigillatum præcedit. ^{debitoris.}
11 Quartò, hæc res capta debet commissariis tradi, qui eligentur ab ipso apparitore & executore, vt arti. ij. superiùs dictum extitit.
12 Quintò, præcipitur parti, vt hos sequestros non impediatur, nec turbet, sub poena amissionis causæ, vt ibidem scripsi.
13 Sextò, si pars ab hac manus iniectio appellat, vel opponat, non cessa- bit viator ab executione, quominus tradat rem curatoribus bonorum, seu commissariis, vt docet Imber. in insti. foren. libr. j. §. atque venundatis. vbi adducit arestum.
14 Septimo, hæc facta manus iniectio rei debitoris debet denunciari ipsi debitori, & quo die, quòve loco præconia incepturus sit, & quod illa ^{Denūcian-} octauo quoque trinundino, vel alio tempore celebraturus sit, vsque ad ^{da quomo-} quartam inclamationē, & illis factis apparitor referet se victori in his præ- ^{do sint præ-} coniijs, qui maius pretium offeret, se rem addicturum, vt dictum fuit. ^{conia acbi-}
15 Octauò, factum primū præconium debet denunciari debitori, illiq; se ^{tori.} profiteri, ad secundum venturum tali die, & sequentibus, & in locis solitis, vt debitor curet interim habere pecuniam, ex qua creditoribus soluat.

Debet etiam eidem debitori nunciare, quantum pretij pro re licitata oblatum sit, vt super eo deliberet. probat l. creditor. C. de distract. pign. & idem docet Guido Papæ in decis. Delph. q. cccxxix. de iure creditor. & superius dictum etiam fuit.

*Executor te-
stamentum
vendendam
heredi de-
nunciare de-
bet.*

Idem in executore vltimæ voluntatis, vt debeat denunciare hæredi, 16
quando vult rem vendere hæreditariam, aliàs in mala fide diceretur, & clàm faceret, l. clàm possidere. ff. acq. possess. l. prohibere. §. clàm quod vi aut clàm, etiam si eidem tributa esset libera vendendi facultas. l. j. §. cum dicitur. ff. si cui plus quàm per leg. Falcid. tum quòd hæredis præsentia poterit executores trahere ad vendendum aliam rem argum. l. si in tres. ff. de arbitris. Bart. in d. l. creditor, & in l. alio. col. v. versic. quæro an hæres. ff. de alimentis. Soci. in tract. de dilatio. artic. v. q. viij. vide Decium in l. qui potest inuitis. ff. de regu. iur. quicquid dicat Bal. in l. id quod. q. xvij. de episc. & cleri. & Alex. consil. ccxv. ponderatis. vol. vj. col. penulti. vbi dicunt nullam venditionem. quibus acquiescerem, nisi ex stylo contrarium dicatur. vt hic.

*Opponenti
datur dies
ad allegan-
dam causas
oppositionis.*

Si aliquis opponat, dies ei dicenda est, ad allegandum suæ oppositionis 17
causas, quo die si compareat, audietur, & dabitur ei modica dilatio ad tradendum eas: quas si non tradiderit, nisi iudex alteram ei det dilationem, excludetur à iudice, & iudex pronuntiabit eum reiiciendum, & non obstante sua oppositione ad iudicationem rei licitæ procedendum. Si verò non compareat, ab oppositione repelletur. vide quæ Imber. scribit in lib. instit. Foren. primo. §. sed quia sapius.

*Offerenti
plus res lic-
tata adiu-
dicatur.*

Item plus offerenti dari res licitata debet, per text. in authen. hoc ius 18
porrectum. C. de sacrosanct. eccle. l. si tempora. C. de fide instrumen. libr. x. vbi Bartol. dicit illa verba inducere obligationem præcisam, adeò quod in hoc non sit gratificationi locus. Idem docet Bertach. in d. tract. de gabel. in ij. parte q. ix. facit gl. in verbo fauere. c. venerabilem. de elect.

*Ecclesia an
possit grati-
ficare iustū
pretium of-
ferenti.*

Ecclesia tamen poterit ei gratificare, qui iustum pretium dat, licet alius 19
plus offerat: quia plus iusto vendere non debet, gl. in ca. ea enim. §. hoc ius. x. q. ij. quàm no. Rom. sing. ccclv. tu scis quod res ecclesiæ, & Barb. in cap. Raynaldus. colum. cxij. de testamen. ac Calderic. in repetitio. l. ij. colum. xxxvij. C. de rescinden. venditio. Domi. Tiraquel. in tract. de legib. con- nubial. fol. 90.

Ego tamen putarem, quòd administrator ecclesiæ malè faceret, si non 20
daret plus offerenti: quia illud censetur esse iustum pretium, quod libera- liter offertur à sciente rei conditionem, l. mortis causa capimus. vbi gloss. ff. de donatio. causa mortis. doct. in c. dilecti. de emptio. & venditio.

*Offerens pri-
mus an li-
beretur per
oblationem
secundi.*

Item primus offerens est liberatus, si secundus amplius obtulerit, per 21
tex. in l. Valerianus. ff. de præto. stipulatio. & l. stipulatus es. de fideiussor. & l. cum plures. §. lege dicta. locati. & hoc valde singulare dicit esse Francisc. Cremen. sing. xl. tu scis quod forma. vbi refert Bal. ex eo fuisse centū lucra- tum ducatos: quia per secundum actum ante rem perfectam à primo vi- detur recessum. §. posteriore. quibus modis testamen. infirmen, & nouissi- mè factum præualet, l. pacta nouissima. C. de pactis. sed Bart. in l. licitatio. ff. de publica. tenet contrarium, per text. in l. Sabinus. ff. de in diem adiectio. alia

alia etiam adduci possent. Sed ego conciliando dicerem, quòd si secundus plus offerens fuerit acceptatus, tunc primus est liberatus si verò simpliciter obtulerit, & nulla fuerit partis acceptatio, tunc primus non est liberatus. Nam quod est parti à primo acquisitum, sine facto suo ab ipsa non potuit diuelli: ergo requiritur acceptatio eius, l. id quod nostrum. ff. de reg. iur. etiam antequàm quis dicatur plus offerre, non solùm requiritur maius precium, sed quod offerens sit idoneus, utilis, & facillè possit conueniri, l. eum qui emit. §. si. ff. de in diem adiectio. Bal. confi. cccxxviii. modus. in ij. vol. facit quod scribit Bar. in l. ij. ff. qui satid. cogan. alioqui fraus fieri posset. Nam is qui plus iusto licitasset, supponeret pauperem, qui eum liberaret, quod est absurdum, in l. cum hi. §. si cum lis. ff. de transact. sic consuluit Bal. confi. cxcj. factum super quo. in iij. vol. & Alexand. in additio. ad Bart. in d. l. licitatio.

22 Nec potest fides haberi de pretio, sed pretium offerri & consignari in iudicio ad impediendum pignorum distractionem debet. gloss. in l. si post. C. de distractio. pign. & in l. si in rem. in fi. ff. de distract. pigno. §. propterea. ibi, vt qui plus præbet. in auth. de alien. & emphyt. collatio. ix. l. res quæ. ff. de iure fisci. l. quicumque. §. si institor. ibi, pecunia præsentis. de institor. Bar. in l. fin. C. de fi. inst. Petr. de Ferrar. in sua practica in forma executio. sententia. in verb. publico nuncio. versic. post hæc. doct. in d. l. singularia. ff. si cert. petat. & in c. de precariis. de precario. & supra dixi.

Fides de pretio non sufficit ad impediendam pignorum distractionem.

23 Quæro, quia vendere rem cum subhastatione non est leuis sollemnitas, glo. in l. j. C. de fide instru. lib. x. & glo. in authen. de fideius. in principio, in verb. sumat. collat. prima. Bal. in l. ordo. col. iij. C. de execut. rei iudic. Alex. in d. l. licitatio. quis debeat probare sollemnitates interuenisse? Respond. Si instrumentum dicat sollemnitates interuenisse, & alius dicat contrarium: tum pro instrumento præsumetur, l. cum precibus. C. de probatio. Ideo is qui dicit sollemnitates non interuenisse, probare debet si verò instrumentum nihil diceret de sollemnitatibus, & emptor eas allegaret, probare teneretur, l. ei qui. ff. de probatio. Bart. Ioan. de Platea, & Rebuff. in d. l. j. vbi est gloss. singula. quòd vbi est decretum in aliquo actu interpositum, sollemnitates præsumuntur interuenisse, & mala fides censetur abesse. Tho. Ferrar. cautel. lx. Rebuffus, & alij in l. j. C. de decret. decur. libro decimo. Cæpol. caut. clxxx. semper. Alexand. consil. liij. visis. nume. 18. in iij. volumi. & confi. lxxx. visis. & confi. xcij. viso. in quinto volu. & consil. clxxv. visis ac ponderatis. in septimo lib. Aret. confi. lxxix. Barba. consil. xvij. clementissimi. col. vj. in j. volu. & consil. j. col. v. & consil. xlj. immortalitatem. col. v. & consil. vlti. col. iij. in iij. lib. Deci. confi. cccxlj. viso puncto. col. v. plenè Iaf. in §. item si quis in fraudem. nu. 45. insti. de actio. plenissimè per Albert. Brun. in tractat. de forma & solennit. actus rub. de potentia & effectu formæ. versic. septimus effectus.

Sollemnitates in re vendita per licitationem an præsumatur, & quis probare teneatur.

24 Igitur instrumenta debent testari de quolibet actu, scilicet quando, & qua die actus factus est, & quo in loco, coram quibus testibus, dispositiuè, non enunciatiuè: & sic sollemnitates non probantur per instrumentum venditionis, sed requiritur aliud instrumentum. Alex. & Moder. in l. sciendum. ff. de verb. oblig.

Summaria recitatio in rei adiudicata decreto probat. Ista tamen summaria recitatio facta in decreto praesentibus partibus, & 25 non contradicentibus probat acta sic facta, saltem donec fuerit contrarium probatum, ut docet Bart, & alij in auth. si quis in aliquo. in fin. C. de edendo. & doct. in clemen. vna de probatio, Cassador. in decis. vlti. de procurator. & decis. j. de praesumptio.

Pars quando possit impedire decretum in praenot. Nota tamen, quod si post duas vel tres proscriptioes vel incantus, offerat debitor pretium cum expensis, poterit impedire ne amplius subhastetur, text. not. in l. ij. C. debito vendi pign. impedi. non posse. l. si rem. §. si. ff. de pign. actio. Masuer. in rubr. de executio. & subhasta. §. item si debitor. l. si priusquam. C. de distract. pigno. superius dictum fuit.

Relatio apparitoris modo debeat concipi. Item relatio apparitoris sic fieri soletis enim referre debet se de mandato iudicis talis N. Praepositi aut alterius, ad petitione talis N. creditoris, praenotia voce alta, & intelligibili, & ad sonum tubae, si habebat tubam, clamasse, per loca & quadruia consueta ciuitatis Bituricen. & in vico talis debitoris, aut alterius, qualiter talis domus Titij, intra tales confines (quos ponat) debet distrahi, & vendi pretio x. aureorum: quare si quis velit dictam domum emere, & plus offerre, compareat hinc ad talem diem, & plus offerenti dabitur. Spec. docet in tit. de citatio. §. sequitur. versi. ceterum, & Ioan. Andr. ibidem Bald. d. consil. cxcj. vol. iij. ac Soci. in tract. de dilatio. artic. xiiij. in fin.

Lexij. C. de rescindend. vend. an habeat locum in decreto. Postremo si res fuerit vendita per subhastationem, adhuc competet remediū, l. ij. & l. si quos. C. de rescindend. venditio. Bar. in l. j. C. de praescrip. xxx. annor. vide gl. in l. j. in verbo magni pretij. ff. de iure fisci, & in l. si minori pretio. C. illo tit. lib. x. vbi Bar. & ibi Platea. ac Bal. consil. ccclxxv. casus. in j. volu. & Barba. consil. v. colum. xiiij. in iij. volu. Soci. in tract. fallem. reg. ccxxxvj. & reg. ccccxxxvj. Vincē. & alij in l. pretia rerum. ff. ad l. Falc. Ant. de Burgos in c. cum causa. col. ix. de empt. & vend. Calder. in repet. l. ii. col. xxvj. in viij. limita. C. de rescin. vend. Bald. consil. ccccxxij. iudex. vol.

v. vide quae scripsi in tract. de rescif. contract. glo. xv. & in tract.

de sequestr. & commissa. in iij. Tomo. alia multa essent

hic dicenda, quae nunc missa facio, ista ratus suffi-

cere, gratias Deo Optimo Maximo ago

perpetuas. Amen.

TRACTATUS DE CESSIO-

NIBVS ACTIONVM, ET TRANS-

portibus, in iudiciis quotidie agitatus.

Des cessions ou transports.

CHARLES V. artic. iiii.

Item pource qu'il est venu à nostre cognoissance, que plusieurs de nos subiets de ce Royaume ont esté moult greuez & endommagez par transports & cessions faites.

GLOSSA I.

TRANSFERRE actiones & cedere, idem pene significans, vt probat text. in l. penul. & fin. C. manda. vbi text. vtraque dictione vtitur. & quia Gallicus vsus vocat has cessiones actionum, *transports*, ob id conscripsi in rubr. de cessione actionum, & transportibus.

Cedere & transferre actiones idem.

- ¹ Transferre autem ius in alium, est de vna persona in alteram commutare. dicit l. non solum. ij. ff. de noxal. ibi, sed huic necesse est ius suum ad actorem transferre, perinde ac si damnatus fuisset.
- ³ Transferre litem, in litem. in fi. cum l. seq. ff. de alienatio. iud. mutan. cau. fact. & alia multa de hoc scripsi in l. vinaria vasa. ff. de verb. signifi. itaque cessione seu transportus hic vocatus Gallicè se nobis offert pertractandus. Et in primis legislator recitat subiectos suos grauatos admodum fuisse, multaque damna ex his cessionibus pertulisse.
- ⁴ Primo grauantur subditi ob cessiones in expensis, quas maiores oportet fundere extra prouinciam, quam si in prouincia litigarent. Nam procuratores & aduocati incogniti maiora accipiunt stipendia, & quandoque litem redimunt, l. litem. C. de procur.
- ⁵ Item labores sunt maiores ad accedendum extra prouinciam, & ad locum remotum, quam ad proximum, vt probat text. in cap. dispendia litium. de rescriptis. in sexto. iuncta clementi. pastoralis. §. vt illud. de re iudicata. Longiores sunt lites, & dilationes, l. j. C. de dilatio.
- ⁶ Item litigantem extra Prouinciam in loco remoto oportet sua deserre negotia, & bona inculta, vt lites prosequatur, adeo quod ob id multi pauperes fiunt. tex. auth. vt frat. filij succedant. collatio. nona. alia damna, & inconuenientia scripsi in proœm. concordat. in verb. sumptibus. & in proœm. constit. Regiar. circa finem. Et plures propter lites misere mortuos scio, mortuos dico alios ciuilitè, alios naturalitè, qui superstites forte essent, si in quiete vitam duxissent, & lites non amassent. Maledictus ergo qui lites quarit, & eas amat ac suscitât, nisi coactus fuerit propter aduersarij malitiam. Qui se defendit, si componere non possit, prudens

Grauantur na ex cessionibus pro menentia.

prudens est, & amandus.

Itaque prohibetur hinc alienatio causa mutandi iudicij. Nam si velis à me petere centum, & cedas scholastico, procuratori, vel alteri personæ, de quibus inferius dicitur, hæc cessio prohibetur in isto text. & in tit. de alienatio. iudic.

Requisita
in tit. de
alien. iud.

Notandum est, quòd in illo edicto de alienatio. iud. sequentia sunt necessaria. Primò, quòd quis dolo malo alienet, vel in fraudem, l. j. ff. de alien. iud. & l. item. ac l. nò solum. §. j. ibidem, vbi si quis ob valetudinem litem in alium transfulerit, non habet locum edictum illud, vel propter occupationes: quia non dolo facit. Præsumitur autem dolus & fraus ex scientia, si suspicabatur conueniendum habito colloquio ab aduersa parte de conueniendo eum, l. in summa. ff. de pecu. l. Fulcinius. §. ij. quib. ex cau. in poss. eat. Bal. in rub. de re iudic. in decreta l. col. j. Et quando fit in potentiolem præsumitur fraus. & in vij. casibus conscriptis per Aret. in l. fina. C. ne lice. potentio, Alioqui regulariter contra. & qui eam allegat, probet, l. quoties. §. qui dolo. ff. de probatio.

Secundò, in hoc edicto de alienat. & c. requiritur, quòd iudicium moueri debeat, & lis super illa re, l. non solum. §. j. & §. ad iura. ff. eod.

Tertiò, quòd alienans illam rem non obstante cessione habere eam velit, sed litem prosecutionem tantum in alium transfert, vt molestum & durum aduersarium pro se subiiciat, l. item. in fi. eodem, de alienat. iud. iuncta l. fin. ibi. Et per hoc iterum ipse recipiat, & c.

Quartò, quòd intersit aduersarij, & deterior fiat eius causa, dicta l. j. & l. non solum. §. hæc actio. ibidem, & hoc interesse attenditur circa quatuor quæ trado in gl. seq.

Quinto, quòd iudicium sit futurum, nondum tamen cceptum, alioqui res litigiosa ex alio capite alienari prohiberetur, vt per tot. tit. C. de litigi. probatur & in l. ex hoc edicto. §. ait prætor. de alien. iud.

Sextò requiritur, quòd alienatio ista non sit reuocata: aliàs si fuerit reuocata, non tenetur hoc edicto alienans, d. l. ex hoc. §. si quis alienauerit. Sicut de emphyteota dicimus alienante absque domini permisso, & postea reuocante, vt non priuetur re alienata, teste Ias. in l. fin. quæstione vigesima. C. de iure emphyteo. quia redhibita re omnia retrorahuntur, l. quia. ff. de alienat. iudic.

Vltimò requiritur, quòd res alienata superfit: cæterum si sine culpa alienantis defecerit, non tenebitur alienans, d. l. non solum. §. hæc actio. Alia vide per Rofr. in tract. libell. in hoc tit.

A personne plus puissante.

GLOSSA I.

Potentior
quis dica-
tur-

POTENTIOR persona dicitur ratione fori, vt clericus, vel scholasticus, vt hic. Et de clerico ex primit Collect. in cij. in fi. de alien. iud. dicens Cancellaria eos potentiores reputare: quamuis contrarium teneat Hosti. in summa rubr. de cessio. actio. §. j. dicens laicum potentiolem clerico. per c. fi. de reb. eccle. non alie. ibi

ibi, laicæ potestatis, & laici sunt magis terribiles. c. laici. ij. q. vij. nisi clericus esset potens ratione suæ domus, & nobilitatis, vt docet Gomef. in reg. de subro. collig. q. j. quod non approbo: imò dico potentiorum clericum etiam pauperem laico diuite ratione fori: quia clericus conueniet laicum coram suo Episcopo: & sic mutabit forum laicorum. Sed hodie in Francia quia laici vsurparunt totam penè iurisdictionem ecclesiasticam, ac deuorant, quod eis malè vertet, non dicitur clericus potentior laico. Imò laicus de facto est clerico potentior, licet de iure contrarium sit: & qui fuere iurisdictionis ecclesiasticæ peruersores, in fin. videmus eos suis perire artibus, ne plura. Et quis dicatur aliis modis potentior, inferius scribam in gloss. quinta.

Notandum est, quòd interesse attenditur circa personam in quam res est alienata, vt hîc, vt potè qui a est potentior, aut quia est maliciosus aduocatus fortè, aut procurator, tanquàm vulpes annosa. de quibus Bart. in l. omnes populi. ff. de iust. & iur. & in l. ij. qui satisf. cog. Interesse potest considerari multis modis.

Secundò, ratione loci, vt si quis alienauerit homini alterius iurisdictionis, & prouinciæ, vt in gl. proxima scripsi. l. iij. ff. de alien. Spec. eo. tit. verfic. vt autem. §. j.

Tertiò. causa attenditur, vt si hominem quem petere volebam, manu miseris, deterior mea causa facta fuit. Ideo agam ad id, quod interest, d. l. iij. §. j.

Quartò, inspicitur locus, vt si fortè alienaueris locum in quo opus feceras, propter quod volebam agere interdicto quod vi aut clam, aut de noui ope. nunc. quia post nunciationem erat ædificatum, & sic demolendum, l. j. ff. de noui oper. nunc. vnde si tu possideres, tuis expensis tolleres: nunc alio possidente meis tollam impensis, ob id mea interest, d. l. iij. §. item. & seq. ibidem. Rofr. in tract. libell. in tertia parte in hoc tit.

De l'accord & consentement de trois estats auons ordonné & ordonnons, qu'aucuns ne facent transport, ou cession.

GLOSSA III.

VIDES hîc, quòd iste bonus Rex promulgabat de ferebat leges ex consensu trium statuum, & bonum esset, quòd hodie sic fieret. Nā tres status vicem populi repræsentant, qui dum non potest simul conuenire, saltem vice populi consulendus esset senatus, vt dicit text. in §. senatusconsultum. de iur. nat. in instit. vide quæ scripsi in proœm. primi Tomi in gl. j. in constit. Reg. Tres status sunt ecclesiasticus, nobilium, & plebis. & in Prouincia Narbon. adhuc singulis annis congregantur, sed an vtilitatem populi hi status hodie faciant, ipsi sciunt, aliquando reddituri rationem Deo altissimo, si id non exerçant. bene enim nos cognosimus, quod cum vestro consilio fuerit ordinatum, id ad beatudinem nostri Imperij, & ad nostram gloriam redundare. l. huiusmodi. in fi. de legib. C. & bonum esset, quòd princeps in lege condenda seruaret illa, quæ ibi statuta sunt, vt scripsi in proœm. ordin. in primo Tomo, & regnum floreret. Leges ex consensu trium statuum facte. Tres status qui.

male vertet / et ita factum est qd deus a uertat, in mra suspiria /

Rescriptū
cōtra legem
consilio pro
cerum cai-
ram nō va-
let.

Cedere qui
libet potest
nisi poten-
tior.

Nota non valere rescriptum contra legem consilio procerum factam: etiam cum clausula non obstante, nisi specialis illius legis fieret mentio, teste Bal. in l. humanum. C. de legib. facit. c. eam te, vbi gloss. & doct. de etate & qualitat. & in c. penul. de capel. mon. Clau. Sessel, in l. j. col. iij. ff. de legib. Et sic nullus in potentiolem cedere potest, alioqui quilibet, qui obligari potest cedere poterit. l. si nomen. & l. nomina. ff. de hæred. vel action. vendit. & postquam prohibetur cedere potentiori, ergo alteri non prohibetur. arg. l. cum prætor. ff. de iudi. Sed is qui obligari non potest, nec poterit cedere: quia est alienare, quæ alienatio prohibita est minori. qui rem suam deteriore facere non potest. §. j. instit. de author. tuto. l. j. ff. de verb. obligat. idem in furioso, demente, & prodigo, l. is qui bonis. ff. de verb. obligat. & ibi doct. l. j. C. ad Trebellian. l. in contrahendis. ff. de regu. iur. Ioan. de Graffis in tract. de celsio. §. viso

De debte.

GLOSSA IIII,

Cessio debi-
ti non rei
prohibetur
Aristum.

TATVIT hic legislator, quod aliquis non faciat debiti cessionem. Et sic non prohibetur celsio rei, vt celsuit Senatus ann. 1543. die xvij. Febr. vbi declarauit cessionem à consanguineo factam procuratori Regis d' Abeuille bonam contra baillium dicti loci: quia hic tantum celsio debiti prohibetur.

Ideo si domus cedatur non dicitur debitum, quod est tertia bonorum species, vt in l. à Diuo Pio. §. in venditione. ff. de re iud. Et iura loquentia in debito, non extenduntur ad rem. §. j. de act. in insti. & scripsi in l. creditores. cum l. seq. ac in l. mobilium. ff. de verb. sign. & rubr. C. ne liceat. potent. non loquitur de cessione rei, licet titulus de alien. iud. etiam in rei alienatione intelligatur, vt Azo in summa, & alij ibidem scribunt.

Cessio facta
à cliente pro
curatori nō
valet, nec
advocato
sive iudici.
Post litem
contestatam
cessio fieri
non potest.

Celsio tamen facta procuratori à sua parte, quam defendebat, fuit nulla declarata à Senatu ann. 1542. die iij. Decembris, per l. litem. C. de procur. siue de debito, siue de re. quid de beneficio? dixi in praxi benefic. & idē in aduocato & iudice alibi scripsi.

Et quamuis in masculino loquatur aliquis, *aucun*, tamen etiam habebit locum in foeminis: quia verbum aliquis, tam masculos quam foeminas complectitur, l. j. vbi plenè scripsi. ff. de verb. signifi.

Item non potest celsio fieri post litem contestatam. Et si fiat, condemnabitur cedens ad multam: & remittitur causa ad iudicem, coram quo lis fuit contestata. Ita censuit Senatus Paris. ann. 1529. die iij. Iunij pro d. Artus de vesge, contra Magistrum Claudium de ligni Scholasticum, & Ioan. de ligni fratrem. dixi in tract. de effect. litis contest.

En plus puissante personne.

GLOSSA V,

Potentior
minus dicitur
magis.

RGO minori, vel personæ æquali à cōtrario hic nō prohibetur cedere, potētiori sic. nā potētioribus pares esse non possimus, l. iij. ff. de alie. iud. vbi gloss. etiā scribit: cōtra maiore nemo præsumat honorē, nēpe quilibet de re sua libere disponere potest, l. in re mandata. C. manda. Potentior

Potentior quis vocatur ratione priuilegij, vt sunt Scholaſtici, de quibus dicitur inferiùs in glo. *ne ſemblablement*, gloſſ. ix. Dicitur etiam quis potentior ratione fori, vt clericus, de quo ſuperiùs dictũ fuit in glo. ſecunda. itidẽ etiam omnes, qui cauſas ſuas commiſſas habent in aliqua curia, præter ordinariam, vt aduocati, & procuratores, conſiliarij ac magiſtri libellorum.

Item ratione diuitiarũ. §. primo. & §. ſi verò neque. in authenti. vt omnes obediãt iudic. Prouin. coll. v. Alberic. in rubri. C. ne liceat potentior. facit l. prima. ibi, quã potentiorum dominorũ opibus. ibidem. Nobilium enim inſtar ſunt patrimonio ditiores, l. nobiliores. C. de commerc. & mercator. & Eccleſiaſti. viij. c. Non contendas cum viro locuplete, ne fortẽ contra te conſtituat litem.

Item gratia officij potẽtiõ dicitur quis, vt Iudex, Conſul, Senator, Præſes aut alius: de quo infra in glo. *ne en aucun des officiers*, & c. glo. viij.

Etiam nobilitatis & ſublimitatis ratione, l. prima. C. de digni. vbi doc. Eccleſiaſti. ca. octauo: Non litiges cum homine potẽte, ne fortẽ incidas in manus illius.

Potentior etiam dici poteſt, qui eſt alium vexaturus, vt impudens apparitor: hi enim apparitores & Deum, & homines vexant. l. ſecunda. ff. de alienat. iudi. l. deſenſionis. & l. prohibitũ, C. de iure fiſci. libro decimo, & eccleſiaſtic. vbi ſuprà: Non litiges cũ homine linguato, & non ſtrues in ignem illius ligna. Ratio eſt, quia potentiores opprimere ſolẽt inferiores, & publice intereſt ne hoc fiat. l. j. C. ne liceat potentio, & l. j. de cenſib. libro vndecimo. Et potẽtes regulariter ſunt voraces. l. ſi. C. ne liceat potẽtiõ. Solẽt enim deuorare tenuiores: & Xenophon ait, ſi diuites, & potentes in ciuitate præualuerint, breuiſſimum tempus populit Imperium durabit. quapropter bonos ignominus afficiunt, pecuniis exuunt, expellunt, & occidũt: malos autẽ promouent. Item ſunt crudeles inferioribus. l. tertia. ibi, potentis crudelitate. ff. de donatio. cauſa mortis. quem text. ad hoc adducit Alberic. in l. iij. ff. de alienatio. iudic.

Potẽtes mi-
nores oppri-
munt.

Item putãt omnes inferiores ſibi ſubditos eſſe, & ab eis exigere ſeruitia & dona iure ſuo poſſe, vt patet Lucae xvj. de diuite malo. Ideo non coeas cum homine potente, dicit Sapiẽs, ne te cõculcet. vnde cùm in vniuerſum omnium & præcipuẽ tenuiorũ interſit, dict. l. prima. C. ne liceat potentior. & etiam prohibentur hæ ceſſiones, quia ex fonte cupiditatis videntur procedere, & prædam quis ex huiusmodi commercio conſequi vult. capi. ij. de alienatio. iudic. & quanuis gl. & doct. intelligãt illum titulum de alienatio. in potentioẽ ratione officij, tamen hic tex. intelligi poteſt, etiam de alia potentia, vt inferiùs dicitur: *priuilegiẽ ne autrement*. Ergo nec aliã fieri poteſt ceſſio in potentioẽ: ergo & de quacunque potentia intelligetur, vt ſuperiùs dixi.

Imò Bal. & Areti. ſcribunt etiam procedere in familiaribus, & cohabitantibus in domo Regia, vel cum illuſtri, & excelfo viro: vt hi quo ad hoc potentes dicantur ratione dominij. Et pro hoc facit l. penult. in fin. C. quod metus cauſ.

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

Q

Par donation.

G L O S S A V I.

*Cessio dona-
tionis vel a-
lia ex causa
fit.*

EXPRIMIT donationem: quia cessio interdū fit dona-
tionis gratia, ut in l. penul. ff. eo. & l. fi. C. manda. glos. in verb.
opprimere, in ti. de cau. in pragma. siue sit donatio inter vi-
uos, siue causa mortis: quia donationis nomine omnis do-
natio cōtinetur, l. alienatum. §. donationis. ff. de verbo. signi-
ficatio. Et sic patet cessionem non valere, nisi fiat ex causa, ut hīc, videlicet
donationis, venditionis, vel alia, per tex. in l. per diuersas. & sequen. C. mā-
da. Nam sicut in corporalibus nuda traditio regulariter non transfert do-
minium, l. nunquam nuda. ff. de acquiren. rerum domi. l. traditionibus. C.
de pact. ita nuda traditio debiti in incorporalibus non transfert actionem.
Bar. in l. in causa. §. ex parte. ff. de procura. Angel. in §. prater ea. ij. colum.
xxij. vers. contra ergo. de exceptio. in insti. quia difficilius incorporalia
acquiruntur, l. j. & seq. ff. pro socio. nisi debitor tempore cessionis esset
præsens, qui si tunc non contradiceret, non posset postea, teste Baldo
in l. cum esset. §. fina. ff. de seruitu. rustico. prædiorum. Hippoly. singu-
la. xlvj. tu scis quod cessio.

Vendition que autrement.

G L O S S A V I.

*Venditionis
causa & ex
pacto cessio
fit.*

ERGO si quis vendiderit scholastico debitū, vel alteri potentio-
ri ratione iudicij mutandi, non valet illa venditio, nec alia aliena-
tio. l. j. ac l. ex hoc edicto. iuncta l. fin. ff. de aliena. iudic. & hos duos
exprimit titulos text. in c. ij. de aliena. iudic. Siue quis alienauerit per se, si-
ue per alium, ut per tutorem, aut procuratorem. l. nam & si obligatus. ff. de
alienatio. iudi.

Item hæc cessio fit interdū ex pacto, ut docet Specu. in tit. de ces. actio.
§. j. vers. cæterum. & an præsumatur simulata. Spec. ibidē. vers. si verò du-
bitatur. & per doct. in l. penulti. & vlti. C. manda. & formas istarum cessionum
conscribit idem Specu. eo. tit. §. consequenter.

*Pretium re-
quiritur in
cessione per
venditionem
facta.*

Notandum est, quod in cessione facta per venditionem requiritur, quod
pretium interueniat, numeretur, & tradatur, nec sufficit cōfessio de pretio.
l. ab Anastasio. & seq. vbi doct. C. manda. Nam nō sufficit tunc cōfessio, vbi
requiritur vera pretij numeratio, & traditio. gloss. in verbo date. in l. final.
C. qui pot. in pig. habeat. Guido Papæ in decisio. Delph. quæstio. ccccclxij.
an cōpensatio. etiā dicens cedentem posse fidem habere de pretio, sicut in
alia venditione. §. venditæ. de rerum diui. in insti. Cōmunis tamen practica
hoc obseruat, ut sufficiat cōfessio pretij recepti, ut docet Bald. in l. ij. col. ij.
C. ne liceat potentior. & Fulg. consi. ccv. Raynaldus. col. j. & consi. ccxvij.
viso exemplo. in vlti. quæstio. & Iacob. in l. singularia. in fi. ff. si certum peti.

*Vasal. in
sine domini
consensu ce-
dere possit.*

Sed an vasallus possit sine consensu domini cedere. vide in c. Imperialē.
de prohi. feud. aliena. per Fedē. & plenē per Anto. Capit. in decis. Neapoli-
ta. quæstio. clvj. vbi concluditur, non valere cessionem iuris, cum sit aliena-
tio, quæ de iure prohibita censetur: diuersum est in cessione litis. Etiā pro-
hibetur

hibetur omnis alia cefsio per hoc verbum *autrement*, siue titulo solutionis, vel dationis in solutū, vt dicit Io. de Grassis in titu. de cefsio. §. j. siue causa permutationis, vt per totum tit. de rerū permu. vel transactionis, aut socie tatis, seu alia ex causa prohibetur hīc, si in potentio-rem fiat.

N'en aucuns des officiers de nostre trescher Seigneur, & pere, & des officiers de nostre mere, ou d'autres.

GLOSSA VIII.

IC declarat personas potentiores, videlicet officiales patris, & matris Regis. sed non prohibet hīc suos expressē, sed tacitē: dum dicit *ou d'autres*. Nam maior est ratio: quia potentia maior est in officialibus Regiis: ergo & dispositio etiam in illis locum habebit. §. porrō. quæ fuit prima cau. benefi. amit. Et in quibusdam ordinationibus inueni, *de nos officiers, de nostre trescher Seigneur, &c.* Et quod prohibeatur cefsio ratione officij, probatur in l. j. C. ne lice. poten. & in l. si per impressionem. & l. fin. C. quod metus causa. quia impressio fieri potest à magistratu, vt l. vna. C. si quacūque prædit. potesta. & l. vna. C. si rector prouin. & superiūs dictum fuit. Et cū Regina gaudeat eisdem priuilegis quibus Rex, l. princeps. ff. de legib. & hoc edicto sanxit Rex Henric. an. 1549. Ideo officiales Reginæ etiā potentiores dicuntur, ideo cefsio illis facta non valet, cū supradictæ rationes in illis locum habeant.

Officiales Regis patris & matris sunt potentiores: ideo illis cefsiones fieri non possunt.

Nota autem quòd antequàm iste tex. locū habeat, requiruntur sequentia. Primò, quòd cefsio facta fuerit.

Secundò, quòd potentiori fuerit facta. non ergo haberet locum, si inferiori, vel æquali facta cefsio fuerit cessante ratione: quia inferioribus, & æqualibus pares esse possumus: sed superioribus nō, l. iij. ff. de alienatio. & suprà dixi. Et ista potentia debet considerari respectu rei cōuenti, vt non cedatur in aliquem, qui reo sit potentior: quia per hoc vexaturus est illum l. j. & ij. ff. de alienatio. iudic. mutand. non ergo noceret cefsio debiti facta ab agricola doctore contra episcopum, qui est maior doctore. Et ita vidi iudicari de cefsione facta procuratori Regio *ville Abbeuille* contra locum tenentem, qui erat procuratore Regio potētior. Et hoc allegauit aduocatus Regius insignis do. Marilliacus, quanuis Specu. in tit. de cefsio. dicat inspicere personam cedentis, in tit. de cess. actio. §. j. ver. quid si aliquis.

Requisita ad cefsionis prohibitionem.

Potentia quo modo sit consideranda.

Tertiò requiritur, quòd de debito fiat cefsio: secus ergo si de re, vel iure reali, vt superiūs scripsi in glo. iij. licet de iure secus, l. non solūm. §. ad iura. & l. j. & l. ex hoc. §. ait prætor. ibidem. Tamen si facta fuerit consanguineo potentiori, non facile reprobari solet: quia facta dolo non præsumitur, sed ratione sanguinis. l. si fortē. vbi Bar. ff. de castren. pecul. l. merito. pro socio. doct. in l. si donatione. C. de colla. hoc tamē dicetur articul. sequen. de quibus intelligatur.

Ne semblablement à personne priuilegee, à cause de scholarité ou autrement.

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

Q ij

*Privilegia
vno milite
vel alteri
cessio fieri
non potest.*

ETIAM elucidat quę superius dixerat in personam potentio-
riorem cessionem non esse faciendam, si persona sit privile-
giata, aut officij aut privilegij ratione: vt scholasticus, de quo
in arti. seq. Sed non exprimit de clerico, sed idem dicerem:
cum ratione fori potētiior dicatur, vt superius dictū extitit.
Idem in alio privilegiario, qui causas suas trahere ad curiam aliquam po-
test, vt etiā hīc comprehendatur, ibi *ou autrement*. Idem si fuerit miles, l. cum
miles. ff. de alienatio. iudi. Nam hi sunt privilegiati. l. j. & per totum de re
milita. ff. & in titu. de privileg. eor. qui in sacro pala. milit. lib. xij.

*Mais generalement defendons tous tels transports, ou cessions:
& iceux decernons & reputons nuls, & de nulle valeur.*

*Cessio in po-
tentio-rem
nulla, litem
tatur in fe-
runt.*

REGLA generalis ponitur, quod cessio in potentio-rem fa-
cta est nulla. Idem disponitur in stylo Parlamenti rubric. de
alienatio. iudi. mutan. causa facta. in ord. Reg. probatur in toto
titul. C. ne liceat potentior. & aliis iuribus superius adductis;
Etiam quo ad translationem possessionis: vt in l. ex hoc edicto. ff. de aliena.
iudic. Ideo cessionarius causam possessionis nouitatis, vel aliam mouere
non possit. Item locum habet tam. in actore quā in reo, & tam ante li-
tem contestatam, quā post, vt dicit Alberic. & alij in l. j. C. ne liceat po-
tentior. Imò etiam haberet locum iste text. si quis cederet post sententiam
durāte appellatione, vel executione: quia hīc generaliter cessionem prohi-
bet in potentio-rem, & sic omnē. Et quia rationes superiores saltem aliqua
locum habent in hoc casu: & quia integer debet esse status appellantis, l. j.
ff. nil nou. appella. penden. Albericus in dicta l. prima, colū. iij. ne liceat po-
tentior. Licet titulus de litigiosis habeat locum, quando quis cedit in non
potentiorē, hīc verò in potentio-rem, vt docet Specu. in titu. §. j. ver. ex præ-
missis, & c. Ergo dicerem tunc demum habere locum tit. de litigio sis, quā-
do res litigiosa, & in iudicium deducta ceditur, & in alium transfertur, siue
in potentio-rem siue in aliū, vt vult l. j. & totus titulus. ff. & C. de litigio. Sed
titulus ne liceat potentior. habeat tantūm locum, quando quis rem in po-
tentio-rem transfert, siue ante litem contestatam, siue post: cum hīc gene-
raliter constituatur.

*Intellectus
ad titulum
de litigio. &
ne liceat
potent.*

Limita, quando quis solueret, quod debet. l. nam & si obligatus soluero,
quod à me potere velles, huic edicto locus nō erit. ff. de alienatio. iudi. mu-
tan. vnde si cum velles à me petere domum, eam legario soluero, non inci-
do in edictum de alienatio. iudi. nec in pœnam istius artic.

Secundò, nō procedit iste tex. quando quis alienaret rem, quia hic art.
loquitur in debito, vt superius scripsi in glo. de depte.

Tertiò, quando rehauiisset rem alienatam, lex hoc edicto. in fin. cum l.
seq. ff. eo. & hoc respicit titulum de alienat. iudi. non istum. §.

Quartò, quando hæredem instituendo, vel legando rem alienaret, dicta
lex hoc edicto. versu. sed hæredem. quia alienatio est necessaria, quę non
prohibetur,

prohibetur,quãdo alienatio est prohibita.l.j.ff.de fundo dota.non alienan.
& hoc quo ad titu.de aliena.iudi.

Quintò,si res alienata petierit, non habet locum text.in l. non solùm.§.
hæc actio.ff. eodem.

Sextò,contra alienantem datur actio, sed contra hæredem, vel bonorum
possessorem non datur, dicta l. non solùm. in fi. cum lege seq. Sed nec post
annum datur, l. vel post annum. ibidem : quia pertinet ad rei persecutio-
nem, vt ibi.

Septimò, quando quis rem suam non posset recuperare, tunc permitte-
retur eam etiã potentiori cedere, vt docet Barba. in rubri. de rescri. col. xix.
& seq. versicul. idem dicendũ erit. quia tunc licet rem alienam furari æqui
valentẽ, quando rem meam recipere non possum, vt plenè docet Hippol.
singul. clxxvij. malitiis, &c. de quo alibi scripsi in tractat. de famulo. sala.

Octauò, idẽ si quis omittat rem, ne sapius super ea re litiget: quia vere-
cunda cogitatio eius, qui execratur lites, non est vituperanda, l. item: in fi-
ne. ff. eodem.

Vltimò, si paratus est reus suscipere iudicium. l. iij. §. fin. ff. eod. Specul. eo.
tit. de celsio. actio. §. j. versicu. cessat autem. Et plures limitationes respiciunt
ad titu. ff. de aliena. iudi. & non ad istũ articu. qui de debito tantũ loqui-
tur: & quando valet alienatio lite pendẽte, donatarius debet petere se sub-
rogari in locum donantis, & nõ agere ad reassumendum processum, vt qui-
dam dicunt. quod vidi obseruari.

*Et voulons & ordonnons, que ceux qui feront lesdites
cessions, ou transports, perdent leur action.*

G L O S S A X I.

PRIMA pœna superiùs descripta fuit, quòd celsio est nulla, *Cedens actio
nõ amittit.*
si nullitas pœna dici possit. de quo scripsi in §. monemus. de
collatio. in concor.

Secunda pœna est hîc, videlicet vt cedens amittat actionẽ,
scilicet per sententiam, non ipso iure, in l. j. & ij. C. ne liceat potentio. capi-
tul. ij. illo titu. Et sic non habet locum, quando quis donaret rem, quia tex.
diceret amittat rem, sed dicit perdat actionem. Et sic loquitur in cedente
actionem, & debitum, non autem rem: quia actionis verbo non venit res,
l. actionis. ff. de actio. & obli. scripsi in l. pecuniæ. ij. §. actionis. de verbo-
rum significatio. Vnde cum non valeat celsio, celsionarius agere non po-
terit: nec etiam cedens: quia amisit actionem cedendo. Cui ergo applica-
bitur? respon. Fisco. si iudex hoc illi adiudicauerit. quod non vidi fieri: sed
solet annullari celsio, & conuentus remitti ad suum iudicem, si pars oppo-
nat celsionem non valere. & hæc est praxis regni.

Quæro nunquid postea potest petere minor restitutionẽ? Respon. doc.
non posse: quia hoc videtur delictum, & aduersus delictum minor non re-
stituitur, l. auxilium. ff. de mino. & C. si aduer. delict.

Idem in ecclesia concludit Spe. tit. de cess. act. in §. j. versu. quid si minor, si
prælatus & capitulum id fecerint. Alioqui si consensus omnium non in-
ij. To. Comment. Do. Rebuf.

Q iij

teruenisset, posset ecclesia restitui. c. cū venerabiles. de exceptio. c. si Episcopus. xvj. quæstio. vj.

*Minor in-
delictis re-
stituitur.*

Ego verò tenerem minorem, & ecclesiam restituendos hoc casu: quia delictum personæ non debet nocere ecclesiæ, per regu. iuris. & dict. c. si episcopus. & quamuis minores non restituantur in delictis, quæ sunt contra ius diuinum, vel naturale, seu gentium, tamen bene restituantur in delictis, quæ sunt à iure ciuili: vt est in ista cessione contra ius facta, & hoc probat Iurisconsul. in l. si ex causa. §. nunc videndum. & d. l. auxilium. ff. de mino. hoc docet expressè Ias. in l. j. §. nunciatio. j. nu. 10. ff. de noui oper. nuncia. Franc. Mar. decis. lxxiii. & Mauric. in tract. de restit. c. cliij. Sed hoc casu minor debet petere restitutionem ex capite ignorantia, nec debet narrare se de industria hoc fecisse: aliàs non restitueretur, vt no. doct. in authen. sacramenta pu berum. C. si aduer. venditio.

*Ordinatio-
nes & con-
suetudines
ligant mino-
res.*

Et ideo licet regulariter statuta, & hæ ordinationes ligent etiam minores, l. si sine. §. Lucius. ff. de administra. tuto. c. cōstitutus. de in integrum restit. Bart. in prima consti. C. Idem Bart. & Bal. in l. fina. in quibus caus. in integ. resti. non est neces. Alexan. consil. xxxvj. in quarto volumi. vnde statuta super gabellis edita ligant, d. c. minores. Bart. in l. Imperatores. ff. de public. Ias. in l. ij. ff. de offic. eius.

Idem in consuetudine dicit Innocen. in c. grauem. de sen. excom. & Cardina. in clemen. j. in tertia oppositio. de in inte. rest. Tamen hoc non procedit quando dispositio esset odiosa, vt docet Bart. in l. j. C. quando Imperator inter pupillos.

Idem si ordinatio esset specialis, tunc non ligat minorem, si non sit fundata super lege speciali, c. ij. de delict. puero. Bald. in l. si ex causa. §. si in commissum. ff. de mino. Albert. in tract. statut. in verbo minor. q. 50.

Item constitutio loquens de maioribus, non ligat minores. Bald. in l. si quis maior. C. de trāsa. & l. pe. ex quib. cau. infra. irro, vide quæ scripsi in proem. ordinatio. in primo Tomo.

*Et les receuans de tels dons, & transports punis
d'amende arbitraire.*

GLOSSA XII.

*Cessiona-
rius ad mul-
tam condē-
natur.*

ALIA pœna adiicitur cessionario recipienti cessionem: videlicet vt multa arbitraria puniatur. probatur in l. j. C. ne liceat potentio. vbi etiam doct. & c. ij. de alienatio. iudi. Specu. in tit. de cess. act. §. j. verficul. cæterum.

*Et à rendre tous cousts frais & despens à partie aduerse,
que pour ce aura encouru, eu & soustenu.*

GLOSSA XIII.

*Expensas
cessionarius
restituit.*

SIC cessionarius debet condemnari ad omnes expensas, quas passus est conuentus, & ad damna. Probatur in l. iij. §. ex quibus. de alienatio. iudi. ibi, fortè si quas impensas fecerit, aut si quam aliam incommoditatem passus erit, alio aduersario substituto. intellige siue sint impensæ in iudicio factæ, siue extra iudicium, vt in eundo ad

ad iudicium, stando & redeundo: vt in c. statutū. §. proferendo. de rescrip. in sexto. & in cap. quia diuersitatem. de concessio. præben. l. properandum. §. si autem alterutra. C. de iudi. hîc materiam impensarum iudicialium non tractabo, sed in tertio Tomo in tracta. de impen. damn. & interesse. Ex pensas autem extraiudiciales pertracto in l. impensæ. ff. de verborum si- gnificatio.

Sed quid si pater & filius fuerint simul condemnati ad expensas, an pa- ter teneatur ad omnes expensas? Respon. nō: quia expensæ sunt persona- les, & intelliguntur pro dimidia. Ideo is qui in executione petebat, vt exe- cutio in solidum fieret cōtra patrem, fuit reiectus à Senatu anno 1534. die xv. Iulij, magna inquisit. camera: nisi pater esset in mala fide: tunc esset ad omnes expensas condemnandus. si tamen in condemnatione non esset ex- pressum in solidum, in executione hoc fieri non posset. quod est bene no- tandum.

Condemna- ti ad expen- sas pro par- te tenentur. Arrestum.

Et si aucuns transports, ou cessions sont ia faites, desquels la question ne soit encores faite, ou determinee: nous les cassons & rapellons, & mettons du tout au neant: & les decernons estre nuls, & de nulle valeur, en quelque estat que le proces soit.

GLOSSA VLTIMA.

HIC annullat omnes futuras cessiones post istam ordinationem, etiam antea factas, super quibus processus non est inceptus, vel nondum est finitus tempore huius articuli, quomodocunque causa sit, & in quo statu, siue in causa principali, siue in causa ap- pellationis. Et quia hoc dictum fuit, ideo ad præterita pendentia per ap- pellationē extenditus, alioqui non regulariter, cle. ij. de iudi. doct. in c. fin. de rescript. Alia hîc non scribam, his nunc contentus.

Annullas hic cessiones.

Loys xij. arti. ij. des privileges des escoliers.

Item pource que souuentefois se font plusieurs tran- sports à aucuns vrais escoliers, lesquels sont feints & frauduleux, dont aduiennent plusieurs inconuenients.

Articu- lus secū- dus.

GLOSSA I.

MVLTAE fiunt cessiones veris scholasticis, sed illæ sunt fictæ, id est simulatæ vel fraudulentæ: quia scholasticus debitum tantum persequitur, non ad suam vtilitatem, sed cedentis: ob id statuitur, vt quis non possit cedere nisi in his casibus.

Nous voulons & ordonnons que doresnauant lesdits esco- liers ne puissent sous couleur de leur dit privilege tirer aucuns hors des metes de sa iurisdiction, par vertu d'aucun transport à luy fait.

ij. To. Comment. Do. Rebuff.

Q iij

Regula de
cessione scho-
lasticis pro-
hibita.

REGULA ergo est, quòd cessio facta scholasticis non valet quo ad hoc, vt scholasticus possit coram suo iudice conuenire debitorè: quia legitimæ & canonicæ sanctiones has litium cessiones prohibet, & iactura causæ afficiunt illos, qui sibi potentiorum patrociniû aduocare præsumunt, l. j. & per totum.

C. ne liceat poten. l. penulti. & fi. C. mada. & odiosæ iudicatur, quòd ex fonte cupiditatis procedere videantur. c. vlti. de alienatio. iudic. mutad. cau. facta. Bald. in rubri. de re iudica. in decretal. Et quia potetior quis dicitur ratione priuilegij, vt scripsi superiùs articul. primo. tamen in hoc articul. non annullatur cessiones scholasticis factæ, sed prohibet scholasticis, ne in vim illius cessionis trahant debitores ad suos iudices

Simon qu'il se fist de pere à fils.

Pater filio
suo schola-
stico cedere
potest.

PRIMA limitatio est, vt pater possit cedere filio suo scholastico debitum, vel debita. Et is filius poterit debitores paternos coram conseruatoribus conuenire. Et ita describit Angel. in l. prima. ff. soluto matrimonio. & Ioan. de Grassis in tra-

Rationes
cessionis per-
missa.

cta. de celsio. facien. §. hoc loco. † Ratio est fauor studij, vt faciliùs studere possit, & emere sibi libros, & alia studio necessaria, sine quibus studere non posset. Nam dicitur, *Haud facile emergunt, quorum virtutibus obstat. Res angusta domi.* de quibus plura scripsi in Scholastic. priuileg. Etiam in his personis videtur cessare fraus, tum quia filius sine cessione est bonorum paternorum quasi dominus. l. in suis. ff. de libe. & posth. Et sic propria bona videtur persequi: ob id fraus cessare videtur. Et pater & filius censentur vna persona, l. fi. C. de impube.

Sed quando fit cessio extraneo, fraudulenter fieri præsumitur: quia nemo videtur iactare suum. l. cum de indebito. ff. de probatio. Et stultus videtur, qui donat, vt perdat, l. filiusfami. ff. de donatio. Ideo hîc reprobatur cessiones, nisi de patre in filium.

Pater natu-
ralis nõ pro-
hibetur ce-
dere.

Amplia siue pater fuerit naturalis & legitimus, siue naturalis tantum: quia filius & pater sunt nomina naturalia. l. tutelae. ff. de capitis diminutio. l. parentes. de in ius vocand. Bartol. in l. pronuntiatio. de verborum significatio. Nam sicut naturalis filius admittitur ad accusandum, & vindicandum mortem patris naturalis occisi, Barto. in l. ij. per illum tex. de accusatio. ff. & in l. hos accusare. §. fi. eo. Bal. in c. de cætero. detestib. ita cessio naturalis tantum filio fieri poterit.

Spurius à
patre cessio
fieri potest.

Imò etiã locû habebit in spuriis: Ideo sacerdos pater poterit suo spurio cedere: quia naturali vocabulo est pater & filius. Et in vocabulis naturalibus nõ debet attedi rigor iuris ciuilis. Nã hos etiã ius canonicû recipit, & alere disponit, postquã in lucẽ emissi sunt, c. cum haberet. in fin. de eo qui dux. in matr. Nã si filij non teneantur soluere gabellas, naturales etiã nõ soluent, vt cõsuluit Bar. cõsi. ccxxix. cauetur. Quia filiorû appellatione veniunt à nobis progeniti, etiã sine nuptiis. l. j. §. ius naturale. ff. de iust. & iu. §. j. de iure natur.

in institutio.

6 Hodie valet donatio facta filio, vel filia naturali, etiam in utroque foro. *Spurio donari potest. Arestum.*
Et fuit legatum factum à Domi. de Presi confirmatū à Senatu anno 1528. in mense Decembris, quanuis fuisset allegatum ius civile disponens nihil posse spurio donari: authēti. ex cōplexu. C. de incest. nupt. & authenti. licet. C. de natural. liber. Nam quādo agitur de filij fauore & commodo, vt hīc, filij nomine cōprehenditur etiam naturalis, l. Lucius. §. finali. ff. de legatis secundo. Alexand. in l. ex facto. §. si quis rogatus. numero 16. ff. ad Trebellianum. Et quia fauor studij hoc iuuat, qui potest esse etiam in naturali, & spurio.

Et publicè vtile est vt & ipsi naturales studeant, ne vitia parentū sectentur. c. vñdecunque. & c. nasci. l. vj. distin. Et sic fuit (vt fertur) sēpius in Senatu iudicatum pro bastardis. *Fauor studij bastar. dis prodest. Cessio filio in potestate facta valet.*

7 Secundò procedit tam in patre & eius filio in potestate adhuc constituto, quàm emancipato: quia vterque filius & pater est, & naturalia iura immutari non possunt. §. sed & naturalia. de iure natural. in institu. Nam donatio facta filio studentī valet, siue sit in potestate, siue emancipatus: ergo cū donatio valeat, cessio etiam illi facta valebit, teste Angel. & Ias. in l. j. ff. soluto matrimonio. Iacob. in l. j. col. penultima. C. ne liceat potētior. scripsi etiam in Scholastic. priuileg. sexagesimo. & seq. vbi dixi patrem eam reuocare non posse.

8 Tertiò, extendo etiam ad auum. iusta enim interpretatione patris appellatione auus continetur. l. iusta. ff. de verbor. significatio. vbi scripsi. & in fauorabilibus. Bartol. in l. liberorum. in fine. ibidem. Sed hoc est fauorabile respectu nepotum: ergo valebit, secus in odiosis. l. lege Julia. §. hoc capite. ff. de ritu nuptiarum. l. patri. de adulter. more enim scripturæ auos & deinceps patres appellamus, capitulo secundo. de verborum significatio. Albericus in tracta. statutorum, in secunda parte, quæstione cvij. item an statutum.

9 Quartò, idem in auia, cū sit idem iudicium, & auī nomine auia continetur. l. prima. ff. de verborū significatio. Bal. in l. Nefennius. columna prima, ff. de nego. gest. Bartol. in l. secunda. §. videndū. ff. ad Tertul. Alex. conf. cxcviij. perspectis. numero 4. volumine. vj. & Dec. cōsilio Dclvj. iuridicam. in principio. *In auia quid.*

10 Quintò, etiam ad matrem extenditur, vt filio studentī cedere possit: tum quòd sit eadem ratio in matre, quæ in patre. Et vbi est eadem ratio, dispositio loquens in patre, etiam procedit in matre, l. prima. C. de rescindenda venditione. l. si pater. de curatore furios. Et sicut fratris nomine venit soror, l. tres fratres. ff. de pactis. sic & patris nomine mater, & si de hoc Rex fuisset interrogatus, ita vt arbitror respondisset, sic & nos respondere debemus. l. Titius. §. Lucius. ff. de liberis & posthuius. quod procedit in fauorabilibus vt hīc: secus in odiosis. Albertus Brunus in tracta. statuto. in verbo pater. quæstio. xxxij. versicul. in statuto. gloss. & ibi Bald. in l. quisquis. C. ad legem Iul. maiesta. Ange. in §. interdum. in fin. de hæredi. quæ ab intesta. defer. *Mater filio studentī cedere potest.*

11 Sextò, extende etiam procedere contrariò: quippe si filius vellet cedere. *Filius patris scholastico cedit.*

re patri scholastico, vt hoc posset, tum quia bonum est argumentum à correlatiuis. l. fina. C. de indicta viduita. Et quod est statutum in vno correlatiuorum, etiam in alio locū habet, l. j. & ij. C. de cupref. lib. vndecimo. vnde iuriconsul. ait: Nam & si parentibus non debeat filiorum hæreditas propter votum parentum, & naturalem erga filios charitatem: turbato tamen ordine mortalitatis, nō minus parentibus, quàm liberis piè relinqui debet. l. nam & si. ff. de inoffic. testa. Sic vidi de quodā notario, qui vsque ad quadagesimum ferè annum artē notariatus exercuerat. Postea Tholosæ dum ibi iura profitebar, studuit, & à suo filio facta fuit eidem patri cessio ratione studij. Et dixi valere per prædicta, & alia quæ id temporis scripsi. Nam quādo aliquid statuitur ratione frequentioris vsus in vno, tamen habet locum in alio, non tam frequenti, vt in authen. cassia. C. de sacrosanct. Eccle. scripsi in quæstio. v. tract. nominatio.

Septimò, abbas & conuentus possunt cedere religioso scholastico illius 12
 cōuentus: quia tunc pater dicitur cedere filio. Et talis cessio fuit probata à
 Senatu anno 1520. die vij. si bene recordor, Iulij, quanuis nō exprimatur in
 hac ordinatione.

Abbas & conuentus an suo religioso cedere possint.

Patrinus, vocator, & adoptiuus vitricus non cedunt scholasticis.

Primò limita non procedere in patre spiritali, quem patrinum vulgus 13
 vocat: is enim susceptor & patrinus non cedit filio studēti, quem de sacro
 fonte leuauit. Quia istud verbum pater, intelligi debet de patre naturali, &
 non de spiritali. l. patre furioso. ff. de his qui sunt sui vel alieni iuris. doct. in
 rubri. de cognatio. spirital. Et iura inducētia successione, retractū & alia
 in filiis, non habent locū in filiis spiritalibus, teste Bened. in repe. c. Raynu
 tius. in verb. & vxorem. nume. 761. de testamen.

Secundò, in patre scientiæ. præceptor enim non potest cedere suo disci- 14
 pulo, licet pater & filius inuicē vocētur, l. prima. C. de excusatio. artific. li-
 bro decimo, quia hīc intelligitur in patre naturali, tum quia est quasi domi-
 nus bonorū paternorum, vt superius dixi, tum quia vna persona. l. final. C.
 de impuber. quod non est in præceptore. Bauer. in §. pater. col. ij. de testa-
 men. in instit.

Tertiò, fallit in patre adoptiuo. filij enim adoptiui non sunt sui, nec inter 15
 suos computantur. §. cum autem. §. at ij. & sequen. de hæredita. quæ ab in-
 testa. defer. in institu. l. adoptiuum. vbi doct. ff. de in ius vocand. & iura lo-
 quentia in patribus & filiis, non extenduntur ad adoptiuos, vt alibi plenè
 probaui.

Vitricus & nouerca plus priuigno obsum quā profunt. Nouercale odium.

Quartò, non procedit in vitrico, id est in marito matris, nec in nouer- 16
 ca, tum quòd nec vnus est pater, nec altera mater, de quibus loquitur hæc
 ordinatio. Nec patris nomine venit vitricus. † Et istæ personæ plus solent 17
 priuigno obesse, quàm prodesse, & plus auferre quàm dare, & sic nec com-
 prehenduntur, per tex. in l. prima, in fine. ff. de postul. vbi sub generali parē-
 tum nomine non comprehenduntur: quia potius inimici sunt, quàm amici,
 vt dicebat Euripi. hostis nouerca est antè natis liberis, nihilōque mitior no-
 cente vipera. Inde inoleuit adagiū, Odium nouercale: propterea quòd no-
 uercis ferè omnibus innatū sit fatale quoddā & irrecōciliabile odiū in pri-
 uignos, vt docet Erasmi. in Chilia. Et statim cōtracto matrimonio solēt istæ
 nouercæ corrūpere patrē delinimētis nouercalibus, vt filium pater exhæ-
 det, l. non

L. non est. ff. de inofficio. test. & bona priuigni subtrahere. l. j. C. in quib. cau-
fis cessat longi tempo. præscri. Imò etiam ipsa pupilli mater solet dare vitri-
co res pupilli, l. si vineæ. C. de præscrip. long. tempo.

- 18 Quintò non procedit iste text. in patre, qui vult filio cedere priuilegia-
rio, non tamè studentis: quia iste text. loquitur in scholastico, ergo secus in
alio. arg. l. cum prætor vnū dicit, aliud prohibet. ff. de iudi. Vnde fuit deci-
sum pro do. Bulliol, Senatore huius Parlamen. cōtra patrem, qui cesserat fi-
lio suo Regis protectori, vulgò *Archier de la garde*, quorum causæ sunt con-
seruatori sanctæ Genouefæ commissæ, quòd cessio fuit nulla pronunciata,
& causa remissa ad ordinariū, anno 1538. die vij. Ianuarij in magna camera.

*Pater non
cedit filio
priuilegia-
rio.*

Arestum.

De frere à frere.

GLOSSA IIII.

- 1 **P**ERMITTIT autem hæc ordinatio cessionē, quæ fit à fra-
tre fratri suo scholastico, tam fauore studij, quàm necessitudi-
nis: siue sit frater vtrinque coniunctus, siue ex vna parte tan-
tùm. qui consanguineus dicitur, vel vterinus: quia isti omnes
fratres sunt, & sic vocantur in rubric. de consang. & vteri. fra-
trib. in authent. colla. vj. & in l. iurisperitus. §. secundo gradu. & §. cognat-
ionis. ff. de gradi. affini. Bartol. & alij in l. ex facto. ff. de vulg. l. penult. C. de
impub. Bald. consil. ccxviii. statuto. col. j. in secūdo volu. Roma. cōsil. ccccj.
quatuor. col. ij. & Soci. consil. j. volu. primo.

*Frater ce-
dit fratri
scholastico,
& eius li-
mitationes.*

- 2 Secundò, procedit etiam in sorore, cùm fratris nomine soror continea-
tur, l. tres fratres. ff. de pac. l. Lucius. famil. ercif. Et hoc etiam ex cōmuni vsu
loquēdi, teste Ancha. consil. clxxxviii. apud me. refert Feli. in proœm. decre-
ta. nu. 8. tamen ego putarem, quòd ex cōmuni vsu Franciæ loquendi fratris
nomine non veniret soror: quia alio nomine vocamus *freres*, alio *seurs*, nec
vulgus vocat *les seurs, freres*. Sed si Rex fuisset interrogatus, idē dixisset, ideo
ex verisimili intentione hoc dico.

*Soror cede-
re potest
fratri scho-
lastico.*

- 3 Tertiò, etiam in fratre naturali bastardo, & vt in proxima gl. scripsi.

- 4 Limitatur in fratre adoptiuo: quia naturaliter frater non est, sed iuris fi-
ctione. l. j. & l. si arrogator. & per totū. ff. de adop. scripsi superiùs in gl. prox.

- 5 Secundò limita, vt cessio nō possit fieri religioso mendicanti etiā à fra-
tre naturali: quia tolli posset sic mendicitas. Idē si in studio sunt, ratione stu-
dij, nō litiū, & illis dicitur in Euangelio, Si quis petierit in iudicio à te pal-
lium, da ei & tunicā, clemen. exiui. de verb. signifi. † Vnde anno 1541. die

*Religioso
non fit ces-
sio.*

*Arestum.
Processus a-
lienatus ab stu-
dio & con-
templatione.*

- 6 x. Maij censuit Senatus cessionem factam mendicanti Dominicano à fratre
suo naturali & legitimo, non valere quo ad illum, licet esset doctor Theolo-
gus: sed fuit actio monasterio reseruata, vt coram iudice ordinario debito-
ris agere posset, quia nihil est, quod alienet tantum spiritum à sciētia, & cō-
templatione, processus.

- 7 Tertiò, nō procedit in fratre ratione militiæ tantùm, qui licet frater vo-
cetur, & multa ob hoc habeat priuilegia: tamen debitū cedere non poterit
alteri. l. licet. C. de pac. l. cūm allegas. vbi Lucas. C. de castren. pecu. li. xj. quia
secundum naturam hīc intelligimus, & communem loquendi modum.

*Religioso
cessio quan-
do fieri pos-
sit.*

- 8 Quartò, in fratre religioso, qui si nō sit naturali cōiunctione iunctus, non

poterit alteri religioso cedere, licet omnes religiosi fratres vocentur in Christo. c. ad mensam. xj. q. iij. si tamen vnus monachus habens beneficium vellet cedere suo fratri naturali & legitimo sibi debitum, hoc poterit, nec impugnabitur hæc cessio, quòd sine abbatis vel superioris licetia facta fuerit: quia de cõsuetudine regni religiosi possidentes beneficia quasi emancipati habentur: ideo administrant fructus beneficiorum, de hisque disponunt inter viuos, etiam sine abbatis & superioris consensu. Quia abbas præbendo consensum ad antecedens, id est ad acceptandum beneficiũ, videtur etiam dedisse ad consequens, & secundum patriæ consuetudinem. text. in l. ad legatum. & l. ad rem. ff. de procurat. Sic iudicauit Senatus Parisi. anno 1527. die septima Martij

Quintò, canonici regulares, siue vt nũc multi sunt irregulares, vel seculares, licet inter se vocentur fratres. c. nouit. & seq. de his quæ fiunt à præla. non poterunt tamen sibi inuicẽ cedere, vt Matth. de Afflic. docet in consi. Neapolit. rubri. de fratrib. oblig. part. feud.

Sextò, nõ procedit in vxore fratris, nec in marito sororis: tum quòd non fit frater, & soror, de quibus iste text. loquitur: tum etiã quòd non sint mihi consanguinei, sed affines. §. affinitatis, de nupt. in instit. l. nõ facillẽ. §. affines. ff. de gradib. affini. Ad hæc quòd nec ex verbis, nec ex mente cõprehenduntur hęc. Etiam de communi loquendi vsu nomine fratris non venit sororis maritus, nisi cum adiuncto: & quòd cum adiuncto prefertur, non est propriè, l. j. ff. de donatio. Ias. in l. j. col. vi. ff. si ex noxal. causa agat. & in rubri. de re iudica. Et omnes vxoris consanguineos solemus non simpliciter, sed

cum adiucto vocare pulchros: quia dum maritus pulchrã inuenit vxorem, aliã eã non accepisset, & eius consanguineos: ideo cõsanguinei mariti vocant consanguineos vxoris. *beau, fils, beau frere, belle sœur, belle mere, beau pere.*

Et quòd talibus cessio non possit fieri censuit Senatus anno 1528. die xiiij. Decembris, contra Sarde. Bituricen. qui cessionem à marito sororis Bicart, vocato receperat. & idẽ iudicauit pro Renato Nuseau Andegauen. Contra Ioan. Conte,

Permitteretur tamen si vterque cederet, tam frater naturalis quàm eius vxor vel maritus, & eius vxor & soror scholastici tunc enim de rebus communibus hoc sustineri posset, arg. l. si partem. ff. quemadmod. serui. amit.

Septimò, nõ procedit in fratre patrueli, qui frater simpliciter nõ dicitur, vt plenè scripsi in verb. fratri, in forma mand. in princip. per tex. in §. quarto gradu. de gradib. in instit. & Barba. in c. in præsentia. de probatio. & quia vulgò *le cousin*, non vocatur frater, de quo hæc ordinatio loquitur. Et si cõditor voluisset de hoc fratre patrueli intelligere, expresisset, c. ad audientiam. de decim.

Et d'oncle à neuen.

G L O S S A V.

Patruus,
auunculus, a
mota et ma
tertera ce
dere possit.

XNTELLIGE patruũ posse nepoti scholastico cedere, nec nõ auunculũ: cũ vno nomine, *oncles*, vulgò vocentur. Et hic text. loquitur *d'oncles*, ergo de vtroque: quia gallicus loquendi vsus nullã facit discrepantiam inter vnum & alterum: nec diuidit,
nec

nec separa t:nec ego.

Idem dicerem ecōtrario:quia hoc permittitur tam ratione cognationis,quàm studij fauore: quæ omnia concurrunt,etiam si nepos cedat patruo vel auunculo, vt superius scripsi de filio cedente patri.

13 Idem dicendum est in amita & matertera,cùm masculeum comprehendat foemineum.l.j.ff.de verb.signific.& eadem est in istis ratio,quæ in masculis patruis, facit Liuriconsultus.§.auunculus.ff. de gradib.& amita ac matertera vocant nepotem *neuen* vulgò, ergo hîc comprehendentur, etiam si vno gradu nepos,vel patruus iunctus esset: vtpote yterinus, vel consanguineus. Bald.consil.ccxviiij.statuto.in ij.vol.vt superius de fratre dixi in gloss.proxima.

Idem putarem in patruo magno ex consuetudine loquendi, quamuis de iure aliquid sit dubij.Nam patruui nomine non venit patruus magnus, §.quarto gradu.de gradib.affinit.in instit.tamen quia ex communi loquendi vsu Gallia, patruus magnus vocatur *oncle*, & nepos vocatur *neuen*, ideo verba legis conueniunt isti: sic & dispositio l.iiij. §.prætor.& §.toties. ff.de damno infecto.c.indemnitatibus. §.supradicta.de elect.in vj.& quia in dubiis respondendum est pro studio.doct.in l.j.ff.solu.matr.& l.in ambiguis.de reg.iur.

Et quamuis de communi vsu loquendi nepotis, appellatione veniat filius fratris,etiam de iure.§.quarto gradu.de gradib.affinit.in instit.& in §.similiter.quib.mod.feud.amitta.& hoc probat Barba.in repet.l.cùm acutissimi.col.xvj.C.de fideicom.tamen idem est in aliis, quos prædixi. & vide Bart.& ibi in additio.ad eum in l.si instituta. §.si de inofficioso. ff.de inofficios.testa.& Alex.confli.xlix.in j.vol.

Auquel cas celuy qui cedere, & l'escholier, à qui ladite cession sera faite, seront tenus de iurer solennellement deuant le iuge.

GLOSSA VI.

1 **N**OTARE debemus hîc præcipua requisita in cessione faciendâ scholastico.

Requisita ad validam cessionem.

Primò requiritur, quòd cedens sit pater, frater, aut patruus, vel de personis superius enumeratis in proxi.gloss.

2 Secundò requiritur, quòd is cui fit celsio sit scholasticus: ergo si sit aliter priuilegiarius, illi non fit celsio, vt superius dictum fuit. † Et sufficit quòd sit scholasticus, cuiuscunque sit facultatis, etiam si in grammatica: vt declarauit senatus Paris. † intelligeret tamen debemus scholasticos largè, vt etiam comprehendantur doctores, quibus potest fieri celsio: tum quòd scholastici sunt, id est, libro matriculæ adscripti: tum etiã quia propter vnumquodque tale, & illud magis, authen. multo magis. C.de sacros. eccles.c.causam, & ibi doct.de rescri. & idem in baccalaureis, & licentiatis studentibus, vel legentibus, cùm scholasticorum priuilegiis gaudere debeant. authen. habita. vbi plenè scripsi. C.ne filius pro patre, & in tract. nominat. quæst. xj. nu. 15.

Doctoribus licentiatis, & baccalaureis fit celsio.

3 Tertiò requiritur, quòd hic cui fit celsio, sit verus scholaris, non fictus, & pseudo scholasticus: alioqui non gauderet priuilegiis: vt in proce. sexti

Scholasticis veris & non fictis celsio potest.

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

R

Decretal. patet. Et ego plenè scripsi in Scholastic. priuil. & dicitur fictus, quando propter istam cessionem fuit descriptus in libro, non quòd velit studere, sed fingit se velle, vt conueniat debitores coram conseruatore.

Quartò requiritur quòd hæc cessio facta sit, antequàm scholasticus conueniat debitores coram conseruatore, aliàs postea facta non valeret: quia qualitas iuncta verbo debet intelligi secundum tempus verbi, l. in delictis. §. si detracta. ff. de noxal. ideo noua citatione, & nouo iudicio opus esset post cessionem. l. non quemadmodum. ff. de iudi. l. j. de vsur.

*Cessio debiti
ante cita-
tionem fieri
debet.
Arestum.*

Quintò requiritur, quòd cedens faciat cessionem antequàm ipse conuenit debitorem, aliàs postea non valeret cessio: vt iudicauit senatus Paris. anno 1521. die xvij. Martij, de cessione facta post citationem factam coram Præposito Paris. & anno 1529. die iij. Iunij, cessio sic facta fuit annullata, & cedens ad multam & expensas condemnatus, quia res per citationem est facta litigiosa, ideo non debet in alium transferri, c. quia res. xj. q. & l. vl. C. de litigio. gl. in c. tenor. de re iudica. Et quando quis post causam inceptam cedit, non obstante cessione scholastico, vel alij priuilegiario facta, primus iudex, qui cœperat cognoscere ratione litis pendetis cognoscet: vt iudicauit senatus ann. 1521. die xv. Aprilis post Pascha, & sic quo ad hoc lis dicitur pendere per citationem. cle. vl. vt lite penden.

Arestum.

*Solenniter
iurari quã-
do dicatur.*

Sextò requiritur, quòd tam cedens, quàm scholasticus, cui fit cessio, iurent, vt hîc: & hoc iuramentum purgat fraudem, quam posset fortè debitor allegare, l. per diuersas. C. mand. & quãuis iste text. adstringat tantum ad iurandum, quando cessio fit à patruo nepoti, non tamen in aliis, videlicet quando fit à patre, vel à fratre nam hîc dicit, *auquel cas*: postquã tres enumerauit, ergo in hoc casu tantum iuramentum præstari vult: verùm quia praxis recepit etiam in aliis casibus iuramentum, ob id consuetudo fori est sequenda, l. minimè. ff. de legibus.

Septimò requiritur, quòd partes solenniter iurent. Et sic non valeret si clam iurarent: & solenniter hîc dicuntur iurare quando iurant coram iudice pro tribunali sedente. ibi, *deuant le iuge*. facit iext. in l. ij. C. de decurio. lib. j. c. quia propter. in fin. de electio. ibi, solenniter publicentur. c. ex tenore. de test. Sed coram quo iudice præstari debeat hoc iuramentum? Respon. cedentes coram iudicibus ordinariis eorum: cessionarij verò scholastici coram suis cõseruatoribus: vt patet in declaratione curiæ, in fine illarum ordinatio. *des priuileges des escholiers*.

Octauò requiritur, si minor cedat actionem ad rem immobilem competentem, quòd decretum iudicis interueniat, sicut regulariter in tali alienatione requiritur. Bar. in l. potest. ff. de authorit. tutor. & in l. j. & per totum. C. de præd. minor. quia cessio actionis species est alienationis: vt docet Socy. consil. xxxvij. quidam Nicolaus. col. vlt. in iij. volum.

Que laditte cession est vraye, & reale sans fiction.

GLOSSA VII.

*Iurari de-
bet cessionem
veram non
simulatam,
& que di-
catur vera.*

NONO debent iurare cessionem esse verã, non simulatã, nec fictã. Et sic indefinita hîc excludit omnem fictionem. c. vt circa. de elect. in vj. & in simili dicit iurisconsult. in l. j. §. fin. ff. de iusti. & iure. di- cens

cen s, ius nostrum veram esse non fictam vel simulatam Philosophiam, veram intelligere possumus, quòd debitum sit verum, nò autem solutum, vel non contractum per vsuram, vel aliàs iniustum: aliàs cedi non posset, arg. l. quod seruus. ff. de acquir. possess.

Vel fideicommissarius ante restitutam hæreditatem cedere non posset: quia adhuc non debetur ei l. si mulier. §. ex affe. ff. de iure dotium. Bal. in l. fancimus. C. ad Treb. sed in hoc Regno cùm mortuus fãsiat viuũ, & consuetudo ponat eum in possessione etiam ante restitutionem, valeret cessio, quantum ad effectum: sed cessionario agere non posset, antequàm fideicommissarius bona cum effectu haberet.

Item dictam cessionem veram oportet esse, adeò quòd si debitor opponat compensationem còtra cedentem, admitti debet, teste Io. Fabr. in l. procurator. in fi. ff. rem ratam haberi. Bal. & hæred. §. nos autem, in fi. ff. de pact. & sic iudicauit senatus Delphin. vt refert Guido Papæ q. ccccc. lxvij. an compensatio, quia cessionario tunc est imago cedentis. dicit Bal. in c. ad nostram. ij. col. ij. de iureiur. ideo si cedens tantum debebat, non poterat exigere, & sic nec cedere: quia compensatio loco solutionis habetur, l. si constat. C. de compensat. Bar. in l. procurator. §. fin. ff. rem ratam haber.

Vera etiam dicitur de tota summa, vt inferius dicitur. Vera etiam dici potest, quando constat de debito. Iacob. in l. j. col. v. num. 30. C. ne liceat potentior. Nam id quod non est, cedi non potest, nec dari, l. si vniuersa. vbi Bart. C. de lega. & de his quæ non sunt, & non apparent, idem est iudicium, l. duo sunt Titij. ff. de testa. tutel.

Decimò requiritur, quòd cessio sit realis, id est facta de illa re, quæ debetur. Vnde si quis debeat mihi decem, & ego cedam scholastico domum illius debitoris, aut aliam rem mihi pro dictis decem affectam, non valebit cessio: quia vera oportet quòd sit, & realis, de re debita, ac sine aliqua simulatione. nam plus debet valere quod agitur, quàm quod simulatè concipitur, l. j. C. plus valer. quod agitur. &c. Et multas species simulationis conscribit Cæpol. in tract. simula. per totum. Alia vide in gl. seq.

Et pour tourner du tout au proffit dudit escholier.

GLOSSA VIII.

VNDECIMO requiritur, quòd illa cessio ad vtilitatem scholastici tendat, alioqui non valeret, ibi, *Et pour tourner au proffit, &c.* quia aliàs facta esset causa iudicij mutandi, quæ reprobatur in rubr. ff. & C. de alienatio. iudi. mutand. caus. facta. Et dicitur conuerti in vtilitatem scholastici, etiam si per eum ad alterum peruenerit, l. peruenisse. ff. de verb. signific. ideo si monachus in vtilitatem monasterij prosequatur, valebit, vt quia abbas, & conuentus illi religioso cesserunt: vt superius dixi.

Duodecimo oportet, quòd vtilitas tota perueniat ad scholasticum, ibi, *pour tourner du tout, &c.* vnde si cõuentio fuerit facta inter cedentem & cessionarium, quòd dimidia pars debiti pertineat ad cedentem & dimidia ad cessionarium, non valebit illa cessio: quia non tendit ad vtilitatem totam scholastici. vnde cedens non oportet q̄ ex hac cessione consequatur vtilitatem, intellige pecuniariã, vt in l. si fideiussor. in fin. ff. de leg. l. ab eo. vbi

ij. To. Comment. Do. Rebuf.

R ij

Cessio in scholastici vtilitatem tendere debet, & quando vtilitas dicatur.

doct. C. de fideic. & quāuis cedens satis lucretur, si voluntatē suam expleat, gl. in l. fi. ff. de condic. caus. data: & sic dum cessionarius obtinuerit: tamen hoc lucrum non attenditur: imò totum censetur conuerti in vtilitatem scholastici, si cedens nullum aliud habeat lucrum.

*Et aussi que ledit transport se fait de la totalité de la somme,
& chose deue, & pretendue par le cedant.*

GLOSSA IX.

Cessio de tota re debita fieri debet.

DECIMOTERTIO, quòd cessio fuerit facta de tota summa, vel de tota re debita: ne pro vna re debitor coram diuersis iudicibus conueniatur: vt in rubr. ff. quib. rebus ad eundem iud. eatur. c. ex tenore. de rescrip. c. dispendia. illo tit. in vj. & ne causæ cōnventia diuidatur, l. nulli. de iud. C. ideo fuit cessio declarata nul-

Arestum. la à Senatu, quæ fuerat facta de dimidia parte census, ann. 1537. die vij. Februarij. Et quando pro parte venditur res, & pro parte donatur, cessio simulata præsumitur. l. fi. C. mand. Io. de Graffis in tract. de cessione. col. ij.

Receptor Regis vel alius debitum ea causa cedere nō potest.

Arestum.

Decimoquartò requiritur, quòd res vel summa sit cedenti debita, aliàs non valeret cessio: vnde si receptor Regius, vel alterius cedat debitū Regis scholastico, non valebit cessio: vt fuit pronuntiatum in magna camera Parisi. anno 1538. die xxij. Maij, nisi receptor omnia emisset debita, tunc illi deberentur, & ea cedere posset: vel nisi ob negligentiam imputatum eidem fuisset aliquod debitum l. periculum. ff. si cert. pet. & sic iste articulus explicat præcedentem, qui in debito generaliter loquebatur, quod scilicet secundum hunc articulum nedum intelligatur de debito pecuniario, sed & in quacunque re debita: vt in domo, prato, vinea & alia re, quæ cedi potest scholastico: dummodo fiat secundum huius text. decisionem: vt dicit iste tex. *Et chose deue & pretendue.*

Debitum in diem cedi potest.

Arestum.

Quæro, an cessio fieri possit de eo quod in diem debitū est? Respō. posse: quia in diē debitor, debitor est. Ideo solutū ante diē non repetitur. arg. l. in diem. ff. de cōdi. indeb. & creditor dicitur ante diem l. creditores. ff. de verb. sign. debeat tamen scholasticus expectare diem antequam agat: alioqui si antè experiretur, duplicarentur induciæ temporis restantis, per §. sed hodie. de except. in insti. licet hodie non soleat illud tempus restans duplicari. Sed actor ad expensas solet condemnari, & reus ad obseruatione iudicij absolui, quia temere litigauit actor. §. fin. instit. de pœna temer. litigant. l. eum quem temere. ff. de iudic. scripsi in proœm. ordin. in j. Tomo.

Post literas annales etiā debitum cedi potest.

Potest cedi debitum, etiam si debitor impetrauerit literas annales, vel quinquennales: sed scholasticus ante tempus agere non poterit, iuxta l. quotiens. C. de precibus Imperator. offerend. abundè scripsi in tract. de liter. dilator. annal. & quinquennal. suprā in hoc tomo, sed solet hæc cessio parui esse emolumenti. itidem potest cedi, si per litis contestationem deberi possit: vt in popularibus, l. j. & per totum. ff. de popular. actio. l. creditorum. de verb. signific. vel in si Titius. ff. de verb. oblig.

Conditionale debitum cedi nō potest. Solui an possit cedere.

Sed debitum conditionale cedi non potest: quia ante conditionem existentem non dicitur propriè debitum, l. creditores. ff. de verb. signifi. l. creditores conditionales. ibidem, vbi docui, notandum est quòd post istam cessio

cessionem non potest debitor soluere cedenti. Et si soluat, non est liberatus: quia nihil apud eum remansit. Et quamuis directæ actiones regulariter apud cedentem remaneant. l. iij. C. de nouatio. Tamen in ista cessione solenniter facta directæ remanent inefficaces apud cedentem, cū omnino remiserit quicquid iuris haberet. Ideo exigere summam, quam cessit, non potest: Et ita vidi sæpius iudicari: ideo conuentus à cedente poterit exceptionem opponere aduersus cedentem, quòd ipse cessit: vt dicit Bar. in l. facta. §. si hæres. ff. ad Trebel. refert, & sequitur Guido Papæ in Decis. Delph. q. ccccxxx. qualiter. & Capol. clxxxix. tu habes.

Etiam ne solutio fiat cedenti post cessionem, praxis est, vt instrumentum cessionis insinuetur debitori, & ei præcipiatur ne soluat cedenti. arg. l. si fundum. C. de rei vendi. vel potest dari supplicatio iuncta cessionis instrumento iudici: in qua cessionarius petat inhiberi debitori, ne soluat cedenti, & iudex hoc concedet: postea apparitor prohibebit illi iudicis mandatum insequens: & si postea debitor cedenti soluat, non erit liberatus, teste Mansuer. in pract. sua rub. de solutio. §. item cessionarius. & hæc vltima est magis tuta. vide quando transactio, vel confessio cedentis noceat cessionario, per Alex. consil. xlvi. in v. volu. & Aufrer. in q. cxix. Baldus consil. xxxvij. in v. volu.

Praxis ne cedenti soluat.

Sans en rien reseruer, ne tenir.

GLOSSA X.

DECIMO QUINTO requiritur hîc, quòd cedens nil sibi de re cessa reseruauerit, vel retinuerit. Nam reseruare sibi dicitur, si partem aliquam in cedendo, vel aliquid iuris sibi reseruet, quâdo partem cedit, & partem sibi habere vult: quia tunc cessio nō est facta de tota summa: ideo non valet, vt superius dictum fuit, & probatur in l. per diuersas. vbi no. C. mand. vel si cessionarius habita causæ victoria debeat ei qui cessit aliquid præstare, tūc hæc reseruatō annullat cessionem, vt hic: facit de hoc verbo reseruare l. filium. ff. de auro & argen. lega.

Reseruare nil sibi debet cedens de re cessa.

Alia etiam inueni in cōsti. Hisp. necessaria: videlicet, quod pater & filius iurent debitum cessum esse verum, & qd cessio nō est facta in fraudem, nec causa molestandi debitores: sed pro filij sustentatione: & quod pater nihil de hoc debito consequetur directè, nec indirectè, nec fratres scholaris. Et quòd scholasticus recepta solutione nihil fratribus dabit, vel restituet, nec illi computabitur in sua parte: iurabit etiam pater, quod non misit principaliter filium suum ad studium huius cessionis gratia: vt inueni in dictis cōstit. Hisp. & scripsi in scholasticor. priuileg. clxxvij. Alia ibi videre licet.

Alia necessaria in cessione ex cōstitutione.

Auquel cas ledit escholier iouyra dudit priuilege tout ainsi comme des droits, & actions qui luy competent, & appartiennent de son chef.

GLOSSA VLTIMA.

HIC ERGO patet, cessionem valere, quando seruata sunt superius expressa, alioqui in §. præcedent. annullatur: sed quia hic §. eam non annullat, ideo seruant curiæ Franciæ, vt istas cessiones non pronuncient nullas: sed remittant debitores

Cessio an sit nulla non seruatis requisitis.

tores coram conseruatoribus, & aliis iudicibus priuilegiatis conuentos, ad suos iudices ordinarios cum expensis, ad quas condemnant scholasticos actores, doct. in c. fin. de alienatio. iudi. dicunt alienationem in potentiorē bona fide factam, valere, per l. qui stipendia. C. de procur. Specul. in tit. de cefsio. §. j. versic. quod autem. quia ille titulus requirit dolum, l. non solum. §. j. ff. de alienatio. iudic. mutand. & superius dictum fuit. vnde ex coniecturis de bona fide apparere potest, teste Iacob. in l. j. col. iij. C. ne liceat potentior. Tamen in Francia putarem eam nullam, per §. præceden. idem si non sint seruata ea, quæ hîc statuta sunt, vt in §. j. dictum fuit, licet non soleat pronuntiarî nulla, vt proximè dixi.

Delegatio debiti an sine solennitate fieri possit.

Vltimò non licet cedere nisi requisitis his de quibus supra: nunc quæro an fieri possit delegatio debiti sine hac solennitate, etiam in potentiorē? quod non videbatur: quia cefsio generalitèr prohibita est, tam hic, quàm à iure: vt superius dictum fuit. Respond. contrarium existimarem: quia aliud est cefsio, aliud delegatio: delegare est vice sua aliū dare reum creditori, vel cui iusserit l. delegare. ff. de nouatio. Nam cefsio fit non debitori, id est, ei cui nihil debetur: delegatio verò fit creditori, cui debetur vt d. l. delegare.

Item fit hæc delegatio debiti vel per stipulationem, vel per litis contestationem d. l. delegare. Alex. consi. x. in ij. vol. & consi. clxxij. in vj. vol. ac Deci. consil. ccccx xj. in fin. & ista delegatio non præsumitur fraudulenta, quia videtur necessaria: & alienatio necessaria permittitur, licet aliàs alienatio prohibeatur l. j. ff. de fund. dotal. non alienand.

Delegatio quando fieri possit.

Vnde si scholastico quis debeat decem, illum scholasticus conueniet coram conseruatore. Et ille dicet se in manu non habere pecunias, & verè debere illam pecuniam, vt patet per tale instrumentum: sed rogat illum vt velit accipere talem debitorem, qui in pari summa est dicto debitori obligatus: tunc scholasticus cum autoritate iudicis poterit accipere istum debitorem, & debitum: & postea conueniet illum debitorem sibi delegatum coram conseruatore: sed requiritur quòd debitor consenserit huic delegationi, l. j. C. de nouatio. Sed nec habebit iurare, vt hîc: nec requiritur quòd is qui delegauit sit consanguineus: quod est notandum. Alia vide per Spec. in tract. de cefsio. & Petr. Iacob. in rub. de actio. in rem. quæ competit ex cefsione. Et per doct. in l. penult. & vlt. C. mand.

Opponi qua possint contra cefsionem.

Vltimò quæro, quid possit opponi contra cefsionem? Respon. primò, quòd cedens non potuit cedere, quia furiosus, infans, aut minor, qui non possunt alienare, nec cedere, vt superius scripsi: & sic impugnari cefsio potest ratione personæ cedentis. gloss. & Bartolus in l. potest. ff. de authorit. tutor.

Impugnari etiam cefsio potest ratione potestatis, vtpote quia in potentiorē facta fuit, vt in tit. C. ne liceat potentior. & superius dixi art. j.

Solet etiam impugnari cefsio, si titulus donationis vel alius in instrumento cefsionis non sit descriptus. gl. & doct. in l. j. C. ne liceat potentior. & Panor. in c. fin. de alienatio. iudic.

Adhæc impugnari cefsio potest ratione iuris, vtpote quia fideicommissarius cefsit ante restitutam hæreditatem, quod non potest, l. si mulier. §.

lier. §. ex affe. ff. de iure dot. vbi Iacob. post Bal. in l. sancimus. C. ad Trebel. dixi supra in gloss. vj.

Item ratione fraudis & simulationis impugnari potest, vt si minori actio sit vendita, l. Anastasio. C. manda. debet tamen haberi ratio expensarum litis, gl. in l. per diuersas. ibidem. Bart. in l. j. ff. de impens. dotal. fact. refert Iacob. in d. l. j. C. ne liceat potentior. superius etiam de fraude & simulatione dixi, maximè in gloss. vij. quia res litigiosa, vel quæ esse debet, non tantum valet, sicut alia. arg. cap. cum Ioannes. de fide instru.

Etiam ratione cessionarij impugnatur cessio. authen. minoris. C. qui dari tutor. possunt. Nam tutor non potuit cessionem à pupillo accipere: nec pater potest acceptare cessionem contra filium, nec filius contra patrem, nisi in casibus, in quibus inter eos obligatio contrahi potest, per text. iuncta gl. in l. si pater. §. quæ debitorem. ff. de iure dot. l. omnes. de actio. & obligatio. Iacobi. ind. l. j. alia poterunt colligi ex ibi not. & in l. pe. & fi. C. mand. & cum his finem faciam, Gratias Deo optimo maximo semper (vt opus est) agens. Amen.

Spes mea Christus.

